GESCHIEDKUNDIG
WOORDENBOEK,

OF

BEKNOPTE LEVENSBESCHRIJVINGEN

VAN

MANNEN, DIE, VAN HET BEGIN DER WERELD TOT OP ONZEN TIJD, ZICH DOOR VERNUFT, BEGAAFDHEDEN, DEUGDEN, DWALINGEN OF MISDADEN HEBBEN BEROEMD OF BERUCHT GEMAAKT; VOORAFGEGAAN DOOR EENE TIJDREKENKUNDIGE VERHANDELING, OM DE VERSCHILLENDE ARTIKELEN IN HET WOORDENBOEK VERSPREID, TOT EEN GESCHIEDKUNDIG GEHEEL TE MAKEN,

door den Abt

F. X. DE FELLER.

NAAR HET FRANSCH.

Met een groot aantal nieuwe artikels verrijkt, en met dezulken vermeerderd, die een meer onmiddellijke betrekking tot de Nederlanden hebben.

Convenientia cuique.
HORAT. Art. poet.

TWEEDE DEEL.

TE 'sHERTOGENBOSCH,
BIJ J. J. ARKESTEYN.
1829.

GESCHIEDKUNDIG
WOORDENBOEK.

AL.

Al-Farabi, eerste Muzelmansche wijsgeer der X. eeuw, heeft veel tijd verloren, met de verklaring der droomerijen van den Alkoran; maar hij hield zich ook met nuttige en aangename wetenschappen bezig. Men zegt, dat hij in de toonkunst uitmuntte, en dat hij op den klank zijner luit, de lieden deed lagchen of weenen, dansen of slapen, juist zoo als hij wilde. Na verschillende gewesten doorkruist te hebben, vestigde hij zich te *Damascus*, alwaar de vorst dier stad, Seif-ed-Daulah, hem aan zijn hof hield, en hem dagelijks 4 Drachma's toekende. Al-Farabi overleed in het jaar 950 der Christelijke jaartelling. Casiri heeft ons in zijne *Bibl. Arab. hisp.* 1.e Dl. pag. 130, de naamlijst zijner werken medegedeeld. Men heeft zijne verhandeling *De intelligentiis*, in de wijsgeerige werken van Avicenne, en zijne verhandeling *De Causis*, in die van Aristoteles, met de *Commentaria* van Averroës gedrukt. Hij had, zegt men, werken over al de wetenschappen zamengesteld.

Al-Fargan (Ahmed Ebn Cothair, Al-Farganensis of Al-Fraganius), Arabische sterrekundige, bloeide ten tijde van den kalief Al-Mamoun, die in het jaar 833 na J. C. overleed. Men heeft van hem eene *Inleiding tot de sterrekunde*, die door Abulfarage zeer geprezen wordt. Golius liet dezelve in 1669 te *Amsterdam* in 4.° met belangrijke aanteekeningen drukken.

Alfieri (De Graaf Victor), een beroemd Italiaansch dichter, werd den 17 Januarij 1749, te *Asti* in *Piémont*, uit eene doorluchtige familie ge-

geboren. Hij verloor zijn' vader toen hij slechts één jaar oud was, en kwam onder de voogdijschap van eenen oom, PELLEGRINO ALFIERI genaamd, die hem in 1758 te *Turin* in het Collegie der Adellijken liet gaan. Na den dood van zijnen oom, bevond hij zich in den ouderdom van 16 jaren, vrij en meester zijner fortuin, en verliet het Collegie in eenen staat van volslagene onkunde. Hij kende geen Latijn, bijna geen Italiaansch, en kon enkel in het Fransch schrijven en zich uitdrukken. Zijne grootste zucht was tot reizen. In minder dan vier jaren doorkruiste hij geheel *Europa*, zonder zich bijna ergens op te houden. Eene genegenheid, die hij in 1772 voor eene Dame te *Turin* opvatte, boezemde hem eensklaps lust voor de dichtkunde in, en deed hem zijne begaafdheid kennen. Hij maakte een vlugtig ontwerp van een treurspel (CLÉOPATRA), en een klein stuk (*de Dichters*), waarin hij zelf zijn treurspel *critiseerde*. Deze beide voortbrengselen te zamen te *Turin* in 1775 gespeeld, werden zeer gunstig ontvangen, en ontvlamden zijnen naijver. Hij bevlijtigde zich met ernst op het Italiaansch en Latijn, en voedde zijne neiging met het lezen der classieke schrijvers dier beide talen. Onder de Italianen nam hij DANTE en PETRARCHA tot voorbeeld; en hij bragt het zoo ver, dat hij dezelve geheel van buiten kende. In minder dan zeven jaren, schreef hij zijne *Vertaling van SALLUSTIUS*, zijne *Verhandeling over de tirannie*; vervaardigde de vijf groote Oden over de *Omwenteling van Amerika*, en gaf 14 treurspelen in het licht. De eerste waren PHILIPPUS II. en POLYNICES in 1776, en de laatste MEROPE en SAÜL, die alle met eene buitengewone geestdrift ontvangen werden. Zijne MEROPE is volgens een ander plan, dan dat hetwelk zich MAFFEI en VOLTAIRE over hetzelfde onderwerp voorstelden. De koren van SAÜL zijn meesterstukken van lierdichten. ALFIERI bezat van natuur eene Republikeinsche ziel: de denkbeelden van onafhankelijkheid en vrijheid, hebben in zijne schriften, vooral in zijne treurspelen VIRGINIA, AGIS TIMOLEON en BRUTUS steeds de overhand, ja, in de laatste overtreft hij zelfs de dolzinnige en republikeinsche geestdrift van VOLTAIRE. In 1786 kwam hij te *Parijs*, om de uitgave van zijn tooneel te bevorderen; hij bragt er eenige jaren door, gedurende welke de Fransche omwenteling losbarstte; ALFIERI was in den beginne een ijverige voorstander derzelve, maar door de gruwelen van 1792 afgeschrikt, haastte hij zich, eenen grond te verlaten, die

zijne inwoners verslond, en zwoer zijne eerste gevoelens openlijk af. » Ik kende de Grooten, zeide hij, maar ik kende de kleinen nog niet." Hij werd als eenen uitgewekene behandeld, en verloor het grootste gedeelte zijner fortuin, dat hij in de Fransche bank had geplaatst alsmede zijne huissieraden en boeken, die op eene onregtvaardige wijze werden verbeurd verklaard: hij redde echter de balen der schoone uitgave van zijn *Tooneel*, bij Didot van de pers gekomen. Naauwelijks was hij te *Florence* gekomen, of hij gaf zijn berucht klinkdicht tegen *Frankrijk* in het licht:

Rè senza trono, nobili avviliti,
Milizia senza disciplina alcuna, enz.

Deze werkzame schrijver begon in den ouderdom van 48 jaren, de beoefening van het Grieksch, en bragt het daarin zoo ver, dat hij de moeijelijkste schrijvers in die taal kon vertolken. Van de menigvuldige uitgaven zijner werken, zullen wij enkel de meest gezochte aanhalen: *Teatro del conte Vittorio Alfieri da Asti, Parijs.* Didot S.r, 1788, 6 deelen in 8.o, *Pisa*, 1804, 6 deelen in 12.o Dit tooneel bevat 19 treurspelen, die alle met eene ondubbelzinnige geestdrift zijn ontvangen, en waarvan de voornaamste zijn: Virginia, Antigone, Saül, Merope; Agamemnon, Timoleon, de Brutussen I. en II. Philippus II., Agis. Het bedrijf zijner stukken is altijd eenparig, en heeft eenen snellen gang: de karakters zijn met kracht geschetst, en de buitengemeen *tragische* onderwerpen, worden door eenen mannelijken, zuiveren en zeer bondigen stijl, vol treffende beelden, en verhevene gedachten, ondersteund. Maria Stuart, Mirrha, Merope, Antigone, de rol van *don* Carlos in Philippus II. die van Jocasta in Polynices enz. kunnen dienen om de gevoelens dergene te bestrijden, welke zeggen, dat hij niet tot het hart spreekt. Zijne stukken brengen, ondanks de eenvoudigheid des bedrijfs, het vereischte uitwerksel op het tooneel voort. Alfieri is echter niet vrij van gebreken. Bijna al de plannen zijner treurspelen zijn op eene eentoonige wijze ontworpen, en soms maakt zijne beknoptheid zijn' stijl eenigzins hard. Doch wat hier ook van wezen moge, hij bekleedt nogtans den eersten rang onder de Italiaansche treurspeldichters. Men heeft ook van Alfieri: *Verhandeling over den vorst en de letteren*, voorkomende in de *Opere Varie filosofico-politiche* enz. *Parijs* 1800, 4 dl.n in 12.e Zijne *nagelatene werken*, te *Londen* en te *Florence*,

1804, in 13 deelen uitgegeven, bevatten een tooneelstuk Abel, dat hij *Tramélogedie* noemt; eene vertaling van Alceste van Euripides; eene Alceste, door hem vervaardigd, *de Perzers*, naar Æschylus vertaald; de Philoctetes, van Sophocles, en de *Kikvorschen* van Aristophanes. Al deze stukken zijn in rijmlooze verzen van elf lettergrepen (*versi sciolti*). Hij heeft daarenboven eene zeer geachte vertaling van Sallustius nagelaten, eene der *Blijspelen* van Terentius en eene andere van den *Æneïs* van Virgilius, die hij den tijd niet heeft gehad van te herzien. Zijne *Hekeldichten*, ten getalle van 16, en zijne *Blijspelen*, zijn zijner pen niet waardig. Zijne volledige werken zijn gedrukt, onder het jaarmerk *Italia* 1809, 22 dl.n in 16.o Men vindt er de *Gedenkschriften van zijn leven* in, door hem zelven geschreven, welke gedenkschriften ook achter de Verzameling zijner nagelatene werken gevonden worden. Alfieri heeft ook eenen grooten roem verworven als lierdichter, en hij heeft denzelven door zijne Oden, zijne Klinkdichten en andere stukken wel verdiend. Hij was wel een uitmuntende proza-schrijver, en is een der eerste geweest, die de Italiaansche taal van de ongepaste *Gallicismen* heeft gezuiverd, door vele schrijvers der laatste eeuw in dezelve ingevoerd. Na langen tijd, door vele ongeregelde hartstogten geslingerd te zijn, bepaalde hij eindelijk zijne keuze op eene even zoo doorluchtige als achtenswaardige vrouw, namelijk op de prinses van Stuart, weduwe van den prins van dien naam, achterklein-zoon van Jacobus II., broeder van den Kardinaal van *Yorck*, en gewoonlijk de pretendent van *Engeland* genaamd. In 1785 trad zij door een heimelijk huwelijk met Alfieri in den echt; doch bij hunne terugkomst te *Parijs*, en toen zij zich te *Florence* vestigden, werd hunne verbindtenis bekend gemaakt. Alfieri overleed den 8 October 1803 in den ouderdom van 54 jaren: hij werd in de kerk van *Santa-Croce*, waar de asch van verscheiden groote mannen rust, begraven. Zijne weduwe liet hem een praalgraf oprigten, dat door den beroemden Canova ten uitvoer werd gebragt. Dit *monument* is naast dat van Machiavel en Michaël Angelo geplaatst. Het grafschrift, dat men er op leest was door Alfieri zelven vervaardigd. Deze schrijver verwierf eenen grooten roem niet alleen in *Italië*, maar zelfs in geheel *Europa*. Zijn barsch, doch openhartig voorkomen deed hem somtijds van trotschheid beschuldigen; maar hij was integendeel zeer ver-

pligtend, een goede echtgenoot en goede zoon, zoo als hij zulks in de opdragt zijner Merope aan zijne moeder, (die uit de familie van Tournon was) deed blijken. De jeugd van Alfieri werd door vele buitensporigheden ontluisterd; hij was zelfs een aanhanger der wijsgeerige leerstelsels; maar in zijne laatste jaren, kwam hij van al die gevoelens terug, en men verzekert, dat zijn sterfbed zeer Christelijk was.

Alfonsus I., bijgenaamd de *Catholijke*, Koning van *Asturië*, overwon de Muzelmannen bij verschillende gelegenheden, en ontnam hun meer dan dertig steden. Hij vergrootte daardoor zijn rijk, en maakte den naam van Christen voor de ongeloovigen geducht. Hij overleed in 757.

Alfonsus II., bijgenaamd de *Kuische*, Koning van *Asturië*, behaalde verscheiden overwinningen op de Muzelmannen. Hij maakte zich van *Lissabon* meester, en overleed in eenen zeer hoogen ouderdom, en na 53 jaren geregeerd te hebben, in het jaar 842. Hij droeg den bijnaam van *Kuische*, wijl hij met zijne echtgenoote in onthouding leefde, en wijl hij de schandelijke schatting van honderd jonge dochters, die de Christenen aan het serail van *Cordova* leverden, vernietigde. Hij zond in 797 een gezantschap naar Karel *den Groote*, wiens vriend en bondgenoot tegen de Mooren hij was; en terwijl hij die van *Arragon* aanviel, bevocht Karel *de Groote* de ongeloovigen in *Catalonië*.

Alfonsus III., bijgenaamd de *Groote*, Koning van *Asturië*, volgde in 866 zijnen vader Ordonius in het bestuur op. Zijne regering werd beroemd, door een groot aantal overwinningen, die hij op de Mooren behaalde. Hij had ook met verscheiden opstanden zijner onderdanen te worstelen. Maar de gevoeligste voor zijn hart was die, waarin hij zijn eigen bloed tegen hem zag opstaan. Garsias, zijn oudste zoon, werd aan het hoofd der muitelingen, geslagen, gevangen genomen, en na verloop van een jaar weder in vrijheid gesteld. Toen legde Alfonsus de kroon neder, ten gunste van den zoon, die hem dezelve had willen ontweldigen; en door eene blinde liefde voor Ordonius, zijnen tweeden zoon, verdeelde hij zijne staten, en gaf aan den laatsten *Galicië*, met het veroverde gedeelte van *Lusitanië*. In het jaar 912 kwam Alfonsus, met een leger, dat hij van

zijne zonen had bekomen, op het grondgebied der Mooren, vervolgde er alles te vuur en te zwaard, en kwam met buit overladen te *Zamora* terug, alwaar hij den 20 December, na 46 jaren (waarna hij de kroon nederlegde) geregeerd te hebben, overleed. Hij voegde bij de dapperheid de zucht voor de letteren. Men heeft van hem eene *Kronijk der Koningen van Spanje* van Vamba tot Ordonius, vader van den schrijver.

Alfonsus IV., zoon van Ordonius, Koning van *Leon* en *Kastilië*, werd, wijl hij in een klooster was gegaan en de geloften reeds had afgelegd, *de Monnik* bijgenaamd. De begeerte, om zich op den troon te zien, deed hem deze geloften in 924 schenden. Maar, na gedurende vijf en een half jaren een kwijnend leven te hebben geleid, werd hij door Ramirus, II., zijn' broeder, gevangen genomen, die hem, na hem twee jaren lang vervolgd te hebben, in een klooster opsloot, om er hem zijne geloften te doen vervullen. Anderen zeggen, dat men hem, op bevel van denzelfden Ramirus, die hem opvolgde, de oogen uitgestoken heeft.

Alfonsus V. volgde als Koning van *Leon* en *Kastilië* in het jaar 999, op zijnen vader Veremond of Bermudes II.; doch wijl hij pas vijf jaren oud was, werd hij onder de voogdijschap van Melenda Gonzales, Graaf van *Galicië* gesteld. Deze Graaf, een man vol ondervinding zijnde, regeerde met veel wijsheid en geluk. Hij had eene zeer deugdzame dochter Elvira genaamd, die hij met den Koning deed huwen, aan wien hij denzelfden ijver, waarmede hij ter verdediging der kerk bezield was, inboezemde. In eene vergadering der algemeene staten van zijn koningrijk te *Oviedo* in 1020 gehouden, verbeterde hij de wetten der Gothen. Hij deed den Mooren den oorlog aan, en werd den 7 Maart van het jaar 1027, na 28 jaren geregeerd te hebben, bij de belegering van *Viseu* in *Portugal*, door een pijlschot gedood.

Alfonsus VI., de *Dappere*, Koning van *Leon* en *Kastilië*, werd uit het klooster gehaald, om in plaats van Sanctius of Sancho, zijn' broeder, in 1072, bij de belegering van *Zamora* gedood, de teugels van het bestuur in handen te nemen. Zij waren zonen van Ferdinand I., zoon van Sanctius II., Koning van *Navarre*, en van Nugna van *Kastilië*. Alfonsus, door den zoo dapperen Cid ondersteund, nam den 25 Mei van het jaar 1085 de stad *Toledo* in, hij verhief dezelve tot de hoofdstad zijner staten, liet er zich zelfs den

titel van Keizer geven; en plaatste er BERNARDUS, een religieus van de orde van den H. BENEDICTUS, op den Bisschoppelijken stoel. Hij onderwierp ook nog *Talavera*, *Huescar*, *Madrid*, *Medina-Cœli*, en vele andere aanzienlijke steden, die hij op de Mooren veroverde. Hij liet zijne dochter THERESIA, die hij bij CHIMENA DE GUSMAN, verwekt had, met HENDRIK *van Bourgondië*, achter-kleinzoon van HUGO CAPET, die hem tegen de Sarracenen had ondersteund, en die volgens sommige schrijvers, de eerste Koning van *Portugal* was, in den echt treden. Hij droeg eene groote som gelds bij, tot den opbouw der kerk van *Cluny*. Men voegt er bij, dat hij voornemens was, aldaar het orde-kleed aantenemen, indien de heilige HUGO, die er Abt was, hem niet had aangeraden op den troon te leven, alwaar hij met meer nut voor den Godsdienst konde werkzaam zijn. Hij overleed den 1 Julij 1109, in den ouderdom van 70 jaren, na 34 jaren geregeerd te hebben.

ALFONSUS VII., zoon van RAIMUNDUS van *Bourgondië*, Graaf van *Galicië*, en van URRAQUE, koningin van *Leon*, en *Kastilië*, werd in 1122 op den troon zijner moeder geplaatst. Zijne zedigheid deed hem van zijnen schoonvader ALFONSUS van *Arragon* eenige plaatsen bekomen, die deze Vorst nog bezet hield. Daarna beriep hij eene vergadering van Prelaten en liet zich in 1135 door den Aartsbisschop van *Toledo* tot Keizer kroonen. Na den dood van zijn' schoonvader deed hij den Koningen van *Navarre* en *Arragon* den oorlog aan, die eindelijk den vrede verkregen; op minder schandelijke voorwaarden dan sommige belangzuchtige schrijvers zulks beweerd hebben. Het leger van zestig duizend man ruiters, en honderd duizend man voetgangers, dat JOZEF II., Koning van *Marokko*, in *Spanje* bragt, deed dezen Vorst ontwaken; om den ongeloovigen het hoofd te kunnen bieden, riep hij de hulp van den Paus en den Koning van *Frankrijk* in, en hij behaalde in den beginne eenige voordeelen. Toen de ongeloovigen *Almeria* hadden ingesloten, snelde hij te hulp, en werd in *Baca* ziek, alwaar hij, om naar *Toledo* terug te keeren, het bevel des legers aan zijne zonen overgaf; maar op het gebergte *Siera Morena*, nam zijne ziekte zoo zeer de overhand, dat hij genoodzaakt was tegen eenen eikenboom te leunen. Daar overleed hij in het jaar 1157, na 35 jaren geregeerd te hebben. Hij liet de kroon van *Kastilië* aan zijnen oudsten zoon SANCTIUS; en die van *Leon* aan FERDINAND, zijnen jongsten zoon, na.

Alfonsus VIII., Koning van *Leon* en *Kastilië*, bijgenaamd *de edele* en *de goede*, beklom, onder voogdijschap zijner moeder in 1158, nog niet geheel den ouderdom van 4 jaren bereikt hebbende, den troon. Hij heroverde al wat zijne naburen hem gedurende zijne kindschheid ontweldigd hadden. Geen koning heeft zoo bestendig als hij, het ontwerp gevolgd, om de Mooren uit *Spanje* te verdrijven; maar hij werd door die Barbaren geslagen, en in eenen grooten slag in 1195 aan de dij gekwetst. Dit verlies verflaauwde tegen hen de kracht zijner wapenen, die hij elders ging beproeven. Eindelijk gaf hij hun wedervergelding, in den slag van *Muradal*, waarin de Sarracenen, zegt men, bijna 50,000 manschappen verloren. Deze Vorst overleed in 1214 in den ouderdom van 60 jaren. De tranen, welke *Kastilië* op zijn graf stortte, waren eene regtvaardige belooning voor de werkzaamheden, aan welke hij zich overgaf, om zijn rijk te verdedigen, te vergrooten en er den lust voor de wetenschappen te doen geboren worden. Men verwijt hem, dat hij van zijnen voorspoed niet altijd een behoorlijk gebruik heeft gemaakt, maar men kan hem den roem niet weigeren, den onspoed, dien hij met eenen moed verduurde, welke boven de gebeurtenissen verheven was, hersteld te hebben.

Alfonsus IX., was de zoon van Ferdinand II., koning van *Leon* en *Kastilië* en van Urraque van *Portugal*, dochter van Alfonsus I., koning van *Portugal*. Hij huwde met Theresia van *Portugal*, dochter van Sanctius I., die de broeder van Urraque zijne moeder was. Dit huwelijk werd echter, uit hoofde van de bloedverwantschap, voor onwettig verklaard; en Theresia begaf zich naar het klooster van *Lorvano*, alwaar zij in den geur van heiligheid stierf. Alfonsus ging een tweede huwelijk aan met Berenguela of Berengaria, dochter van Alfonsus VIII.; zuster van Hendrik I., koning van *Kastilië* en van Blanka, koning van *Frankrijk*. Het is waarschijnlijk, dat Berengaria de oudste dochter was, zij genoot er ten minste de voorregten van, want toen Hendrik in 1217 kinderloos was gestorven, volgde Alfonsus uit kracht en in naam der koningin, zijne echtgenoote, hem op. Anderen stellen hem niet in den rang der Kastiliaansche koningen, en beweren, dat deze staat niet aan hem, maar aan zijnen zoon Ferdinand III. toebehoorde. Men voegt er zelfs bij, dat hij, uit ijverzucht gedreven, hem van de staatszaken verwijderde. Doch het is zeker, dat Alfonsus zijne staten met regtschapenheid en beleid be-

stuurde, dat hij gelukkig genoeg was, om in vrede, te regeren, en zijne staten aanmerkelijk te vergrooten. Hij overleed den 24 September van het jaar 1230, en liet FERDINAND III. tot opvolger achter.

ALFONSUS X., koning van *Leon* en *Kastilië*, bijgenaamd *de wijze* en *de sterrekundige*, zoon van FERDINAND III., en in 1252, in den ouderdom van 31 jaren zijn opvolger. Na den dood van zijnen vader, verijdelde hij al de pogingen, welke *Navarre* en *Arragon* tegen hem ondernamen. Hij werd in 1257, door eene factie der Duitsche vorsten, die zich door de schatten meenden te verrijken, welke hij onder hen zoude uitstrooijen, tot keizer verheven. In *Kastilië* gaf hij bevelen als souverein van *Duitschland*. Hij gaf de beleening van het hertogdom *Lotharingen* aan FREDERIK, maar toen RUDOLF van *Habsburg* tot den keizerlijken troon was verheven, deed hij niets, dan tegen deze verheffing protesteren. DON SANCTIUS, zijn zoon, die het vredelievende karakter van zijnen vader kende, stond tegen hem op, en beroofde hem van den troon. ALFONSUS *de wijze* verbond zich met de Mahomethanen tegen dezen onnatuurlijken zoon, sloeg en overwon hem; maar deze voorspoed was hem van weinig nut, want hij stierf van verdriet in het jaar 1284. De *Alfonsinische tafels*, met groote kosten, door Joden van *Toledo* opgemaakt, en op den 1 Junij, den dag van zijne komst tot de kroon, bepaald, hebben hem meer roem verworven, dan zijne gevechten. Zijne verzameling van wetten bewijst, dat hij evenzeer over de regtvaardigheid, als over de wetenschappen waakte. Sommige schrijvers hebben hem van goddeloosheid beschuldigd, wijl hij gezegd zoude hebben, *dat, indien hij ten tijde der schepping in den raad van God ware geweest, hij Hem goede denkbeelden over de beweging der sterren zou hebben medegedeeld.* Maar de geschiedschrijvers komen niet overeen, omtrent dit gezegde, dat, op welke wijze men het ook beschouwe, nooit uit gezonde hersenen kan voortgekomen zijn. Sommige schrijvers zeggen, dat hij het werktuigelijke van de beweging der Hemelligchamen, juist zoodanig vond, als PTOLOMEUS hetzelve een weinig verward voorstelt, waarin zekerlijk geen groot kwaad is gelegen, hoewel het grondbeginsel, dat de grootste eenvoudigheid, in het wereldstelsel vordert, valsch kan zijn. Deze vorst, zegt men, had den Bijbel met deszelfs verklaringen, veertienmalen gelezen, en denzelven in het

Spaansch doen vertalen. Mariana heeft deze tegenreden op zijne regering gemaakt: *Dumque cœlum considerat, observatque astra, terram amisit.* (Bij het beschouwen der Hemelen, heeft hij de aarde verloren.) Mariana zinspeelt op het verlies des keizerrijks, en den opstand der Kastilianen. Het is zeker, dat zijne verkleefdheid aan de sterrekunde, hem in de staatkunde groote misslagen deed begaan.

Alfonsus XI., koning van *Leon* en *Kastilië*, zoon en in 1312 opvolger van Ferdinand IV., leverde in 1340 met den koning van *Portugal* slag aan de Mooren, en deed er meer dan 60,000 sneven. Men beweert, dat dit bloedbad, de wegen, meer dan drie uren in de rondte met lijken bedekte, en dat de onnoemelijke buit, welken men er behaalde, den prijs van het goud een zesde deed dalen. Hij stierf aan de pest in 1350, bij de belegering van *Gibralter*, eene stad aan vele krijgslieden zoo noodlottig.

Alfonsus I., koning van *Arragon*, tweede zoon van Sanctius I., die bij de belegering van *Huesca* in 1094 gedood werd, en van Felicia van *Urgel*. Petrus I., zijn oudste zoon, was hem opgevolgd; maar toen deze in 1104 overleden was, kwam de kroon van *Arragon* aan Alfonsus, die met veel roem regeerde. Door zijn huwelijk met Urraque, eenige dochter en erfgename van Alfonsus VI. van *Kastilië*, werd hij ook koning van dat rijk. Hij droeg ook den titel van koning van *Navarre*, dat Sanctius I., zijn vader, op Sanctius IV., zoon van Garcias IV., overweldigd had. De levenswijze van Urraque, zijne vrouw, was zoo schandelijk en ergerlijk, dat hij, wijl hij hare ongeregeldheden niet langer kon verduren, na vruchteloos allerlei middelen beproefd te hebben, om haar tot beterschap te brengen, verpligt was, van haar te scheiden. De liefde, die hij voor de eer en deugd koesterde, maakte meer indruk op zijn hart, dan alle voorregten der fortuin; om dus de eerste te behouden, verachtte hij de laatste, en gaf welgemoed aan Urraque, de kroon van *Kastilië* terug. Alfonsus was overigens zulk een uitmuntend soldaat, dat hij den bijnaam van *de vechter* of *de krijgsman* verwierf. Hij had zich in 29 geregelde veldslagen bevonden, waarin hij steeds doorslaande bewijzen van moed en dapperheid had gegeven. Hij liet zich *Keizer van Spanje* noemen, nam *Kordova*, *Sarragossa* en vele andere plaatsen op de Mooren in, en sneuvelde, na 30 jaren geregeerd te hebben, in 1134 in eenen veldslag.

Alfonsus II., koning van *Arragon*, vroeger Raymundus genoemd, was de zoon van Raymundus Berengarius IV., Graaf van *Barcelona*, en van Petronella, eenige dochter van Ramirus II., bijgenaamd de *Monnik*. Alfonsus II., door sommigen Ildefons genaamd, was ook Graaf van *Provence*. Bij het overlijden zijns vaders in 1169 nog zeer jong zijnde, kwam hij onder de voogdijschap zijner moeder Petronella, die hem, toen de jonge vorst den ouderdom van twaalf jaren bereikt had, verliet, en hem den graaf van *Provence*, zijn' neef, tot raadsheer en staatsdienaar gaf. Het Graafschap *Barcelona* werd alstoen met de kroon van *Arragon* vereenigd. Alfonsus breidde daarop zijne staten uit, want hij volgde op Raymundus, bijgenaamd *de Jonge*, graaf van *Provence*. De graaf van *Toulouse* beweerde regt op dien staat te hebben, en wilde zich gewapender hand regt verschaffen; maar Alfonsus handhaafde zijne regten zoo wel, dat hij den graaf van *Toulouse* noodzaakte den vrede te vragen, dien hem gegeven werd. In 1174 wilde men hem aan de dochter van Emmanuel I., keizer van *Konstantinopel* uithuwen. De artikels daartoe waren zelfs geteekend, en de prinses werd naar *Montpellier* gebragt. Maar de koning van *Arragon*, andere maatregelen genomen hebbende, huwde met Sanctia van *Kastilië*, en daar de Grieksche afgevaardigden, de eer van hunnen keizer en van hunne prinses wilden redden, zoo zagen zij zich verpligt, haar aan Willem, graaf van *Montpellier*, uittehuwen. Alfonsus tuchtigde de stad *Nizza*, die met eenige Provençale heeren aan het muiten was geslagen, daarna nam hij de wapenen op tegen de Sarracenen, op welke hij eenige voordeelen behaalde. Hij vereenigde de graafschappen *Provence* en *Forcalquier*, deed verschillende stichtingen, en overleed te *Perpignan*, den 25 April 1196. Deze vorst verdiende de bijnamen van *de kuische*, *de wijze*, *de deugdzame*. Zijn zoon Pedro II. volgde hem op in het bestuur.

Alfonsus III., koning, van *Arragon*, bijgenaamd *de weldadige*, zoon van Pedro III., en Constantia van *Sicilië*, dochter van Manfred, een' natuurlijken zoon van keizer Frederik II., volgde in 1285 zijnen vader in de staten van *Arragon* op. Jacobus, zijn broeder, die toenmaals in *Sicilië* was, nam er den titel aan van koning van dat eiland. Alfonsus vereenigde de eilanden *Majorca* en *Minorca*, waarvan hij de Mooren geheel verdreef, met zijne staten. Karel van *Valois* had de beleening van het koningrijk *Ar-*

ragon gehad; ALFONSUS had het geluk deze groote zaak geheel te eindigen. Hij overleed aan de pest in het jaar 1291, slechts 27 jaren oud zijnde, en zonder kinderen natelaten. Zijn broeder JACOBUS II., koning van *Sicilië* volgde hem op.

ALFONSUS IV., bijgenaamd *de Zachtmoedige*, koning van *Arragon*, zoon van JACOBUS II., *de Regtvaardige*, en van BLANCA van *Anjou-Sicilië*, dochter van KAREL II., koning van *Napels* volgde in 1317 zijnen vader in de regering op. Hij stichtte de Universiteit van *Lerida*, en verzuimde niets van al wat het geluk van zijn rijk kon vermeerderen. De koning van *Kastilië*, die hem had aangevallen, was verpligt hem den vrede te vragen. Hunne geschillen werden bijgelegd door de zorg van GASTON II., graaf van *Foix* en heer van *Bearn*, en door die van PHILIPPUS III., koning van *Navarre*, wiens dochter aan PEDRO, prins van *Arragon*, verloofd werd. De koning ALFONSUS overleed te *Barcelona* den 24 Januarij 1336. PEDRO IV., zijn zoon, dien hij bij THERESIA van *Urgel* verwekt had, was zijn opvolger in het bestuur.

ALFONSUS V., koning van *Arragon*, bijgenaamd de *Grootmoedige*, overleden in 1458 in den ouderdom van 74 jaren, werd, na zich van *Napels* te hebben meester gemaakt, in 1442, als koning van *Sicilië* erkend. Hij was de zoon van FERDINAND *den Regtvaardige*, dien hij in 1416 opvolgde. Edelmoedig, milddadig, verlicht, weldadig, onversaagd, bescheiden, staatkundig, was ALFONSUS de held zijner eeuw. Hij onthaalde in zijne staten de Muzen, die uit *Konstantinopel* verbannen waren, vestigde de Spaansche heerschappij in *Italië*, trok bijna niets uit zijne Spaansche staten, en was enkel bedacht, om gelukkigen te maken. Deze vorst ging gaarne zonder gevolg en te voet door de straten der hoofdstad. Toen men hem eens op het gevaar opmerkzaam maakte, waaraan hij daardoor zijnen persoon blootstelde, antwoordde hij: *Een vader, die te midden zijner kinderen wandelt, heeft niets te vreezen.* Men kent den volgenden trek zijner milddadigheid. Een zijner schatmeesters was hem eene som van 10,000 dukaten komen brengen: een officier, die er juist bij tegenwoordig was, zeide zachtjes tot iemand: *Indien ik zulk eene som bezat, zou ik gelukkig zijn. — Gij zult het zijn*, zeide ALFONSUS, die het gehoord had, en hij liet hem de 10,000 dukaten medenemen. Deze goede koning had, even als koning SALOMON, het begin zijner regering door een belangrijk vonnis geken-

merkt. Eene jonge slavin hield voor hem staande, dat haar meester de vader van een kind was, hetwelk zij ter wereld had gebragt, en verzocht dus, om, volgens eene oude spaansche wet, in vrijheid gesteld te worden. De meester ontkende zulks en beweerde, nooit eenige gemeenschap met zijne slavin gehad te hebben. ALFONSUS beval, dat het kind aan den meestbiedende zoude verkocht worden. Het vaderlijke gevoel ontwaakte dadelijk ten voordeele van dit ongelukkige schepsel, en toen de verkooping zoude beginnen, erkende de vader zijnen zoon, en gaf aan deszelfs moeder hare vrijheid weder. Deze vorst kon het dansen niet dulden, en zeide dikwijls, *dat er tusschen een gek, en iemand, die danst, geen onderscheid is, dan dat de laatste zijne dwaasheid minder lang volhoudt.* CICERO had bijna hetzelfde gezegd; maar de dwaasheid wordt door verstandige redeneringen niet genezen. Men heeft in 1765, den *geest* van dezen krijgshaftigen en wijzen vorst, in 12.o gedrukt. De schrijver, de Abt MERI DE LA CANORGUE, heeft er zijne voornaamste gedachten en de voorvallen zijns levens in opgenomen. Hij heeft al de trekken, die hij in deze schilderij doet voorkomen van ANTONIUS VAN PALERMO, onderwijzer en geschiedschrijver van ALFONSUS, ontleend.

ALFONSUS I., koning van *Portugal*, werd te *Guimaraens*, in de maand Julij van het jaar 1094 geboren. Hij was de zoon van HENDRIK *van Bourgondië*, uit het huis van *Frankrijk* en van THERESIA *van Kastilië*. In 1139 versloeg hij te *Ourique* bij de rivier den *Taag*, vier Moorsche koningen of veldheeren. Na deze zegepraal, werd hij, den 27 Julij van hetzelfde jaar als koning van *Portugal* gehuldigd en gekroond, en nam *Lissabon* na eene belegering van vijf maanden in. De titel van koning werd hem in 1169, door den Paus ALEXANDER III. bevestigd. Hij werd in eenen hardnekkigen oorlog gewikkeld met ALFONSUS VII., koning van *Kastilië* dien hij gelukkiglijk ten einde bragt, zoowel als dien met welke hij, om de stad *Badajos*, tegen FERDINAND II., koning van *Leon*, te worstelen had. De kloosters van *Coimbra*, *Alcobaca* en *Sint Vincent*, bij *Lissabon* zijn door hem gesticht. Hij overleed te *Coimbra* den 7 November 1185.

ALFONSUS II., bijgenaamd *de vette*, koning van *Portugal*, geboren den 23 April 1185, kwam in het jaar 1212, na den dood van SANCTIUS I., tot de kroon. Hij behandelde

zijne broeders met wreedheid, hetwelk aanleiding gaf tot vele oorlogen met den koning van *Leon*, die enkel door de zorg van Paus Innocentius III. ophielden. Hij veroverde de stad *Alcacer-do-Sal* op de Mooren, en maakte zich door zijne dapperheid geducht. Hij overleed den 25 Maart 1223.

Alfonsus III., koning van *Portugal* en *Algarvië*, geboren den 5 Mei 1210, volgde zijnen broeder Sanctius II., wiens staten hij overweldigde, in 1244, in de regering op. Hij deed zijn huwelijk met Mathilda, eenige dochter van Reinier, graaf van *Dammartin* en *Boulogne*, weduwe van Philippus van *Frankrijk*, graaf van *Manta*, verbreken, en huwde in 1253 met Beatrix, natuurlijke dochter van Alfonsus X. van *Kastilië*, die het koningrijk *Algarvië* mede ten huwelijk bragt. De Paussen Alexander IV. en Gregorius X. stelden zijn koningrijk in *interdict*; maar hij dreef er den spot mede, en wikkelde zich daardoor in verschillende oorlogen. Hij overleed in de maand Februarij 1279, en liet het rijk aan zijnen zoon Dionysius na.

Alfonsus IV., de *dappere* of de *trotsche*, koning van *Portugal*, geboren den 8 Februarij 1290, was de zoon van Dionysius, dien hij in 1325 opvolgde, en van Elizabeth van *Arragon*, die als eene Heilige wordt vereerd. Hij deed den Mooren en Kastilianen den oorlog aan, gaf hulptroepen aan de laatsten, die den 30 october 1340 den beroemden veldslag van *Tariffe* wonnen. Hij overleed in de maand Mei 1357, in den ouderdom van 67 jaren, na 32 jaren geregeerd te hebben.

Alfonsus V., koning van *Portugal* en *Algarvië*, werd te *Sintra*, in Januarij van het jaar 1432 geboren. Eduard, zijn vader, overleed in 1438, en liet dezen jongen prins in den ouderdom van 6 jaren, onder de voogdijschap zijner moeder Eleonora *van Arragon*, dochter van Ferdinand IV.; maar wijl de Staten weigerden haar te gehoorzamen, werd Petrus, hertog van *Coimbra*, zoon van Joannes I., en oom van Alfonsus, tot regent van het rijk verkoren. Zoodra de jonge vorst meerderjarig was geworden, nam hij zelf de teugels van het bestuur in handen, en werd, wijl hij in 1471, de Afrikaansche steden *Tanger*, *Arzile*, *Alcaçar-Ceguer* had ingenomen, *de Afrikaner* genoemd. Hij verloor den 1 Maart 1476 te *Toro* eenen veldslag tegen Ferdinand V., koning van *Arragon*, en sloot den vrede met hem in October 1479. Reeds in 1447, was hij in den echt getreden

met Elizabeth *van Portugal*, dochter van zijnen voogd Petrus, hertog van *Coimbra*, dien hij, in eenen veldslag in 1449, nadat hij aan het muiten was geslagen, doodde. Nadat zijne onderdanen *Guinea* ontdekt hadden, maakten zij er den Christelijken godsdienst bekend, en bragten er verschillende gestichten tot stand. Alfonsus ging in 1475 een tweede huwelijk aan, met Joanna *van Kastilië*, zijne nicht, gewaande dochter van Hendrik IV., bijgenaamd *de onvermogende*. Op dit huwelijk grondde hij zijne gewaande aanspraak op *Kastilië*, tegen Isabella, echtgenoote van Ferdinand. Hij had dit huwelijk gesloten op eene *dispensatie* van Paus Sixtus IV.; maar deze Opperherder beklaagde zich later, dat men hem bedrogen had, liet deze vorstin in een klooster plaatsen, waarin zij verscheidene jaren leefde. Alfonsus overleed den 24 Augustus 1481 in den ouderdom van 49 jaren.

Alfonsus VI., koning van *Portugal*, zoon en in 1656 opvolger van Joannes IV. *van Braganza*, behaalde in den beginne eenige voordeelen op de Spanjaarden, en werd daarna door zijne vrouw, die op don Pedro, zijnen jongsten broeder, verliefd was, als eenen onnoozele van zijnen troon verjaagd. Hij overleed op het eiland *Tercera* in 1683.

Alfonsus van Este I., hertog van *Ferrare* en *Modena*, had groote geschillen met Julius II. en Leo X. In 1501 was hij met Lucretia Borgia, dochter van Paus Alexander VI. gehuwd; hij overleed den 31 October 1534.

Alfonsus II., hertog van *Ferrare* en *Modena*, zoon van Herkules II. en van Renata van *Frankrijk*, dochter van koning Lodewijk XII., en van Anna *van Bretagne*, werd den 19 Januarij 1533 geboren, en volgde in 1559 in de staten zijns vaders op. Hij was in *Frankrijk* opgevoed, alwaar hij eene beschaving had opgedaan, eenen vorst zijner familie waardig, die zoo vruchtbaar is geweest in doorluchtige personen. Gedurende de oorlogen van Soliman in *Hongarijë*, was hij er aan het hoofd van verscheidene goede krijgsbenden, ten dienste van den keizer, aan wien hij eene zeer aanzienlijke som leende. Hij huwde 1.o in 1560 met Lucretia van Medicis, dochter van Cosmus I., groot-hertog van *Toskanen*, 2.o den 1 December 1565, met Barbara *van Oostenrijk*, dochter van keizer Ferdinand I.; 3.o in 1579 met Margaretha *van Gonzaga*, dochter van Willem, mark-

graaf van *Mantua*, maar hij overleed den 27 October van het jaar 1597, zonder kinderen natelaten.

ALFONSUS III., hertog van *Modena* en *Reggio*, zoon van den hertog CÆSAR VAN ESTE, en van de hertogin VIRGINIA VAN MEDICIS, huwde in den ouderdom van 16 jaren met ISABELLA, dochter van den hertog EMMANUEL *van Savooije*. In den beginne door de vleijerijen der hovelingen verleid, vierde hij den teugel aan zijne hartstogten, en regeerde zijne onderdanen met eenen ijzeren schepter; maar door den dood der hertogin, zijner echtgenoote; in zich zelven teruggekeerd, verbeterde hij zijn gedrag op alle mogelijke wijze, stichtte verschillende collegiën, hospitalen, en andere voor het publiek nuttige gestichten, en werd eindelijk in den ouderdom van 37 jaren Capucijner in het klooster van *Marano*, alwaar hij den naam van JOANNES BAPTISTA aannam. Gedurende 16 jaren, welke hij in deze orde leefde, beoefende hij op eene voorbeeldige wijze al de kloosterdeugden, en overleed den 24 Mei 1644, te *Castelnovo*.

ALFONSUS IV., hertog van *Modena*, *Reggio* enz. werd den 13 Februarij 1634 geboren. Hij was de zoon van FRANCISCUS I. en van deszelfs eerste huisvrouw MARIA FARNESE. Hij volgde hem den 13 October van het jaar 1658 op, en voerde, bij verschillende gelegenheden, het bevel over de Fransche legers in *Italië*. In 1655 trad hij in den echt met LAURA MARTINOZZI, dochter van den graaf HIERONIMUS MARTINOZZI, en van MARGARETHA MAZARINI, oudste zuster van JULIUS, kardinaal MAZARINI; bij deze verwekte hij in 1660 FRANCISCUS II., hertog van *Modena*, en zijn opvolger; en MARIA ELEONORA, in 1658 geboren, en in 1673 gehuwd met JACOBUS, hertog van *York*, later koning van *Engeland*, overleden in 1718. ALFONSUS IV. stierf den 16 Julij 1662.

ALFONSUS VAN ZAMORA, dus genoemd, wijl hij uit deze Spaansche stad geboortig was. Hij leefde in het begin der zestiende eeuw, was van Joodsche ouders geboren, en een der kundigste Rabbijnen. — Door zijne kunde geleid, onderzocht hij de waarheden van het Evangelie, en verzocht daarna om gedoopt te worden; hij ontving het Sacrament des Doopsels met aandacht en onderwerping. Daarna werd hij door den kardinaal XIMENES verkozen, om aan de uitgave des Bijbels van *Alcala* mede te werken. ALFONSUS VAN ZAMORA bragt er veel aan toe. Toen dit groote werk voltooid was, ver-

vaardigde hij er zelf vele andere, zoo als: 1.° *Vocabularium hebraicum atque chaldaïcum veteris Testamenti.* — 2.° *Catalogus eorum quæ in utroque Testamento aliter scripta sunt, vitio scriptorum quam in hœbreo et græco.* — 3.° *Vocabularium breve etc.* — 4.° *Introductiones hebraicæ, Complut,* 1526, in 4.to Hij overleed in het jaar 1530.

ALFONSUS DE CASTRO. — Zie CASTRO.

ALFORD. — Zie GRIFFITH.

ALFRED, met meer regt dan alle andere vorsten, *de groote* bijgenaamd, volgde in het jaar 871, in den ouderdom van 23 jaren, zijnen broeder ETHELRED, als koning van *Engeland* op. Van zijne vroegste jeugd af was hij te *Rome* geweest, alwaar hij, onder de bescherming van LEO IV., zijne eerste opvoeding ontvangen had. Deze Paus had hem met de heilige zalving geteekend, en noemde hem zijn *geliefde zoon.* Andermaal met zijn vader naar *Rome* teruggekeerd, bragt hij er zijne wetenschappelijke kennis tot volkomenheid, en keerde naar *Engeland* terug, met al de hoedanigheden uitgerust, die den *grooten vorst* uitmaken. De Denen, die bijna van geheel zijn land meester waren, overwonnen hem in den beginne; maar nadat ALFRED zich gedurende zes maanden, in een herdersgewaad gehuld, verborgen gehouden, en zijne troepen verzameld had, hakte hij deze overweldigers in de pan, en leide hun die voorwaarden op, welke hij begeerde. GITRO, hun koning, ontving het doopsel, en ALFRED, door de Engelschen en Denen als vorst erkend, was zijn peter. Hij trok daarna tegen *Londen* op, belegerde hetzelve, nam het in, en versterkte het, en liet er oorlogschepen bouwen, die voor de krijgsbewegingen geschikter waren, dan die der Denen. Na zijn rijk overwonnen te hebben, beschaafde hij hetzelve, maakte wetten, stelde gezworenen aan, en verdeelde *Engeland* in graafschappen, waarvan elk verscheidene honderden familiën bevatte. Hij moedigde den handel aan, beschermde de kooplieden, verschafte hun schepen, en deed de beschaafdheid en de kunsten, op de barbaarschheid volgen, die zijn rijk verwoest had. *Engeland* heeft aan hem de universiteit van *Oxford* te danken. Om zijne bibliotheek behoorlijk interigten, liet hij boeken uit *Rome* komen, en wekte de wetenschappen, de *kunsten* en de schoone letteren op. De Engelsche Priesters waren in zijnen tijd weinig met het

Latijn bekend, hij was de eerste, die hetzelve beoefende en het deed beoefenen. Hij leide zich tegelijkertijd op de meetkunde, de geschiedenis en zelfs op de dichtkunde toe. Men kan hem zelfs onder de koningen tellen, die geschriften hebben nagelaten. Onder de verschillende werken, die hij vervaardigde, onderscheidde men eene *verzameling van jaarboeken*; de wetten der *Westersche Saksers*; *Vertalingen der geschiedenis van* OROSIUS, van die *van* BEDA; van *het pastoraal en de zamenspraken van den heiligen* GREGORIUS, van den *troost der wijsbegeerte, van* BOËTIUS; van de *psalmen van* DAVID, enz. ASSERIUS MENEVENSIS, een gelijktijdig schrijver, heeft zijne geschiedenis beschreven; men vindt dezelve in de *Historiæ brittannicæ Scriptores* van GALLE, *Oxford*, 1687 en 1691, 2 dln in fol. De wijze waarop hij zijnen tijd verdeelde, gaf hem het middel, om voor alles, voor staatszaken, gebeden, oefeningen, enz. tijd te vinden. Hij verdeelde de 24 uren des dags in drie gelijke deelen: het eene voor de godvruchtige oefeningen, het tweede voor den slaap, het lezen, en de uitspanning, en het derde voor de zorg zijns rijks. Wijl er nog geene uurwerken waren, gebruikte hij zes waskaarsen, die elk vier uren brandden; en zijne Kapellanen waarschouwden hem beurtelings wanneer er eene uitgebrand was. In den bloei zijner jaren, en in het hoogste toppunt van zijnen luister had hij de gelofte gedaan, deze tijdsverdeeling stiptelijk optevolgen, en nooit is hij er in te kort geschoten. Deze groote koning overleed in het jaar 900, door zijn volk, welks wetgever en verdediger hij was geweest, als een vader en held, betreurd. Nooit was een vorst bescheidener jegens zijne onderdanen, en dapperder tegen hunne vijanden; en nooit heeft er welligt een treffender bewijs bestaan, van het vermogen hetwelk de Godsdienst op de koningen en volken, ter bevordering van den roem en den voorspoed der Staten, kan uitoefenen. *Engeland*, vóór hem, woest en door aanhoudende onlusten beroerd, werd een verblijf van vrede en regtvaardigheid. Men zegt zelfs dat de openbare veiligheid er zoo groot was, dat gouden armbanden, die op den weg gevonden waren, openlijk uitgehangen zijnde, niemand dezelve aanraakte. ALFRED vereenigde de hoedanigheden, die den Heilige, den krijgs- en staatsman kenschetsen. Hij wordt in twee Saksische almanakken, waarvan er in eene aanteekening op de Saksische vertaling van het nieuwe testament melding

wordt gemaakt onder den 26 October, onder de Heiligen genoemd. Men vindt zijnen naam ook in eenige andere bijzondere almanakken, alsmede in het Engelsche *Martyrologium* van WILSON, onder den 28 October. Het schijnt echter niet, dat de Kerk hem ooit eene openlijke vereering heeft toegekend. HENDRIK SPELMAN, door eene soort van verrukking vervoerd, schildert hem aldus af (*Col. conc. Brit.*): » O ALFRED, het wonder, de verbazing aller eeuwen! Indien wij zijne godsvrucht gadeslaan, zouden wij meenen, dat hij altijd in een klooster heeft geleefd; indien wij aan zijne dappere krijgsverrigtingen denken, moeten wij bijna oordeelen, dat hij nooit het slagveld heeft verlaten; indien wij ons zijne kunde en zijne geschriften te binnen brengen, worden wij bewogen, om te denken, dat hij zijn geheele leven in eene oefenschool heeft doorgebragt; indien wij op de wijsheid van zijn bestuur, en op de wetten, die hij gegeven heeft acht slaan, zullen wij ons moeten overtuigen, dat deze de eenige voorwerpen zijner oefening waren."

ALFREDA (*Heilige*), ook wel ETHELDRITA genaamd, was de dochter van OA, koning van de Merciërs en *Quindreda*. Te vergeefs wilde men haar in den echt doen treden, met ETHELBERT die over de Ostro-Engelschen het bestuur voerde; zij weigerde deze verbindtenis, om de inwendige neiging te volgen, welke zij gevoelde, om God, zonder afleiding te dienen. Korten tijd daarna, verliet zij het hof, en begaf zich midden naar de moerassen van *Croyland*, in het graafschap *Lincoln*, alwaar zij, gedurende 40 jaren, in eene kleine cel opgesloten leefde. Verschillende wonderen getuigden van hare heiligheid, hoewel haar leven het schitterendste van alle wonderen was. Zij overleed in het jaar 834.

ALFRICUS (*Heilige*), negende Bisschop van *Utrecht*, volgde den H. FREDERICUS in het jaar 838 in die waardigheid op. Hij werd ook wel ALBERICUS ALPHRICUS of ALRICUS genoemd. Hoewel hij mismaakt van ligchaamsgestalte was, muntte hij echter uit in allerlei deugden, was zeer ijverig in den Godsdienst, versterkte de wankelmoedigen, roeide de ketterijen uit, en versmaadde de rijkdommen. Onder Bisschop ALFRICUS werden de volgende kerken, door graaf ROTGARIUS aanzienlijk beschonken, als die in de landen van *Leomerike* of *Lomrijke* (waarschijnlijk de *Limersche*, een gedeel-

te der provincie *Gelderland*) *de Veluwe*, en voorts in de dorpen *Twine*, *Alatinge*, *Westerhese*, *Duitinge*, *Loenen*, *Sulmonde*, *Wageninge*, *Houten*, *Brakel*, *Thuil* enz. Ook vereerde ALFRICUS uit de goederen, die hem toebehoorden, aan de kerken in de volgende dorpen, een vast inkomen, als in *Gruosna*, *Fumechara*, *Hera*, *Zeist*, *Liesduine*, *Hees en Toren*. De heilige ALFRICUS, is na zeven jaren, op eene roemrijke wijze den Bisschoppelijken stoel van *Utrecht* bekleed te hebben, op den 15 Augustus 845 zalig in den Heer ontslapen.

ALGARDI (ALEXANDER) een Boloneesche beeldhouwer en bouwkunstenaar, had LUDOVICO CARRACCIO tot leermeester en was de vriend van DOMINIQUINO, die hem naar *Rome* bragt, alwaar hij in 1654 in den ouderdom van 61 jaren overleed. In de St Pieterskerk van het Vatikaan wordt nog een vlak verheven beeldwerk van hem bewaard, den heiligen LEO voorstellende, die ATTILA te gemoet gaat. Men ziet nog eene uitmuntende groep van hem, de onthoofding van den heiligen PAULUS voorstellende, in de kerk van dien naam te *Bologne*. De Italianen noemen hem *een Gids in de beeldhouwkunde*; zeker is het, dat zijn beitel al de zuiverheid en fijnheid van het penseel eens grooten schilders bezit.

ALGAROTTI (FRANCISCUS), in 1712 te *Venetië* uit eene aanzienlijke familie geboren, na zijne eerste studiën te *Rome* en in zijne vaderstad volbragt te hebben, werd hij door zijne ouders naar *Bologne* gezonden, alwaar hij, gedurende zes jaren, de wijsbegeerte, de meetkunde, de sterrekunde, de proefondervindelijke natuurkunde en de ontleedkunde beoefende. Reeds vroegtijdig begaf hij zich op reis, zoowel uit nieuwsgierigheid als ook om zijne talenten tot volkomenheid te brengen. In 1733 kwam hij te *Parijs*, alwaar hij het grootste gedeelte van zijn *Neutonianismo per le dame* zamenstelde; een oppervlakkig werk, dat werkelijk tot niets anders geschikt is, dan tot het onderwijs der Dames, en dergene die in het stuk van natuurkunde, niet meer willen weten, dan de schoone sekse er van tracht te leeren. Na vrij lang in *Frankrijk* vertoefd te hebben, stak de jonge wijsgeer naar *Engeland* en van daar naar *Duitschland* en *Polen*, over. De koning van *Polen*, bij wien hij zich ophield, vereerde hem met den titel van geheim-raad in zaken van oorlog. Nadat hij, om zijn vaderland wedertezien, het hof van dien vorst verlaten had, werd hij den 23 Mei

1764 te *Pisa* door den dood verrast. Het ontwerp tot zijn monument, hetwelk voor rekening van Frederik II. op het kerkhof *Campo Santo* te *Pisa* werd opgerigt, is door hem zelven gemaakt, doch de koning liet er het opschrift op plaatsen, hetwelk, na eene onvoegelijke verandering, door Algarotti's broeder, van *Rex* in *magnus*, dus luidt: *Algarotto Ovidii aemulo, Neutoni discipulo, Fredericus magnus.* Het onderschrift, door Algarotti zelven opgegeven, getuigt van den goeden dunk, dien hij zelf van zijne geschriften koesterde: *Hic jacet Algarottus sed non omnis.* De gezamenlijke werken van dezen schrijver zijn in het Italiaansch onder dezen titel uitgegeven: *Werken van den graaf Algarotti, kamerheer des konings van* Pruissen, *Livorno bij M. Coltellini* 1765 4 Dl.n in 8.vo de laatste uitgave is die van *Venetië* 1791, — 1794 — 17 Dl.n 8.vo

Algasia, eene Gallische dame, beroemd door hare godsvrucht, was door den vriendschapsband zeer naauw met Hedibia, eene andere Gallische dame, verbonden. De heilige Hieronimus was toenmaals onder de Bijbel-tolken zeer beroemd; zij zonden hem te *Bethlehem*, eenen jongeling, om hem te raadplegen, Apodemus genaamd. Algasia deed hem elf vragen over verschillende plaatsen van het Evangelie en de Brieven van den heiligen Paulus en Hedibia stelde hem er twaalf voor, die over al de gewigtige plaatsen van het Nieuwe Testament liepen. Men ziet door die vragen, dat deze beide vrouwen, de Heilige Schrift met veel vlijt en overweging beoefenden; maar men moet hieruit niet afleiden, dat zulks ook eene goede oefening voor de vrouwen van onzen tijd zoude zijn; zij zouden daartoe Algasia's moeten wezen. — Zie Eustochium.

Algerus, te *Luik* geboren, was eerst Kanonik en Deken, der stift-kerk van den heiligen Bartholomeus, daarna Kanonik der hoofdkerk van dezelfde stad. Hij legde deze waardigheden neder, om zijne overige dagen in rust en versterving doortebrengen, en werd te dien einde Monnik te *Cluny*, alwaar hij in 1130 overleed. Hij stond in groote betrekking met de aanzienlijkste personen van zijnen tijd. Men heeft van hem eene verhandeling *De misericordia et justitia* in de *Tresor des anecdotes* van dom. Martène, p. 1020 opgenomen. 2.o *De veritate corporis et sanguinis Domini in Eucharistia* tegen Berengarius van *Tours*, Erasmus

stelde zoo veel belang in dat werk, dat hij er zelf te *Antwerpen* eene uitgave van bezorgde; men heeft het daarna in *Leuven* in 1561 herdrukt, en in het zesde deel der *Bibliotheek der Kerkvaders* gelascht. Bellarminus heeft er echter eenige onnaauwkeurigheden in gevonden.

Alhazen, een Arabische schrijver, die omtrent het jaar 1100 der Christelijke tijdrekening eene *Verhandeling over de gezigtkunde* en andere latijnsche werken heeft zamengesteld, welke in 1572 te *Bazel* in fol. gedrukt zijn.

Ali-Bassa, een der grootste veldheeren van het Ottomanische keizerrijk, onderscheidde zich zoo zeer in den Perzischen oorlog, dat keizer Amurad IV. hem eene zijner zusters ten huwelijk gaf. Hij overleed in 1663 in den ouderdom van 70 jaren.

Ali-Beg, in de zeventiende eeuw tolk der Ottomanische Porte, was met 17 talen bekend. Men heeft van hem eene Turksche vertaling des Bijbels.

Ali-Ben of Ali-Taleb, volle neef en schoonzoon van Mahomed, onderscheidde zich door zijne heldendaden in de belegering van *Khaibar*, en bij verschillende andere gelegenheden, waardoor hij den titel van vizier verwierf. Na zijnen veldtogt in *Syrië*, zond hem Mahomed, om den *Koran* in *Yemen*, in *Arabië*, te prediken, dat hij veeleer door de wapenen, dan door de overtuiging overwonnen had. Hij was bestemd, om dien profeet op te volgen; maar wijl Abubekr of Abubeker tot kalief was verkozen, zoo nam hij de wijk naar *Arabië*. Zijne eerste zorg was, om eene verzameling van de leer zijns schoonvaders te vervaardigen, waarin hij vele dingen veroorloofde, die zijn mededinger verboden had. De zachtheid zijner zedeleer nam de geesten zoo zeer te zijnen voordeele in, dat hem het kalifaat werd aangeboden, en na den moord van den kalief Othman, werd Ali omtrent het midden der zevende eeuw in deszelfs plaats aangesteld. De Egyptenaren, die van *Mekka* en *Medina* erkenden hem, maar wijl er eene tegenovergestelde partij tegen hem was opgestaan, zoo werd hij in het jaar 660 na J. C. na eenige zegepralen behaald te hebben, vermoord. Zijn moordenaar had zich met twee andere te *Mekka* verbonden, om de hoofden der partij van Ali, Moavi en Amru, omtebrengen. De Perzers volgen Ali, en vervloeken Abubeker, Omar en de overige tolken van den alkoran. Zie Mahomed, Omar, enz.

ALI-BEY; in 1728 geboren, werd, toen hij pas vijf jaren bereikt had, aan den *Kjihaja-Bey* der Janitsaren, als slaaf verkocht; hij ontwikkelde zich op eene voorbeeldige wijze, en door zijne schranderheid en dapperheid, verwierf hij de toegenegenheid van zijnen Heer; hij steeg van den eenen trap tot den anderen, en bragt het eindelijk (1763) zelfs zoo ver, dat hij *Scheik-Elhabead* werd, hetwelk in *Egypte* de hoogste waardigheid is. Thans ontwierp hij het plan, om zich zelven, tot van de Porte onafhankelijk Heer van *Egypte* te maken, welk plan hij ook werkelijk ten uitvoer bragt, zoodat hij enkel door het verraad van zijnen eigen schoonzoon uit het bezit van dat land kon verdreven worden. Hij vlood naar den *Scheïk-Daher* van *Accon*, zijnen vriend, met wiens hulp het hem gelukte, *Antiochië*, *Seyda*, *Barut* en *Jeruzalem* in zijne magt te brengen. Nu strekte zich zijn plan tot de herovering van *Egypte* uit, alwaar hij tot *Caïro* voortrukte, maar in eenen moorddadigen slag, in welken zijn leger voor de overmagt moest bukken, na eene dappere verdediging, den 30 April 1773, aan lafhartige vijanden in handen viel, en dadelijk daarop in *Caïro* aan zijne bekomene wonden overleed.

ALI-PACHA, vizier van *Janina*, bijgenaamd *Aslan* of *de leeuw*, een der zonderlingste personen van het tegenwoordige tijdvak, werd volgens het algemeene gevoelen in 1750 geboren; maar wijl hij altijd voor jonger wilde doorgaan dan hij werkelijk was, zoo is het jaar zijner geboorte niet naauwkeurig bekend. Hij zag het eerste licht te *Tepèleni* eene nog nieuw gebouwde stad, 20 mijlen ten Noorden van *Janina* gelegen. Zijne voorouders hadden het voordeelige beroep van *Klefter* uitgeoefend, hetwelk eene soort van toegelatene en openbare struikrooverij was, onder welks begunstiging zij zich van het grondgebied van *Tepeleni* meester maakten. ALI volgde in den beginne hun voetspoor, en maakte zich voor zijne naburen geducht. Deze verbonden zich meermalen tegen hem, en verjoegen hem zelfs uit zijne geboortestad. Hij was tot het uiterste gebragt, toen hij eene kist met goud in de aarde begraven vond, welke men waarschijnlijk in eenen burger-oorlog verborgen had. Door middel van dezen schat, wierf hij twee duizend manschappen, en trok *Tepeleni* zegepralende weder binnen. ALI was omtrent dezen tijd vier en twintig jaren oud. Hij nam eene aanzienlijke plaats in, onder de landvoogden van het gewest, en

verkreeg de hand der schoone EMINEH, dochter van CARELAN, pacha van *Delvino*. Na aldus zijn gezag vermeerderd en zijne verbindtenissen uitgebreid te hebben, ligtte ALI nieuwe krijgsbenden en heroverde al de bezittingen zijns vaders, die hem gedurende zijne kindschheid ontweldigd waren. Hij werd verscheidene malen gevangen genomen door de troepen van den pacha van *Berat* en door die van den pacha van *Janina*. Hij liep eenen schandelijken dood te gemoet; maar het gelukte hem altijd weder, om zijne vrijheid te bekomen. Doch ALI was tot dusverre enkel een beruchte partijganger; zijne eerzucht was op verre na nog niet verzadigd; hij besloot, onverschillig om wat prijs ook, tot magt en waardigheden te geraken. SELIM, pacha van *Delvino*, zijn weldoener, werd door hem aan het gouvernement der Porte aangeklaagd, als schuldig van een gedeelte des grondgebieds van zijne hoogheid overweldigd te hebben. De divan zond hem dadelijk een doodvonnis tegen de SELIM, hem met de uitvoering belastende, en ALI vermoordde SELIM eigenhandig. Tot eene belooning voor deze misdaad, werd hij benoemd tot luitenant van den nieuwen *Derwend*, pacha van *Romelië*; eene ondergeschikte bediening, die zijner eerzucht niet voldeed; maar die hem diende, om zijne rijkdommen te vermeerderen. Zijn krijgsroem was zoo algemeen, dat men hem in den oorlog, die in 1787 tusschen *Turkije*, en de beide keizerlijke hoven van *Rusland* en *Oostenrijk* losbarstte, onder de bevelen van den groot-vizier JUSSUF, een belangrijk commandement opdroeg. Ten gevolge der diensten, die hij in dezen veldtogt bewees, verkreeg hij het tweestaartige *pachalick* van *Tricala* in *Thessalië*, met den titel van *Derwendgi-pacha* van geheel *Romelië*. Deze bedieningen verschaften hem de middelen en het voorregt, om openlijk eene legerbende in zijne soldij te houden, en hij bediende zich van dezelve, om de openbare wegen van struikroovers te zuiveren; hetwelk enkel diende om zijnen roem te vermeerderen. Van dien oogenblik af, vormde ALI, die reeds een geduchte vassaal der Porte was geworden, het plan, om zich geheel onafhankelijk te maken. Hij droeg zorg, om zich, door het zenden van geschenken aan de officieren van den grooten heer, vrienden aan het hof te verwerven. Weldra besloot hij om zich van het pachalick van *Janina*, waarnaar hij reeds sedert lang begeerig was geweest, meester te maken; hij kwam er gewapenderhand binnen, en, beleid en list

met stoutmoedigheid vereenigende, bereikte hij zijn doel, en niet lang duurde het, of hij zag zijne overweldiging met het zegel van het wettige gezag bekleed. Omtrent het einde van het jaar 1788 werd Ali wettiglijk in het bezit gesteld, van het landvoogdijschap van *Janina*, waardoor hij eenen rang onder de grooten van het Ottomanische rijk verwierf. De steeds woelige eerzucht van Ali veroorloofde hem niet vreedzaam over de aan zijne heerschappij onderworpene plaatsen te regeren; hij wilde zijne magt ook over *Midden-Albanië*, dat van den pacha van *Berat* afhing, uitstrekken. Deze onderneming openlijk te willen beproeven, zou moeijelijk en gewaagd zijn geweest; hij stelde schuinsche middelen in het werk, en bragt dezelve later met eene buitengewone bekwaamheid en volharding ten uitvoer. Omtrent 1790 begonnen zijne pogingen tegen de Souliotten, die eene soort van republiek vormden, zamengesteld uit de overblijfselen dier Christelijke volkplantingen van *Taygeta* en *Acroceraunes*, die omtrent het midden der zeventiende eeuw, gewapenderhand den Mahomedanen ontsnapt waren. Dit volk was het eenige in *Epirus*, dat den roem van het oude *Griekenland* handhaafde, en dat den onafhankelijken geest zijner eerste kinderen behield. Dezelve te onderwerpen, was geene gemakkelijke zaak, zij dreven de benden van Ali dapper terug, en deden al zijne pogingen mislukken. Na het verdrag van *Campo-Formio* in 1797, werd Ali, wijl *Frankrijk* zich van de *Jonische eilanden*, met de tot dezelve behoorende gewesten op het vaste land had meester gemaakt, over de nabuurschap eener Kollossale mogendheid, die zich in eene militaire republiek herschapen had verontrust; maar hij werd weldra door de eerste krijgsbedrijven der Franschen gerustgesteld. Bonaparte, toenmaals generaal-en-chef van het leger in *Italië*, die Ali voor de zaak van *Frankrijk* wilde winnen, zond den adjudantgeneraal Roza naar *Janina*, om den pacha te toetsen; maar de Fransche zendeling was de speelbal der list en der gemaakte vriendschapsbewijzen van Ali, die hem ligtelijk overtuigde, dat hij altijd de beste vriend der Franschen zoude zijn. Wijl hij vermoedde, dat Bonaparte de overmeestering van de waggelende magt der halve maan beoogde, zoo drong hij zich bij den Franschen generaal in, die dadelijk met hem in onderhandeling trad, daar hij zich beloofde, om van hem een vermogend werktuig, tot het welgelukken zijner ondernemingen te maken.

Te gelijker tijd won Ali de gunst van den Divan en van zijnen Souverein; Hij gebruikte daartoe zijne agenten te *Konstantinopel*, die niet nalieten, om hem al zijne verrigtingen tot eene verdienste toe te rekenen, daar hij eigenlijk niets meer dan zijne eigene vergrooting beoogde. Hij verkreeg eenen nieuwen roem van bekwaamheid, door zijnen verfoeijelijken togt tegen de Christenen van *Nivitza* en *Vesili*, die hij alle liet vermoorden, toen zij in den Goddelijken dienst tegenwoordig waren; en door deze barbaarsche daad verkreeg hij in de firmans van oorlog, welke de divan hem zond, om tegen den muiteling Passevan-Oglu optetrekken, den titel van *Aslan* of *Leeuw*. Ali bevond zich voor *Vidin* met veertig andere pacha's, die alle vereenigd waren, om Passevan-Oglu te beteugelen, toen hij het berigt vernam van de landing van Bonaparte in *Egypte*. Eenen op handen zijnde oorlog tusschen *Frankrijk* en *Turkije* voorziende, keerde hij naar *Janina* terug, ten einde deze gebeurtenissen te bespieden en er partij van zoeken te trekken. Intusschen ging hij voort, met meer dan ooit gunstig voor de Franschen te schijnen. Maar de gebeurtenissen deden hem zijnen staatkundigen gang weldra bepalen; hij leide het masker af, en trok, met oogmerk om zich van de zeven eilanden meester te maken, tegen de Franschen te veld. De Franschen, zeer min in getal, en onder de bevelen van den generaal Lassale, werden, na eenen heldhaftigen tegenstand te hebben geboden, bij *Prévésa* en *Nicopolis*, overwonnen. Ali liet *Prévésa*, welker inwoners zich met de Franschen vereenigd hadden, in brand steken; en een groot aantal weêrloozen liet hij in de verschrikkelijkste folteringen omkomen. De heldendaden van Ali deden hem eenen buitengewonen roem verwerven, en de Ottomanische Porte benoemde hem tot driestaartige pacha. De admiraal Nelson hield zijne vloot te midden der *Egeïsche-Zee* op, ten einde een' zijner officieren te kunnen zenden, om Ali te complimenteren, die hij den held van *Epirus* noemde. Ali nam deel aan de krijgsverrigtingen der Turksche en Russische legers; en, bij het beleg van *Corfu*, na de inneming dier stad door de Bondgenooten, deed hem de sultan openlijke dankbetuigingen en het *diploma*, van onder-koning van *Romanië*, en door deze laatste waardigheid, den titel van Vizier toekomen. Er waren verscheidene Fransche officieren gedurende dezen veldtogt gevangen genomen, onder de-

zelve bevond zich ook de kolonel CARBONNEL. ALI gebruikte hem, om te *Bonila* bij *Janina* eene schietschool op te rigten. Hij droeg hem het bevel daarover op, en bevrijdde uit aanmerking van hem, de overige Fransche krijgsgevangenen uit hunne kerkers. Uit deze school had ALI aan de Franschen eene goede artillerie te danken. Kort daarna wendde hij zijne wapenen op nieuw tegen de Sulioten en hij ondervond eenen hevigen tegenstand; maar door listen, goud en doorslepenheid, gelukte het hem, hen van hunne bondgenooten af te snijden. De ongelukkige bergbewoners, waren verpligt, om zich op voorwaarden, dat zij het land verlaten, en zich of naar *Parga* of naar de *Jonische eilanden* begeven zouden, over te geven; met ter zijde stelling der bezworene belofte, vervolgde en vermoordde men hen onbarmhartiglijk, zonder ontzag voor ouderdom noch geslacht. Na deze gruwelijke krijgsverrigtingen, werd ALI op nieuw met het *diploma* van *Rumili-Valisi* vereerd, en hij herstelde de veiligheid en *policie* in *Macedonië* en *Thracië*, welke gewesten door rooverbenden verwoest werden. Deze zending bood hem de gelegenheid aan, om zijne schatten te vermeerderen; alom hief hij ongehoorde brandschattingen, en zijn naam alleen verspreidde schrik door het geheele land. Omtrent het jaar 1805 begon ALI in de oogen der voornaamste kabinetten van *Europa*, een gewigtig personaadje te worden. De Russen, die hij verfoeide, benijdden zijne steeds toenemende magt, en voorzagen, dat hij de grootste hinderpaal voor de uitvoering hunner ontwerpen tegen *Europisch-Turkijë* zoude zijn. Het Engelsch ministerie onderhield betrekkingen met hem; en BONAPARTE beproefde, uit haat tegen deze laatste magt, om vertrouwelijke betrekkingen tusschen *Frankrijk* en ALI-PACHA daar te stellen; hij benoemde den Heer POUQUEVILLE, een geleerd reiziger, tot Consul-Generaal te *Janina*. BONAPARTE, onder den naam van NAPOLEON keizer geworden, had te *Ulm* en te *Austerlitz* de *coalitie*, die tusschen *Engeland*, *Rusland* en *Oostenrijk* gesloten was, vernietigd. De vizier van *Janina* zag duidelijk in, wat hem te doen stond; hij ging zeer voorzigtig en listig te werk, om zich met dengenen te verzoenen, dien hij in 1798, na deszelfs verovering van *Italië* had weten te vleijen. Er werden alzoo tusschen BONAPARTE en ALI vertrouwelijke betrekkingen aangeknoopt, en de laatste was behulpzaam, om de vredebreuk tusschen *Rusland* en *Turkijë* te bespoedigen. Zijn doel was al-

tijd, om de *Jonische eilanden*, het bestendige voorwerp zijner wenschen te bekomen. Toen deze eilanden, ten gevolge van het verdrag van *Tilsit*, aan *Frankrijk* waren afgestaan, vleide zich Ali, dat hij ten minste *Parga* zoude kunnen bekomen. Hij gebruikte te dien einde listige kunstgrepen, die hem echter door de zorg der Parganioten zelve, mislukten, daar deze zich gereed toonden, om hunne onafhankelijkheid, tegen Ali, hunnen gezworen vijand, tot den laatsten druppel bloeds te handhaven. Zijne hoop van dien kant te leur gesteld ziende, begon Ali, een diep gevoel van haat tegen de Franschen op te vatten, en zonder echter zijne betrekkingen met hen af te breken, wendde hij zijne blikken naar *Engeland*, als geschikter, om zijne eerzuchtige oogmerken te ondersteunen. Hij trachtte, eerst, om den vrede tusschen de *Porte* en *Engeland* te herstellen, en zoodra de *preliminairen* geteekend waren, liet hij den dienst, dien hij aan het Britsch kabinet bewezen had, zeer hoog uitroepen. Weldra had Ali-Pacha een' Engelschen resident aan zijn hof, en hij verbond zich openlijk aan de belangen van *Groot-Brittanië*. Hij beroofde eenigen tijd daarna den schoonvader van twee zijner zonen, Ibrahim van het pachalick van *Berat*, en wist door zijne doorslepenheid en omkoopingen, zijn gedrag bij den Divan te doen verschoonen. Hij bedwong ook de Kimeriaten, bewoners van het gebergte *Kimeria* of *Chimera*. Deze krijgsverrigtingen hadden in de lente van het jaar 1810 plaats. Intusschen, was het arglistige en trouwelooze gedrag van den vizier van *Janina*, het voorwerp der herhaalde klagten van *Frankrijk* bij den Divan geweest. Men eindigde met den ondergang van Ali, te *Corfu*, te *Ragusa*, te *Konstantinopel* en te *Parijs* te bezweren. Het jaar 1810 zag een verschrikkelijk bedreigende storm tegen hem opkomen. Er werd een plan van krijgsverrigtingen, door de Fransche veldheeren ontworpen, en door de Porte bekrachtigd, beraamd. Ali zou te gelijker tijd, door eene Fransche divisie van het eiland *Corfu*, en door het leger van *Dalmatië*, onder de bevelen van den maarschalk Marmont worden aangevallen, terwijl zijne inwendige vijanden tegen zijne tirannie zouden zijn opgestaan. Maar de tegenspoed, waarmede het Fransche leger in het schiereiland te worstelen had, belette de uitvoering van dit plan. Na de verovering van het pachalick van *Berat*, welks vizier hij in eene gevangenis hield opgesloten, scheen de magt van

Alli nog toetenemen; een groot aantal pacha's en waïwoden kwamen als vassalen aan zijn hof. Door het aannemen der Europesche taktiek, had Ali een buitengemeen groot voordeel op zijne naburen bekomen, en onder hen schrik en moedeloosheid verspreid. Hij bedwong achtereenvolgens den Pacha van *Delvino*, de stad *Argyro-Castron*, de chefs van *Liapuria* en de moedige inwoners van *Gardiki*, die hij alle deed vermoorden; de laatste wreedheid oefende hij enkel uit, om daardoor aan zijne zuster Chaïnitza te behagen, die, om eenige persoonlijke beleedigingen te wreken, van hem eischte, dat *Gardiki* verwoest, en de inwoners dier plaats verdelgd zouden worden, zeggende, dat zij voortaan enkel op matrassen wilde slapen, die met hunne hoofdharen gevuld waren. Men kan de bijzonderheden van dit bloedbad, waarbij men in *Europa* ongehoorde Barbaarschheden gebruikte, niet zonder huivering lezen. In 1812 ging Ali omtrent den Franschen Consul alle maat te buiten; ook trachtte het Fransche Gouvernement, hetwelk sedert, dat Ali zich in de armen der Engelschen had geworpen, zeer verbitterd was, uit al zijne magt, om de wraak des grooten Heers op het hoofd van Ali te doen nedervallen. De straf van den vizier van *Janina*, was besloten, toen de gebeurtenissen van den veldtogt van Napoleon tegen *Rusland*; den staat van zaken kwamen veranderen, en den lust bij Ali deden herleven, om nieuwe ontwerpen ter vermeerdering van grootheid en magt ten uitvoer te brengen. Tijdens het ongeval van het Fransche leger te *Moskou*, had Ali den hoogsten trap van magt beklommen; zijn hof was prachtiger en overdadiger, dan dat der meeste Europesche vorsten. Hij voedde in zijn paleis van *Janina*, dagelijks, omtrent vijftien honderd personen, onder welke zich vreemdelingen bevonden van al de deelen des aardbols. Zijn bestuur was toenmaals reeds op de leest van dat eens potentaats geschoeid. Bij het berigt van den aanstaanden val van Napoleon-Bonaparte, haastte zich Ali, wel onderstellende, dat de Franschen langen tijd van *Albanië* zouden verwijderd blijven, om zijne troepen bijeen te zamelen, en vormde op nieuw het plan, om zich van *Parga*, het eenige punt, waarop in de geheele uitgestrektheid zijner staten, de stralen der vrijheid nog schitterden, meester te maken. Zonder eenige bewilliging der Porte, zonder eenige oorlogsverklaring, trok hij op *Parga*

af, dat toen nog aan *Frankrijk* toebehoorde. De Fransche consul dien men zocht te bedriegen, had de oorzaak dezer wapening geraden, en naar *Corfu* en *Parga* berigten gezonden, die de Franschen en Parganioten in staat stelden, om eenen onverwachten aanval af te kunnen wachten. Het Fransche garnizoen, door de dappere Parganioten ondersteund, sloeg en dreef de soldaten van Ali op de vlugt. Eenigen tijd daarna was *Parga*, door verraad in de handen der Engelschen gevallen; Ali Pacha gevoelde, dat het gemakkelijker voor hem zoude zijn, *Parga* van *Engeland* te bekomen, dan het uit de handen der Franschen te wringen. Intusschen verbande hij de volkplantingen van *Epirus*, die hem achterdocht gaven. In 1816 ontving hij een bezoek van den onttroonden koning van *Zweden*, Gustaaf Adolf, die zich, op zijne reis naar *Morea* aan zijn hof ophield, en gaf hem de sabel van Karel XII. ten geschenke. Eindelijk werd de eerzucht van Ali zoo zeer voldaan als zij het kon zijn: *Parga*, waarnaar hij reeds lang begeerig had uitgezien, werd hem in Maart 1818 door de Agenten van *Groot-Brittaniën* overgegeven. Er was bedongen, dat al de Parganioten, die het land zouden verlaten, voor het verlies hunner goederen schadeloos zouden worden gesteld. Maar het bedrog en de hebzucht van Ali waren der vervulling van den grondslag van dat onbillijke verdrag in den weg. Alvorens hun ongelukkig vaderland te verlaten, kusten de Parganioten voor de laatste maal, den grond, die hen had zien geboren worden, en gaven de overblijfselen hunner voorouders aan de vlammen ten prooi. — Hunne inscheping geschiedde te *Corfu*, op het fregat *the Glascow*. Dit tooneel was des te aandoenlijker, wijl hetzelve het werk der schandelijkste onregtvaardigheid was. De Porte zag de steeds toenemende grootheid van Ali niet zonder bekommering; maar de wisselvalligheid van eenen oorlog tegen hem vreezende, scheen zij zijnen dood af te wachten, als zijnde alleen in staat, om het groote gedeelte van het vasteland van *Griekenland*, dat Ali-Pacha bezat, weder onder den schepter van den grooten Heer te brengen; maar ook vreesde zij, dat indien hij zijnen natuurlijken dood stierf, zijne schatten verdeeld of verkwist zouden worden. Eindelijk besloot de Sultan, om Ali-Pacha, door Ismaël, *pachobey*, een' zijner gezworene vijanden aan te tasten; daar de laatste hem had aangeboden, de middelen aan te wijzen, om Ali te kunnen be-

dwingen. Men vaardigde tegen hem het vonnis van *Fernanly*, of de keizerlijke vogelvrijverklaring uit, waar door hij in den hoogsten graad aan gekwetste Majesteit werd schuldig verklaard. Ali dacht den storm door de gewone middelen af te wenden, maar al zijne doorslepene listen en zijn goud waren vruchteloos. Men rustte een smaldeel uit, om zich naar de kusten van *Epirus* te begeven; er worden krijgsbenden geligt, om tegen Ali-Pacha op te trekken, en het bevel over den togt wordt toevertrouwd aan Pacho-Bey, tot Pacha van *Janina* en *Delvino* benoemd. Ali, van zijnen kant ziende, dat al zijne pogingen, om zich met de Porte te verzoenen, vruchteloos waren, deed aanmerkelijke wapeningen. Hij lokte de Christenen en de verschillende stammen van *Noord-Griekenland* onder zijne standaards. Het leger der Porte begaf zich onder de bevelen van Pachò-Bey in optogt, en kwam zonder eene enkele lont te verbranden, zoo als de veldheer zulks aan den divan had beloofd, in het gezigt van *Janina*; maar er waren nog kasteelen te veroveren, geheel met kanonnen bedekt, en door Ali in persoon verdedigd, die, zich van zijn leger verlaten ziende, besloten had, om met al de hulpmiddelen, hem door woede of wanhoop aangeboden, te vechten; deze verdedigingsmiddelen waren geducht. Het was in deze verschansingen, dat Ali, van zijne zonen, en van bijna al zijne veldheeren verlaten, zich gedurende achttien maanden tegen eene oneindig-grootere magt verdedigde. Uit het diepste dezer kasteelen hitste hij heimelijk al de Christenvolkplantingen tot den opstand aan, en zag zich eensklaps onderschraagd door den opstand der Grieken, die het Ottomanische keizerrijk op den rand van deszelfs ondergang stelde. In dezen hagchelijken oogenblik, gaf de groote Heer, de gevolgen dier gebeurtenissen vreezende, het opperbevel van den togt van *Janina* aan Churchid-Mahomed-Pacha, een grijsaard, die een standvastig karakter bezat, vol ondervinding was, en Ali-Pacha in listen niets toegaf. De komst van Churchid, veranderde den staat van zaken, Ali werd, hoe langer zoo meer ingesloten, en ondanks de hardnekkige verdediging, en de hulp hem door de Grieken, onder welke hij zijn goud verkwistte gegeven, in den uitersten staat van ellende gebragt. Eindelijk was hij verpligt, om zijn leven aan de dienaars der wraak van de Ottomanische Porte te betwisten. Met een handvol manschappen, die alle

den dood onversaagd te gemoet zagen, in zijn laatste roofnest opgesloten, liet hij aan Churchid weten, dat het zijn voornemen was, twee duizend centenaren buskruid in brand te steken, en zich met de zijnen in de lucht te doen springen, indien hem de sultan zijne genade en veiligheid voor zijn leven niet verzekerde. Churchid wetende, dat zulks geene ijdele bedreiging was, dat Ali dag en nacht eenen Turk, Selim genaamd, in het kruid-magazijn hield, steeds gereed, om hem zijn leven op te offeren, en aan wien hij zelf te eten bragt, gaf, na zijnen krijgsraad gehoord te hebben, aan Ali te kennen, dat zijne hoogheid, zijn verzoek in aanmerking nemende, hem vergeving schonk, mits hij zich oogenblikkelijk naar *Konstantinopel* begaf, om zich voor de voeten zijns meesters te buigen, die hem zijne fortuin waarborgen, en hem de vrijheid zoude laten, om zich naar zoodanige plaats van *Klein-Azië* te begeven, welke hij hem zoude aanwijzen. Hetzij dat men zulks eene verblinding of een onvermijdelijk noodlot van Ali noeme, hij nam ten minste het voorstel van Churchid aan; hij begaf zich naar het eiland van het *Meer* met een twaalftal zijner officieren; men had hem een prachtig verblijf in gereedheid gebragt, alwaar hij gedurende zeven dagen met vele onderscheiding werd behandeld; eindelijk vraagde hem de seraskier van den sultan op den 5 Februarij 1822, in de eerste plaats bevelen aan Selim aftevaardigen, om de brandende lont aftegeven en ten tweede aan de bezetting der schansen, om dezelve, na de keizerlijke vlag te hebben uitgestoken, te ontruimen. Bij deze opvordering opende Ali de oogen; maar het was te laat. Hij antwoordde, dat bij het verlaten der citadel, hij aan Selim had gelast, enkel aan zijn woordelijk bevel te gehoorzamen, en vraagde bij gevolg, om hem zelf het bevel te gaan geven van zich te verwijderen; hetwelk hem geweigerd werd. Ali, door de sterkste betuigingen, ja zelfs door den eed van den seraskier aan het wankelen gebragt, nam eindelijk een besluit: hij trok de helft eens rings van zijnen vinger, waarvan de andere helft in handen van Selim was. Met de helft dezer ring verkreeg men, dat Selim de noodlottige lont uitdoofde, waarop hij oogenblikkelijk met dolken doorstoken werd. Te gelijker tijd stak het garnizoen de keizerlijke vlag uit. Ali wachtte in stilte maar niet zonder ongerustheid, den uitslag dier verschillende gebeurtenissen af, toen hij omstreeks vijf ure na den mid-

dag verscheidene aanvoerders van het Turksche leger en hun gevolg, met een bedrukt gelaat zag aankomen. Bij hun gezigt vliegt Ali met al het vuur der jeugd op, en, de handen aan zijne pistolen geslagen, vraagt hij met eene donderende stem, wat men hem brengt: Hassan-Pacha antwoordt hem, dat het de firman van zijne hoogheid is, waardoor hem zijn hoofd wordt gevraagd. — » Mijn hoofd, roept Ali in woede uit, wordt zoo gemakkelijk niet overgegeven;" en te gelijker tijd lost hij een pistoolschot, waarvan de kogel het dijbeen van Hassan verbrijzelt; onmiddellijk daarop brandt hij twee andere pistolen los, en doodt twee zijner tegenstanders; juist wilde hij met zijnen *tromblon* (*) vol groven hagel geladen, aanleggen, toen hij van twee kogels doorboord, nederzeeg. Alvorens den geest te geven, riep hij een' zijner moordenaars toe: » Haast u, om oogenblikkelijk de arme Vasiliki (deze was zijne tweede vrouw) te gaan vermoorden, opdat die honden haar niet onteeren." — Daarop gaf hij den geest. Zijn hoofd werd van zijn ligchaam gescheiden, gebalsemd, en den volgenden dag naar *Konstantinopel* gezonden, alwaar het den 23 Februarij aankwam. De sultan liet hetzelve naar het serail brengen, en toonde het aan den vergaderden divan; na door de straten der hoofdstad te zijn rondgedragen, werd het boven de groote poort van het serail naast zijn doodvonnis uitgesteld. Dus was het verschrikkelijke uiteinde van Ali-Pacha. Die woeste Albanees geleek naar geenen enkelen der oudere of nieuwere tirannen; niemand heeft zoo vele redmiddelen in den tegenspoed gevonden, noch zoo vele voorzigtigheid in den voorspoed behouden, dan hij; het weinige goed, dat hij verrigt, en de misdaden, die hij bedreven heeft, vloeiden uit dezelfde bron voort; uit eenen vasten en standvastigen wil namelijk, om zonder ophouden zijne magt te vermeerderen en te verzekeren. Zijne eerzucht was volgens eene zekere orde, en verre boven die verheven, welke enkel uit ijdelheid geboren wordt. Geene euveldaad kostte hem overwinningen, zoodra hij er slechts eenig voordeel uit konde trekken; en hij nam de geringste welvoegelijkheden in acht, indien hem dezelve slechts eenigzins van nut konden zijn; hij zou de kracht hebben gehad menschlievend en welda-

(*) *Pistool met eenen zeer wijden mond.*

Vertaler.

dig te zijn; indien die deugden hem als een middel hadden toegeschenen om zijn gezag te bevestigen. Nooit vond men zoo vele wijsheid en snoodheid in één hoofd vereenigd. Men vindt zeer belangrijke bijzonderheden over ALI-PACHA in de *Reis door Griekenland* van POUQUEVILLE, oud algemeen consul van *Frankrijk*, bij dien Aziatischen despoot. Men heeft ook eene *Levensschets van ALI-PACHA*, door ALPHONSE DE BEAUCHAMP, die ons in dit verslag van veel dienst geweest, en grootendeels, door ons gevolgd is.

ALIBRAI — zie DALIBRAI.

ALIGNAN (BENEDICTUS), Bisschop van *Marseille*, werd op het einde der XII. eeuw te *Alignan-du-vent* 6 mijlen van *Pézenas* in *Neder Languedoc* geboren. Hij was uit eene aanzienelijke familie gesproten, die hem, om zijne eerste studiën te volbrengen, in een Benediktijnerkloost plaatste, waarvan hij ook het gewaad aannam. Voor de abdij van *Grasse*, Bisdom van *Carcassone*, benoemd, werkte hij uit al zijn vermogen mede, om de muitelingen, gedurende den oorlog der Albigenzen, weder onder de gehoorzaamheid van LODEWIJK VIII. te brengen; hij was het, die bijna alleen de steden *Beziers* en *Carcassone* beteugelde, welke den eed van getrouwheid aan den koning in zijne handen aflegden: in 1229 werd hij tot het Bisdom *Marseille* benoemd; het gelukte hem, de geesten, die om zekere voorregten verdeeld waren, te verzoenen. Hij maakte zich tot den kruistogt gereed, en vertrok in 1239, met THIBOUT, graaf van *Champagne* en koning van *Navarre*, naar het *Heilige Land*. In 1242 in *Frankrijk* teruggekeerd, was hij, onder CELESTINUS IV., in 1245, bij het concilie van *Lyon* tegenwoordig. Hij kon den heiligen LODEWIJK niet vergezellen, toen deze Vorst in 1248 zijnen eersten kruistogt ondernam, doch in 1260 vertrok hij weder naar het *Heilige Land*. Het was alstoen dat ALEXANDER IV., om de zaken der Kruisvaarders weder optewekken, ALIGNAN aanspoorde, om eenen nieuwen kruistogt te prediken, die niet gelukkiger was, dan de voorgaande. Hij overleed in 1268, na zijne Bisschoppelijke waardigheid nedergelegd te hebben. Hij had bestendig, zelfs na tot Bisschop gezalfd te zijn, den regel van den heiligen BENEDICTUS opgevolgd, en liet zich altijd noemen: *Broeder BENEDICTUS*, Bisschop van *Marseille*. Op het einde zijns levens ging hij in de orde der minderbroeders, welker regel gestrenger was, dan die der Benediktijnen, en met zijn streven naar volmaking

meer strookte. Hij is de schrijver van een Theologisch werk, dat in *manuscript* is gebleven, en waarvan er een exemplaar in de koninklijke bibliotheek van *Frankrijk* bewaard wordt; het is getiteld: *Tractatus fidei contra diversos errores super titulum de summa Trinitate et fidi Catholica in decretalibus.* Men vindt in het 7e deel van het *Spicilegium* van Achery, eenen brief van Alignan aan Paus Innocentius IV.: *De rebus in Terra Sancta gestis.* Deze Bisschop ging voor een der geleerdste mannen van zijnen tijd door.

Aligre (Stefanus Franciscus d'), werd in 1726 uit eene familie geboren, die zich vroeger, in de militaire loopbaan had onderscheiden, maar later tot de *Magistratuur* was overgegaan. In 1768 was hij muts-president. Toen Laverdy hem den post van eersten president van het parlement van *Parijs* bezorgde, was men verwonderd aan het hoofd der overheid, eenen zoo jongen ongehuwden man te zien; zelfs Lodewijk XV. maakte deze aanmerking. Maar d'Aligre onderscheidde zich in dezen eervollen post, hij werd vooral bewonderd door de duidelijkheid en juistheid, waarmede hij de raadsbesluiten uitsprak: Ten tijde dat de staats-dienaar Necker, die toenmaals grootelijks in aanzien stond, de bijeenroeping der algemeene staten voorbereidde vraagde d'Aligre aan Z. M. een gehoor in tegenwoordigheid van dien minister en verkreeg zulks. Hij las er eene *memorie*, waarin hij de ongelukken schetste, die uit deze bijeenroeping moesten voortvloeijen. Onder en na dit lezen, heerschte er eene volkomene stilte, en de eerste president hernam enkel het woord, om zijn ontslag te overhandigen, dat hij had medegebragt. d'Ormesson de Noiseau volgde hem in 1788 op. d'Aligre was een der eerste Fransche uitgewekenen. Na, door de tegenwoordigheid van geest van een zijner bedienden, bij de overrompeling van het *Bastille* aan den dood ontsnapt te zijn, begaf hij zich naar *Londen*, na zich door eene som van 4,000,000 franken, in de bank van *Engeland* geplaatst, te hebben doen vooruitgaan. Hij stak na verloop van eenige jaren weder naar het vasteland over, en overleed te *Brunswijk* in 1798. Hij had twee huwelijken aangegaan, het eerste met Mejuffrouw Talon, de laatste afstammelinge uit dat huis, bij wie hij geene kinderen verwekt heeft, en het tweede met Mejuffrouw Baudry, die hem vader van eenen zoon en eene dochter heeft gemaakt.

ALIGRE (STEFANUS D'), kanselier van *Frankrijk*, werd te *Chartres* geboren. Door zijne verdiensten tot de posten van bewindhebber van den graaf van *Soissons* en van voogd van deszelfs zoon verheven, verkreeg hij door de bescherming van dien Heer ingang in den Raad. Zijne gedienstige inborst, zijne vlijt en opregtheid deden hem beminnen en hoogachten. De markgraaf DE LA VIEUVILLE, toenmaals Minister van staat, verschafte hem in 1624 de zegelringen, en tegen het einde van hetzelfde jaar den titel van kanselier. D'ALIGRE was verpligt zich naar zijn landgoed la *Rivière au Perche* te begeven, alwaar hij zijne dagen in 1635, in den ouderdom van 76 jaren eindigde. Zijn zoon, STEFANUS D'ALIGRE, mede kanselier, overleed in 1677, in den ouderdom van 85 jaren, den roem nalatende van een regtschapen en verlicht overheidspersoon te zijn geweest.

ALIPIUS, Bisschop van *Tagasta*, was de vriend en de leerling van den heiligen AUGUSTINUS, die in zijne *Belijdenissen* eene aandoenlijke melding van hem maakt. Hij ging *Palestina* bezoeken, en zag er den H. HIERONIJMUS met wien hij zich zeer naauw verbond. Bij zijne terugkomst in *Afrika*, werd hij in 393, tot Bisschop van *Tagasta* verkozen. Hij was den H. AUGUSTINUS, in al wat hij tegen de Donatisten en Pelagianen deed of schreef zeer behulpzaam. Hij was bij verscheidene Kerkvergaderingen tegenwoordig, ondernam verschillende reizen en werkte met eenen onvermoeiden ijver, voor de eer van God en der Kerk. Men ziet, dat hij in 429 reeds oud was, door eenen brief, welken hem de heilige AUGUSTINUS in dat jaar schreef, en in welken hij hem grijsaard noemt. Men is van gevoelen, dat hij kort daarna overleed. Hij wordt in het Roomsche Martyrologium, op den 15 Augustus genoemd.

ALIPIUS (*Heilige*) van *Andrinopel*, eene kleine stad van *Papalagonië* bijgenaamd *de Styliter*, wijl hij 53 jaren op eene zuil bleef staan, overleed in het begin der zevende eeuw. Zie *Heilige* SIMEON STYLITER.

ALIPIUS of ALYPIUS van *Antiochië*, aardrijkskundige in de IV. eeuw, droeg aan keizer JULIANUS eene aardrijkskunde op, welke BAYLE zegt, niet van hem te zijn, wijl het moeijelijk is, om te gelooven, dat hij, op het berigt van anderen, zoodanig over *Engeland* zoude hebben gesproken, als hij zulks gedaan heeft, daar hij langen tijd tweede landvoogd van dat gewest was geweest. Ook is

het niet zeker, dat deze aardrijkskunde diegene is, welke JACOBUS GODEFROI in het Grieksch en Latijn, in 1628, te *Geneve* in 4.to heeft uitgegeven. Hij was het aan wien JULIANUS den last had opgedragen, den tempel van *Jeruzalem* weder te doen opbouwen.

ALIX, vierde dochter van THIBAULT of THEOBALD IV., graaf van *Champagne*, was de echtgenoote van LODEWIJK VII., koning van *Frankrijk*, en moeder van PHILIPPUS AUGUSTUS. Door hare bevalligheid en haar beminnelijk karakter, was zij de wellust van het hof van *Champagne*, toen zij zich met den koning van *Frankrijk* verbond, die in 1160 weduwnaar van CONSTANTIA van *Kastilië* was geworden, die overleed zonder erfgenaam aan den troon te hebben gegeven. Eerst na vier jaren gehuwd te zijn geweest, bragt ALIX in 1165, eenen zoon ter wereld, die, wijl hij de vrucht der gebeden en wenschen van het geheele volk was, DIEU-DONNÉ (*Gods-gift*) werd bijgenaamd. Hij regeerde roemrijk onder den naam van PHILIPPUS AUGUSTUS. Wijl LODEWIJK VII. overleed toen zijn zoon pas ruim 14 jaren oud was, zoo wilde ALIX zich met het bestuur belasten; maar PHILIPPUS verklaarde, dat hij zelf wilde regeren; en door eene voor zijne jaren ongehoorde staatkunde, verijdelde hij al de ontwerpen zijner moeder, die, om zich van het bestuur van den staat meester te maken, de hulp van HENDRIK II., koning van *Engeland* had ingeroepen. Toen PHILIPPUS AUGUSTUS in 1190 besloten had, om in *Palestina* ten strijd te gaan trekken, verzamelde hij al de Grooten van den staat, en benoemde met hunne toestemming, ALIX als Regentesse gedurende zijne afwezigheid; zij regeerde met zeer vele wijsheid, en overleed te *Parijs* den 4 Junij 1206, door de Grooten geëerbiedigd, en door het volk betreurd. De Fransche geschiedenis spreekt van verscheidene andere vorstinnen ALIX genoemd, die, welke wij hier vermeld hebben, is de beroemdste.

ALIX (PETRUS) in 1600 te *Dole* geboren, werd in 1632 te *Besançon* tot abt van ST. PAULUS benoemd, en kort daarna tot Kanonik van de *St. PAULUS-kerk* derzelfde stad; zijne kunde was zeer uitgebreid en zeer verscheiden; hij voegde bij de wetenschap der godgeleerdheid, die der wiskunde, in welke hij zich zeer bekwaam maakte. Hij beproefde, om tegen Paus ALEXANDER VII., de aanmatiging van het kapittel van *Besançon*, op de

verkiezing der Aartsbisdommen te verdedigen. De werken, die hij over dat onderwerp heeft vervaardigd, zijn bijna de eenige, die ons van hem overblijven. Nadat Pater DOMINICUS VERNEREY, geloofsonderzoeker te *Besançon*, eene zamenspraak, door hem geschreven, veroordeeld had, antwoordde hij op deze veroordeeling door eene *brochure* ten titel voerende: *Eponge pour effacer la censure du Père DOM. VERNEREY* (*Spons, om de veroordeeling van Pater DOMINICUS VERNEREY uittewisschen.*) Verscheidene Algebraïsche verhandelingen, en de *Histoire de l'abbaye de Saint PAUL* (*Geschiedenis der abdij van den heiligen PAULUS*), welke hem door Pater LELONG, in zijne Geschiedkundige Bibliotheek van *Frankrijk*, worden toegeschreven, zijn verloren geraakt. ALIX overleed den 6 Julij 1676.

ALKMAAR (HENDRIK VAN), een dichter der XV. eeuw, is de vertaler van de *Fabel van den vos*, een Gallisch gedicht, eerst in proza opgesteld door PETRUS VAN SAINT-CLOUD, en in 1290, door JAQUEMARS GIELÉE, van *Rijssel* in *Fransch-Vlaanderen*, berijmd. Het is een hekeldicht, waarin men op eenen soms zeer kluchtigen toon, en zeer geestig, de gebruiken der middeleeuwen hekelt, en waarin de Geestelijken onder anderen niet gespaard worden. De Heer GOTTSCHED heeft er eene schoone Hoogduitsche uitgave van bezorgd, die met platen en eenige voorloopige verhandelingen verrijkt is.

ALLACCI (LEO), eerst Groot-Vikaris van *Anglona*, daarna Bibliothekaris van den Kardinaal BARBERINI, en eindelijk van het Vatikaan, werd in 1586 op het eiland *Chio* van Schismatiek-Grieksche ouders geboren. In 1600 naar *Rome* gebragt, bragt hij het in de wijsbegeerte en godgeleerdheid tot eenen hoogen trap van volmaaktheid, en verdiende door zijne roemvolle vorderingen het vertrouwen van BERNARDUS GIUSTINIANI, Bisschop van *Anglona*. De werken, die men van hem heeft, en de personen, met welke hij verkeerde, bewijzen genoegzaam, dat hij van de dwaling was terug gekomen, waarin hij geboren was; maar hij wilde nooit den geestelijkstaat omhelzen. Toen ALEXANDER VII. hem eens naar de reden daarvan vraagde, antwoordde hem ALLACCI: » Om te kunnen huwen, wanneer het mij behagen zal. — Maar, voegde de Paus er bij, waarom huwt gij dan niet? — Om, hernam hij, Priester te kunnen worden, wanneer ik daartoe neiging zal gevoelen." Hij was met een buitengewoon gelukkig geheugen begaafd, en zijne leer-

zaamheid, gevoegd bij zijnen lust tot den arbeid, maakten in korten tijd van hem een der bekwaamste en beste letterkundigen van *Italië*. Men heeft van hem een groot aantal werken, de meeste godgeleerden en letterkundigen, de belangrijkste onder dezelve zijn: 1.° *De ecclesiæ orientalis et occidentalis perpetua consensione*, *Keulen* 1648 in 4.to — 2.° *De utriusque ecclesiæ in dogmate de purgatorio consensione*, *Rome*, 1655, in 8.vo — 3.° *Græciæ orthodoxæ Scriptores*; *Rome* 1652 en 1657. 2 Dl.n in 4.to — 4.° *De libris ecclesiasticis Græcorum*, *Parijs*, 1645, in 8.vo — 5.° *De templis Graecorum recentioribus*, *Keulen*; 1645, in 8.vo — 6.° *Philo Byzantinus de septem orbis spectaculis*, Grieksch en Latijn, *cum notis*, *Rome*; 1640, in 8.vo — 7.° *Eustathius archiepiscopus antiochenus in hexameron etc. Lyon*, 1629, in 4.to In dit werk, vol geleerde aanmerkingen, beweert Allacci, dat het niet de ziel van Samuël was, die aan Saül verscheen, maar dat deze verschijning enkel het uitwerksel van de begoochelingen des duivels en der waarzegster was. — 8.° *Symmicha sive opusculorum graecorum et latinorum vetustiorum et recentiorum libri duo*. *Keulen*. 1653. in fol. — 9.° *De mensura temporum antiquorum et praecipue Graecorum*, *Keulen*. 1645. in 8.vo — 10.° *Concordia nationum christianarum Asiae*, *Africae et Europae in fide Catholica*. — 11.° *De octava synodo Photii*, *Rome*, 1662, — 12.° *De patria Homeri*, *Lyon* 1640. De schrijver van het eiland *Chio* geboortig, wil in dit werk bewijzen, dat Homerus er ook het eerste licht zag, hij voegt bij dit stuk een gedicht: *Natalis Homerici* genoemd. — 13.° *Apes urbanae*, dat de opnoeming bevat van al de geleerden, die *Rome*, en het pausschap van Urbanus VIII. van 1630 tot 1632 beroemd hebben gemaakt. — 14.° *Dramaturgia*, of *Catalogus van al de Italiaansche tooneelkundige werken tot op zijnen tijd in het licht gegeven*, te *Venetië* in 1755, met aanteekeningen en bijvoegselen tot op dat jaar in 4.to herdrukt. — 15.° *Poeti antichi raccolti da codici manoscritti della bibliotheca vaticana e Barberini*, *Napels* 1661, in 8.vo, eene kostbare verzameling van oude Italiaansche gedichten, tot dus verre onuitgegeven. Allacci overleed in de maand Januarij 1669, in den ouderdom van 83 jaren. Men verzekert, dat hij zich gedurende 40 jaren van dezelfde pen heeft bediend, en dat hij in eenen enkelen nacht het *Diarium romanorum pontificum*, hem door eene Cistersienzermonnik geleend, afschreef.

Men vindt de lijst zijner werken, die wij niet alle hebben kunnen aanhalen in het VII. en X. deel der *Mémoires van Nicéron* en in de *Bibliotheek* der kerkelijke schrijvers van Dupin.

Alladius, koning der Latijnen, om zijne goddeloosheden *de heiligschender* bijgenaamd. Men zegt, dat hij met werktuigen, door hem zelven uitgevonden, den donder nabootste, en dat hij omtrent het jaar 855 vóór J. C. door den bliksem getroffen, omkwam. Deze misdaad en straf, zijn naauwkeurig dezelfde, welke de geschiedenis of de fabelleer van Salmoneus, voorstelt, en welke men beschreven vindt in het 6.e Boek van den *Æneis van Virgilius*.

Allafort, afgevaardigde bij de nationale vergadering te *Parijs*, werd reeds in het begin der omwenteling tot vice-president van het district *Nontron*, en in 1792 tot afgevaardigde bij de Conventie benoemd; in Januarij 1793 stemde hij in dezelve voor den dood van Lodewijk XVI., de beroeping op het volk en het uitstel. Dit was de eenige maal, dat hij het spreekgestoelte beklom. Hij ging met het twee derde gedeelte der Conventionelen, die door de besluiten van 5 en 13 *Fructidor*, in het wetgevend ligchaam behouden werden, tot den eersten raad der ouden over, en onderscheidde zich niet meer in deze tweede vergadering, welke het lot hem den 1e *Prairial* 5e Jaar (20 Mei 1797) deed verlaten. Later werd hij door het *Directorium* als commissaris bij het Centraal bestuur van zijn departement aangesteld. De gebeurtenissen van den 18 *Brumaire* 8e Jaar hebben hem geheel van alle administrative betrekkingen verwijderd; hij is daarna in eene groote vergetelheid gestorven.

Allainval (De Abt Leonorus Joannes Christiaan Soulas d') te *Chartres* geboren, overleden te *Parijs* den 2 Mei 1753, bezorgde aan het Fransche tooneel eenige blijspelen, die het beste gevolg niet hadden: en aan het Italiaansch tooneel; *De onrust der rijkdommen*, dat beter onthaald werd; *de Vasten-avondsdag*, en eenige andere stukken. Zijne *School der burgers* komt het naaste met de stukken van Molière overeen. Men heeft daarenboven nog van hem: 1.° *Boertige verscheidenheden.* — 2.° *Brieven aan milord***, betrekkelijk Baron en mejuffrouw Le Couvreur.* — 3.° *Geheime geschiedenis van* Rusland, *onder Peter I.* 1745, in 12.° — 4.° *De kennis der Fabelleer*, 1762, in 12.° — Dit laatste werk

is zeer methodisch; en uitmuntend vervaardigd; maar hij was enkel de uitgever van hetzelve. Het is van eenen Jesuit, die het aan den heer Boudot had gegeven. De schrijver van de *onrust der rijkdommen*, ondervond deze onrust weinig gedurende zijn leven, en nog minder bij zijnen dood, die ten gevolge eener verlamming plaats had, om welke hij, door de zorg van een liefdadig persoon, naar het gasthuis werd gedragen.

Allais (Dionysius Vairasse d') dus genoemd naar de stad *Allais* in *Languedoc*, waar hij geboren werd, stak, nog jong zijnde, naar *Engeland* over. Hij bevond zich, in 1665, op de vloot, waarover de hertog van York het bevel voerde. Hij kwam in *Frankrijk* terug, alwaar hij het Engelsch en Fransch onderwees. Zijne werken zijn 1.o Eene *Methodische fransche spraakkunst*, 1681, in 12.o — 2.o Een *Kort begrip* dezer Spraakkunst in het Engelsch 1683, in 12.o — 3.o *Geschiedenis der Sevarambes* (*), laatste uitgave, *Holland*, 1716, 2 Dl.n in 12.o, herdrukt in de verzameling der ingebeelde reizen, in 8.vo Dezelve is in verscheiden talen vertolkt, en is niets anders, dan een staatkundige roman, gevaarlijk voor zwakke geesten; en die op verscheidene plaatsen plat en belagchelijk is. Zij bevat vele boosaardige of goddelooze zinspelingen. Men heeft nog eenige andere mingeachte werken van Allais. Deze schrijver bezat eenen woelzieken en hekelachtigen geest.

Allais de Beaulieu. — Zie Beaulieu.

Allard (Gui), advokaat en schrijver van verscheidene werken over de algemeene en bijzondere geschiedenis van *Dauphiné*, overleed in 1716, in den ouderdom van omtrent 70 jaren. Zijne werken worden door de familiën dier provincie, welke hem geslachtregisters hebben verschaft, zeer op prijs gesteld; en de vrienden van zeldzaamheden hechten veel gewigt aan zijne *Lijst der adellijke geslachten van Dauphine met derzelver wapenen*, *Grenoble*, 1714, in 12.o, dit boek is zeldzaam, zoo als ook zijne *Geschiedenis der Dauphinesche huizen* 1672 — 1682, 4 Dl.n in 4.to

Allatius. — Zie Allacci.

Allectus; tiran van *Engeland* in de derde eeuw, had zich aan Carausius, een Romeinsch veldheer, die op

(*) *Ingebeelde volken.*

Vertaler.

dat eiland het keizerlijke purper overweldigd had, verbonden. Carausius benoemde hem tot zijnen stadhouder, en droeg hem een gedeelte van het bestuur des rijks op. Allectus heb- en eerzuchtig van inborst, deed schreeuwende afpersingen, en beging vele onregtvaardigheden. Wijl hij daarvoor vreesde gestraft te zullen worden, vermoordde hij Carausius, en liet zich in 294 als keizer uitroepen. Asclepiodotus, veldheer van Constantis Chlorus, aan wien *Engeland* ten deel was gevallen, leverde hem slag; en nadat de tiran een gedeelte van zijn leger had zien omkomen, werd hij in 297 gedood. Deze zegepraal bragt *Groot-Brittanië* na tien jaren aan de heerschappij der Romeinen onttrokken te zijn geweest, weder onder dezelve. De afkomst en het vaderland van Allectus zijn onbekend; hij bezat eenige krijgskundige bekwaamheden, die echter door groote ondeugden bezwalkt werden.

Allegrain (Christoffel Gabriël), beeldhouwer, werd in 1710 te *Parijs* geboren. Hij bragt den goeden smaak in de fransche beeldhouwkunde terug, en verdiende, hetzij door zijne talenten, hetzij door den gelukkigen invloed, dien hij op zijne eeuw uitoefende, in de fransche akademie aangenomen te worden. Het schoonste en bewonderenswaardigste zijner voortbrengselen is eene Venus, die men thans in de galerij van het *Luxemburg* ziet. Allegrain is in 1795 in den ouderdom van 85 jaren overleden.

Allegri (Alexander), een Italiaansch dichter te *Florence* geboren, leefde omtrent het einde der zestiende eeuw. Hij viel in den boertigen stijl, die te zijnen tijde in *Italië* zeer in zwang was. Zijne voortbrengselen zijn niet van bevalligheid ontbloot; men ziet in alle deelen derzelve, dien geest en die beminnelijke ongedwongenheid doorstralen, welke de schrijver in den omgang met de geleerdste mannen van zijnen tijd had geput. Zijne gedichten, na zijnen dood verzameld, zijn bij fragmenten gedrukt; het eerste gedeelte te *Verona*, 1605; het tweede *ibid.* 1607, het derde te *Florence*, 1608, en het vierde te *Verona*, 1613. Al deze gedichten zijn door zeer zonderlinge en boertige prozaïsche stukken voorafgegaan. Men vindt dezelve gewoonlijk vereenigd in een enkel boekdeel, met drie brieven aan het hoofd, de eene aan Bembo, de andere aan Boccacio, en de derde aan Petrarcha; deze brieven hebben tot titel: *Lettere di ser-*

poi pedante; en worden gevolgd door *Fantastica visione di Parri da Pozzolatico*. In die brieven stelt de schrijver de schoolvossen, door hunnen stijl overtenemen, in een belagchelijk licht. Allegri had ook andere gedichten zamengesteld, onder anderen een treurspel, *Idomeneus, koning van Creta* genaamd, hetwelk door Carlo Dati, die hetzelve gelezen had, zeer geprezen wordt; maar dezelve zijn in de handen zijner erfgenamen verloren geraakt. De verzamemeling der Latijnsche dichters te *Florence* in 1719 in het licht gegeven, bevat Latijnsche gedichten van Allegri, die de verscheidenheid zijner begaafdheid bewijzen.

Allegri (Gregorio), een beroemde componist, en zanger der Pauselijke kapel, werd in 1587 te *Rome* geboren. Hij had Nanini tot onderwijzer, met wien hij weldra in verdiensten gelijk stond. Men spreekt veel van een *Miserere*, door hem gecomponeerd, waarvan de muzijk zoo volmaakt was, dat de Paus op strenge straf verboden had dezelve te *copiëren*. Men verzekert echter, dat Mozart dezelve, na ze slechts tweemalen gehoord te hebben, onthield. Paus Clemens XIV. gaf in 1773 het eerste afschrift van hetzelve aan koning George III. ten geschenke. Dit *Miserere* is in 1810 te *Parijs* in de *Collection des classiques* van den heer Choron gegraveerd. Allegri overleed den 6 Februarij 1640: uit het geslacht van Correggio zijnde, heeft hij eenen naam nagelaten, die voor de kunsten even zoo dierbaar is, als die van zijnen bloedverwant.

Alleman. — Zie Aleman.

Allemant (Petrus l') — Zie Lallemant.

Alletz (Pontius Augustinus), advokaat te *Montpellier* geboren, en in 1785 te *Parijs*, in den ouderdom van ruim 80 jaren overleden, is de schrijver van een groot aantal werken, alle over zeer nuttige onderwerpen, den Godsdienst, de zedekunde, de geschiedenis, de opvoeding enz. Eenige derzelve werden door de Universiteit van *Parijs* aangenomen; en van andere zijn er talrijke uitgaven in het licht verschenen; zoo als bijv. van den *Catechisme de l'âge mûr* (*Catechismus van den rijpen ouderdom*) een bondig, duidelijk en zeer methodisch stukje. Men onderscheidt nog onder zijne werken: 1.° *Esprit des Journalistes de Trévoux* (*Geest der dagbladschrijvers van Trévoux*), 4 Dl.n in 12.° — 2.° *Vies des Papes depuis saint Pierre jusqu'à Clemenz*

XIV. (*Levensbeschrijving der Paussen van den heiligen* PETRUS *tot* CLEMENS *XIV.* — 3.° *Dictionnaire Theologique* (*Theologisch Woordenboek*) — 4.° *Tableau de la doctrine des peres et docteurs de l'église* (*Beschrijving van de leer der Kerkvaders en leeraars*) — 5.° *Précis de l'Histoire sacrée par demandes et par réponses* (*Kort begrip der gewijde geschiedenis in vragen en antwoorden*), 1747 — 80, 1805, in 12.° enz. enz. — 6.° *Dictionnaire portatif des conciles* (*Draagbaar Woordenboek der Conciliën*) 1758 in 8.vo 7.° *L'agronome, ou Dictionnaire portatif du cultivateur,* (*De Akkerbouwkundige of draagbaar Woordenboek van den landbouwer*) 2 Dl.n in 8.vo 1760, 1764, 1799. — 8.° *Tableau de l'Histoire de* France, (*Tafereel der geschiedenis van* Frankrijk) 2 Dl.n in 12.vo 1784. — 9.° *Les ornemens de la mémoire, ou les traits brillans des poëtes français les plus célèbres* (*De sieraden des geheugens of de schoonste trekken der beroemdste Fransche dichters*). ALLETZ heeft zelf weinig ontworpen; maar hij bezat de kunst, om de gedachten van verschillende schrijvers, uit hunne schriften te trekken, dezelve te verzamelen, er een geregeld geheel van te maken, dat ons, wel is waar, de toevlugt tot de bronnen niet onnoodig maakt, maar toch dienen kan, om ons op den weg te brengen.

ALLEYN (THOMAS), in 1542 in *Stafford-Shire* geboren, overleden in 1632, begunstigde door zijn aanzien zijne zorgen en zijne milddadigheid den voorspoed der letteren. Over alle wetenschappen had hij handschriften verzameld; maar de zijne, die zijne verzamelingen en waarnemingen over de sterrekunde, de wiskunde en de natuurkunde bevatten, zijn verloren geraakt. Hij werd door al de geleerden zijner eeuw bewonderd, door sommige geprezen, en door de aanzienlijkste personen bemind.

ALLEYN (WILLIAM), van geboorte een Engelschman, na eenigen tijd tusschen de verschillende godsdienstige dwalingen, in zijn vaderland verspreid, geweifeld te hebben, bepaalde hij zich eindelijk tot de Anglikaansche kerk, en gaf ter verdediging derzelve verscheidene werken in het licht, die in 1707 in fol. gedrukt zijn. Er is eene *Staatkundige verhandeling*, als door hem vertaald in het licht gekomen, waarin men beweert, dat eenen tiran ombrengen geene misdaad is. Dit werk wordt aan den heer DE MARIGNY, een Fransch edelman toegeschreven, en werd op eene schampere wijze aan

Cromwel opgedragen; wiens trekken men onder geleende kleuren afschilderde. Hij overleed den 15 April 1507.

Allier (Claudius); was Prioor en pastoor van *Chambonnais*; reeds bij den eersten oorsprong der Fransche omwenteling, verklaarde hij zich als een der gezworene vijanden der denkbeelden, waaruit dezelve was ontsproten, en vereenigde zich in de vlakten van *Jalès* met een aanmerkelijk aantal lieden, uit allerlei standen, die in zijnen afkeer tegen de nieuwe instellingen deelden. Hij bragt bijzonder veel toe, om een vrij aanzienlijk leger op de been te brengen, ten einde het zenden van verscheidene regimenten om dezelve te bestrijden, noodzakelijk te maken; na eene vrij lange afwisseling van voor- en tegenspoed, werd de revolutionnaire partij geslagen, en Claudius Allier werd den 18 Julij 1792 door de wetgevende vergadering in staat van beschuldiging verklaard; het gelukte hem in den beginne, om zich door de vlugt, aan de uitvoering van het tegen hem uitgebragte besluit te onttrekken, maar het volgende jaar gearresteerd zijnde, werd hij voor de criminele regtbank van het Departement *de la Lozere* te regt gesteld, ter dood veroordeeld, en den 5 September 1793 geëxecuteerd.

Allier (Dominicus), bloedverwant van den voorgaande maakte zich in den burgeroorlog van het Zuiden van *Frankrijk* nog beroemder dan hij. Hij werd in het beschuldigingsbesluit betrokken, dat den 18 Julij 1792 over Claudius was uitgesproken, maar wijl hij alstoen belast was, om aan de vorsten besluiten, door de legerhoofden van *Jalès* genomen, betrekkelijk de voortzetting van den oorlog, en de geschikte middelen, om den goeden uitslag van dezelve te verzekeren, over te brengen, zoo had hij den Franschen bodem reeds verlaten op den oogenblik, toen het bevel, om zich van zijnen persoon meester te maken, te *Mende* aankwam; men bepaalde zich dus enkel, om zijnen naam op de lijst der uitgewekenen te stellen. In 1794 in *Frankrijk* teruggekeerd, deed hij voor de koninklijke zaak pogingen, die geen ander gevolg hadden, dan eenige gedeeltelijke opstanden. Hij verliet *Frankrijk* andermaal, kwam er ook weder binnen, en daagde er eindelijk in, eene contra-revolutionnaire beweging tot stand te brengen, ten gevolge waarvan hij zich aan het hoofd van eenige aanvoerders en van een aanzienlijk aantal mis-

noegden, van de citadel *le St. Esprit* meester maakte. Weldra genoodzaakt, om voor grooter magt te wijken, wierp hij zich met het overschot zijner partij, in het gebergte van *Vivarais*, alwaar hij weldra gearresteerd werd. Dadelijk voor de regtbank betrokken, werd hij ter dood veroordeeld, en in November 1793 geexecuteerd. — Een andere Allier in 1764 geboren, die zeer koningsgezinde staatkundige gevoelens had aan den dag gelegd, en zich in de onlusten, die op verschillende tijdstippen, het Zuiden van *Frankrijk* beroerd hadden, door de kracht zijns geestes en door zijnen moed onderscheiden had, bevond zich gedurende het beleg van *Lyon* in die stad. Op den oogenblik zijner onderwerping zelfs gearresteerd, werd hij voor de tijdelijke Commissie gebragt; en moest in den ouderdom van 29 jaren, met de talrijke slagtoffers dier geduchte regtbank sneven.

Allioni (Karel), een Piemonteesch geneesheer, en hoogleeraar in de kruidkunde, aan de Universiteit van *Turin*, werd in 1725 geboren, en overleed in 1804 in het 79.e jaar van zijnen ouderdom. Zijne uitgebreide kundigheden, hadden hem het lidmaatschap van verscheidene geleerde genootschappen verschaft, zoo als van het instituut van *Bologne*, van de koninklijke maatschappijën van *Montpellier*, van *Londen*, van *Gottingen*, van *Madrid* enz. — Hij is de schrijver van verscheidene goede werken over de kruid- en geneeskunde en de natuurlijke historie, zie hier de voornaamste derzelve: 1.° *Pedemontii stirpium rariorum specimen primum*, Augustæ Taurinorum, 1755, in 4.° met 12 platen; dit werk bevat de beschrijving en de afbeeldsels van 30 nieuwe of zeer weinig bekende planten, waarvan de meeste op de Piemontesche gebergten groeijen; — 2.° *Oryctographiae Pedemontanæ specimen*, Parisiis, 1757 in 8.° in dit werk worden de delfstoffen beschreven, welke Allioni, in *Piemont* had waargenomen, en hetzelve geeft een denkbeeld van zijne ervarenheid, in de aarden delfstofbeschrijving; — 3.° *Tractatio de miliarium origine, progressu, naturâ et curatione*, Augustæ Taurinorum, 1758, in 8.° een zeer geacht geneeskundig werk; — 4.° *Stirpium præcipuarum littoris et agri Niccæensis enumeratio methodica cum elencho aliquot animalium ejusdem maris*, Parisiis, 1757 in 8.°; dit werk wordt door de natuurkundigen dikwijls aangehaald, onder den verkorten titel van *Enumeratio stirpium Niccæensis*. Het grootste gedeelte der bouwstoffen,

waarnit het is zamengesteld, was door JOANNES GUIDICE, een' kruidkundige te *Nizza*, en de vriend van ALLIONI, verzameld. De laatste, beschikker over de papieren van GUIDICE zijnde, heeft dezelve na zijnen dood geregeld, en, volgens de methode van LUDWIG, gerangschikt. Hij haalt voor elke soort, de benaming van verschillende schrijvers aan, vooral van BAUHIN, TOURNEFORT en LINNÆUS. De dieren, waarover hij op het einde van het boekdeel handelt, bepalen zich tot eenige soorten van zee-katten, zee-sterren, zee-egels en krabben. Dit boek is eene schets van de FLORA *van Nizza*, die weinig, met die van *Provence* verschilt; — 5.° *Synopsis methodica horti Taurinensis*, Taurini, 1762, in 4.to Dit is eene methodische afbeelding van al de planten, die in den kruidkundigen tuin van *Turin* worden aangekweekt: dezelve werden in 13 klassen verdeeld. De methode van ALLIOI verschilt van die van RIVIN, enkel daarin, dat de eerste de regelmatigheid of onregelmatigheid van de kroon der bloemen niet in aanmerking neemt. De afdeelingen, die de klassen verdeelen, zijn uit het geslacht-stelsel van LINNÆUS ontleend; — 6.° *FLORA Pedemontana, sive enumeratio methodica stirpium indigenarum Pedemontii* Augustæ, Taurinorum, 1785, 3 dl.n in fol. In de beide eerste deelen, deelt de schrijver de beschrijving en eigenschappen van 2800 planten, in 12 klassen verdeeld, mede, de klassen zijn bepaald volgens de gedaante der kroon, of het getal der bloembladen; de afdeelingen zijn in het algemeen gegrond, op de vrucht, zoo ten opzigte van derzelver getal, gedaante of inwendige gesteldheid; het derde deel bevat eene korte schets van de grondbeginselen der kruidkunde, en 92 platen, de afbeeldsels van 237 soorten voorstellende: dezelve zijn naauwkeurig en wel geteekend. De oorspronkelijke teekeningen worden in het Museum van *Turin* bewaard, bij elke soort geeft ALLIONI de geboorteplaats op, bepaalt tevens de natuur van den grond, waarin zij welig groeit, en zegt welken naam zij draagt in de verschillende tongvallen der Piémontesche gewesten. Hij noemt erkentelijk al de kruidkundigen, die hem hunne ontdekkingen hebben medegedeeld, en hem in zijne nasporingen behulpzaam zijn geweest, met al de deelen der hedendaagsche natuurkunde bekend, behandelt hij de *Materia Medica*, als een geleerd geneesheer, maar op eene wijze, die hem bijzonder eigen is, hetgeen, wat hij over de

eigenschappen der planten zegt, is de vrucht der ondervinding van een verlicht Patriciër, en van eenen grooten waarnemer. De *Flora Pedemontana*, is onder alle werken van ALLIONI, het gewigtigste door deszelfs onderwerp en het aanmerkelijkste door deszelfs uitgebreidheid; het typographische gedeelte van hetzelve is zeer schoon en naauwkeurig bewerkt, deszelfs verdeeling heeft vele overeenkomst met die van de Geschiedenis der *Zwitsersche planten* VAN HALLER, dien hij zeer hoog achtte, en met wien hij tot aan zijnen dood eene briefwisseling onderhield. — 7.° *Auctuarium ad Flora Pedemontana*, Taurini, 1789, dit werk bevat de bijvoegsels en verbeteringen, welke de schrijver in de *Flora Pedemontana* heeft gemaakt, en de planten, die sedert de uitgave van dezelve ontdekt zijn. Gedurende zijne lange levensloop heeft ALLIONI, verscheidene gedenkschriften in het licht gegeven, welke in de *Mengelingen der Akademie van Turin* voorkomen; — 8.° *Fasciculus stirpium Sardiniae in dioecesi Calaris lectarum, à M. Ant. Plazza (in Miscellan Taurin*, tom. 1.). Dit zijn eenige afbeeldsels van planten, in het diocees van *Cagliari*, hoofdstad van *Sardinië*, door den Heer ANTONIUS PLAZZA verzameld; — 9.° *Florula Corsica, à* FELIX VALLE, *edita a* CAROL-ALLIONO (*Miscel. Taurin* tom. II.). Het is de schets eener FLORA van het eiland *Corsika*, door FELIX VALLE ontworpen, en door ALLIONI in het licht gegeven. Er bestaat eene tweede uitgave van, die met de geschriften van JAUSSIN vermeerderd, door NICOLAAS LAURENTIUS BURMANN, in de *Nieuwe Verhandelingen van de Akademie der Natuur-onderzoekers* 4.e Deel uitgegeven is. ALLIONI moet onder de kruidkundigen van den tweeden rang worden gesteld, die der wetenschap vorderingen hebben doen maken, door een klein getal planten bij diegene te voegen, welke reeds bekend waren. LOEFFLING heeft hem onder den naam van ALLIONIA een geslacht toegewijd. LINNÆUS heeft hetzelve aangenomen.

ALLIX (PETRUS), geboortig van *Alençon*, eerst predikant te *Rouanen*, daarna te *Charenton*, overleed na den ouderdom van 76 jaren bereikt te hebben in 1717 in *Engeland*, als rentmeester der kerk van *Salisbury*. Door de herroeping van het edict van *Nantes* had hij de wijk naar dat eiland genomen. Men heeft van hem 1.o *Réflexions sur tous les livres de l'Ancien et du Nouveau*

Testament (*Overwegingen over al de boeken van het oude en nieuwe Testament*). — 2.° *La clef de l'épitre de Saint* PAUL *aux Romains.* (*De sleutel tot den brief van den heiligen* PAULUS *aan de Romeinen*). — 3.° *Jugement de l'ancienne église judaïque contre les unitaires* (*Vonnis der oude Joodsche kerk tegen de unitarissen*), 1699, in 8.vo Dit laatste werk oorspronkelijk in het Engelsch geschreven, wordt zeer gezocht, en verdient zulks ook: de schrijver bewijst in hetzelve het geheim der Drieëenheid, door eene menigte plaatsen uit het Oude-Testament. — 4.° *Eene verhandeling van* RATRAMNUS *over het ligchaam en het bloed van J. C. Rouanen*, 1672, in 12.° (Zie RATRAMNUS). — 5.° *De Messiæ duplici adventu*, 1701, in 12.o ALLIX beweerde in dit werk', dat J. C. in 1720 of 1736 terug moest komen. De Abt DE LONGUERUE heeft eene verhandeling over de *Transsubstantiatie* in het licht gegeven, die ten onregte aan ALLIX wordt toegeschreven, doch waarin de dwalingen der Sacramentarissen niet dan al te duidelijk doorstralen. ALLIX was een man die eene uitgebreide kennis bezat; hij was grondig met het Grieksch, Hebreeuwsch, Syrisch en Chaldeeuwsch bekend. Hij had zeker groo-

ten invloed in zijne sekte; maar hij heeft vruchteloos beproefd, om de voornaamste sekten van LUTHER en CALVIJN met elkander te vereenigen, niettegenstaande hij daartoe langen tijd al zijne pogingen in het werk stelde.

ALLORI (ALEXANDER), een Florentijnsch schilder, muntte in de portretten en in de geschiedkundige onderwerpen uit. Zijn penseel is zeer bevallig. *Rome* en *Florence* bezitten zijne voornaamste stukken. Hij was de kweekeling van BRONZIN, zijn' oom, en de meester van den beroemden CIVOLI. De bijzondere studie, die hij van de ontleedkunde maakte, deed hem in de teekenkunst zeer ervaren zijn. Hij overleed in 1607, in den ouderdom van 72 jaren. Het koninklijk museum van *Parijs* bezit zijne schilderij de verschijning van den verrezen JESUS aan MARIA MAGDALENA voorstellende. — CHRISTOFFEL ALLORI, zoon van ALEXANDER, heeft zich te *Florence* door de bevalligheid en levendigheid van zijn coloriet onderscheiden. De zucht tot vermaken en de kortheid zijns levens, hebben hem belet vele stukken uittevoeren; maar zijne kweekelingen, die voor het overige zelve weinig roem hebben verwor-

ven, dienden; door het leveren van goede kopijën zijner beste schilderstukken, om zijnen roem te vermeerderen.

ALLOUETTE. — Zie LALLOUETTE.

ALLUT (ANTONIUS), lid der wetgevende vergadering, geboren te *Montpellier*, woonde te *Usès*, bij zijne zuster, Mevrouw VERDIER, door hare bevallige dichterlijke begaafdheden zoo zeer beroemd. Hij was vroeger met de vervaardiging van eenige artikels voor de *Encyclopedie* belast geweest, en had zich daardoor eenigzins bekend gemaakt. Hij fungeerde te *Usès* als advokaat, en reeds in de eerste dagen der omwenteling, werd hij door zijne medeburgers als procureur der gemeente benoemd. In September 1791 door de stem van zijn departement, tot de wetgevende vergadering beroepen, werden bijna al zijne werkzaamheden tot de comités bepaald. Toen na den 21 September 1792 deze vergadering plaats voor de conventie had gemaakt, keerde ALLUT weder naar zijnen geboortegrond terug, en hernam er weder de uitoefening zijner eerste bediening, verklaarde zich openlijk vóór en na den 31 Mei als de voorstander der gematigde grondbeginselen van de partij der *Gironde*, en verdiende door zijnen moed, de eervolle vogelvrijverklaring, waarin hij door *la montagne*, onder den naam van *federalist*, weldra gewikkeld werd. De vlugt had hem, gedurende eenigen tijd aan de nasporingen zijner vijanden onttrokken, maar later gearresteerd zijnde, werd hij naar *Parijs* vervoerd, voor de revolutionnaire regtbank gebragt, in de eerste decade van Messidor, 2.e jaar (Julij 1794) ter dood veroordeeld en denzelfden dag geexecuteerd.

ALLUTIUS, vorst der Celtiberiërs in *Spanje*, in de geschiedenis bekend, door den trek van edelmoedigheid, dien SCIPIO *de Afrikaner*, na hem in het jaar 210 vóór J. C. overwonnen te hebben, te zijnen opzigte uitoefende. Men bragt tot dien held, een meisje, dat eene zeldzame schoonheid bezat, maar vernomen hebbende, dat zij aan den jongen ALLUTIUS verloofd was, zeide hij hem: *Ik heb haar zorgvuldig voor u bewaard, opdat het geschenk, hetwelk ik u in haar wil geven, uwer en mijner waardig zoude zijn. Wees de vriend der republiek; ziedaar de eenige erkentenis, die ik van u vorder.* Daarna voegde hij bij dit geschenk, als een tweede huwelijksgift, de som gelds, welke de ouders van het meisje, hem voor haar rantsoen opgedrongen hadden. —

Zie Scipio.

Almagro (Diego), dus genoemd naar eene Kastiliaansche stad, alwaar hij op de straat was gevonden, zoodat zijn vader nooit bekend is geweest, vergezelde Franciscus Pizarro, die in 1525 *Peru* ontdekte en veroverde. Te midden van duizende Indianen, die men moest verdrijven, trok Almagro op *Cusco* aan. Hij drong met 15,000 Indianen en 600 Spanjaarden, tot in *Chili*, aan gene zijde van den Steenbocks-Keerkring door. Om hem te beloonen, benoemde hem Karel V., in 1534 tot *adelantodo*, of landvoogd; daarna nam hij den titel van markgraaf van *Peru* aan. Zijn regtsgebied strekte zich over 200 mijlen uit. De Peruvianen, door Pizarro bestuurd, waren aan het muiten geslagen, hij trok in 1536 tegen hen op, minder om den opstand te beteugelen, dan op hoop, dat zijn mededinger bezwijken zoude. Hij maakte zich bij verrassing van *Cusco* meester, liet de broeders van Pizarro gevangen nemen, en zich als *adelantodo* van *Peru* uitroepen. Pizarro verzamelde een leger te *Zima*, kwam onder de muren van *Cusco*, en versloeg Almagro den 25 April 1538. Deze gevangen genomen zijnde, werd ter dood veroordeeld, en in zijne gevangenis gewurgd; hij was 75 jaren oud. Zijn eenige zoon Diégo wreekte hem in het vervolg. Hij liet Pizarro ombrengen, maar in het jaar 1542, stierf hij met 40 zijner aanhangers, denzelfden dood als zijn vader. De beide Almagro's hadden eene ongevoelige en onrustige inborst. Men beschuldigt den eerste, van alleen de bewerker van den folterdood van Atabaliba, overweldiger van *Peru*, en moordenaar van Huescar te zijn geweest. — Zie Atabaliba.

Almain (Jacobus), te *Sens* geboren, Doctor der *Sorbonne*, schreef ter verdediging van Lodewijk XII., tegen Julius II., verdedigde het gezag der Conciliën, tegen den Kardinaal Gajetanus, en overleed in 1515. De beginselen, die hij tot grondslag nam, strijden evenzeer met het koninklijke gezag als met dat der Paussen. Richer, de Dominis, en andere nieuwsgezinden hebben dezelve aangenomen, en er nieuwe dwalingen bijgevoegd, die er, als natuurlijke gevolgen uit voortvloeijen. Hij was een groote Scotist. Zijne werken werden in 1517 te *Parijs* in fol. gedrukt. De Calvinist Goldast heeft deszelfs *Commentaria* op Occam in zijne *Monarchia imperii romani* ge-

plaatst.

Almamon, of Almaimoun; of Abdallah III., zevende Kalief uit het huis der Abbassiden, behaalde verscheidene overwinningen op de Grieken, maakte zich meester van een gedeelte van *Candia*, en verwierf nog meer roem door zijne zucht voor de letteren. Hij liet de beste werken der Grieksche wijsgeeren in het Arabisch vertalen, en versierde er zijne bibliotheek mede, die hij zelfs met groote kosten tot stand had gebragt. Hij beminde de geleerden, beloonde hen, en was zelf geleerd. Hij rigtte eene soort van akademiën op, in welke hij somtijds zelf tegenwoordig was. De Christenen werden door hem niet gehaat, hij deed diegene onder dezelve regt wedervaren, welke zich door hunne kunde en hunne deugden onderscheidden. Hij overleed in 833.

Almandin (Fortuné), Capucijner, uit eene adellijke familie van *Bologne* gesproten, onderscheidde zich in zijne orde, door veel ijver voor de studie, en overleed in 1692 in zijne geboortestad. Hij is de uitgever van het werk van Pater Joannes Antonius Cavatius, getiteld: *Historia delle missioni d'Angola, del Congo, e d'altri regni nel Africa et nell' Indië, con i costumi di quei paesi. Bologne*, 1687, in fol.

Almansor of Almanzor Er zijn verscheiden Mahometaansche Vorsten van dezen naam, waarvan degene, die de grootste rollen hebben gespeeld, de drie volgende zijn De eerste was koning van *Cordova*, en overleed in 1002 na *Barcelona* te hebben ingenomen, en den Christenen in meer dan eene ontmoeting de meerderheid zijner wapenen te hebben doen ondervinden. — De tweede, Jozef Almansor, was koning van *Marokko*, en werd door de Spanjaarden in het jaar 1158 verslagen. — De derde Jakob Almansor, zoon van Jozef, maakte zich meester van *Marokko*, en won den beruchten veldslag van *Alarcos* in *Kastilië*. Paus Innocentius III., zond hem in 1199 eene breve, ten einde daardoor de terugkooping der Christen-slaven te bevorderen. Almansor, in *Afrika* teruggekeerd, nam *Marokko* andermaal in, en liet, tegen het gegeven woord, de inwoners ombrengen; waarop hij, na daarover door eenen Mahometaanschen priester berispt te zijn, de wereld ging rondddwalen, en, naar men zegt, als bakker te *Alexandrië* overleed. — Abougiafar, beroemd door de stichting van *Bagdad*, alwaar hij den zetel van zijn rijk bragt, droeg ook den bijnaam van Almansor. Hij was de grootvader van Ha-

RUN AL-RASCHID — Zie dat artikel.

ALMANZOR — ALMÉON

ALMEÏDA (FRANCISCUS), Graaf van *Abrantes*, en eerste landvoogd der *Oost-Indiën*, werwaarts hij door Koning EMMANUËL in 1505 gezonden werd. Al de moeïelijkheden dezer verovering werden gelukkiglijk overwonnen door de dapperheid en het wijze gedrag der opperhoofden, onder welke FRANCISCUS ALMEÏDA zich onderscheidde. Hij versloeg in 1508, de zeemagt van CAMPSON, Sultan van *Egypte*, en behaalde in het vervolg op hem andere aanmerkelijke voordeelen. Wijl hij zich aan het gezag van ALBUQUERQUE in *Indië* niet kon onderwerpen, zoo legde hij zijne vice koninklijke waardigheid neder en vertrok weder naar *Portugal*. Zijn schip ankerde aan de *Kaap de Goede-Hoop*, daar werd hij in een geschil, dat zijn gevolg met de Kaffers, bewoners van dat gewest hadden, met eenen pijl doorboord, en stierf aan de gevolgen der bekomene wonden; in het jaar 1509 werd hij alzoo aan zijnen koning en aan zijne medeburgers, die hem alle betreurden, door den dood ontrukt.

ALMEIDA (APOLLINARUS), een Portugees, ging onder de Jesuiten, werd tot Bisschop van *Nicea* gezalfd, en wijdde zich in *Ethiopië* aan Apostolische werkzaamheden toe, alwaar hij, na onnoemelijke werkzaamheden, in 1638 door de Schismatieken gesteenigd werd.

ALMEIDA (THEODORUS), een Portugeesche geleerde, in 1722 te *Lissabon* geboren, beoefende met het beste gevolg de natuurkundige wetenschappen. Hij was de eerste in *Portugal*, die deze wetenschap volgens de natuur zelve, door proef- en waarnemingen nagespoord, onderwees. Hij was een even zoo ijverig als geleerd man, en zijne verkleefdheid aan den Stoel van *Rome* haalde hem den haat van POMBAL op den hals, en noodzaakte hem de wijk naar *Frankrijk* te nemen, alwaar hij zich tot het tijdstip der ongenade van dien staatsdienaar ophield. In *Portugal* teruggekeerd, beijverde zich de nieuwgestichte koninklijke Akademie van wetenschappen van *Lissabon*, om hem onder hare leden aantemen. Pater ALMEIDA of ALMEYDA is te *Lissabon* in 1803 overleden. Hij heeft in het licht gegeven: 1.° *Wijsgeerige uitspanningen*, 5 Dl.en in 8.vo 1751. — 2.° *De gelukkige onafhankelijke*, een zedelijke Roman. — 3.° *Overeens*

stemming der rede met den Godsdienst, of wijsgeerig antwoord op de bewijsgronden der ongeloovigen, 2 Dl.n in 12.o — *L'Ami de la Religion et du Roi* spreekt over deze beide laatste werken in het vier en twintigste en acht en dertigste deel.

ALMELOVEEN (THOMAS JANSSEN VAN), een Hollandsch geneesheer, heeft in de *Hortus malabaricus*, *Amsterdam*, 1678 en volg. 12 Dl.n in fol., de beschrijving der planten van *Malabar* in het licht gegeven, waarbij men de *Flora malabarica*, 1696 in fol. moet voegen.

ALMELOVEEN (THEODORUS JANSSEN VAN) werd den 24 Julij 1657 te *Mijdrecht*, een dorp in de provincie *Utrecht*, waar zijn vader predikant was, geboren. Zijn grootvader was CORNELIS VAN ALMELOVEEN, raadsheer van *Utrecht*, die in 1658 overleed. Zijne moeder was MARIA JANSSEN, dochter van den vermaarden Amsterdamschen boekdrukker JANSSEN. Na zich in de voorbereidende wetenschappen geoefend te hebben, begaf hij zich aan de hoogeschool te *Utrecht*, alwaar hij onder de hoogleeraren GRÆVIUS, DE VRIES en LEUSDEN, en in het geneeskundige vak onder de hoogleeraar VALLAN en MUNNIKS groote vorderingen maakte. Den 23 Junij 1681 verkreeg hij den graad van doctor in de geneeskunde, begaf zich vervolgens naar *Amsterdam*, om er zijn beroep uit te oefenen, totdat hij in 1687 met de dochter van M.r IMMERZEEL, burgemeester van *Gouda*, in den echt trad, zich er met der woon vestigde, en zich door vele werken vermaard maakte, welke hem in het *Collegium Caesareum naturae curiosorum* een lidmaatschap bezorgden, onder den naam van CELSUS SECUNDUS. In 1697 werd hij te *Harderwijk* tot hoogleeraar in de Geschiedenis en in de grieksche taal benoemd, welken post hij tot aan zijnen dood op eene wijze, die zijne nagedachtenis eer aandoet, waarnam. In 1702 werd hij ook gewoon-hoogleeraar in de geneeskunde. Hij overleed kinderloos te *Amsterdam* in 1712. Aan de hoogeschool van *Utrecht* heeft hij al de uitgaven van QUINTILIANUS, welke hij had kunnen verkrijgen, nagelaten, en zijne manuscripten heeft hij aan een zijner vrienden vermaakt. Zijne werken zijn: 1.o *De vitis STEPHANORUM*, *Amsterdam*, 1683, in 12.o — 2.o *Nota ad Juvenalem*; — 3.o *inventa Nov. antiqua*; — 4.o *Opuscula*; — 5.o *Varii tomi Horti Indici Malabarici*; — 6.o *Onomasticon rerum inventarum*, 1684, *in* 12.o — 7.o *Rutilius cum notis variorum*; — 8.o *Celsus cum notis*; —

9.° *Hippocratis Aphorismi*; — 10.° *Bibliotheca promissa et latens*; — 11.° *Amoenitates*; — 12.° *Fragmenta veterum Poëtarum*; — 13.° *Plagiariorum syllabus*; — 14.° *Additiones ad lexicon Martinii*; — 15.° *Strabo cum notis variorum*; — 16° *Fasti Consulares*; Amsterdam 1740 — 17.° *Notae ad caelium Aurelianum*; — 18.° *Apicius de arte coquinaria cum notis variorum*; — 19.° *Epistolae Causabonorum*; — 20.° *Notae ad Quintilianum*.

Almenar (Joannes) een Spaansche Arts, gaf de wijze om tegen de venusziekten, het kwikzilver te gebruiken, zeer juist en bepaald op.

Almeon, een Arabisch vorst, en wiskunstenaar, leefde in de XI. of volgens andere schrijvers in de XII. eeuw. — Er is een andere Almeon geweest, Almanzor bijgenaamd, die sommigen met den eersten verwarren, die *sterrekundige waarnemingen over de zon* heeft nagelaten. De laatste heeft *Aphorismen*, of sterrekundige stelregels zamengesteld, getiteld: *Almanzoris Aphorismi, seu Propositiones et sententiae astrologicae ad Saracenorum legem.* Hervatius gaf dezelve met Julius Firmicus en eenige anderen in 1530 te *Bazel* in het licht.

Almeras, luitenant-generaal in Fransche dienst, dien de eerst als tweede luitenant in een corps vrijwilligers, bij het leger der *Alpen*, onderscheidde zich in hetzelve, werd bevelhebber eener afdeeling, adjudant-generaal, en versloeg in 1794 in de vlakte van *Aoste*, met een zwak detachement van 200 manschappen, een Piemonteesch legercorps, dat uit 1500 man bestond. In het jaar (1795 en 1796) belast, om in eenige der Zuidelijke Departementen, en voornamelijk in die der *Gard* en *Lozère*, waar de partijën met elkander in aanraking waren, de rust te herstellen, vernietigde hij al de vereenigingen, die in den naam des konings georganiseerd waren, aan welker hoofd zich Dominicus Allier en Saint-Christol onophoudelijk vertoonden, den laatste liet hij arresteren, gaf hem den 5 *Vendémiaire* VI. jaar (25 September 1797), aan den Raad der Vijf-honderden over, en werd vervolgens bij het leger in *Egypte* gebruikt, alwaar hij onder de bevelen van den generaal Kleber diende, aan wien Bonaparte, reeds in *Europa* teruggekeerd, het bevel had overgegeven. Met de overblijfselen van dat leger in *Frankrijk* teruggekeerd, maakte hij de veldtogten van *Oostenrijk* en *Pruissen* mede; verkreeg den rang van brigade-generaal; legde in die hoedanigheid den 30 December

1810 den eed in handen van den keizer af, en vertrok kort daarna met het leger van het Noorden. Hij onderscheidde zich den 7 September 1812 bij den slag der *Moskowa*, werd tot divisie-generaal benoemd, en ontsnapte als door een wonder aan de rampen van dien veldtogt. Den 30 Augustus 1814 werd hij tot Ridder van den H. Lodewijk verheven, en den 7 Januarij 1828 is Almeras, als Bevelhebber der elfde Militaire divisie te *Bordeaux*, aan de gevolgen van eenen verschrikkelijken aanval van beroerte overleden.

Almerich of Almericus I., koning van *Jeruzalem* in 1163, na den dood van Boudewijn III., zijn broeder, was een jonge Vorst van 27 jaren, die onder vele goede hoedanigheden ook zeer groote gebreken bezat. De gierigheid, die hem beheerschte, deed hem in *Egypte* eenen oorlog ondernemen, die in den beginne zeer gelukkig was, maar in het vervolg zeer noodlottig werd. Hij verjoeg Siraco tot tweemalen uit *Egypte*, nam *Damiate* in, en zou met dezelfde gemakkelijkheid, *Groot-Cairo* hebben kunnen innemen, indien de vrees, welke hij koesterde, dat zijn leger van de plundering dier stad gebruik zoude maken, hem niet bewogen had, om aan het voorstel van den Soudaan het oor te leenen. De Mahometaansche veldheer van den lafhartige hartstogt van Almerich onderrigt, hield hem, onder voorwendsel van twee millioenen goud voor hem te verzamelen, zoo lang bezig, totdat het leger van Noradin, hetwelke hij verwachtte, kwam opdagen en het beleg deed opbreken. Almerich was verpligt naar zijn koningrijk terugtekeeren, met de schande zijne moeite, zijne eer en de schatting, welke de Egyptenaren hem betaalden, verloren te hebben. Saladin, opvolger van Siraco, zijn' oom, met Noradin vereenigd, bragt de Christenen zeer in het naauw. Almerich verzuimde niets, om hunne maatregelen te verijdelen, en door eene sterke vloot van den Griekschen Keizer ondersteund, belegerde hij *Damiate*; maar de aanhoudende regen en de hongersnood noodzaakten hem hetzelve optebreken. Saladin trok *Palestina* intusschen binnen, nam *Gaza* in, en rigtte eene verschrikkelijke verwoesting aan, te gelijker tijd, dat Noradin eene dergelijke handelwijze omtrent *Antiochië* uitvoer bragt. Almerich, die zich met eenen onoverwinnelijken moed tegen de aanvallen zoo veler vijanden verzette, overleed den 11 Julij 1173, in den ouderdom van 38 jaren. Zijn zoon Boudewijn IV., volgde

hem op.

Almerich of Almericus II. van Lusignan, koning van *Cyprus*, volgde Guido, zijnen broeder in 1194, als koning van *Jeruzalem* op. Isabella, tweede dochter van Almerich I., betwistte aan Almerich II., den titel van koning van *Jeruzalem*, dien zij aan Hendrik II., Graaf van *Champagne*, haren derden man, opdroeg. Maar toen deze laatste in 1197 aan eenen val gestorven was, huwde Almerich, die weduwnaar was, met Isabella, en werd tot koning van *Jeruzalem* gekroond. Hij maakte *Accon* tot zijne residentiestad. Zijne ontwerpen tegen de Sarracenen, die meester van de heilige stad waren, waren vruchteloos. Hij overleed in 1205, met het verdriet, de hulp der Europesche Vorsten vruchteloos te hebben ingeroepen.

Almerich of Almericus, Patriarch van *Jeruzalem* werd na Fulcher of Foucher, in het jaar 1159 verkoren. Boudewijn III., overleed eenigen tijd daarna, en Almerich I., zijn broeder, volgde hem in het koningrijk *Jeruzalem* op. De Patriarch weigerde hem te kroonen, indien hij zijne vrouw Agnes van Courtenay, die zijne bloedverwante in den vierden graad was, niet verliet. Hij vereenigde zich te dien einde met den Kardinaal, Joannes de Sutri, die Legaat van den Heiligen Stoel was, en zij verpligtten den koning van Agnes te scheiden. Het was echter op voorwaarde, dat de beide kinderen, die hij bij haar had verwekt, wettig zouden verklaard worden. De Patriarch werd nog in andere zaken gewikkeld, die hem als een eigenzinnig mensch deden kennen. Hij overleed in 1180, onder de regering van Boudewijn IV., bijgenaamd de *Melaatsche*. Heraclius volgde hem op den Patriarchalen stoel van *Jeruzalem* op.

Almerich. — Zie Amauri.

Almici (Petrus Camillus), Priester van het *Oratorium*, werd den 2 November 1714 te *Brescia* geboren. De buitengewone ervarenheid, die hij in de Godgeleerdheid, en in de oude talen verwierf, verwekte de aandacht zijner medebroeders; en deed hem de achting en bewondering zijner tijdgenooten ten deele vallen. Er was bijna geene wetenschap, die aan zijne veelomvattende genie, en aan zijne oefenzucht ontsnapte. De geschiedenis, de tijdrekenkunde, de oudheden, de oordeelkunde, de staatkunst, en de *liturgie*, hielden beurtelings zijne oogenblikken bezet. Men heeft van hem:

1.° *Oordeelkundige aanmerkingen over het boek van* FEBRONIO, getiteld: *De statu ecclesiae et legitima potestate summi pontificis.* 2.° *Verhandeling over de wijze om het leven van groote mannen te beschrijven*, gevolgd door een aanhangsel over de *wijze, om zijn eigen leven te beschrijven.* — 3.° *Aanmerkingen op de Italianen en Franschen, onderling vergeleken.* — 4.° *Overwegingen op het leven en de geschriften van Fr. PAOLO SARPI* enz. — ALMICI overleed in 1779, in den ouderdom van 65 jaren. Men vindt zijne geschiedkundige lofrede, in de nieuwe verzameling van werkjes door MANDELLI in het licht gegeven. 38.e Deel, art. 8.

ALMODOVAR (De Hertog van) Staatsdienaar van *Spanje* in *Rusland*, afgezant in *Portugal* en in *Engeland*, begaf zich in den avond van zijn leven naar *Madrid*, alwaar hij eenen eerpost bekleedde, en wijdde zich aan de beoefening der letteren toe. Hij gaf onder den titel van *Decada epistolera*, een dagblad in het licht, dat zeer belangrijke bijzonderheden over het letterkundige *Frankrijk* bevat. De wijsgeerige geschiedenis der *beide Indiën* was in *Spanje* verboden, en bij gevolg weinig bekend; ALMODOVAR gaf er eene vertaling van in het licht, die door eene menigte verbeteringen veel minder gevaarlijk, en naauwkeuriger is. Deze staatsdienaar overleed te *Madrid* in 1794.

ALMOHADES, naam van het vierde geslacht, der koningen van *Fez* en *Marokko*. De eerste schrijver van dit geslacht was ABDALLAH DE MOHAVEDIN.

ALMONDE (PHILIPPUS VAN) een Hollandsche zeeheld, ten tijde van den Admiraal DE RUITER en na hem; in 1666, wanneer DE RUITER, in een vierdaagsch gevecht, twee Engelsche vloten onder ALBEMARLE en Prins RUPERT versloeg, voerde ALMONDE het bevel over den *Dordrecht;* hij voerde ook na den dood van DE RUITER (1676) de vloot naar het vaderland terug, en ondersteunde den Admiraal TROMP tegen de Zweedsche zeemagt. Hij verwierf zijnen grootsten roem in den slag bij *la Hogue*, in welken hij het teeken tot den aanval gaf, en door zijne kennis, inzigt en dapperheid, tot de zegepraal, die hier (31 Mei 1692) RUSSEL op TOURVILLE behaalde, het meeste bijdroeg. Ook was hij de voornaamste oorzaak dat op den 11 October 1702, de Spaansche goud- en zilver-galjoenen, door de Engelsch-Hollandsche vloot genomen werd. Hij stierf op

zijn landgoed *Haaswijk*, bij *Leijden*; door zijnen neef werd hem in de *St. Catharina Kerk* te *Briel*, waarin hij begraven ligt, een gedenkteeken opgerigt.

ALOADIN, of ALA-EDDYN, bijgenaamd *de Heer* of *de Oude van het gebergte*, was de 7.e Vorst der Ismaeliërs, welke in de geschiedenis der kruisvaarten met den naam van *moordenaars* worden bestempeld. ALOADIN volgde zijnen vader DJELALEDDYN, in 1221 op. Zijne eerste heldendaad was al de vrienden en staatsdienaars van zijnen vader, onder het valsche vermoeden of voorwendsel, van hem te hebben willen vergeven, te doen ombrengen. Boven van den Berg *Libanon*, waarop hij zijnen zetel had, verspreidde hij den schrik onder de Vorsten van *Asië* en *Europa*, die, om niet door zijne verspieders vermoord te worden, hunne veiligheid met rijke geschenken betaalden, die zij hem zonden. Ook zeide hij openlijk, dat hij het leven der koningen in zijne handen had; en hij had gelijk, want hij voerde het bevel over horden van dweepers, die eene verdienstelijke daad meenden te doen, wanneer zij de doorluchtigste voorwerpen, die hij hun opgaf, slagtofferden. De meeste der Emirs van *Syrië*, de Sultans en Kaliefs van *Kaïro* en *Bagdad*, waren als zijne cijnspligtigen. Toen ANDREAS, koning van *Hongarije*: en FREDERIK II., koning van *Duitschland*, in het *Heilige-Land* kwamen, konnen zij zijne vriendschap enkel door even zoo kostbare als vernederende schattingen verkrijgen. Wijl hij slechts staten bezat, die een zeer gering inkomen opleverden, vermeerderde hij zijne schatten, door de vrees, die hij had weten inteboezemen. Toen LODEWIJK IX., na zijne gevangenschap in *Egypte*, met het overschot van zijn leger in *Palestina* was gekomen, zond ALOADIN hem afgevaardigden, om zich te beklagen, dat hij hem nog geene schatting had betaald, maar de onverschrokkenheid van LODEWIJK, werd door hunne onbeschaamde aanspraak niet onthutst; en hij beval den afgevaardigden, om ten spoedigste met de betuiging van de onderwerping huns meesters terug te komen, hem, in het tegenovergestelde geval met zijnen geheelen toorn bedreigende. Veertien dagen daarna zond ALOADIN aan den *heiligen* LODEWIJK, een hemd en eenen ring, waarop zijnen naam geëtst was. Door het hemd scheen hij te willen aanduiden, dat hij met den koning van *Frankrijk* in de opregtste eendragt wilde leven, en door den ring, dat hij

zich door eene bestendige vriendschap met hem verbinden wilde. Behalve deze zinnebeelden, zond hij aan koning Lodewijk zeldzame geschenken, zoo als de afbeeldsels van menschen en dieren, kunstig gewerkte steenen, en kristallen vazen, enz. Lodewijk IX., over de onderwerping van Aloadin voldaan, zond de afgezanten met geschenken voor hunnen meester terug, en deed hen vergezellen door broeder Yves, dien hij belastte in zijnen naam, den Heer van het gebergte te groeten. Volgens het verhaal van Joinville was broeder Yves zeer verbaasd, aan het hoofdeinde des beds van dien Vorst, een boekje te vinden, verscheiden woorden bevattende, welke J. C. vóór zijn lijden aan den heiligen Petrus had voorgezegd. Aloadin bekende zelf, dat hij dezelve zeer hoog achtte, en dikwijls las. Broeder Yves trachtte hem te bekeeren, maar al zijne pogingen waren vruchteloos. Joinville voegt er bij, volgens de verzekering van denzelfden religieus, dat telkens als Aloadin op een prachtig paard gezeten, het veld doortoog, hij eenen man voor zich had gaan, die zijne strijdbijl droeg, waarvan het zilveren gevest, vol scherpe messen was, welke man, zoo als dezelfde geschiedschrijver verhaalt, luide riep: » Keert u om; vlugt voor dengenen, die den dood der koningen in zijne handen draagt?" Intusschen betaalde de geduchte Aloadin zelf eene schatting aan de Tempelieren, en verzocht den *heiligen* Lodewijk, pogingen in het werk te stellen, om hem daarvan te bevrijden, vermits, zeide hij, met eene zeldzame naïviteit, » hij er zich nimmer van zou kunnen bevrijden, door het hoofd der orde te doen ombrengen, wijl hij dadelijk door een ander hoofd zoude vervangen worden." Hij kon zijn doel niet bereiken: en de *Heer van het gebergte*, betaalde altijd de schatting aan de Tempelieren, even gelijk zijne voorgangers van Boudewijn II, koning van *Jeruzalem* af, zulks gedaan hadden. Deze geduchte man, die de schrik der koningen was, vond moordenaars in zijne eigene familie; en alvorens hij zijnen zoon, dien hij haatte, slagtofferde, werd hij in zijn bed vermoord. Die zoon, Rokn-Eddyn, volgde hem op, maar kort daarna werden zijne kleine staten door de Tartaren verwoest. Aloadin overleed in het jaar 1272.

Aloeus, reus, zoon van Titan en van de *aarde*. Hij huwde Iphimedia, die door Neptunus verrast zijnde, Orthus en Ephialtes ter we-

reld bragt. ALOEUS voedde dezelve op als zijne eigene kinderen. Ziende dat dezelve elke maand 9 duimen groeiden, en zelf, om zijnen hoogen ouderdom, niet ten reuzen-strijd kunnende trekken, zond hij er hen in zijne plaats henen; maar APPOLLO en DIANA doorschoten hen met pijlen.

ALOPE, dochter van CERCYON, legde haren door NEPTUNUS verwekten zoon, HIPPOTHOÜS ter vondeling; dezelve werd door herders opgenomen, onder welke een twist over zijne schoone kleederen ontstond, dien zij CERCYON verzochten te beslissen. CERCYON erkende het gewaad zijner dochter, en liet haar in zijne gramschap in de zee werpen.

ALOYSIUS VAN GONZAGA (*Heilige*), markgraaf van *Castiglione*, werd den 9 Maart 1568 op het kasteel van dien naam geboren, en door zijnen vader FERDINAND VAN GONZAGA, tot toekomstigen regent des lands opgevoed; maar wijl hij van zijne prilste jeugd af buitengemeen godsdienstig was, en besloten had, den geestelijken staat te omhelzen, zoo verdeelde hij al zijn' tijd tusschen de studie en het gebed, vastte en geeselde zich zelven meermalen in de week, en bragt het eindelijk, na aanhoudende vergeefsche moeiten, bij zijnen in eene zware ziekte gevallen vader, zoo ver, dat hij hem toestond, in de orde der Jesuiten te gaan, waarop ALOYSIUS zich te *Mantua* het ordekleed liet aantrekken, en nog in den strengen winter van het jaar 1585 naar *Rome* reisde. Toen hij den proeftijd (*het Noviciaat*) ten einde had gebragt, legde hij op den 2 November 1587 zijne geloften af, beoefende onvermoeid de godgeleerdheid en wijsbegeerte, en was een voorbeeld van kloosterlijke ootmoedigheid en tucht. Ook ruimde hij een geschil uit den weg, dat tusschen zijnen broeder ADOLF, die in zijne plaats aan de regering was gekomen, en den hertog van *Mantua* ontstaan was, en overleed den 21 Junij 1591 te *Rome* aan de toenmaals heerschende pestziekte, waarmede hij bij het oppassen van eenen zieke was besmet geworden, in den ouderdom van 23 jaren. Hij werd in de kerk van het Collegie der Jesuiten begraven. Later is zijn stoffelijk overblijfsel in eene kapel overgebragt, die er onder zijne aanroeping, door den markgraaf, SCIPIO LANCELOTTI gebouwd is. De heilige ALOYSIUS VAN GONZAGA werd door GREGORIUS XV. in 1621 gebeatificeerd, en door BENEDICTUS XIII. in 1626

onder de Heiligen geplaatst. Pater D'Orleans heeft zijn leven beschreven. Men vindt de geschiedenis zijner mirakelen in Pater Cepario en in de Bollandisten.

Alp-Arslan, tweede sultan uit het huis der Seljoucides, beklom den troon, na Togrul-Beg, zijn' oom, in het jaar 1063. Hij behaalde een groot aantal zegepralen en overleed te *Meru* in *Korasan* in het jaar 1072 op zijnen togt om *Turkestan* te veroveren. Men leest te *Meru* dit opschrift boven zijn graf: *Gij allen, die de grootheid van Alp-Arslan, tot aan de wolken verheven hebt gezien, komt te* Meru *en gij zult hem onder de asch bedolven vinden.*

Alphen (Hieronymus van), in 1746 te *Utrecht* geboren, was een zeer beroemd Nederlandsch letterkundige; in zijne vaderstad bekleedde hij den aanzienlijken post van procureur-generaal, werd daarna pensionaris der stad *Leyden* en eindelijk thesaurier der unie. Hij heeft zich in de dichtkunde niet alleen door zijne uitgegevene *Verzamelingen*, die van zijn uitmuntend talent getuigen, maar ook door zijne *Theoretische verhandelingen* over die kunst, eenen onsterfelijken roem verworven. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Gedichten en Overdenkingen.* — 2.° *Nederlandsche Gezangen;* — 3.° *Proeven van stichtelijke mengel-poëzy*, het laatste heeft van Alphen met van de Kasteele te zamen uitgegeven. — 4.° *Proeven van kleine Gedichten voor kinderen*, bezwaarlijk zou men onder eenige andere natie een geschriftje vinden dat zoo geheel aan het doel beantwoordt als dit stukje, op eenen zeer bevalligen en naïven toon, waarin de dichterlijke begaafdheid van den schrijver steeds doorstraalt, wordt de lieve jeugd in hetzelve op de aangenaamste wijze onderhouden, en met al hare pligten bekend gemaakt; zij leert in hetzelve door voorbeelden uit de kinderwereld, hoe afschuwelijk de ondeugd is, en tevens het zachte genoegen en de belooning kennen, die met de deugd gepaard gaan: eene menigte drukken, herdrukken en nadrukken, die dit stukje sedert 47 à 48 jaren zijn te beurt gevallen, getuigen genoegzaam, met welke geestdrift hetzelve onder de Nederlanders ontvangen is, en thans nog is er geene teedere moeder onder hen, die dit stukje aan hare lievelingen, zoodra zij voor eenige ontwikkeling vatbaar zijn, niet voorleest of in handen geeft. — 5.° *Proeven van Gezangen*, eene vrucht der laatste levensjaren van van Alphen. — In het theoretische vak der dichtkunde heeft men

van hem 6.° *Riedel's Theorie der schoone kunsten*, door v. A. omgewerkt. — 7.° *Dichtkundige verhandelingen*. — 8.° *Verhandeling over het echte en valsche vernuft*, bekroond door, en geplaatst in de werken van de *Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden* (VII. Deel.) Ook in het wijsgeerig-staatkundige en wijsgeerig-godgeleerde vak, gaf VAN ALPHEN eenige stukjes in het licht; zoo als 9.° *De Gronden mijner Geloofsbelijdenis, opengelegd voor mijne kinderen*; — 10.° *Over eenige leerstukken der Protestantsche kerk; tegen* EBERHARD; 11.° *Predikt het Evangelie aan alle menschen, eene maxime van het Christendom*, 12.° *de Christelijke spectator*, — 13.° *Over de ware volksverlichting* enz. daarenboven werd zijne verhandeling over de *voortreffelijkheid der burgerlijke wetgeving van Mozes boven die van Lycurgus*, door het godgeleerdheid genootschap van TEIJLER, te *Haarlem*, met de gouden medaille bekroond; men vindt dezelve in het 9.e deel der verhandelingen van dat genootschap. VAN ALPHEN overleed den 2 April 1803 te *'s Gravenhage*, in den ouderdom van 57 jaren. Lang na zijnen dood zijn er nog eenige kleine stukjes van hem, door zijnen zoon D. F. VAN ALPHEN, lid der staten-generaal in de *Nederlanden*, in het licht gegeven.

ALPHONSUS. — Zie ALFONSUS.

ALPINI (PROSPERUS), Hoogleeraar in de kruidkunde te *Padua*, geboren te *Marostica*, in den Venetiaanschen Staat, in 1553, en overleden te *Padua* in 1617; reisde in *Egypte*, om eene volledige kennis der planten op te doen. Men heeft van hem: 1.° *De prœsagienda vita et morte*, in 4.to, 1601, dat de beroemde BOERHAVE in 1710, te *Leijden* in 4.to heeft doen herdrukken. — 2.° *De plantis Ægypti, Venetië*, 1592, in 4.to en te *Leijden* 1735, in 4.to — 3.° *De plantis exoticis, Venetië*, 1627, in 4.to Deze uitgave heeft somtijds titels van 1629 en 1656. — 4.° *Medicina methodica, Padua*, 1611, in fol., *Leijden* 1719 in 4.to — 5.° *De Rhapontico, Padua*, 1612, in 4.to — 6.° Eene uitmuntende verhandeling *over den Balsem*, voorkomende in de *Medicina Ægyptiorum, Leijden*, 1718 in 4.to Zijne werken bevatten belangrijke nasporingen, die hem onder de menigte van kruidkundigen zeer onderscheiden. ANDREAS DORIA, prins van *Melphi*, wilde hem tot zijnen geneesheer hebben, maar door hem eervolle bedieningen opgedragen, hield de republiek van *Venetië* hem te

Padua. — Eene plantensoort heeft naar hem den naam van *Alpinia* bekomen.

ALPINUS (CORNELIUS) een dichter, tijdgenoot van HORATIUS, die hem van opgeblazenheid van stijl beschuldigt.

AL-RASCHID. — Zie HARUN.

ALSACE (THOMAS LODEWIJK DE HENIN-LIÉTARD, Kardinaal van), Aartsbisschop van *Mechelen*, en Primaat der *Nederlanden*, uit een huis, dat tot DIEDERIK VAN ALSACE, graaf van *Vlaanderen* in 1128 opklimt, werd den 22 November 1680 te *Brussel*, geboren. Hij was de zoon van PHILIPPUS ANTONIUS DE HENIN, graaf van BOUSSU prins van *Chimay*, en Ridder van het *Gulden-Vlies*. Daar hij zich, nadat hij zijne Cursus in de wijsbegeerte te *Keulen*, had gemaakt, tot den geestelijken stand bestemde, zoo ging hij te *Rome* in het Duitsch Collegie van den heiligen APOLLINARIUS, de Godgeleerdheid, beoefenen, was de eerste, die er *polemische thesis* verdedigde, en ontving den doctoralen hoed in de Gregoriaansche akademie. Reeds in den ouderdom van 17 jaren, was hij door den koning van *Spanje*, KAREL II., tot het proostschap van *Gend* benoemd. Zoodra hij de priesterlijke wijding had ontvangen, werd hij Groot-Vicaris van den Bisschop dier stad, huis-prelaat van CLEMENS XI., en in 1713 voor het Bisdom *IJperen* voorgesteld; maar wijl intusschen het Aartsbisdom *Mechelen* was komen opentevallen, werd hij door den keizer, den 3 Maart 1714 tot hetzelve benoemd. Vijf jaren daarna schonk hem CLEMENS XI., het Kardinaalspurper. Hij was bij het Conclave tegenwoordig, waarin INNOCENTIUS XIII. verkozen werd, en ontving van dien Paus den hoed en den priesterlijken titel van den *heiligen CESARIUS;* hij werd te gelijkertijd tot lid benoemd van verschillende Congregatiën. In 1721 reisde hij naar *Weenen* in *Oostenrijk*, alwaar hij door den keizer tot geheimraad in zijnen staatsraad werd benoemd. Toen KAREL LODEWIJK ANTONIUS, prins van *Chimay*, oudste broeder van den Kardinaal D'ALSACE, in 1740 zonder nakomelingen overleden was, stond de doorluchtige prelaat dit rijke en edele erfdeel af, aan ALEXANDER GABRIËL, zijn jonger broeder, hem het prinsdom, den rang en al de goederen overgevende, behield hij enkel een zeer klein gedeelte der inkomsten voor zich zelven, om daardoor zijne aalmoezen te kunnen vermeerderen. Zich enkel tot zijn Diocees bepalende, spreidde hij er het voorbeeld van alle Bisschoppelijke deugden ten toon.

Niets schildert beter zijn schoon karakter af en als getrouw onderdaan, en als Bisschop, dan de toespraak, die hij in 1746 voor Lodewijk XV. hield, toen deze Vorst, *Brussel* binnen gekomen, dat zich aan zijne wapenen had onderworpen, voor de deur der hoofdkerk kwam. „Sire!„ zeide hem de Kardinaal d'Alsace, „de God der heerscharen, is ook de God der barmhartigheden, terwijl U. M. Hem dankbetuigingen voor hare zegepralen opdraagt, bidden wij Hem, dezelve door eenen spoedigen en duurzamen vrede te doen ophouden. Het bloed van Jesus Christus is het eenige, dat op onze altaren vloeit; elk ander bekommert ons; een Vorst der kerk, kan, zonder twijfel deze vrees aan eenen Allerchristelijksten koning bekennen. In die gevoelens zullen wij het *Te Deum* aan heffen, dat Uwe Majesteit ons beveelt te zingen." De Kardinaal d'Alsace stierf als de oudste der Kardinalen den 6 Februarij 1759. Hij liet drie neven achter, die alle drie zonder nakomelingschap overleden zijn; te weten, Thomas Alexander Marcus d'Alsace, Prins van *Chimay*, Spaansche Groote, Kapitein der Garde van Koning Stanislaus, den 1 Augustus 1759, aan het hoofd van zijn Regiment in den slag van *Minden* gesneuveld; Philippus Gabriel Mauritius, erfgenaam van de titels en domeinen zijns broeders, overleden te *Parijs*, in 1802; en Karel Alexander Marcus Marcellinus, Kapitein der Garde van den Graaf van Artois, thans Z. M. Karel X., een slagtoffer in 1791 onder de Revolutionnaire bijl gevallen, deze laatste maakte bij zijnen uitersten wil, tot zijnen universeelen erfgenaam, Theodoricus d'Alsace, oudsten zoon van den Markgraaf en de Markgravin d'Alsace, in *Lotharingen* gevestigd, zoodat de regtstreeksche linie der Prinsen van Alsace de Boussu Henin Liétard, uitgestorven is, en er van dit huis niets meer dan zijdelingsche takken overblijven.

Alsaharavius, of Agararius, of Abucasis een Arabische geneesheer der XI. eeuw, bloeide ten tijde van keizer Hendrik IV., omtrent het jaar 1085. Zijne Latijnsche werken zijn te *Augsburg*, 1519 in fol. gedrukt, maar de beste uitgave, en de eenigste, waarin men den Arabischen tekst met de Latijnsche vertaling vereenigd vindt, is door Joannes Channing, onder den titel van *Albucasis de cherurgia arabice et latine*, *Oxford*, 1778, 2 Dl.n in 4.to in het licht ge-

geven;

ALSTEDIUS (JOANNES HENDRIK), Hoogleeraar in de wijsbegeerte en godgeleerdheid te *Herborn*, daarna te *Albe-Pile*, alwaar hij in 1638 in den ouderdom van 50 jaren, overleed. Hij heeft een groot aantal werken nagelaten, die van zijne vlijt getuigen, doch waarin weinig genie doorstraalt. Zij zijn voor het grootste gedeelte in den smaak der Hoogduitsche compilatiën vervaardigd. De voornaamste zijn: 1.° *Methodus formandorum studiorum*; — 2.° *Encyclopedia*, *Lyon*, 1640 2 Dl.n in fol., eene wanstallige verzameling, die nimmer eenen waren geleerde zal vormen, de voorlooper dier gedrochtelijke *Encyclopedie*, die volgens de bekentenis van derzelver voornaamste bewerker, nog slechter is ontworpen, en die der letterkunde en den wetenschappen het hoofd heeft ingedrukt; — 3.° *Philosophia restituta*; — 4.° *Elementa mathematica*; — 5.° Eene verhandeling *de mille annis*, 1627, in 8.vo, een werk, dat het stelsel der voorstanders van het duizend jarige rijk verdedigt. Hij had eene dochter die dezelfde gevoelens omhelsde.

ALT (FRANCISCUS JOZEF NICOLAAS, Baron p') werd in 1689 te *Fryburg* uit een zeer oud geslacht geboren, en was gedurende eenigen tijd als Kapitein in Oostenrijkschen dienst. In zijn vaderland teruggekeerd, werd hij tot opziener der wegen benoemd, eene bediening, die hij gedurende verscheidene jaren heeft waargenomen Hij overleed in 1771. De Baron p'ALT heeft eene *Geschiedenis van Zwitserland* 10 Dl.n in 8.vo *Fryburg* 1750 — 1753 nagelaten, die door den Baron VON ZURLAUBEN, een weinig te streng gehekeld wordt, welligt om den ijver, dien de schrijver, ten voordeele van de Catholijke Kantons aan den dag legt. De Baron VON ZURLAUBEN was Protestantsch.

ALTER (FRANCISCUS KAREL), een geleerde Duitsche letterkundige, te *Engelsberg* in *Silesië*, in het jaar 1749 geboren, ging, nog zeer jong zijnde in het gezelschap van JESUS, en bleef er in tot dezelve vernietigd werd. Daarna bekleedde hij den leerstoel der Grieksche taal in het Gymnasium de *Heilige* ANNA, en in het Akademisch Gymnasium van *Weenen* in *Oostenrijk*, welke posten hij tot aan zijnen dood waarnam. Hij heeft twee honderd en vijftig *geschriften*, *memorien* of *verhandelingen* over verschillende onderwerpen in het licht gegeven, waarvan J. G. MEUZEL, in zijn *letterkundig*

Duitschland de lijst opgeeft. Men heeft hem daarenboven eene ophelderende uitgave van het Nieuwe Testament, onder dezen titel te danken: *Novum testamentum ad codicem vindobonensem græce expressum, varietatem lectionis addidit* FRANCISCUS CAROLUS ALTER, *professor gymnasii vindobonensis*, 1 D. 1786. 2 D. 1787, in 8.° De grondslag der uitgave is de *Codex* LAMBECII, die ALTER, bij uitnemendheid *Codex vindobonensis*, met welke hij de Coptische, Slavonische en Latijnsche vertalingen, die in dezelfde Bibliotheek te vinden zijn, vergeleken heeft. (Zie LAMBECIUS) Behalve deze kostbare uitgave heeft men nog van ALTER, 1.° eene *Hoogduitsche vertaling* der *Classieke Bibliographie* van EDUARD HARWOOD, Anglikaansch predikant, met aanteekeningen, *Weenen*, 1778, in 8.°—2.° *Verschillende tekstverklaringen* (*Variantes*), waarmede hij zijne uitgaven van LYSIAS, der *Tusculanæ questionis* van CICERO, van de LUCRETIA, den ILLIAS, en de ODYSSEA van HOMERUS verrijkt heeft. — 3.° Het Grieksche jaarboek van GEORGIUS PHRANZA of PHRANZES, *protovestiarius* (Grootmeester der Garde-robe) van den Oostersehen keizer. — 4.° Eene *Aanteekening* in het Hoogduitsch, over de *Georgiaansche letterkunde*, met eene plaat. *Weenen* 1798, in 8.° enz. enz. Deze geleerde overleed te *Weenen* den 29 Maart 1804, in den ouderdom van 55 jaren.

ALTHAMMER of ALTHAMER (ANDREAS), ook ANDREAS BRENTIUS genoemd, omdat hij te *Brentz* in *Zwaben* geboren was, en PALOLÆO SPHYRA, eenen naam, dien hij zich somwijlen gaf; een geleerde Lutersche predikant, was in 1527 en 1528 bij de redewisseling tegenwoordig, die te *Bern* over de wijze van tegenwoordig zijn van JESUS CHRISTUS in de heilige *Eucharistie* gehouden werd. Men heeft van hem de volgende werken: 1.° *Diallage, seu conciliatio locorum scripturæ qui prima facie pugnare videntur, centuriis* II. *Neurenberg* 1528, in 8.vo in het Latijn en Hoogduitsch. Dit werk is verscheidene malen herdrukt geweest. — 2.° Goede aanteekeningen *In* TACITUM *de Situ moribus et populis Germaniæ, Neurenberg*, 1529, in 4.to — 3.° *Annotationes in B.* JACOBI *epistolam.* Hij spreekt in dezelve over den heiligen Apostel JACOBUS met weinig eerbied, of, om zich van de uitdrukking van BAYLE te bedienen, *met de verregaandste onbeschaamdheid.* — 4.° *Sylva bibliorum nominum*, enz. Dit is een

Woordenboek, der eigen namen, welke men in den Bijbel vindt. Er bestaat eene Levensbeschrijving van ALTHAMMER, door J. ARNOLD BALLENSTADT. Hij overleed te *Anspach* in het jaar 1540.

ALTHEA; vrouw van OENEUS, koning van *Calydon*, en dochter van THESTIUS. Toen MELEAGER, haar zoon zeven dagen oud was, kwamen de schik-godinnen in hare kamer, en gaven haar te kennen, terwijl zij op een stuk hout wezen, dat aan den haard brandde, dat MELEAGER zoo lang zoude leven, totdat dit stuk hout in asch veranderd was. ALTHEA rukte daarom het brandende hout, zoo snel als zij konde van den haard, doofde het uit, en verborg het zorgvuldig in eene kist. Toen nu MELEAGER in het vervolg de broeders zijner moeder ombragt, oefende deze eene verschrikkelijke wraak aan haren zoon uit, daar zij het zoo lang bewaarde stuk in het vuur wierp, en zoodra dit door de vlammen verteerd werd, moest MELEAGER, onder folterende smarten sterven. Zoodra ALTHEA den dood van haren zoon vernam, bragt zij zich uit wanhoop om het leven.

ALTHEMENES, het orakel maakte hem bekend, dat hij zijnen vader CATREUS, koning van *Kreta* zoude ombrengen, en zonder hem te kennen, vervulde hij deze noodlottige voorzegging.

ALTHUSIUS (JOANNES) regtsgeleerde der XVII. eeuw. Hij had de vermetelheid, te beweren, dat het opperste gezag der Staten aan het volk toebehoorde; eene dwaling door de hedendaagsche wijsgeeren vernieuwd, en waarvan de gevolgen geene verklaring noodig hebben.

ALTILIUS (GABRIËL) Leermeester van FERDINAND, koning van *Napels*, was later Bisschop van *Buxente*, alwaar hij in 1501 overleed. Hij heeft eenige Latijnsche gedichten nagelaten, voorkomende in de *Diliciae poetarum italorum*. Zij zijn ongedwongen, en dikwijls zelfs te rijk in woorden.

ALTING (HENDRIK), geboren te *Embden* in 1583, onderwijzer van den palstgrafelijken kouvorstelijken prins, bestuurder van een collegie te *Heidelberg*, verdedigde in de sijnode van *Dordrecht*, op welke hij van wege het palstgraafschap gezonden was, de partij der Gomaristen of Contra-Remonstranten. Toen *Heidelberg* in 1622 door de Catholijken onder het geleide van MAXIMILIAAN *van Beijeren*, werd ingenomen, zocht men ALTING als eenen stokebrand der sekte en als een

van de tirannen der dweepzucht, welke toenmaals het vuur des oproers in *Duitschland* ontstaken; maar, door middel eener dubbelzinnige uitdrukking, ontsnapte hij aan degene, die hem zochten. Hij bekleedde daarna tot aan zijnen dood, die in 1644 plaats had, den theologischen stoel te *Groningen*. Deze protestant heeft verscheidene gedrukte en geschrevene werken nagelaten, waarmede degene, die zich aan de eenvoudigheid des geloofs en de éénheid der kerk houden, volstrekt geen voordeel kunnen doen.

ALTING (JACOBUS), zoon van den voorgaande, hoogleeraar in het Hebreeuwsch, en daarna in de Godgeleerdheid aan de universiteit te *Groningen*, werd in 1618 te *Heidelberg* geboren. Hij had hevige geschillen met den predikant SAMUËL DESMARETS, een theologant, die voor de schoolsche Godgeleerdheid zeer ijverde; deze tegen de twistzoekers in het algemeen zeer noodzakelijke leerwijze heeft men echter somtijds van het gezag der heilige Schrift en der Kerkvaders beroofd gezien. ALTING overleed in 1670. Zijne werken zijn te *Amsterdam*, 1687, in 5 dl.n in fol. uitgegeven. Men ziet er in, dat deze leeraar allerlei schrijvers en vooral de Rabbijnen gelezen had; en dat zijn hoofd er geweldig door geschokt was. Zijne tegenstrevers beschouwden hem als een' proseliet van het Jodendom. — Er heeft nog een andere HENDRIK ALTING bestaan, van wien men heeft *Succinta narratio de claris in republica, ecclesia, academia, et arte militari* ALTINGIS, *Groningen* 1772, in 8.vo Dit is eene lofrede op de beroemde mannen van zijne familie en zijnen naam.

ALTING (MENSO) burgemeester van *Groningen*, overleden in 1713, is de schrijver eener *Chronica sacra*, en eener *Descriptio Germaniæ inferioris*, *Amsterdam* 1697 in fol. Dit laatste werk is eene vrij goede aardrijkskunde der *Nederlanden*.

ALTON (RICHARD), een Ier van geboorte, trad de loopbaan der wapenen in, en kwam door de gunst, waarin hij bij keizer JOZEF II. stond, (daar hij diens hervormingsstelsel, door de schrik der wapenen ondersteunde) tot den rang van generaal. Hij bragt veel tot de beteugeling der Hongaren toe, maar in de *Nederlanden* was hij minder gelukkig, daar hij verpligt was, dezelve in 1789 met al zijne troepen te verlaten. Hij overleed te *Trier*, den 15 Februarij 1790 vol godsvrucht

en berouw; in ongenade bij, en veracht door den keizer, die, toen hij vijf dagen daarna stierf, zijn hart voor hetzelfde berouw opende. Een gedeelte zijner briefwisseling met JOZEF is in de *Verzamelingen der Belgische Reclamation*, en daarna in haar geheel, in 4.to en in 8.vo in het licht gekomen. Men leest er zeer vreemde zaken in, opzigtens de middelen, die in het werk zijn gesteld, om de Belgische staatsregeling te veranderen; en die niet dan al te duidelijk de gebeurtenissen verklaren, welke in 1789 en 1790 hebben plaats gehad. Men heeft in 1791 zijne verdedigingsrede in het licht gegeven, die er waarlijk geene is, en welker schrijver ten minste eene onbescheidenheid heeft begaan, door verbitterende en onaangename onderwerpen, aan te roeren, zonder zich redelijkerwijze te kunnen vleijen, het algemeene gevoelen te veranderen.

ALTON, (Graaf van) broeder van den voorgaande, diende in 1791 tegen de Turken, daarna werd hij terug geroepen, en aan de legerbenden verbonden, die tegen *Frankrijk* gerigt waren. Bij de belegering van *Valenciennes* met een bevelhebberschap belast, ging hij, na de inneming dier stad, tot het active leger over, en werd in den slag van den 24 Augustus 1793, onder de muren van *Duinkerken* gedood.

ALUMNO (broeder) een Italiaansche religieus der zestiende eeuw, schreef het geheel Symbolum der Apostelen met het begin van het Evangelie van JOANNES, op de ruimte van eenen penning. Hij hood zijn klein meesterstuk aan keizer KAREL V., en aan Paus CLEMENS VII. aan, die even zeer zijn vernuft als zijn geduld bewonderden. Dit meesterstuk van kleinheid is echter nog niets, in vergelijking van eenige andere, waarvan de verbeelding de fijnheid niet kan bevatten. Hiertoe behoort datgene, waarover de Kardinaal PAZMAN spreekt, die verzekert, 300 ivoren vaasjes, met vergulden randjes, in een peperkorrel opgesloten, te hebben gezien. Deze korl werd alstoen in het kabinet van RUDOLF II., te *Praag* bewaard. (Zie BOVERICK) ALUMNO was daarenboven een bekwaam wiskunstenaar, en heeft zeer geachte wijsgeerige werken nagelaten.

ALVA (de Hertog van). — Zie TOLEDO.

ALVA en ASTORGA (ALTRUS VAN), een Spanjaard, nam in *Peru* het kleed van den heiligen FRANCISCUS aan. In *Spanje* teruggekeerd, reisde hij door verschillende gedeelten van *Europa*, en overleed

in 1667 in de *Nederlanden*. Men heeft van hem eene *Levensbeschrijving van den heiligen* FRANCISCUS, door hem getiteld: *Naturæ prodigium, gratiæ portentum etc.*, *Madrid* 1651, in fol. Een stukje, dat enkel om zijne zeldzaamheid belangrijk is.

ALVARADO (DON PEDRO D') Spaansch veldheer, in 1492 te *Burgos* geboren. Hij vergezelde CORTES in 1518, en deelde in de fortuin en den roem van dien beroemden veroveraar. In 1520 werd hij tot landvoogd van *Mexiko* benoemd, en terwijl CORTES tegen *Narvaez* optrok, met het bewaken van *Montezuma* belast. De onverzadelijke hebzucht van ALVARADO, bragt onder de Mexikanen eenen algemeenen opstand te weeg; maar CORTES kwam nog tijdig genoeg om hem te bevrijden. Toen deze laatste den 1 Julij van hetzelfde jaar 1520 genoodzaakt was, den aftogt te blazen, had ALVARADO het bevel over de achterhoede. Door de vijanden vervolgd, had hij zijn behoud enkel aan zijne dapperheid en aan zijne buitengewone vlugheid te danken. Om hem in zijnen togt te belemmeren, hadden de Amerikanen eene opening aan den grooten dijk van *Tlacapan* gemaakt, maar ALVARADO, op zijne lans geleund, sprong er in eens overheen, waardoor deze plaats den naam van *Sprong van* ALVARADO heeft bekomen, de overige Spanjaarden, die hem wilden navolgen, kwamen in den afgrond op eene ellendige wijze om het leven. Hij bragt veel toe tot de beteugeling van *Mexiko*, en onderwierp verscheidene gewesten. Hij hielp PIZZARO in de verovering van *Peru*, en keerde vervolgens naar *Guatimala* terug, waarover KAREL V. hem tot landvoogd benoemde. Voor de rust onvatbaar, ging hij scheep, om naar *Californie* te zeilen, doorkruiste bijna 350 mijlen van een woest en onbekend land, en kwam in *Mexiko* terug. Kort daarna trok hij tegen de *Xalisconaos*, een Indiaansch volk, dat aan het muiten was geslagen, te veld. Den vijand vervolgende, werd hij door eenen geweldiggrooten steen getroffen, waardoor hij in 1541 oogenblikkelijk den geest gaf. ALVARADO was een der werkzaamste en moedigste aanvoerders, die aan de verovering van *Amerika* medewerkten.

ALVAREZ (DIEGO), een Spaansch Dominikaner, te *Rio-Seco* in *Oud-Kastilië* geboren, Hoogleeraar der Godgeleerdheid in *Spanje* en te *Rome*, daarna Aartsbisschop van *Trani*, in het Koningrijk *Napels*, verdedigde in de Congregatie *de auxiliis*, met LEMOS, zijn ambtge-

noot, de zaak der Thomisten, tegen de Molinisten. Hij overleed in 1635, na verscheidene verhandelingen, over de leer, die hij verdedigd had, in het licht te hebben gegeven. Men heeft van hem: 1.° *De auxiliis divinæ gratiæ*, *Lyon* 1611, in fol.; — 2.° *Concordia liberi arbitrii cum prædestinatione*, *Lyon*, 1622; — 3.° Eene *Commentaria* op Isaïas, 1615, in fol.; — 4.° Id: op het kort begrip van den heiligen Thomas, in fol. enz.

Alvarez (Emmanuel), in 1526, op het eiland *Madera* geboren, ging in de Societeit der Jesuiten, werd rector der collegiën van *Coimbra*, *Evora* en van het professie-huis van *Lissabon*. Hij overleed in het collegie van *Evora*, in 1582, met den roem van eenen geleerden oudheidkundige, en zeer ervaren in de Grieksche en Hebreeuwsche talen, en vooral in de Latijnsche letterkunde te zijn. Men heeft van hem eene uitmuntende Latijnsche spraakkunst, getiteld: *De institutione grammatica*, 1599, in 4.° en in drie boeken verdeeld. Men heeft er verscheidene uitgaven in 12.° van, in het licht gegeven, en zij is zeker de beste, die men in de collegiën kan gebruiken; al degene, welke men later in derzelver plaats heeft willen stellen, zijn slechts misvormde verzamelingen, door lieden zamengesteld, die zelve grootelijks noodig zouden hebben, de spraakkunst van Alvarez te beoefenen. De kunstmatige verzen, die het aanleeren der regels gemakkelijk maken, zijn zoo natuurlijk als het onderwerp zulks maar eenigzins gedoogt; en de schrijver heeft zich hierin des te verdienstelijker gemaakt, wijl de spraakkunst bijna de eenige wetenschap is, waarin dergelijke verzen van eenig nut kunnen zijn. (Zie Buffier). — Een andere Alvarez (Bartholomeus) werd om het geloof van J. C. in 1736, in het koningrijk *Tunquin* ter dood gebragt.

Alvarez (Franciscus), Kapellaan van Emmanuël, koning van *Portugal*, en aalmoezenier van het gezantschap, dat deze Vorst aan David, keizer van *Ethiopië* of *Abyssinië* zond. Na zich zes jaren in die gewesten opgehouden te hebben, kwam Alvarez, in hoedanigheid van afgezant des konings van *Ethiopië* terug, en was door dien Vorst met brieven voor koning don Juan, den opvolger van Emmanuël, en voor Paus Clemens VII, belast. Aan dien Opper-priester, gaf hij in 1533, te *Bologne*, in tegenwoordigheid van Karel V., verslag van

zijne reis. Men heeft van hem een verhaal zijner reis in het Portugeesch, te *Lissabon* in 1540, in fol. gedrukt. DAMIANUS GOËZ, een Portugeesch ridder, heeft hetzelve in een werk, dat hij aan Paus PAULUS III. opdroeg: *De fide, regione moribusque Æthiopum*, in het latijn vertaald. Er bestaat ook eene fransche vertaling van, getiteld: *Description de l'Ethiopie etc.* in 1558, te *Antwerpen*, bij PLANTIN in 8.vo gedrukt. ALVAREZ is de eerste, die eenige zekere kennis van *Ethiopië* verspreid heeft; maar wijl hij alles met zijne eigene oogen niet gezien heeft, is hij niet altijd naauwkeurig. Men verkiest met regt de berigten dien aangaande van HIERONYMUS LOBO. (Zie LOBO). ALVAREZ overleed in 1540, en liet den roem na, van een verstandig en deugdzaam priester te zijn geweest, die de talenten van eenen onderhandelaar met den ijver van het Apostolaat vereenigde.

ALVAREZ ALBORNOS. — Zie ALBORNOS.

ALVAREZ DE PAZ — Zie PAZ.

ALVAROTTO (JACOBUS), hoogleeraar in de regtsgeleerdheid te *Padua*, zijne geboortestad, alwaar hij ook in 1452 overleed. Zijne meest bekende verhandeling, draagt den titel van *Comentaria in libros feudorum Frankfort*, 1587, in fol. Hetzelve wordt door de Italiaansche regtsgeleerden dikwijls aangehaald.

ALVENSLEBEN (PHILIPPUS KAREL, graaf van), geboren te *Hanover*, den 12 December 1745. Zijn vader, die in dat land den post van geheimraad, bij het departement van oorlog bekleedde, opende voor hem reeds vroegtijdig de belangrijke loopbaan, die hij op eene roemwaardige wijze ten einde is gestreefd. Met prins FREDERIK WILLEM, die daarna den Pruisischen troon is beklommen, gedurende den zevenjarigen oorlog te *Maagdeburg* opgevoed, volbragt hij zijne regtsgeleerde studiën aan de universiteit van *Halle*, verkreeg daarna, aan de rekenkamer van *Berlijn*, den titel van referendaris, en ontving in 1775, met den sleutel van kamerheer, eene zending aan het Saksische hof, en den rang van gevolmagtigd minister. Het zou moeijelijk zijn om onder aanzienlijker bescherming de diplomatische loopbaan intetreden. De gunst, in welke hij niet ophield bij FREDERIK II. te staan, was bij hem eene regtvaardige belooning van een steeds verstandig en voorzigtig gedrag, van eenen ijver voor zijne pligten, die

zich zelven nooit tegensprak, en van eene menigte zeldzame hoedanigheden. Na gedurende twaalf jaren, tot groote voldoening van alle partijën de hagchelijke bediening van middelaar tusschen den koning van *Pruissen*, en het oude keurvorstelijke hof, tusschen het leger van Frederik, en dat van prins Hendrik te hebben bekleed, werd de graaf van Alvensleben, in 1787 door Frederik Willem II., als gevolmagtigd minister bij het Fransche hof gezonden; hij bekleedde in 1788 dezelfde waardigheid bij den stadhouder der *Vereenigde provinciën*, en begaf zich in het daarop volgende jaar met dezelfde zending, naar het hof van *Londen*. Eindelijk gaf hem zijn souverein, die over zijnen dienst steeds meer en meer tevreden was in 1790, de portefeuille van buitenlandsche zaken. De graaf Alvensleben heeft in eene staatkundige loopbaan van 27 jaren, een waarlijk buitengewoon verschijnsel opgeleverd: namelijk dat van eenen minister, die in eene gelijke mate de achting des volks en van zijnen koning heeft verdiend en vereenigd. Hij is te *Berlijn* in 1802 overleden, en werd algemeen betreurd. *Pruissen* heeft aan dezen staatsdienaar vele liefdadige gestichten te danken; hij is de schrijver van een werk ten titel voerende *Proeve van een tijdrekenkundig tafereel der krijgsverrigtingen, sedert den Munsterschen vrede tot aan dien van Hubertsburg, Berlijn*, 1792, in 8.vo

Alvianio (Bartholomeus), veldheer der Venetianen, werd in den veldslag van *Griavadda*, in Mei 1509 gevangen genomen. Hij verloor ook dien van *la Motte*, zonder den roem te verliezen, dien hij in vorige krijgstogten verworven had, en voornamelijk in 1497, onder den hertog van *Candia*, oudsten zoon van Paus Alexander VI., en in 1508, tegen keizer Maximiliaan. Hij onderscheidde zich in den slag van *Marignan*, en overleed, in 1515, in den ouderdom van 60 jaren, zoo arm, dat de senaat verpligt was, aan zijnen zoon tot deszelfs onderhoud eene jaarwedde toeteleggen, en zijne dochters uittehuwen.

Alvinzi (De baron van), in 1726 in *Zevenbergen* geboren, ging met den rang van kapitein der grenadiers, dien hij gedurende den zevenjarigen oorlog behield, onder dienst. In 1789 werd hem het bevelhebberschap, van eene der divisies van het keizerlijke leger opgedragen, dat onder de bevelen van den generaal Laudon, den oorlog tegen de Turken voerde; en

toen in het volgende jaar de inwoners van de stad *Luik*, tegen hunnen Bisschop waren opgestaan, ontving Alvinzi het bevel, hen te beteugelen, en zich van hunne stad meester te maken. Hij diende achtereenvolgens in de *Nederlanden*, in de *Vereenigde provinciën*, en zoodra de oorlog tusschen *Frankrijk* en *Oostenrijk* was losgebarsten, ook langs den *Rijn*. Drie jaren daarna, werd hij tot het bevelhebberschap van het Oostenrijksche leger in *Italië*, bestemd om den voortgang van Bonaparte te stuiten, benoemd. Weinig belangrijke voordeelen, op de Fransche troepen in eenige gevechten bij *Scalda-Ferro Bassano* en *Vicence* behaald, bragten de Oostenrijkers in eene zorgeloosheid, die hun weldra noodlottig werd. Hun leger moest onder de bevelen van den baron Alvinzi, in twee geregelde veldslagen te *Rivoli* en *Arcolo*, eene volslagene nederlaag ondervinden. Van dien oogenblik af, zeide de generaal den militairen stand vaarwel, welke loopbaan hij reeds vroeger had behooren te verlaten. Van onbekwaamheid en verraad beschuldigd, viel het hem veel gemakkelijker zich van de laatste beschuldiging, (die door eervolle dienstjaren gelogenstraft werd) dan van de eerste (die ongelukkiglijk niet dan al te zeer gegrond scheen) te regtvaardigen. De toegenegenheid van Franciscus II., hield niet op, den baron van Alvinzi tegen zijne talrijke vijanden te verdedigen, en het was, om hen tot stilzwijgen te brengen, dat deze vorst hem in 1798 tot algemeen bevelhebber in *Hongarije* benoemde. Alvinzi hield in den gewigtigen post, waarmede zijnen ouderdom vereerd werd, niet op, om zich dit laatste bewijs van vertrouwen zijns souvereins waardig te toonen. Twaalf jaren had hij nog genot van de eervolle bediening, die hem was opgedragen, waarna hij den 27 November 1810 te *Ofen*, in het 84e jaar van zijnen ouderdom, aan eenen aanval van beroerte overleed.

Alyates, koning van *Lydië*, vader van Crœsus, beklom den troon na Sadiates, omtrent het jaar 614 vóór J. C. Toen deze vorst met Cyaxares, koning der Mediërs in oorlog was, bragt eene zonsverduistering, die bij het begin van eenen veldslag plaats had, zulk eene verbazing onder de beide legers, dat zij den strijd verlieten, om vrede te maken. Deze verduistering, was, volgens Herodotus reeds door Thales *van Milite* voorzegd geworden. Alyates overleed in het jaar 557 vóór J. C.

ALYPIUS. — Zie ALIPIUS.

AMABLUS (*Heilige*), werd in het dorp *Riom*, thans eene der voornaamste steden van *Auvergne*, geboren. Tot het Priesterschap opgevoed, schijnt het, dat hij met de zorg der kerk van *Riom* werd belast. Zijn Bisschop liet hem later in de stad *Auvergne* (thans *Clermont*) komen, en verbond hem aan zijne kerk. Men is van gevoelen, dat de Bisschop, die hier bedoeld wordt, SIDONIUS APOLLINARUS was. AMABLUS overleed op het einde der vijfde eeuw. Zijn graf werd door vele mirakelen beroemd, en de heilige GREGORIUS VAN TOURS, verhaalt er eenige waarvan hij ooggetuige was geweest. Tegen het einde der tiende eeuw, werd zijn stoffelijk overblijfsel, van *Clermont* naar *Riom* vervoerd, en in de kerk van den heiligen BENIGNUS overgebragt. Hij overleed den 1 November; maar zijn feest wordt door de kerk op den 11 Junij gevierd.

AMADEDDULAT, eerste sultan uit het geslacht der Buiden; veroverde in korten tijd *Iraque* en *Karamania*. Hij vestigde zijnen zetel in het jaar 933 der Christelijke tijdrekening, te *Schiraz*, en overleed in 949. Om zijne dapperheid en edelmoedigheid, werd hij door de soldaten en het volk betreurd.

AMADEUS, naaste bloedverwant van keizer KOENRAAD III, omhelsde, na gehuwd te zijn geweest, den religieuzen staat in de abdij van *Bonnevaux*, en verzocht om tot de geringste huisselijke bedieningen te worden gebruikt. De Abt stond hem zijn verzoek toe, ten einde hem de gelegenheid te verschaffen, om nederigheid en boetvaardigheid uit te kunnen oefenen. De graaf van ALBION, zijn oom, vond hem, toen hij hem eens kwam bezoeken, geheel bezweet, de schoenen der monniken schoon makende, en zoo aandachtig in het gebed verzonken, dat hij niet eens door hem ontdekt werd. De vergelijking, die hij van dit toonel, met den Staat maakte, dien zijn neef in de wereld had gevoerd, trof hem op de levendigste wijze. Hij verliet *Bonnevaux* met bewondering doordrongen, en ging aan het hof het wonder van ootmoed bekend maken, dat zich aan zijne oogen had opgedaan. AMADEUS stichtte vier kloosters zijner orde, waaronder dat van *Tamés* in *Tarentaise* behoort. Terwijl men de kloosters bouwde, voegde hij zich zelven bij het werkvolk, en arbeidde met hen. Hij overleed te *Bonnevaux* in den geur van heiligheid, in het jaar 1140. Zijn zoon insgelijks AMADEUS genoemd, dien

hij in de godsvrucht had doen opvoeden, bragt eenige jaren aan het hof des keizers door, nam vervolgens te *Clairveaux* onder den heiligen BERNARDUS het kloostergewaad aan, en stierf als Bisschop van *Lausanne*.

AMADEUS, religieus der orde van den heiligen FRANCISCUS, wiens ware naam is JOANNES MENEZ, was de zoon van RODRIGO GOMEZ DE SILVA, een der doorluchtigste huizen van *Portugal*, en van ISABELLA MENEZ. Hij huwde reeds in den ouderdom van 18 jaren; maar, zelfs op den oogenblik der bruiloft, zijne vrouw verlaten hebbende, trok hij naar *Kastilië*, om er onder koning JOANNES II. de Mooren te bevechten, en, wijl hij bij die gelegenheid aan den arm gekwetst werd, zoo nam hij het besluit de wereld te verlaten. Men verzekert, dat hij eerst Kluizenaar van den heiligen HIERONYMUS in het klooster van *Guadaloupe* werd, en dat het verlangen, om zijn bloed voor het geloof te storten, hem bewoog, om naar *Grenada* te gaan, alwaar hij, na ontdekt te zijn, op eene vreesselijke wijze met roeden werd gegeeseld; hij ging daarna in de orde van den heiligen FRANCISCUS, waarin men hem, na hem lang afgewezen te hebben, enkel als leeke-broêr aannam. Zijn geregeld gedrag deed den Oversten inzien, dat zij ongelijk hadden gehad: zij deden hem de heilige wijding ontvangen, en nadat hij Overste van een huis zijner orde was geworden, gelukte het hem weldra er verschillende andere te stichten, aan welke hij bijzondere regels voorschreef, en die eene soort van *Congregatie* uitmaakten, *Amadeïsten* genoemd. AMADEUS was toenmaals in *Italië*: de valsche broeders baarden hem van tijd tot tijd eenige ongerustheid; maar zijne zachtmoedigheid en zijn voorbeeldig gedrag bragten hen tot hunnen pligt terug, of maakten hunne zamenspanningen krachteloos. Hij was in 1471 tot Priester gezalfd. In 1479 werd hij door Paus SIXTUS IV. naar *Rome* beroepen, en tot 's Pausen Biechtvader verkozen, die hem het klooster van den heiligen PETRUS *in Montorio* gaf, hetwelk nog niet voltooid was. AMADEUS bleef er tot in het jaar 1482, wanneer men hem toestond, de kloosters zijner congregatie te bezoeken; gereed zijnde, om naar *Rome* terug te keeren, overleed hij den 10 Augustus van hetzelfde jaar. Men heeft onder zijnen naam een boek met voorzeggingen, dat ongetwijfeld verminkt is geworden, wijl het met droömerijen opgevuld is, waarvan de meeste regtstreeks met de

geloofsleer strijden. De Congregatie der *Amadeisten* heeft onder het pausschap van den heiligen Pius V. nog bestaan.

Amadeus I., Graaf van *Savooije* en *Maurienna*, zoon van Humbertus *met de blanke handen*, volgde Keizer Hendrik III., die naar *Rome* ging, om zich te doen kroonen, en verkreeg op die reis den bijnaam van *de staart*, wijl hij het paleis van den keizer te *Verona* niet wilde binnen komen, indien men zijn gevolg, dat hij zijne *staart* noemde, den ingang weigerde. Hij overleed in het jaar 1047, zonder van Adeleida, zijne echtgenoote, kinderen natelaten. Odo, zijn broeder, volgde hem op. Er zijn schrijvers, die Amadeus, niet onder het getal der Savooische vorsten rangschikken, wijl hij vroeger overleden is, dan zijn vader Humbert *met de blanke handen*.

Amadeus II., Graaf van *Savooije* en *Marienna*, volgde zijn' vader Odo, in het jaar 1060 op, en was een dergene, die zich voor Paus Alexander II. verbonden om den Heiligen stoel tegen Richard, een Noormansch Prins, te verdedigen, ingeval dat deze het vredesverdrag mogt verbreken. Hij vergezelde keizer Hendrik IV., die hem het oppergebied van *Bugey* had gegeven, in *Italië*; en bewerkte deszelfs verzoening met Paus Gregorius VII. Hij overleed in 1095, en liet zijne staten aan zijnen zoon Humbert II., bijgenaamd *den versterkte*, na.

Amadeus III., Graaf van *Savooije*, de eerste, die eigenlijk dien titel heeft gevoerd er tevens, dien van Graaf van *Piémont* en *Lombardijë* bijvoegende, volgde in 1103, onder de voogdijschap zijner moeder Gisela van *Bourgondië*, en later onder die van Aimon, graaf van *Geneve*, zijnen vader Humbert II. in de regering op. In 1110 volgde hij keizer Hendrik V., die naar *Rome* ging, om zich door Paus Paschalis II. te doen kroonen. Hendrik benoemde hem tot Graaf des rijks. Na vervolgens verscheidene liefdadige gestichten te hebben opgerigt, begaf hij zich met den Franschen koning Lodewijk *den jonge* onder de kruisvaarders, om eenen togt naar het Oosten te doen, welke togt niet zeer gelukkig uitviel, en op zijne terugkomst overleed hij in 1149, te *Nicosia*, toenmaals de hoofdstad van het eiland *Cyprus*.

Amadeus IV., Graaf van *Savooije*, volgde zijn' vader Thomas I., in het jaar 1233 op, en werd door keizer Frederik II. tot Hertog van *Chablaïs* en *Aouste* verhe-

ven, en tevens tot algemeen stadhouder des rijks verklaard. Erkentelijk voor deze gunstbewijzen, beijverde hij zich om FREDERIK met Paus INNOCENTIUS IV. te verzoenen, dien hij te *Clugni* ging bezoeken. Deze Paus had het middel gevonden, om in *Frankrijk* krijgsbenden te ligten, die hij tegen FREDERIK wilde doen optrekken; maar wijl de graaf van *Savooije* voorzag, dat zij al de maatregelen zouden verijdelen, die hij voor den vrede genomen had, weigerde hij aan dezelve den doortogt over zijn grondgebied. Eenigen tijd daarna, ontving hij den keizer te *Turin*, hij deed veel goed aan eenige kloosters, en overleed den 24 Junij van het jaar 1253.

AMADEUS V., die door zijne beroemde daden, den bijnaam van *Groote* heeft verworven, was de tweede zoon van THOMAS van *Savooije*, Graaf van *Vlaanderen*. Hij werd in 1249 geboren, en in 1285 volgde hij PHILIPPUS, zijnen oom, als Graaf van *Savooije* op. Gedurende de verschillende oorlogen, in welke hij met zijne naburen gewikkeld werd, ondernam hij niets, waarin hij niet gelukkig slaagde. Ook voegde hij schoone Heerlijkheden bij den Savooischen staat. Toen de Turken in 1311 sterke pogingen in het werk stelden om het eiland *Rhodus* te heroveren, dat hun door de Christenen ontweldigd was, handhaafden er zich de Ridders op eene dappere wijze, en werden hierin ondersteund door den Graaf AMADEUS, die, billijker wijze op zich zelven het zinnebeeld of de zinspreuk F. E. R. T. kon toepassen: dit zinnebeeld is door al deszelfs opvolgers behouden gebleven, en wordt door deze woorden verklaard: *Fortitudo ejus Rhodum tenuit;* maar het is zeker, dat de Vorsten van dit huis, deze zinspreuk reeds veel vroeger hebben gevoerd: en dat sedert deze zegepraal, de Hertogen van *Savooije* het Maltheser-Kruis als wapen aannamen, AMADEUS stond zeer in aanzien bij de Paussen CLEMENS V., en JOANNES XXII., en hij had veel invloed op het gemoed van *Philippus den Schoone*. Keizer HENDRIK VII., beval aan zijnen zoon, KAREL *van Luxemburg*, Prins van *Boheme*, dien hij naar *Italië* zond, geenen anderen raad te volgen, dan dien van AMADEUS. Deze Vorst overleed in het jaar 1323, te *Avignon*, werwaarts hij zich begeven had, om Paus JOANNES XXII. overtehalen, eenen kruistogt tegen de ongeloovigen te ondernemen, ten voordeele van ANDRONICUS Keizer van het Oosten, die

met ANNA van *Savooÿe*, zijne dochter gehuwd was. Hij had den ouderdom van 74 jaren bereikt, en 38 jaren geregeerd. De geschiedschrijvers spreken op eene zeer gunstige wijze over dezen Graaf, en de jaarboeken van *Savooÿe*, noemen hem een *zeer verstandig, deugdzaam en voorzigtig Vorst* PAPYRUS MASSON, zegt dat hij een koninklijk gelaat, eene schoone gestalte en eene bewonderenswaardige oordeelkracht bezat. Zijn zoon EDUARD volgde hem op.

AMADEUS VI., bijgenaamd de *groene Graaf*, wijl hij met groene wapenen, en op een paard met een groen dekkleed op een tournooispel was verschenen, was een der grootste Vorsten van zijnen tijd. Na zich in zijne staten bevestigd te hebben, in welke hij, slechts tien jaren oud zijnde, zijnen vader AYMON was opgevolgd, en na eenige oorlogen, die hij met zijne naburen had gevoerd, gelukkiglijk ten einde te hebben gebragt, ontving hij den leengiftbrief zijner souvereiniteit, uit de handen van Keizer KAREL IV. Hij ondersteunde JOANNES, Koning van *Frankrijk*, tegen EDUARD, Koning van *Engeland*, ging een bondgenootschap aan met JOANNA, Koningin van *Napels* en *Sicilië*; deed den Achaaischen Vorst den oorlog aan, die eenige zijner officieren had doen ombrengen, en in 1363 stelde hij de orde der boodschap aan onze Lieve Vrouw (*della S.ta Annunciata*) in. Daarna ging hij in 1366 naar *Griekenland*, ter hulp van JOANNES PALEOLOGUS, die hij uit de handen van den Bulgaarschen koning verloste, en op zijne terugreize ging hij over *Viterbo*, alwaar hij aan URBANUS V. den Patriarch van *Konstantinopel* voorstelde, dien de Keizer hem zond. Na eindelijk de scheidsman van *Italië*, en de verdediger der Paussen te zijn geweest, overleed hij, na eene veertigjarige regering aan de pest, in 1383 in *Pouille*, alwaar hij LODEWIJK van *Anjou*, koning van *Napels*, ter verovering van zijn rijk hulp benden had aangebragt. Deze in al zijne ondernemingen gelukkige vorst, rigtte verscheiden religieuse gestichten op, onder andere het Karthuizer Klooster van PETRUS CHATEL. Hij vereenigde de vrijheerlijkheden van het *Waadland*, van *Ges* en *Foucigni* met de kroon van *Savooÿe*.

AMADEUS VII., bijgenaamd de *Roode* of de *Rosse*, verdedigde met roem zijne regten tegen de Heeren van *Beaujeu* en den markgraaf van *Saluces*; hij ondersteunde den koning van *Frankrijk*, KAREL VI. maakte zich van het graafschap *Nisse*

meester, hoewel zulks langs geenen zeer betamelijken weg geschiedde; eindelijk overleed hij den 1 November 1391, terwijl hij op de jagt een wild zwijn vervolgde, aan de gevolgen van eenen val van het paard, in het bosch van *Lorme* bij *Tonon*, in het dertigste jaar van zijnen ouderdom.

Amadeus VIII., bijgenaamd *de vreedzame* en de Salomon *zijner eeuw*, was slechts acht jaren oud, toen zijn vader Amadeus VII. in 1391 overleed. Hij wist den vrede te handhaven, toen al de Mogendheden, zijne naburen, met elkander in oorlog waren. Na in 1416 *Savooije* tot een Hertogdom verheven te hebben, verliet hij zijne staten en zijne kinderen, en begaf zich met verscheidene heeren van zijn hof, naar het klooster van *Ripaille*, bij *Thonon*. Hij bouwde in de nabijheid van hetzelve een schoon paleis, waaraan hij den naam van *Kluis* (*Hermitage*) gaf; twee zijner gunstelingen en twintig hovelingen, hadden zijn zonderling voorbeeld gevolgd. Zij hadden eene zeer gemakkelijke huisvesting, en genoten al de vermaken van een gerust leven; men dischte op hunne tafels uitgelezene spijzen op, en hunne dagen verliepen in eene trage werkeloosheid; zij noemden zich echter *Kluizenaars*; welligt, omdat zij geene vrouwen bij zich hadden; wijl zij hunne baarden lieten groeijen, en omdat zij eene geheel bijzondere kleeding hadden. Hun kleed en hun hoofddeksel, bestond uit een zeer fijn grijs laken; zij hadden eene scharlaken muts; eenen grooten gouden gordel; en aan hunnen hals hing een kruis van hetzelfde metaal. Terwijl Amadeus een zoo vreedzaam leven leidde wilde het Concilie van *Bazel*, door Lodewijk Aleman, Aartsbisschop van *Arles* voorgezeten, dat met Paus Eugenius IV. in geschil was geraakt, eenen anderen Opper-Priester in deszelfs plaats stellen. Men liet het oog op Hertog Amadeus vallen, die, hoewel de Fransche afgezant er tegen protesteerde, den 5 November van het jaar 1439 verkozen werd. De Kardinaal van *Arles* werd gezonden, om hem het berigt zijner verheffing over te brengen. Amadeus kwam hem met zijne kluizenaars en bedienden te gemoet, en, na zijn leedwezen, over het verlaten van zijn kluis te hebben uitgedrukt, nam hij eindelijk de pauselijke waardigheid en daarbij den naam van Felix V. aan, en liet zich naar degene, die het Concilie verzameld hadden, geleiden, maar toen na den dood van

Eugenius in 1447; Nicolaas V op den stoel van den heiligen Petrus was geplaatst, verzocht Karel VII., Koning van *Frankrijk* aan den onwettigen Paus Felix der kerk den vrede terug te schenken, en eene scheuring te eindigen, die reeds negen jaren geduurd had, zoodat hij in eene kerkvergadering in 1449 te *Lyon* gehouden, het Pausschap nederlegde. Deze onderwerping kort na eene andere scheuring, die meer dan veertig jaren geduurd had, scheen zoo stichtend, dat men alom naar den geest des tijds, zong: *Fulsit lux Mundo, cessit Felix Nicolao.*

Men kan over deze gebeurtenissen een zeer belangrijk werk lezen, te *Parijs* bij Chamoisy in 1626, in 8.vo gedrukt, en onder dezen titel bekend. *Amedeus pacificus, seu de Eugenii IV., et Amedei sabaudiæ ducis, in sua obedientia Felicis papæ V. nuncupati controversus commentarius, jussu serenissimi ducis ab ejus historiographo digestus.* — De wettige Paus zond aan Amadeus den Kardinaalshoed, en benoemde hem tot Deken van het heilig Collegie, Legaat in *Duitschland*, en keurde daarenboven alles goed, wat hij als Paus had gedaan; maar Amadeus had niet lang genot van deze gunsten, want in den roep van heiligheid overleed hij te *Geneve* den 7 Januarij 1451 in den ouderdom van 69 jaren, als een Christelijk wijsgeer, die edelmoediglijk aan de rust der kerk, eene waardigheid opofferde, welke hij ondanks zich zelven had aangenomen. « Duclos en Voltaire (zegt de Protestantsche schrijver der Letterkundige geschiedenis van *Geneve*) zijn overeen gekomen, om het godvruchtige gedrag van dien vorst te *Ripaille* te laken, wijl een spreekwoord des lands een vermakelijk leven, door de woorden *faire ripaille* (er een goed leven van nemen) beschrijft; maar zij hebben niet overwogen, dat deze uitdrukking enkel betrekking heeft op de bevallige ligging der kluizenaarswoning, en op de gelukkige levenswijze, die de Kluizenaars er voerden, in vergelijking van de strenge levenswijze der meeste religieuzen. Al de schrijvers van dien tijd zijn eenstemmig in den lof van Amadeus. De hekelzuchtige Poggio spreekt zelfs voordeelig over hem. Æneas Sylvius schildert een belangrijk tafereel van de geregelde levenswijze van dezen vorst. Monstrelet, die gaarne lastert, Raynaldus, enz. keuren alles goed, wat hij deed. De goedkeuring der tijdgenooten, moet de kwaadsprekers onzer dagen tot zwijgen brengen."

Amadeus IX., bijgenaamd

de *gelukzalige*, zoon van Lodewijk, hertog van *Savooije*, en van Anna *van Cyprus*, werd den 1 Februarij 1435 te *Tonon* geboren, en volgde in 1465 zijnen vader in zijne staten op. Hij was een buitengemeen godvruchtig, regtvaardig en edelmoedig vorst, die zeer gaarne vergaf aan degene, welke hem beleedigd hadden. Hij werd meer dan eens door zijne vijanden op de toets gesteld, maar behaalde altijd edelmoediglijk de zegepraal. Hij beminde de armen als zijne kinderen. Men zeide hem eens, dat zijne schatkist door zijne aalmoezen uitgeput werd: *Wel nu*, zeide hij, *zie daar mijne ordenskoten; dat men dezelve verkoope, en mijn volk ondersteune.* Zijne aanhoudende ziekten noodzaakten hem het bestuur zijner staten aan Yolanda *van Frankrijk*, zijne echtgenoote, over te geven, die dezelve met zeer vele wijsheid regeerde. De vorsten uit den bloede waren hierover afgunstig, en wilden deel aan het bestuur hebben. Om die partij te begunstigen, trok de graaf van *Bresse* in de maand Julij 1471 *Savooije* binnen, en na *Montmeillan* overrompeld te hebben, maakte hij zich meester van Amadeus, dien hij naar *Chambery* vervoerde. Maar de Fransche koning Lodewijk XI., zond een leger ter bevrijding van den hertog, en de muitende vorsten, met den graaf van *Bresse*, vraagden den vrede, die hun werd toegestaan. — Amadeus de bergen weder overgetrokken zijnde, overleed op paasch-avond van het jaar 1472, te *Verceil*, in den ouderdom van 37 jaren. Zijne heiligheid, door vele mirakelen bevestigd, heeft hem den bijnaam van de *gelukzalige* verworven. Hij was nog in de wieg, toen hij te *Tours* den 16 Augustus 1436, aan Yolanda *van Frankrijk*, dochter van koning Karel VII., en Maria *van Anjou* verloofd werd. Dit huwelijk eerst in 1452 te *Feurs en Forez* voltrokken, werd door de geboorte van zes zonen en vier dochters gezegend.

Amadis, een in de romantieche ridderpoëzij zeer beroemde naam: er zijn verschillende helden geweest, die denzelven gedragen hebben. 1.° Amadis *van Gallië*, volgens het beeld van zijn schild, de *leeuwenridder*, doch in de woestijn *Donker-schoon* genoemd, een zoon van koning Perion van *Frankrijk*, en van Elisena, de dochter van koning Gavinter van *Bretagne*. — 2.° Amadis *van Griekenland*, een achter kleinzoon van den *Gallischen*, en zoon van Lisuart en Ono-

XERIA; dochter des keizers van *Trapezunt*. — 3.° AMADIS *van het Gesternte*, een achter-klein-zoon van den Griekschen AMADIS, zoon van AGESILAUS, koning in *Colchis*, afstammende van ALASTRAXEREA, een kind der liefde van den Griekschen AMADIS met de koningin ZAHARA van den *Caucasus*. De moeder van dezen derden AMADIS was DIANA, een kind der liefde van SIDONIA, koningin van *Guindaga*, met FLORISEL, den ridder van de schoone herderin, wettigen zoon van den Griekschen AMADIS. — 4.° AMADIS *van Trapezunt*, afstammende van RUTGER uit *Griekenland*, den zeer geliefde, een zoon van FLORISEL en van HELENA, prinses van *Apolonië*. Deze AMADIS is een achter-klein-zoon van FLORISEL, zoon van POLIXENA en LISCARON, prins van *Catai*. De geschiedenis dezer helden, die voor *Spanje* datgene zijn, wat KAREL *de Groote* met de twaalf pairs voor *Frankrijk*, en koning ARTHUR, met zijne staatsmannen, voor *Engeland* was, strekt zich over negen geslachten uit, en is ten opzigte van derzelver ontstaan, zoowel als met betrekking tot het geschiedkundige of verdichte wat hetzelve bevat, in zulk eenen dikken nevel gehuld, dat het zelfs onzeker blijft, of zij van Spaanschen, Portugeeschen, of Franschen oorsprong is. In het Spaansche origineel, bestaat deze roman uit 13 boeken, aan de vier eerste van welke CERVANTES (in de bekende monstering der bibliotheek van DON QUICHOTTE) genade schenkt, wijl zij niet alleen het eerste, maar ook het beste en eenige dergelijk boek zijn, dat *Spanje* kan aanwijzen; de overige integendeel werden ten vure gedoemd. De eerste vier boeken bevatten den eigenlijken AMADIS *van Gallië*. Sommigen noemen als schrijver derzelve den Portugees VASCO LOBEIRA, in het begin der veertiende eeuw; anderen eene onbekende Portugesche dame, nog anderen den Infant DON PEDRO, den zoon van koning JOANNES I. van *Portugal*. De graaf van *Tressan* daarentegen heeft waarschijnlijk trachten te maken, dat de eer der uitvinding aan eenen Franschen *Troubadour* uit de school van RUSTICIEN DE PUICE, den schrijver van bijna alle romans van het tafelrond (*) ten tijde van koning PHILIPPUS AUGUSTUS (1180 — 1223) toekomt, doch dan

(*) *Eene door Koning* ARTUR *in* Engeland *gestichte ridderorde, welker leden zich om eene ronde tafel verzamelen moesten.* Vertaler.

eerst zullen wij genegen zijn, om in dit gevoelen te deelen, wanneer hetzelve door eene oordeelkundige vergelijking der oudste handschriften bevestigd wordt. Als schrijver van het vijfde boek, hetwelk de lotgevallen van ESPLANDIANUS, den oudsten zoon van AMADIS, bevat, wordt GARCIAS ORDONNEZ DE MONTALBO, den herziener der oude uitgave, genoemd. Het zesde boek van PELAGUS DE RIBERA bevat de daden van den ridder FLORISANDO, het zevende boek van eenen onbekende en het achtste van J. DIAZ, de daden van LISUART, het negende en tiende van FLORISEL, van den Griekschen AMADIS en van den ridder ANAXANTE, het elfde en twaalfde de ridderlogten van ROGEL en AGESILAS, het dertiende van SILVIO DE LA SILVA. Verder gaat het Spaansche oorspronkelijke niet, en nu volgen de Fransche bijlagen, welke sedert de vertaling van NICOLAAS D'HERBERAY, heer van *Essarts* (1540), deze roman tot op 24 boeken hebben uitgebreid. Het 14.e tot het 17.e boek bevat de ridderlijke daden van SPHERAMONT en AMADIS *van het Gesternte*, het 18.e tot het 24.e eindelijk de lotgevallen der overige nakomelingen van den Gallischen AMADIS, met insmelting van die van AMADIS *van Trapesunt*. De bijzondere deelen van dit zeer ongelijkvormig geheel, dat zeldzaam volledig bij elkander wordt gevonden, zijn van zeer verschillende waarde. Met regt zegt ROUTERWECK van de vier eerste boeken: » Eene zoo waarlijk groote schilderij van den edelsten heldenmoed en van trouw, zonder angstvallige bepaling van het loon der liefde, maar ook zonder eenigen beleedigenden onzedelijken trek, wel is waar, met de grootste volheid der dweepzucht boven de natuur gedreven, maar toch ook door de hoogst eenvoudige voordragt, en den gezonden smaak opwekkende, verdiende *in dien tijd*, de hulde die zij eeuwen lang behouden heeft." — De vervolgen hebben de zedelijke waarde niet, die de vier eerste boeken onderscheidt.

AMAJA (FRANCISCUS) van *Antequerra*, hoogleeraar in de regtsgeleerdheid te *Ossuna* en *Salamanka*, overleed te *Valladolid* in 1640. Men heeft van hem in het Latijn *Commentaria over de drie laatste boeken van den Codex*, *Lyon* 1639 in fol. en andere werken, daar men in *Spanje* grooten prijs op stelt.

AMAK, een Persisch dichter, leefde ten tijde van

Khedberg-Kan, een vorst, die de letteren beschermde en Amak beloonde. Zijne *treurdichten* worden door de Perzers zeer geprezen.

Amalarich, zoon van Alarich II., koning van *Italië* werd in 526, door den dood van Theodorich, zijnen moederlijken grootvader, koning der Visi-Gothen. Het gedrag van dien vorst, omtrent Clotilda, zijne vrouw, dochter van Clovis, koning der Franschen, die hij wilde noodzaken het Arianismus, te omhelzen, was de oorzaak van zijnen ondergang. Childebert, koning van *Parijs*, die zijne zuster wilde wreken, trok het grondgebied van Amalarich, die zijn hof te *Narbonne* hield, binnen; men werd handgemeen: Amalarich werd verslagen, en nam de vlugt, om zich in *Spanje* te redden; maar terwijl hij *Narbonne* nog eens wilde binnengaan, om zijne schatten te redden, werd hij in 531, bij de poort dier stad, door eenen Franschen soldaat, of, volgens anderen, door Visigothen, die Theudis, landvoogd van *Spanje*, had omgekocht, vermoord.

Amalarius-Fortunatus, een Benediktijner in de abdij van *Madeloch*, Bisdom *Trier*, werd Aartsbisschop dier stad. Karel *de Groote* zond hem als afgezant naar Michaël Curopalatus, keizer van het *Oosten*, en bediende zich van hem in verschillende gewigtige gelegenheden. Hij schreef het verhaal zijner reis; maar het schijnt, dat dat werk is verloren geraakt. Men heeft van hem eene *Verhandeling over het Sacrament des doopsels*, die hij aan Karel *den Groote* opdroeg, en die onder den naam en in de werken van Alcuinus gedrukt zijn. Hij overleed in 814, op zijne terugreize van *Konstantinopel*.

Amalarius-Symphosius, diaken, en daarna Priester der kerk van *Metz*, vervolgens Abt van *Hornbac*, in hetzelfde Bisdom, had onder Alcuinus gestudeerd, en werd later met het bestuur der scholen van het paleis belast. Hij werd Aartsbisschop van *Lyon*. Amalarius was zeer bedreven in de Liturgie. Sommige schrijvers verwarren hem ten onregte met den voorgaande, wiens tijdgenoot hij was. Hij is de schrijver eener verhandeling over de *Kerkelijke gebruiken* een zeer kostbaar werk, voor degene, die zich gaarne in de kerkelijke oudheden onderrigten, hoewel hij zich meer toelegt, om dezelve geheimzinnig dan letterlijk te verklaren. Men heeft nog van hem eenige dergelijke geschriften in de *Bibliotheek der Kerkvaders*. Hij overleed in 837 te *Saint-*

Arnoult de Metz, alwaar men zijne grafplaats zag en waar hij als een heilige vereerd werd.

Amalasonta, dochter van Theodorich, koning der Ostrogothen, en moeder van Athalarich, liet haren zoon naar de Romeinsche wijze opvoeden, hetwelk den Gothen zeer mishaagde. Deze koningin, waardig, om over een beschaafder volk te regeren, bezat al de hoedanigheden, die eenen grooten koning uitmaken. Vol geest en moed, onderhield zij den vrede in hare staten, en deed zich door geleerden omringen. Zij verstond de verschillende talen der volken, die zich van het rijk hadden meester gemaakt, en handelde met dezelve zonder tolk. Na den dood van haren zoon, die in 534 plaats had, plaatste zij Theodat haren neef op den troon, die ondankbaar en barbaarsch genoeg was, haar onder voorwendsel van overspel, in een bad te doen wurgen. Justinianus van deze trouweloosheid onderrigt, en met eerbied voor Amalasonta doordrongen, verklaarde haren moordenaar den oorlog aan, en deed hem door Belisarius, zijnen veldheer, kastijden. De verhevene hoedanigheden dezer vorstin nemen derzelver oorsprong in de uitmuntende opvoeding, die zij in het schoone tijdvak der regering van Theodorich, haren vader, ontving, toen de wijzen en geleerden een hof vervulden, hetwelk men toenmaals niet voorzag, dat eenmaal het verblijf van eenen tiran zou worden.

Amalech, zoon van Eliphas, klein-zoon van Esau, was de vader en het hoofd der Amaleciten, een volk, dat in *Idumea* gevestigd was. Samuël beval aan Saul, van Gods wege, de Amaleciten (zie Jozué) te verdelgen. Deze vorst deed hun den oorlog aan, nam hunne steden in, en vernielde dezelve, in 1074 voor de gewone tijdrekening, geheel en al, maar hij behield het leven aan hunnen koning Agag, en deze ongehoorzaamheid was hem noodlottig; nadat zij *Siceleg* of *Siklag*, geplunderd hadden, werden zij door David achtervolgd en verslagen; daarna hielden zij op, een volk uittemaken.

Amalia (Hertogin Douairière van *Saksen-Weimar*), reeds in den ouderdom van 19 jaren, weduwe van Ernst August Konstantijn, dien zij, na eene tweejarige echtverbindtenis verloor, herstelde door een voorzigtig staatsbestuur, en verstandige bezuinigingen, de rampen, die de zevenjarige oorlog aan het Hertogdom *Weimar* veroor-

zaakt had. Zij was niet minder gelukkig om dit land van den hongersnood te bevrijden, die in 1772 het overige gedeelte van *Saksen* verwoestte, zij rigtte nieuwe, algemeen nuttige gestichten op, en bragt diegene, welke reeds bestonden tot een' hooger trap van volmaaktheid. Nooit vonden de kunsten en wetenschappen meer aanmoediging en grooter bescherming, dan onder het bestuur dier Vorstin; haar hof, werd gedurende de laatste helft der achttiende eeuw, de verzamel- en schuilplaats van al de Europesche geleerden, letterkundigen en kunstenaars. Zich altijd met het geluk harer onderdanen, door welke zij als eene moeder bemind werd, bezig houdende, vormde zij het hart van den jongen KAREL AUGUSTUS, haren zoon, die eenmaal over hen moest regeren, tot de deugd, en vertrouwde de zorg zijner opvoeding aan den geleerden WIELAND toe. Haar gezellige kring was uit de beroemdste schrijvers en geleerden van *Duitschland* zamengesteld, zoo als HERDER, GÖTHE, WIELAND, SECKENDORF, KNEBEL, BÖTTIGER, BODE, MUSÄUS en SCHILLER. Op deze wijze heeft AMALIA te midden des vredes der kunsten en wetenschappen eenen roem weten te verwerven, die hechter en duurzamer is, dan die, dier beruchte veroveraars, welke de doorluchtige BOSSUET met zoo veel nadruk *de vernielers der wereld* noemt. Toen deze Vorstin in 1775, in handen van KAREL AUGUSTUS, die in dat jaar meerderjarig was geworden, een gezag overgaf, dat zij aan al hare onderdanen zoo dierbaar had weten te maken, hielden haar huis te *Weimar*, en hare vreedzame verblijven van *Tiefurt* en *Ettersburg*, daarom niet op, om al datgene te vereenigen, wat zich door geest en smaak onderscheidde, en om de beroemdste reizigers uittelokken. Door hem het bestuur eener kostschool opgedragen, dat zij in het kasteel van *Belvedère*, bij *Weimar* had opgerigt, vestigde zij langen tijd bij zich den Heer MOUNIER, die in de eerste Nationale vergadering van *Frankrijk* zulk eenen gewigtigen en edelen rol heeft gespeeld (zie MOUNIER): GÖTHE vergezelde de Vorstin AMALIA op eene reis, die zij in 1788 in *Italië* deed: deze reis vermeerderde nog, indien het mogelijk ware, de geestdrift, waarmede zij voor de kunsten bezield was, en maakte de bescherming, die zij aan dezelve verleende, beter uitgedacht en werkzamer; bij den schitterenden roem, zich door uitstekende mannen te doen omringen, voegde zij den wezenlijken roem, om de vergetene of miskende verdien-

ste op te sporen, en aan dezelve eene edelmoedige schuilplaats te verleenen. Amalia overleed den 14 October 1806 aan de menschlievendheid, aan de letteren en aan de kunsten, eenen geëerbiedigden naam nalatende, waarvan de erkentenis de duurzaamheid waarborgt.

Amalric (Arnold), Overste van de Cistercienser-orde, geloofsonderzoeker in *Languedoc* tegen de Albigenzen, en vervolgens Aartsbisschop van *Narbonne*, vereenigde de Spaansche Vorsten tegen de Mooren. Deze Barbaren, werden overwonnen in eenen veldslag in 1212 geleverd, waarvan Amalric, ooggetuige, ons een verhaal heeft nagelaten. Deze Prelaat overleed in 1225. Paus Innocentius III. droeg hem een boekdeel zijner predikatiën op. Sommige geschiedschrijvers hebben hem beschuldigd, te veel pracht ten toon gespreid, en dikwerf tegen de zachtmoedigheid gezondigd te hebben; maar zijne waardigheden veroorloofden hem niet, de armoede van zijnen eersten staat te behouden; en de Albigenzen werden niet met gestrengheid behandeld, dan na dat men te hunnen opzigte, al de zachte middelen had uitgeput. Zie *heilige* Dominicus, Montfort (Simon) Raimundus VI. en VII., Graven van *Toulouse*.

Amalthea, dochter van Melyssus, Koning van *Creta*, waakte over de kindschheid van Jupiter, dien zij met geiten-melk voedde. Erkentelijk voor dit dienstbewijs plaatste deze God haar met twee geitjes in den Hemel. De geit, met welker melk Jupiter in zijne jeugd gevoed was, brak eens haren horen aan eenen boom, dien Amalthea opnam, en denzelven met planten omwonden en met vruchten gevuld den kleinen Jupiter aanbood. De Koning der Goden gaf later dezen horen aan de Nijmphen, die mede over zijne kindschheid zorg hadden gedragen, met het vermogen, om er uit voorttebrengen, wat zij zouden wenschen. Deze horen, werd de *horen des overvloeds* genoemd.

Amalthea, *Sibylla* van *Cumes*, bood aan Tarquinius *den Trotsche*, negen boeken met voorzeggingen over het lot van *Rome* aan. Na de wigchelaars te hebben geraadpleegd, kocht Tarquinius drie derzelve. Men droeg aan twee Patriciërs den last op, om deze voorzeggingen te bewaken, en om zeker te zijn, dat dezelve wel bewaard zouden blijven, sloot men ze in eenen steenen koffer, onder een der gewelven van het kapitool. Servatius Gallæus heeft de *Orakels van Sibylla*, met verhandelin-

gen in het licht gegeven; *Amsterdam*, 1688 — 1689, 2 Dl.n in 4.to; maar een groot gedeelte dergene, welke hij verzameld heeft, zijn in de eerste eeuwen des Christendoms, ontijdig gefabriceerd; hetwelk echter de belangstelling niet moet verminderen, welke men te allen tijde voor deze godspraken heeft aan den dag gelegd. Vele heilige Vaders hebben de Sibyllen als profetessen beschouwd, welke de Voorzienigheid, te midden des Heidendoms had opgewekt, of liever als maagden, die somtijds door den heiligen Geest waren ingegeven, om de volken, tot de verkondiging van het Evangelie, en de kennis van den Messias voortebereiden. De plaatsen, ons door Virgilius en andere Heidenen bewaard, kunnen zonder verminking en zonder belagchelijke verklaringen, niet op andere onderwerpen worden toegepast. *Zie* de geleerde verhandeling van Pater Noël Alexandre over de Sibyllen. *Hist. eccles. sect. I. diss.* 22.

Amaltheo (Paulus, Marcus Antonius en Franciscus), drie broeders te *Pordenonn* of *Pordenone* in *Frioul* geboren, die zich in het begin der zestiende eeuw in de loopbaan der letteren, en vooral in de Latijnsche dichtkunde onderscheidden. Franciscus, de jongste derzelve, huwde in 1505; en uit dit huwelijk zijn de drie Amaltheo's voortgesproten, die dezer familie den meesten luister hebben bijgezet.

Amaltheo (Hieronijmus, Joannes Baptista en Cornelius), alle drie zonen van Franciscus Amaltheo. De eerste te gelijker tijd geneesheer, wijsgeer en Latijnsch dichter, onderwees gedurende verscheiden jaren te *Padua*, en in vele andere steden de geneeskunde en de zedelijke wijsbegeerte, tot in 1574, wanneer hij in den ouderdom van 64 jaren overleed. De geleerde Muret verhief hem boven al de geneesheeren en dichters van zijnen tijd. Men bemerkt in zijne gedichten, zorgvuldig door Joannes Matthias Toscanus verzameld, dat beroemde *Madrigal*, hetwelk Muratori zoo volmaakt vond, dat hij niet kon gelooven, dat zulks niet uit het Grieksch vertaald was (*Della perfetta poesia, tom. II, pag. 411*).

Lumine Acon dextro, capta est Leonilla sinistro;
Et poterat forma vincere uterque Deos.
Parve puer, lumen quod habes concede sorori;
Sic tu cœcus amor, sic erit illa Venus.

Joannes Baptista Amaltheo beoefende met het beste gevolg, de Grieksche, Latijnsche en Italiaansche talen, de God- en regtsgeleerdheid,

Eerst onderwijzer der kinderen van de adellijke en rijke familie van Lippomano, daarna secretaris der republiek van *Ragusa*, overleed hij te *Rome*, werwaarts hij door Paus Pius IV. geroepen was, om hem aan zijnen persoon te verbinden. Men heeft gedichten van hem, die het bij die der dichters van zijnen tijd nergens in behoeven onder te doen. Cornelius Amaltheo, de jongste der drie, is voornamelijk bekend door zijnen *Roomschen Catechismus*, dien hij in het zuiverste Latijn heeft opgesteld. Zijne gedichten, met die zijner beide broeders, door Joannes Matthias Toscanus verzameld, verzekeren hem eenen eervollen rang, onder de Italiaansche dichters. Hij overleed in het jaar 1606.

Amama (Sextinus), Hoogleeraar in het Hebreeuwsch aan de Hoogeschool te *Franeker*, werd in *Friesland* geboren, en overleed in December 1629. Deze Protestantsche theologant was bijzonder tegen de *Vulgata* ingenomen, welke toch, ondanks eenige gebreken, oneindig verheven is, boven al de vertalingen van andere gezindheden, niet alleen door het gezag, hetwelk door een langdurig gebruik in Gods Kerk, aan dezelve gegeven is, de goedkeuring der heilige Vaders, de besluiten der kerkvergaderingen enz. maar nog daarenboven door de kracht, door de edele en treffende eenvoudigheid derzelve, die door al de geslepenheid der hedendaagsche Hebreërs en Grieken niet is kunnen verbeterd worden. Amama begon met de vertaling der *Boeken van Mozes* te hekelen, en hij eindigde met eene verzameling van hekelende verhandelingen, tegen de vertatalingen, die door de Catholijken aangenomen zijn. Deze verzameling kwam in het licht onder den titel van *Antibarbarus biblicus*, 1656, in 4.°, eene even zoo onbeschaafde als ongegronde hekeling, in welke de schrijver zich aan eene onbezonnen drift tegen de Kerkvergadering van *Trente* overgeeft.

Amand (Marcus Antonius Gerardus de Saint-). — Zie Saint Amand.

Amandus (*Heilige*), Bisschop van *Bordeaux*, gedroeg zich ten opzigte van den heiligen Paulinus, als een getrouwe bewaarder van den Godsdienst en het geloof van Jesus Christus. Hij was het, die Paulinus in de geheimen des geloofs onderwees, ten einde hem tot het ontvangen des doopsels voor te bereiden. Sedert dien tijd onderhield Paulinus met den heiligen Amandus altijd eene zeer naauwe vriendschap. Hij

schreef hem verscheidene brieven, en door degene, die ons zijn overgebleven, zien wij, dat hij veel eerbied voor zijne deugd koesterde. Hij werd in het jaar 404 op den Bisschoppelijken stoel van *Bordeaux* verheven; maar hij stond het bestuur zijner kerk aan den heiligen Severinus, Bisschop van *Keulen*, af, die de wijk naar *Bordeaux* had genomen, en nam hetzelve na den dood van dien Heilige weder op. Hij verzamelde de geschriften van den heiligen Paulinus, die vóór hem overleden was.

Amandus (*Heilige*), Bisschop van *Tongeren*, werd in den omtrek van *Nantes*, van ouders geboren, die zich even zeer door hunnen stand, als door hunne godsvrucht onderscheidden, omhelsde den religieuzen staat in een klooster van het kleine eiland *Oye*, in de nabijheid van het eiland *Rhé* gelegen, en werd in 628 tot Bisschop gezalfd, zonder aan eenigen bijzonderen stoel verbonden te zijn. Hij wijdde zich aan de bekeering der ongeloovigen toe, en zag hierin zijne pogingen, voornamelijk in *Vlaanderen* met het beste gevolg bekroond. Hij bouwde in 633 verscheidene kerken en stichtte te *Gend*, twee groote kloosters, beide onder aanroeping van den heiligen Petrus, het eene werd genoemd *Blandinberg*, naar den berg *Blandin*, waarop het gelegen was, (thans de abdij van den heiligen Petrus); het andere nam den naam van den heiligen Bavo aan, naar dengenen, die de fondsen had gegeven om hetzelve te bouwen (Nadat de stad *Gend* tot een Bisdom was verheven, werd de kerk van dit laatste klooster in 1559 de hoofdkerk derzelve). Eenige jaren daarna bouwde hij nog een ander op drie mijlen afstands van *Doornik*, aan het riviertje *Elnon*, waarvan het den naam aannam, en dat men tegenwoordig, met de stad, die er bij aangelegd is, *Saint-Amand* noemt. Tot Bisschop van *Tongeren* verkozen, bleef hij niet lang op eenen zetel, waarop hij tegen wil en dank verheven was. Het denkbeeld zijner eerste roeping, gevoegd bij de hoop van meer vrucht buiten zijn Bisdom te stichten, bewoog hem zijne waardigheid, na dezelve drie jaren bekleed te hebben, neder te leggen. Hij benoemde zelf zijn opvolger, die de heilige Remaclus, abt van *Cougnon* was. Thans van alle verbindtenis ontheven, hernam hij zijne Apostolische werkzaamheden, en wijdde het overige zijner dagen aan de bekeering der Heidenen toe. Eindelijk door jaren en vermoeijenissen uitgeput, begaf hij zich naar de abdij *Elnon*, die hij nog ruim vier jaren als abt bestuurde.

Hij overleed in 675, in den onderdom van 90 jaren, zijne overblijfselen werden in de kerk der abdij van zijnen naam, wáárin hij begraven was geweest, bewaard. Het Roomsche *Martyrologium* maakt op den 6 Februarij gewag van hem.

Amandus (Cneïus Salvius), Romeinsch veldheer, bragt, door eenen zekeren Ælianus ondersteund, die zich na den dood van Carinus aan het hoofd eener bende struikroovers, vlugtende slaven en door de belastingen in den grond geholpen boeren had geplaatst, omtrent het jaar 285 de Galliërs tot opstand. Nadat Amandus en Ælianus zich den titel van keizer hadden doen geven verspreidden zij overal de verschrikking, verwoestten de velden, verbrandden de dorpen, legden aan de steden brandschattingen op, enz. Keizer Diocletianus zond Maximilianus Hercules tegen hen op, die, na hen door verscheidene schermutselingen verzwakt te hebben, hen noodzaakte, zich in eene soort van citadel bij *Parijs* op te sluiten. Men maakte zich van deze verschansing meester, die gesloopt werd, en al degene, die er zich in bevonden werden ter dood gebragt. Amandus kwam gedurende dezen oorlog om het leven.

Wat Ælianus betreft, zoo weet men niet hoe hij zijne dagen geëindigd heeft. Deze was uit eene onbekende Gallische familie, maar hij was koen en onverschrokken en wist elke gelegenheid te baat te nemen, om zich te onderscheiden.

Amandus van Zierikzee, dus genoemd naar zijne geboorteplaats de stad *Zierikzee*, in de provincie *Zeeland*, bloeide in het begin der zestiende eeuw; hij was Minderbroeder en *Lector* in de godgeleerdheid te *Leuven*, en naderhand ook provinciaal, in welke betrekking hij zeer veel ijver en werkzaamheid aan den dag legde. Nadat hij de jaren dezer bediening volbragt had, heeft hij het *Lectoraat* weder aangenomen, en hetzelve tot aan zijnen dood in 1534 bediend. Hij was in vele talen en wetenschappen zeer ervaren, en in het Grieksch, Hebreeuwsch Chaldeeuwsch reeds bedreven, toen de drukletteren dier talen in de *Nederlanden* naauwelijks bekend waren. Men heeft van hem: 1.° eene kronijk van het begin der wereld tot op zijn sterfjaar, in zes boeken verdeeld en ten titel voerende: *Scrutinium sive Venatio Veritatis historicæ* 1534 in 8.vo — 2.° *Over de zeventig weken van Daniël*, met eene voorrede

van Franciscus Titelmannus, waarin men eene verhandeling over het leven en de overige werken des schrijvers vindt, en waarin nog de volgende schriften van Amandus worden opgegeven. 1.° *Uytlegging over het Boek der Scheppinge, over Job, en over den Prediker.* — 2.° *Historie van het lyden des Heere.* — 3.° *De twaalf uuren van den Geestelijken strijd.* — 4.° *Van de 40 woonplaatzen van S. Annaas huwelijk enz.* — 5.° *Van Sophi, Koning der Persianen en vijand der Turken.* Dit laatste wordt *in manuscript* te *Leuven* bewaard.

Amar; afgevaardigde bij de Nationale Conventie, een der bedriegelijkste, onverbiddelijkste en wreedste dwingelanden, van het Comité der moordenaren, gedurende de vier laatste maanden van 1793, en de zeven eerste van 1794, onder den naam van Comité van algemeene veiligheid bekend, was voor de omwenteling, Thesaurier van *Frankrijk* te *Grenoble.* Uit een aanzienlijk geslacht gesproten, en gegoed zijnde, toonde hij zich zoo lang den vijand der omwenteling, als haar doel en de gematigdheid harer grondbeginselen, den weldenkenden, de toenadering tot dezelve veroorloofden, en verklaarde zich een der onstuimigste en wreedste Apostelen derzelve, zoodra de verachting der goddelijke en menschelijke wetten, en allerlei gewelddadigheden en barbaarschheden de plaats der regtvaardigheid en vrijheid hadden ingenomen. In September 1792, door het Departement der *Isère* als afgevaardigde naar de Nationale Conventie gezonden, nam hij het eerste het woord op, om er de listige aanslagen der aristocratie, zoo als hij zulks noemde, van den *Neder-Rijn*, aan te klagen. Hij bestreed eenige dagen daarna het denkbeeld van Lanjuinais, die aan de Conventie het regt betwistte, om Lodewijk XVI. te vonnissen, en beweerde, dat deze vergadering daartoe competent was, mits er enkel over eene openbare daadzaak van dwingelandij moest uitspraak gedaan worden. Toen men tot de hoofdelijke stemming, omtrent de verschillende vraagstukken, betrekkelijk het vonnis van den ongelukkigen Vorst overging, stemde Amar bevestigender wijze voor de schuldigheid, tegen het beroepen op het volk, voor den dood, en de uitvoering van het vonnis binnen de 24 uren, en verwierp het uitstel. In de eerste maanden van 1793 met eene zending belast, welke hij met Merlino in het Departement *de l'Ain* ten uitvoer bragt, kwam er eene talrijke deputatie uit dat Departement, den 19 Mei in de

vergadering der Conventie, en klaagde er over de onmenschelijke gewelddadigheden, door deze beide Commissarissen bedreven, en haalde, onder andere voorbeelden van door hen bevolene willekeurige gevangenneming, dat eener vrouw aan, die, hoewel zij nooit geene kinderen had gehad, echter beschuldigd werd, eene briefwisseling met haren uitgeweken zoon te onderhouden. Den 29 derzelfde maand, werden er nieuwe reclamatiën ingebragt, tegen de gevangenneming van 500 burgers, door dezelfde landvoogden in de kerkers geworpen. Al deze vertoogen waren vruchteloos; zij waren ook de laatste: twee dagen daarna heerschte de stilte der verschrikking in deze vergadering, aan welke de gewelddadigheden van den 31 Mei, derzelver beroemdste redenaars hadden ontrukt, wier hoofden door een rapport van Amar weldra op het schavot moesten vallen. Nadat Amar den 8 Augustus tot secretaris der Conventie was benoemd, duurde het niet lang of hij regtvaardigde het vertrouwen zijner ambtgenooten, door het voorstel, om al de verdachte personen, tot op den vrede in hechtenis te nemen, en den generaal Kellermann; wiens hoofd hij eischte, in staat van beschuldiging te stellen. Den 14 der volgende maand kwam hij in dat *Comité* van algemeene veiligheid, hetwelke eenstemmiglijk met het *Comité* van algemeene welzijn regerende, in bijzondere omstandigheden wel in gevoelen van hetzelve verschilde, maar er zich altijd mede vereenigde, wanneer het te doen was om de tirannie te bevestigen. Boven al zijne ambtgenooten, in karakter, in talenten en in ondervinding verheven, verkreeg Amar in het *Comité* eene overmagt, die een sterke en volhardende wil altijd op de zwakheid en geringheid geven. Er heerschte daarenboven in de oogmerken van dat *Comité*, eene zoo volmaakte overeenstemming, in misdadige en belangzuchtige ontwerpen, dat men niet behoefde te vreezen, deze *harmonie* te zullen storen. Amar werd dus aan de tribune der *Conventie* de gewone berigtgever der gewelddadige maatregelen, die hij bijna altijd in het *Comité* had ontworpen, en die er steeds gunstig onthaald werden. Er was in de vergadering slechts een zeer zwakke tegenstand over, die dagelijks verminderde, en er zich op toelegde, om zich geheel te doen vergeten. De zegepralende *factie* was er echter verre af van voldaan te zijn, en zich stil te houden; de kerkers, de schavotten, en de tegenwoordigheid

harer landvoogden, waarborgden haar, wel is waar, de gehoorzaamheid der provinciën, maar het was haar niet onbekend, dat de geest van *Frankrijk*, zich tegen het gebeurde van den 31 Mei grootelijks verklaard had, en dat, zoo lang als de slagtoffers dier omwenteling hunnen invloed met het leven zouden behouden, zij alles van het herleven van dien geest te vreezen had. De dood der hoofden van de regterzijde, den 31 Mei en volgende dagen gearresteerd, werd dus oogenblikkelijk besloten, en het rapport dezer zaak werd door de beide *Comités* aan den haat van AMAR toevertrouwd, die zich sedert de vereeniging der Conventionnele vergadering, den onverzoenlijksten vijand dier partij had verklaard. Op den 3 October 1793 sprak men aan de *tribune* het rapport uit, waardoor 60 afgevaardigden, als zamengezworen te hebben, om den *tiran* door beroeping op het volk te willen redden, en het koningschap door het *Federalismus* te herstellen, in staat van beschuldiging werden gesteld; 73 andere werden, als hunne medepligtigen gearresteerd. Er was toenmaals zulk een naijver in wreedheid, dat de afgevaardigde BOURDON uit het Departement *de l'Oise*, bij het lezen van het rapport, aan AMAR deed opmerken, dat hij niet genoeg op de kuiperijën had aangedrongen, welke de partij der *Gironde* had in het werk gesteld, om zich van de verkiezingen meester te maken. De aanmerking was al te gelukkig, dan dat dezelve, niet met geestdrift zoude worden te baat genomen: de beschuldigingen tegen de afgevaardigden uitgebragt, waren zoo onbepaald, dat wijl men geene enkele derzelve in de oogen der wet kon regtvaardigen, men echter pogingen deed, om de massa te vermeerderen, en door het getal af te schrikken. Onder die ongelukkigen was het sommigen gelukt, zich aan het besluit te onttrekken, anderen, die reeds sedert den 31 Mei voorzien hadden, welke toekomst voor hen bestemd was, hadden eene schuilplaats en ondersteuning in sommige departementen gezocht. AMAR deed het voorstel, om diegene buiten de wet te stellen, welke niet gearresteerd waren, al de overigen werden dadelijk voor de revolutionnaire regtbank gezonden. Diegene der afgevaardigden, welke op de lijst der doodschuldigen van de *Comités* waren gebragt, ontsnapten niet ligtelijk aan het tegen hen uitgesprokene vonnis. Toen een rapport strekkende, om nieuwe doodvonnissen te doen besluiten, en waarmede AMAR steeds belast werd, aan de Conventie

moest worden voorgedragen was de eerste zorg van dien afgevaardigde, alvorens den spreekstoel te beklimmen en op den drempel zelfs van de deur der vergadering, deze woorden uit te spreken: » Deurwaarders, sluit de deuren!" Van dien oogenblik af, heerschte er de diepste stilte in de vergadering: de dood zweefde over de hoofden van het overschot der regterzijde, die men dagelijks aan hunne bedieningen ontrukte, om dezelve naar het schavot te zenden. Elke naam, die doodschuldig was verklaard, verwekte op den berg de vervoeringen eener Barbaarsche vreugde. Indien het aangewezen slagtoffer het woord verzocht, om zich te regtvaardigen, antwoordde men hem door een woest geschreeuw; te midden van hetwelke men dikwijls deze woorden ontwaarde: « Gij kunt u zelven voor de revolutionnaire regtbank regtvaardigen; hier behoeft gij niet te antwoorden; de Conventie is slechts een Jurij van beschuldiging; voor uwe regters moet gij u verklaren." Men weet wie deze regters waren. De besluiten der Conventie waren vonnissen, en elk vonnis eene ter dood veroordeeling. Eindelijk werden den 31 October 1793, de 22 afgevaardigden, die den 3 October aan de revolutionnaire regtbank overgeleverd waren, naar het schavot geleid, alle toonden den bewonderenswaardigsten moed, en hielden tot op den laatsten oogenblik niet op, uitteroepen: *Leve de Republiek!* Omtrent het midden van November kwam Amar, in naam der Comités van openlijk welzijn en algemeene veiligheid, aan de Conventie het in hechtenis nemen van Fabre-d'Eglantines, Chabot, Bazire Delaunay *d'Angers*, en Julien van *Toulouse* aankondigen; hij maakte er de redenen niet van bekend, en bepaalde zich der vergadering te berigten, dat haar onmiddellijk een rapport over deze gevangenneming zou worden aangeboden. Dit beloofde rapport bleef lang ten achtere, eindelijk betrad Amar den 8 Januarij 1794 den spreekstoel, beschuldigde de vijf bovengenoemde afgevaardigden, de belangen der Republiek verraden te hebben, door te hunnen voordeele de penningen van den Staat te verkwisten, en door de bepalingen van het besluit, betrekkelijk de verantwoording door de Indische compagnie te geven, te vervalschen. Den 1 April 1794 voor de revolutionnaire regtbank gebragt, die in de handen der Comités slechts een werktuig des doods was, waren er deze afgevaardigden, die daarenboven het minste personeel belang niet

konden inboezemen; op dezelfde bank gezeten, met DANTON, LACROIX, HERAULT-DE-SÉCHELLES, CAMILLE-DESMOULINS, en een groot aantal anderen, die aan de beschuldigingen tegen de eerste uitgebragt, geheel vreemd waren, maar zich in hetzelfde doodvonnis gewikkeld zagen, en op denzelfden dag, 5 April 1794, geëxecuteerd werden. Het scheen aan AMAR voorbehouden te zijn, de zittingen der vergadering meer bijzonder bezig te houden, zelfs op den oogenblik, waarop het bloed zijner slagtoffers op het schavot vloeide, de lijken zijner ambtgenooten waren de trappen zijner magt geworden. Men heeft gezien, dat hij op den avond voor den 3 October, besluiten betrekkelijk de volksmaatschappijen liet uitvaardigen; daags voor den 5 April, werd hij tot voorzitter der Conventie benoemd. Bij deze daden van een ongehoord en tot dus verre voorbeeldeloos geweld, vond AMAR vermaak de vernederendste bedieningen, der eerlooste Agenten te voegen. Aan het hoofd der geregtsdienaars (*Sbires*) van zijn *Comité*, ging hij zelf diegene opsporen, welke hij verwezen had; op deze wijze had hij eigenhandig RABAUT-ST.-ETIENNE gearresteerd, wiens schuilplaats hem verraden was, en dat hij, na zijnen ongelukkigen ambtgenoot, naar het *Comité* van algemeene veiligheid gesleurd te hebben, hij hem naderhand naar het schavot had gezonden. In alle gevallen gaf zijne huichelarij aan zijne barbaarschheid niets toe; door zijn *Comité* met het bezoeken der gevangenissen belast, waarin zijne ambtgenooten waren opgesloten, ten einde hunne klagten aantehooren, en hunnen toestand te verzachten, stortte hij tranen, toen hij hen aanhoorde, gaf hun de liefderijkste namen; scheen levendig gebelgd te zijn, over de slechte behandeling, die zij ondervonden, en gaf heimelijk aan den cipier het bevel, het minste acht niet op de klagten dier ongelukkigen te slaan, en te hunnen opzigte zijne waakzaamheid en gestrengheid te verdubbelen. Zoo vele doodschuldigverklaringen, even zoo onmenschelijk als onstaatkundig, die evenzeer al de hoofden en al de partijen bedreigden, verwekten voor de *Comités* van openlijk welzijn en algemeene veiligheid, vijanden, die weldra de verdeeldheid onder de leden derzelve bragten. Ook vereenigden zich de *Comités* reeds sedert den 26 Julij om de aanvallen van ROBESPIERRE te wederstaan, die haar bij de *Conventie* verklaagde; AMAR nam het woord op, en verzocht haar hare beschuldigingen naauwkeurig te bepalen. Men weet welke gebeurtenissen er de volgende da-

gen plaats hadden, en dat het enkel aan de noodzakelijkheid was, waarin de leden der *Comités* zich bevonden, om hunne bedreigde hoofden te verdedigen, door zich met de Thermidoriaansche partij te vereenigen, dat *Frankrijk* zijne redding te danken had. De groote staatkundige misslag van Robespierre en die der *Comités* was, zich met die verdeeldheden, en dat mistrouwen te hebben laten medeslepen, die, na eenmaal ingang bij hen te hebben gevonden, hunne belangen verwijderden, en hen bewogen elkander doodschuldig te verklaren. Indien de eendragt, in edelmoedige ondernemingen noodzakelijk is, is zij vooral onvermijdelijk, in die, welke enkel de misdaad ten doel hebben; de *Comités* verloren zulks uit het oog, en waren verloren. Reeds op den 28 Augustus was Amar in de aanklagte begrepen, welke Lecointre van *Versailles* tegen Barrère, en de vier leden van het oude *Comité* van algemeene veiligheid uitbragt; maar hij wist al te wel aan welke zijde de meerderheid der vergadering nog was, voor welke hij zich moest regtvaardigen, dan dat hij er iets voor zoude te vreezen hebben gehad. Onverstoorlijk, even gelijk hij zulks in den tijd was geweest, waarin hij boven van den spreekstoel, zijne doodvonnissen voorlas, vraagde Amar, en (wie zou het kunnen gelooven) verkreeg hij een besluit, waarbij verklaard werd: » dat zijn gedrag altijd naar den nationalen wensch was ingerigt geweest." Toen in Maart 1795 vier leden der *Comites* van het openlijke welzijn en der algemeene veiligheid (Collot d'Herbois, Billaud-Varennes, Barrère en Vadier) door de *Conventie* werden beschuldigd, voegde Amar zich bij Carnot, hunnen ambtgenoot en den zijne, in de *Comités*, om hen te verdedigen. De dag van den 1 April, maakte eindelijk een einde aan het staakundige bestaan van Amar, dat reeds sedert lang met zijn leven had moeten eindigen. Dit monster met het bloed zijner ambtgenooten en dat der Franschen bedekt, werd ten gevolge van den losgebarsten opstand, gearresteerd, en met eenige zijner medepligtigen, naar het kasteel *Ham* vervoerd, waaruit de *amnestie* van den 24 October 1795 hem weder bevrijdde. Het ongeduld der rust hem kort daarna bewogen hebbende, de mannen weder te zien, die gedurende den tijd zijner magt, de medepligtigen zijner woede waren geweest, zoo vond hij zich in de zamenzwering van Baleuf gewikkeld, en werd,

door een opmerkenswaardig toeval, in het belendende huis van datgene gevangen genomen, waarin hij eenige maanden van te voren Rabaut St. Etienne zelf had gearresteerd. Voor het hooger-hof van *Vendôme* gebragt, werd Amar er vrij gesproken. Men wil, dat hij vóór de omwenteling reeds, door eenen zekeren Abt Elias, kanonik der hoofdkerk van *Grenoble* beschuldigd was, hem te willen dwingen, door hem met den dood te bedreigen, de *absolutie* aan eene zijner nichten te geven, door Amar tot zijne minnaresse gemaakt. Deze man, een der bloeddorstigste tirannen, is in 1816, te *Parijs* onder het bestuur van Lodewijk XVIII., gerustelijk gestorven. Men heeft deze gunst meenen te verklaren, uit den grond, dat hij geenen eed afgelegd, noch bedieningen, waargenomen had gedurende de honderd dagen, waarop Bonaparte van het eiland *Elba* teruggekeerd, den troon had ingenomen, maar deze beweegreden schijnt des te onwaarschijnlijker als men in aanmerking neemt, dat vele leden der *Conventie*, die gedurende hetzelfde tijdvak aan de publieke zaken geheel vreemd zijn gebleven, en waarvan de eene voor den dood slechts eene voorwaardelijke stem hebben gegeven, die niet gerekend is geworden; terwijl anderen voor de beroeping op het volk en het uitstel hebben gestemd, bevel ontvangen hebben, om het Fransche grondgebied te ontruimen. De welwillende uitzondering, waarvan een man zoo als Amar het voorwerp is geweest, is een raadsel, waarvan het moeijelijk is, de ontwikkeling te vinden.

Amaracus, officier van het huis van Cynirus, koning van *Cyprus*. Met de zorg der reukwaren belast zijnde, had hij zoo veel verdriet de vazen te hebben gebroken, welke de uitmuntendste derzelve bevatten, dat hij er van hartzeer door uitteerde. De goden, door medelijden bewogen, veranderden hem in mariolein of moederkruid.

Amaral (Andreas d') of de Merail, een Portugees van geboorte, kanselier der orde van den heiligen Joannes van *Jeruzalem*, en prioor van *Kastilië*, heeft zijnen naam voor eeuwig eerloos gemaakt, wijl hij zijne orde verraden en *Rhodus* aan Soliman heeft overgeleverd. Deze booswicht werd in 1522 met den dood gestraft.

Amasa, zoon van Jetra of Jother en Abigaïl, zuster van David, was veldheer van Absalon, toen deze tegen zijn vader opstond. Na den dood van dien muiteling weder tot zijnen pligt teruggekeerd, be-

hield DAVID hem in zijnen post: hetwelk JOAB zoo ijverzuchtig maakte, dat hij AMASA, onder voorwendsel van hem te willen omhelzen, bij den baard nam, en hem doorstak.

AMASIAS. — Zie AMAZIAS.

AMASIS, in 569 vóór J. C. van eenvoudig soldaat koning van *Egypte* geworden, won het hart zijner onderdanen door zijne bescheidenheid en zijne voorzigtigheid. Hij beschaafde zijn koningrijk, lokte er vreemdelingen in, vervaardigde wetten, onder welke men er eene onderscheidde, die aan elken particulier voorschrijft, om jaarlijks aan eenen overheidspersoon, rekening afteleggen, over de wijze, waarop hij bestaat.

AMATA, vrouw van den koning LATINUS en moeder van LAVINIA, hing zich zelve uit wanhoop op, toen zij zag dat ÆNEAS het huwelijk met hare dochter niet kon beletten.

AMATUS (*Heilige*), omhelsde reeds zeer vroeg den geestelijken staat; maar door het verlangen eener hooger volmaking bezield, begaf hij zich naar het klooster van *Agaune*, dat door de zucht voor de gewijde letteren en door de stipte opvolging der kloosterregels beroemd was geworden. Hij verkreeg van zijnen Abt de vrijheid, om in eene kleine cel te wonen, welke in eene rots was uitgehouwen, en die men tegenwoordig nog *Notre-Dame du Roc* noemt. Men ontrukte hem aan zijne eenzaamheid, om hem omtrent het jaar 669 op den Bisschoppelijken stoel van *Sion* in *Walliserland* te plaatsen. DIEDERIK, zoon van CLOVIS II., door hovelingen opgehitst, welke de ijver van den Heilige beleedigde, zond hem als banneling naar *Peronne*. Hij overleed in 690. De heilige AMATUS wordt in de jaarboeken van AUXERRE als Bisschop van *Sens* (*Senonensis*) genoemd, maar dit is eene fout, die door BAILLET, de BOLLANDISTEN en vele andere schrijvers is gecopieerd. HUCBALD, Monnik van *Saint-Amand*, die in de tiende eeuw bloeide, verzekert in het leven van de heilige RICTRUDA, dat de heilige AMATUS niet Bisschop van *Sens* maar van *Sion* in *Walliserland* (*Sedunensis*) is geweest. Alvorens tot de Bisschoppelijke waardigheid verheven te worden, was hij Abt van *Saint Maurice d'Agaune*, hetwelk blijkt uit MABILLON, *Annal.* t. 1. l. 16, door de lijst der Abten van het Klooster, en door die der Bisschoppen van *Sion*;

AMAURI. — Zie AMALARICH en AMALRIC.

AMAURI. — Zie ALMERICH of ALMERICUS I. en II.

AMAURI of ALMERICH, geboortig van *Bene*, een dorp in het Bisdom *Chartres*, onderwees met roem de wijsbegeerte in het begin der 13e eeuw; maar de geest des geschils, der stelselzucht en der nieuwigheid, wikkelde hem in vreemde dwalingen, die in den beginne de geheele wereld in rep en roer bragten, en later voorstanders vonden. Hij beweerde, dat het Christendom daarin bestond, dat men zich een lidmaat van J. C. waande, dat de hemel, de hel en de verrijzenis des vleesches, droomen waren. AMAURI door de universiteit van *Parijs* veroordeeld, beriep zich op den Paus, die hem in den Kerkelijken ban deed. Wijl hij vreesde gestreng gestraft te zullen worden, herriep hij zijne dwalingen, en begaf zich naar *Saint-Martin-des-Champs*, alwaar hij van hartzeer en verdriet overleed. Bij zijne dwalingen voegden zijne leerlingen nog, dat de Sacramenten nutteloos waren, en dat alle daden, door de Christelijke liefdadigheid ingegeven, niet kwaad konden zijn, zelfs het overspel niet, en andere buitensporigheden. Zij werden in eene kerkvergadering van *Parijs*, in 1209 veroordeeld. Men verbrandde vele hunner, en het lijk van hun hoofd werd opgedolven, en op de vilplaats geworpen. (Zie DAVID van *Dinant*.)

AMAZIAS, koning van *Juda*, zoon en opvolger van JOAS, had in den beginne eene gelukkige regering. Hij wreekte den moord zijns vaders, overwon de Idumeërs, ontnam hun hunne afgoden, en aanbad dezelve. Een profeet kwam hem van Gods wege bedreigen; maar de koning antwoordde hem enkel met hem zelven te bedreigen, hem van het leven te zullen berooven. Zijne trotschheid was ten top gestegen. Hij schreef aan JOAS, koning van *Israël*, dat indien hij zich met zijn geheele volk niet aan hem onderwierp, zijne wapenen hem zulks zouden doen berouwen; JOAS zond hem tot antwoord de fabel des cederbooms van den *Libanon*, met welker dochter de verachtelijke distel wil trouwen. AMAZIAS, over dit antwoord gebelgd, verklaarde den oorlog aan den koning van *Israël*, die hem versloeg en gevangen nam. Zijne eigene onderdanen doorstaken hem vervolgens in eene zamenzwering in het jaar 810 vóór J. C.

AMAZIAS, priester der gouden kalven, die te *Bethel*

waren, herinnerde Jeroboam, koning van *Israël*, aan de voorzeggingen, die de profeet Amos tegen hem en tegen den afgodstempel gedaan had, en wilde den Godstolk beletten, te *Bethel* de noodlottige waarheden, die hij in de toekomst las, bekend te maken. Amos voorzeide hem, dat hij gevankelijk naar *Syrië* zoude worden vervoerd, alwaar hij van verdriet zoude sterven; dat men zijne vrouw midden in *Samarië* openlijk zoude misbruiken, en dat zijne zonen en dochters door de handen der soldaten van Salmanasser zouden gedood worden.

Ambiorix, koning der Eburonen of Nerviërs in het land van *Luik*, regeerde gemeenschappelijk met Cativulcus, toen Cæsar, in het jaar 58 vóór J. C., de verovering van *Gallië* begon. Hij nam de wapenen op tegen de Romeinen, en na hen in eene hinderlaag te hebben gelokt, versloeg hij een legioen, waarover twee veldheeren van Cæsar het bevel voerden. Daarna viel hij in het jaar 701 van *Rome*, en 53 vóór J. C. vruchteloos een ander legioen aan, dat onder de bevelen van Quintus Cicero, broeder van den redenaar stond. Vervolgens verwekte hij eenen opstand, en werd andermaal overwonnen. Cæsar versloeg hem met bijna 60,000 Galliërs. Hij nam de wijk in een kasteel, alwaar hij door het Romeinsche leger dacht gevangen genomen te worden. Zich van daar gered hebbende, vlugtte hij naar de *Ardennes*, met vier ruiters doorkruiste hij gedurende eenigen tijd dit woud; aan een grooter getal durfde hij zich niet toevertrouwen, en men heeft niet naauwkeurig kunnen ontdekken, op wat wijze hij zijn leven geëindigd heeft.

Amely (E. C. A. Markgraaf d'), luitenant-generaal der koninklijke legers, commandeur der orde van den heiligen Lodewijk enz., werd in 1789 door den adel van *Champagne*, naar de Staten-Generaal gezonden; onveranderlijk aan de grondbeginselen der oude regeringsvorm verkleefd, verzette hij zich met al de kracht van zijn karakter en zijne vooroordeelen tegen de vereeniging der standen. Van den oogenblik af, dat deze vereeniging tegen zijnen wil ten uitvoer was gebragt, plaatste hij zich aan de regter zijde der vergadering en verliet dezelve niet. Vol van eene ridderlijke regtschapenheid, wilde hij, dat de vergadering elken afgevaardigde, die men van laster kon overtuigen uit haar midden zoude verwijderen. Getrouw aan zijne gevoelens, bestreed hij in het

jaar 1790 met dezelfde geestdrift de leer der staatkundige gelijkheid, door ROBESPIERRE aangekondigd, en het ontwerp om den adel van deszelfs titels en wapenen te berooven. Reeds in de maand Augustus daaropvolgende, eischte hij met nadruk, dat de bewerkers van het voorgevallene op den 5 en 6 October, welken rang zij ook mogten bekleeden, zouden te regt gesteld worden, en deed duidelijk genoeg zien, dat hij het op den hertog van *Orleans* en op den graaf van *Mirabeau* gemunt had. Toen eindelijk op den 21 Junij 1791, de vergadering van het vertrek des konings onderrigt was, en dat zij den eed van getrouwheid aan de natie had besloten, voegde den markies D'AMBLY bij den zijnen: „Ik ben zeer oud; ik had gevraagd, om geplaatst te worden en was op de lijst der luitenants-generaal gesteld; maar de Jakobijnen hebben er mij van geschrapt, en mij door den heer DE MONTESQUIOU doen vervangen: zulks is mij vrij onverschillig, en hoewel mijn vaderland omtrent mij ondankbaar is, zal ik hetzelve toch altijd getrouw blijven." Naauwelijks was de zitting der constituerende vergadering afgeloopen, of de heer D'AMBLY verliet het Fransche grondgebied, begaf zich naar het leger van CONDÉ, en maakte den veldtogt van het jaar 1792 met hetzelve. Hij is buiten *Frankrijk* in eenen zeer hoogen ouderdom overleden.

AMBOISE (GEORGE D'), meer bekend onder den naam van *Kardinaal* D'AMBOISE, werd in 1460, op het kasteel *Chaumont-sur-Loire* geboren. Hij was uit het doorluchtige huis van AMBOISE, dus genoemd wijl het de heerlijkheid *Amboise* bezat. Naauwelijks zijn 16e jaar bereikt hebbende, werd hij tot Bisschop van *Montauban* benoemd, en werd vervolgens onder LODEWIJK XII. minister van staat. D'AMBOISE had zich reeds bij dien vorst bemind gemaakt, toen hij nog maar hertog van *Orleans* was, en verloor zijne vriendschap niet toen hij den troon had beklommen. Deze koning benoemde hem tot zijnen eersten staatsdienaar, en had geene reden, om berouw over zijne keuze te hebben. Hij maakte de Franschen gelukkig, en trachtte den roem te handhaven, dien zij verworven hadden. Het is waar, dat hij aan LODEWIJK XII. in 1499 vrij ligtzinnig de verovering van het *Milanesche* aanraadde. LODEWIJK DE MOOR, oom en leenman van MAXIMILIAAN, was toenmaals in het bezit van dat gewest, de Fran-

schen beroofden hem van hetzelve. Zij werden er kort daarna uit verjaagd, en heroverden het andermaal, maar behielden het niet. D' Amboise tot Pauselijken legaat benoemd, werd te *Parijs* in die hoedanigheid met zeer veel luister ontvangen. Hij werkte gedurende zijne legatie aan de hervorming van vele religieuze orden, der Jakobiten, der Franciskanen, der Monniken van *Saint-Germain - des - Prés*. Hij maakte zich even zoo lofwaardig door zijne belangeloosheid als door zijnen ijver. Hij bezat nooit meer dan een enkel kerkelijk inkomen, waarvan hij het twee derde gedeelte aan de voeding der armen en aan het onderhoud der kerken besteedde. Na de Bisdommen van *Montauban* en *Narbonne* bestuurd te hebben stelde hij zich, met het Aartsbisdom *Rouanen* en den Kardinaalshoed te vreden, zonder er abdijen bij te willen voegen. Nadat hij had opgemerkt, dat zijne Kanoniken, hem gaarne in een aan het hunne gelijkvormig kleed zagen, zoo verscheen hij aldaar ondanks zijn karakter van legaat niet anders, behalve op de dagen, waarop hij pontifikaal celebreerde. Hij overlaadde zijne hoofdkerk met geschenken, en vervulde zijn Bisdom met gedenkteekenen, die alle den stempel droegen, van de grootheid zijner ziel en van zijn vernuft. Een Normandijnsch edelman bood hem aan eenige landerijen voor eenen geringen prijs te verkoopen, ten einde zijne dochter uit te kunnen huwen; hij gaf hem de vereischte huwelijksgift en liet hem zijne landerijen behouden. Zijne deugden, en den roem, dien hij in geheel *Europa* verworven had, verschaften hem den Kardinaalshoed, en men wil, dat hij zonder den tegenstand der Venetianen, na den dood van Paus Pius III., op den Stoel van den heiligen Petrus zou verheven zijn geworden. Hetgeen, wat een geschiedschrijver er bijvoegt, dat de gebelgde Kardinaal Lodewijk XII. aanspoorde, hun den oorlog aantedoen, is een belagchelijk sprookje, een ongerijmde laster tegen den koning en den prelaat. *Frankrijk* verloor den Kardinaal D'Amboise in 1510. Hij overleed te *Lyon* in het Celestiner-klooster in den ouderdom van 50 jaren. Men zegt, dat hij aan den broeder krankenbezorger, die hem in zijne ziekte bediende en oppaste, dikwerf herhaalde: *Broeder Joannes! mogt ik al mijn leven broeder Joannes zijn geweest!*

Zonder in den hoogsten graad al de deugden te bezitten, zegt de Abt Berault, welke de Bisschoppen der eerste eeuw van de Kerk onderscheiden hebben, bezat de

Kardinaal D' AMBOISE er echter, die te allen tijde, naar het bezit van prelaten zullen doen verlangen, die met hem kunnen vergeleken worden; hij vereenigde daarenboven, alle maatschappelijke en staatkundige hoedanigheden, die de volmaaktste staatsdienaars en burgers uitmaken. Verheven en zedig, milddadig en spaarzaam, bekwaam en regtschapen, even zoo groot in deugden als in staatkunde, de raadgever en de vriend zijns konings, geheel aan den vorst verkleefd, en ijverende voor het vaderland, die daarenboven de pligten als legaat van den Heiligen stoel met de voorregten en vrijheden zijner natie, de vaderlijke bedieningen der Bisschoppelijke waardigheid, met de zenuw van het bestuur, en het karakter zelfs van hervormer der religieuze orden, met het gewoel der staatszaken en de verstrooijing des hofs moest verbinden; overal handelde hij braaf, hervormde de misbruiken, boeide de harten, en deelde in de algemeene achting." — Zie zijn *Leven*, door den Abt LE GENDRE, 1721, in 4.to; en in 2 Dl.n in 12.°; — en zijne *Brieven* aan LODEWIJK XII., *Brussel* 1712, 4 Dl.n in 12.°

AMBOISE (AIMERY of EMERICH D'), groot-meester der orde van den heiligen JOANNES van *Jeruzalem*, in 1503 opvolger van PETRUS D' AUBUSSON, was een broeder van den voorgaande. De zeeslag, dien hij in 1510 op den Soudaan van *Egypte*, in de nabijheid van *Monte Negro* won, verwierf hem eenen naam in zijne orde en in geheel *Europa*. Hij leefde slechts twee jaren na deze gebeurtenis, daar hij den 8 November 1512, in het 78.e jaar van zijnen ouderdom overleed. » Hij was, zegt de Abt DE VERTOT, een wijs vorst in het bestuur, gelukkig in al zijne ondernemingen; die zijne orde met den buit der ongeloovigen verrijkte, zonder zich zelven te verrijken; die arm overleed, en geen' arme op het eiland naliet."

AMBOISE (FRANCISCUS D'), zoon eens heelmeesters van KAREL IX., werd door de zorg van dien vorst in het collegie van *Navarre* opgevoed. Hij verkreeg daarna de bediening van rekwestmeester en staatsraad. Toen HENDRIK III. tot koning van *Polen* werd verkoren, volgde hij dien vorst in dat land. Hij overleed in het jaar 1620. Aan hem wordt de uitgave der *Werken van ABEILLARD*, 1616. in 4.to toegeschreven. Men heeft van hem een kluchtig blijspel, *les Napolitaines* genaamd, 1584, in 12.°

AMBOISE (ADRIANUS), broe-

der van den voorgaande, was pastoor der kerk van den heiligen ANDREAS te *Parijs*, en in 1604 Bisschop van *Treguier*: hij overleed in 1616 gedurende de belegering dier stad. Hij is de schrijver van het treurspel HOLOFERNES 1520, in 8.vo

AMBOISE (JACOBUS), doctor in de geneeskunde en rector der universiteit van *Parijs*, mede de broeder van den voorgaande. Het was onder zijn rectoraat, dat de universiteit den eed aan HENDRIK IV. aflegde, en het proces tegen de Jesuiten begon: hij overleed in 1606 aan de pest. Men heeft van hem: *Orationes duæ in Senatu pro universis academiæ ordinibus, in Claromontenses, qui se Jesuitas dicunt, Parijs*, 1595, in 8.vo en eenige andere vragen, in de *Bibliotheek der oude en hedendaagsche geneeskunde*, door CARRÈRE, aangehaald.

AMBOISE (FRANCISCA D'). — Zie FRANCISCA.

AMBOISE (KAREL D'). — Zie CHAUMONT.

AMBOISE (MICHAËL D'), heer van *Chevillon*, natuurlijke zoon van MICHAËL D' AMBOISE, admiraal van *Frankrijk*, werd te *Napels* geboren, en overleed in 1547. De familie van AMBOISE bezorgde zijne opvoeding, en verschafte hem de middelen van bestaan; maar een huwelijk tegen den wil dier familie aangegaan, en eene misdaad, waaraan hij deel nam, en om welke hij gevangen werd genomen, kwalden hem het misnoegen derzelve op den hals, en bragten hem tot den staat van behoeftigheid. Men heeft verschillende werken van hem, waarin hij den naam aanneemt van *gelukkige slaaf*, zoo als de *Contre épîtres d' Ovide; — le Babylon*, enz.: die niet meer gelezen worden en slechts de diepe vergetelheid verdienen, waarin zij verborgen liggen.

AMBOISE (RENATUS D'). — Zie MONTLUC.

AMBROGI (ANTONIUS MARIA), een Jesuit, den 13 Julij 1713 te *Florence* geboren, beroemd door zijne talenten, die hij in den stoel van welsprekendheid en dichtkunde, welken hij gedurende dertig jaren te *Rome* bekleedde, deed schitteren. De geheele Italiaansche jeugd beijverde zich als om strijd, om zijne lessen bijtewonen, ten einde er den smaak voor de gezonde letterkunde te putten, en de diepe geleerdheid, en beminnelijke ongedwongenheid des hooglee-raars te bewonderen. AMBROGI heeft verscheidene Wer-

ken nagelaten, onder welke men voornamelijk onderscheidt: 1.° *Vertaling* van twee Latijnsche dichtstukken door den Jesuit Noceti, *De iride* en *De aurora boreali.* — 2.° *Eene vertaling* van eenige *treurspelen* van Voltaire. — 3.° *Geschiedenis van het Pelagianismus*, vertaald, volgens den Jesuit Patouillet. — 4.° *Vertaling* der uitgezochte brieven van Cicero. — 5.° *Musæum Kircherianum*, *Rome*, 1765, 2 Dl.n in fol. waarin men de beschrijving van dat Museum vindt, dat langen tijd aan zijne zorg werd toevertrouwd — 6.° Eindelijk eene *Vertaling* van Virgilius, in vrije verzen, die eenen zekeren roem genoot, en in 1763 te *Rome* prachtig in drie deelen in fol. werd gedrukt. Ambrogi is te *Rome* in 1788 overleden.

Ambrosini (Bartholomeus), hoogleeraar in de geneeskunde, en in 1620 bestuurder van den Botanischen tuin van *Bologne*, zijne vaderstad, werd te gelijker tijd door den senaat dier stad als opzigter over het kabinet der natuurlijke historie der republiek aangesteld. Behalve verscheidene boekdeelen, die hij van Aldrovandi heeft in het licht gegeven, heeft men nog van hem: 1.° *Panacea ex herbis quæ a sanctis denominantur*, *Bononiæ*, 1630, in 8.vo. 2.° *Historia capsicorum cum iconibus*, ibid, 1630, in 12.vo — 3.° *Theodorica medicina*, ibid, 1532, in 4.° enz. Hij overleed in 1657.

Ambrosini (Hyacinthus), broeder en in het bestuur van den Botanischen tuin, opvolger van den voorgaande, is de schrijver van de volgende werken: 1.° *Hortus Bononiæ studiosorum consitus* enz. *Bononiæ* 1654 — 1657, in 4.to — 2.° *Phytologia hoc est de plantis* ibid: 1656 — 1666, in fol. Dit laatste bevat de verschillende gelijkluidende namen der planten, welke in de zeventiende eeuw ontdekt zijn, met derzelver afleiding. De dood des schrijvers heeft dit werk dat uit verscheidene deelen had moeten bestaan, onvoltooid gelaten. Het gedeelte van hetzelve, dat ten einde is gebragt, kan somtijds voor de gelijkluidende namen geraadpleegd worden, maar hetzelve is oppervlakkig, en de woordafleidingen, die het opgeeft, zijn zeer gewaagd.

Ambrosius, diaken van *Alexandrië*, een aanzienlijk en rijk man, en de echtgenoot van de heilige Marcella, werd door Origenes, dien hij uit nieuwsgierigheid was gaan hooren tot het Catholijke geloof bekeerd. Door zijn vernuft en zijne welsprekendheid behaagde de leerling aan den meester. Wij

lezen in den heiligen HIERONYMUS, dat de bezigheid van AMBROSIUS, zoowel bij nacht als bij dag, was het gebed door de leesoefeningen, en de leesoefeningen door het gebed te doen afwisselen. Aan zijne zorg en aan zijne milddadigheid voegt dezelfde kerkvader er bij, hebben wij de *Commentaria* van ORIGENES, op de heilige Schrift te danken, die hem bijna alle zijn opgedragen. De woede der Heidenen verschafte hem meermalen de gelegenheid om voor den naam van J. C. te lijden. Gedurende de vervolging van MAXIMINUS gevangen genomen, werd hij met smaad behandeld, en van al zijne goederen beroofd. Men bragt hem naar *Germanië*, waar de keizer den oorlog voerde. Maar de Voorzienigheid redde zijn leven, zoo als ook dat van PROTOTECTUS, die met hem gevangen was genomen. In *Alexandrië* teruggekeerd, spoorde hij ORIGENES aan, om CELSUS, een epikurisch wijsgeer, die den Christelijken Godsdienst had aangerand, te wederleggen. AMBROSIUS overleed in het jaar 251.

AMBROSIUS (*heilige*), kerkleeraar en Aartsbisschop van *Milane*, werd in het jaar 340 waarschijnlijk te *Trier* geboren; hij telde onder zijne voorouders consuls en landvoogden. Zijn vader, landvoogd van *Gallië*, *Engeland*, *Spanje* en een gedeelte van *Afrika*, liet hem al stervende aan eene moeder na, die zijn hart en zijnen geest zorgvuldig aankweekte. ALEXIS PROBUS, prefekt der keizerlijke lijfwacht, nam hem onder zijne raadslieden aan, en gaf hem vervolgens de landvoogdijschap van *Emilië* en *Ligurië*, hem aanbevelende, zich in de bediening, veeleer als Bisschop dan als regter te gedragen. Deze raad was als eene voorzegging van hetgene wat er later gebeurde. Na den dood van AUXENTIUS, Bisschop van *Milane*, werd AMBROSIUS door het volk, dat hem eenparig uitriep, tot zijnen opvolger verkozen, en deze keuze werd door keizer VALENTINIANUS bevestigd. AMBROSIUS was slechts Catechumeen, men doopte hem, men wijdde hem tot Priester, en men zalfde hem den 7 December 374. De kerk van *Italië* werd toenmaals door twee verschillende plagen geteisterd. De Arianen hadden alles met hunne leer besmet; en de Gothen, die tot aan de *Alpen* waren doorgedrongen, hadden hunne verwoestingen begonnen. AMBROSIUS bezat de standvastigheid en den moed, die in zulke rampzalige tijden vereischt worden. De keizerin JUSTINA, meesteresse des rijks onder haren zoon VALENTINIANUS II. wilde, dat de A-

rianen ten minste eene kerk hadden; maar AMBROSIUS, die wist, dat de vermetelheid der ketters toenam, naarmate men hun eenen geringen tegenstand biedt, hield standvastig vol met hun niets toetestaan. CALLOGONUS, prefekt van de kamer des keizers, bedreigde den heiligen Bisschop het leven te ontnemen, indien hij aan zijnen meester niet gehoorzaamde. » Gave God, antwoordde AMBROSIUS, dat gij uwe bedreigingen ten uitvoer bragtet! indien gij u als een voorvechter gedraagt, zal ik mij als een Bisschop gedragen. Ik vrees uwe bedreigingen niet; gij kunt enkel het ligchaam doen sterven; mijne ziel is boven uwe magt verheven. Door mij het tijdelijke leven te ontnemen, kunt gij in het minst de verdiensten mijner bediening niet verkorten. De ziel is geheel in de magt van God alleen. Zoudt gij wanen, mij eenig leed te berokkenen? Gij zoudt mij integendeel eenen grooten dienst bewijzen. Door mij dit aardsche leven te doen verliezen, verschaft gij mij een eeuwig leven. Mogt het toch geschieden, dat de Heer de Kerk van hare vijanden wilde verlossen, door al hunne schichten op mij alleen te rigten, en hunne woede door mijn bloed te verzadigen!" — » Het zij" schreef hij aan keizer VALENTINIANUS, » het zij, dat wij de Godspraken der heilige Schrift raadplegen, het zij, dat wij onze blikken op de geschiedenis der oudheid werpen, zoo zullen wij ongetwijfeld erkennen, dat het in stukken des geloofs, den Bisschoppen toekomt, om over de Christen keizers te oordeelen, en niet aan de laatsten, om den Bisschoppen de wet voor te schrijven. Er zal, als het Gode behaagt, een dag komen, waarin gij eenen vreedzamen ouderdom genietende, zelf het gedrag eens Bisschops zult afkeuren, die het Bisschoppelijke gezag aan leeken zoude prijs geven. Uw vader, dien God eenen hoogen ouderdom heeft doen bereiken, was gewoon te zeggen: *Het betaamt mij niet, om over de geschillen der Bisschoppen te oordeelen.*" De stad *Thessalonika*, was tegen haren landvoogd opgestaan, die in eenen opstand gedood werd. Om zijnen dood te wreken, liet keizer THEODOSIUS zeven duizend inwoners dier ongelukkige stad vermoorden; de Bisschop van *Milane*, van deze gruweldaad onderrigt, legde hem eene openlijke boete op, en weigerde hem den ingang der Kerk; de keizer, die het geheele Christelijke gezag van den heiligen Prelaat wist te waarderen, onderwierp zich, zonder zich te beklagen, aan dat vonnis. Een voorbeeld, dat evenzeer bewonderens-

waardig was; zoo wel van den kant des Heiligen als van den kant des keizers, hetwelk den Bisschoppen leert, dat het geloof en de zuivere ijver, meer magt hebben dan troon en schepter, en hetwelk de vorsten der aarde herinnert, dat hunne ware grootheid bestaat, in zich voor den koning der koningen te verootmoedigen. (Zie *heilige* Basilius). Zijne grootmoedigheid verminderde in het minst zijne liefdadigheid niet. Hij kocht al de krijgsgevangenen, welke in handen der Gothen waren, terug, en verkocht te dien einde zelfs de kleinooden der Kerk. Toen de Arianen hem zulks verweten, antwoordde hij, dat het beter was voor God zielen dan goud te bewaren. Deze heilige Prelaat overleed op Paaschavond van het jaar 397, in den ouderdom van 57 jaren. De Benedictijnen der congregatie van den heiligen Maurus, hebben in 1686 en 1690 of 1691 eene uitgave zijner werken in 2 dl.n in fol. in twee afdeelingen verdeeld, in het licht gegeven. De eerste bevat zijne *Verhandelingen over de heilige Schrift*; de tweede, zijne geschriften over verschillende onderwerpen. In 1787 heeft men te *Dusseldorp* eene uitgave zijner brieven *ad principes*, in 12.° in het licht gegeven; deze brieven zijn een heerlijk gedenkteeken, van de waardigheid en onverschrokkenheid eens Bisschops. Al de geschriften, van den heiligen Ambrosius hebben dit voorregt, dat zij tegelijkertijd behagen en onderwijzen; dat zij evenzeer van Majesteit, kracht en levendigheid, als van bevalligheid, zachtheid en zalving overvloeijen. Er zijn weinige grondwaarheden van den Godsdienst, die er niet bondig in voorgesteld en naauwkeurig in ontwikkeld worden; hetwelk dezelve bijna zoo spoedig als zij publiek zijn gemaakt, in den rang der boeken heeft doen plaatsen, welke de Kerk in stukken des geloofs raadpleegt. Men schrijft hem, gezamenlijk met den heiligen Augustinus, zijnen leerling, en zijne roemrijkste overwinning, de zamenstelling van het *Te Deum* toe. Men zegt dat in de zielsverrukking eener teedere en verhevene godsvrucht, deze beide Kerkleeraars beurtelings de verzen, van dezen deftigen lofzang uitspraken; anderen beweren, dat het uitsluitend van den heiligen Ambrosius is, en de naam van *Hymnus ambrosianus*, welke het gebruik aan hetzelve geeft, is een *bewijs* van dat gevoelen. Van den anderen kant schijnen de toon en de gang van den lofzang, het eerste gevoelen te be-

gunstigen. » Want, zegt een geleerde beoordeelaar, hetgene, wat deze lofzang van zoo vele andere, voor het overige zeer prijzenswaardige en in de liturgie billijkerwijze eene plaats bekleedende gezangen onderscheidt, is niet alleen die verzameling van veel omvattende, groote, diepe, verhevene denkbeelden, die er den grondslag van uitmaken, maar voornamelijk de wijze, waarop zulks verzameld, of, als men wil, waarop zulks met eene ongekunsteldheid des geestes, boven al de pogingen der kunst oneindig verheven, gestrooid is. Die snelle overgang van den Hemel tot de aarde, en van de aarde tot den Hemel, en van de geduchte Majesteit des Eeuwigen tot de ellenden en behoeften des menschen; aanbidding, siddering, liefde, hoop, levendige en teedere aandoeningen, uitdrukkingen van bewondering en eerbied, van vertrouwen en dankbaarheid; eene taal vol vuur en verwarring, harde en ongelijke eindvallen, verzen zonder *metrum*, zonder getal, zonder maat, alles drukt eene geestdrift uit, in het vuur der Godheid gevoed, en bewaarheidt de snelle, en, om zoo te spreken ingegevene wijze, waarop, volgens eene oude overlevering, deze onnavolgbare *Hymnus*, door deze twee groote Kerkleeraars werd zamengesteld. . . . De Protestanten, die zoo vele Catholijke zaken aangerand en vernietigd hebben, hebben zich wel gewacht, zich van dezen lofzang te ontdoen; (*) hebben gevoeld, dat *dezelve* niet kon vervangen worden." Het is evenzeer opmerkenswaardig, dat het *Te Deum* nooit met eenigen schijn van goeden uitslag in eenige taal vertolkt is; hetwelk ten bewijze strekt van deszelfs oorspronkelijke en onnavolgbare schoonheid (Zie *heilige* Augustinus). Paulinus, een Milaneesch Priester, heeft zijn leven beschreven. Daillé, Barbeyrac en le Clerc hebben de leer van dezen Kerkvader willen hekelen; de laatste vooral, tot de sekte der Socinianen behoorende, heeft hem zijnen ijver tegen de Arianen niet kunnen vergeven; hij gaat zelfs zoo ver, dat hij datgene met den naam van bedrog bestempelt, hetwelk de heilige Ambrosius, als ooggetuige van de ligchamen der heilige Martelaren Gervasius en Protasius verhaalt (zie Gervasius). Zijn naam alleen, en het algemeene denkbeeld, dat dezelve in den geest der Christe-

(*) *Bij de Nederlandsche Hervormden, is het derde der Evangelische gezangen eene navolging van het* Te Deum.
Vertaler.

nen sedert 15 eeuwen heeft te weeg gebragt, zijn voldoende, om de ongegronde hekelingen, en de onbeschaamde lasteringen te wederleggen. In het algemeen zijn al de beleedigingen, welke de nieuwsgezinden tegen de Kerkvaders uitbraken, niet anders dan een beslissend bewijs van de strijdigheid der oude leer met die der sekten; wijl zij zich op het gezag dier eerbiedwaardige bewaarders der overlevering niet kunnen beroepen, blijft hun enkel het treurige en vernederende redmiddel over, dezelve in minachting te brengen.

Ambrosius, de *Camaldulenzer*, in 1431 Overste zijner orde, werd te *Portico*, in *Romanië* geboren. Eugenius IV: zond hem naar het Concilie van *Basel*. Hij schitterde vervolgens in die van *Ferrare* en *Florence*, en hij maakte het vereenigingsbesluit, tusschen de Grieksche en Latijnsche kerk op. Men bewonderde de gemakkelijkheid, waarmede hij zich in het Grieksch uitdrukte. Ambrosius werd door de geleerden van zijnen tijd opgezocht, die in hem eenen opgeruimden geleerde, en eenen lieftalligen Religieus beminden, en die echter bij dat alles gestreng jegens zich zelven was. Hij zeide bij gelegenheid, dat hij Laurentius Valla en Poggio Florentius niet had kunnen verzoenen, dat *men weinig werk moest maken van geleerden, die noch de liefdadigheid eens Christens, noch de wellevendheid eens geletterden bezitten;* een stelregel, die op eene buitengewone wijze vele der eerstgenoemden zoude beschamen, indien dezelve nog in deze eeuw ingang mogt vinden. Hij overleed in 1439. Wij hebben van hem: 1.° Verscheidene *vertalingen* der Grieksche Kerkvaders. — 2.° Een *jaarboek van den berg Cassino*. — 3.° *Openbare Redevoeringen*; — 4.° *Brieven* en andere werken. Zijne Brieven bevatten verscheidene daadzaken, betrekkelijk de burgerlijke en letterkundige geschiedenis. Men vindt dezelve in de verzameling van Don Martenne. Men heeft ook van hem *Hodoeporicon*, of *Bezoeking der kloosters zijner orde, Florence* 1680, in 4.to

Ambrosius de Lombez, een godvruchtige en geleerde Capucijner, wiens familienaam La Feyrie was, werd den 20 Maart 1708 te *Lombez* geboren, ging den 25 October 1724 reeds in zijne orde, werd na elkander, hoogleeraar der godgeleerdheid, gardiaan, raadgever enz., en werkte met veel ijver aan het bestuur der zielen, eene bediening voor welke hij zeld-

zame talenten bezat. Hij was het werktuig van hetwelk God zich bediende, om een groot aantal zondaren te bekeeren, om de regtvaardigen in de uitoefening der deugden te bevestigen, om de kleinmoedigen, welke een al te beangstigd geweten bezaten, te troosten en op te beuren. Men heeft van hem: 1.° *Verhandeling over den inwendigen vrede*. 1 Dl. in 12.°, verscheidene malen herdrukt. Dit werk, een meesterstuk in zijne soort, met zuiverheid, sierlijkheid en naauwkeurigheid geschreven, vol bondige grondregels, heldere beginselen, en zalvende gevoelens, bewijst de kennis die de Schrijver van het menschelijke hart bezat. — 2.° *Verhandeling over de vreugde der ziel*, 1 Dl. in 12.° in denzelfden geest en met denzelfden uitslag als het eerste geschreven. — 3.° *Geestelijke brieven over den inwendigen vrede* enz. 1 Dl. in 12.° Hij overleed te *Saint-Sauveur*, bij *Barèges*, in 1778.

AMEILHON (HUBERTUS-PASCHALIS) oud geschiedschrijver der stad *Parijs*, lid der klasse van de oude geschied- en letterkunde van het Instituut, blijvende opziener der Bibliotheek van het Arsenaal, ridder van het legioen van eer en deken der bestaande leden van de Akademie der opschriften en schoone letteren, werd den 5 April 1730 te *Parijs* geboren. Een werkzame geleerde zijnde, wijdde hij zijn geheele leven toe, om de duisternissen der oudheid en der geschiedenis met nieuwe lichten op te helderen, en zijne pogingen werden altijd met het beste gevolg bekroond. Hij gaf tot zijn eerste proefstuk, een zeer belangrijk werk in het licht, ten titel voerende: *Geschiedenis van den handel en de scheepvaart der Egyptenaren, onder de regering der* PTOLOMEUSSEN. De schrijver maakt in dat boek, de groote uitgestrektheid van den handel der oude volken bekend, de verschillende wegen, welke zij volgden, zoo wel te land, als ter zee, om naar de *Indiën*, naar *Spanje*, en naar andere gedeelten des aardbols te gaan, en zulks in een tijdvak, waarin de aardrijkskunde dien graad van mogelijke volmaaktheid nog niet had bereikt, waartoe wij haar in onze dagen zien genaderd. Na den dood van den geleerden LEBEAU, werd hij met het vervolg belast der *Geschiedenis van het Westersch keizerrijk*, die de eerste ondernomen had; AMEILHON, bragt het twee en twintigste deel ten einde, gaf daarna het 23.e en 24.e deel in het licht; en voltooide, weinige maanden voor zijnen dood het geheele werk, waarin men alom dien geest van wijsheid, en die liefde voor de deugd aantreft, die den

schrijver kenmerkten. Toen de Academie der opschriften en schoone letteren drie prijsvragen had uitgeschreven, verschafte de eerste aan Ameilhon de stof tot het werk, hetwelk wij reeds hebben aangevoerd; in de tweede moest onderzocht worden; *welke de pligten en voorregten van den* Pontifex Maximus *van* Rome, *op de Priesters der stad en der provinciën was*, de derde had ten onderwerp *welke was de opvoeding, die de Atheners aan hunne jeugd gaven, in de bloeijendste tijden der republiek!* Ameilhon behandelde deze drie moeijelijke onderwerpen met eene gelijke schranderheid, en de Academie beloonde hem, door hem in 1766 in haar midden op te nemen. Kort daarna, las hij in dezelve eene memorie voor, ten titel voerende: *Opheldernde aanmerkingen, over de geregtslijke proef, gewoonlijk de koudwaterproef genaamd.* Deze proeve bestond daarin, dat men den lijder in koud water dompelde; indien hij boven dreef, werd hij beschouwd, als van de misdaad overtuigd, waarmede men hem beschuldigde; indien hij naar den bodem zakte, werd hij vrijgesproken. Men onderwierp algemeener diegene aan deze proef, welke van tooverij beschuldigd waren, en deze misdaad werd met den dood gestraft. Ameilhon beschouwt deze toovenaars, als wezens, die door dampen zenuwtoevallen gekweld worden, ziekten, welke in dien tijd nog weinig bekend waren, waarin men de buitengewone kenteekenen derzelve, aan bovennatuurlijke, en door eenen hatelijken omgang met den boozen geest, voortgebragte uitwerkselen toeschreef. Zonder ons te veroorloven eene zoo netelige zaak te onderzoeken, gelooven wij echter, dat eene zoo vreemde ziekte, vooringenomene of kwalijk onderrigte regters in de war heeft kunnen brengen. Men vindt het voornoemde geschrift, in het 37.e deel der *Gedenkschriften der Akademie.* Om in de opvoeding der jeugd, de nuttige oefening der zwemkunst in te voeren, gaf Ameilhon zijne *Nasporingen over de oefening der zwemmers bij de ouden, en over de voordeelen, die zij er van trokken* in het licht. Men plaatste dit stuk, in het *geschiedkundige* gedeelte van het acht en dertigste deel der Academie, en men heeft zonder twijfel, aan den opgang, dien dat werk maakte, de verschillende zwemscholen te danken, die in *Parijs* en bijna in geheel *Frankrijk* tot stand zijn gebragt. Eenige maanden daarna gaf hij *de Kunst des dompelaars* in het licht. Steeds onvermoeid in

zijne oefeningen en nasporingen, gaf Ameilhon onder den titel van *Metallurgie*, of *kunst om de mijnen uit te delven bij de ouden*, een nieuw werk, in het licht. De schrijver treedt in alle bijzonderheden betrekkelijk de uitdelving van het goud, van den oogenblik af, waarop men het uit de mijn haalt, tot dien, waarop het uit de smeltkroes komt. Hij werkte gedurende verscheidene jaren aan het dagblad getiteld: *la Clef des Cabinets des Princes* (*De sleutel van de kabinetten der Vorsten*) gewoonlijk genoemd het *Dagblad van Verdun*. Ameilhon even zeer bedreven in de geschiedenis, en in de kennis der werktuigelijke kunsten der ouden, schreef over *de kleuren*, welke dezelve gekend hadden; over de kunsten in het algemeen, die er betrekking op kunnen hebben, en las in het Instituut eene memorie voor over de *kunst van het lakenvollen* en twee andere over de *Verwkunst bij de Ouden*. De eerste dezer memoriën, is door twee belangrijke stukken vergezeld, in eenig opzigt op de geschiedenis der *oude kruidkunde* betrekking hebbende. Tot bestuurder der Bibliotheek van het arsenaal benoemd, gaf Ameilhon bewijzen van zijne boekenkennis, door er de rangschikking der boeken te regelen, en door andere, die in het stof bedolven, en reeds sedert lang vergeten waren, weder te voorschijn te brengen. Vele andere belangrijke schriften uit de pen van dezen geleerde gevloeid, zijn in de *Gedenkschriften der Academie* verzameld: zij hebben betrekking tot de geschiedenis, en tot den voortgang in de kunsten bij de ouden. De ouderdom en de zwakheden beletteden Ameilhon nooit, om zich bestendig aan de studie toe te wijden, die voor hem eene onvermijdelijke behoefte was geworden. Om de de uitgebreidheid en diepte zijner kunde, door de geleerden betreurd, en om zijne liefderijke inborst, door zijne vrienden beweend, overleed hij in November 1811 in den ouderdom van rium 80 jaren.

Ameline (Claudius) werd te *Parijs* in het jaar 1629 geboren. In den beginne verscheen hij in de pleitzaal, welke hij verliet, om in de *Congregatie* van het *oratorium* te treden. Tot voorzanger der kerk van *Parijs* benoemd, verwisselde hij zijnen post met Claudius Joli, die Aartsdiaken was. Men heeft van hem 1.° eene *Verhandeling over den wil*. *Parijs* 1684, in 12.° — 2.° *Verhandeling over de liefde tot het opperste goed*, *Parijs*, 1699, in 12.° Ook wordt hem toegeschreven: de kunst om wel te leven, dat sommige anderen aan Lodewijk Pascal toekennen. Ameline overleed te *Parijs*,

in 1706, in den ouderdom van 77 jaren.

Amelot de la Houssaye (Abraham Nicolaas), geboren te *Orleans* in 1634, en overleden te *Parijs* in 1706, in eenen staat aan de behoeftigheid grenzende. Hij werd als een ongevoelig en gestreng man afgeschilderd. Hij is bekend door zijne begaafdheid voor de staatkunde. Hij had zich onder den president de Saint-André, afgezant te *Venetië*, die hem voor zijnen secretaris aannam, gevormd. Wij hebben verscheidene werken van hem, onder welke men voornamelijk telt: 1.° Zijne *Vertaling* in het Fransch der Geschiedenis van het Concilie van *Trente*, door Fra-Paolo, 1686, in 4.to zeer gezocht, voor dat die van le Courayer in het licht verscheen. Door deze vertaling maakte hij zich vijanden; men kon het hem niet vergeven, het werk van eenen oproerigen monnik, die, volgens de aanmerking van Bossuet, onder eenen monnikskap, den geest en de gevoelens van Calvijn bedekte, en die geen ander doel had gehad, dan om die groote verzameling van Catholijke prelaten hatelijk te maken, vertaald te hebben (Zie Sarpi) — 2.° Een Fransche *Vertaling* van den prins de Machiavel, in 2 Dl.n in 12.° In dit stuk tracht hij vruchteloos dien schrijver van de billijke verwijtingen te regtvaardigen, die denzelven gedaan zijn, van namelijk moorden vergiftigingslessen gegeven te hebben. » Machiavel, zegt een geacht schrijver, eene alle goede trouw verwoestende staatkunde onderwijzende, verdiende veeleer wederlegd dan vertaald te worden. De zedeleer zoowel van vorsten als van bijzondere personen, kan niet waarlijk eerbiedwaardig, en wezenlijk nuttig zijn, dan in zoo verre zij op de regtvaardigheid gegrond is." 3.° De vertaling in het Fransch van den *hoveling*, door Gratianus, in 12.°, met zedelijke en staatkundige anmerkingen. — 4.° Die der *Jaarboeken van Tacitus*, 4 Dl.n in 12.° droog en plat, maar zeer gezocht, om de veelvuldige aanteekeningen, waarin de schrijver verloren raakt. — 5.° *Geschiedenis van het Venetiaansch bestuur*, 3 Dl.n in 12.° 1714, met het onderzoek der oorspronkelijke vrijheid van *Venetië*, uit het Italiaansch in het Fransch vertaald. Deze geschiedenis mishaagde aan den senaat, die er zich over aan het Fransche hof beklaagde: men zegt, dat de schrijver in de *Bastille* werd opgesloten. — 6.° De *zedeleer* van Tacitus, uit zijne jaarboeken getrok-

ken, in 12.° Dit werk wordt tegenwoordig nog zeer gezocht. Amelot had dezen schrijver zeer beoefend; maar indien deze diepe oefening zijnen geest voor de staatkunde vormde, zoo bragt dezelve toch zijne schrijfwijze niet tot volmaaktheid. — 7.o *Factum*, dienende ter beantwoording op het werk getiteld: Proces, den Joden van *Metz* aangedaan, als beschuldigd van een Christen-kind gedood te hebben, *Parijs*, 1670, in 12.° Dit kleine geschrift is zeer zeldzaam. — 8.o Zijne *Geschied-, staat-, oordeel- en letterkundige gedenkschriften*, 3 Dl.n in 12.° zijn, onder al zijne geschriften, het onnaauwkeurigste, en het meest verspreid; zij zijn met een groot aantal anecdoten opgevuld, waarvan de meeste valsch zijn, en de overige zoo algemeen bekend, dat het niet der moeite waardig was, er een bijzonder boek van te maken. Men moet niet vergeten dat verscheiden schrijvers, uit dit werk vele kleine bijzonderheden hebben geput, die zij ons later op eene gedienstige wijze als ontdekkingen hebben opgedischt. Amelot is de schrijver van een aantal andere werken, die het te wijdloopig zoude zijn alhier aan te halen, en waarover men het 35.e deel der Gedenkschriften van Nicéron kan raadplegen.

Amelotte (Dionisius), te *Saintes* in 1606 geboren, Priester van het *Oratorium* in 1650, en te *Parijs* in 1678 overleden. Hij schreef tegen de theologanten van *Port-Royal*; hoewel hij in zeker opzigt in hun gevoelen heeft gedeeld. Nicole antwoordde hem. Er bestaat van hem: 1.o *Leven van vader de Condren*, in 4.°, vol beuzelingen. — 2.o *Vertaling* van het Nieuwe testament in het Fransch, met aanteekeningen, 2 deelen in 4.to en 4 deelen in 8.vo Deze vertaling, ook zonder aanteekeningen in 1 deel in 8.vo en in 12.o gedrukt, is zeer verspreid. In de voorrede der eerste uitgave, verzekerde Pater Amelotte, dat hij de handschriften der Vatikaansche Bibliotheek, 20 handschriften, uit *Frankrijk* en *Spanje*, al die er in *Italië*, *Engeland*, de Noordsche landen, en in het diepste van *Griekenland* gevonden waren, geraadpleegd had. Zulks is echter eene schrijvers-list. Hij had nooit een enkel dezer handschriften in handen gehad, en had zulks zelfs aan zijne medebroeders bekend. Het was daarenboven belagchelijk te onderstellen, dat deze oratorist, in die handschriften, het zij dan ingebeeld, of wezenlijk, aanleiding zou hebben gevonden, om den tekst of den zin der gewijde boeken te hervormen of te veranderen. Twee Pro-

testanten Daillé, de zoon en Conrart, schoeiden deze vertaling, door zich van die van *Mons* te bedienen, op de leest hunner gevoelens, en deden dezelve in 1671 te *Parijs*, bij Lodewijk Vendôme, in 12.° met kleine letters drukken. Maar naauwelijks was deze uitgave in het licht, of dezelve werd verboden, hetwelk haar zeer zeldzaam heeft gemaakt. — 3.° *Eene korte schets der godgeleerdheid* in 4.to — 4.° *Overeenkomst der vier Evangelisten*, in het Fransch, in 12.° 1669, en in het latijn, 1670.

Amenocles of Aminocles, een Corinther, bouwde volgens Thucydides, Diodorus en Plinius, de eerste vaartuigen met drie roeibanken, welke men in *Griekenland* gezien heeft. Er zijn echter eenige schrijvers, die de uitvinding derzelve aan de Sidoniërs toeschrijven.

Amerbach (Joannes) in *Zwaben* geboren, een boekdrukker der vijftiende eeuw, vestigde zich te *Bazel*, alwaar hij zich door naauwe keurige uitgaven beroemd maakte. Hij gaf in 1506 de werken van den heiligen Augustinus in het licht. Tot die van den heiligen Hieronymus maakte hij toebereidselen, toen de dood hem in 1515 overviel, en hem de uitvoering van dat plan belette. Het is niet aan hem; zoo als sommigen zulks beweerd hebben, dat men de volmaking der drukletters te danken heeft; Nicolaas Jansen, Joannes en Wandelinus, van *Spiers* en anderen, hebben lang vóór hem, letters gebruikt, die fraaijer waren dan de zijne. Hij is in 1480 begonnen te drukken, en de Cursijf-letters zijn eerst in 1501 door Alde uitgevonden, om tot de uitgave van Horatius in 8.° te dienen. Dus kan men niet zeggen, dat zijne letters in alle opzigten te verkiezen waren, boven het Cursijf, dat te zijnen tijde in gebruik was, zoo als vele schrijvers zulks verzekerd hebben. Bonifacius, zijn zoon, was een beroemd regtsgeleerde te *Bazel*, die in 1562 overleed.

Amergin, Aartsdruide der oude Iersche Schotten, zoon van eenen in het Noorden van *Spanje* gevestigden Vorst, Gallamh of Mileagh-Easpain (Kampechter van *Spanje*) genoemd, opperhoofd, zoo als vele zijner broeders, van de Scyto-milesiaansche volkplanting, kwam, volgens de kronijken dier volken, in *Hybernia*, het opperste gezag, en de onderhoorige heerschappijen stichten. Ofschoon hij een Priester was, onderscheidde hij zich door zijne dapperheid in de veroovering van *Ierland*, en, aan zijne beide broeders Heber en Héremur

de eenige; die hem; na verscheidene gevechten overbleven, het koninklijke gezag van het eiland overgevende, behield hij enkel den titel van *Opperste Druide*. De Barden hebben van hem in hunne gezangen gezegd: » De natuur had hem tot dichter en wijsgeer gevormd; de wet maakte hem tot Opperpriester en geschiedschrijver. Hij boog voor de altaren knien, die witter waren dan sneeuw." Men stelt het bestaan van AMERGIN vele eeuwen vóór J. C.

AMERICUS VESPUTIUS, of AMERIGO VESPUCCI, werd in 1451 te *Florence* uit een oud geslacht geboren. Zijne zucht voor de natuur- en wiskunde, alsmede voor de zeereizen openbaarde zich reeds vroegtijdig. Zoodra hij vernomen had, dat de nieuwe wereld door COLUMBUS ontdekt was, brandde hij van verlangen, om in zijnen roem te deelen. FERDINAND, koning van *Spanje*, verschafte hem vier schepen, met welke hij den 10 Mei 1497 de haven van *Cadix* uitzeilde. Hij kwam den 15 October van het volgende jaar terug, 222 gevangenen medebrengende. Op dezen zeetogt had AMERICUS nieuwe landen ontdekt, zoo als het eiland *Sante Margaritha* enz. Hij doorkruiste den zeeboezem van *Paria*, en zeilde meer dan 400 uren ver langs de kusten van het vasteland. Hij ondernam eenen tweeden togt, die even zoo gelukkig uitviel als de eerste, en van welken hij edelgesteenten, en vele andere kostbare dingen medebragt. EMMANUËL, koning van *Portugal*, onttrok hem aan FERDINAND, en liet te zijnen voordeele, drie schepen wapenen, die hem dienden, om eenige eilanden te ontdekken. FERDINAND verbond hem andermaal aan zich, en gaf hem eene vloot, met bevel van zich naar het Zuiden, langs de kust van *Brasilië* te rigten. Hiermede begint het tijdvak zijner groote ontdekkingen. Hem viel de eer ten deel, zijnen naam aan de helft van den aarbol te geven. In de achtste en negende eeuw, zegt een beroemde schrijver, kwamen de Barbaren invallen doen bij de beschaafde volken, maar in deze eeuw, zijn het beschaafde volken, die Barbaren gaan onderwerpen. AMERICUS stierf in 1516 op de eilanden *Terceres*. Wij hebben van hem een verhaal van vier zijner reizen. De koning van *Portugal*, in wiens dienst hij overleden was, liet in de hoofdkerk van *Lissabon*, de overblijfselen van zijn schip, *de Overwinning* genoemd, ophangen. De abt BANDINI gaf in 1745, te *Florence*, zijn leven in 4.to in het licht. Hij beschuldigt PLUCHE en CHARLEVOIX ten onregte, dat zij

aan Amerigus, den roem der ontdekking van *Amerika* zouden hebben betwist; het is ontegensprekelijk waar, dat deze roem eigenlijk aan Christophorus Columbus toebehoort. Van de ontdekking der eilanden tot die des vasten-lands was er slechts eene schrede te doen; en het is meer dan waarschijnlijk, dat *Europa* ook zonder de ontdekkingen van Vesputius, weldra in het volle genot der geheele natuurlijke gevolgen, van de aan hetzelve door Columbus medegedeelde kennis zou zijn geweest. — Zie Behaïm.

Amerongen (Theodorus de Rhede van), had in het begin der geloofsberoerten in de *Nederlanden*, in de eerste helft der zestiende eeuw, het geestelijke bestuur over de stad *Wijk bij Duurstede*, en over de dorpen en gehuchten, welke in den omtrek dier stad verspreid lagen. Hij was uit een adellijk geslacht der stad *Utrecht* gesproten, en had zich door de predikers van nieuwigheden laten medeslepen; doch naderhand is hij door de Goddelijke barmhartigheid tot de oude leer der Kerk teruggekeerd; en is zelfs lid der maatschappij van Jesus geworden, aan welker hij door zijne kunde tot sieraad verstrekte, en in welke hij ook overleden is.

Amersfoort (Cornelis van), reguliere kanonik in het klooster dier orde te *Amersfoort*, zijne geboorteplaats, heeft zich zeer beroemd gemaakt, door het uitspreken eener uitmuntende, sierlijke rede, in het algemeene Kapittel dier zelfde orde, waarvan het handschrift bij de reguliere kanoniken te *Tongeren* is bewaard geworden. Hij is in het midden der zestiende eeuw overleden.

Amersfoort (Everardus van) Licentiaat in de Godgeleerdheid, en regent van het collegie van Sint Laurentius, te *Keulen*, werd in het begin der 15.e eeuw te *Amersfoort* geboren. Hij heeft zich beroemd gemaakt, door de uitgave van het volgende werk: *Verklaringen over Aristoteles boeken van den Hemel en van de wereld*; dit zeer wijdloopige werk is door hem slechts tot aan het eerste deel voltooid. De verklaringen van de overige boeken zijn door Joannes van Nurtingen insgelijks Licentiaat in de godgeleerdheid, vervolgd en ten einde gebragt. Het geheel is te zamen in 1797 te *Keulen* in folio gedrukt.

Amerval (Eligius d'), is de schrijver van een zedekundig boek in Fransche verzen, getiteld: *Le livre de la Diablerie* (*Het boek der duivelarij of tooverij*), *Pa-*

rijs 1508, in fol. Gothisch en weinig bekend.

AMES (WILLEM); hoogleeraar in de godgeleerdheid te *Franeker*, heeft in het latijn over de gewetenszaken geschreven; en vele wederleggende godgeleerde werken tegen BELLARMINUS enz. in het licht gegeven; 5 Dl.n in 12.o *Amsterdam*, 1658. Hij overleed in 1634, in den ouderdom van 57 jaren.

AMICO. Er zijn verscheidene schrijvers van dien naam geweest, waarvan de voornaamste zijn: ANTONINUS, kanonik der hoofdkerk van *Palermo* en geschiedschrijver van PHILIPPUS IV., koning van *Spanje*, in 1746 overleden. Hij heeft nagelaten: 1.o *Trium orientalium latinorum ordinum post captum a duce Godhofredo Hierusalem notitia et tabulana*, *Palermo*, 1636 — 2.o *Thesaurus antiquitatum Siciliæ*, — *Lugd. Batav.*, 1723 in fol. enz. — BERNARDINUS, een Franciscaner, in 1596, prioor zijner orde te *Jeruzalem*, heeft geschreven: *Trattato delle piante* of *Verhandeling over de plans en afbeeldingen, der ongeschonden gebleven gebouwen van het Heilige land te* Jeruzalem *geteekend*, Florence, 1620. De platen van dit boek zijn van den beroemden CALLOT. — VITO MARIA, tot de Congregatie van *Monte-Casino* behoorende werd in *Catania* in 1693 geboren; men heeft van hem: *Sicilia sacra dissertationibus et notis illustrata*, waarvan het laatste gedeelte slechts van hem is; hij heeft zulks in zijn *Siciliae sacrae libri IV. integra pars secunda* enz. *Palermo*, 1773, in fol. doen herdrukken.

AMIENS (JOANNES LODEWIJK D'), een Capucijner-monnik der provincie van *Parijs*, is de schrijver van verschillende tijdreken- en geschiedkundige werken, zoo als van: 1.o *Atlas temporum in 4 libris*, *Parijs*, 1685. — 2.o *Epitome historiarum omnium a Christo nato ad octogesimum annum supra millesimum sexcentesimum cum omnibus characteribus usque ad consummationem seculi*, *Parijs*, 1685 in fol. — Men moet hem niet verwarren met GEORGE D'AMIENS, evenzeer een Capucijner, die onder de geleerden der zeventiende eeuw eene roemrijke plaats verwierf; men heeft van hem: 1.o *Tertullianus redivivus, scholiis et annotationibus illustratus* enz. Er zijn te *Parijs* drie uitgaven van dit werk in het licht gekomen; de eerste is van 1646 in fol. — 2.o *Trina sancti Pauli theologia, positiva, moralis et mystica; omnigena in sancti Pauli apostoli epistolas commentaria*, *Parijs*, 1649, 3 Dl.n in fol.

AMIN-BEN-HAROUN, zesde Kalief uit het huis der ABASSIDEN. Zijn naam was MOHAMMED, en zijn bijnaam *Amin*, dat *de getrouwe* beteekent. Hij volgde zijn' vader HARUN-AL-RASCHID in het jaar 809 der Christelijke jaartelling op. MAMON, zijn broeder, was door eene uitdrukkelijke verklaring, die HARUN, hun vader, in den tempel van *Mekka* had doen ophangen, in het regt van het Kalifaat gesteld. Deze Vorst had te gelijker tijd bevolen, dat het bestuur van het leger van *Khorasan*, met al de huisgeraden van het keizerlijke paleis, na zijnen dood, aan dien jongsten zoon zouden verblijven. AMIN, tot Kalief uitgeroepen, kwam geen enkel der bevelen na, welke zijn vader hem gegeven had en bekommerde zich weinig, om zijnen laatsten wil ten uitvoer te brengen. Hij ontnam in de eerste plaats zijnen broeder al de huissieraden, welker bezit uitsluitend aan denzelven was toegekend, en liet al de legerbenden van *Khorasan* te *Bagdad* komen. MAMON wapende zich tegen zijnen broeder, overwon hem, en deed hem in het jaar 813 sterven. Hij had pas den ouderdom van 28 jaren bereikt, waarvan hij er vijf geregeerd had. De achteloosheid van dien Vorst was gedeeltelijk oorzaak van zijnen dood. Nadat de benden van MAMON, *Bagdad* belegerd, en eenen aanzienlijken post ingenomen hadden, vond men hem geheel zorgeloos op het schaakbord spelende. Men spoorde hem aan de wapenen optevatten, ten einde den moed der belegerden aantevuren. *Laat mij met vrede*, antwoordde hij hun, *want ik ben op het punt om eenen schoonen slag te maken, en mijne tegenpartij schaak en mat te doen zijn.* Een dergener, die tegenwoordig waren, en die de woorden van AMIN hoorde, kon zich niet onthouden van te zeggen, dat het gezond verstand en de fortuin gewoonlijk gepaard gingen. AMIN van het eerste reeds beroofd, verloor weldra ook het tweede.

AMINADAB; een Leviet wonende te *Cariathiarim*, bij wien men de ark, uit het land der Filistijnen teruggebragt, in bewaring stelde. Deze heilige man droeg de zorg over dezelve op aan zijnen zoon ELEAZAR, die dezelve bewaarde, tot dat DAVID haar te *Jeruzalem* liet komen.

AMIOT. — Zie AMYOT (JACOBUS).

AMIOT (Pater), een Fransche Jesuit en Missionaris in *Sina* geboren in 1718, kwam in 1750 te *Macao* en begaf zich van daar in het volgende jaar, op bevel des keizers naar *Pekin*. Hij was grondig ervaren in de

wis- en natuurkunde, en bezat in de toonkunst vrij uitgebreide kennissen. Daarenboven met een gelukkig geheugen en eenen onvermoeiden ijver voor de studie begaafd, leerde hij in korten tijd de Sinesche en Tartaarsche taal. Hij ondernam voor den keizer verschillende werkzaamheden en voerde dezelve uit tot tevredenheid van dien vorst, die hem met zijne achting vereerde. Hij zond eene menigte memoriën naar *Frankrijk*, aan welke wij grootendeels de kennis te danken hebben, die wij van *Sina* bezitten. Deze bezigheden beletteden Pater Amiot niet, om zich aan de werkzaamheden zijner zending toetewijden. Het uittreksel eens briefs van dien vader met het jaarmerk 1752, en welke in de keuze der stichtelijke brieven 3 Dl. bldz. 48 voorkomt, doet ons zien, dat hij van toen af, hoewel nieuwelings in *Sina* aangekomen, reeds genoeg Sineesch, verstond, om de Biecht te kunnen hooren, en dat hij met de Congregatie der *kinderen* was belast. Wij hebben van Pater Amiot: 1.o De vertaling in het Fransch van een Sineesch gedicht, door keizer Kienlong vervaardigd, en getiteld: *Lof der stad* Moukden. Amiot heeft bij zijne vertaling een aantal *geschied- en aardrijkskundige aanteekeningen* over de stad en het land van *Moukden* gevoegd; — 2.o *Krijgskunst der Sinezen*, Didot 1772 in 4.to, herdrukt in het 7.e deel der gedenkschriften over de Sinezen. Het 8.e deel dier zelfde gedenkschriften, bevat een *bijvoegsel* op dat werk met platen, door Pater Amiot gezonden 3.o *Brieven over de Sinesche letterteekens*, aan de Koninklijke maatschappij van *Londen* gezonden, mede in het 1.e deel der gedenkschriften over de Sinezen geplaatst. De aanleidende oorzaak tot dezen brief, waren de Egyptische letterteekens door Needham, op eene Isis gevonden, en die hij meende overeenkomst te hebben, met de Sinesche karakters. Amiot en de overige missionarissen, zijne medebroeders, deden uitspraak, dat de letterteekens van Isis, de minste overeenkomst niet hadden met die van *Sina* 4.o *Over de toonkunst der oude zoowel als der hedendaagsche Sinezen*, in het 6.e deel der aangehaalde gedenkschriften. — 5.o *Leven van Confucius, met platen, volgens Sinesche teekeningen, versierd*, in het 12.e deel. — 6.o Een *Fransch tatar-mantcheou Woordenboek, Parijs*, Didot, de oude, 1789, 3 Dl.n in 4.to — 7.o *Verkorte spraakkunst der tatar-mantcheou taal*, in het 13.e deel der gedenkschriften gedrukt. — 8.o Een aantal *Brieven, waarnemingen, verhandelin-*

gen enz.; waarvan de lijst alleen 14 halve bladzijden, van het register der 10 eerste deelen, der *Gedenkschriften over de Sinezen* beslaat. Deze beroemde Jesuit overleed te *Pekin* in 1794, in den ouderdom van 77 jaren, waarvan hij er meer dan veertig in *Sina* had doorgebragt. (Zie Cibot).

Amira (Zie George, bijgenaamd Amira).

Amman (Paulus), een beroemd Duitsch geneeskundige, werd den 3 Augustus 1634 te *Breslau* geboren. Aan de Leipziger Universiteit volbragt hij zijne geneeskundige studiën. Daarna ging hij eene reis door de *Nederlanden* en *Engeland* doen. In *Leipzig* teruggekeerd, werd hij achtereenvolgens doctor en hoogleeraar in de kruidkunde, daarna in de *physiologie*, hij overleed aldaar den 4 Februarij 1691. Hij ontdekte reeds vroegtijdig het belagchelijke der stelsels, die vóór hem in zwang waren, bestreed dezelve meer door schampreden, dan door oordeelkundige wederleggingen, en baande voor zich zelven in de geneeskunde eenen geheel nieuwen weg. Men verwijt hem een overdreven *Scepticismus* (*) in de geneeskundige wetenschappen te hebben willen invoeren. Zijne werken zijn zeer talrijk, men telt meer dan 40 zoo geneeskundige als kruidkundige verhandelingen van hem. De plant *Ammania* is naar hem genoemd geworden.

Amman (Joannes Koenraad), een Zwitsersch geneesheer der laatste eeuw, te *Amsterdam* overleden, legde zich bijzonder toe, om den doof-geborenen te leeren spreken. Hij deed zijne begaafdheid in zijn vaderland, in *Frankrijk* en in de *Nederlanden* bewonderen. Hij maakte de middelen bekend, waarvan hij zich bediende, in eene kleine, zeldzame en zeer gezochte verhandeling, onder den titel van *Surdus loquens*, bekend, *Harlemii*, 1692, in 8.vo, die te *Amsterdam* in 1700, onder den titel van *De Loquela*, in 12.o herdrukt werd. De abt de l'Epée en de abt Deschamps, in deze eeuw beroemd geworden, door de kunst om de stommen te doen spreken, hebben uit het voorgenoemde stukje veel nut getrokken. Lang voor den geneesheer Amman, had Joannes Wallis, met het beste gevolg dezelfde kunst uitgeoefend, die een religi-

(*) *Leer van Pyrrho, die alles in twijfel trok. = twijfeling.*

Vertaler.

eus Poncius in *Spanje* reeds had bekend gemaakt.

Ammanati (Bartholomeus), beroemd beeldhouwer en bouwkunstenaar, te *Florence* in 1511 geboren, en in 1589 overleden, werd in zijn vaderland tot het oprigten van verschillende aanzienlijke gebouwen gebruikt, waarbij hij bewijzen van zijne bekwaamheid aan den dag legde. De overdekte galerijen van het paleis *Pitti* zijn van hem, alsmede de drieëenigheids-brug, eene der schoonste, die sedert de opkomst der kunsten is daargesteld. Men ziet ook vele zijner werken te *Rome*, zoo als de voorgevel van het Romeinsch collegie, het paleis *Ruspoli* en andere. Deze bouwkunstenaar vervaardigde een groot werk, *la Citta* genoemd, dat de teekeningen bevatte, van al de openbare gebouwen, die in eene groote stad vereischt worden. Dit boek, na beurtelings door verschillende handen te zijn gegaan, werd in de vorige eeuw aan Prins Ferdinand van *Toskanen* gegeven, en het is thans onbekend, wáár het gebleven is. Ammanati had het geluk gehad, van in eene beminnelijke vrouw, denzelfden smaak aantetreffen, als waarmede hij voor de schoone letteren bezield was. Deze vrouw Laura Battiferri genaamd, vervaardigde zeer gezochte Italiaansche gedichten, die men te *Florence*, in 1560, onder den titel van *Opere toscane* drukte.

Ammianus Marcellinus, een Griek van geboorte, diende eerst onder Constantius, Julianus en Valens, en kwam in 378, na den dood van dien Keizer de geneugten van *Rome* smaken. Hij werkte aldaar aan zijne geschiedenis, die hij met het einde der regering van Domitianus begon, en die hij met de regering van Valens eindigde. De broeders Valois, gaven er in 1636, eene uitgave met aanteekeningen van in het licht. Men heeft ook eene goede Parijsche uitgave van dezelve van 1681. Gronovius liet dezelve te *Leijden* in 1693, in fol. herdrukken, en versierde dezelve met geleerde en belangrijke aanteekeningen. Deze geschiedenis, die in het begin uit 31 boeken bestond, waarvan wij er slechts 18 meer bezitten, is niet met de sierlijkheid van Quintus Curtius, noch met de naauwkeurigheid van Sallustius geschreven. De stijl derzelve is hard, maar de daadzaken zijn belangrijk, en worden vrij onpartijdig verhaald. Keizer Julianus wordt er in geveid, maar zulks is het uitwerksel der omstandigheden, en des invloeds, welke zij op de vrijheid van den geschiedschrijver hadden. Am-

MIANUS MARCELLINUS; ontveinst echter, de gebeurtenissen niet, welke voor den Christelijken Godsdienst, dien JULIANUS verfoeide, het gunstigste waren; hij verhaalt de vruchtelooze pogingen, die hij in het werk stelde, om den tempel van *Jeruzalem* te herstellen, en de wonderdadige wijze; waarop dat plan verijdeld werd. In het algemeen wordt het Christendom in zijn werk geen onregt aangedaan, zoo als zulks het geval in de geschriften van andere Heidenen is.

AMMIRATO (SCIPIO) geboren te *Lecce*, eene stad in het Koningrijk *Napels*, den 27 September 1531. Hij begaf zich, op uitnoodiging van den Groot-Hertog, naar *Florence*. Deze Vorst spoorde hem aan, om de *Geschiedenis van Florence* te schrijven, en AMMIRATO, die zich met roem van dien last kweet, werd tot belooning voor zijne volbragte taak, als kanonik der hoofdkerk benoemd. Hij overleed in 1601. Men heeft nog van hem: 1.° *Redevoeringen over* TACITUS, *Florence*; 1598, in 4.to — 2.° *Aanspraken*. — 3.° *Kleine stukjes*. — 4.° *Gedichten*, en andere vrij zwakke werken. De beste uitgave zijner geschiedenis, welke zeer gezocht wordt, is die van *Florence*, 1641 — 1647, 3 Dln in fol. Dezelve werd door zijnen aangenomen zoon, die ook den naam van AMMIRATO voerde, in het licht gegeven. Hij vervolgde dit werk, hetwelk zijn vader met het jaar 1574 geeindigd had. — 5.° De *geslachtregisters* der adellijke familiën van *Florence*, 1615; en die der Napolitaansche familiën, 1651 in fol.

AMMON, zoon van LOTH, en van zijne jongste dochter, was de stamvader der Ammoniten, een volk, dat den Israëliten dikwerf den oorlog heeft aangedaan.

AMMON, eene Libische godheid. Omtrent den oorsprong derzelve zijn de berigten zeer verschillend. Sommige schrijvers, maken hem tot eenen zoon van TRITON; anderen verhalen, dat hij in een woud zou gevonden zijn, waar, behalve een schaap, geen levend schepsel was gezien geweest, en houden hem daarom voor eenen zoon van JUPITER en dat schaap. Nog anderen willen, dat hij tusschen *Karthago* en *Cyrene*, als een knaap in het zand spelende, door eenige herders zou gevonden zijn, aan welke hij, zoo lang hij op het zand gezeten was, voorzeggingen zou gedaan hebben, doch zoodra zij hem opnamen, zou hij verstomd zijn. Nog anderen eindelijk verhalen, dat

Bacchus, op zijnen togt naar *Indië*, door honger en dorst afgemat, in de nabijheid van *Xerolibya* Jupiter om hulp zoude gesmeekt hebben, waarop hem een ram verscheen; die eene bron uit het zand voor hem opkrabde, en daarop verdween. Dezen ram had Bachus voor Jupiter zelven gehouden, hem goddelijke eer bewezen en eenen tempel gebouwd, dien men *Ammon* noemde, uit hoofde van het menigvuldige zand, dat op die plaats wordt gevonden. Anderen zeggen, dat Jupiter aldus werd bijgenaamd, omdat zijn eerste tempel door eenen herder, Ammon genaamd, werd opgerigt. De Libiërs bouwden hem, onder dien naam eenen prachtigen tempel, in de woestijnen, die men ten Westen van *Egypte* vindt. Men kwam er van zeer verre het standbeeld van dien God raadplegen, die er beroemde orakels liet hooren. Zij duurden voort tot aan den tijd van Theodosius. Men stelde hem onder de gedaante van eenen ram, of enkel met eenen kop en de horens van eenen ram. Alexander *de Groote* had de dwaasheid voor eenen zoon van Jupiter Ammon te willen doorgaan. Ammon was ook de naam van eenen koning van *Libië*, die sommigen voor Bacchus houden;

Ammon, door de Egyptenaars Amoün genoemd, werd in *Egypte* uit eene adellijke en rijke familie geboren; toen hij in 308, den ouderdom van 22 jaren bereikt had, wilden hem zijn voogd en opziener noodzaken in den echt te treden; Maar zelfs op den dag van zijn huwelijk las hij aan zijne vrouw den lof *voor*, welken de heilige Paulus aan den maagdelijken staat toezwaait, en haalde haar ligtelijk over, om zich te verbinden, van met hem in eene gedurige onthouding te leven. Ammon was de eerste Kluizenaar, die het gebergte van *Nitria* bewoonde. Hij bragt er 22 jaren in door, en maakte hetzelve zeer beroemd door zijne heiligheid, alsook door de menigte kluizen, die hij stichtte, en welke hij met leerlingen, die zijner waardig waren, bezette. De heilige Athanasius spreekt in het leven van den heiligen Antonius met grooten *lof* van hem. Hij wordt in *de meeste* Grieksche *martyrologiums* onder den 4 October genoemd.

Ammonius, wijsgeer van *Alexandrië*, werd in het Christendom opgevoed. Hij begon met koren in zakken te dragen, waardoor hij den bijnaam van *Saccas* verkreeg; maar dit beroep verlaten hebbende maakte hij grooten voortgang in de eclectische of nieuw platonische wijsbegeerte, en in 243 onderwees

hij met het beste gevolg. ORIGINES, PLOTINUS waren zijne leerlingen. De heilige HIERONYMUS prijst zeer zijne *overeenstemming der Evangelisten*, die in de *Bibliotheek der Kerkvaders* gevonden wordt. Deze overeenstemming is enkel zamengesteld uit den heiligen tekst, zonder er een enkel woord bij te voegen, noch uit te laten. Er zijn schrijvers, die hem de verdienste weigeren, dit werk zamengesteld te hebben, en het aan eenen Bisschop toeschrijven, even als hij AMMONIUS genoemd. AMMONIUS stond niet minder in achting bij de Heidensche, dan bij de Christelijke schrijvers: PLOTINUS, LONGINUS, PORPHYRUS en HIÉROCLES stelden hem grootelijks op prijs.

AMMONIUS, heelmeester van *Alexandrië*, maakte het eerste eene opening in de blaas, om er den steen uit te halen. Hetgeen hem den naam van *Lithothome*, dat is *steensnijder* heeft doen verkrijgen.

AMMONIUS, zoon van HERMIAS, een Peripatetisch wijsgeer (*), een leerling van PROCLUS, heeft in de VI. eeuw gebloeid. Zijn werk: *De differentia vocum*, wordt in een Grieksch Woordenboek gevonden, dat te *Venetië*, in 1497 in fol. is in het licht gegeven, en hetzelve is te *Leyden* in 1739 met andere oude spraakkunsten, in 2 deelen in 4.to in het licht gegeven, en 2.o *Commentarius in librum ARISTOTELIS de interpretatione, græce, Venetië*, 1546, in 8.vo is ook van dien schrijver.

AMNON, oudste zoon van DAVID, ontstak in zulk eene vurige liefde voor THAMAR, zijne zuster, dat hij haar, ondanks haren tegenstand tot zijnen wil bragt, daarna joeg hij haar hoonend weg. Om deze bloedschande te wreken liet ABSALON, de broeder van THAMAR, AMNON op een feestmaal noodigen; en, zoodra hij door den wijn bedwelmd was, liet hij hem in het jaar 1030 vóór J. C. vermoorden.

AMOLON of AMULON volgde AGOBARD in het jaar 840 op den Aartsbisschoppelijken stoel van *Lyon* op, en overleed in 852. Hij werd zeer bemind van Koning KAREL *den Kale* en van Paus LEO IV. Hij is de schrijver van eenige losse stukjes over de genade en de voorbeschikking, welke in de 13.e en 14.e deelen van de Bibliotheek der Kerkvaders, en in het aan

(*) *Aanhanger der leer van ARISTOTELES.*

Vertaler.

hangsel tot de werken van AGOBARD door BALUSIUS gevonden worden. Men vindt ook op dezelfde plaats zijnen brief aan THEUTBALD, Bisschop van *Langres*. Hij beval aan dien Prelaat, om zekere relikwiën, welker echtheid niet kon bevestigd worden, uit de kerk weg te nemen, en op eene betamelijke wijze te begraven. Hij beriep zich in zijn bevel, op het gedrag, hetwelk de heilige MARTINUS in een dergelijk geval gehouden had, en op het besluit van Paus GELASIUS. Wat de gewaande mirakelen betrof van zekere vrouwen, die in de tegenwoordigheid dezer relikwiën in stuiptrekkingen vielen, en veel uitstonden, zoo zeide hij, dat men dezelve moest verachten en verwerpen. De ware mirakelen voegde hij er bij, geven dikwerf aan de zieken de gezondheid weder, maar zij benemen dezelve nooit: eene aanmerking, die zeer toepasselijk is op de kunstgrepen, waarvan de Janseniste-sekte goddelijke werken heeft willen maken (Zie PARIS en MONTGERON). Hij had eenigen tijd de verdediging op zich genomen van GOTESCALC, dien hij in het begin, daar hij hem niet kende, trachtte te verdedigen; maar hij heeft steeds de dwalingen verworpen, die men in hem veroordeelde.

AMON, Koning van *Juda*; zoon en opvolger van MANASSE, was even zoo goddeloos als zijn vader, en kwam niet, zoo als hij, van zijne dwalingen terug. Na twee jaren geregeerd te hebben, werd hij door zijne officieren in het jaar 561 vóór J. C. omgebragt.

AMON; landvoogd der stad *Samarië*, hield op bevel van Koning ACHAB, den Profeet MICHEAS gevangen.

AMONTONS (WILHELMUS) werd te *Parijs* in 1663 geboren; zijn vader was een advocaat, uit *Normandyë* oorspronkelijk. Wijl eene buitengewone doofheid, waarmede hij in zijne jeugd behebt was, hem belette in gezelschappen te verkeeren, zoo begon hij zijn vermaak in de werktuigen te zoeken. Hij leerde het teekenen, het landmeten en werd in verscheidene publieke werken gebruikt. In 1687 bood hij der akademie van wetenschappen eenen nieuwen vochtmeter aan, die zeer toegejuicht werd. Niet minder juichte men zijne *Aanmerkingen op een nieuw water- uurglas en op de barometers* toe, welke aan dezelfde academie werden opgedragen, die hem in 1699 als haar medelid aannam. Dit boek in 1695 in het licht gekomen, is thans bijna in de vergetelheid. AMONTONS heeft

ook eene *Theorie over de wrijving der ligchamen* nagelaten, die in de gedenkschriften der akademie gevonden wordt. Zijn thermometer hoewel gebrekkig, door dat het *resultaat*, gedeeltelijk van de zwaarte der lucht afhing, was zeer kunstiglijk uitgedacht. Hij overleed in 1705 aan eene ontsteking in de ingewanden. Hij was bescheiden opregt en openhartig van inborst. Sommige houden Amontons voor den eersten uitvinder der *telegrafen*; hij deed tot tweemalen proefnemingen met dezelve voor de koninklijke familie.

Amor volgens de *oudere* fabelleer, de oudste onder de goden, die zelfs reeds aanwezig was, vóór, dat er nog iets bestond; hij bragt het eerst den onvruchtbaren chaos in beweging, opdat hij duisternis zoude voortbrengen, waaruit vervolgens de *aether* en de dag geboren werden. — De geestige dichter Aristophanes voert deze oude verdichting schertsende aan, vogelen te dien einde sprekende invoerende. — In de nieuwere *mythologie* is Amor, de zoon van Venus en Mars, de god der zinnelijke liefde, hij wordt als een gevleugeld knaapje afgebeeld met pijl en boog gewapend.

Amorette, is de naam van den beroemden Bibliothecaris aan de Ambroziaansche boekerij te *Milane* van 1797 tot 1816. — Ook de naam eener beroemde Italiaansche vrouw, die in 1777 te *Pavia* de Doctorale waardigheid in de regtsgeleerdheid ontving, en in 1787, te *Oneglia* overleed.

Amort (Eusebius), regulière Kanonik der orde van den heiligen Augustinus, geboren den 15 November 1692, onderwees de godgeleerdheid, en volgde den Kardinaal Lercari te *Rome*. In *Beijeren* teruggekeerd onderscheidde hij er zich door zijne sterrekundige waarnemingen en een groot aantal geschriften over verschillende onderwerpen. Hij was een wijs, zedig en diep geleerd man. Men heeft van hem onder andere werken: 1.° *Philosophia pollingana*, *Augsburg*, in fol. 1730. Er is aan het einde van dat boekdeel eene zeer uitgebreide verhandeling tegen de beweging der aarde, getiteld: *Notitia accurata de Systematæ ac partibus universi*; een werk, dat de hedendaagsche sterrekundigen als verouderd beschouwen, en dat echter vele waarheden behelst, die welligt nog niet genoegzaam opgehelderd zijn. — 2.° Eene *geschiedkundig-godgeleerde verhandeling over de aflaten*, in fol. — 3.° Een *Bijvoegsel* tot het *Woordenboek der gewe-*

tenszaken; van PONTAS. — 4.° *Regels uit de heilige Schrift, de Conciliën en Kerkvaders ontleend, over de verschijningen, openbaringen, gezigten* enz. 1744, 2 Dl.n in 4.to — 5.° Eene *Verhandeling*, die aan THOMAS à KEMPIS, deszelfs ware schrijver, het dierbare werkje over de *navolging van JESUS CHRISTUS* weder toekent. Dit werk, vol geleerde aanmerkingen, en eene heldere oordeelkunde, verdrijft alle twijfelingen, welke de voorstanders van GERSEN, omtrent den schrijver dier uitmuntende zedelijke verhandeling hadden getracht te verspreiden. Hoewel de Verhandelingen van den Abt GHESQUIÈRE en van den Abt DESBILLONS dezelfde bewijzen bevatten, en zelfs nieuwe ontdekkingen bij die van AMORT voegen, is de naauwkeurige uitdrukking der hoedanigheden van de verschillende vertalingen, welke de Gersenisten beweerd hebben, dat vóór den tijd van THOMAS à KEMPIS zijn geweest, echter een bijzonder voorregt dezer laatste. Het blijkt uit de eenvoudige inzage van dit geschrift, dat de gewaande oudheid dier handschriften, enkel in de verbeelding eeniger beoordeelaars bestaat, die het vooroordeel, of ik weet niet, welke partijgeest, verbonden heeft, om eene geschiedkundige *paradoxe* stelling te verdedigen; die het eerste gezigt eens onpartijdigen lezers niet kan verdragen (Zie NAUDÉ, GERSEN, KEMPIS, DESBILLONS). Al deze werken zijn in het Latijn geschreven. EUSEBIUS AMORT overleed den 25 November 1775, in den ouderdom van 83 jaren. Men heeft zijn afbeeldsel gegraveerd, met dit opschrift: *Litterarum, maxime sacrarum, per Bavariam restaurator.*

AMORY (THOMAS) een Engelsch godgeleerde, aan den heerschenden Godsdienst niet toegedaan, in 1700 te *Taunton*, in het graafschap *Sommerset* geboren, en Doctor der *Theologie* aan de universiteit van *Edimburg* nam van 1730 tot 1759 de bediening van predikant in zijne geboortestad waar; daarna ging hij naar *Londen*, alwaar hij zich door zijne redevoeringen onderscheidde. Hij volgde Doctor CHANDLER in de pastorie van *Old-Jewry* op, en was een der Commissarissen om de uitbreiding der verdraagzaamheids-acte te verzoeken. Hij was tegen het strenge Calvinismus. Hij omhelsde niet, zoo als vele zijner medebroeders, het Socinianismus en verwierp noch de natuurlijke klaarblijkelijkheid van een toekomstig leven, noch het denkbeeld van een afgescheiden Staat. Hij heeft nagelaten: 1.° *Predikatien*, 2 Dl.n in 8.vo: hij toonde daar-

in een goede theologant te zijn. — 2.° *Leven van* HENDRIK GROVE. — 3.° *Gedenkschriften van Doctor* BENSON en *van Doctor* SAMUËL CHANDLER. Hij overleed in 1774, en bezat naar men zegt, in den maatschappelijken omgang, een zacht en beminnelijk karakter.

AMOS, de derde der twaalf kleine Profeten, de tweede volgens de zeventigen, en de vierde volgens Dom CALMET, was een herder uit de stad *Thecue*, zoo als hij zulks zelf zegt in het begin zijner profetie. De heilige HIERONYMUS noemt hem: *Pastor, et rusticus, et ruborum mora distringens.* Hij leefde onder de regeringen van OSIAS, koning van *Juda*, en van JEROBOAM, koning van *Israël.* Zijne voorzeggingen in negen hoofddeelen vervat, zijn met vele eenvoudigheid geschreven. Men vindt er vele vergelijkingen in, uit zijn beroep ontleend, die daardoor des te krachtiger en schilderachtiger zijn, om zich hiervan te overtuigen, behoeft men slechts het zesde hoofddeel te lezen, waarin hij den wellust en de weelde beschrijft, die destijds in *Samarië* heerschten. AMAZIAS, priester van *Bethel*, liet hem omtrent het jaar 785 vóór J. C. ombrengen (*). De schrijver van de levens der Profeten aan den heiligen EPIPHANIUS toegekend, de heiligen CLEMENS van *Alexandrië*, en eenige latere schrijvers, zijn van gevoelen geweest, dat deze Profeet, dezelfde was, als AMOS, vader van den Profeet ISAÏAS; maar de heilige AUGUSTINUS, de heilige HIERONYMUS, de heilige BASILIUS, de heilige ISIDORUS enz. verwerpen met grond dit gevoelen. De vader van den Profeet ISAÏAS was een aanzienlijk man, uit de stad *Jeruzalem*, en de Profeet AMOS bekent zelf, dat hij een herder was. Daarenboven schreef men die namen verschillend, hoewel de Latijners er geen verschil in maken.

AMOUR (WILHELMUS DE SAINT), werd te *Sant-Amour*, een vlek in *Franche-Comté* in het begin der dertiende eeuw geboren. Hij had een Kanonikaat te *Beauvais*, en ontving den doctoralen hoed in de *Sorbonne.* De voorregten aan de bedelmonniken toegestaan, de Universiteit van *Parijs* beleedigd hebbende, zoo werd DE SAINT-AMOUR naar *Rome* gezonden, en volbragt zijne zending met eenen ijver die naar de dweepzucht

(*) Er wordt in de heilige Schrift noch van den tijd noch van de wijze van den dood van AMOS gewag gemaakt.

zweemde; Zijn werk *Over de gevaren der laatste tijden*, bij deze gelegenheid zamengesteld, is eene hevige uitvaring tegen de Religieuzen, en voornamelijk tegen de Dominikanen. « De achting en de gunst," zegt de Abt Bérault, « welke de doorluchtigste personen aan die Religieuzen bewezen, haalden hun vele verwijtingen en beleedigingen op den hals. Men legde hun al de beschuldigingen te laste, die men sedert dien tijd zoo dikwerf heeft vernieuwd, en die men nimmer moede zal worden, tegen de nieuw aangekomenen te herhalen, wier ijver en talenten de oogen zullen doen openen over de vermindering en nutteloosheid hunner voorgangers in het genot der openbare hoogachting." Alexander IV. veroordeelde Wilhelmus en beroofde hem, van al zijne kerkelijke voorregten. Natdat de Saint-Amour, op eene reis, die hij naar *Rome* deed, zijn werk verdedigd had, zond hem de Paus ontslagen terug. Naauwelijks was hij vertrokken, of diezelfde Opper-priester, beter van zijnen onrustigen en woelzieken geest onderrigt, schreef hem, dat hij hem verbood in *Frankrijk* te komen, te onderwijzen en te prediken. Saint-Amour was verpligt in zijn dorp te blijven, tot na den dood van Alexander; toen kwam hij in *Parijs* terug, en werd er wel ontvangen. Urbanus IV., opvolger van Alexander, aan wien de leeraar zijn werk zond, zeide niets tegen hetzelve, maar behandelde den schrijver met onverschilligheid. De Saint-Amour overleed in 1272. Zijne werken zijn in 1632, in 4.° in het licht gegeven. Zij zijn ten getalle van drie: 1.° *De pharisæo et publicano.* — 2. *De periculis novissimorum temporum.* — 3.° *Collationes scripturæ Sacræ.* Hij valt in al die geschriften de bedel-orden met eene verbittering aan, die hem kluchtig maakt. De heilige Thomas, en de heilige Bonaventura, beide Religieuzen, handhaafden met meer waardigheid de zaak hunner orde. De eerste vooral onderscheidde zich in dat werk. Hij sprak te *Anagnië*, in tegenwoordigheid des Pauses eene verdedigingsrede uit, waarin hij met de kracht en de naauwkeurigheid, die al zijne geschriften kenschetsen, de Religieuzen tegen de verschillende bijgebragte ongegronde bewijzen, van hunnen beleedigenden aanvaller verdedigde. Zijn persoon alleen, zijn gedrag, zijne doorwrochte schriften, waren eene blijvende verdediging der orde, welke hij met de heldhaftigste opofferingen had omhelsd.

Amour (Lodewijk Gorin de Saint-) werd te *Parijs* in 1619 geboren; hij was

de zoon eens koetslers van den koning van *Frankrijk*, en doopzoon van Lodewijk XIII. Hij ontving den doctoralen hoed der *theologie*, en werd rector der Universiteit van *Parijs*; in welke hij gedurende den loop zijner studiën had uitgeblonken. De Bisschoppen, die Jansenius toegedaan waren, zonden hem, onder Innocentius X. naar *Rome*, om hunne zaak te verdedigen. Daar hij hierin niet had kunnen slagen, kwam hij te *Parijs* terug, om die van Arnauld te bepleiten. Hij werd buiten de *Sorbonne* gesloten, wijl hij de veroordeeling van dien leeraar niet had willen onderteekenen. Hij stierf in eenen gevorderden ouderdom, in het jaar 1687. Men heeft van hem een *Dagverhaal* van hetgene er te *Rome* van 1646 tot 1653 omtrent de vijf stellingen verrigt was. Het werd in 1662 in fol. gedrukt. Er straalt even zoo vele waarheid in door, als men zulks van de voordragt eens advokaats kan verwachten, wiens hoofd niet weinig opgewonden is, en die tegen zijne partij spreekt. Een besluit van den staatsraad van het jaar 1664, op voorstel van verschillende prelaten uitgevaardigd, veroordeelde hetzelve, om door beulshanden te worden verbrand. De Kardinaal Bona gaf er onder dagteekening van Februarij 1664 eene wijdloopige beoordeeling van in het licht, die wij in *manuscript* bezitten. De geleerde Prelaat ontsluijert in dezelve, op eene uitmuntende wijze, de kwade trouw en den onregtzinnigen geest van den schrijver des *Dagverhaals*.

Amphares, Ephoor te *Sparta*, was de voorname oorzaak, die het ombrengen van den uitmuntenden Koning Agis IV. te weeg bragt (Zie Agis IV.).

Amphianax, Koning van *Lycië*, nam den door Acrisius verdrevenen Proetus vriendelijk op; gaf hem zijne dochter Antea (bij Homerus, Sthenobœa genoemd) ten huwelijk, en rustte een leger uit, waarmede Proetus zijnen broeder Acrisius dwong, hem een gedeelte van het vaderlijke erfgoed terugtegeven.

Amphiaraos of Amphiaraus, zoon van Oecleus of volgens anderen, van Apollo en Hypermnestra, dochter van Thestios, had van de Goden de gaaf, om het toekomstige te voorzeggen, in eenen hoogen graad bekomen, en wilde daarom, in den juist begonnen Thebaanschen oorlog niet mede optrekken, wijl hij vooruit wist, dat deze onderneming een treurig einde zoude hebben, en er, behalve Adrastus, geen enkele der Vorsten,

het leven van zoude redden. Maar ERIPHYLE, de zuster van ADRASTUS, was de echtgenoote van den voorzegger, en deze verraadde aan haren broeder voor een gouden halssnoer, dien hij haar schonk, de plaats, waar AMPHIARAOS zich verborgen had. Nu was er geene keuze meer te doen en AMPHIARAOS moest zich voegen naar zijn lot, doch vóór zijn vertrek gaf hij nog aan zijnen zoon ALCMÉON het bevel, den dood zijns vaders aan de trouwelooze ERIPHYLE te wreken. Voor *Thebe* onderscheidde hij zich nog op de lofwaardigste wijze door zijne dapperheid; maar toen hij door PERICLYMENOS gewond werd, erkende hij het besluit der Goden en zijn naderend lot, en stortte zich met paard en wagen in de, door den donder van ZEUS geopende aarde; ZEUS schonk hem echter de onsterfelijkheid en de Oropeërs rigtten hem eenen tempel op, waarvan het orakel zeer beroemd is geworden.

AMPHICTION of AMPHICTYON, zoon van DEUCALION en van PYRRHA, regeerde in de *Thermopylen*, ten tijde dat AMPHYCTIS, koning van *Athene*, dien men ten onregte, met hem heeft verward, in het rijk heerschte, dat hij op CRANAÜS, zijnen schoonvader, overweldigd had. De koning der *Thermopylen*, zeer verschillende van dien overweldiger, was een wijs en vaderlandslievend vorst. Om de verschillende staten van *Griekenland* door eenen algemeenen band te vereenigen, bragt hij een bondgenootschap tusschen 12 Grieksche steden tot stand, welker afgevaardigden zich jaarlijks tweemalen, na de Goden gezamenlijk door offeranden vereerd te hebben, naar de *Thermopylen* begaven, om er over hunne aangelegenheden te raadplegen. Door dit middel vestigde AMPHICTION de eendragt en de vriendschap tusschen de Grieken, en onderwierp hen aan een geregelde vereering der Godheid, welke alleen in staat is, om de zeden der onbeschaafdste volken te verzachten. Deze beroemde vergadering werd de *Raad der Amphictionen* genoemd, naar den naam van dengenen, die dezelve in 1522 vóór J. C. gesticht had. Elke stad zond twee afgevaardigden naar deze soort van algemeene staten; maar de meeste ontrouw aan het vaderland gepleegd, was voldoende, om er niet te kunnen worden toegelaten. CŒLIUS beweert, dat AMPHICTION de eerste is geweest, die den menschen geleerd heeft den wijn met water te mengen; RHODIGIN zegt, dat hem dit gebruik door BACCHUS zelven werd medegedeeld, maar zou het geloof-

waardig zijn, dat de God der dronkaards den menschen lessen van matigheid gegeven heeft?

Amphilochus, een zoon van Amphiaraos, was mede voor *Troje*, en begaf zich, na de verovering der stad, naar *Epirus*, waar hij de stad *Argos Amphilochicum* stichtte. Hij werd na zijnen dood als een God vereerd.

Amphilochus (*Heilige*), werd in het jaar 344 tot Bisschop van *Iconium* of *Iconion*, thans *Conia*, benoemd. Hij had vroeger de pleitzaal bezocht. Hij verkreeg van keizer Theodosius zeer gestrenge wetten tegen de Ketters, daar hij hem de verwarringen deed opmerken, die de sectengeest nooit nalaat, zoowel in den staat als in den godsdienst te weeg te brengen. Men zegt, dat deze heilige, gebelgd, dat de keizer, den Arianen een gunstig oor verleende, naar het paleis ging, den jongen Arcadius, even als een ander kind, eenigzins streelde, maar zich verder hield, alsof hij hem den eerbied niet wilde bewijzen, dien hij hem schuldig was. De keizer, hierover gestoord, beval, dat men den heilige zoude wegjagen, toen Amphilochus hem zeide: *Gij wilt, o keizer! dat men in den eerbied aan uwen zoon niet te kort schiete; en gij wordt driftig jegens degene, die hem eene zoodanige beleediging aandoen: hoe wilt gij dan, dat de God van hemel en aarde, diegene behandele, welke zijnen eenigen Zoon lasteren?* Dit eenvoudige antwoord, waarvan de kracht en de wijsheid aan Theodosius behaagde, deed dezen keizer besluiten, de Arianen te straffen. De heilige Amphilochus was in 381, bij de eerste algemeene kerkvergadering van *Konstantinopel* tegenwoordig, was voorzitter in het Concilie van *Side* en deed in beide zijnen ijver bewonderen. Er wordt na het jaar 394 geene melding meer van hem gemaakt. Het schijnt, dat hij omtrent dien tijd overleden is. De heilige Gregorius *van Nazianze* noemt den heiligen Amphilochus: „Een onberispelijk Bisschop, een Engel, een held der waarheid." Wij weten door de getuigenis van denzelfden Kerkvader, dat de heilige Bisschop van *Iconium*, door zijne gebeden, de aanroeping der heilige Drieëenheid, en door het opdragen der heilige offerande, de zieken genas. Er zijn ons van hem fragmenten van verschillende werken overgebleven, welke in de *Bibliotheek der Kerkvaders* gevonden worden, en een brief over de kerkvergaderingen door Cotelier in het licht gegeven. De vader Combefis, gaf te *Parijs*, 1644 in fol. in het

Grieksch en in het Latijn, eene goede uitgave in het licht van al wat wij van den heiligen Amphilochus bezitten; maar de acht predikatiën, welke Combefis hem toeschrijft, zijn klaarblijkelijk van een' ander schrijver die later leefde. Welligt zijn dezelve van Amphilochus *de Cyziker*, den vriend van Photius, die in het jaar 860 bloeide. Het leven van den heiligen Basilius, aan den heiligen Amphilochus van *Iconium* toegeschreven, schijnt het werk van eenen lateren Griek te zijn, en verdient niet het minste vertrouwen.

Amphion, zoon van Jupiter en Antiope, de vrouw van Lycus, Koning van *Thebe*, die haar verstiet, speelde met zoo veel bevalligheid op de lier, dat de rotsen hem volgden, en dat de steenen, gehoorzaam op het geluid van zijn instrument, zich van zelve schikten, om de muren van *Thebe* te vormen. Degene, die eenen redelijken zin aan de ongerijmdheden van het Heidendom hebben willen geven, zeggen, dat deze fabel beteekent, dat Amphion alle harten door zijne welsprekendheid won, of liever dat hij de half wilde menschen bewoog, zich in maatschappijen te verzamelen, eene stad te vormen, die hij door wijze wetten bestuurde. Dit is ten minste het denkbeeld; dat Horatius er van geeft; want, na het vermogen te hebben verhaald, dat Orpheus op de menschenëters uitoefende, voegt hij er onmiddelijk bij:

Dictus et Amphion, *Thebanæ* conditor arcis,
Saxa movere sono testudinis, et prece blanda
Ducere quo vellet. Fuit hæc sapientia quondam,
Publica privatis secernere, sacra profanis;
Concubitu prohibere vago, dare jura maritis;
Oppida moliri, leges incidere ligno.

Horat. A. P.

Amphion leefde in het jaar 1417 vóór J. C. en werd, volgens de fabelleer, door Apollo en Diana met pijlschoten gedood. Pausanias spreekt van eenen anderen Amphion, zoon van Acestor, die bij de Grieken in de beeldhouwkunde uitmunte.

Amphion. — Zie Echion.

Amphitrite, eene dochter des *Oceaans* en van Thetis; of volgens anderen van Nereus en Doris, had besloten nimmer in den echt te treden. Wijl haar Neptunus desniettegenstaande hartstogtelijk beminde, en haar overal achtervolgde, zoo verborg zij zich langen tijd voor hem op de *Atlantische eilanden*; maar werd eindelijk door eenen van Neptunus uitgezonden Dolfijn opgespoord; die haar door zijne wegslepende

welsprekendheid wist te bewegen, om zich in handen te stellen van den God der zee. Uit dankbaarheid voor dezen bewezen dienst, plaatste Neptunus, den Dolfijn onder de sterren. Bij Amphitrite verwekte hij vele kinderen, waaronder Triton en Rhode vooral opmerking verdienen; maar toen hij met Scylla in eenen minnenhandel trad, moest deze de ijverzucht van Amphitrite zwaar ondervinden. Amphitrite wordt gewoonlijk met eenen vliegenden sluijer, den drietand van haren gemaal in de hand houdende, voorgesteld. Somtijds zit zij op eenen dolfijn of een ander zee-dier, somwijlen ook op eenen schelpwagen door Tritons getrokken, met gevlochten haar en onbetamelijk naakt.

Amphitryon, zoon van Alceus en echtgenoot van Alcmene, volgde zijnen schoonvader op, dien hij bij misvatting doodde. Terwijl dat hij zich bezig hield, den oorlog te voeren, ging Jupiter in de gedaante van Amphitryon, Alcmene bezoeken, zij beviel van tweelingen, waarvan de eene, de zoon van Jupiter, Hercules werd genoemd, de andere, de zoon van Amphitryon, werd Iphicles genoemd. Deze fabel heeft aan Plautus en aan Molière het onderwerp tot een blijspel verschaft; het ware te wenschen, dat in beide de betamelijkheid en de zedelijkheid niet in de waagschaal waren gesteld.

Ampsing (Joannes Assuerus), Hoogleeraar der geneeskunde aan de Universiteit van *Rostok*, geboren in de provincie *Over-IJssel*, is de schrijver van eenige werken over zijne kunst. 1.° *Disputatio de Calculo* 1617 in 4.to — 2.° *De morborum differentiis liber*, 1619 in 4.to en 1623 in 8.vo — 3.° *De dolore capitis; disputatio* 1618 in 4.° enz. Hij was de geneesheer van den Hertog van *Meklenburg*, toen hij den 19 April 1642 in den ouderdom van 83 jaren overleed.

Amri, Koning van *Israël*, werd na den dood van Ela, door het leger als vorst uitgeroepen. Hij bouwde *Samarië*, en overleed na eene regering vol goddeloosheden, in het jaar 918 vóór J. C. — Zijn zoon Achab, die zulk eenen vader waardig was, volgde hem op.

Amrou-Ben-al-as, de zoon eener openbare hoer en van eenen onbekenden vader, legde zich vroegtijdig op de dichtkunde toe, en maakte hekeldichten op Mahomed, tegen wien hij den bittersten haat had opgevat. Kort daarna tot de leer des Korans bekeerd, was hij een der ijverigste verdedigers

derzelve. Tot landvoogd van *Syrië* benoemd; tot welks onderwerping hij had medegewerkt, trok hij tegen *Egypte* op, hierbij de bevelen van Omar, zijn' Souverein, die hem zulks verboden had, behendiglijk ontwijkende. Hij trok de grenzen over, nam *Peluse* met slechts 4000 man in, stichtte de stad *Fostat*, thans *Groot-Kairo*, en maakte zich van *Alexandrië* meester. Het was op dat tijdstip, dat de zoo zeer beroemde bibliotheek verbrand werd, welke door een bevel van den Barbaarschen Omar ter vlamme, werd gedoemd. Amrou liet een gemeenschaps-kanaal, tusschen de *Roode* en de *Middellandsche zee* graven, strekte zijne veroveringen over die gedeelten van *Afrika* uit, welke aan *Egypte* grenzen, en deed zich door zijne wijze maatregelen, in het bestuur van dat koningrijk, hetwelk hij in 659 van Moawrah ontving, onderscheiden. Deze vorst, welken de Christenen den listigsten der Arabieren hebben bijgenaamd, overleed in het jaar 42 der *Hegira*, of 663 der Christelijke jaartelling.

Amsdorf (Nicolaas) in 1483 te *Zschoppau*, in *Meisnië* geboren, koos Luther tot meester, en schreef; even als hij, met veel gal en bitterheid tegen de Catholijken en den Paus. Luther, hoewel zelf slechts eenvoudig Priester, zalfde dezen zijn leerling tot Bisschop van *Naumburg*. Deze Luthersche prelaat beweerde, dat als men de goede werken beschouwde als middelen, om tot de zaligheid te geraken, dezelve der zaligheid nadeelig waren. Volgens Morery overleed hij te *Maagdeburg* in 1541; maar volgens de *Biographie Universelle* en de *Taschen-Conversations-Lexicon Augsburg*, 1828, wordt zijn leven tot 14 Mei 1565 gerekt, als wanneer hij te *Eisenach* zou overleden zijn. Ook zou hij, volgens gemelde schrijven, de voornaamste stichter der Universiteit van *Jena* zijn geweest. Zijne aanhangers werden *Amsdorfers* genoemd.

Amstel (Gijsbert van) — Zie Gijsbert.

Amstel (Jan van), een wakker zee-held der zeventiende eeuw, werd uit boeren-ouders te *Schijndel*, een dorp in de provincie *Noord-Braband* geboren. Van Amstel ontliep zijne ouders, uit vrees van gestraft te worden, wijl hij, tegen het uitdrukkelijk verbod des vaders, het paard in vollen galop naar de weide gebragt had, dat daardoor kreupel was geworden, en begaf zich naar *Amsterdam*, waar hij op een oorlogschip dienst nam, en zich zoo wakker kweet, dat hij eindelijk

kapitein werd op een oorlogschip van 50 stukken. Tot dezen rang verheven, en na dat de Zweden en Turken hem hadden leeren kennen, als een man, waardig om in de rij van Neêrlands stoute Zeehelden genoemd te worden, besloot hij zijne ouders te bezoeken. De aandoeningen dezer ouders in het wederzien van hunnen reeds zoo lang gemisten zoon, in dezen verheven staat, doen zich ligtelijk gevoelen. Vervolgens ging hij weder naar zee, en nu ondervonden onze Engelsche naburen, welk een koen zeeheld Jan van Amstel was. In 1696 is hij aan land gestorven, en in de Kerk van zijn vaderlijk dorp begraven: op de zerk zijns grafs werd dit vers door onzen dichter Vondel vervaardigd, geplaatst, waarin tevens zijne heldendaden zijn uitgedrukt.

Hier rust de eer der Amstelheeren,
Die Turken won en ook den Zweed;
Holp met kracht de Funen keeren,
En Gustavus zeemagt sleet.
Tromp de hand bood twee paar dagen,
In den slag van *Brittenland*,
Zwaar gewond, maar nooit verslagen,
Streed voor de eer van 't Vaderland.
Looft dien vromen zee beschermer
Schrijft zijn' naam in eeuwig mermer.

Amulius, koning der Latijnen, zoon van Procas Sylvius en broeder van Numitor, stortte den laatste van den troon van *Latium*; om er zich zelven op te plaatsen. Hij doodde den zoon van Numitor, en zijne nicht Rhea Sylvia; deed hij, om voor geene nakomelingschap te vreezen te hebben, den Vestaalschen sluijer aannemen; doch, volgens de fabelleer, was zijne voorzorg hem nutteloos, Rhea Sylvia werd door Mars bezwangerd, en bragt Romulus en Remus ter wereld, welke na velerlei lotgevallen, Amulius doodden, en Numitor weder op den vaderlijken troon plaatsten.

Amulon. — Zie Amolon.

Amurath Amurad of Murad I., Sultan of Keizer der Turken, door een volk, bij hetwelk de dapperheid in den krijg, alle misdaden uitwischt, de *Doorluchtige* bijgenaamd, werd in het jaar 1319 der Christelijke tijdrekening geboren, volgde in het jaar 1360 zijnen vader Orchan op. Hij veroverde op de Grieken *Tracië*, *Gallipoli* en *Andrinopel*, dat hij tot den zetel des rijks verhief; hij overwon de Serviërs en Bulgaren, en overwon *Neder-Mysië*. Keizer Paleologus, door dezen veroveraar in het naauw gebragt, ging een verdrag met hem aan, dat zeer roemrijk voor den overwinnaar, maar schandelijk voor den overwonnene was. Amurath, op zijnen oproerigen zoon gebelgd,

liet hem de oogen uitsteken, en oefende nog verschrikkelijker wreedheden uit, jegens degene, die zijnen opstand begunstigd hadden. Om de smart te ontgaan, het bloed van eenen vader of van eenen zoon te zien stroomen, bragten vele zich zelve om het leven. Amurath behaalde zeven en dertig overwinningen, in de laatste van welke hij in 1389, door eenen soldaat van het leger der Serviërs, dat hij op de vlugt had gedreven, verraderlijk vermoord werd. Amurath heeft de Turksche krijgsschaar der Janitsaren (*Jen-Ytchery*) opgerigt, en aan dezelve dien vorm gegeven, welken zij tot aan hare vernietiging in 1826, behouden heeft.

Amurath; Amurad of Murad II., keizer der Turken, zoon en opvolger van Mahomed I., begon zijne regering in het jaar 1422, en bragt, zoo als zijne voorgangers, den oorlog in het Grieksche rijk; maar hij was verpligt het beleg van *Konstantinopel* op te breken. Hij slaagde beter voor *Tessalonika*, dat hij stormenderhand op de Venetianen veroverde. De Prins van van *Bosnië*, en Joannes Castriot, prins van *Albanië*, vader van den beroemden Scanderberg, werden hem kort daarna cijnsbaar. Toen de laatste hem zijne vijf zonen in gijzeling gegeven had, liet de Turk dezelve tegen zijne beloften besnijden, en er daarna vier van ombrengen. Amurath zette zijne overwinningen tot in *Hongarije* door. Ladislaus, die koning van hetzelve was, sloot een vredesverdrag met hem. Naauwelijks hadden zij de uitvoering van hetzelve bezworen, de eene op den koran, de andere op het Evangelie, of men vernam de bewegingen, welke de Grieken, de Venetianen, en andere met Ladislaus verbondene natiën maakten, om hem te hulp te komen. In die omstandigheden haalde de Kardinaal Julianus Cesarini, Pauselijke Legaat in *Duitschland*, Ladislaus over, om het verdrag met Amurath te verbreken, als een beweeggrond opgevende, dat daar hij met Christenvorsten verbonden was, hij niet zonder hen had kunnen onderhandelen (Zie Cesarini). De Hongaren namen de wapenen weder op; de koning en de beroemde Huniade stelden zich aan hun hoofd. Maar Amurath leverde hun in 1444 bij *Varna* slag, en versloeg hen geheel en al. Ladislaus sneuvelde, geheel doorboord; de kardinaal Julianus kwam om het leven, zonder dat men wete op wat wijze, Huniade werd, ondanks zijne dapperheid, door de nederlaag zijner benden medegesleept. De zegepraal was lang twijfelachtig. Amurath zou, in-

dien zijne officieren hem niet bedreigd hadden, hem om te zullen brengen, bij het begin van den strijd, de vlugt genomen hebben. Men zegt, dat op eenen oogenblik, waarop zijne soldaten op het punt stonden, om te wijken, hij van voor zijnen boezem het vredesverdrag dat hij met de Christenen gesloten had, te voorschijn haalde, en uitriep: *Jesus! zie hier het verbond, dat de Christenen met mij in uwen heiligen naam bezworen hebben. Indien Gij God zijt, zoo als de uwen het zeggen, wreek dan uwen hoon en den mijnen.* Deze overwinning werd gevolgd door eene andere, die hij in het volgende jaar op Huniade behaalde, bij welke gelegenheid hij meer dan twintig duizend manschappen deed sneuvelen. Scanderberg wreekte Huniade: hij versloeg Amurath verscheidene malen, en noodzaakte hem het beleg van *Croja*, de hoofdstad van *Albanië*, optebreken. Amurath, over den hoon gebelgd, dien hij voor deze stad had moeten verduren, ging zich bij de Mahometaansche monniken opsluiten, maar de eerzucht behield de overhand over de liefde tot afzondering, hij kwam *Croja* op nieuw vruchteloos belegeren, en werd door eene hersenziekte aangetast, aan welke hij in 1451, in het zeven en veertigste jaar van zijnen ouderdom, bij *Andrinopel* overleed. Deze Turksche vorst was tegelijk een wijsgeer en een veroveraar; maar zijne wijsbegeerte maakte hem niet beter.

Amurath, Amurad of Murad III., Keizer der Turken, zoon en opvolger van Selim, II., beklom in 1575 den troon. Hij vermeerderde zijne staten, deed zijne broeders ombrengen, nam *Raab* in *Hongarije* en *Taurus* in *Perzië* in. De Croaten van keizer Rudolf II. sloegen zijn leger op de vlugt. Amurath wist de Janitsaren te beteugelen. Op eenen zekeren dag, dat zij het hoofd van den grooten schatmeester kwamen vragen, stoof hij met den sabel in de hand op hen in, doodde vele hunner, en deed de overige beven. Eenige jaren later gelukte hun den opstand beter; hetwelk gevoegd bij andere onaangenaamheden, hem in 1595 in den ouderdom van 50 jaren, van hartzeer deed sterven. Hij bezat dien met wreedheid vereenigden moed, welken men in bijna al de Turksche helden aantreft; hij was niet minder aan de losbandigheid overgegeven: ontucht en dronkenschap gaan bijna altijd met de wreedheid gepaard. (Zie Nero).

AMURATH, AMURAD of MURAD IV., keizer der Turken, bijgenaamd *de onversaagde*, beklom den troon na MUSTAPHA, zijnen oom, die in 1623 afgezet was. Hij nam in 1638 *Bagdad* stormenderhand in, en ondersteunde te gelijkertijd, den grooten Mogol CHAGOAN, tegen zijnen zoon AURENGZEB. Hij beteugelde de Janitsaren, door hen bezig te houden met het bestrijden van volken, die er niet eens aan dachten, om hem te verontrusten, en om gewesten in bezit te nemen, waarop hij het minste regt niet had. Bij de eerzucht eens veroveraars, voegde hij de dapperheid, de wreedheid en de losbandigheid. Hoewel hij een Muzelman was, overleed hij aan de gevolgen van een buitensporig gebruik van den wijn, in 1640, slechts 31 jaren oud zijnde.

AMY (N.), advokaat bij het parlement van *Aix*, in 1760 overleden, is door eenige natuurkundige werken bekend, als: 1.o *Observations expérimentales sur les eaux des rivières de Seine, de Marne* etc. (*Op de ondervinding gegronde waarnemingen omtrent het water der rivieren Seine, Marne* enz.) 1749 in 12.mo — 2.o *Nouvelles fontaines filtrantes.* (*Nieuwe zijg- of filtreerfonteinen*) 1750, in 12.mo — 3.o *Réflexions sur les vaisseaux de cuivre, de plomb et d'étain* (*Aanmerkingen over de koperen, looden en tinnen vaten*), 1751, in 12.mo Al deze werken zijn vol nuttige aanmerkingen, en daardoor verkieslijk, boven alles wat slechts ijdele sieraden *bezit.*

AMYCLAS, een oude koning van *Lacedemonië*, de zoon des konings van denzelfden naam, en van SPARTA, dochter van EUROTAS, de stichter van *Amyclea.* Zijn zoon HYACINTHUS was de lieveling van APOLLO.

AMYCOS, koning der Brebiciërs, een geweldige vuistvechter. Al degene, die het waagden zich met hem in een gevecht in te laten, moesten het met den dood bekoopen, tot dat hij geheel verwaand, de Argonauten uitdaagde, dat een uit hun midden zoude komen, om zich met hem te meten, op welke uitdaging POLLUX te voorschijn trad, die, na eene korte worsteling, hem van het leven beroofde.

AMYMONE, eene der 50 *Danaïden*, huwde ENCELADUS, dien zij, op bevel van haren vader, in den eersten huwelijksnacht om het leven bragt. Door wroeging gekweld, nam zij de wijk naar een woud, alwaar zij, terwijl zij op eene hinde wilde schieten, eenen sater of boschgod kwetste, die haar achtervolgde en wiens prooi zij werd,

niettegenstaande zij Neptunus, had aangeroepen. Deze God veranderde haar in eene fontein.

Amyntas I., van dien naam, koning van *Macedonië* volgde zijn vader Alcetas, in het jaar 556 vóór J. C. in de regering op. Afgevaardigden van Megabazus, veldheer van Darius, op eene onbeschaamde wijze met zijne hofdames gehandeld hebbende, werden door zijnen zoon Alexander, die deze beleediging niet verduren kon, gedood. Om hunnen dood te wreken, zond deze veldheer een magtig leger, onder de bevelen van Bubares; maar wijl deze laatste op de dochter van Amyntas verliefd was geraakt, huwde hij haar, en wel verre van zijnen schoonvader den oorlog aan te doen, beschermde hij hem. Door dit middel maakte Amyntas zich bij zijne onderdanen bemind en bij zijne naburen gevreesd. Hij regeerde omtrent 50 jaren, en overleed in het jaar 506 vóór J. C

Amyntas II., volgde in het jaar 399 vóór J. C. Archelaüs, als koning van *Macedonië* op. Zijne regering, die slechts één jaar duurde, onderscheidt zich door niets merkwaardigs. Zijn opvolger was Pausanias.

Amyntas III., werd na den dood van Pausanias; in het jaar 392 vóór J. C. op den Macedonischen troon geplaatst. Justinus zegt, dat hij de zoon van Menelaus was. Hij werd door den tiran Argeus II. van den troon gejaagd, die er zich zelven op plaatste; maar twee jaren daarna beklom Amyntas denzelven weder, en regeerde nog twaalf jaren. Hij deed den Illyriërs en Olynthiërs den oorlog aan; en om deze laatste, des te gemakkelijker te overwinnen, vraagde hij den Lacedemoniërs om hulp; maar, ondanks deze voorzorg, verloor hij eenen veldslag, waarin Theleutias, veldheer zijner troepen gedood werd, Polybidas, aanvoerder der Lacedemoniërs wreekte hem kort daarna, door de nederlaag der Olynthiërs. Amynthas verwekte bij Eurydice, Alexander, Perdiccas en Philippus, vader van Alexander *den Groote*, met eene dochter Euryone genaamd. Eene andere vrouw Cygnea genaamd, bragt hem nog drie zonen ter wereld, namelijk Archelaus, Archidius en Menelaus. Zijne dochter Euryone ontdekte hem, dat zijne vrouw Eurydice voornemens was, hem omtebrengen, om haren schoonzoon Menelaüs, met wien zij eenen geheimen minnenhandel onderhield, te kunnen huwen. Hij vermeed dit gevaar en overleed in het

jaar 371 voor J. C. aan ALEXANDER, zijnen oudsten zoon, het koningrijk nalatende, dat de beide andere na elkander ook bezeten hebben.

AMYNTAS; zoon van PERDICCAS III., koning van *Macedonië*, was de wettige erfgenaam der kroon, te jong zijnde, om na zijnen vader te kunnen regeren, die in het jaar 358 vóór JESUS CHRISTUS overleed, gaf men hem zijnen oom PHILIPPUS tot voogd. Maar deze laatste matigde zich het opperste gezag aan, en deze overweldiging, door groote veroveringen gehandhaafd hebbende, liet hij dit koningrijk aan zijnen zoon ALEXANDER *den Groote* na: AMYNTAS droeg echter den titel van koning, en was met eene dochter van PHILIPPUS, CYNA genaamd, in den echt getreden. In het vervolg niet kunnende verduren, dat een ander eene kroon bezat, die hem toebehoorde, spande hij strikken voor ALEXANDER, die ontdekt werden, en die hem het leven deden verliezen.

AMYNTAS, Grieksche geschiedschrijver. Wij weten niet juist in welken tijd hij geleefd heeft. Hij heeft eene verhandeling nagelaten getiteld, *Mansiones* of *veldlegering van ALEXANDER den Groote*, door ATHENEUS aangehaald L. VIII. en X. alwaar eene plaats van dien schrijver wordt medegedeeld op het graf van SARDANAPALUS, alsmede zijn grafschrift op eenen steen in Chaldeeuwsche letters geëtst, en door CHERILUS vertaald.

AMYNTAS, is de naam van verscheidene personen, waarvan de schrijvers van het leven van ALEXANDER melding maken. AMYNTAS, zoon van ANDROMENUS, maakte zich, in naam van ALEXANDER, van eene sterkte meester, op een' berg gelegen, en bragt later aan dien vorst 6,000 man voetvolk, en 500 ruiters. — AMYNTAS, zoon van ANTIOCHUS, verliet *Macedonië*, zonder eenige slechte behandeling te hebben ondervonden, maar enkel en alleen, omdat hij ALEXANDER haatte, en hij zich verbeeldde door hem gehaat te worden. — AMYNTAS, de gunsteling van dien vorst. — AMYNTAS, zoon van ARABEUS. — AMYNTAS die de zijde van ALEXANDER verliet, om die van DARIUS te omhelzen; en die daarna naar de verovering van *Egypte* hakende, de Perzers versloeg, *Memphis* belegerde, en eindelijk gedood werd. STRABO maakt melding van eenen AMYNTAS, koning van *Galatië*, die op DEJOTARUS volgde, en die de laatste vorst dier natie was; want na hem maakte CÆSAR Au-

GUSTUS, dat koningrijk tot een wingewest; en door dat middel maakte de Romeinsche magt een einde aan de monarchie der Grieken, waarvan men nog eenige overblijfselen in *Klein-Azië* zag, te weten *Cappadocië*, *Cilicië*, *Pergamus*, *Bithynië*, enz.

AMYNTIANUS, een Grieksch geschiedschrijver, van niet zeer groote verdiensten, leefde onder de regering van MARCUS ANTONIUS *den wijsgeer*, in de tweede eeuw. Hij droeg aan dien vorst eene lofrede op van ALEXANDER *den Groote*, waarin hij op eene belagchelijke wijze beloofde, dat zijn stijl de heldendaden van dien veroveraar zoude evenaren. Hij schreef ook het leven van OLYMPIA, de moeder van denzelfden ALEXANDER, met eene vergelijking tusschen het leven van DIONYSIUS en DOMITIANUS, en van dat van PHILIPPUS *van Macedonië* en AUGUSTUS.

AMYNTOR, koning der Dolopers, Epirische volken, regeerde na zijnen vader ORMENUS, in de fabelachtige tijden. Hij werd door HERCULES gedood, omdat hij hem geen doortogt over zijn grondgebied had willen geven. Zijne wettige vrouw werd HIPPODAMIA genoemd, maar hij had nog eene bijzit, CLYTIA genoemd, die PHENIX valschelijk beschuldigde, haar te hebben willen verkrachten.

AMYOT (JACOBUS) werd den 30 October 1513 te *Melun* van meer deugdzame dan vermogende ouders geboren: zijn vader was, volgens sommigen, een kramer, en niet, zoo als DE THOU zegt, een slagter. De buitengewone fortuin, die hij maakte, hebben de letterkundigen zeer begeerig gemaakt, om den staat zijner familie te kennen. Hetgene, wat men er van weet, is dat dezelve zeer gering is. AMYOT begon zoo als SIXTUS V. Een ruiter, die hem in *La Bauce*, midden in het veld vond, bragt hem achter op zijn paard naar het hospitaal van *Orleans*. AMYOT, die zijn huis verlaten had, om eene tuchtiging te ontgaan, begaf zich naar *Parijs*, alwaar hij bedelde. Eene dame, die een zeer beminnelijk gelaat in hem waarnam, nam hem aan, om hare kinderen op het collegie te vergezellen. AMYOT maakte van deze gelegenheid gebruik, om zich zelve te beschaven. Hij verzamelde de bloemen en vruchten der letterkunde, en schitterde van dien tijd af te *Parijs*, wijl men hem beschuldigde der nieuwe dwalingen gunstig te zijn, verliet hij kort daarna deze stad. Hij begaf zich

naar eenen edelman van *Berri*, die hem zijne kinderen toevertrouwde. Bij gelegenheid, dat HENDRIK II., *Berri* doortrok, had AMYOT een Grieksch puntdicht vervaardigd, dat zijne kweekelingen den koning aanboden. De kanselier van het hospitaal, was met dit stuk zoo ingenomen, dat hij aan HENDRIK zeide, dat de schrijver van hetzelve waardig was, de opvoeding der kinderen van *Frankrijk* te besturen. Deze Grieksche verzen waren, volgens sommige schrijvers, de eerste trap, die AMYOT tot de grootste waardigheden verhief; maar deze oorsprong zijner fortuin schijnt een weinig romanesk, en wordt door de dagteekeningen tegengesproken. De oordeelkundigste geschiedschrijvers komen alle overeen in te zeggen, dat AMYOT het eerste te *Parijs*, in het collegie van den kardinaal LE MOINE studeerde; dat hij daarna onderwijzer werd van WILLEM DE SAGI-BOUCHEREL, toenmaals secretaris van staat. Deze staatsdienaar gaf hem eene aanbeveling, aan MARGARETHA, zuster van FRANCISCUS I., en het was door den invloed dezer vorstin, dat hij den stoel van openlijk *Lector* in het Grieksch en in het Latijn, aan de Universiteit van *Bourges* bekwam. AMYOT vertaalde *De minnenhandel van* THEAGENUS *en* CHARICLEA; een Griekschen roman van HELIODORUS EMESUS, die, zegt wijsselijk de abt LE BŒUF, *door de vertaling eens Griekschen kerkvaders, zeer wel zoude vervangen zijn geweest*; maar onder FRANCISCUS I., die er, wat het stuk der zedelijkheid betreft, zoo naauw niet naar zag, verschafte hem dit laffe walgelijke en geile stuk, de abdij van *Bellozane*. Dezelfde geest deed hem *De minnenhandel van* DAPHNIS *en* CHLOË van LONGUS, een nog vuiler verhaal, vertalen, dat in 1718, met platen, door AUDRAN geëtst, in het licht kwam. Na den dood van FRANCISCUS I., volgd AMYOT MORVILLIERS in *Italië*. Hij had er gelegenheid den kardinaal DE TOURNON en ODER DE SELVES, afgezant te *Venetië*, te zien. Het was in deze stad, dat hij het bevel van HENDRIK II. ontving, aan het concilie van *Trente* eenen brief van dien vorst overtebrengen, waarin *hij zich* beklaagde, de Bisschoppen, uit hoofde van den oorlog, dien men hem in *Italië* aandeed, niet naar *Trente* te kunnen zenden. AMYOT werd bij zijne terugkomst tot onderwijzer der kinderen van *Frankrijk* benoemd. KAREL IX., zijn kweekeling, benoemde hem, tot hoogstdeszelfs groot-aalmoezenier, en gaf hem eenigen tijd daarna de abdij van den heiligen

Cornelius van *Compiegne* en het Bisdom *Auxerre*. Hendrik III., die ook zijn leerling was geweest, schonk hem het groot-aalmoezenierschap, en voegde er, uit aanmerking van zijne talenten en diensten, de orde van den Heiligen Geest bij. Amyot schoot in de dankbaarheid te kort, die hij voor zulke groote weldaden schuldig was, door, als men de Thou zal gelooven, de muitelingen der stad *Auxerre* te begunstigen; maar deze geschiedschrijver, dikwijls vooringenomen, is, met betrekking tot deze zaak, door den schrijver van het leven des prelaats, die den 6 Februarij 1593 in den ouderdom van 79 jaren overleed, tegensproken. Het belangrijkste zijner werken is zijne *vertaling* in het Fransch der *Werken van Plutarchus*, die thans nog, ondanks zoo vele andere in eene nieuwere taal geschreven, zeer op prijs wordt gesteld. „Zoo lang een eenvoudige en natuurlijke stijl behagen zal, zegt de schrijver der *Drie eeuwen*, zal deze vertaling door diegene met vermaak gelezen worden, welke de sporen der oude Fransche bevalligheid gaarne weder vinden." Men heeft de naauwkeurigheid derzelve minder geprezen: zij krielt van tegenstrijdigheden en fouten. Sommigen zelfs hebben beweert, dat Amyot Plutarchus, volgens eene Italiaansche vertaling uit de bibliotheek des konings van *Frankrijk*, had vertolkt; maar hoe onwaarschijnlijk is het, dat een hoogleeraar der Grieksche taal, dat een man, die vrij goede verzen, in dezelfde taal vervaardigde, niet genoeg Grieksch zoude verstaan, om uit het oorspronkelijke te vertalen. Men heeft ook nog van Amyot in het Fransch, *Zeven boeken van Diodorus van Sicilië*, en eenige *Grieksche treurspelen* enz. De goede uitgave van Plutarchus is van Vascosan, 1567 en 1574, 13 Dl.n in 8.vo — 6 voor de levensbeschrijvingen, en 7 voor de zedelijke werken met het register. — Men moet wel opletten of er in het 6.e deel der levensbeschrijvingen, die van Hannibal en Scipio, door l'Ecluse gevonden worden. Dezelfde Vascosan heeft eene uitgave van Plutarchus, in 4 Dl.n in fol. uitgegeven; van Cussac te *Parijs*, bestaat er eene schoone uitgave in 22 Dl.n in 8.vo, 1783, (zie Brotier). De zedelijke en Mengelwerken van Plutarchus, door Amyot vertaald, zijn te *Lyon*, in 1611, 2 Dl.n in 8.vo gedrukt.

Amyrault (Mozes) werd

te *Bourgueil* in *Touraine* in het jaar 1596 geboren. Zijn vader wilde hem aan de regtsgeleerdheid toewijden; maar AMYRAULT verkoos de godgeleerdheid, en kwam dezelve te *Saumur* beoefenen. Deze stad, waarin de Protestantsche sekte eene bloeijende hoogeschool had, wenchte zich geluk met zulk eenen kweekeling, en weldra was AMYRAULT zelf hoogleeraar. In 1631, werd hij door de synode van *Charenton*, naar welke hij gezonden was, benoemd, om eene aanspraak aan den koning te doen, die hem ontving als eenen man, die zich door zijne gematigdheid van zijne ambtgenooten onderscheidde. Hij overleed in 1664, door de Protestanten betreurd, en door de meeste Catholijken geacht. Wij hebben van hem: 1.° eene *Traité de la grace et de la prédestination* (*Verhandeling over de genade en voorbeschikking*) in welke de schrijver, een leerling van CAMERON, zich minder van de Catholijke leer verwijdert, dan de overige Protestantsche theologanten. — 2.° *Apologie de ma religion* (*Verdediging van mijnen godsdienst*) 1647 in 8.vo — 3.° *Paraphrase sur le Nouveau Testament.* (*Omschrijving van het Nieuwe Testament*) 12 Dl.n in 8.vo — 4.° Eene andere van de Psalmen, in 4.to — 5.° *Vie de* LANOUE, *dit Bras de fer* (*Leven van* LANOUE, *bijgenaamd ijzeren arm*) *Leijden*, 1661, in 4.to — 6.° *Morale Chrétienne* (*Christelijke zedeleer*) enz.

AMYRIS, de naam van eenen Sibariet, die door zijne natie naar *Delphos* werd gezonden, om van het orakel te vernemen, of het geluk, hetwelk zij genoten, van langen duur zoude zijn. De godspraak antwoordde, dat het geluk der Sibariten veranderen zoude, en dat hun ondergang onvermijdelijk zoude zijn, zoodra zij den menschen meer eer zouden bewijzen, dan den goden, hetwelk weldra gebeurde. Een slaaf, die dikwerf door zijnen meester geslagen werd, liep naar de altaren der goden als naar eene schuilplaats; men rukte er hem af; maar deze slaaf zijne toevlugt tot eenen vriend zijns meesters genomen hebbende, verkreeg door dezen, dat hij zachter zoude behandeld worden. AMYRIS, die zich het antwoord des orakels te binnen bragt, en het ongeluk der Sibariten voorzag, nam spoedig de wijk naar den *Peloponesus*. Zijne landgenooten dreven den spot met zijne verwijdering, en noemden hem eenen dwaas; het gevolg deed zien, dat hij de eenige wijze was. Van daar is het oude spreekwoord der Grieken ontstaan

Amyrts wordt gek, hetwelke men toepast op degene, die onder den schijn der dwaasheid, orde op hunne zaken stellen, en die onder het masker der ijlhoofdigheid, vele wijsheid verbergen.

Amytis, dochter van Astyages; laatste koning der Meders werd aan Spitames uitgehuwd, dien zij twee zonen ter wereld bragt, Spitaces en Magabernes. Astyages, door Cyrus overwonnen, nam de wijk naar *Ecbatana*, en verborg zich in eene zeer geheime plaats van het paleis. Cyrus, gestoord, hem niet te kunnen wedervinden, beval, dat men Amytis, haren echtgenoot en hare kinderen op de pijnbank zoude brengen. Daarop ontdekte zich Astyages, en werd menschlievender behandeld, dan hij had mogen hopen; maar Spitames, zijn schoonzoon, werd met den dood gestraft, wijl hij geantwoord had, dat hij niet wist waar hij zich verborgen had. Zijne grootste misdaad was, eene schoone vrouw te bezitten. Amytis behaagde aan haren overwinnaar, die hare tranen afdroogde, door met haar in den echt te treden. Cambyses en Tanyoxarces werden in het jaar 550 vóór J. C., uit dit tweede huwelijk geboren. Zij volgden Cyrus op, die aan de beide zonen; welke de koningin, bij Spitames had gehad, landvoogdijschappen had gegeven. Daar Tanyoxarces, op bestel van zijnen broeder, vergeven was, en Amytis vijf jaren daarna zijnen moord ontdekte, zoo hield zij bij Cambyses aan, haar dengenen te leveren, die hem tot het bedrijven van dien moord had aangespoord; maar haar verzoek werd niet vervuld, en deze weigering, gevoegd bij hare smart, was oorzaak, dat zij zich door vergif van het leven beroofde. Ctesias is de schrijver dier anecdoten, maar men weet hoe weinig geloof hij verdient. — Zie Ctesias.

Anacharsis, een Scytisch wijsgeer, een leerling van Solon, maakte zich te *Athene*, door zijne kunde, zijne belangeloosheid, zijne voorzigtigheid en zijne gestrenge zeden beroemd. In zijn vaderland teruggekeerd, wilde hij er de goden en de wetten van *Griekenland* invoeren; maar hij werd in het jaar 550 vóór J. C. door den Scytischen koning vermoord. Onder vele platte zinspreuken, die men hem toeschrijft, zijn er eenige die verdienen verhaald te worden. *Het gezigt des dronkaards is de beste les der matigheid.* Daar Anacharsis gezien had, dat de groote zaken te *Athene*, door

de vergaderde menigte, en dikwijls zeer slecht beslist werden, zoo zeide hij: *De verstandigen stellen de vraagstukken voor, en de gekken beslissen dezelve.* Men zegt, dat hij de wetten, die enkel door de volksklasse worden in acht genomen, terwijl de grooten dezelve schenden of er den spot mede drijven, met de spinnewebben vergeleek, die enkel vliegen vangen. Men verhaalt ook, dat deze wijsgeer eens op zee zijnde, aan den stuurman vraagde, hoe dik de planken van het schip waren; en nadat deze had geantwoord: *zoo veel duimen* de Scytische wijsgeer daarop liet volgen: *Wij zijn dus slechts zoo verre van den dood verwijderd.* Hetwelk waarschijnlijk tot deze verzen van Juvenalis aanleiding heeft gegeven:

..... *Digitis a morte remotus*
Quatuor, aut septem si sit latissima tœda.

Een Griek, hem verweten hebbende, dat hij een Scyth was, antwoordde hij: *Ik weet, dat mijn vaderland, mij niet veel eer aandoet; maar gij onteert het uwe.* Degene, die aan Anacharsis de uitvinding van het pottebakkersrad hebben toegeschreven, weten niet; dat Homerus, die eenige eeuwen vóór hem leefde, er in zijne gedichten over spreekt. Phedrus stelt hem onder de onbeschaafden, die zich door hunnen geest eenen onsterfelijken naam hebben gemaakt, naast Æsopus.

Thrax Æsopus protuit, Anacharsis Scytha
Condere aeternam famam ingenio suo.

De Abt Barthelemi heeft in 1788, onder den titel van *Voyage d' Anacharsis* (*Reize van Anacharsis*, 7 Dl.n in 8.vo eene schildering van *Griekenland* in het licht gegeven, waarin er min of meer gelukkige toepassingen, op de zeden en menschen der tegenwoordige eeuw gevonden worden: een werk, welligt al te zeer met geleerde aanmerkingen overladen, met geestdrift aangekondigd en geprezen; maar men kan niet ontkennen, dat er zeer schoone stukken in voorkomen, en dat, ondanks eenige kenteekenen der wijsbegeerte van den dag, het een der latere werken is, waarin zij zich met de meeste ingetogenheid en bescheidenheid vertoont: zelfs zijn er vele aanmerkingen in, waarover hare voorstanders geene reden kunnen hebben van tevreden te zijn. In het Nederduitsch zijn de *Reizen van den jongen Anacharsis* door Stuart vertaald. — Zie Barthélemi.

Anacletus of Cletus (*Heilige*), een Athener van geboorte, bekeerde zich, nadat

hij den heiligen Petrus had hooren prediken, tot het Christendom, en verbond zich aan dien Apostel, die hem tot diaken, en kort daarna tot Priester zalfde. Hij volgde den H. Linus in het jaar 78 in de Pauselijke waardigheid op. Hij zag met de gevoeligste smart, de verwoestingen, welke de vervolgingen der Kerk, door keizer Trajanus, in de kudde van J. C. aanrigtten. Zeer oude Martyrologiums gewagen van hem als van eenen martelaar. Sommige schrijvers zeggen dat de heilige Anacletus den heiligen Clemens opgevolgd is; maar het meest algemeene gevoelen, overeenkomstig met den Canon der Misse plaats hem na den heiligen Linus (Zie Linus). Men heeft ook den heiligen Anacletus van den heiligen Cletus willen onderscheiden, en deze bewering is niet zonder gezag; maar het schijnt dat het algemeenste gevoelen het waarachtigste is (*).

Anacletus (Petrus de Leo) onwettige Paus, had het door zijne rijkdommen en het gezag zijner familie, die van Joodschen oorsprong was, zoo ver gebragt, dat hij, hoewel op eene onwettige wijze, tot Paus verkozen werd. Hij ontleende zijnen naam van Paus Leo IX., die zijnen vader bekeerd en gedoopt had. Na een losbandig leven in *Frankrijk* gevoerd te hebben, was hij te *Cluny* monnik geworden. Te *Rome* gekomen, werd hij kardinaal door den invloed zijner familie, daarna in verscheidene legatiën gebruikt, waarin men met de grootste ergernis erkende, dat de religieuze staat slechts voor eenen korten tijd zijne ongeregelde zeden had kunnen bedwingen. Zoodra men hem den titel van Paus had opgedragen, trok hij, onder eene sterke begeleiding, naar de St. Pieters- en andere kerken, en beroofde dezelve van al wat er kostbaars en zelfs heilig in was. Men zegt, dat hij geenen enkelen Christen kon vinden, die de kelken durfde verbrijzelen, om het goud tot het gebruik te bereiden, dat hij er van maken wilde, en dat hij daarom verpligt was, zijne toevlugt tot de lieden te nemen, die den Godsdienst zijner voorouderen beleden. Door middel van geschenken, welke hij zich in staat stelde, van deze heiligschendige rooven te doen, wist

(*) *Men zie over dit onderwerp de aanmerking des vertalers van het* Liturgisch Woordenboek der Roomsch-Catholijke kerkgebruiken door Franz Grundmayr, *bij den uitgever dezes, blz. 311 van dat belangrijke werk.*

Vertaler.

hij het volk en de meeste der Grooten te winnen. Hij werd in verscheidene Kerkvergaderingen in *Frankrijk* gehouden, geexcommuniceerd, en eindelijk ook in 1134, in dat van *Pisa*. Hij overleed in het jaar 1138, na de nederlaag van ROGER, Hertog van *Sicilië*, aan wien hij den titel van Koning van *Napels* en *Sicilië* had gegeven. (Zie INNOCENTIUS II.).

ANACREON, geboren te *Téos* in *Ionië*, bloeide omtrent het jaar 530 vóór J. C. POLYCRATES, tiran van *Samos*, riep hem aan zijn hof, en vond in hem een' getrouwen makker in den wellust. HYPACHUS, zoon van PISISTRATUS, deed hem met een schip van 50 riemen, dat hij hem zond, naar *Athene* komen. Deze dichter, aan de schandelijkste ongebondenheden overgegeven, heeft in zijne gedichten niets dan de liefde en den wijn bezongen. De verkoelingen des ouderdoms waren niet in staat het vuur zijner hartstogten te verdooven, en hij zette zijne toomeloosheid tot in den ouderdom van 85 jaren voort. In dezen gevorderden leeftijd, voedde hij zich enkel met rozijnen, en eene pit derzelve, die hem in de keel bleef zitten, deed hem stikken. Wij zijn niet in het bezit van al de werken van dezen Griek. Hetgeen, wat ons van hem overblijft, is door HENDRIK ETIENNE in het licht gegeven, die er eene Latijnsche vertaling bij voegde, welke het oorspronkelijke waardig was. CORNELIS DE PAAUW beweert in de uitgave, die hij in 1752 in 4.to van de werken van ANACREON in het licht gaf, dat de gedichten, welke onder zijnen naam doorgaan, eene verzameling van stukken van verschillende dichters der oudheid is. Hij heeft vele geleerde aanmerkingen op een gestapeld, om deze paradoxe stelling te bewijzen; maar er is slechts eene eenvoudige aanmerking noodig, over de gelijkvormigheid in den stijl der werken van ANACREON, om dezelve van allen schijn van waarheid te berooven. De meest geachte uitgaven van dien dichter zijn die van JOSUÉ BARNES, te *Cambridge*, 1705, in 12.°; *Londen* 1706, in 8.vo; *Utrecht* 1732 in 4.to; *Leipzig*, 1776 — 93, in 8.vo

ANAFESTO (PAULUS LUCAS) of PAOLUCCI ANESTO, eerste Doge van *Venetië*. De bewoners der Venetiaansche eilanden, tot in 697 door Tribunen bestuurd, wilden zich onder eene gemeenschappelijke regering, vereenigen, en kozen tot hoofd hunner republiek ANAFESTO of ANESTO uit *Héraclea*. Hij overleed in 717, en liet MARCELLO TAGLIONO tot zijnen opvolger na.

ANAITIS, eene godheid, eertijds door de Lydiërs, de Armeniërs en de Perzers aangebeden. De godsdienst dier volken, vooral in de naburige gewesten van *Scytië*, verpligtte hen, niets te ondernemen, dan onder de bescherming dezer godin. Men hield de gewigtige vergaderingen in haren tempel. Volgens de schandelijke tempelgebruiken der Heidenen, werden de schoonste jonge dochters aan deze godin toegewijd, en gaven zij zich aan diegene prijs, welke haar offers kwamen aanbieden. Zij beweerden, door deze onteering edeler te worden, en waardiger, om den huwelijken staat in te treden. In die duistere tijden had het zedebederf elk denkbeeld van eer en deugd vernietigd, en van al die gewaande wijzen, welke men wijsgeeren noemt, zien wij er geenen enkelen, die tegen deze schanddaden zijne stem verheven heeft.

ANANIAS, wiens Chaldeeuwsche naam is SIDRACH, een der drie jonge Hebreërs, die, wijl zij het standbeeld van NABUCHODONOSOR niet hadden willen aanbidden, tot de vlammen veroordeeld werden; maar zij kwamen in dezelve niet om. God redde hen op eene wonderdadige wijze uit den gloeijenden oven, waarin zij omtrent het jaar 538 vóór J. C. geworpen waren.

ANANIAS, zoon van NEBEDEUS, Hooge-priester der Joden, beschuldigd zijnde, het volk tot opstand te hebben willen aansporen, werd gevangelijk naar *Rome* gevoerd, om zich voor den Keizer te verantwoorden: hem gelukte zulks, en hij kwam ontslagen terug. Na zijne terugkomst liet hij den heiligen PAULUS gevangen nemen en geeselen: deze Apostel zeide hem in eenen geest van voorzegging: *Gods hand zal u treffen, gij, gewitte muur* (*Handel.* XXIII. 3). ANANIAS werd, zoo als de heilige PAULUS het voorzegd had, in het begin van den oorlog der Joden tegen de Romeinen vermoord.

ANANIAS, een der eerste bekeerlingen uit de Joden, had de vermetelheid tegen den Heiligen Geest te liegen, en den H. PETRUS omtrent den verkoopprijs van eenen akker te willen bedriegen. Hij en zijne vrouw SAPHIRA, die deel aan zijne misdaad had, werden met den dood gestraft. « Het stond aan iedereen vrij, zegt een kerkelijke geschiedschrijver, zijne goederen te verkoopen of te behouden. Maar, ingeval men besloot, dezelve te verkoopen, om daardoor de armen te ondersteunen, scheen men zich, als ware het, door eene plegtige gelofte te verbinden, van

tijdelijke bezittingen afstand te doen, om eene volmaakter levenswijze te omhelzen. Ook zien wij, dat ANANIAS en SAPHIRA, wijl zij een gedeelte van den verkoopprijs hunner goederen behouden hadden, aan de voeten van den heiligen PETRUS door den dood getraft werden; en de Apostel verweet hun niet anders, dan tegen den Heiligen Geest gelogen te hebben, door de dienaars des Heeren te willen bedriegen." Wat de gevolgen betreft, die hun misslag met betrekking tot de eeuwigheid na zich sleepte, dit is een punt, waaromtrent de Kerkvaders het niet eens zijn. Sommige hopen, dat zij op de stem van den heiligen PETRUS berouw hebben gevoeld, en dat hun hunnen misslag alzoo zal vergeven zijn, te meer daar zij voor denzelven door eene tijdelijke straf geboet hadden; dus is het gevoelen van ORIGENES, van den heiligen HIERONYMUS en den heiligen AUGUSTINUS; — anderen met den heiligen CHRYSOSTOMUS, den heiligen BASILIUS, enz. vreezen, dat zij in de onboetvaardigheid gestorven zijn.

ANANIAS, leerling der Apostelen, die te *Damaskus* woonde, ontving het bevel van JESUS CHRISTUS, die hem verscheen, den nieuwlings bekeerden heiligen PAULUS op te gaan zoeken, hetwelk hij ten uitvoer bragt. Men weet geene verdere omstandigheden van zijn leven; hij werd te *Damaskus* in eene kerk begraven, waarvan de Turken eene Moskee hebben gemaakt, daar zij echter eenen grooten eerbied voor zijn graf behouden hebben.

ANANIAS, een der Joodsche Hoogepriesters, verkreeg van ALBINUS, Landvoogd van *Judea*, de bevrijding van tien dieven, bij uitwisseling voor deszelfs zoon, dien de makkers dier moordenaars gerooid hadden, en dien zij dreigden te zullen doen sterven, indien men deze gevangenen niet op vrije voeten stelde.

ANANIAS; een Joodsche koopman, zich aan het hof van IZATUS, in de Armenische provincie *Spazim*, ingedrongen hebbende, onderwees eenige hofdames in de kennis van den waren *God*, en toen deze hem den toegang tot IZATUS verschaft hadden, bragt hij hem tot dezelfde gevoelens. IZATUS was de zoon van MONABAZES, Koning der Adiabeniërs. Tot de Koninklijke waardigheid gekomen zijnde, deed hij HELENA zijne moeder, en vele grooten van zijn rijk van godsdienst veranderen. Dus is het verhaal, dat ons FLAVIUS JOSEPHUS in het 20 Boek zijner *Oudheden* enz. 2 Hfdl. hiervan geeft; — daar SIMON integendeel in zijn

Bijbelsch Woordenboek beweert, dat deze ANANIAS een Christen en geen Jood was, en dat hij IZATUS en deszelfs hovelingen het Christendom deed omhelzen; dat JOSEPHUS enkel van het Jodendom heeft gesproken, uit achting voor zijnen godsdienst, en uit haat tegen het Christendom, waarvan hij, volgens OROSUS, een vijand was.

ANANUS of ANNAS (Zie ANNAS).

ANASTASIA (*Heilige*) eene Romeinsche vrouw, die onder DIOCLETIANUS gemarteliseerd werd. Hoewel de bewijsstukken van haren marteldood, door METAPHRASTUS aangehaald, niet authentiek zijn, zoo is toch hare gedachtenis in de kerk zeer oud en wordt zeer geëerbiedigd. Haar naam komt in den Canon der Mis en in het Sacramentarium van den heiligen GREGORIUS voor; er wordt in de akten van den heiligen CHRYSOGONUS gezegd, dat zij uit eene doorluchtige Romeinsche familie afstamde, dat de heilige CHRYSOGONUS zelf haar voogd was, en haar in het geloof onderwees, en dat, toen deze heilige Martelaar te *Aquilea*, gedurende de vervolging van DIOCLETIANUS, gevangen werd genomen, zij zich bij hem vervoegde, om hem in zijne kluisters optepassen en te vertroosten. De schrijver dier zelfde akten, voegt er bij, dat, na verschillende folteringen te hebben ondergaan zij, in 304, door den Landvoogd van *Illyrië* veroordeeld werd, om levende verbrand te worden. Men bragt hare asch naar *Rome*, en plaatste dezelve in de kerk, die nog den naam der Heilige draagt. De Paussen lazen oudtijds in deze kerk, de tweede Mis van kersnacht; en daarom wordt er nog in diezelfde Mis, gedachtenis van deze Heilige gehouden. Onder de Leerredenen van den Heiligen LEO is er eene, die deze heilige Paus in de kerk van de heilige ANASTASIA uitgesproken heeft. Namelijk die, waarin hij de ketterij van EUTYCHES wederlegt.

ANASTASIA, bijgenaamd *de Oude*, werd te *Sirmich*, gedurende de vervolgingen van NERO of VALERIANUS, gemarteliseerd. Hare overblijfselen werden, ten tijde van Keizer LEO, en den Patriarch GENNADUS, naar *Konstantinopel* vervoerd; men plaatste dezelve in de kerk *Anastasis*, of *der Opstanding* genoemd. Men bragt dezelve daarna in de patriarchale kerk van de heilige SOPHIA over. Zij bevonden er zich niet meer, toen die stad in *1453* door de Turken veroverd werd.

ANASTASIUS I., (*Heilige*) een Romein van geboorte volgde den Paus SIRICIUS in het jaar 398 op. Hij had zijne verheffing te danken, aan den roem, dien hij door zijne werkzaamheid en zijne rampen verworven had. De heilige HIERONYMUS noemt hem, *een man, die een heilig leven, eene rijke armoede, en eene apostolische zorgvuldigheid bezat.* Hij kantte zich sterk tegen den voortgang van het Origenismus aan, en veroordeelde de vertaling van den *Periarchon* van ORIGENES, door RUFINUS, als strekkende, om ons geloof op de overlevering der Apostelen en onzer voorouderen gevestigd, te verzwakken. Deze zijn de uitdrukkingen, van welke hij zich in den brief bediende, dien hij over dat onderwerp aan JOANNES, Bisschop van *Jeruzalem*, schreef. Wat RUFINUS betreft, zoo veroordeelde hij zijnen persoon niet, maar liet het aan God over, om het doel te beoordeelen, dat hij had met het vertalen van den *Periarchon* (Zie RUFINUS). In denzelfden brief belooft de heilige, om voor de handhaving des geloofs te waken, en om alle natiën der aarde, die hij de deelen zijns ligchaams noemt, tegen de dwaling te versterken. Men vindt in de Verzameling van ISIDORUS MERCATOR, twee *decretaliën*, en onregte aan dien Paus toegeschreven. De heilige ANASTASIUS overleed in het jaar 402, na vier jaren, ééne maand en dertien dagen den stoel van den heiligen PETRUS bekleed te hebben. Volgens den heiligen HIERONYMUS werd hij uit deze wereld weggenomen, wijl God hem *de smart* wilde sparen, de plundering van *Rome* door ALARICH, Koning der Gothen te zien, die in het jaar 410 plaats had. Zijne overblijfselen zijn dikwerf vervoerd geworden; het grootste gedeelte derzelve is tegenwoordig in de kerk van de heilige PRAXEDA. Het Roomsche *Martyrologium* noemt hem onder den 27 April, dat waarschijnlijk de dag van eene dier vervoeringen is geweest, waarvan wij zoo even gesproken hebben.

ANASTASIUS II., (*Heilige*) werd den 24 November 496 na den dood van den heiligen GELASIUS, tot Paus verkozen. Hij schreef eenen brief aan keizer ANASTASIUS ten voordeele dan den Catholijken godsdienst, en aan CLOVIS of CLODOVEUS, Koning van *Frankrijk*, die door hem gedoopt werd, om dezen Vorst met zijne bekeering tot den Christelijken godsdienst geluk te wenschen. Hij overleed den 16 November 498, en werd door den heiligen SYMMACHUS opgevolgd.

ANASTASIUS III., werd Paus

in 911 na den dood van Sergius III. Zijne regering, die slechts 2 jaren en 2 maanden duurde, onderscheidde zich door de wijsheid en deugd des opperpriesters. Hij overleed in het jaar 913 en werd opgevolgd door Lando.

Anastasius IV.; een Romein, Koenraad genoemd, beklom, na den dood van Eugenius III., in 1153 den Pauselijken Stoel. Hij was, volgens, sommigen regulier kanonik, der orde van den heiligen Augustinus, en Abt van den heiligen Rufus in *Dauphiné* geweest, en volgens anderen Abt van den heiligen Anastasius in het Bisdom *Veletri*. Paus Honorius II., wiens bloedverwant hij was, schonk hem het purper en benoemde hem in December 1125 tot Bisschop van *Sabina*. Paus Innocentius benoemde hem als zijnen vertegenwoordiger te *Rome*, toen deze Opperpriester zich door de gewelddadigheden van den onwettigen Paus Anacletus, verpligt zag, zijnen zetel te verlaten. De Kardinaal Koenraad verwierf zich de algemeene achting en werd den 9 Julij 1153, waardig geoordeeld, om Eugenius III. optevolgen. Eenige voorstanders der Paussen, hebben hem van te veel toegevendheid, omtrent keizer Frederik beschuldigd, die eenen legaat van den heiligen Stoel mishandeld had; maar hij heeft grooten lof verdiend wegens de liefdadigheid, die hij gedurende eenen bijna algemeenen hongersnood uitoefende. Hij overleed den 4 December 1154. Adrianus IV. was zijn opvolger.

Anastasius, onwettige Paus, stond tegen Benedictus III. op, die in 855 verkozen werd. Hij was priester der kerk van *Rome*, en volgens sommigen, Bibliothecaris van Paus Gregorius IV. Deze bedieningen hebben geleerde beoordeelaars, in navolging van Vossius, bedrogen, die zich heeft ingebeeld, dat deze valsche Opperpriester, dezelfde was, als Anastasius *de Bibliothecaris*, die het leven der Paussen heeft geschreven. Degene, van wien wij hier spreken, door de commissarissen van keizer Lodewijk II. ondersteund, wilde zich in plaats van Benedictus doen verkiezen, maakte zich meester van zijnen persoon, en nam de kerken van den heiligen Joannes *van Latranen* en van den heiligen Petrus in bezit. Sommige schrijvers zijn van gevoelen, dat hij dezelfde Anastasius, priester onder den titel van den heiligen Marcellus van *Rome is*, die door eene Kerkvergadering van zes en zestig Bisschoppen, welke Paus Leo IV. in 853 deed be-

leggen, wijl hij vijf jaren buiten 's lands, en zonder in de geestelijke behoeften, der parochie, welker herder hij was, te voorzien, werd afgezet.

Anastasius (*Heilige*), een Perzer, zoon van een Magi; door het gerucht getroffen, dat de wegvoering van het ware kruis, door Chosroës te weeg bragt, wilde hij onderzoeken, van waar de eerbied kon ontstaan, welken de Christenen voor het werktuig eener doodstraf koesterden, die men als schandelijk beschouwde; hij begon hunnen Godsdienst te beoefenen, omhelsde denzelven, en legde er belijdenis van af, door, den 22 Januarij 628, zijn bloed voor denzelven te vergieten. De heilige Anastasius had den op handen zijnde val van den tiran Chosroës voorzegd, en zijne voorzegging werd tien dagen, na zijnen marteldood bewaarheid, toen keizer Heraclius in *Perzië* viel. De bewijsstukken van dezen Heilige zijn authentiek, en zijn door het zevende algemeene Concilie, omtrent 160 jaren, na zijnen dood geprezen geworden. Hetzelfde Concilie keurde ook het gebruik goed, om het hoofd, van den heiligen Anastasius, alsmede het oude afbeeldsel van datzelfde hoofd, door vele mirakelen beroemd, en dat men te *Rome* met eenen bijzonderen eerbied bewaarde, afteschilderen. Men ziet hetzelve nog tegenwoordig, in de klooster-kerk van Onze Lieve-Vrouw *ad aquas salvias*, die den naam van den heiligen Vincentius en den heiligen Anastasius voert.

Anastasius *de Sinaïter*, dus genoemd, wijl hij een monnik van den berg *Sinaï* was, bloeide op het einde der zesde eeuw. Dikwerf verliet hij zijne eenzaamheid ter verdediging der kerk. In de stad *Alexandrië* zijnde, maakte hij de ketters *Acephales* openlijk beschaamd, en toonde hun met de grootste klaarblijkelijkheid aan, dat zij den heiligen Flavianus niet konden veroordeelen, zonder tevens al de kerkvaders te veroordeelen. Zijne redeneringen waren zoo overtuigend, dat het volk eene groote verontwaardiging tegen die ketters aan den dag legde, en zelfs op het denkbeeld kwam, om dezelve te steenigen. De Heilige nam daarna de pen op, en vervaardigde het boek getiteld: *Odegos, of de gids op den waren weg.* Hij wederlegt in hetzelve de Eutychianen, onder den naam van *Acephales* bekend, en bepaalt er zeer oordeelkundige regelen in tegen allerlei ketterijen. Men weet niet in welk jaar hij gestorven is, zeker is het, dat hij in 578 nog leefde. Behalve het genoemde boek, schreef hij ve-

le *ascetische* werken, die tot ons zijn gekomen: 1.° *Zinnebeeldige aanmerkingen over het zesdaagsch of scheppingswerk*, waarin dat werk op eene geheimzinnige en verbloemde wijze verklaard wordt. — 2.° De *154 Vragen*; dit is, om zoo te spreken niet anders, dan eene compilatie van spreuken der Kerkvaders en Conciliën over het geestelijke leven. — 3.° *De redevoering van het Bidhuur (Synaxe) of van de vergadering der geloovigen.* Daarin wordt over de verpligting gesproken om zijne zonden aan de priesters te belijden, over den eerbied, met welken men de heilige Mis moet bijwonen, over het vergeven van beleedigingen enz. Canisius en Combefis raden het lezen derzelve, den Predikers, en hun, die met de Zielzorg belast zijn, sterk aan. — 4.° *Twee leerredenen over den zesden Psalm.* Er worden ook nog eenige andere schriften aan den heiligen Anastasius toegekend, waarvan er vele niet zijn gedrukt geworden. In al de werken van dien Heilige straalt de teederste godsvrucht door.

Anastasius I., (*Heilige*) Patriarch van *Antiochië*, die door sommige schrijvers met den voorgaande ten onregte als een en dezelfde persoon wordt beschouwd, kantte zich tegen keizer Justinianus aan, die dat gedeelte der Eutychianen beschermde, welke men de *onomkoopbaren* noemde. Door Justinianus *den Jonge*, opvolger van Justinianus, gebannen, werd hij door Mauritius teruggeroepen, op wiens verzoek hij het *Pastoraal* van den heiligen Gregorius, ten gebruike der Oostersche kerken in het Grieksch vertaalde. Combefis en Canisius hebben ons vijf leerredenen van hem bewaard. Anastasius overleed te *Antiochië* in het jaar 598.

Anastasius II., (*Heilige*) bijgenaamd *de Martelaar*, was een zeer deugdzaam Geestelijke, die in 598, na den dood van den voorgaanden Anastasius, den Patriarchalen stoel van *Antiochië* beklom. Hij werkte onvermoeid aan de bekeering der Joden; en die trouweloozen bragten hem den 21 December van het jaar 608 op de wreedste wijze om het leven. Anastasius III., *de Jakobiter*, volgde dezen heiligen Martelaar op, nadat de stoel een' geruimen tijd had open gestaan. Aubertus le Mire en sommige anderen schrijven aan dezen heiligen Anastasius *den Martelaar*, eene verhandeling toe getiteld: *Compendiaria fidei institutio*, welke onder den naam van den heiligen Athanasius en den heiligen Cy-

RILLUS *van Alexandrië*, in de Bibliotheek der kerkvaders voorkomt. Andere beoordeelaars beweren, dat dit werk van ANASTASIUS *de Sinaïter* is. Men noemt hem ook nog als den schrijver van *Commentaria* op den zesden Psalm, waarin den dood van Keizer MAURITIUS, die in 602 plaats had., aldus wordt opgegeven: *Improbi plures per pœnitentiam servati, in quibus et ille qui nostrâ ætate sub MAURITIO Christianorum Imperatore fuit* etc.

ANASTASIUS III., Patriarch van *Antiochië*, een vijand van het Concilie van *Chalcedonië*, en de meest ingenomene der Jacobitische ketters. In het jaar 629, ging hij Keizer HERACLIUS te *Hierapolis* bezoeken, die alstoen zeer verheugd was, over de zegepraal, welke hij op de Perzers had behaald, en over de genade, welke God hem geschonken had, het ware kruis van J. C. te heroveren. Deze Keizer beloofde aan ANASTASIUS, hem Patriarch van *Antiochië* te maken, mits hij zich aan het geloof van het Concilie van *Chalcedonië* onderwierp en twee naturen in J. C. erkende. Deze voordeelige aanbieding vleide de eerzucht van den huichelaar, die veinsde in dezelfde gevoelens van HERACLIUS te deelen; en de beide naturen in J. C. te erkennen; doch hij erkende in Hem slechts eene werking, welke hij *Deivirile* noemde, eene achterhouding, die den Keizer bedroog en hem in de dwaling der Monotheliten deed vervallen; zoodat de arglistigheid des ketters en de al te groote toegevendheid van den Vorst, der Oostersche kerk groote onheilen berokkende. ANASTASIUS overleed in 649 en werd door MACEDONIUS opgevolgd.

ANASTASIUS, Patriarch van *Konstantinopel*, een *Iconoclast* of Beeldenstormer, was priester der kerk van *Konstantinopel*, en de meest vertrouwde der bedienden van den heiligen Patriarch HERMANUS. Keizer LEO *de Isauriër*, die het hoofd der beeldenverbrijzelaars was geweest, verleide ANASTASIUS, om HERMANUS te beschuldigen, met belofte van hem in plaats van dien heiligen Prelaat te stellen. En in de daad toen de heilige HERMANUS van zijnen stoel beroofd was, werd ANASTASIUS door LEO tot Patriarch verklaard, die zich verbond, om de beelden uit zijne kerk te verwijderen. Een en ander had in het jaar 730 plaats. Toen hij van den patriarchalen stoel bezit wilde nemen, werd deze plegtigheid door eenige moedige vrouwen gestoord, die hem met keisteenen uit de kerk verdreven. ANASTASIUS zond

brieven aan Paus GREGORIUS II., die weigerde met hem in gemeenschap te treden. Keizer LEO overleed in 741, en zijn zoon KONSTANTIJN COPRONYMUS, voegde nieuwe dwalingen, bij die, welke zijn vader tot aan zijnen dood had aangekleefd. De Patriarch onderteekende alles, en veranderde in schijn van gevoelen, toen ARTABASDES, die Catholijk was, zich op den Keizerlijken troon had geplaatst, maar zoodra KONSTANTIJN hersteld was, verklaarde hij zich op nieuw tegen de beelden. Deze Keizer, over zijn vorig gedrag niet zeer tevreden, liet hem in het *Atmeïdan* of *Hippodrome* (*) gestrengelijk geeselen, en daarna op eenen ezel rondvoeren, met het aangezigt naar den staart van het dier gekeerd, ten einde den kinderen en het gemeen ten spot te verstrekken. Wijl hij echter vreesde, in zijn geheele rijk zulk een ondeugend man niet meer te zullen kunnen vinden, herstelde hij hem op den Bisschoppelijken stoel. Deze prelaat bragt er nog eenige jaren op door, en overleed in 753, aan de verschrikkelijke ziekte, door de artsen *Miserere* genoemd.

ANASTASIUS, Patriarch van *Jeruzalem*; was de bewaarder der gewijde vaten dier kerk geweest. Hij werd, na den dood van JUVENALIS in 457 op den Patriarchalen stoel geplaatst. De abt EUTHYMUS, die men den *grooten Anachoreet* of *Kluizenaar* noemde, had hem voorzegd, dat hij tot deze waardigheid verheven, en de pligten derzelve volmaakt wel waarnemen zoude. CYRILLUS, de schrijver van het leven van EUTHYMUS, zoodanig als hetzelve in de verzameling van SURIUS en BOLLANDUS voorkomt, getuigt, dat deze Prelaat een ijverige verdediger van het regtzinnige geloof was. ANASTATIUS overleed in het jaar 477, en MARTYRIUS volgde hem op.

ANASTASIUS, Bibliothecaris der Roomsche kerk, was in 869, bij de achtste algemeene Kerkvergadering van *Konstantinopel* tegenwoordig, alwaar hij de Pauselijke legaten ondersteunde. Hij vertaalde de verhandelingen van dat Concilie in het Latijn. Aan het hoofd dier vertaling, heeft men de *Geschiedenis der scheuring van PHOTIUS en van het Concilie*, bij wijze van voorrede. ANASTASIUS was de beide talen, evenzeer mees-

(*) *Een ruim plein te* Konstantinopel, *tot het wedloopen der paarden bestemd.*

Vertaler.

ter. Hij heeft daarenboven nog uit het Grieksch in het Latijn vertaald. 1.° *De verhandelingen van het zevende Concilie.* — 2.° Eene verzameling van verschillende stukken over de geschiedenis der Monothelisten. — 3.° Verscheidene andere gedenkschriften der Oostersche kerk. Men heeft ook nog van hem de geschiedenis der Paussen, van den heiligen Petrus tot Nicolaas I. te *Rome* door Bianchini, 1718, 4 Dl.n in fol. uitgegeven. Men weet niet juist omtrent welken tijd deze schrijver overleden is, zeker is het, dat hij onder de regering van Paus Joannes VIII., die in 872 verkozen werd, en in 882 overleden is, nog leefde.

Anastasius I., keizer van *Konstantinopel*, bijgenaamd de *Zwijger*, wijl hij uit het corps van officieren was genomen, dat belast was, om in het paleis te doen zwijgen, was in 430 te *Duras* in *Illyrië* uit eene onaanzienlijke familie geboren. Hij werd in 491, door Ariadne, weduwe van Zeno, laatsten keizer, en minnaresse van den nieuwen op den troon geplaatst. Alles weergalmde in den beginne van den lof, welken men aan de keizerin toezwaaide, wijl zij de kroon aan eenen vorst had gegeven, wiens zachtmoedigheid en regtvaardigheid, aan het volk het geluk en den vrede beloofden; maar het duurde niet lang, of Anastasius nam het masker af. Hij verklaarde zich tegen de Catholijken, en verbande den Patriarch Euphemius. Men had nooit geweten welken Godsdienst hij was toegedaan, en hij leefde, als een Vorst, die er geenen had. Hij beleedigde de afgevaardigden van Paus Symmachus, die hem eenigen tijd daarna in den kerkelijken ban deed. Deze Vorst trotsch en opgeblazen omtrent de Priesters, was ten uiterste laaghartig omtrent de vijanden des rijks. Hij kocht den vrede van de Bulgaren en Perzers. Er hadden onder zijn bestuur vele oproeren plaats; maar door zijne huichelarij en zijne behendigheid wist hij dezelve te bevredigen. In het laatste, kwam hij in het gewaad eens smeekers, van al de keizerlijke sieraden beroofd, in het renperk, en betuigde, dat hij zijne bijzondere belangen aan die van het algemeen wilde opofferen. Deze Comedie bewoog het volk, dat hem verzocht, de teugels van het bestuur weder in handen te willen nemen. Hij overleed plotseling in 518 (volgens sommigen door eenen bliksemslag getroffen) in den ouderdom van 88 jaren, als eenen vorst beschouwd, die, ondanks zijne gebreken, vele nuttige verordeningen tot stand had gebragt. Hij schonk de be-

dieningen, zonder vergelding, aan diegene weg, welke het bekwaamste waren, om dezelve te vervullen. Hij schafte die afschuwelijke tooneelen af, waarin men de beesten zich met menschenbloed zag verzadigen.

ANASTASIUS II., keizer van het *Oosten*, wiens oorsprong onbekend is, was secretaris van keizer PHILIPPUS of PHILIPPICUS BARDANES geweest. Nadat deze vorst was afgezet, deden hem zijne godsvrucht, zijn verstand, zijne burgerlijke en militaire bekwaamheden, door het volk in 713 op den troon plaatsen. Hij herstelde de landtroepen en wist de Muzelmannen in bedwang te houden. De soldaten aan het muiten geslagen zijnde, wijl men eenen diaken JOANNES genaamd aan hun hoofd had geplaatst, vermoordden hunnen geestelijken veldheer, en verkozen eenen nieuwen keizer. ANASTASIUS verliet in 716 den troon, en begaf zich in een klooster; eenigen tijd daarna, wilde hij denzelven weder heroveren, werd te dien einde door de Bulgaren ondersteund, met welke hij *Konstantinopel* kwam berennen. Maar nadat LEO *de Isauriër*, die alstoen regeerde, de aanvoerders van het Bulgaarsche leger had omgekocht, leverde zij hem ANASTASIUS over, dien hij in 719 deed onthoofden.

ANATOLIUS, patriarch van *Konstantinopel*, in welke hoedanigheid hij in 449 FLAVIANUS opvolgde, was bij het Concilie van *Chaldeconië* tegenwoordig, in welke stukken hij drie canons, over den voorrang van zijnen stoel, liet invoegen, maar de legaten van den heiligen LEO kantten er zich tegen aan. ANATOLIUS was door den ketter DIOSCORUS, in de plaats van FLUVIANUS, die door hem, wijl hij zich tegen zijne ketterijen verzette, was afgezet, gezalfd. Daarenboven had hij vervolgens zelf MAXIMUS, in de plaats van DOMNUS, die even zoo onregtvaardig was afgezet als FLAVIANUS, tot Bisschop van *Antiochië* gezalfd. Deze dubbele onregelmatigheid maakte ANATOLIUS zijnen zetel onwaardig, en uit dien hoofde had de heilige LEO het volle regt, er hem van te ontzetten; maar uit liefde voor den vrede, gebruikte hij te zijnen opzigte toegevendheid, en wel voornamelijk, wijl ANATOLIUS de partij van DIOSCORUS had verlaten; eene toegevendheid, die het regtsgebied van den heiligen Stoel duidelijk te kennen geeft. » Hoewel hij de dwaling heeft verlaten, dergene, die hem gezalfd hebben, schrijft de Paus aan keizer MARCIANUS, zoo moest hij bezorgd zijn, van datgene, door zijne eerzucht niet te storen,

wat men weet, dat hij door onze toegevendheid verkregen heeft, want wij zijn te zijnen opzigte meer toegevend dan regtvaardig geweest;..... De handhaving van de zuiverheid des geloofs is mij toevertrouwd; en ik zou mij schuldig maken, indien ik gedoogde, dat men het geloof van *Nicea* schond." De heilige LEO verklaart vervolgens dat » als de Patriarch in zijne onderneming volhardt, hij hem van den vrede der algemeene kerk zal afscheiden." ANATOLIUS maakte zich daarenboven nog verdacht door den Aarts-Diaken ÆTIUS, wiens geloof onberispelijk was, te doen verplaatsen door eenen zekeren ANDREAS, den vriend van EUTYCHES, die zich als beschuldiger tegen FLAVIANUS had opgedaan. De heilige LEO berispte hem over deze onregtvaardigheid, en ANATOLIUS maakte zijnen misslag weder goed door ÆTIUS te herstellen. ANATOLIUS overleed in 458.

ANATOLIUS (*Heilige*), te *Alexandrië* geboren, in 269 Bisschop van *Laodicea*, eene Syrische stad, beoefende met het beste gevolg de rekenmeet- natuur- en sterrekunde, de spraakkunst en de redeneerkunde. Er zijn ons eenige werken van hem overgebleven, onder andere eene *Verhandeling over het Paaschfeest*, in de *Doctrina temporum* van BUCHERIUS, te *Antwerpen* 1634 in fol. gedrukt.

ANAXAGORAS, bijgenaamd *de Geest*, wijl hij onderwees, dat de geest Gods de oorzaak van het Heelal was, werd te *Clazomene* in *Jonië*, omtrent het jaar 500 vóór J. C. geboren. Hij had tot meester ANAXIMENES, van wien hij een der beste leerlingen was. ANAXAGORAS reisde in *Egypte*, en bevlijtigde zich enkel, om de werken van het Opperwezen te beoefenen, zonder zich met de geschillen der menschen te bemoeijen. Hij was even zoo onverschillig omtrent zijne bijzondere belangen, als hij zulks voor de algemeene belangen was. Op eenen zekeren tijd, dat zijne bloedverwanten hem verweten, dat hij zijn vaderlijk erfdeel verwaarloosde, gaf hij hun dit wijsgeerige antwoord: *Ik heb tot de beschaving van mijnen geest, den tijd gebruikt, dien ik aan het bebouwen mijner landerijën had moeten besteden.* *Athene* was het tooneel, waar hij het meeste schitterde. De beroemde PERICLES behoorde tot zijne kweekelingen. In het vervolg hielp hij hem in de gewigtigste aangelegenheden met zijnen raad. Hij verbeeldde zich echter niet geboren te zijn, om aan datgene, wat in zijn vaderland plaats had, deel te nemen. Hij antwoordde aan iemand, die hem vraagde, waarom

hij op de wereld was gekomen: *Om de zon, de maan en de sterren te beschouwen.* Al wat hij omtrent zijne waarnemingen voordroeg, strekt ten bewijze van de geringe vorderingen, welke de Grieken toenmaals in de sterreen natuurkunde gemaakt hadden. Hij onderwees, dat de maan bewoond werd (zie HARTSOEKER): dat de zon een klomp van ontvlamde stof was, een weinig grooter dan de *Peloponesus:* hij nam zoo vele grondstoffen als zamengestelde ligchamen aan; want hij vooronderstelde, dat elke soort van ligchamen, uit vele gelijksoortige deeltjes bestond, die hij *homocomeriën* of *homogeneïten* noemde. Daar men hem verweet, dat hij zich over zijn vaderland niet bekommerde, antwoordde hij naar den Hemel wijzende: *Integendeel, daar maak ik grooteliks werk van.* Het vermaak, dat hij schepte in het beschouwen van den Hemel, ging bij zijne landgenooten voor eene soort van dwaasheid door; maar het was in de daad een zeer redelijk gevoel, en dat men algemeener zoude smaken, indien geest en hart door aardsche zorgen en aanmatigingen minder gekluisterd waren. Een beroemd sterrekundige heeft in de kalmte van eenen schoonen nacht, nooit den met sterren bezaaiden Hemel beschouwd, zonder denzelven met eerbied te groeten; en met eene verrukkende bewondering, *de Stad van den Grooten Koning* (*Civitas Regis magni. Psalm* XLVII, 3) te noemen. ANAXAGORAS had groote en onregtvaardige vijanden. Hoewel hij een Opperst Wezen erkende, die den Chaos ontwikkeld had, beschuldigde men hem echter van goddeloosheid, en hij werd bij verstek ten dood veroordeeld. ANAXAGORAS begaf zich naar *Lampsachus*, alwaar zijne kweekelingen hem kwamen opzoeken, en wáár hij zijne overige levensdagen doorbragt. Zijne vrienden vraagden hem in zijne laatste ziekte, of hij verlangde dat men zijn lijk naar zijn land zoude brengen. *Dat is onnoodig*, antwoordde hij, *de weg, die naar de hel leidt, is even zoo ver van de eene plaats als van de andere.* Men rigtte op zijn graf twee altaren op; het eene aan het gezond verstand, en het andere aan de waarheid toegewijd. Maar indien men in aanmerking neemt, dat deze wijsgeer een eigenzinnig gedrag en eenen zonderlingen geest bezat, zal men niet weten aan welke Godheden die altaren zouden moeten zijn toegewijd. SOCRATES stelde niet veel prijs op de werken van ANAXAGORAS, wijl hij de eind-oorzaken, die zoo zeer geschikt zijn, om aan de beoefening der natuur be-

lang bij te zetten, en om de waarnemingen der ware wijsgeeren te regelen, verzuimd had. Maar indien ANAXAGORAS in zijne geschriften de eind-oorzaken over het hoofd heeft gezien, is het daarom niet minder zeker, dat hij derzelver bestaan erkend heeft; het denkbeeld, dat hij van God en van den Hemel had, vooronderstelt dezelve klaarblijkelijk. Ondanks zijne afwijkingen, is deze wijsgeer een van de redelijkste der oudheid. Het denkbeeld alleen van eenen Geest, de oorzaak van het Heelal, heeft hem eene menigte buitensporigheden en ongerijmde stelsels gespaard, die de beroemdste hoofden van *Griekenland* en *Rome* op eene ernstige wijze hebben bezig gehouden. Billijkerwijze verwijt hem echter PLUTARCHUS, gezegd te hebben „dat de wijsheid en de meerderheid van den mensch, *enkel daaruit voortvloeijen, dat hij handen en geene pooten heeft*; terwijl hij had kunnen zeggen (hetwelk veel beter met de waarheid zoude gestrookt hebben) dat als de mensch handen heeft, zulks is, om dat een verstandig en redelijk wezen, van geschikte werktuigen moest voorzien zijn, om zijn vernuft uitteoefenen." HELVETIUS heeft deze oude dwaling van ANAXAGORAS in zijn boek *de l'Esprit* op nieuw opgedischt. Deze wijsgeer overleed in het jaar 428 vóór J. C. in den ouderdom van 72 jaren, na sedert drie jaren zijn verblijf te *Lampsachus* gevestigd te hebben. — De geschiedenis spreekt nog van drie andere ANAXAGORASSEN: de eene was een redenaar en leerling van ISOCRATES; de andere, een leerling van ZENO, was een beroemd taalkundige; de derde te *Egina* geboren, onderscheidde zich in de beeldhouwkunde en heeft den lof van VITRUVIUS verdiend, die met bewondering over zijn standbeeld van JUPITER spreekt, hetwelk de Grieken na den slag van *Platea*, in het jaar 492 vóór J. C. te *Elis* deden oprigten.

ANAXANDER, koning van *Sparta*, zoon van EURYCRATES, en vader van eenen tweeden ANAXANDER, was de overwinnaar der Messeniërs, en antwoordde aan iemand, die hem vraagde, waarom de Lacedemoniërs geene schatkist hadden: *Opdat men diegene niet zoude omkoopen, welke er de sleutels van mogten bewaren.* Hij leefde omtrent het jaar 684 vóór J. C.

ANAXANDRIDES of ANAXANDRIDAS, koning van *Sparta*, onderwierp de Tegeaters. Hij was de eerste, die, op verzoek van de Ephoren en den senaat, en door een misbruik, waarvan men in *Lacedemon* geen voorbeeld kende, besloot

om twee vrouwen tegelijk te hebben. Hij leefde tusschen de jaren 550 en 590 vóór J. C.

ANAXANDRIDES, een Rhodiaansch dichter, leefde ten tijde van PHILIPPUS, den vader van ALEXANDER. SUIDAS zegt, dat hij de eerste is, die op het tooneel de ongelukken heeft ingevoerd, welke de liefde veroorzaakt, en niet, zoo als men gezegd heeft, de minnarijen der menschen en de listen der *galanterie*. Nadat dezen dichter zich verstout had, het Atheensch bestuur aanteranden, werd hij tot den hongerdood veroordeeld. Indien er eene dergelijke policie bij ons bestond, zouden onze schrijvers niet trachten, om door droombeelden en paradoxe stellingen de rust van den staat te storen, door stellingen die bijna altijd derzelver oorsprong uit hunne heb- en eerzucht, of uit deze beide hartstogten te zamen ontleenen.

ANAXARCHUS, uit *Abdara*, een wijsgeer en leerling van DIOMENES uit *Smyrna* of volgens anderen van DEMOCRITUS, was de gunsteling van ALEXANDER *den Groote*, en sprak met vrijmoedigheid tot hem. Toen deze Vorst, die beweerde een God te zijn, en zich den zoon van JUPITER AMMON noemde, zich gekwetst had, wees ANAXARCHUS met den vinger naar de wond en zeide: *Ziedaar menschelijk bloed, en niet datgene, wat de goden bezielt.* Op eenen zekeren dag, dat de Koning hem aan tafel vraagde, wat hij van het gastmaal dacht; antwoordde hij, dat er slechts één geregt aan ontbrak, namelijk het hoofd van een Groot Heer, dat men in een' schotel had behooren optedisschen; en op denzelfden oogenblik wierp hij de oogen op NICOCREON, tiran van *Cyprus*. Na den dood van ALEXANDER gebeurde het dat ANAXARCHUS *Cyprus* voorbijzeilende, in handen van NICOCREON viel, dezen den hoon indachtig, dien hij van den wijsgeer had moeten verduren, liet eene verschrikkelijke doodstraf aan hem uitoefenen: hij deed hem in eenen ijzeren mortier plaatsen, en met stampers van hetzelfde metaal verbrijzelen. Op deze geweldige doodstraf zinspeelt VOLTAIRE, als hij zegt: *Ik zou niet gaarne met eenen ongodistischen Vorst te doen willen hebben, voor wien het van belang zoude zijn, mij in eenen vijzel te doen stampen, wijl ik zeker ben, dat ik gestampt zoude worden.* ANAXARCHUS zeide tot den tiran, dat hij zijn ligchaam zoo zeer kon verpletteren als hij wilde, maar dat hij op zijne ziel het minste vermogen niet had. Daarop bedreigde hem NICOCREON, hem de tong te zullen laten afsnijden *Dat kunt gij niet, lafhartige*

wellusteling! riep hem Anaxarchus toe, en spoog hem daarop, zijne tong, die hij afgebeten had, in het aangezigt. Anaxarchus was een Sceptiker of twijfelaar.

Anaxarete was, volgens de fabelleer, het schoonste meisje in *Cyprus*. Wijl zij de hartelijke liefde van Iphis met verachting behandelde, ja, toen deze uit wanhoop daarover, zelfs zijn leven eindigde, zijne lijkstatie, voor haar venster met een spottend gelach aanzag, werd Venus, die de ongelukkige minnaar zoo dikwerf om bijstand gesmeekt had, daarover zoo gebelgd, dat zij het trotsche, hardvochtige meisje in een steenen beeld veranderde.

Anaxenor, een luitspeler, aan wien de inwoners der stad *Tyane* groote eer bewezen, en aan wien Marcus-Antonius de inkomsten van vier steden met wachten gaf, en tot wiens eer men, een standbeeld oprigtte.

Anaxidamus I., koning van *Sparta*, na zijnen vader Théopompus, verrigtte niets groots, noch roemrijks gedurende zijn bestuur. Archidamus, zijn zoon, volgde hem in het jaar 492 vóór J. C. op.

Anaxidamus II., Koning van *Sparta*, zoon van Zeuxidamus, uit het geslacht der Eurypontiden, had tot ambtgenoot Anaxander II., uit het doorluchtige geslacht der Eurysteniden. Onder hunne regering, bragten de Spartanen de Messeniërs, die in opstand waren, en die in het jaar 723 vóór J. C. overwonnen werden, onder hunne gehoorzaamheid. Anaxidamus eens gevraagd zijnde, wie in *Sparta* eigenlijk het bevel voerde, antwoordde hij, dat het de wetten en de overheden waren, wanneer de laatsten de eersten ten uitvoer deden brengen.

Anaxilides, een wijsgeer, waarover de heilige Hieronymus spreekt, heeft geschreven dat Potone of Periction, de moeder van Plato, door Apollo bezwangerd werd. Diogenes Laërtius, verhaalt zulks op eene verschillende wijze, en haalt denzelfden Anaxilides en Clearchus aan. Hij zegt, dat men te *Athene* geloofde, dat Aristo zijner vrouw Perictione, die zeer schoon was, eenig geweld had willen aandoen; en dat zij door Apollo, dien zij in den droom zag, en die haar bewaakte, verdedigd werd, tot dat zij Plato, van wien zij reeds zwanger was, ter wereld had gebragt.

Anaximander een Wijsgeer te *Miletus* geboren, was een leerling van Thales, en volg-

de zijnen meester, in het jaar 545 vóór J. C. in de school van *Miletus* op. Hij onderscheidde zich in de sterre- en aardrijkskunde. Hij nam het eerst de schuinschheid van den zonneweg of de *ecliptica* waar. Hij leerde, dat de maan haar licht van de zon ontleende. Den Hemel in verschillende deelen verdeeld hebbende, vervaardigde hij eenen Spheer of Hemelkloot, om die verdeelingen voortestellen. Hij geloofde, dat de zon eene massa van ontstoken stof was, zoo groot als de aarde. Sommigen schrijven hem de uitvinding van den zonnewijzer, dat is, van de wijze toe, om den zonnenstand door de schaduw eener spil te vinden. Anderen kennen de eer dier uitvinding aan ANAXIMENES, zijnen leerling toe. Men beweert, dat hij de beweging der aarde erkende. Hetgene, wat zeker is, is, dat hij voor zijnen tijd, zeer wel verklaarde, hoe de aarde op zich zelve in het uitspansel kan hangen, zonder te vallen. Hij beschouwde het oneindige, als de oorzaak van alles: hij bepaalde echter de natuur van hetzelve niet, maar beschouwde het als eeuwig, onbederfelijk, dat alles voortbrengt en verteert, welks deelen bewegelijk zijn; doch waarvan het geheel onbewegelijk is. Al deze wetenschappelijke kennis, eensklaps in een afgezonderd mensch ontloken, te midden eener maatschappij, waarin dezelve niet bestond, bewijst de valschheid van den stelregel van den Heer BAILLY, over de traagheid in de vorderingen der wetenschappen.

ANAXIMENES, van *Miletus*, was na den dood van ANAXIMANDER, zijn' vriend en meester, aan het hoofd der school van die stad. De lucht was, volgens hem, de oorzaak van alles. Hij geloofde, dat het onmeetbare de Godheid was. Het oneindige was, volgens hem, de inhoud der wezens, die de wereld uitmaken. Het zijn ziellooze zelfstandigheden, die van zich zelve de minste kracht niet hebben; maar de beweging, waarmede zij begaafd zijn, geeft hun het leven, en eene bijna oneindige kracht. Ziedaar bijna alles, wat men naauwkeurig van dezen wijsgeer weet. PLINIUS zegt, dat *hij* den zonnewijzer uitgevonden heeft, en dat de Spartanen, aan welke hij denzelven toonde, dit werktuig bewonderden; maar de geschiedenis van EZECHIAS bewijst, dat dezelve veel ouder is.

ANAXIMENES, van *Lampsachus*, onderscheidde zich in de welsprekendheid en de geschiedenis. PHILIPPUS, vader van ALEXANDER *den Groote*, verkoos hem, om zijnen zoon lessen in de schoone letteren te geven. De onder-

wijzer volgde zijnen leerling in den oorlog tegen de Perzers. Hij redde zijn vaderland, dat de partij van Darius had omhelsd, en sloeg eenen zeer vernuftigen weg in, om genade voor hetzelve te erlangen. Alexander had gezworen, niet te zullen doen, wat Anaximenes hem vragen zoude. De redenaar verzocht hem, *Lampsachus* te vernielen. De held, door deze list bevredigd, schonk der stad vergeving. Anaximenes heeft de *Levensbijzonderheden van Philippus en Alexander*, en eene *oude Geschiedenis van Griekenland* in 12 boeken geschreven; maar er is niets van die werken tot ons gekomen.

Anaya Maldonado (Dom. Diego), Aartsbisschop van *Sevilië* en *Tarsis*, werd in het midden der veertiende eeuw te *Salamanka* uit eene doorluchtige Spaansche familie geboren. Joannes I., verkoos hem tot onderwijzer der kinderen van *Kastilië*; hij werd door den koning van *Spanje* benoemd, om met de beide andere afgezanten den beruchten Petrus de Luna (Zie Benedictus) van de gehoorzaamheid der Spaansche kroon te verzekeren. Dit geschiedde in den tijd, toen de Kerk, door de betreurenswaardigste scheuring verdeeld, niet wist welk der beide Opperhoofden, die de partijen haar gegeven hadden, zij erkennen moest. Diego werd bij zijne terugkomst tot president van *Kastilië* benoemd, en in hoedanigheid van afgezant naar het Concilie van *Constans* gezonden, alwaar hij op eene edele wijze den voorrang der Kastiliaansche kroon boven het huis der Hertogen van *Bourgondië* verdedigde. In 1401 tot het Bisdom van *Salamanka* benoemd, besteedde hij zijne geheele fortuin, om in zijne Bisschoppelijke stad eene liefdadige school voor het onderwijs der jeugd te stichten. Dit collegie heeft tot aan onze dagen onder den naam van den *heiligen Bartholomeus den Oude* bestaan. Door den Connestabel Alvaro de Luna, om zijne betrekkingen met Petrus de Luna vervolgd, werd hij voor eenen zekeren tijd in zijne bedieningen geschort, en kort daarna op eene eervolle wijze aan zijnen stoel teruggegeven. Ruiz de Vergara heeft ons de voornaamste bijzonderheden uit het leven van dien doorluchtigen prelaat, die omtrent het midden der vijftiende eeuw in eenen zeer hoogen ouderdom overleed, nagelaten.

Ancæus, Zoon van Lycurgus Koning der Tegeaten in *Arcadië*, behoorde tot het getal der Argonauten; en Meleager op de jagt van het wild-zwijn van *Calydon* gevolgd hebben, stierf hij, vol-

gens Pausanias, aan de wonde, die hem dat dier had toegebragt. Anderen, die hem tot eenen zoon van Neptunus Astipaleus maken, zeggen, dat hij een vriend van den landbouw was, en dat hij, zijne slaven eens op eene onmeêdoogende wijze aansporende, om zijne wijngaarden te bebouwen, een hunner hem zeide, dat hij nimmer van den wijn zoude drinken, welke zij zouden voortbrengen. Na den wijnoogst nam Ancæus eenen beker, om zijnen wijn te proeven; en terwijl hij den slaaf aanzag, die hem gezegd had, dat hij er niet van zoude drinken, dreef hij den spot met zijne voorzegging. Deze laatste antwoordde hem, dat er nog eene groote ruimte tusschen het glas en den mond was πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος (Hetwelk tot deze Latijnsche spreekwijze heeft aanleiding gegeven, *Multa cadunt inter calicem, supremaque labra*; ofwel, zoo als Cato zulks uit het Grieksch in het Latijn heeft vertaald: *Inter os atque offam multa interveniunt*, dat op diegene wordt toegepast, die zich in iets te leur gesteld zien, hetwelk zij zich vastelijk beloofd hadden). Op denzelfden oogenblik kwam men Ancæus zeggen, dat er een wild zwijn in zijnen wijngaard was gekomen, en denzelven verwoestte: op dit berigt laat hij den beker vallen, en snelde dadelijk henen, om jagt te maken op het dier, dat op hem aanviel en hem doodde. — Welligt is de Angæus, waarvan Pausanias spreekt een van dezen laatsten verschillende persoon geweest.

Ancharano (Petrus d'), uit het geslacht van Farnèse, werd te *Bologne* geboren. Baldo was zijn meester in het burgerlijke en canonieke regt. Zijn leerling maakte zich zijner waardig. Hij werd in 1409 door het Concilie van *Pisa* gekozen, om deze vergadering tegen diegene te verdedigen, welke dezelve mogten afkeuren. Hij bewees den afgevaardigden van den Hertog van *Beijeren*, dat dat Concilie wettig was zamengeroepen; dat hetzelve regt had om tegen Gregorius XII. en den onwettigen Benedictus XIII. (Petrus de Luna) te werk te gaan. Hij overleed te *Bologne* in 1417 na de *Decretaliën* en *Clementinen* door aanmerkingen opgehelderd, en eenige andere werken in het licht gegeven te hebben. Men noemde hem in zijn grafschrift: *Juris canonici speculum, et civilis anchora.* — Men moet hem niet verwarren met Jacobus d'Ancharano, meer bekend onder den naam van Palladino (zie Palladino).

Omtrent het midden der zestiende eeuw onderscheidden zich in *Italië* twee andere ANCHARANO's, de eene een priester, de andere een regtsgeleerde, beide dichters, en door vele geachte werken bekend.

ANCHERSEN (PETRUS), hoogleeraar aan het Gymnasium van *Odensee* in *Funen*, een Deensch eiland, heeft in het begin der achttiende eeuw geleefd. Hij was een der geleerdste mannen zijner natie, hoewel hij onder de schrijvers van zijn vaderland niet in den eersten rang kan worden geplaatst. Men heeft van hem: 1.° *Origines danicæ*, 1747 in 4.to — 2.° *Parva Cimbrorum civitas*, 1746, in 4.to — 3.° *De Suevis.* — 4°. *Hertedal*, of *het Dal van Herta.* — 5.° *De Solduriis.* Vele letterkundige werken van dien schrijver bevelen hem daarenboven der nakomelingschap aan, minder om derzelver bijzondere verdiensten, dan omdat zij den smaak der natie tot de letterkunde geleid hebben, die in *Denemarken* vrij algemeen verzuimd werd.

ANCHIETA (JOZEF), werkte met het beste gevolg aan de bekeering der wilden van *Brazilië* in *Amerika*, waarvan de Portugezen zich in 1500 meester gemaakt hadden. Hij was op de *Kanarische eilanden* geboren, ging te *Coimbra* in de orde der Jesuiten, en overleed in *Brazilië* den 9 Junij 1597 in den ouderdom van 64 jaren, waarvan hij een groot gedeelte als zendeling had doorgebragt. Hij was gedurende zijn geheele leven een volmaakt voorbeeld van ootmoedigheid, van geduld, van zachtmoedigheid en liefdadigheid. Zijn leven is door Pater PETRUS ROTÉRIGIUS en door Pater SEBASTIAAN BERETARIUS beschreven. Er komen verbazende dingen in voor, maar die juist om het buitengewone dat zij bevatten, door menschen, die in de kerkelijke geschiedenis ervaren zijn, niet zullen verworpen worden, wijl deze weten, door welke middelen God de bediening zijner Apostelen, en der mannen, die tot de bekeering der volken bestemd waren, ondersteund heeft.

ANCHISES, zoon van CAPIS en vader van ÆNEAS, die hem uit zijnen omgang met VENUS geboren werd. De fabelkundigen zeggen, dat hij ligtelijk door den bliksem werd getroffen, wijl hij het geheim der Godin niet bewaard had. ANCHISES overleed bij *Drepano* in *Sicilië*. Men schildert hem gewoonlijk af, op de schouders van ÆNEAS gedragen, die hem als zijnen grootsten schat uit den brand van *Troje* redde; een treffend voorbeeld van kinderliefde, dat in het tweede boek van den ÆNEïS zoo schoon

beschreven wordt.

ANCHITEA, echtgenoote van CLEOMBROTES, koning van *Sparta*, en moeder van PAUSANIAS, maakte zich door hare regtvaardige gestrengheid jegens haren zoon beroemd, die zich aan verraad en muitzucht omtrent zijn vaderland, dat hij aan XERXES, koning van *Perzië* had willen overleveren, had schuldig gemaakt. Toen PAUSANIAS, door de Ephoren ter dood veroordeeld, in den tempel van MINERVA, als in eene vrijplaats gevlugt was, liet ANCHITEA zelve eene deur toemetselen, waardoor zij vreesde, dat hij zoude kunnen ontsnappen, en op deze wijze moest PAUSANIAS in het jaar 474 vóór J. C. den hongerdood sterven. (Zie PAUSANIAS).

ANCHURUS, zoon van MIDAS, koning van *Phrygië*, wierp zich in eene kolk, welke door eene overstrooming bij de stad *Celene* in *Phrygië* ontstaan was. Het orakel had gezegd, dat om deze kolk te stoppen, men er het kostbaarste en dierbaarste wat men had in moest werpen; zoodat hij, ziende, dat vele schatten, welke zijn vader er in geworpen had, het uitwerksel niet hadden gehad, hetwelk men er volgens de Godspraak, van verwachten moest, na zijnen vader en zijne vrouw omhelsd te hebben, een paard besteeg en er zich zelven instortte, wel wetende, dat er niets dierbaarder is, dan het leven eens menschen; waarna zich de kolk sloot. Uit erkentenis voor deze weldaad rigtte hem MIDAS een gouden altaar op, ter eere van JUPITER.

ANCILLON (DAVID), Predikant der Protestantsche kerk van *Metz*, alwaar hij den 17 Maart 1617 geboren werd, begon reeds in den ouderdom van 9 of 10 jaren zijne studiën in het collegie der Jesuiten van zijne geboorte-stad; bevlijtigde zich vervolgens op de beoefening der Godgeleerdheid, en was onvermoeid in den arbeid. In 1633 ging hij naar *Genève*, en volbragt er zijnen Cursus in de wijsbegeerte, onder den heer DU PAN, en zijne Theologische studiën onder de heeren SPANHEIM, DIODATI en TRONCHIN. In 1641 verliet hij *Genève*, en aan de synode van *Charenton* voorgesteld zijnde, om er den rang van predikant te bekomen, zoo droeg hem deze vergadering de zorg over de Calvinisten van *Meaux* op, alwaar hij in den echt trad, en er zijne bediening, tot in 1653 uitoefende, wanneer hij naar *Metz* ging, alwaar hij den Protestantschen predikdienst van 1653 tot 1685, dat is, tot aan de herroeping

van het edikt van *Nantes*, waarnam. Daarop begaf hij zich naar *Frankfort* en in de Fransche Calviniste kerk van *Hanau* gepredikt hebbende, begon hij er de uitoefening zijner bediening op het einde van het jaar 1685. Kort daarna keerde hij naar *Frankfort* terug, en besloot eindelijk zich te *Berlijn* te vestigen, alwaar hij als predikant bevestigd, en door den keurvorst van *Brandenburg*, erkend werd. Hij overleed aldaar den 3 September 1692 in den ouderdom van 75 jaren. Hij verschafte zijner familie in dat land voordeelige bedieningen. Men heeft verscheidene werken, aan hem te danken, onder anderen een, dat te *Bazel* in 1698 in twee deelen in 12.° door de zorg van den heer advocaat ANCILLON, oudsten zoon van den predikant gedrukt werd, en getiteld is: *Mélange critique de littérature recueilli des conversations de M. ANCILLON* (*Beoordeelend letterkundig Mengelwerk, uit de gesprekken met den heer ANCILLON ontleend*). Hij gaf ook in 1691 te *Berlijn* het leven van WILLEM FAREL, een' edelman uit *Dauphiné*, predikant en hervormer van *Neufchatel* enz. in het licht. DAVID ANCILLON was de zoon van een bekwaam regtsgeleerde; en een zijner voorvaders was eertijds eerste president in een der voornaamste souvereine hoven van *Frankrijk*. GEORGIN ANCILLON, een der voornaamste leden van de Protestantsche kerk van *Metz*, was ook een der eerste stichters en bestuurders derzelve.

ANCILLON (KAREL), zoon van den voorgaande, geboren te *Metz*, den 28 Julij 1659, en overleden te *Berlijn* in 1715, bevlijtigde zich zeer op de letterkunde, en op de kennis van oude handschriften en boeken. Hij is de schrijver van 1.° het in het vorige artikel vermelde *Beoordeelend letterkundig mengelwerk* enz. — 2.° *Histoire de l'établissement des Français, réfugiés dans les états de Brandenbourg.* (*Geschiedenis van de vestiging der Fransche vlugtelingen in de Brandenburgsche staten*) 1690, in 8.vo — 3.° *Vie de SOLIMAN II.* (*Leven van SOLIMAN II.*) 1706, in 4.to — 4.° *Traité des eunuques* (*Verhandeling over de gesnedenen*) 1707, in 12.mo — 5.° *Mémoires sur plusieurs gens de lettres* (*Gedenkschriften betrekkelijk verscheiden geletterden*) 1709, in 12.mo — Zijne Verhandeling over de gesnedenen, verscheen onder den naam van C. OLLINCAN, dat eene kunstige letterverzetting van C. ANCILLON is. Er straalt in die werken even zoo veel onnaauwkeurigheid

als vrijheid door, men ontdekt er dikwerf eenen schrijver in, zonder vaste grondbeginselen, en die zich door de denkbeelden van den dag laat medeslepen. — Men moet hem niet verwarren met Ancillon, predikant der Fransche kerk te *Berlijn* (die in 1789 nog leefde) den schrijver eener uitmuntende verhandeling over deze vraag: *Welke zijn, behalve de ingeving, de eigenschappen, die aan de gewijde boeken den voorrang boven de ongewijde verzekeren?* Zie het *Journal hist. et litt.* van 15 Julij en 1 Aug. 1785.

Ancina (Joannes Juvenalis) Bisschop van *Saluzzo* in *Piémont*, in de stad *Fossan*, acht mijlen van *Saluzzo*, geboren, legde zich in den beginne op de geneeskunde toe, en was de geneesheer van Frederik Madrucius, afgezant van den hertog van *Savoije*, daarna van keizer Rudolf, bij Zijne Heiligheid. Gedurende het verblijf, dat Ancina te *Rome* hield, beoefende hij de godgeleerdheid; in welke hij, in korten tijd zeer groote vorderingen maakte, daarop ontving hij de priesterlijke wijding, en stelde hij zich onder de leiding van den H. Philippus Neri, stichter der Congregatie van het *Oratorium* te *Rome*, Paus Clemens VIII hem eindelijk bevolen hebbende een der openstaande Bisdommen aan te nemen, koos hij dat van *Saluzzo*, als het minst opbrengende, en wijl er in dat Diocees, waarin de dwalingen van Calvinus waren doorgedrongen, veel te werken was.

Anckarstroem (Joannes Jacobus), een Zweedsch edelman, in 1759 geboren, kwam als vaandrig onder de lijfwacht van Gustaaf III., en onderscheidde zich reeds in de eerste jaren zijner jeugd door een somber karakter en hevige hartstogten. Daar Gustaaf door de achtervolgende omverwerping van het gezag des senaats en van dat der grooten, de hinderpalen had uit den weg geruimd, die zich nog tegen de vestiging van zijn willekeurig gezag aankantten, zoo had hij den adel geheel tegen zich ingenomen, Anckarstroem vereenigde zich met hunne zaak, en ontveinsde den haat niet, dien hij zelfs den persoon des konings toedroeg. Men schreef dezen haat toe aan het verlies van een burgerlijk proces, in hetwelk geen enkel staatsbelang was tusschen beide gekomen, behalve dat men beweerde, dat de koning bij deze gelegenheid zich bijzonder ten voordeele van de tegenpartij van Anckarstroem geinteresseerd had. Wat hier ook

van wezen moge; ANCKARSTROEM verbond zich hoe langer zoo naauwer, met die der misnoegden, die zich het openlijkste tegen het hof verklaarden, en was zelfs bij beraadslagingen tegenwoordig, waarin men zamenspande, om den senaat te herstellen, en waarin de dood des konings besloten werd. Drie jonge lieden ANCKARSTROEM, en de graven van RIBBING en van HORN, konden het niet eens worden, omtrent de verschrikkelijke eer den eersten slag toe te brengen, en kwamen dus overeen, om het lot te laten beslissen. Hetzelve verklaarde zich ten voordeele, of liever tegen ANCKARSTROEM, die van het laatst van 1791 af, zich met zijne medepligtigen met niets anders bezig hield, dan om eenen geschikten oogenblik op te sporen, om hun ontwerp ten uitvoer te brengen; men dacht, dat de rijksdag te *Stokholm* zoude gehouden worden, en alles was dien ten gevolge in gereedheid gebragt, toen men vernam, dat de koning denzelven tegen den 23 Januarij van het volgende jaar te *Gefle* beroepen had. De bepalingen van dezen rijksdag, geheel door het hof gewijzigd, verbitterden de zaamgezworenen al meer en meer, die te *Stokholm* teruggekeerd, besloten GUSTAAF in den nacht van den 15 Maart, te midden van een gemaskerd bal te treffen. De graaf van HORN eenige besluiteloosheid in ANCKARSTROEM bespeurende, welke vreesde, te midden van zoo vele menschen zich te zullen bedriegen, of een niet gewis schot toe te zullen brengen, bemoedigde hem, door hem te zeggen: « Gij moet dengenen treffen, tot wien ik zeggen zal, *goeden dag, schoon masker.*" Alles gebeurde, zoo als de graaf van HORN het gezegd had: nadat hij den koning met de afgesprokene woorden gegroet had, gevoelde zich de vorst op denzelfden oogenblik, door zulk een hevig schot in de zijde getroffen, dat hij waggelde, en genoodzaakt was, op den arm van den graaf ESSEN te leunen. Het van eene talrijke vergadering onafscheidbare gedruisch, en dat der muzijk-instrumenten, hadden den personen, die den koning omringden, het schot (dat daarenboven rakende aan het slagtoffer afgeschoten, slechts een dof geluid te weeg bragt), naauwelijks doen hooren. ANCKARSTROEM, die op denzelfden oogenblik zijne pistools en zijnen dolk had doen vallen, mengde zich onder de menigte. Zoodra de moord, aan den koning gepleegd, bekend was, werd er bevel gegeven, om de zaal te ontruimen, en iedereen was verpligt zich te ontmaskeren alvorens dezelve te verlaten.

Men wist niets; en de opgeraapte wapens, waren de eenige stukken, die tot overtuiging konden dienen. Die van ANCKARSTROEM, hadden hem nog maar weinige dagen toebehoord, zoodat toen al de wapensmeden van *Stokholm* vereenigd waren, een hunner, zoodra hem de pistolen vertoond werden, verklaarde, dat deze wapens door ANCKARSTROEM wiens naam en persoon door geheel *Stokholm* bekend waren, bij hem gekocht waren. Hij werd dadelijk gearresteerd, en eene commissie benoemd zijnde, om hem te vonnissen, zoo liep zijn regtsgeding, dat in het laatst van Maart begonnen was, den 29 April 1792, door een vonnis ten einde, waarbij ANCKARSTROEM veroordeeld werd, om onthoofd te worden, nadat hij gedurende drie dagen met roeden zoude gegeeseld zijn. Gedurende de beide eerste dagen zijner strafoefening toonde hij eene groote gelatenheid, maar het schijnt dat de folterende smart, en het naderen des doods, daarna zijnen moed verzwakten. Gereed om den noodlottigen slag te ontvangen, verzocht en verkreeg hij eenige oogenblikken, om tot zich zelven terug te keeren en God om vergeving te vragen. Hij overleed in den ouderdom van 33 jaren; het vonnis, dat hem ter dood veroordeeld had; had tegen zijne medepligtigen de graven van HORN en RIBBING enkel eene altoosdurende verbanning uitgesproken.

ANCKWICZ, nuntius of landbode van het waiwoodschap *Krakau*. In 1792 te *Warschau* van een gezantschap teruggekeerd, dat hij in *Denemarken* volbragt had, toonde hij zich in 1793 op den rijksdag van *Grodno*, als een der werkzaamste leden dier vergadering; hij onderteekende op denzelven, den 23 Julij 1793, in den naam van den koning van *Polen* en van de republiek, en na de verdeeling van dat land, het verdrag van bondgenootschap, dat met *Rusland* gesloten werd. Dit verdrag, dat de wanhoop, in alle zielen had verwekt, wijl men het billijkerwijze, als den ondergang van *Polen* beschouwde, had den haat en de verontwaardiging tegen degene, die hetzelve onderteekend hadden, ten hoogsten top doen stijgen; Er ontstond weldra eene algemeene verdenking tegen ANCKWICZ, dien men beschouwde, als de belangen van zijn land aan het hof van *St. Petersburg* verkocht te hebben. Bij den opstand, die den 18 April 1794 te *Warschau* losbarstte, maakte men zich meester van een groot aantal brieven uit zijnen se-

cretaire, en onder anderen; die van den generaal Igelstrom, die de verdenkingen in eene openbare zekerheid veranderden. Nadat Anckwicz veroordeeld was, om opgehangen te worden, werd dit vonnis aan hem op het plein voor het stadhuis van *Warschau* voltrokken. Dit was voor de algemeene wraak nog niet genoeg; zij eischte dat zijn lijk in de begraafplaats der boosdoeners zoude geworpen werden. Met begaafdheden, met welsprekendheid, maar zonder fortuin geboren, bragt zijne buitengewone drift voor het spel, eene aanhoudende verwarring in zijne zaken te weeg; Anckwicz voedde alzoo eene diepe eerzucht, die hem niet dan al te dikwijls overhaalde, om door schandelijke middelen, de verliezen te herstellen, die zijn wangedrag hem deed ondergaan.

Ancourt (Floris Carton Heer van) werd den 1 November 1661, op denzelfden dag als de groote dauphin te *Fontainebleau* geboren. Pater de la Rue, een Jesuit, onder wien hij zijne studiën volbragt, wilde dezen jongeling, wiens levendigheid en doordringend verstand veel beloofden, voor zijne maatschappij winnen; maar de ligtzinnigheid des leerlings maakte al de zorgen des meesters vruchteloos. D'Ancourt wilde zich liever aan de pleitzaal toewijden, die hij weldra voor het tooneel verliet. Hij was niet alleen een bekwaam tooneelnar, maar ook een toegejuicht tooneelspeler. Hetgene wat Regnard ten opzigte van Molière in het verhevene blijspel was, zegt een geleerde, was de tooneelspeler d'Ancourt in het kluchtige. D'Ancourt heeft er zich op toegelegd, om eene menigte heuzelachtige boerterijen en guitenstukken uit te voeren, door het tooneel bijna altijd onder de geringe volksklasse, en op dorpen te verplaatsen. Hij werd echter gezocht, door al wat er aan het hof en in de stad aanzienlijk was; Lodewijk XIV was zeer op hem gesteld. Als deze vorst den schouwburg ging bezoeken, ging d'Ancourt hem vooraf in deszelfs kabinet zijn werk voorlezen, waarbij niemand werd toegelaten dan Mevrouw de Montespan. Bij eene dergelijke gelegenheid bevond zich de dichter, door het sterke vuur, dat er gestookt werd, niet wel, zoodra de koning dit ontwaarde opende hij zelf een venster, om hem frissche lucht te doen scheppen. Een andermaal, toen d'Ancourt op het punt stond, om van eenen trap te vallen, dien hij niet zag, hield dezelfde vorst hem bij den arm terug, zeggende: *Wees voorzigtig d'Ancourt, gij zoudt vallen.* De laatste jaren van d'Ancourt

waren bedaarder en meer afgezonderd dan die zijner jeugd. Hij begreep de nuttelooshéid en het gevaar van die soort van letterkunde, aan welke hij zich had toegewijd, en hij verliet het tooneel in 1718, om zich naar zijn landgoed *Courcelle-le-Roi* in *Berri* te begeven, alwaar hij aan niets anders, dan aan zijne zaligheid werkte (zie Molière). Hij overleed aldaar in 1726, in den ouderdom van 65 jaren. Zijne werken zijn in 1760 in 12 dl.n in 12.° herdrukt geworden. Men heeft eene keuze uit dezelve gedaan en in 1783, diegene welke als de beste waren bevonden, onder den titel van *Chefs d'œvres d'Ancourt (Meesterstukken van d'Ancourt) Parijs*, 4 dl.n in 12.°, waarvan de beroemdste stukken zijn: *le Chevalier à la mode* en *les Bourgeoises à la mode*, die hij gezamenlijk met Saint-Yon vervaardigde.

Ancre (de Maarschalk d'). — Zie Concini.

Ancus-Marcius, vierde koning der Romeinen, klein-zoon van Numa, beklom den troon na Tullus Hostilius, in het jaar 640 vóór J. C. Hij verklaarde den oorlog aan de Latijners, zegevierde op dezelve, overwon de Vejers, de Fidenaten, de Volskers en de Sabijnen. Van zijne veroveringen teruggekeerd, versierde hij *Rome*, en bouwde den tempel van Jupiter Feretrius; liet de prachtige waterleiding *Acqua marcia* genaamd, aanleggen, vereenigde den *Aventijnschen berg* en den *Janiculus* met de stad, liet de haven van *Ostia* graven, en vestigde er eene Romeinsche volkplanting in. Hij overleed in het jaar 616 vóór J. C. na 24 jaren geregeerd te hebben. Hij was een vriend des vredes en der kunsten, en maakte zijne onderdanen gelukkig.

Andeca, de laatste koning der Sueven in *Galicië*, stond tegen zijnen bloedverwant den koning Eurich op, en ontroofde hem eindelijk de kroon. Leovigild, de koning der Gothen, zag hierin eene gelegenheid, om de Sueven aan zijne magt te onderwerpen, hij had eene soort van opperheerschappij, over het *Suevische Galicië*, en hield zich alsof hij door den opstand van Andeca, tegen den wettigen koning zeer beleedigd was; onder voorwendsel van den troon-overweldiger te willen straffen, nam hij de hoofdstad *Braga*, alwaar Andeca door zijne onderdanen meer gehaat, dan bemind werd, met weinig moeite in, en sloot hem aldaar in een klooster op. Dus eindigde het geslacht der Suevische koningen en der-

zelver heerschappij in *Galicië*, na dat hetzelve 177 jaren bestaan had (587 na J. C.). Te laat eerst zagen de Sueven in, om welk doel te bereiken, het Leovigild te doen was geweest, en vruchteloos waren de pogingen van den dapperen Malarich, om het koninklijke huis en de heerschappij der Sueven weder te herstellen.

Andeol (*Heilige*), leerling naar men meent, van den heiligen Polycarpus, werd naar *Gallië* gezonden, predikte het Evangelie te *Carpentras* en in de naburige plaatsen dier stad. Keizer Severus, die hem in 208, toen hij zich gereed maakte, om naar *Engeland* te trekken, ontmoette, liet hem het hoofd met eenen houten degen, in het vlek *Bergoiate*, bij de *Rhône* in *Vivarais* door midden kloven. Zijne overblijfselen zijn in de stad *Saint-Andeol*, in het Bisdom *Viviers*. De heilige Hermanus, Bisschop van *Parijs*, spoorde koning Childebert aan, om onder de aanroeping van den heiligen Martelaar, eene kapel te bouwen, die aan de abdij van *Saint-Vincent*, thans *Saint-Germain-des-Près*, onderhoorig werd gemaakt. In vervolg van tijd werd deze kapel, eene parochiale kerk, namelijk die van *Saint-André-des-Arcs*. Dezelve erkent den heiligen Andeol nog voor haren eersten Bescherm-Heilige.

Anderson (Jacobus), een beroemd Schotsch landbouwkundige, werd in 1739 te *Hermiston* bij *Edemburg*, uit eene oude landbouwkundige familie geboren, die reeds sedert verscheidene geslachten, denzelfden grond bebouwde. Zelf een landbouwer zijnde, deed de ijver waarmede hij zich op zijne studiën toelegde, hem de zorg zijner landhoeven niet verwaarloozen, die hij van den ouderdom van 15 jaren af met vier zijner zusters bestierde, daar hij, wijl hij met de scheikunde onbekend was, de proeve over den landbouw van Hume, niet had kunnen begrijpen, volgde hij de cursus van Cullen, die zich weldra aan zoodanig een leerling verbond. *Engeland* en *Schotland* hebben aan zijnen ijver de leniging in het gebrek te danken, dat in het jaar 1783 plaats had, alsmede de verbetering in de vischvangst, die aan de kusten dier landen geschiedt. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Verhandelingen over de plantsoenen*, 1777 in 8.vo — 2.° *Verhandelingen over den akkerbouw*, 1773, 3 dl.n in 8.vo — 3.° *Waarnemingen over de middelen, om de nationale nijverheid te oefenen*, 1777 in 4.to — 4.° *De Honigbij*, een weekblad, waarvan hij de voornaamste schrijver was. — 5.° *Uitspanningen enz.* en an-

dere werken, die den landbouw, en de natuurlijke historie betreffen. — 6.o *Briefwisseling met den generaal* WASHINGTON gevolgd van *nasporingen over de schaarschheid van granen.* — 7.e *Britsche Encyclopedie.* ANDERSON is in Februarij 1808; in den ouderdom van 69 jaren, overleden.

ANDERSON (EDMOND) Engelsch regtsgeleerde onder ELISABETH, die hem in 1582 tot opper-geregtsheer der gewone pleitgedingen benoemde. Hij overleed in 1604. Men heeft van hem verscheidene regtsgeleerde werken, die door de Engelschen zeer op prijs worden gesteld.

ANDERSON (LAURENTIUS), eerste staatsdienaar van GUSTAAF-WASA, koning van *Zweden*, werd van arme ouders geboren, en onttrok zich aan zijnen geringen stand, door talenten, welke door eerzucht bestuurd werden, aan welke hij zijnen Godsdienst en de eer van den Geestelijken staat opofferde, dien hij omhelsd had. Hij verkreeg het aartsdiakonaat van *Stregnes.* Niet tot de Bisschoppelijke waardigheid kunnende geraken, verbond hij zich aan het hof. GUSTAAF benoemde hem tot zijnen kanselier. Hij was van dien oogenblik af reeds bedacht, om de ketterijen van LUTHER in *Zweden* in te voeren, en bragt dit voornemen ten uitvoer. Hij ondersteunde de voordragten van GUSTAAF op de stenden van *Vesteras* (in 1527) zoo nadrukkelijk, dat hij alles verkreeg, wat hij begeerde: hij is in 1552 overleden, — *Engeland* heeft op zijnen bodem nog vele anderen ANDERSON's zien geboren worden, die zich, hetzij in de kunsten, hetzij in de wetenschappen onderscheiden, de grenzen van dit Woordenboek gedoogen niet, ons over al hunne levensbijzonderheden uittebreiden.

ANDERTON (JACOBUS) een beroemde Engelsche Zintwister over geloofsgeschillen (*Controversist*), werd te *Lostock*, in de provincie *Lancaster* op het einde der zestiende eeuw geboren. Te midden der ketters een ijverig Catholijke zijnde, onderscheidde hij zijne pen door geschriften ten voordeele van den Godsdienst. Om aan de strafwetten van zijn land, omtrent de Catholijken te ontsnappen, vermomde hij in al zijne werken zijnen wezenlijken naam, onder dien van JOANNES BRERELEY. Het beroemdste is: *Verdediging van den Catholijken Godsdienst door Protestanten*, 1604 in 4.to zijn doel is, om de waarheid van den Catholijken Godsdienst, door de getuigenis van Protestantsche schrijvers te bewijzen, welke schrij-

vers hij op de gepaste wijze, en vooral met de grootste naauwkeurigheid aanhaalt. Dit werk werd door zijne eigene tegenpartij, als een meesterstuk van geleerdheid, van redeneerkunde en naauwkeurigheid beschouwd, als een stuk, dat met eene bescheidenheid en gematigdheid geschreven is, hoedanig als men dezelve in dergelijke wederleggende geschriften moeijelijk behouden kan. Doctor Morton, kapellaan des konings, en later Bisschop van *Durham*, was belast, om deze verdedigingsrede te beantwoorden, hij deed zulks door een werk getiteld: *Oproeping aan de Catholijken voor de Protestanten.* Hij wilde op zijne beurt beproeven, om den Hervormden Godsdienst, door de bekentenissen en getuigenissen van Catholijke schrijvers te bewijzen; maar behalve, dat hij op door Anderton aangevoerde daadzaken niet antwoordt, zoo waren de schrijvers, die hij ter staving zijner sluitredenen aanhaalt, lieden om hunne zonderlinge denkbeelden berucht, of die door regtzinnige Godgeleerden wederlegd worden. In eene tweede uitgave van zijn werk, die in 1608 in het licht kwam, en die door Wilhelmus Reyner in het Latijn vertaald, in 1615 te *Parijs* werd uitgegeven, beantwoordt Anderton zijn' antagonist door aanteekeningen op eene volkomen beslissende wijze. De andere voornaamste werken van Anderton zijn *Verklaring van de Liturgie der Mis, met betrekking tot de offerande en de wezenlijke tegenwoordigheid*, in het latijn, *Keulen* 1620 in 4.to, en *de godsdienst van den heiligen Augustinus*, 1620, in 8.vo Hij stelt er de wijze in voor, waarvan zich de heilige Augustinus in de wederleggende godgeleerdheid bedient, en past dezelve op het geschilpunt tusschen de Catholijken en Protestanten toe. Deze groote verdediger des geloofs, zoo waardig, om in de rangen van het heiligdom te schitteren, omhelsde den geestelijken staat niet, maar stierf eenvoudig als leek, als de bezitter eener aanzienlijke fortuin in grond-eigendommen. Laurentius Anderton, uit hetzelfde gewest en welligt uit dezelfde familie werd Catholijk en ging onder de Jesuiten, alwaar hij zich door zijne predikatien en zijne wederleggende godgeleerde verhandelingen onderscheidde. Men heeft van hem 1.o *Het voorgeslacht der Catholijken en Protestanten*, *Rouanen* 1632, in 4.to — 2.o Het *drievoudige koord*, *St. Omer*, 1634, in 4.to

Andier des Rochers (Joannes), graveur des Konings van *Frankrijk*, te *Lyon* geboren, vestigde zich te *Pa-*

rijs, alwaar hij in 1741 in eenen zeer hoogen ouderdom overleed. Hij heeft eenige onderwerpen uit de fabelleer gegraveerd, vooral volgens Correggio. Maar zijn grootste werk is eene lange reeks van portretten of borstbeelden van personen, die zich door hunne geboorte, in den oorlog, in het ministerie, in de overheids-bediening, in de kunsten of wetenschappen onderscheiden hebben. Deze reeks bestaat uit meer dan zeven honderd afbeeldingen, met dichtregelen aan den voet derzelven. Keizer Karel VI, begiftigde des Rochers met eene schoone gouden medaille, voor eenige proeven van het portret Zijner Keizerlijke Majesteit, die deze graveur hem gezonden had.

Andocides, een Atheensch redenaar, die omtrent het jaar 468 vóór de Christelijke jaartelling bloeide, onderscheidde zich door zijne welsprekendheid, die echter eenvoudig en bijna geheel van beelden en sieraden ontbloot was. Men zou hem vergeven een middelmatig redenaar geweest te zijn, indien hij een regtschapen man was geweest; maar zijn Godsdienst en zijne zeden zijn zeer verdacht. Hij werd beschuldigd de standbeelden van Mercurius verminkt, en de geheimen van Ceres ontheiligd te hebben; en hij ontging enkel de straf, aan deze heiligschending verbonden; door al zijne medepligtigen te verraden; doch hij kreeg zijne vrijheid niet weder, dan op voorwaarde, dat hij niet meer op publieke plaatsen noch in de tempels verschijnen zoude. Er zijn ons vier redevoeringen van hem overgebleven, die in 1566 door Wilhelmus Canterius te *Bazel*, in fol. werden uitgegeven. Dezelke komen ook voor in de *Oratores Græci* van Etienne 1575, in fol. De belangrijkste dezer redevoeringen, is die, waarin hij Alcibiades beschuldigt: men vindt er trekken in, die het oploopend en wreed karakter van dien beruchten burger, die zijn vaderland zoo veel heil en zoo veel leed berokkende, geheel ontsluijeren.

Andra (Jozef) werd te *Lyon* in 1714 geboren; hij onderwees in die stad de wijsbegeerte, en werd naderhand hoogleeraar in het geschiedkundige vak te *Toulouse*. Een groot bewonderaar van Voltaire zijnde, putte hij zijne lessen in de verhandeling over de algemeene geschiedenis, waarvan hij een uittreksel vervaardigde. Het eerste deel kwam in 1770 in het licht. Men lette alstoen nog op datgene, wat de godsdienstige grondbeginselen aan gevaar kon blootstellen; en men vreesde de opvoeding te vervalschen, door dergelijke

werken, in de handen der jeugd te stellen; men beklaagde zich over het boek en de lessen. Het werk werd veroordeeld, de hoogleeraar verloor zijnen post, en stierf kort daarna. Voltaire spreekt over hem in eenen zijner brieven, en stort zijn hart uit, in betuigingen van leedwezen over het lot van eenen leerling, die het slagtoffer van zijnen ijver voor de wijsbegeerte was geworden.

Andrada (Diego Payva d') uit eene der doorluchtigste familiën van *Portugal*, te *Coimbra* in 1528 geboren, onderscheidde zich onder de Theologanten der Universiteit van die stad. Sebastiaan, koning van *Portugal*, zond hem naar het Concilie van *Trente*, alwaar deze leeraar met glans schitterde. Hij overleed in 1578. Wij hebben van hem de verdediging van het Concilie van *Trente*, tegen Chemnitius: *Defensio Tridentinæ fidei* enz. *Lissabon* 1578 in 4.to die zeer zeldzaam is. De uitgave van *Ingolstadt*, 1580 in 8.vo is veel gemakkelijker te bekomen. Dit werk is wel geschreven. Het zesde boek, dat over de zondige begeerte, en over de onbevlekte ontvangenis der H. Maagd handelt, is voortreffelijk en belangrijk, men vindt de stelsels, gevoelens, verklaringen eener menigte geleerden over deze onderwerpen. Hij is de schrijver eener andere goede *Verhandeling*, tegen denzelfden Chemnitius, waarvan de uitgave van *Venetië*, 1564 in 4.to niet zeer algemeen is. Dezelve heeft tot titel *Orthodoxæ quæstiones adversus hæreticos*. Men heeft nog van hem 7 Dl.n met Portugesche leerreden, waar zeer goede dingen in voorkomen, en andere die stof tot hekelingen zouden kunnen opleveren. Hij beweerde, dat de oude wijsgeeren door eene onzekere kennis van den Verlosser, hunne zaligheid hebben kunnen bewerken. (Zie Plato). Men moet dus bij hen de genade en het licht des geloofs onderstellen, zonder welk dit gevoelen veel naar dat van Zwinglius zoude gelijken. Daarenboven is al hetgene, wat wij van deze oude wijsgeeren weten, al de bijzonderheden, die ons van hun gedrag, van hunne hoogdravende en onvermogende grondregels overblijft, niet van dien aard, dat het ons een gunstig denkbeeld van hunne zaligheid kan inboezemen. (Zie Collius, Lucianus, Zeno enz). Men heeft ook eene Latijnsche redevoering in het licht gegeven, door Andrada, op den tweeden zondag na Paschen, 1562, voor het Concilie van *Trente* uitgesproken.

Andrada (Franciscus d'),

broeder van den voorgaande, geschiedschrijver van PHILIPPUS III., koning van *Spanje*, schreef de *Geschiedenis van JOANNES III.*, koning van *Portugal*. Dit werk in het Portugeesch geschreven werd in 1613 te *Lissabon* in fol. uitgegeven. Ook heeft men nog van hem de *Togt der Portugezen tegen de Turken* mede in de Portugesche taal, *Coimbra*, 1589, in 4.to

ANDRADA (THOMAS D') broeder der beide voorgaanden, in zijne orde THOMAS VAN JESUS genoemd, begon de hervorming der barvoeter Augustijnen in 1578. Hij volgde koning don SEBASTIAAN, in *Afrika*, en werd in den noodlottigen slag van *Alcazar*, den 4 Augustus van hetzelfde jaar geleverd, gevangen genomen; de ongeloovigen wierpen hem in eene onderaardsche gevangenis, waarin hij enkel licht ontving door de spleten eener deur. Het was met behulp dezer zwakke schemering, dat hij een stichtelijk werkje schreef hetwelk wij nog, onder den titel van *Trabalhos de Jesus* (*werkzaamheden van Jesus*) bezitten: de eerste uitgave van dit werkje geschiedde in 1602 te *Lissabon*, en de tweede in 1609. Hetzelve is vol zalving en ademt eene ware Godsvrucht. De schrijver verdeelde het in vier deelen; maar hij kon het laatste niet ten einde brengen; welk ontbrekend gedeelte er later door een Pater zijner orde, HIERONYMUS ROMANUS genoemd, bijgevoegd is. CHRISTOPHORUS FERREIRA vertaalde hetzelve in het Spaansch, en uit die taal is het in het Italiaansch en Fransch overgebragt. — Zijne zuster YOLANDA D'ANDRADA, gravin VAN LIGNAREZ, zond hem geld om zijne vrijheid te koopen, maar liever verkoos hij in de boeijen de Christenen te troosten, die met hem leden. Hij overleed in het jaar 1582 in den geur van heiligheid. Men heeft ook nog van hem: *Onderrigt voor de Biechtvaders.*

ANDRADA (ALFONSUS D'), een Spaansch Jesuit, werd in 1590 te *Toledo* geboren. De vorderingen, die hij reeds vroegtijdig in de studien maakte, deden hem, nog zeer jong zijnde, tot Hoogleeraar in de wijsbegeerte benoemen. In den ouderdom van 22 jaren, verliet hij den leerstoel, dien hij met zeer veel luister bekleedde, en ging in de orde der Jesuiten. Hij werd Hoogleeraar der zedekundige godgeleerdheid, eenigen tijd daarna geloofsonderzoeker (*qualificator*) der Inquisitie, en was gedurende meer dan 50 jaren aan de Spaansche missiën werkzaam. Hij overleed te *Madrid* in het jaar 1672. Men heeft van hem in het

Spaansch 1.° *Geschiedkundige reisbeschrijving, Madrid* 1657, 2 dl.n in 4.to — 2.° *Overwegingen voor al de dagen van het jaar*, 1660, 4 dl.n in 16.° — 3.° *Levensbeschrijvingen van beroemde Jesuiten*, 1664 en 1667 — 4.° *Vertaling der vijf stichtelijke werken van den Kardinaal* BELLARMINUS, en andere godsvrucht- ademende werken, waarvan er in de bibliotheek der Jesuitische schrijvers, door SOTWEL gewag wordt gemaakt.

ANDRADA (ANTONIUS), een Jesuit en Portugesche Missionaris, ontdekte in het jaar 1624 het land van *Catay*, waarvan hij onder dezen titel een verslag in het licht heeft gegeven; *Verhaal der ontdekking van Groot-Catay, of het Koningrijk Tibet, Parijs* 1628, 8.vo. Hij overleed den 19 Maart 1633, en was in 1584 geboren. — Er zijn nog andere ANDRADA's geweest, onder andere HYACINTHUS FREYRUS D'ANDRADA, schrijver van het *leven van don* JOANNES DE CASTRO, *onderkoning van Indië; Lissabon* 1651, in fol. dat voor het best in de Portugesche taal geschreven werk doorgaat. — RUY FREYRUS D'ANDRADA, een veldheer, die eene *beschrijving van Ormus en van de Perzische en Arabische kusten*, geschreven heeft, welke door PAULUS CRAESBEECK, met commentaria's vermeerderd; in 1645; te *Lissabon*, in 4.to in de Portugesche taal is in het licht gegeven. — FRAYUS FRANCISCUS DE RADES Y ANDRADA, die eene kronijk der drie ridder-orden van den heiligen JACOBUS, van *Calatrava*, van *Alcantara* en van *Toledo*, 1572, in fol. in het Spaansch heeft in het licht gegeven.

ANDRÉ (JOANNES), te *Mugello*, bij *Florence* geboren, Hoogleeraar in de regten te *Bologne*, overleed in 1348 in die stad aan de pest. Men heeft van hem *commentaria* over de *climentinen*, 1471, in fol. *Menz* en *Lion*, 1575, over de zes boeken der Decretalien, *Menz* 1445, in fol. Hij onderwees, gedurende 45 jaren het Kanonieke regt te *Pisa*, te *Padua* en vooral te *Bologne*. Er werden hem uit zijn huwelijk twee dochters geboren. De oudste NOVELLA genaamd, en aan JOANNES CALDEVIN uitgehuwd, was zoowel in het regt ervaren, dat wanneer haar vader door bezigheden verhinderd werd, zij in zijne plaats de lessen gaf; maar zij had, zegt men, de voorzorg, zich achter een gordijn te verbergen, uit vrees, dat hare schoonheid, den kweekelingen soms afleiding mogt geven. Het is te harer eer, dat J. ANDRÉ zijne *commentaria* op de *Decretaliën*, *Novellæ* noemde.

ANDRÉ (JOANNES); geboren te *Xavita*, in het koningrijk *Valencia*, was de zoon van een Moorsch Priester, in welke hoedanigheid hij zijnen vader opvolgde. Hij verliet in 1487 de Mahometaansche Sekte, om het Christendom te omhelzen, en ontving de Priesterlijke wijding. Na zijne bekeering gaf hij, *de verwarring der Mahometaansche Sekte; Servilië*, 1537, in 8.vo in het licht, hetwelk uit het Spaansch in verschillende talen werd overgezet. Degene, die tegen de Mahometaansche droomerijen schrijven, kunnen er zeer nuttige dingen uit putten.

ANDRÉ (VALERIUS), bijgenaamd DESSELEINS, naar het vlek *Desschel* in de provincie *Zuid-Braband*, alwaar hij in 1588 geboren werd. Hij onderwees te *Leuven* de regtsgeleerdheid, en had het beheer over de Bibliotheek der Universiteit. Zijne *Bibliotheca belgica, de Belgis vita scriptisque claris*, gaat met regt voor een der beste werken door, die over dat onderwerp in het licht zijn gegeven. Hij zou echter eenige beuzelingen hebben kunnen weglaten en eenige onnaauwkeurigheden verbeteren. Hij gaf hetzelve in 1643 in het licht. Men heeft het daarna in 1739, in 2 dl.n in 4.to met de bijvoegsels van FOPPENS herdrukt. Men heeft nog van VALERIUS ANDRÉ, *Synopsis juris canonici; De toga et sago*; en de *Jaarboeken der Leuvensche Universiteit.* Hij overleed, volgens sommige schrijvers, den 29 Maart 1655. Maar zijn afbeeldsel en FOPPENS plaatsen zijnen dood in 1656.

ANDRÉ (YVES-MARIA), den 22 Mei 1675 te *Châteaulin*, in *Neder-Bretagne* geboren, ging in 1693 in de orde der Jesuiten. De leerstoel van koninklijk Hoogleeraar der wiskunde bepaalde hem te *Caen*. Hij nam dezen post met even zoo veel vrucht als goedkeuring van 1726 tot 1739 waar. Hij was alstoen 84 jaren oud, en het was dus wel de tijd voor hem, rust te genieten. Zijn werkzaam leven eindigde den 26 Februarij 1764. De natuur had hem met eene zeer gelukkige ligchaamsgesteldheid begaafd, en hij behield dezelve door zijne geregelde levenswijze en door zijn opgeruimd karakter. Er bestond geene letterkunde, die hem vreemd was; hij had op den kansel zeer wel geslaagd, hij had zeer bevallige verzen vervaardigd, maar hij is voornamelijk bekend, door zijne *Verhandeling over het schoone*, waarvan men eene nieuwe uitgave in het licht heeft gegeven, 1 dl. in 12.mo *Parijs*,

1770. De verzameling zijner werken bestaat uit 5 dln in 12.mo, 1766. Zijne *verhandeling* vol orde en smaak, biedt een nieuw onderwerp, eene edele zegwijze, en eene krachtvolle redenering aan. « Het is in deze bron, zegt een verlichte letterkundige, dat de meeste onzer hedendaagsche onderwijzende schrijvers, de goede lessen hebben geput, welke zij geven, en het is volgens deze lessen, dat de jonge letterkundigen, te werk moeten gaan, indien zij van hunnen arbeid wezenlijke vruchten willen plukken. De nabootsing der natuur, ziedaar het voorname doel, waarnaar men moet trachten. Pater André ontwikkelt ons dit grondbeginsel met eene orde, eene onderscheiding, eene duidelijkheid, die niets te wenschen overlaten. Hij bepaalt elk soort van schoon, met naauwkeurigheid en juistheid. Het hoofddeel dat het schoone betreft in de werken van vernuft, is vol van doordachte, leerzame, en opheldernde aanmerkingen; hij schijnt in dezelve de tolk der Muzen en der natuur te zijn. In het hoofddeel over het schoone in de zeden, hebben de rede, het gevoel, de waarheid zich nooit beter, dan door zijne pen uitgedrukt, men ziet er eene verhevene wijsbegeerte in schitteren, die, zoowel de driften van het hart als de drijfvederen der menschelijke staatkunde kent. Indien de wijsbegeerte zulke nuttige grondregels in de plaats van hare dwaze hoogdravende uitdrukkingen bezigde, zou zij waarlijk aanspraak op erkentenis en eerbied hebben." Ook stelt men grooten prijs op zijne *Verhandeling over den mensch*; waarin hij als een oordeelkundig wijsgeer over de vereeniging der ziel en des ligchaams, der zintuigen enz. spreekt, alsmede op zijne *Redevoeringen* over verschillende belangrijke onderwerpen. —

André (John), een Engelsche majoor en generaal-adjudant van den opper-veldheer Clinton, in den Amerikaanschen vrijheids-krijg, werd door denzelven met geheime *depêches* in het Amerikaansche leger naar den generaal Arnold gezonden, die met verraad omging. André was, na zijnen last gelukkig volbragt te hebben, en door Arnold weder met passen voorzien te zijn, reeds tot buiten de posten gekomen, toen hem drie soldaten van de land-militie ontmoetten, die hem voor verdacht hielden, en in het hoofdkwartier terugbragten, alwaar men na een naauwkeurig onderzoek, eenige brieven, door Arnold geschreven in zijne laarzen vond, die, zoodra hij zulks vernam, zich tijdig genoeg door de vlugt redde. André

werd, ondanks alle voorstellen der Britsche generaliteit, den 2 October 1780, als spion met den strop gestraft, welken dood hij gelaten te gemoet zag. Zijn vaderland rigtte in de Westmunster-abdij, bij de graven der koningen en der beroemdste Britten te zijner eer een gedenkteeken op.

André d'Arbelles, bekend onder den naam van Montluel, was secretaris van den Heer de Clermont-Tonnerre; in 1792 uitgeweken zijnde, maakte hij in het leger der vorsten, als eenvoudige vrijwilliger den veldtogt van dat jaar mede. In 1798 in *Frankrijk* teruggekeerd, werkte hij er gezamenlijk met Isidorus Langlois aan het dagblad *le Messager du soir* (*de avondbode*) genaamd, en werd vervolgens geschiedschrijver bij het ministerie van Buitenlandsche zaken. In 1814 door koning Lodewijk XVIII, met de orde van het legioen van eer versierd, wilde hij in 1815 liever zijnen post nederleggen, dan aan Bonaparte, den nieuwen eed, van de openbare ambtenaren gevorderd, te doen. Na de tweede terugkomst des konings, tot prefekt van het Departement *der Mayenne* benoemd, verkreeg hij weldra den rang van rekwestmeester in buitengewonen dienst, van welke administratieve bedieningen d'Arbelles in 1822 door eene koninklijke ordonnantie weder beroofd werd. Hij bleef echter tot aan zijnen dood, die in 1825 voorviel, op de lijst van den staatsraad.

André (de Maarschalk de Saint-) — Zie Albon.

André (*Le petit père*). — Zie Boulanger.

André of Andreæ (Jacob) een Theologant, die zich bij de Lutersche sekte zeer verdienstelijk heeft gemaakt, werd in 1528, te *Waiblingen* in *Wurtenberg* geboren. Hij bragt het door zijne kennis zoo ver, dat hij in 1562 als proost der *St. George-kerk* en kanselier der Universiteit naar *Tubingen* kwam, alwaar hij den 7 Junij 1590, zoo als men zegt, tot den schoot der Kerk teruggekeerd, overleed.

André of Andreæ (Joannes Valentijn) in 1606 te *Herrnberg*, in het toenmalige hertogdom *Wurtemberg* geboren, was Lutersch predikant en aalmoezenier van den hertog van *Wurtenberg*. Men heeft van hem een groot aantal werken, waarvan er sommige, om derzelver geheimzinnige zinspeling hem als de grondlegger der beroemde orde van *Rose-Croix* hebben doen beschouwen. Men kan echter dienaangaande niets stelligs

verzekeren. Hetgene, wat men met zekerheid weet, is dat hij op het einde van zijn leven, van dergelijke verbindtenissen geheel had afgezien, daar hem dezelve waarschijnlijk niet geschikt toeschenen, om zijne leerstellige ontwerpen, betrekkelijk de herleving der wetenschappenen der zedeleer te ondersteunen. Hij overleed in 1654 in den ouderdom van 48 jaren. Zijne letterkundige voortbrengselen zijn ten getalle van honderd.

ANDREA (JOANNES), Bisschop van *Aleria* in *Corsika* werd in 1417 te *Vigerano* geboren. Zijn familie-naam was BUSSI of BOSSI. Hij leefde kort na de uitvinding der boekdrukkunst, terwijl de beide heroemde boekdrukkers CONRAD SCHWEYNHEIM en ARNOLD PANNARTZ, te *Rome* hunne eerste uitgaven van verscheidene Latijnsche schrijvers in het licht gaven. ANDREA werd door Paus PAULUS II. met het opzigt over hunnen arbeid belast, en hunne uitgaven hebben grootendeels aan zijne zorg den roem te danken, welke aan dezelve is te beurt gevallen. De voornaamste werken aan welker uitgave hij, door het bijvoegen van voorreden en opdragten, heeft bijgedragen, zijn: de Brieven van den *H.* HIERONYMUS; de brieven en redevoeringen van CICERO; de *Commentaria* van CÆSAR, LUCANUS, AULU-GELLUS, APULEUS, PLINIUS, QUINTILIANUS, SUETONIUS, STRABO, VIRGILIUS, OVIDIUS, SILIUS, ITALICUS, TITUS-LIVIUS enz. (*). De jaarmerken dier uitgaven zijn 1465 tot 1472. — Nadat ANDREA (dien men niet moet verwarren met JOANNES D'ANDREA, een beroemd onderwijzer in het kerkelijke regt, die gelijktijdig met hem leefde) nadat ANDREA eenige jaren te *Rome* in eenen staat van ontblooting en armoede gekwijnd had, verbond hij zich aan den Kardinaal CUSA, door wiens invloed hij den titel van secretaris der Apostolische Bibliotheek, daarna het Bisdom *Accia* en eindelijk dat van *Aleria* verkreeg. Hij overleed in ee-

(*) *In eene aanteekening, op het belangrijke werk* Geschiedkundig Woordenboek der Uitvindingen in al de deelen der Weten schappen en kunsten *enz.* 's Hertogenbosch bij den Uitgever dezes, 1826, I. Deel bladz. 169 *vindt men, behalve eene volledige lijst van al de, onder opzigt van* ANDREA, *door* SCHWEYNHEIM *en* PANNARTZ *van 1465 tot 1472 uitgegevene werken, ook de belangrijkste bijdrage voor de geschiedenis der Boekdrukkunst, in een smeekschrift, hetwelk* ANDREA, *in naam van* SCHWEYNHEIM *en* PANNARTZ, *den 13 Maart 1472 aan Paus* SIXTUS IV. *aanbood.* Vertaler.

nen zeer hoogen onderdom.

Andreas (*Heilige*) Apostel, broeder van den heiligen Petrus, werd te *Betsaïda* geboren, en oefende met zijnen broeder te *Kapharnaum* het beroep van visscher uit. Hij volgde eerst den heiligen Joannes *den Dooper*, dien hij daarna verliet, om zich aan Jesus Christus te verbinden. Andreas bragt ook zijnen broeder Simon of Petrus tot den Verlosser. Zij bevonden zich op de bruiloft van *Kana;* en waren dus getuigen van het eerste wonder van J. C. Toen de Zaligmaker hen eenigen tijd daarna visschende had aangetroffen, beloofde Hij hen visschers der menschen te maken. Toen de Heiland op eene wonderdadige wijze vijf duizend personen spijsde berigtte hem Andreas, dat er slechts vijf garsten-brooden en twee visschen voorhanden waren. Men weet niets met volkomene zekerheid, omtrent de prediking van dezen Apostel. Oude schrijvers, zoo als Sophron, Theodoretus, Eusebius, de heilige Hieronymus, de heilige Gregorius, zeggen, dat hij het Evangelie in *Sogdiana*, in *Colchis*, in *Griekenland* enz. predikte. De heilige Paulinus verzekert, dat hij in de stad *Argos* gezonden werd, alwaar hij de welsprekendheid en de drogreden der Sophisten beschaamd maakte. Maar er is ons geene enkele als waar bewezen bijzonderheid van zijnen Apostolischen arbeid overgebleven, even zoo min als van die der andere Apostelen, zoo als de heilige Joannes Chrysostomus zulks opmerkt. (Zie de aanmerking op het einde van het artikel Jacobus *de Meerdere*). Eindelijk kwam de heilige Andreas te *Patras*, eene stad in *Achaje* alwaar hij gemartiliseerd is. Hij werd er veroordeeld, zoo als de priesters en diakens van *Achaje*, de schrijvers der acten van zijnen marteldood, zulks verzekeren, om gekruist te worden. Hoewel Tillemont en Baillet bezwaarlijk aan deze acten een volkomen gezag kunnen toekennen, is het echter zeker, dat dezelve zeer oud zijn; dezelve zijn met eene edele eenvoudigheid geschreven, en men vindt in dezelve niets van den gewonen toon der nagebootste en gekunstelde legenden. Dezelve zijn erkend door den heiligen Petrus Damianus, Yves de Chartres, den heiligen Bernardus, Baronius, door pater Alexander enz. De Heer de Saussay, Bisschop van *Toul*, heeft op alle tegenwerpingen dienaangaande geantwoord. Het algemeenste gevoelen *is*, dat het kruis van den heiligen Andreas, uit twee stukken hout

bestond, die in eene schuinsche rigting, kruiswijze met elkander waren vereenigd, en de gedaante der letter X voorstelden. Zeker is het, dat men somtijds van dergelijke kruissen gebruik heeft gemaakt, zoo als GASPER SAGITTARIUS C. VIII. p. 45: GRETSER., *de Cruce* l. I. C. 2. *Oper.* t. I.; en UGHELLI *Ital. Sacra.* t. VII. zulks bewezen hebben. Volgens de handvesten van het Hertogdom *Bourgondië*, werd het kruis van den heiligen ANDREAS uit *Achaje* gebragt, en in het kloosster *Weaume* bij *Marseille* geplaatst, waaruit het vóór het jaar 1250 genomen, en naar de abdij van den heiligen VICTOR in dezelfde stad overgebragt is, alwaar men het nog ziet. PHILIPPUS *de Goede*, Hertog van *Bourgondië* en *Braband*, kreeg een gedeelte van hetzelve, dat hij in eene in het vuur vergulde zilveren relikwie-kas plaatsen, en naar *Brussel* overbrengen liet (*). Deze Vorst stelde ter eere van den heiligen Apostel, de ridder-orde van het Gulden-Vlies in, welke voor onderscheidingsteeken het kruis van den heiligen ANDREAS of van *Bourgondië* draagt. *Schotland* vereert den heiligen ANDREAS als zijnen Bescherm-heilige.

ANDREAS, gewaande Messias, die zich ten tijde van TRAJANUS voor den *Verlosser* der Joden uitgaf. Hij wekte hunne geestdrift op, die uitgedoofd scheen te zijn. Hij trachtte hen te overtuigen, dat, indien zij al de ongeloovigen, in de plaatsen, waar zij Synagogen hadden, uitroeiden, zij den Heere aangenaam zouden zijn, en eindelijk zegevierende *Jeruzalem* weder zouden binnen treden. De Joden, door dezen dweeper verleid, vermoordden (zegt men) in *Cyrenaïca* en op het eiland *Cyprus*, meer dan 220,000 menschen. DYON en EUSEBIUS zeggen, dat, niet tevreden, hen omgebragt te hebben, zij hun vleesch aten, van hunne ingewanden eenen gordel maakten, en zich het aangezigt met hun *bloed* bevlekten. Een verschrikkelijk uitwerksel van de verblinding, waarmede God dat ondankbare volk geslagen had, van den geest van woede en ra-

(*) *Hetgene wat* BARONIUS *van het hoofd van den heiligen* ANDREAS *zegt, namelijk, dat het in het begin der vijftiende eeuw te* Rome *gekomen en in dezelfde eeuw, eerst naar de abdij* Marienweerd *bij* Culenborg *en daarna door* ZUERIUS VAN CULEMBORG *in de* St. Martinus-kerk *te* Utrecht *zou zijn overgebragt, is te zeer van alle gezag ontbloot, dan dat het eenig geloof zoude verdienen.*

Vertaler.

zernij, die zich van hetzelve meester maakte, en het tot in den rang der wilde dieren vernederde; en tevens de zigtbare vervulling der voorzegging van J. C. betrekkelijk de valsche Messiassen, die het ongeloovige, en ondankbare volk, dat den waren Messias had geweigerd te erkennen, zouden komen bedriegen. (Zie Barcochebas.)

Andreas, bijgenaamd *de Cretenzer*, wijl hij Aartsbisschop van het eiland *Creta* was, of *de Jerosolymiter* wijl hij zich naar *Jeruzalem* in een klooster begeven had, was te *Damaskus* geboren, en overleed in 720 of, volgens anderen, in 723. Hij heeft *Commentaria* op eenige boeken der heilige Schrift, en predikatiën nagelaten. Pater Combefis heeft er, gezamenlijk met de werken van den heiligen Amphilochus en Methodius, eene uitgave van bezorgd, met eene Latijnsche vertaling en aanteekeningen versierd, in 1644 te *Parijs* in fol. gedrukt.

Andreas *van Creta*, dien men met den voorgaande niet moet verwarren, onderscheidde zich door zijnen ijver ter verdediging van de beelden der Heiligen. Zijn klooster verlaten hebbende, om naar *Konstantinopel* te gaan, handhaafde hij op eene edele wijze, de leer der kerk; en had moeds genoeg om aan Keizer Konstantijn Copronymus, zijne verkleefdheid aan de ketterij der *Iconoclasten*, en zijne woede tegen de Catholijken, te verwijten. Deze Vorst scheen in den beginne te zijnen opzigte gematigd te zijn; maar ziende, dat hij zijne standvastigheid niet kon overwinnen, liet hij door wreede geeselslagen zijn ligchaam verscheuren, en na hem vele andere folteringen te hebben doen ondergaan, beval hij, dat men hem ter dood zoude brengen. Andreas volbragt zijn offer den 17 October 761. Hij wordt op dien dag in het Roomsche Martelaarsboek genoemd.

Andreas van Kuyk. — Zie Kuyk.

Andreas, tweede Abt van *Egmond*, werd na den dood van Wonobold us, door de Monniken, met eenparige stemmen, tot deszelfs opvolger verkozen. Hij leidde een zeer stichtelijk leven, en werd na zijnen dood, met Bruno Beimer en Joannes Olaut, zijne bloedverwanten, in hetzelfde graf begraven.

Andreas I., Koning van *Hongarije*, oudste zoon van Ladislaus *den Kale*, en kleinzoon van Michaël, broeder van Geisa, beweerde, als

de volle neef van den heiligen Stefanus, zoon van Geisa, wettige aanspraak op de kroon te hebben. Dezelve werd gedragen door Petrus, dien de Keizer op den troon had geplaatst. Andreas besloot, gemeenschappelijk met Bela zijn' broeder, Petrus den troon te doen verlaten. Zij ruiden het volk, en zelfs eenige Heidenen op, die nog in *Hongarije* waren achtergebleven, aan welke zij beloofden, het Heidendom te zullen herstellen. De zaak werd zoo behendiglijk door hen bestuurd, dat men Petrus, in 1046, op de jagt overrompeld, de oogen uitstak. Andreas liet zich hierop dadelijk kroonen, en begon zijne regering, met de Bisschoppen en Geestelijken te doen ombrengen, die der partij van Petrus waren toegedaan. De Heidenen waanden, dat deze Koning voornemens was, hun woord te houden, en de afgoden te herstellen, doch hij hield zich aan het Christendom. Albertus, Markgraaf van *Oostenrijk*, deed hem den oorlog aan, en versloeg hem in het jaar 1050. Andreas had nog eenige geschillen met Keizer Hendrik III., die Paus Leo IX wilde vereffenen, hetwelk dezen Opperpriester in 1051 eene reis naar *Hongarije* deed ondernemen. Daarna verwekte Bela, broeder van Andreas, ontevreden over het geringe aandeel, dat hij in het bestuur had, eenen burger-oorlog. De Koning wilde deszelfs heerzuchtige oogmerken vruchteloos verijdelen, want hij werd in 1061 gedood. Bela volgde hem op.

Andreas II., *beklom den* Hongaarschen troon, in 1205, na den dood van zijnen neef Ladislaus III. In 1217 vertrok deze Vorst naar het *Heilige Land*, alwaar hij zich door zijnen ijver zoo zeer onderscheidde, dat hij den bijnaam van Jerosolymiter verkreeg. Aan dezen Vorst hebben de Hongaarsche edelen de handvesten hunner voorregten te danken. Men leest er deze bepaling in: *Indien ik of mijne opvolgers, in welken tijd het ook wezen moge, uwe voorregten overtreden willen, zoo is het u en uwen nakomelingen, krachtens deze belofte geoorloofd, u te verdedigen, zonder als muitelingen beschouwd te worden.* Dit was eene soort van onderling verdrag tusschen den Vorst en de onderdanen; maar onder de regering van Maria Theresia, is deze Clause uit den Hongaarschen Codex weggenomen, en haar opvolger is niet ten achteren gebleven, om zich deze uitlating ten nutte te maken. Het is voor het overige moeijelijk te bepalen, in hoeverre eene dergelijke overeenkomst redelijk en nuttig is, indien dezelve tegen

eenen geweldigen en onregtvaardigen Vorst noodzakelijk schijnt, kan dezelve onder eenen goeden Vorst, door de listige kuiperijen, van eerzuchtige en onrustige lieden, groote onlusten te weeg brengen. Eertijds werd dezelve door wijze regtsgeleerden afgekeurd; thans schijnen het misbruik der magt, en de vergetelheid der grondregelen, die dezelve moeten besturen, eene dergelijke overeenkomst eenigzins te regtvaardigen. (Zie Burlamaqui). Andreas was in al de oorlogen, die hij voerde of waartoe hij hulp verleende, gelukkig. Hij overleed in 1235.

Andreas III.; koning van *Hongarije*, bijgenaamd de *Venetiaan*, wijl hij de zoon was van prins Stefanus, zoon van Andreas II., en van eene Venetiaansche dame. Andreas II. liet Bela IV., vader van Stefanus V. na, op wien Ladislaüs IV. volgde. Deze laatste werd door de Cumanen in 1290 vermoord. Hij had eene eenige zuster, Maria genaamd, de echtgenoote van Karel II., koning van *Napels*. Zij volgde in de staten haren vader en haren broeder op; en Karel bijgenaamd Martel, haar oudste zoon, werd als koning van *Hongarije* gekroond. Andreas, die een volle neef van koning Stefanus was, meende meer regt op den troon te hebben, en stelde zich in staat, om denzelven gewapenderhand te betwisten. De Duitschers waren hem niet gunstig, en zelfs Paus Bonifacius VIII., zond eenen Legaat naar *Hongarije*, die openlijk de partij van Karel Martel voorstond. De Hongaren, die zeer aan Andreas verknocht waren, werden hierover zeer verbaasd. Velen verlieten hem, maar er bleven hem genoeg voorstanders over, om zich in eenen hoek van het koningrijk te kunnen handhaven, en om den oorlog in *Oostenrijk* overtebrengen, dat hij bijna geheel onderwierp. Hij overleed in 1301.

Andreas van *Hongarije*, zoon van Karel II., koning van *Hongarije*, huwde met Joanna I., koningin van *Napels*, zijne nicht. Andreas, met eene ruwe inborst geboren, die de Hongaarsche opvoeding niet verbeterd had, kon zich nooit door zijne echtgenoote doen beminnen. Deze prins wilde meester zijn, en Joanna beweerde, dat hij niets meer was, dan echtgenoot der koningin, zonder de hoedanigheid van koning aan te kunnen nemen. Een Franciskaner broeder Robert genaamd, die al de waardigheden van den staat op de Hongaren wilde doen vallen, bragt niet weinig toe, om

de verdeeldheid te onderhouden. Hij bestuurde Andreas; Joanna werd van haren kant geraden door die beruchte Cataniasche vrouw, die van waschvrouw, tot opvoedster der prinsessen was verheven. Deze vrouw het aanzien van broeder Robert benijdende, en den afkeer van Joanna voor haren echtgenoot kennende, nam het besluit hem te doen wurgen. Lodewijk, prins van *Tarente*, minnaar van Joanna, andere prinsen van den bloede, de voorstanders der koningin, en volgens sommigen, de koningin zelve hadden deel aan dezen moord, die op den 18 September 1335 ten uitvoer werd gebragt. Andreas had slechts den ouderdom van 19 jaren bereikt.

Andreas van Pisa (Andrea da Pisa), beeldhouwer en bouwkunstenaar, in 1270 te *Pisa* geboren, zoo als de bijnaam zulks genoegzaam te kennen geeft, werd door de Florentijners, bij welke hij zich door zijne talenten, zoo bemind maakte, dat zij hem het burgerregt verleenden, en hem aanzienlijke bedieningen der Republiek opdroegen, met het oprigten van aanzienlijke gebouwen belast. Men beweert, dat het tuighuis van *Venetië*, volgens zijne teekeningen gebouwd werd. Hij overleed te *Florence* in den ouderdom van 60 jaren. Hij was ook een schilder, een vrij goed dichter, en een uitmuntend toonkunstenaar.

Andreï (Antonius Franciscus), een niet algemeen bekende letterkundige, werd te *Corsika* geboren, kwam zeer jong te *Parijs*, en toonde eenigen smaak voor de oppervlakkige letterkunde; hij vertaalde vervolgens eenige Italiaansche stukjes, en liet dezelve op het toneel *Buffa* van Monsieur uitvoeren; maar weldra verliet hij deze loopbaan, waarin hij zich niet zeer onderscheiden had, en bemoeide zich met de staatkunde, die hem niet voordeeliger was. In 1792 werd hij door de kiezers van *Bastia* benoemd, om bij de nationale Conventie het Dep.t *Corsika* voortestellen. De heer Andreï toonde in dezelve vele gematigdheid, en speelde er slechts eene niet zeer gewigtige rol in. In het proces van den ongelukkigen Lodewijk XVI. stemde hij voor de beroeping op het volk, voor de gevangenhouding van dien vorst tot op den vrede, en de opschorting zijner executie. Na de gebeurtenissen van den 31 Mei 1793 werd hij in arrest gesteld, en met de meeste aanhangers van de partij der *Gironde*, waarbij hij zich gevoegd had, in eene gevangenis opgesloten. Door den dood van Robespierre,

aan de vrijheid wedergegeven, keerde hij naar den schoot zijner familie terug: tot den 20 Mei 1797 was hij lid van den raad der vijfhonderden, en stierf kort daarna zonder eenige fortuin.

ANDREINI (ISABELLA) te *Padua* geboren, behoorde tot de academie der *Intenti* dier stad, was de beroemdste tooneelspeelster van haren tijd. Na eenige jaren op de Italiaansche tooneelen geschitterd te hebben, kwam zij in *Frankrijk*, waar zij zich door de wijsheid van haar gedrag onderscheidde, eene zaak, die onder lieden van haar beroep; als eene zeldzaamheid kan beschouwd worden. Zij was te gelijkertijd eene schrijfster, en oefende zich met het beste gevolg in verschillende soorten van onderwerpen. Men heeft van haar *Klinkdichten*, *madrigalen*, een herderszang enz. Zij overleed te *Lyon* in het jaar 1604, aan de gevolgen eener mis-kraam, in den ouderdom van 42 jaren. Het bestuur dier stad vereerde haar graf door teekenen van onderscheiding en haar echtgenoot (FRANCISCUS ANDREINI) vervaardigde voor haar een grafschrift, waarin hij hare talenten en deugden den verdienden lof toezwaaide. Men heeft van hem *le Bravure del capitan Spavento*, *Venetië*, 1607, in 4.to Men moet hem niet verwarren met JOANNES BAPTISTA ANDREINI (*) schrijver van een groot aantal tooneelstukken, die noch onder de zeer uitmuntende, noch zeer zeldzame kunnen gerekend worden. Zijn ADAMO, *Milane*, 1613, in 4.to wordt echter zeer gezocht, wijl men beweert, dat MILTON het denkbeeld tot zijn *Verloren Paradijs*, uit dit treurspel ontleend heeft. Maar als het waar is, dat de Engelsche schrijver van eenig werk gebruik heeft gemaakt, is het waarschijnlijk van den SARCOTHEUS van MASSENIUS. (**) Men heeft nog van ANDREINI, drie *Verhandelingen* ter verdediging des schouwburgs en der tooneelspelers, te *Parijs* in 1625; zij zijn weinig bekend, en verdienen het niet meer te zijn.

ANDRELINUS (PUBLIUS FAUSTUS), een Latijnsch schrijver der vijftiende eeuw, werd te *Forli* in *Romanië* geboren. Hij werd in den ouderdom van 22 jaren met den lauwerkrans vereerd, wel-

(*) Deze JOANNES BAPTISTA was de zoon der beide voorgaande.

(**) *Zou niet de LUCIFER van onzen grooten VONDEL den Britschen dichter veeleer tot grondslag van zijn meesterstuk gediend hebben?*

Vertaler.

ken de academie van *Rome*, aan diegene gaf, welken den den prijs hadden behaald. Deze dichter kwam onder de regering van KAREL VIII. te *Parijs*, en werd hoogleeraar der schoone letteren en der wiskunde in het collegie der Universiteit. Hij gaf zich den titel van dichter des konings en der koningin, LODEWIJK XII., en ANNA *van Bretagne*. Men heeft van hem vele dichtwerken, alle ijdel in kern en zakelijkheid en opgepropt met woorden. Zijne verschillende gedichten zijn afzonderlijk in 4.to en in 8.vo van 1490 tot 1519, en in zijne *Delicæ poetarum italorum* gedrukt. Zijne prozaische voortbrengselen worden niet meer op prijs gesteld. Hij overleed in 1518. Volgens ERASMUS waren zijne zeden niet al te zuiver. Zijne hevige uitvaringen tegen de Catholijke theologanten strekken noch zijn oordeel, noch zijnen smaak tot eer.

ANDRÉOSSY (FRANCIOUS) geboren te *Parijs* in 1633, en overleden te *Castelnaudary* in 1688. Hij was een beroemd Ingenieur, die door zijn plan tot het kanaal van *Languedoc* steeds in eene roemrijke gedachtenis zal blijven.

ANDREOSSY (ANTONIUS FRANCISCUS graaf), luitenant-generaal der legers, enz. werd den 6 Maart 1761 te *Castelnaudary*, in *Frankrijk* uit eene oorspronkelijke Italiaansche familie geboren, en telt onder zijne voorouderen een der bouwheeren van het kanaal van *Languedoc*, in het vorige artikel vermeld. In den ouderdom van 20 jaren reeds luitenant der artillerie, voerde hij in 1787 den oorlog mede in *Holland*, alwaar hij door de Pruissen werd gevangen genomen. Uitgewisseld zijnde, keerde hij in *Frankrijk* terug, vervolgde er de militaire loopbaan, nam eene nieuwe werkende kracht aan, toen de omwentelings-oorlog verklaard werd, en kwam trapswijze tot de rangen van brigade- en divisie-generaal, en algemeen inspecteur der artillerie onder de verschillende besturen, aan welke het gezag werd toevertrouwd, en voornamelijk onder dat van NAPOLEON, die hem het Groot-Kruis van het legioen van eer schonk, hem tot commandeur der orde van de ijzeren kroon, en eindelijk tot groot-kanselier, van die des gulden vlies, welke nooit bestaan heeft, benoemde. Hij was nog slechts bataillons-chef der artillerie, toen hij zich in het jaar 1796, bij de legers onderscheidde, die zich naar den *Rijn* en naar *Italië* begaven. Gemeenschappelijk met de generaals MURAT en DALLEMAGNE, deed hij gedurende het beleg van *Mantua* den 17 Julij van het-

zelfde jaar eenen loozen aanval aan een tegenovergesteld punt van hetgene, waarop zij hunne magt rigtten, ten einde al het vuur der vesting op hen te lokken. Hij had juist den rang van brigadegeneraal bekomen, toen, na door den generaal Bonaparte met het onderzoek belast te zijn, of de *Isonzo* waadbaar was, hij zich met eene bijzondere onversaagdheid in de rivier stortte, en dezelve tweemalen te voet, op twee verschillende plaatsen heên en weêr doortrok. In Maart 1798 werd hij door het directoriaal-bestuur belast, om eene reis langs de kusten te doen, en om, in hoedanigheid van commissaris, de toebereidselen, tot eene landing in *Engeland*, welke door Bonaparte zoude bestuurd worden, te bespoedigen. Andreossy nam ook deel in den togt, die naar *Egypte* ging, en tot lid van het instituut van *Caïro* benoemd, nam hij er verschillende punten waar, die het van het grootste belang was, wel te kennen, en legde in derzelver beschrijving de grootste talenten aan den dag; tot dezelve behooren de rede van *Damiate*, de ontlasting des *Nijls*, het meer van *Menzaleh*, de dalen van *Natron*, enz. De aanteekeningen, die hij over deze verschillende verrigtingen in het licht heeft gegeven, maken een gedeelte der kostbaarste bouwstoffen uit; op welke het zeer uitgebreide werk der Egyptische commissie gegrond is. Onder het klein getal officieren begrepen, welke door Bonaparte den 9 October 1799 in *Frankrijk* terug gebragt werden, vond Bonaparte den 9 November daaropvolgende, in Andreossy eenen krachtdadigen ondersteuner, die onmiddelijk na dien dag, aan het hoofd der administratie, van de artillerie en genie werd geplaatst, welke, onder den naam van 4.e divisie van het ministerie van oorlog, uitdrukkelijk voor hem werd daargesteld, daarenboven met het bevel over de artillerie te *Straatsburg* belast, werd de Heer Andreossy tot den rang van devisie-generaal benoemd, en nam in Augustus 1800, het bevelhebberschap van *Menz* op zich. Hij gaf in hoedanigheid van chef van den staf van het Gallo-Bataafsch leger, verslag, van een bloedig gevecht, dat den 18 December 1800 tusschen *Neurenberg* en *Lauffenburg*, plaats had gehad, en in hetwelke de Franschen, hoewel minder in getal, een aanzienlijk voordeel behaald hadden. Andreossy werd tot algemeen-directeur van het oorlogs-dépôt benoemd, en behield dezen post, tot op den oogenblik, waarop, na het verdrag van *Amiens*, de vrede tusschen *Frankrijk* en

Groot-Brittannië hersteld zijnde, de eerste Consul, hem in de maand Junij 1802, als afgezant naar het hof van *Londen* zond, zonder dat hem bij het oorlogs-dépôt eenen opvolger werd gegeven. De vredebreuk, die in 1804 plaats had, bragt dezen generaal te *Parijs* terug. Door een besluit, onder dagteekening van 1 September 1806 werd hij belast, om het voorzitterschap van het kies-collegie van het Dep.t der *Aube* te gaan waarnemen, en bijna omtrent denzelfden tijd werd hij tot graaf des Rijks benoemd. Het collegie, waarin hij voorzitter was, stelde hem als candidaat tot den senaat voor, op den oogenblik, waarop, na den Oostenrijkschen veldtogt, die door den vrede van *Presburg* geëindigd werd, de keizer hem verkoos als Weener gezant; hij was er nog toen er een nieuwe oorlog tusschen *Frankrijk* en *Oostenrijk* losbarstte, en den veldslag ten gevolge had, welke voor de laatste Mogendheid zoo noodlottig was, en die door het winnen van den slag van *Wagram* geëindigd werd. Den 10 Mei 1809 werd Andreossy tot gouverneur der hoofdstad van *Oostenrijk* benoemd. Met het leger in *Frankrijk* teruggekeerd, was hem nog geene rust bewaard. Hij werd in 1812 als afgezant naar de Ottomanische Porte gezonden, en bekleedde dien post nog op het tijdstip van den val van het keizerlijk gezag. Hij ontving van den koning den 13 Augustus 1814, het kruis van den heiligen Lodewijk, en werd in November uit *Konstantinopel* terug geroepen. Hij verliet hetzelve den 14 dier maand, en werd niet minder betreurd door de Franschen, die in hem eenen vasten en edelmoedigen steun verloren, dan door de staatsdienaars der Porte, die zijn edel gedrag, en zijne onveranderlijke regtschapenheid, in zijne betrekkingen met hen regt hebben doen wedervaren. Den 2 Junij 1815 werd Andreossy de waardigheid van *Pair* opgedragen, daarenboven werd hij president van den krijgsraad en daardoor lid der commissie van den krijgsraad door Bonaparte belast, om de berigten op de verklaring van het congres van *Weenen*, onder dagteekening van den 13 Maart te vervaardigen. Gedurende de drie maanden, welke Bonaparte den troon bekleed heeft, heeft hij aan Andreossy aangeboden, om op nieuw bij den Divan, den post dien hij vroeger bekleedde, te hervatten; maar de generaal heeft wijsselijk geantwoord, dat men weigeren zoude er hem te erkennen. Den 23 Junij, door de commissie van het bestuur, tot het bevelhebberschap der 1.e militaire divisie benoemd, was hij den 25 lid eener com-

missie, belast, om een raport uit te brengen, betrekkelijk de maatregelen van het algemeene welzijn. Twee dagen daarna, vertrouwde hem de commissie des bestuurs de zorg toe, om met de vijandelijke veldheeren over eenen wapenstilstand te handelen; en nog op dien zelfden dag kwamen hij, en zijne hem toegevoegde ambtgenooten, te *Pont- S.te Maxence*, waar zich het Pruissische leger bevond. De prins BLUCHER, zond hen naar den hertog van WELLINGTON. ANDREOSSY, van het gewigt der omstandigheden, en van de noodzakelijkheid doordrongen, om een einde te maken aan het bloedvergieten, dacht zijn verlangen uit te moeten drukken naar de onmiddellijke terugkomst van LODEWIJK XVIII., en het gevolg daarvan was, dat deze vorst op den 8 Julij daarop volgende reeds, zijne intrede in de hoofdstad van *Frankrijk* deed. De graaf ANDREOSSY heeft de volgende werken in het licht gegeven: 1.° *Histoire du Canal du Midi, connu précedemment sous le nom de canal de Languedoc.* (*Geschiedenis van het Kanaal van het Zuiden, vroeger bekend, onder den naam van Kanaal van Languedoc*); 1800, in 8vo; 2.e uitgave, aanmerkelijk vermeerderd, met een groot aantal kaarten en topographische plans, *Parijs*, 1804, 2 dl.n in 4.to — 2.° *Mémoires sur le lac Menzaleh; sur la vallée du lac de Natron, sur le fleuve sans eau.* (*Aanteekening over het meer Menzaleh; over het dal van het meer Natron, over de waterlooze rivier*), *Parijs* 1800 in 4.to (en in de verzameling der *Gedenkschriften over* Egypte). — 3.° *Campagnes sur le Mein et la Rednitz de l'armée gallo-batave aux ordres du général* AUGEREAU (*Veldtogten aan de Mein en de Rednitz van het Gallo-Bataafsch leger, onder de bevelen van den generaal* AUGEREAU) 1802, in 8.vo Na zijne terugkomst van *Konstantinopel*, heeft de generaal ANDRÉOSSY, in het Instituut eene *Memorie over de gesteldheid der wateren, die in Konstantinopel gedronken worden, voorgelezen.* In de maand Februarij 1815, deelde hij daarenboven aan de eerste Klasse van het Instituut, talrijke nasporingen mede, alle door kaarten en teekeningen opgehelderd, over de zamenstelling der waterleidingen, waardoor *Konstantinopel* van drinkbaar water voorzien wordt. In de laatste jaren zijns levens heeft deze generaal zich nog met een groot werk, over den *Bosphorus*, en verscheidene andere deelen van het Turksche rijk bezig gehouden. Op eene reis naar zijne geboorteplaats *Castelnaudary* is de generaal graaf ANDRÉOSSY den 10 September 1828 te *Mon-*

tauban aan de gevolgen eener hersen-koorts in den ouderdom van ruim 67 jaren overleden.

ANDRÉS (PATER JOANNES) een Spaansch Jesuit en Italiaansche schrijver, werd den 15 Januarij 1740, uit eene aanzienlijke familie te *Planés* in het koningrijk *Valencia* geboren. Hij ging in het Colegie der edelen dier stad, hetwelk door de Jesuiten bestuurd werd, en in den ouderdom van 15 jaren werd hij in hun noviciaat toegelaten. Naauwelijks had hij de kleinere orden ontvangen, of zijne talenten en zijne godsvrucht, deden hem tot Hoogleeraar in de *rhetorica* en *humaniora's* in de universiteit van *Candia*, benoemen. Hij kweet zich op eene eervolle wijze van dezen post, toen de bliksem, die sinds acht jaren het gezelschap van JESUS in *Portugal* vernietigd had, en die het vijf jaren daarna in *Frankrijk* ontbond, deze beroemde maatschappij ook in *Spanje* kwam treffen. De graaf D'ARANDA medestrever van den markgraaf POMBAL bragt in 1767 het besluit van KAREL III. te weeg, dat de Jesuiten uit al zijne staten verbande. Op denzelfden dag en op hetzelfde uur in hunne vreedzame kloosters gearresteerd, werden zij naar *Italië* overgebragt, alwaar deze orde, onder het Pausschap van CLEMENS XIV, nog bestond. ANDRÉS bleef een jaar in *Corsika*, met vele zijner lotgenooten, die door den generaal PAOLI op eene edelmoedige wijze onthaald werden. Gedurende dezen tijd schreef hij in zeer sierlijk Latijn eene *Geschiedenis der ongelukken welke de Jesuiten in hunne ballingschap geleden hebben.* Zich naar *Ferrare* begeven hebbende, bekleedde hij den leerstoel der wijsbegeerte in het gesticht zijner orde, en legde den 15 Mei 1773 zijne geloften af; kort daarna (21 Julij van het zelfde jaar) vaardigde CLEMENS XIV., door verschillende vorsten dringend daartoe aangespoord, de zoo veel opzien barende Breve uit, waarbij de maatschappij van JESUS vernietigd werd. DON JUAN ANDRES vond, als toen eene schuilplaats te *Mantua* bij den markgraaf BIANCHI, die evenzeer door zijne kunde, als door zijne godsvrucht beroemd was. Toen de Academie van *Mantua* in 1774 eene *waterkundige prijsvraag* had gedaan, dong ANDRES ook naar het eermetaal; en, hoewel de beroemde wiskunstenaar GREGORIUS FONTANA den prijs behaalde, verdiende ANDRES echter een eervol *accessit*. In het volgende jaar gaf hij in het licht: *Saggio della filosofia del* GALILEO *Verhandeling over de wijsbegeerte van* GALILEI) een werk dat zeer op prijs werd gesteld,

De geleerde Tiraboschi, zwaaide hetzelve den grootsten lof toe, en zegt, dat de schrijver, *met eene buitengewone naauwkeurigheid, en eene uitgebreide kunde, de gevoelens van dien onsterfelijken wijsgeer onderzoekt.* De pogingen van eenen anderen Spaanschen Jesuit ondersteunende (Zie Lampillas) verdedigde hij vervolgens in een nieuw werk de eer der Spaansche letterkunde tegen dienzelfden Tiraboschi, die zich, in zijn antwoord over de beide Spanjaarden sprekende, aldus uitdrukt: *Hij* (Andrés) *verdedigt zijne natie met betere wapenen* (dan Lampillas); *het bewijs is in de gematigdheid gelegen, met welke hij zich uitdrukt. .. en de zaak der Spanjaarden kon niet beter verdedigd zijn.* Andrés deed verscheidene reizen naar *Italië*, begaf zich naar *Weenen* en *Geneve*, bezocht alom de vermaardste boekverzamelingen, en verkreeg beroemde correspondenten: hij hield zich omtrent dien tijd methet groote werk over *al de letterkunden* bezig. Te *Weenen* gaf hij zijn werkje in het licht: *Over den oorsprong en de gebreken van de kunst om doofstommen te leeren spreken*, 1793. De schrijver, hoewel de uitmuntende talenten van den abt de l'Epée en den abt Sicard huldigende, bewijst door ontegensprekelijke daadzaken, dat de eerste, die deze kunst, om zoo te spreken schiepen, en dezelve in uitoefening bragten, twee Spaansche Monniken waren, te weten: Petrus Poncio van *Leon*, een Benediktijner, die omtrent het einde der zestiende eeuw te *Orihuela* leefde, en Joannes Paulus Bonnet, die in 1620 te *Madrid* een werk over dezelfde kunst in het licht gaf. Gedurende zijn verblijf te *Weenen*, schreef Andrés ook een belangrijk werk *over de letterkunde* dier stad. In *Mantua* teruggekeerd, schreef hij een *Verhaal zijner reizen in Italië*, dat hij naar *Spanje* aan zijnen broeder Don Carlos zond, en dat vervolgens in het Italiaansch werd vertaald. Toen de Franschen in 1796 zich gereed maakten, om *Mantua* te belegeren, nam hij de wijk naar *Colorno*, alwaar hij kostganger van het Collegie der edelen werd, wier studiën hij bestuurde. De Franschen in 1799 genoodzaakt zijnde, om *Italië* te ontruimen, werd D. Juan Andrés door den keizer van *Oostenrijk* benoemd, om de beroemde Universiteit van *Pavia* te besturen; maar de nieuwe zegepralen der Franschen, waren het in werking brengen dezer benoeming in den weg, en Andrés trok dus naar *Parma*. De hertog don Philippus benoemde hem tot zijnen Bibliothekaris, en

nam hem in zijnen geheimen raad aan. In deze stad gaf hij eene voortreffelijke *verzameling van Latijnsche en Italiaansche Brieven* van den geleerden Antonius Augustinus Aartsbisschop van *Tarragona* in het licht; aan het hoofd dezer verzameling plaatste hij eene Latijnsche verhandeling, die vele bijzonderheden uit het leven van dien doorluchtigen Prelaat opheldert, en de beroemde personen leert kennen, met welke de deugdzame Aartsbisschop in briefwisseling was. Middelerwijl vraagde Ferdinand VII. koning van *Napels* (zie Ferdinand VII), die in 1767, op aanhitsing van *Spanje*, de Jesuiten uit zijne staten verbannen had, in 1804 aan Paus Pius VII. te hunnen voordeele, dezelfde Breve, die Z. H. drie jaren vroeger aan de Jesuiten van *Rusland* had verleend. De Breve werd gegeven en den 2 Augustus van hetzelfde jaar te *Napels* afgekondigd. Altijd opregtelijk aan zijne zoo lang vervolgde orde verbonden, en zonder zijnen hoogen ouderdom en zijne zwakheid in aanmerking te nemen, en van drie aanzienlijke jaarwedden, hem door Karel III., Karel IV. koningen van *Spanje*, en door Maria Beatrix d'Este toegelegd, afziende, was don Juan een der eerste, die toesnelden, om zich weder onder de standaarden van den heiligen Ignatius te plaatsen, De Jesuiten hadden reeds drie gestichten in de stad *Napels*, toen Ferdinand VII. in 1806 door de overmagt gedwongen, om zijnen troon aan Jozef Napoleon over te laten, die door Murat vervangen werd, naar *Sicilië* overstak. Onder de regering dier beide overweldigers, werden de Jesuiten uit het koningrijk *Napels* verdreven, en gingen te *Palermo* eene schuilplaats zoeken. Wijl de ouderdom en de ziekten van Pater Andres hem buiten staat stelden, om die reis mede te ondernemen, zoo verhief zich de algemeene stem te zijnen voordeele, en het toenmalige bestuur stond hem niet alleen toe, te *Napels* te blijven, maar dwong *hem in* zeker opzigt, den post van opziener der koninklijke Bibliotheek aantenemen; hij werd daarna in de Akademie der *geschiedenis en schoone letteren*, als een harer voornaamste leden aangenomen, en na den dood van Franciscus Daniël secretaris der *Akademie van Oudheden*, werd Andres tot dezen gewigtigen post benoemd. De val van Napoleon had *Europa* den vrede en de troonen aan derzelver wettige bezitters wedergegeven, toen Andres van Ferdinand VII. de vrijheid verkreeg, om naar *Rome* te gaan, alwaar hij op nieuw in een der gestichten zijner orde ging, en een der ijve-

rigste aanzoekers (*solliciteurs*) was voor de zaligverklaring van den waardigen Jesuit Bobola. Op eenen zekeren dag door den regen overvallen, verergerde zijne borstkwaal, waaraan hij reeds sedert lang kwijnde, zoodanig, dat zij hem den 13 Januarij 1817 in den ouderdom van 77 jaren in het graf sleepte. Andres liet door zijne talenten en deugden eene roemrijke gedachtenis na. Men zou van hem kunnen zeggen, hetgene wat Fronton van zijnen dierbaren Victorinus zeide: *Pietate, mansuetudine, veritate, innocentia maxima, omnium denique optimarum artium præcipuum virum.* Hij verdiende de welwillendheid van verscheidene Vorsten, zoo als van Jozef II, van Leopold I., Groot-Hertog van *Toskanen*, naderhand Keizer; en van de Aartshertogin Maria Beatrix d'Este. In al de Italiaansche gewesten, welke hij bewoond heeft, beijverden zich de aanzienlijkste personen, om hem te kennen en hem tot vriend te hebben. Gedurende zijn verblijf te *Mantua*, werd hij van de doorluchtigste reizigers bezocht, die in hem, niet (zoo als te *Ferney*) den goddeloozen wijsgeer, maar den Christelijken wijsgeer kwamen bezoeken. De Koning van *Spanje* liet in het *lyceum* van S.to Isidro te *Madrid*, eene bijzondere school oprigten, waarin men ter onderwijzing der jeugd, de werken van Andrés las en vertaalde. Deze eerbewijzen, wel verre van zijne trotschheid optewekken, gaven nog hooger prijs aan zijne nederigheid, eene deugd, waarbij hij de weldadigheid voegde, die hem dikwerf bewoog zich van het noodige te onthouden, ten einde den behoeftige te kunnen ondersteunen. Onder de talrijke werken van Andrés, munten, behalve de reeds aangevoerde, vooral uit: 1.° *Prospectus philosophiæ universæ, publicè disputationi propositæ in templo Ferrariensi, - Ferrarae*, 1773, in 8.vo — De volgende werken zijn in het Italiaansch geschreven, en de meeste in het Spaansch vertaald. — 2.° *Brief aan den H.r Commandeur L. Cajetanus Valenti Gonzaga, over het gewaande bederf van den goeden smaak in* Italië *in de vijftiende eeuw*, Cremona, 1776, in 8.vo — 3.° *Brief aan den Graaf Alex. Muravi-Bra, over de wederzijde van eenen gedenkpenning, door Maffei niet begrepen, Mantua* 1778, in 8.vo — 4.° *Brief aan den Markgraaf Paleotti over een bewijs van Galilei, Ferrare* 1779 in 4.to — 5.° *Verhandeling over de oorzaken van de geringe vorderingen der wetenschappen in onze tijd-*

vak, ibid: 1779 in 4.to — 6.° *Verhandeling over de toonkunst bij de Arabieren* (door den Abt Toderini in zijn werk over de *Letterkunde der Turken.* 1 Dl. blz. 256 *Venetie* 1787 geplaatst). — 7.° *Catalogus der handschriften van het huis Capilupi van* Mantua (met de *aanmerkingen* van den schrijver) *Mantua*, 1797 in 8.vo Deze Catalogus door de geleerde Italianen, en vooral door Tiraboschi met ongeduld verwacht, werd met geestdrift ontvangen. — 8.° *Over den oorsprong, de vorderingen en den tegenwoordigen staat der letterkunde aller natiën, Parma*, 1782 — 1799, 7 Dl.n in 4.to herdrukt te *Venetië, Prato, Pisa* en *Rome*, 1808 — 1817, 8 Dl.n in 4.to te *Pistoja*, 1818, 8 Dl.n in 4.to Dit werk, dat onder den naam van *Letterkunde*, over al de onder elke natie bekende wetenschappen en schoone letteren handelt, is een eeuwig gedenkteeken, der uitgebreide kunde van D. Juan Andres. Het ware te wenschen geweest, dat de schrijver sommige werken aan een gestrenger onderzoek had onderworpen. Doch in het 8.ste deel, verbetert hij de meeste onnaauwkeurigheden, waarin hem de overhaasting bij de bewerking had doen vervallen. — 9.° *Brief aan den Abt Jacobus Morelli, over eenige handschriften, uit de Bibliotheek der kapittels van Novare en Vercelli, Parma* 1802 in 8.vo — Dit geschrift is belangrijk, wijl het veel licht verspreidt over verscheidene *Verzamelingen van Canons*, en doordien het de verschillende misslagen aanwijst, die in de uitgave van Muratori *over de oude wetten der Longobarden* zijn geslopen. — 10.° *Verklaring eener Geographische kaart van het jaar 1455, en vertoog over de kennis, die men omtrent dien tijd van de Antillische eilanden had*, Napels 1815, in 8.vo — 11.° *Geschiedkundige aanteekeningen over de Milesiërs, ontleend uit een handschrift, der koninklijke Bibliotheek van* Napels. ibid. — id. — 12.° *Nasporingen over het gebruik der Grieksche taal in het koningrijk* Napels. Ibid. 1816. — 13.° *Aanteekeningen op de twee Grieksche dichtstukken van Joannes van* Otranto *en George van* Gallipoli *in de dertiende eeuw*, dichtstukken, die in de Bibliotheek van den H. Laurentius te *Florence* gevonden worden. — 14.° Verscheidene *Verhandelingen* over de vereering eertijds aan de godin Isis bewezen; over eenige opschriften in haren tempel gevonden; over de ontdekking van *Pompeïa* en *Herculanum*; over de gedaante der aarde. — 15.° *Verhandeling over het gezag der Opperpriesters.* — 16.° *Vertrouwelijke Brie-*

ven aan zijnen broeder D. Carlos (in het Spaansch).

Andrieux (Maria Martinus Antonius) den 25 Maart 1768, te *Limoux* in *Frankrijk* geboren, ging in 1791 met den rang van kapitein, bij het eerste bataillon, dat zich in het departement der *Aude* gevormd had, onder dienst, en gaf weldra bewijzen van zijne dapperheid. Den 22 September van hetzelfde jaar sprong hij aan het hoofd van 100 onverschrokken manschappen, het eerst in eene vijandelijke wijkschans, en maakte zich meester van dezelve; door deze en meer dergelijke daden verkreeg hij den 8 September 1795 den rang van adjunct bij den adjudant-generaal. Den 8 December 1797 werd hij tot Bataillonschef benoemd, en twee jaren later tot adjudant-generaal. De Heer Andrieux onderscheidde zich bij het leger in *Italië*, en voornamelijk bij den overtogt van de *Mincio*. Gedurende de blokkering van *Genua*, bewees hij gewigtige diensten aan de Fransche troepen, en gaf nieuwe bewijzen van den zeldzaamsten moed en de grootste bekwaamheid. Hij werd door Masséna belast, om in onderhandeling te treden, omtrent de overgave dier stad; en ontving uit erkentenis daarvoor een prachtige sabel. De Heer Andrieux hield zich met een geschrift bezig over de verdediging van *Genua*, toen hij dat werk moest afbreken, door een bevel, om deel te nemen aan den togt naar *St. Domingo*. Hij stierf in 1802 als een slagtoffer der besmettelijke ziekte, welke in die gewesten zoo vele verwoestingen aanrigtte.

Andriscus, een man van eene onbekende afkomst uit de stad *Adramiste*, in *Klein-Azië*; wijl hij in gestalte en gelaatstrekken veel naar Perseus, koning van *Macedonië* geleek, zoo noemde hij zich eenen zoon van denzelven. Nadat deze bedrieger met dit sprookje bij de Macedoniërs ingang had weten te vinden, stelde hij zich aan het hoofd van hun leger, en overwon Juventius, *prætor* der Romeinsche republiek in *Macedonië*. Q. Cæcilius Metellus trok tegen dezen gelukzoeker op, versloeg denzelven, en deed hem, in het jaar 148 vóór J. C. tot sieraad van zijnen zegetogt verstrekken. Twee andere muitelingen, wilden de partij van dezen overweldiger weder opwekken; maar zij ondergingen met hem hetzelfde lot. De Senaat stelde *Macedonië* alstoen onder het getal der overige Romeinsche provinciën.

Androclea, dochter van

Antipenes uit *Thebe* offerde zich met hare zuster Alcis, voor het behoud des vaderlands op. Nadat de oorlog tusschen de Thebanen en Orchomeniërs was losgebarsten, werd het orakel geraadpleegd, hetwelk antwoordde, dat de zegepraal aan den kant der Thebanen zoude zijn, indien degene, welke van het edelste bloed was, zich voor het heil zijner medeburgers wilde opofferen. De geboorte van Antipenes overtrof die van al de andere; maar deze slechte of voorzigtige vaderlander, wilde het slagtoffer niet wezen van het algemeene welzijn, zoodat zijne beide dochters Androclea en Alcis er opregtelijk toe besloten, en zich ook werkelijk opofferden. Uit erkentenis voor zulk eenen uitstekenden dienst, deden de Thebanen te harer eer in den tempel van Diana het afbeeldsel van eenen leeuw oprigten, dat Hercules aan haar toewijdde.

Androgeus (Ἀνδρογεως *Aardman*), zoon van Minos III. koning van *Creta*, leefde in het jaar 1256 vóór J. C. Eenige jongelingen van *Athene* en *Megara* gebelgd, dat hij in de Olympische spelen al de prijzen wegdroeg, deden een' aanslag op zijn leven. Om dezen moord te wreken werden *Athene* en *Megara*, door Minos belegerd, en de inwoners verpligt, hem alle negen jaren, zeven jongens en zeven meisjes te zenden, welke men door den *Minosstier* of *Minotaurus* (Zie Minos III.) deed verslinden. Theseus bevrijdde hen van deze schatting.

Andromache, dochter van Ection, koning der Ciliciërs van den berg *Ida*, trad in in een eerste huwelijk met Hector, een' Trojaansch vorst, dien zij teederlijk beminde. Wijl zij er door Achilles, die hem in een tweegevecht doodde, ongelukkiglijk van beroofd werd, zag zij weldra hare stad, welker eenige steun hij was, verwoesten en in de asch leggen, en zich zelve aan Pyrrhus, den zoon van haren moordenaar overgegeven, die haar dwong hem hare hand te schenken. Eindelijk had zij tot derden echtgenoot Helenus, den broeder van haren eersten man, met wien zij in *Epirus*, waarvan hij koning was, een vreedzaam leven leidde; maar zij kon haren dierbaren Hector, noch de stad *Troje*, welke zij in het klein in haar nieuw gebied, volgens het plan en in eene overkomende ligging van die harer ongelukkige stad, had doen aanleggen, niet vergeten. Æneas in *Epirus* aan land gegaan zijnde, verheugde zich met haar bij het zien van deze soort van voortplanting van hun algemeen vaderland:

....Parvam Trojam, simulataque magnis
Pergama, et arentem, Xanthi cognomine rivum,
Agnosco, Scææque amplector limina portæ.
ÆN. *lib* III.

Zij baarde bij haren eersten man ASTYANAX, bij haren tweeden MOLOSSUS en CESTRINUS bij haren laatsten. De Fransche dichter RACINE heeft van ANDROMACHE, een der aandoenlijkste onderwerpen zijner treurspelen gemaakt.

ANDROMACHUS behoorde tot het gevolg van ALEXANDER *den Groote*, werd daarna stadhouder van *Coele - Syrië* en *Judea*, en in een oproer door de Samaritanen gevangen genomen en levend gebraden.

ANDROMACHUS van *Creta*, lijfarts van Keizer NERO is minder door dien titel bekend, dan, door de uitvinding van den driakel, welke hij in Grieksche treurzangen, aan keizer NERO gericht, bezong. Van dit zonderlinge dichtstuk heeft MOZES CHARAS in 1668 eene fransche vertaling in 12.° geleverd. Door het aannemen van den titel van *Archiater* of eerste lijfaarts der keizers, voerde ANDROMACHUS een gebruik in, dat vóór hem onbekend was.

ANDROMEDA, dochter van koning CEPHEUS en CASSIOPE. Hare bevalligheid was zoo uitstekend, dat hare moeder haar voor schooner hield dan de NEREÏDEN. Wijl deze Nimfen zich daardoor beleedigd achtten, klaagden zij zulks aan NEPTUNUS en begeerden wraak. Daarop verscheen een zeegedrocht, dat, met eene overstrooming gepaard, alles verwoestte. Verschrikt vraagde men overal om raad, doch de eenige, die het orakel van JUPITER AMMON gaf, was verschrikkelijk genoeg; want ter verzoening van den toorn der Nimfen, moest het schoone meisje het zeegedrocht tot voedsel dienen. Lang draalden de liefhebbende ouders, maar de dagelijks toenemende klagten ruiden het volk op, en ontstuimig eischte hetzelve, dat men aan het verlangen der goden zoude voldoen. De bloeijende schoone werd aan eene naakte, in de zee vooruitstekende rots gebonden, en vruchteloos weergalmde haar geschrei om redding door de lucht. — Reeds naderde het monster, maar ook haar redder was niet ver meer verwijderd. PERSEUS, zegepralende met het versteende hoofd van MEDUSA terugkeerende, zweefde juist de zeekusten voorbij, en het gezigt van het ontkleede, aan de rotsen geboeide, schoone meisje, maakte hem bijna even zoo versteend, als het hoofd, hetwelk

hij droeg; doch dreigende, naderde ook reeds het ondier, om zijnen roof te halen, dat weldra voor het versteende Meduzenhoofd, en de krachtvolle houwen van den held bezweek. Met geeftdrift verbrak hij de kluisters, van de zich schamende, doch verheugde geredde, en juichende begroetten hare ouders den redder als schoonzoon. Doch naauwelijks vernam Phineus, aan wien Cepheus vroeger hoop op de hand van Andromeda gegeven had, dat zij gered, en er geen gedrocht meer te vreezen was, zoo trachtte hij zijne aanspraak, en wel met geweld van wapenen weder te doen gelden, en het meisje aan Perseus te ontweldigen. Hij overrompelde de koninklijke familie en Perseus bij een gastmaal; er begon een bloedig gevecht om de hand van Andromeda, aan hetwelk echter Perseus met voorhouding van het versteende hoofd van Medusa een einde maakte, daar zulks den onstuimigen bruidroover in eenen steen veranderde. Andromeda volgde haren gemaal naar *Argos*, en men zegt, dat zij zeer vergenoegd met hem geleefd en hem sterke kinderen ter wereld gebragt heeft.

Andronicus I., Comnenus werd in 1110 geboren. Zijn vader was Isaak Comnenus, derde zoon van Alexius I. Hij had met onderscheiding gediend, onder Manuel Comnenus, die hem om muiterij in boeijen liet klinken. Door buitengewone middelen zijne vrijheid en zijne eerste waardigheden terug bekomen hebbende, ontweldigde hij het Konstantinopolitaansche *keizerrijk*, aan Alexius II., zijnen pupil, dien hij in 1183 deed wurgen. Hij begon zijne regering met ongehoorde wreedheden tegen de inwoners van *Nicea*. Bij de belegering van *Prusa*, onderscheidde hij zich door onmenschelijkheden, die nog verregaander waren. Hij deed aan sommigen de voeten of de handen afhouwen, of de oogen uitsteken, bij anderen vermaakte hij zich door hun slechts *één voet*, of ééne hand aftehouwen of hun slechts een oog uittesteken. Zijne onderdanen verontwaardigd, dat hij de majesteit des troons door zijne barbaarschheden bezoedelde, bragten de kroon over op het hoofd van Isaak Angelus. Andronicus nam de vlugt, maar door het volk achterhaald, bond men hem op de plaats van het paleis, aan eenen paal, en vergeldde hem wat hij aan anderen had gedaan. Men brak hem de tanden, rukte hem het haar en de oogen uit, hierop werd hij aan de voeten opgehangen, en nog al meer verminkt, tot dat de Italiaansche soldaten, hem op verschillende plaatsen door-

staken, en aldus op den 11 September 1185 een einde aan zijne folteringen maakten. Dus (zegt een geschiedschrijver) was het uiteinde van een der verfoeijelijkste Vorsten, daar de geschiedenis melding van maakt. Zijn gelaat alleen, stelde zoo wel de afschuwelijkheid van zijn karakter voor, dat Keizer Manuel, er al het onheil van voorzegd had, dat hij aan het rijk zoude berokkenen. Hij had een woest uitzigt, oogen en wenkbraauwen van een man, die in zijne zwartgallige denkbeelden, en treurige ontwerpen verzonken is, een' trotschen gang, listige handelwijzen, wanneer hij zich zelven gadesloeg, doch gaf hij op zich zelven geen acht, dan was hij woest en onbeschoft." — Men heeft eenige goede hoedanigheden in hem willen vinden, en waargenomen, dat hij eens eenige belastingen verminderd heeft; maar waartoe dient het, den haat en den afschuw te verzwakken, welke de nakomelingschap omtrent goddelooze en wreede Vorsten heeft opgevat? waartoe dient het, om in eene lange reeks van verfoeijelijke buitensporigheden, enkele nuttige verrigtingen ten toon te spreiden? Is er ooit een monster geweest, dat niet *eenig* goed heeft gedaan? Toen Nero de met pek bepleisterde Christenen, tot stoklantarens deed dienen, zag men helder in de straten van *Rome*. Als er iets in staat is, om het afgrijzen te verminderen, hetwelk de naam van Andronicus inboezemt, is het, dat hij zijn ongeluk met eene Christelijke gelatenheid scheen te verduren, en in al zijne folteringen, niets anders, dan deze stichtelijke woorden: *Heer, ontferm U mijner!* uitriep. Een zeer troostelijk wonder der Goddelijke barmhartigheid, indien hij in deze laatste oogenblikken de gewoonte verloor om te veinzen en met den Godsdienst den spot te drijven.

Andronicus II., Paleologus, zoon van Michaël VIII., werd in 1528 geboren, en volgde zijnen vader op den keizerlijken troon van *Konstantinopel*, in December van het jaar 1282 op. Zijne regering is berucht door den inval der Turken in het rijk; hij verzette zich met de wapenen der Katalanen tegen hen, die nog meer verwoestingen aanrigtten dan de Muzelmannen. Andronicus, zijne zwakheid erkennende, nam in 1294 zijn' oudsten zoon Michaël IX. in het bestuur aan. Nadat deze vorst in 1320 overleden was, deelde Andronicus *de jonge*, zijn zoon, het gezag met zijnen grootvader wiens strenge handelingen hem aanspoorden,

om aan het muiten te slaan. Hij maakte zich in Mei 1328 van *Konstantinopel* meester, deed Andronicus *den Oude* den troon verlaten, en gaf hem het keizerlijke paleis tot gevangenis; de onttroonde keizer wilde zich liever in een klooster opsluiten, alwaar hij in 1332 zijn leven eindigde. Deze vorst had juist de gebreken, welke met den geest van Michaël streden, eenen ligtzinnigen geest, eene van alle grootheid ontbloote ziel, eene erbarmelijke zwakheid, eene onnoozele godsvrucht, die aan het bijgeloof en het belagchelijke grensde. Het eerste wat hij deed na het beklimmen van den troon, was zich aan de leiding overtegeven der prinses Eulogia, zijne moei, een ander zwak hoofd, eene ware sekte-dweepster, en ondanks de verbanning, waartoe zij door den keizer, haren broeder verwezen was, steeds de stokebrand der scheuring. Door zich te houden als of zij troosteloos was over het lot van den overleden keizer; vleide zij vooral de onnoozelheid van haren neef, wijl hij, zeide zij, in de ketterij der Latijnen gestorven was, had hij zich onvermijdelijk de eeuwige verdoemenis op den hals gehaald. Zij werd ondersteund door Theodorus Musalon, groot-kanselier en een doortrapte schurk, die in de ziel altijd een hardnekkige scheurmaker, en onder het laatste bestuur een geveinsde Catholijke geweest zijnde, alles deed, wat men van de lafhartigheid, en van de hersenschim van godsdienst, die zich aldus door elken wind der fortuin laat medeslepen, verwachten kan. Aan deze beide gidsen overgeleverd, vraagde en verkreeg Andronicus, wijl hij de vereeniging met de Latijnen onderteekend had, de openlijke boetpleging. De overige zaken gingen naar evenredigheid, en de aangelegenheden van den staat waren even zoo verward, als die der kerk. Om den vrede te koopen, overlaadde Andronicus zijn volk met belastingen. Hij vervalschte de munt zoodanig, dat zij bij de vreemdelingen niet gangbaar meer was, waardoor de handel verviel en het rijk kwijnde. Door eindelijk de zeemagt te doen vervallen, gaf hij den Genuezen en Venetianen aanleiding, om tot in de haven van *Konstantinopel* landingen te doen, en aan andere volken, om strooperijen in *Tracië* te maken.

Andronicus III., Paleologus (of Andronicus *de Jonge*), klein-zoon van den voorgaande, bezat meer deugden en bekwaamheden, dan zijn grootvader. Ten gevolge van een voorval uit eenen minnenhandel ontsproten,

waarbij zijn broeder Manuel Despotus het leven inschoot, en meer nog om den afkeer dien hem Andronicus *de Oude* inboezemde, gedwongen, *Konstantinopel* te verlaten, ligtte hij een leger; maar hij bediende zich enkel van hetzelve, om de Bulgaren te bestrijden, en om zijnen grootvader tot eene verzoening te brengen. Daar hij, na in *Konstantinopel* te zijn teruggekeerd, nieuwe onaangenaamheden moest ondervinden, verliet hij hetzelve andermaal, kwam terug, maakte zich meester van de stad, en verwijderde den ouden en argwanenden Andronicus voor altijd van den troon. Onafhankelijk heer van het rijk geworden zijnde, maakte hij zich bij zijne vijanden gevreesd en bij zijne onderdanen bemind. Een bekwaam krijgsman, een beschermer der onschuld, een vader zijns volks zijnde, verminderde hij de belastingen, en was te allen tijde, zoowel voor den arme als voor den rijke toegankelijk. Ondanks zijne dapperheid, kon hij den voorspoed der Turken niet beletten, die *Konstantinopel* naderden, door den zetel huns rijks, uit de stad *Prusa* naar *Nicea* overtebrengen. Eene kwaadaardige koorts ontrukte deze vorst in Junij 1341 aan zijne onderdanen, die hem als eenen vader bemin-

den. Hij was 45 jaren oud en had er naauwelijks 13 geregeerd.

Andronicus Paleologus, oudste zoon van den Konstantinopolitaanschen keizer Joannes V., werd door zijnen vader in het jaar 1355 mede in het bestuur des rijks aangenomen. Deze vorst, die eene trouwelooze inborst en eenen onrustigen geest bezat, wilde zijnen vader ontroonen, die hem eerst met kokenden azijn van het gezigt liet berooven, en hem daarna in 1373 noodzaakte van het rijk aftezien, en zijne regten aan zijnen broeder Manuel aftestaan. Na zijnen afstand eindigde hij op de plaats zijner ballingschap, van iedereen vergeten, zijn leven.

Andronicus Cyrrestes, een Atheensch sterrekundige, liet eenen achtkantigen toren bouwen, den *Windtoren* genaamd, en aan elke zijde figuren uithouwen, die de acht den Ouden bekende hoofdwinden voorstelden. Een koperen *Triton*, op eene spil met een stafje in de hand draaijende, hield hetzelve naar den hoek gerigt, waaruit de wind kwam. De hanen onzer torens hebben daarvandaan hunnen oorsprong genomen. Vitruvius geeft aldus de namen der door Andronicus aangewezene win-

den op: *Solanus*, *Eurus*, *Auster*, *Africus*, *Favonius*, *Corus*, *Septentrio* en *Aquilo*. Deze toren bestaat nog en dient aan Turksche monnikken tot moskée.

ANDRONICUS (LIVIUS) de oudste Latijnsche kluchtdichter, bloeide onder het consulaat van CLAUDIUS CENTHO, in het jaar 239 vóór J. C. In dat jaar werd zijn eerste stuk vertoond. In het begin der toneelkunst klommen de spelers op stellaadjen. Hij speelde zelf in zijne stukken mede, en men zegt, dat hij eens heesch geworden zijnde, zijne verzen door eenen slaaf liet opzeggen, terwijl hij zelf de gebaarden maakte, en dit was de oorzaak van het *Pantominen* of *gebaarden*-spel bij de Romeinen. Hetgene, wat ons van de stukken van ANDRONICUS overblijft, doet ons het gemis van hetgene, wat er van verloren is geraakt niet betreuren. Zijn stijl was, even als zijne eeuw, onbeschaafd. Men vindt eenige zijner fragmenten in de *Comici latini*, *Lyon*, 1603, *Leyde*, 1520, en in het *Corpus poetarum* en het *Collectio Pisaurensis*.

ANDRONICUS, bevelhebber der legers van ANTIOCHUS EPIPHANES in *Judea*, liet den hoogen-priester ONIAS verraderlijk vermoorden; maar de dood van dien heiligen man, werd door ANTIOCHUS gewroken, daar hij ANDRONICUS in het jaar 166 vóór J. C. op dezelfde plaats liet ombrengen, waar hij den moord had gepleegd.

ANDRONICUS, van *Rhodus*, een peripatetisch of den gevoelens van ARISTOTELES toegedaan wijsgeer, leefde te *Rome* ten tijde van CICERO, 63 jaren vóór J. C. Hij maakte in *Rome* de werken van ARISTOTELES, die SYLLA er gebragt had, het eerste bekend. Men vindt *ANDRONICI Rhodii et Ethicorum Nichomacheorum paraphrasis*, Grieksch en Latijn, *Cambridge*, 1679, in 8.vo, dat zich met de schrijvers *Cum notis variorum* vereenigt. Maar een handschrift uit de koninklijke bibliotheek van *Frankrijk*, door SAINTE-CROIX aangehaald, geeft HELIODORUS van *Prusa*, als den schrijver dezer *paraphrase* op.

ANDRONICUS, een bloedverwant van den heiligen PAULUS, en de medegezel zijner boeijen. Hij was onder de Apostelen zeer in aanzien, en had het geloof van J. C. reeds vroeger omhelsd dan de heilige PAULUS. Men zegt dat hij te *Jeruzalem* met JUNIA, zijne vrouw, den marteldood heeft ondergaan. — Een andere ANDRONICUS werd met den heiligen PROBUS en den heiligen TARACHUS, gedurende

de vervolgingen van Diocletianus, in het jaar 304 ter dood gebragt. Hunne acten zijn een der kostbaarste gedenkteekenen der oudheid. Zie *Acta Sincera* van D. Ruinart, pag. 419, Tillemont, t, 5, pag. 285.

Andronicus, hoofd van de sekte der Androniciërs had de dwalingen der Severiërs omhelsd. Deze sectarissen geloofden, dat het bovenste gedeelte der vrouwen het werk van God, en het onderste het werk van den duivel was.

Andronicus van *Tessalonika*, een der geleerden, die, na de inneming van *Konstantinopel* de wijk naar *Italië* namen, onderwees de Grieksche taal te *Rome*, te *Florence* en te *Parijs*, ten tijde van Lodewijk XI. Hij overleed in 1478. Andronicus had tot leerlingen Politianus, Pannonius en Valla. Hij heeft eene *Verhandeling over de hartstogten* nagelaten, in het Grieksch, die in 1593, in 8.vo en als een vervolg op de omschrijving op de *Zedeleer*, te *Nicea*, 1617 — 1673. gedrukt is.

Androphonos, dat is *moorderes*. Deze naam werd aan Venus gegeven, doordien zij vele Thessaliërs, door de pest had laten omkomen, dezelve zoo doende voor den dood van Laïs straffende, die door woedende vrouwen, welker mannen zij ontrouw had gemaakt, in haren tempel vermoord was geworden.

Androtion, een leerling van Isocrates, en tijdgenoot van Demosthenes, welke eene nog bestaande rede tegen hem geschreven heeft.

Androuet du Cerceau (Jacobus), een beroemd Fransch bouwkunstenaar, die op het einde der zestiende eeuw bloeide, is de schrijver van verschillende werken over zijne kunst. Op bevel van Hendrik IV. vervolgde hij in 1596 de groote galerij van het *Louvre* te *Parijs*. De nieuwe brug (*Pont-Neuf*) de hotels van *Sully*, van *Mayenne*, *des Fermes*, van *Carnavalet* enz. enz. zijn van hem. Hij is buiten *Frankrijk* gestorven, dat hij verlaten had, om geruster den Calvinisten godsdienst te kunnen uitoefenen, dien hij omhelsd had. Men heeft van hem: 1.° *Architecture* (*Bouwkunde*) 1559 in fol. herdrukt in 1611. — 2.° *Les plus excellens Bâtimens de* France (*De uitmuntendste gebouwen van* Frankrijk) 1576. — 3.° *Leçons de perspective* (*Lessen over de vergezigtkunde*) *Parijs*, 1576 in fol.

Andry (Nicolaas), bijgenaamd Beauregard, te *Lyon* in 1658 geboren, eerst hoogleeraar in de wijsbegeerte,

aan het collegie *des Grassins* te *Parijs*, daarna aan het koninklijk collegie, en deken der geneeskundige faculteit, is de schrijver van verschillende letterkundige werken, die hem niet overleefd hebben. Deze geneesheer had een bits en hekelzuchtig karakter. Hij werd met HECQUET in hevige geschillen gewikkeld over de aderlating. Ingenomen met den belagchelijken voorrang der genees- boven de heelkunde, besteedde hij een gedeelte zijns levens en al zijn gezag, om de heelmeesters van zijnen tijd te vervolgen en te vernederen. Lid geworden der maatschappij van het *dagblad van geleerden*, later nog door twee andere geneesheeren vermeerderd, maakte hij er met deze zijne ambtgenooten, een zaakregister van, dat enkel aan hen kon nuttig zijn. Dit werk, aan de faculteit overgeleverd, zou bezweken zijn, indien de Abt DES FONTAINES, hetzelve in 1724 niet weder had opgewekt. Wij bezitten van ANDRY: 1.° eene goede *Traité de la génération des vers dans le corps humain* (*Verhandeling over het ontstaan van wormen in het menschelijke ligchaam*) in 12.° — 2.° Eene andere getiteld: *l'Orthopédie, ou l'art de prévenir et de corriger dans les enfans les difformités du corps* (*Orthopedia of de kunst om bij kinderen de mismaaktheid des ligchaams voortekomen en te verbeteren*). — 3.° *Traité des alimens dit carême* (*Verhandeling over de spijzen, die in de Vaste gebruikt worden*) 1713, 2 dl.n in 12.° — 4.° *Remarques sur la saignè, la purgation et la boisson* (*Aanmerkingen over de aderlating, de purgatie en den drank*) 1710, in 12.° — 5.° *La préeminence de la médicine sur la chirurgie* (*De voorrang der genees- boven de heelkunde*) in 12.° 1728, enz. — Hij overleed in 1742, in den ouderdom van 84 jaren.

ANDSCHU, een beroemde Indische geleerde, en medearbeider aan het groote Perzische Woordenboek.

ANEAU (BARTHOLOMEUS) was *principaal* van het collegie der Drieëenheid te *Lyon*. Toen er in 1565, uit een venster van dat collegie eenen steen op den Priester werd geworpen, die in de processie van heilig Sacramentsdag het Allerheiligste droeg, traden de over deze schanddaad gebelgde Catholijken oogenblikkelijk het collegie binnen, en ANEAU gevonden hebbende, dien men als een geheimen Calvinist beschouwde, sloegen zij hem dood en hieuwen hem in stukken. Men heeft van hem 1.° *Chants Royaux* (*Koninklijke gezangen*). — 2.° *Mystère de la Nativité* (*Verborgenheid der menschwording*) 1559, in 8.°,

3.o *Lyon marchand* (*Het handeldrijvende Lyon*), een Fransch hekeldicht, 1542, in 16.o en vele andere dichterlijke en prozaïsche werken. De liefhebbers van zeldzaamheden stellen grooten prijs op zijnen *Alector ou le coq*, *histoire fabuleuse* (*Alector of de haan, eene fabelachtige geschiedenis*). *Lyon*, 1560, in 8.vo

ANESTO. — Zie ANASTASIO.

ANFOSSI (PASCHALIS) geboren in 1736, volbragt zijne eerste muzikale studiën, in het *Conservatorium* van *Napels*, had PICCINI tot meester, die zeer vele genegenheid voor hem opvatte en hem in 1771, eene verbindtenis deed bekomen als componist aan het tooneel *Delle-Dame* te *Rome*. Hoe wel zijne eerste proeven niet zeer luisterrijk waren, werd hij er echter niet door afgeschrikt. Hij deed in 1775 zijne *vervolgde onbekende* voorstellen, waarin hij algemeen werd toegejuicht. *La finta Giardiniera*, en *il Geloso in cimento*, eenigen tijd daarna vertoond, werden even zoo wel ontvangen, maar de onaangenaamheid, die hem het vallen der *Olympiade* veroorzaakte, deden hem besluiten *Rome* te verlaten. Hij reisde door geheel *Italië*, verkreeg den post van meester van het *Conservatorium* van *Venetië* en begaf zich kort daarna naar *Parijs*, alwaar hij in de academie van muzijk zijne opera de *vervolgde onbekende*, naar het Fransch ingerigt, ten tooneele liet voeren. Maar dit werk werd aldaar niet even zoo gunstig als in *Italië* ontvangen. De Heer ANFOSSI werd in 1783 met het bestuur van het tooneel van *Londen* belast, en kwam in 1787 te *Rome* terug, alwaar hij door nieuwe werken eenen grooten roem verwierf. Hij werd zegepralende door de geheele stad rondgedragen, en genoot tot aan zijnen dood, die in 1795 plaats had, de luisterrijkste onderscheiding. De meest geachte werken van dezen Componist zijn: ANTIGONE, DEMETRIUS en de *Avaro*.

ANGE DE ST. JOSEPH (Pater) een barrevoeter Carmeliet van *Toulouse*, wiens ware naam LA BROSSE is, hield zich langen tijd als Apostolische Missionaris in *Perzië* op, waardoor hij in de gelegenheid was, om de taal van dat land te leeren. Deze kennis heeft hem aangespoord, om eene Latijnsche vertaling van de *Pharmacopea Persane* te ondernemen, die te *Parijs* in 1681, in 8.vo het licht zag. Dr. HEYDE schrijft deze vertaling aan Pater MATHIAS toe. Er bestaat ook nog van vader ANGE *Gazophylacium linguæ Persarum*, *Amsterdam*, 1684 in fol.,

een werk, dat zich door de juiste aanmerkingen, en de verschillende geschiedkundige trekken, zeer aanbeveelt, hoewel hetzelve door talrijke onnaauwkeurigheden zeer ontluisterd wordt. Om zijn werk voor de verlichtste natiën van *Europa* van een algemeener nut te maken, verklaart de schrijver de uitdrukkingen van hetzelve in het Latijn, in het Fransch en in het Italiaansch. Hij was in *Languedoc* provinciaal zijner orde geweest, en overleed te *Perpignan* in 1697.

ANGE DE SAINTE ROSALIE, een barrevoeter Augustijner, en een geleerde geslachtrekenaar, werd te *Blois* in 1655 geboren, en overleed te *Parijs* in 1726. Hij werkte aan eene nieuwe uitgave der *Geschiedenis van het huis van* Frankrijk *en de Groot-officieren der kroon*, door Pater ANSELMUS begonnen, toen de dood hem plotseling overviel, de gedachtenis van eenen werkzamen geleerde nalatende. Pater SIMPLICIANUS, zijn deelgenoot in dat werk, gaf hetzelve in 9 Dl.n in folio in het licht, *Parijs*, 1726 — 1733 met de verbeteringen en bijvoegselen van den heer DU FOURNY. Pater ANGE heeft ook zamengesteld den *Staat van* Frankrijk, 5 Dl.n in 12.° — Zijn familie-naam was VAFFARD. Er zijn eenige onnaauwkeurigheden in de *Geschiedenis van het huis van* Frankrijk; maar welk werk van dien aard is daar vrij van? Het is daarenboven een zeer nuttig zaakregister voor de geschiedenis van *Frankrijk*, dat vele nasporingen vereischt heeft.

ANGEL (De Baron van SAINT-) Zie BALOUFEAU.

ANGELBECK (JOANNES GERARDUS VAN) de zoon van eenen dorps-predikant, wist als een van alles ontbloote vlugteling, in andere werelddeelen, eer en roem te behalen, werd van eenen geringen advocaat, gebieder over landen en volken, over menschen van allerlei talen, en bezitter van groote schatten. Hij werd den 12 September 1727, *te Wittmund* in *Oost-Friesland* geboren, zijn vader bestemde hem tot de Godgeleerdheid, doch zijne ligtzinnigheid kon zich daarbij niet bepalen, waarom hij dus verkoos, om in *Halle* de regtsgeleerdheid te gaan beoefenen, welke stad hij echter weldra om een tweegevecht ontvlugten moest, waarop hij zich naar *Jena* begaf, waar zijne ligtzinnige levenswijze hem in de schuldgevangenis bragt. Nadat hij zijne studiën volbragt had, werd hij advokaat in *Wittmund*, doch jong gewoon, oud gedaan: zijne ongebondene levenswijze dwong hem ook hier tot de heimelijke vlugt (1750). Maar het ge-

luk vergezelde hem op reis, want aan de *Kaap de Goede Hoop*, vond hij eene aanstelling als advokaat en eene rijke bruid (1751). Het was hem hier echter te beperkt en te eenzaam, waarom hij zich in 1752 naar *Batavia* begaf, alwaar hij door zijne bekwaamheid grooten roem verwierf. Nadat hij reeds verschillende posten bekleed had, bragt hij het te *Tutukoryn* op de kusten van *Madurei* tot de waardigheid van opperhoofd, welke post zeer vele overeenkomst heeft, met die van eenen voormaligen Romeinschen *Pretor* in de afgelegene gewesten. Daarop werd hij buitengewoon raad van *Neerlands-Indiën* en gouverneur van *Malabar*, in welke hoedanigheid hij te *Cochin* resideerde, en deze stad zoodanig bevestigde, dat de Engelschen het niet waagden dezelve aantevallen. In het jaar 1787 werd hij zelfs werkelijke raad van *Indië* en gouverneur der Hollandsche bezittingen op *Ceilon*, alwaar hij in de hoofdstad *Columbo* zijn verblijf hield, welke stad hij in 1796 aan de Engelschen moest overgeven. Daarop leefde hij tot 1799 als partikulier, en liet bij zijn overlijden in dat jaar, een buitengemeen groot vermogen na. Hij heeft zich omtrent de Nederlandsche bezittingen in *Indië* eene groote verdienste verworven, en behoort tot de groote mannen, die hun vaderland *buiten* hetzelve tot eer verstrekken.

Angèle-Merici of Angèle de Bresse, stichtster der Urseliner-orde, werd te *Dezenzano* aan het Meer *de Garde* geboren, rigtte deze orde in 1537 op, en overleed in 1540, in den geur van heiligheid, slechts den ouderdom van 34 jaren bereikt hebbende. Hare instelling, aan de opvoeding van jonge meisjes toegewijd, verspreidde zich weldra door geheel *Europa*. Er zijn vele kloosters van dezelve in *Frankrijk*. Zij is zalig verklaard in 1770, en haar *leven* is in 1 Dl. in 12.° in het licht gegeven. Er is een ander in het Italiaansch, *Bresse* 1600 in 4.to — Zie Bus.

Angeli (Petrus Degli) of Angelico, een beroemd Latijnsch letterkundige en dichter in 1517 te *Barga*, eene kleine stad van *Toskane*, geboren, vanwaar hij gewoonlijk Bargeo is bijgenaamd. Terwijl hij te *Bologne* studeerde, verpligtte hem eenige hekeldichten, die hij tegen den man eener aanzienelijke dame dier stad, waarop hij verliefd was, vervaardigde, die plaats te verlaten. Hij begaf zich naar *Venetië*, alwaar hij door den Franschen afgezant edelmoedigelijk ontvangen werd, die

hem gedurende drie jaren bezig hield, met het verbeteren der Grieksche handschriften, die hij op bevel van Franciscus I. deed afschrijven. Een ander Fransche afgezant nam hem mede naar *Konstantinopel*, en bezocht met hem *Klein-Azië* en *Griekenland*. In 1543 bevond hij zich op de vloot, die de Groote-Heer, onder de bevelen van Barbarossa, tegen den keizer opzond. Hij was bij de belegering van *Pisa* door de Franschen tegenwoordig. Een tweegevecht, waarin hij zijne tegenpartij doodde, noodzaakte hem andermaal, om de vlugt te nemen, en te *Genua* aangekomen zijnde, ontving hij ondersteuning van den beroemden markgraaf del Vasto, veldheer van Karel *den vijfde*. Na gedurende eenigen tijd de Grieksche en Latijnsche talen, te *Reggio* in *Lombardijë* onderwezen te hebben, deed zijn roem hem, door Comus I., hertog van *Florence*, naar *Pisa* beroepen, ten einde er de schoone letteren te onderwijzen. Hij bekleedde gedurende verscheiden jaren, dezen leerstoel met den meesten luister, en ging vervolgens bij dezelfde Universiteit tot eenen anderen over, alwaar de zedeleer en de staatkunde van Aristoteles onderwezen werden. Toen in 1554 gedurende den oorlog van *Sienne*, Petrus Strozzi, *Pisa* met zijn leger genaderd was, bevond zich de stad zonder verdediging. Deze hoogleeraar, die niet minder moed dan kunde bezat, verzamelde al de studenten der Universiteit, stelde zich aan hun hoofd, en bemoedigde hen zoo zeer door zijn voorbeeld, dat hij het vijandelijke leger in ontzag hield, en den hertog van *Florence* den tijd verschafte er hulp naar toe te zenden. De kardinaal Ferdinand de Medicis beriep hem in 1575 naar *Rome*, en nam hem naar *Florence* mede, toen hij tot groot-hertog werd uitgeroepen. Met eer en rijkdommen overladen, keerde hij naar *Pisa* terug, alwaar hij in 1596 in den ouderdom van 79 jaren overleed. Angeli is voornamelijk door twee Latijnsche gedichten bekend. Het eene, dat ten titel voert: *Cynegeticon, of over de Jagt*, in 6 boeken, werd, met zijne gedichten, in 1568 in 8.vo gedrukt. Hij kwam op het eerste denkbeeld van hetzelve, en ontwierp er het plan van, op eene jagt-partij, waarbij hij Hendrik II. vergezelde. Dit werk, waarmede hij zich 20 jaren bezig hield, wordt zeer gezocht. Het andere dichtstuk is getiteld: *Sirius, of de togt van Godefried van Bouillon*, ter herovering van het *Heilige land*, in 12 boeken, *Florence*, 1591, in 4.to De heer Osmont

doet hem te *Berges*, en de uitgever van LADVOCAT te *Barges* geboren worden: dit is echter eene kleine misstelling, men moet *Barga* lezen.

ANGELI (BONAVENTURA), te *Ferrare* geboren, en in 1576 te *Parma* overleden, is de schrijver van verscheidene werken. Het meest bekende is zijne *Geschiedenis der stad Parma*, in het Italiaansch; dat zeer gezocht is geworden, zoodra er zekere zinsneden, betrekkelijk PETRUS LODEWIJK FARNESE, uitgelaten zijn. Deze geschiedenis werd in die stad in 1591, in 4.to gedrukt.

ANGELICO (JOANNES) een Dominikaner en schilder, werd te *Fiésole* geboren. Paus NICOLAAS V. droeg hem den last op, hoogstdeszelfs kapel te beschilderen, en bood hem tot belooning voor zijne zedigheid en talenten het Aartsbisdom *Florence* aan; maar deze religieus weigerde zulks aantenemen. Men zegt, dat hij in zijne beste voortbrengselen altijd eenige grove fouten liet, uit vreeze dat zijne eigenliefde te zeer door den lof mogte gevleid zijn, welke men hem zoude toezwaaijen. Hij schilderde nooit iets anders dan Godsdienstige of stichtelijke onderwerpen. In 1455 is hij in den ouderdom van 68 jaren overleden.

ANGELINI (SCIPIO), een beroemde Italiaansche bloemschilder, te *Perugia* in 1661 geboren, overleden in 1729.

ANGELIS (HIERONYMUS) in 1567 te *Castro-Giovanni* in *Sicilië* geboren, ging in den ouderdom van 18 jaren in de maatschappij van JESUS, en werd in 1595, in hoedanigheid van Missionaris naar de *Indiën* en *Japan* gezonden. Een hevige storm het schip, hetwelk hij bestegen had, op de kusten van *Brazilië* geworpen hebbende, werd hij door kapers gevangen genomen, en naar *Engeland* gebragt. Hij werd zeer kort daarna weder in vrijheid gesteld, keerde naar *Portugal* terug, liet zich tot Priester wijden, en vertrok weder naar *Japan*, alwaar hij in 1602 aankwam. Hij had zich reeds door aanzienlijke bekeeringen onderscheiden, toen in 1614; een bevelschrift des keizers al de Jesuitsche zendelingen in de geheele uitgestrektheid zijner staten verbande; de ijver eens Apostels van JESUS CHRISTUS kan door de hinderpalen en vervolgingen niet dan toenemen; ANGELIS verkreeg van zijne oversten de vrijheid het kleed zijner orde afteleggen, en ging voort, het geloof in de verschillende gewesten des eilands te prediken. Hij begaf zich naar *Meaco*; ontdekt

enz., alwaar er naauwelijks 1,000 Christenen overbleven, die men er gebannen had, en welker getal weldra tot 11,000 was toegenomen. Toen de vervolging in 1623 in *Japan* losbarstte, trok Angelis, om zijnen gastheer te bevrijden, die door zijne liefdadigheid, om den dienaar Gods te ontvangen, het schavot zoude hebben moeten betreden, zijn orde-kleed weder aan, en ging zich moedigljjk den tirannen vertoonen, die hem den 24 September van hetzelfde jaar den folter-dood des vuurs deden ondergaan. De schrijver van de bibliotheek der Jesuiten berigt ons, dat deze werkzame Missionaris *een kort verhaal van het koningrijk Yesso* had geschreven. Een zijner brieven, over het zelfde onderwerp wordt gevonden in de Geschiedenis van hetgene wat er in de rijken van *Sina* en *Japan* is voorgevallen, ontleend uit de brieven van 1619 tot 1621 geschreven. Angelis overleed in het zesen vijftigste jaar van zijnen ouderdom, na 22 jaren in *Japan* te hebben doorgebragt.

Angelis (Alexander) te *Spoletto* geboren, ging in 1581 onder de Jesuiten, onderwees na elkander de wijsbegeerte en de Godgeleerdheid, tot dat de kardinaal Serra hem te *Florence* bij zich riep, om zich zijne talenten ten nutte te maken. Hij overleed aldaar in 1620 in den ouderdom van 58 jaren, na een werk in vijf boeken tegen de astrologisten of sterrenkijkers te hebben nagelaten, hetwelk voor de tweede maal te *Rouanen* in 1615 in 4.to gedrukt is. Hij had ook *Commentaras* over de algemeene wijsbegeerte en godgeleerdheid begonnen, die hij echter niet den tijd had, ten einde te brengen.

Angelis (Franciscus Antonius) even als de beide voorgaande, een Jesuit, werd in 1567 te *Sarrento* geboren. In 1602 ging hij het Evangelie in *Indië* prediken, en twee jaren daarna in *Ethiopië*, alwaar hij zich achttien jaren ophield. De vruchten van zijnen ijver bepaalden zich niet tot zijn verblijf in dat land; hij vertolkte in eenè der Ethiopische talen vele werken, onder welke vooral melding verdienen. De *Commentaria van Maldonat* op het Evangelie van den heiligen Mattheus, en op dat van den heiligen Lucas. Hij overleed in 1623. — Een andere Angelis (Martinus) in 1558 te *Spoletto* geboren, onderwees gedurende 16 jaren de wijsbegeerte en de godgeleerdheid, en overleed in 1597 in den ouderdom van 39 jaren. Hij had *Commentaria* zamengesteld op de meeste der boeken van Aristoteles,

en het kort begrip van den heiligen THOMAS, alsmede *Aanteekeningen* op de Brieven van den heiligen PAULUS.

ANGELIS (DOMINICUS), uit een edel en aanzienlijk geslacht van het land van *Otrante*, werd te *Lecce* in 1675 geboren. Door een' zijner oomen naar *Napels* beroepen, bragt hij door de beoefening der wetenschappen en letteren de kunde, die hij in zijn vaderland verzameld had, tot volkomenheid. De wetten, de meetkunde en vooral de Cartesiaansche wijsbegeerte, toenmaals zeer in zwang, maakten het onderwerp van al zijne zorgen uit. Kort daarna met een Fransch regiment, in hoedanigheid van aalmoezenier, naar *Spanje* gezonden, ging hij over *Parijs*, waar de roem zijner talenten hem reeds was vooruitgegaan, en waar LODEWIJK XIV. toen hij werd voorgesteld, hem tot geschiedschrijver des konings benoemde. Hij werd door de roovers in de *Pyreneën* aangehouden, en kort daarna weder in vrijheid gesteld. Bij zijne terugkomst te *Rome*, benoemde hem de Paus tot aalmoezenier van het pauselijke leger, dat alstoen eenen togt naar de grenzen ondernam. In 1710 verkreeg hij in *Lecce*, zijne vaderstad, een Domheerschap, en verscheidene andere bedieningen, welke hij met den meesten roem waarnam: hij behoorde tot verschillende academiën, en overleed te *Lecce* in 1718, en dus nog in den bloei zijner jaren. Men heeft van hem: 1.° *Della patria d' Ennio*, *Rome* 1701, in 8.vo; *Napels* 1712: eene verhandeling, welke strekt, om te bewijzen, dat het vaderland van ENNIUS, *Ruodio* twee mijlen van *Lecce*, en niet *Rudia*, bij *Tarente* is, zoo als een schrijver van zijnen tijd zulks beweerd heeft. DANVILLE is van zijn gevoelen. — 2.° *Discorso istorico, in cui si tratta dell' origine et della fondazione della citta di Lecce* enz. *Lecce*, 1705, in 4.to — 3.° *Le vite de' letterati salentini, parte prima*, te *Napels*, onder den valschen titel van *Florence*, 1710, in 4.to ANGELIS heeft ook nog andere werken vervaardigd, die echter minder belangrijk zijn.

ANGELO of ANGELUS DE CLAVASIO, een Genuees-Franciskaner, overleden te *Coni*, in *Piémont*, in het jaar 1495, is de schrijver van een kort begrip van gewetenszaken, onder den titel van *Summa angelica*, *Venetië* 1487, in fol. BENEDICTUS XIV. heeft de vereering goedgekeurd, welke men dezen heiligen re-

ligieus bewees.

ANGELO ROCCA, — Zie ROCCA.

ANGELONI (FRANCISCUS) een geschied- en oudheidkundige der zeventiende eeuw, geboren te *Terni*, in het hertogdom *Spoletto*, en overleden te *Rome* in 1652. Zijn voornaamste werk is eene *Geschiedenis der gedenkpenningen, van* JULIUS CÆSAR *tot op* KONSTANTIJN *den Groote*, waarvan de beste uitgave is die van *Rome*, 1685 in fol. Hij is daarenboven de schrijver eener *Geschiedenis van Terni*, zijne vaderstad, in 1646 in 4.to gedrukt, welke niet zeer algemeen is. Men heeft hem ook vrij algemeen het werk toegeschreven, getiteld: *Il Bonino, Ovvero avvertimenti al Tristano, interno gli errori nelle medaglie del primo tomo de' suoi Commentari historice*, in 4.to; maar het is bewezen, dat hetzelve van J. P. BELLORI, neef en leerling van ANGELONI is. ANGELONI heeft ook nog brieven en blijspelen geschreven, waarvan er twee zijn gedrukt geworden: 1.° *Gl' Ingragionerali amari, Venetiè*, 1611, in 12.° — 2.° *La Flora, Padua*, 1614, in 12.° — Zijne voornaamste brieven zijn: *Lettere de buone feste, scritte da principe a principi*. Dit zijn brieven, door den schrijver, in naam van den kardinaal ALDOBRANDINI, aan verschillende vorsten, bij de voornaamste feesten des jaars, volgens het gebruik der Italianen, geschreven. Dezelve doen twintig boekdeelen, die nog niet het licht hebben gezien, zeer betreuren.

ANGELUCCIO, de beroemdste onder de kweekelingen van CLAUDIUS GELÉE (*de Lotharinger*), omtrent het midden der zestiende eeuw, stierf ongelukkiglijk zeer jong, wij hebben van hem uitmuntende landschaps-schilderstukken.

ANGENNES (KAREL), uit een oud huis van *Perche*, is meer bekend onder den naam van Kardinaal van RAMBOUILLET. Hij verkreeg het Bisdom *Mans* van KAREL IX., en het purper van PIUS IV., tot wien hij als afgezant was gezonden. SIXTUS V. gaf hem het stadhouderschap van *Corneto*. Hij overleed aldaar in 1587, in den onderdom van 56 jaren, volgens sommigen, door vergif. Deze tot groote zaken zoo zeer geschikte Prelaat, was met roem op het Concilie van *Trente* verschenen. Het was onder zijn Bisschoppelijk bestuur, dat de Calvinisten zich van de stad *Mans* meester maakten, en de hoofdkerk van den heiligen JULIANUS plunderden.

ANGENNES (CLAUDIUS), broe-

der van den voorgaande, geboren te *Rambouillet* in 1538, werd in 1565 tweede raadsheer in het parlement van *Parijs*. Drie jaren daarna naar COSMUS DE MEDICIS, groot-hertog van *Toskane* gezonden, werd hij met den titel van staatsraad vereerd, en in 1577 tot Bisschop van *Noyon*, en daarna, in de plaats van zijnen broeder KAREL, in 1588 tot Bisschop van *Mans* benoemd. Hij stichtte er een Seminarie, en overleed er in 1601, algemeen bemind en betreurd. Men heeft van hem eenen *Brief* tegen het bedrijf van JACOBUS CLEMENT 1589, in 8.vo: dezelve is gevoegd bij een antwoord van eenen doctor in de Godgeleerdheid, dien men JOANNES BOUCHER meent te zijn. Een *verzoek der Fransche Geestelijkheid*, 1585, in 8.vo Een tweede 1589, idem, *Berigt uit Rome*, uit de brieven van den Bisschop van *Mans* aan HENDRIK VAN VALOIS, 1589, in 8.vo ontleend; in dit geschrift verklaart de schrijver zich sterk tegen HENDRIK III. Eindelijk eenen brief aan HENDRIK III., in welken hij hem verslag geeft van zijne zending naar *Rome*, betrekkelijk den dood van den Kardinaal DE GUISE.

ANGERONIA, godin der stilzwijgendheid werd met eenen vinger op den mond houdende, afgebeeld.

ANGERS (FRANCISCUS D'), een Capucijner-Monnik uit de provincie van *Parijs*, voegde hij de deugden aan zijnen stand verbonden, eene bijzondere zucht voor de letteren. Men heeft van hem onder andere werken: 1.o *Historia missionis capucinorum ad regnum Marochii in Africa*, etc. *Madrid* 1644, in 8.vo — 2.o *Vita patris Josephi Leclerc, Capucini; Parijs*, 1645, in 4.to

ANGILBERTUS (*Heilige*), een Neustrier, studeerde met KAREL *den Groote*, onder ALCUIN, die, als een vader aan zijnen zoon, aan hem gehecht was. KAREL *de Groote* gaf hem BERTHA, zijne dochter ten huwelijk, benoemde hem tot landvoogd der Fransche Zeekusten, van de *Schelde* tot aan de *Seine*, en tot eersten staatsdienaar, van PEPIN, zijn zoon, dien hij tot koning van *Italië* had doen kroonen. ANGILBERTUS verliet het staatsdienaarschap en zijne vrouw, om in 790, in het Klooster *Centule* of *Saint-Riquier* Monnik te worden, van welk Klooster hij weinige jaren daarna Abt werd. Hij was dikwerf verpligt, om staats- of kerkelijke zaken, zijn Kloosters te verlaten. Hij reisde vier malen naar *Rome*. Op de laatste reis vergezelde hij KAREL *den Groote*, die hem zijnen HOMERUS noemde. Hij

zag hem tot keizer van het Westen kroonen, en overleed in 814. Wij hebben slechts weinige werken van hem, en de voornaamste derzelve zijn *Gedichten*. Men vindt eenige derzelve in de verzameling van Fransche geschiedschrijvers, in ALCUIN en in het *Spicilegium* (Verzameling van geschriften). De geschiedenis, die hij van zijn Klooster heeft geschreven, bestaat ook nog. Het werk aan ANGILBERTUS toegeschreven: *Geschiedenis der eerste veldtogten van* KAREL den groote, *gedurende zijne jeugd, en vóór zijne regering* 1741, in 8.vo tot onderwijs van LODEWIJK *den zachtmoedige* zamengesteld, is slechts een Roman, door DUFRESNE DE FRANCHEVILLE vervaardigd. — Zie *Dictionnaire des anonimes*, 4.e d.l blz. 73. —

ANGIOLELLO (JOANNES MARIA), werd te *Vicenza*, in de staten der Venetiaansche republiek geboren. Slaaf gemaakt zijnde, volgde hij in 1473 MAHOMED II., wiens leven hij beschreven heeft, in *Persië*. Deze sultan beloonde den schrijver en nam een groot genoegen in zijn werk. Hij gaf ook eene verkorte levensbeschrijving van USSEMI-CASSAN, koning van *Persië* in het licht, onder den titel van *Breve narrazione della vita e fatti del signor Ussum-Cassano, rè di Persia*, voorkomende in het tweede deel der reizen, uitgegeven door RAMUSIO; *Venetië* 1559, in fol.

ANGITIA, of ANGERONA, dochter van ÆETA, koning van *Colchide*, zuster van MEDEA, gaat voor de eerste door, die de vergiftige kruiden ontdekt, of uit planten en dieren, het vergif getrokken geeft. Anderen beweren, dat ANGITIA of ANGUITIA MEDEA zelve was, aldus naar *Anguis*, wijl zij de slangen betooverde, om er het vergif uit te trekken, genoemd werd. Wat hier ook van wezen moge, zoo zegt men, dat de Marsers, een Italiaansch volk, van ANGITIA de kunst hadden geleerd om de slangen te betooveren, eene kunst, die men langen tijd als hersenschimmig heeft beschouwd, en over welke in den 57.en Psalm uitgedrukt te vinden, VOLTAIRE zeer verwonderd is geweest: *Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ et obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, et venefici incantantis sapienter* (Hunne razernij is aan die eener slang gelijk, zij zijn als doove adders, die hare ooren toestoppen, die niet hooren naar de stem des bezweerders, noch des tooverenaars, die wijsselijk bezweert. — *Psalm* LVII, 5 — 6). Maar deze kunst, welke dezelve ook wezen moge, is schoon van tooverkrachten, onafhan-

kelijk; zeer wezenlijk. Het is eene zekere zaak, dat de Amerikanen de slangen weten te bekoren, en het geslacht der *Psylli* (slangen-bezweerders) bestaat nog in *Afrika*. Men ziet er in *Egypte*, die dagelijks met adders en de geduchtste slangen omgaan, en dezelve aanraken zonder er het minste leed van te vreezen noch te ondervinden. Men vindt in de *Geschiedkundige Verhandelingen over Indië* het verhaal van een' ooggetuige, dat tot hetzelfde einde ten bewijze kan dienen. » Het zou, zegt hij, bijna onmogelijk zijn, om te gelooven, dat men in *Indië* menschen vindt, wier talent daarin bestaat, dat zij de gevaarlijkste slangen weten tam te maken, en haar zelfs op het geluid van een instrument te doen dansen, indien zulks door de geloofwaardigste getuigen niet bevestigd werd. Ik heb mijne ongeloovigheid hierin niet kunnen overwinnen, dan door zulks met mijne oogen te zien. Al degene, die zich eenigen tijd aan de kusten van *Coromandel* of *Malabar* hebben opgehouden, hebben zich insgelijks hiervan kunnen overtuigen. Zie hier waarvan ik, alsmede vele mijne makkers, getuigen ben geweest. De Fransche troepen waren in den beruchten afgodstempel van *Cangivaron*, omtrent dertig mijlen van *Pondichery*, gelegerd. Op eenen zekeren morgen, juist toen wij ons gereed maakten, om den afgodstempel te verlaten, zagen wij eenen man aankomen, die aan de beide einden eener staak twee ronde manden droeg, en ons in de Moorsche taal vraagde, of wij ook slangen wilden zien dansen. Ik spoorde mijne makkers aan, het voorstel van den Moor aan te nemen. Nadat de man eenigen tijd met zijn instrument, dat volgens het geluid en de gedaante, vele overeenkomst met eene kleine dwarsfluit had, *gepreludeerd* had, ontdekte hij de manden. Dadelijk rigtten de slangen zich op, en begonnen volgens de muzijk-maat, terwijl haar meester verschillende wijzen speelde, met hare hoofden heên en weêr te slingeren. Zoodra het instrument zich niet meer deed hooren, krulden en vleiden zij zich weder in hare manden, en werden door den Moor ook dadelijk weder bedekt. Terwijl wij hem eenig geld gaven, bemerkten wij, dat hij met verwondering naar den kant van het vertrekje zag, dat achter in de overwelfde gang was, en waarvan de ingang door een bosch van digte struiken belemmerd werd. Wij vraagden hem naar de reden zijner verwondering. Hij ging naar de

plaats toe; en na den aard dier kruiden naauwkeuriger opgenomen te hebben, kwam hij terug en zeide, dat indien wij hem eenen gouden *pagode* geven wilden, hij in onze tegenwoordigheid, door het geluid van zijn instrument, uit die struiken eene slang te voorschijn zoude doen komen; wij stemden er in toe. De man wapende zich met eenen stok, dien hij onder den arm nam, en begon op zijn instrument te spelen, terwijl hij zeer langzaam de struikgewassen naderde. Opdat geene zijner bewegingen ons ontsnappen zouden, plaatsten wij ons alle achter hem. Na verloop van tien of twaalf minuten, terwijl hij trapswijze het geluid van zijn fluitje verzwaarde, onderscheidden wij de schuifeling eener slang, en weldra zagen wij haar den kop boven de struiken uitsteken. Daarop ging de Moor er langzaam regtstreeks op aan; en juist terwijl het dier gereed scheen, om op hem toe te schieten, nam hij den stok, dien hij onder den arm had, en slingerde er de slang met eene buitengewone behendigheid om; daarna greep hij haar bij den hals, dien hij sterk drukte, en bood het dier een stukje scharlaken aan, waardoor het blaasje barstte hetwelke de meeste slangen in den muil hebben, en dat hun venijn bevat. Nadat deze kunstbewerking verrigt was, legde hij ook die slang in eene der manden, ons verzekerende, dat dezelve binnen weinige dagen even zoo tam zoude zijn, als de overige. Het verdient opmerking, dat zoodra men eenen knoflookbol in de manden legde, de slangen niet zouden dansen, zoo lang als zij zulks roken; zeker om den natuurlijken afkeer die zij voor deze plant hebben. Deze slangen behooren gewoonlijk tot diegene, welke de Portugeezen *Cobra de Capello* noemen, wijl zij onder den kop, die zeer klein is, eenen zeer breeden hals hebben, die eene soort van kapsel uitmaakt."

ANGLÈS (de graaf), *minister* van staat, oud-prefect van politie van *Parijs*, werd te *Grenoble*, in 1780 geboren, en behoorde tot eene achtbare familie van het Fransche Dep.t der *Opper-Alpen*. Hij was tot de overheids-bediening bestemd, toen de gebeurtenissen der Fransche omwenteling zijne ouders van besluit deden veranderen. Vreemd aan het tijdvak der omwenteling, heeft de Heer ANGLÈS zich eerst bekend gemaakt toen zijne jaren, en de duurzaamheid der instellingen hem toelieten, om aan de publieke zaken een werkzaam deel te nemen. Den 15 November 1809 tot rekwestmeester benoemd, werd hij

kort daarna, met de correspondentie van het 3.e arrondissement der algemeene politie van het keizerrijk benoemd. In een tijdperk, waarin het willekeurige zoo nabij aan het gewelddadige grensde, hield de briefwisseling van den Heer Anglès nooit op belangrijk te zijn, door eenen toon van gematigdheid en regtvaardigheid, die zich in geene enkele omstandigheid, gedurende den geheelen loop zijner bedieningen, gelogenstraft heeft. Den 3 April 1814, door het provisioneel bestuur, met het *Interim* van het Dep.t van algemeene politie belast, werd hij door eene koninklijke ordonnantie van den 4 Julij deszelfden jaars, tot staatsraad in gewonen dienst benoemd, en den 3 Augustus daaropvolgende, tot den eed toegelaten, dien hij in handen van den koning aflegde. Toen Bonaparte den 20 Maart 1815, de teugels van het Fransche bestuur weder in handen nam, vergezelde de graaf Anglès den koning in de *Nederlanden*, en ging Hoogstdeszelfs terugkomst te *Parijs* slechts weinige dagen vooruit. Daar een besluit van den 26 Julij deszelfden jaars aan den Heer Anglès het voorzitterschap van het kies-collegie, der *Opper-Alpen* had toevertrouwd, zoo werd hij door die vergadering tot lid van de kamer der afgevaardigden benoemd. Toen in het laatst van September 1815 de Heer de Cazes, toenmaals prefect van politie in het Dep.t van algemeene politie, door den hertog van *Otrante* (Fouché) vervangen was, en nadat deze als buitengewoon afgevaardigde, en gevolmagtigd minister naar *Dresde* was gezonden, werd de Heer Anglès prefect van politie; en in deze moeijelijke betrekkingen heeft hij steeds door zijne regtschapenheid de liefde en welwillendheid van alle partijen weten te verwerven. De graaf Anglès is den 16 Januarij 1828, aan de gevolgen eener ontsteking in de maag, op een landgoed, dat hij bij *Roanne* bewoonde, overleden.

Angoulême (Aymar, graaf van). — Zie het artikel Aymar, waarin er over de bezitters van het graafschap *Angoulême* gesproken wordt.

Angran d'Alleray (Dionysius Franciscus) werd te *Parijs*, in 1715, uit eene in het overheidsbestuur aanzienlijke, en door groote deugden beroemde familie geboren. In 1735 werd hij raadsheer in het parlement, in 1746, algemeen procureur in den grooten raad, en in 1774 burgerlijk luitenant van de regtbank *Châtelet*. Het *Châtelet*, welks regtsgebied zich over geheel *Frankrijk* uitstrekte, en dat in de tweede

orde der regtsmagten; de eerste regtbank was, had altijd de verdienstelijkste overheden aan deszelfs hoofd gehad. De diepe geleerdheid van den Heer D'ALLERAY, de scherpzinnigheid van zijnen geest, de wijsheid en de rijpheid van zijn oordeel, deden zijne waardige voorgangers niet betreuren. Deze waardige overheids-persoon, stelde een dier karakters voor, welke in de oude tijden zoo billijk geëerbiedigd werden, waarin, als het ware, eenvoudigheid, deugd, zedigheid en godsvrucht elkander den prijs schijnen te betwisten. In het inwendige van zijn huis, in zijne maatschappelijke betrekkingen, in de uitoefening zijner bedieningen stelde de Heer D'ALLERAY op nieuw die oude zeden der Fransche overheid voor, welke gedurende verscheidene eeuwen, de staatkundige priesterschap der Fransche instellingen verdiende genoemd te worden. Op een minder verheven tooneel, dan de MOLÉ's, de LAMOIGNON's, de D'AGUESSEAU's geplaatst, stelde hij in de eervolle bediening, welke hij uitoefende, de doorluchtige hoedanigheden dier groote mannen voor. Hij toonde zich niet alleen de scheidsman in bijzondere aangelegenheden, maar hij wilde ook de bevrediger der huisgezinnen zijn. In zijn geheim kabinet, was hij de trooster in alle wederwaardigheden, was hij raadsman, regter en vader; twistende partijen verlieten hem nooit, zonder gematigder en gelukkiger te zijn. Een trek, die aan den Heer CHASTENET-PUYSÉGUR, het onderwerp tot een tooneelspel in drie bedrijven heeft gegeven, *de weldadige regter* genaamd, zal ten allen tijde den heer D'ALLERAY tot eer verstrekken. In den winter van het jaar 1787, hadden de handel-agenten, eenen ongelukkige, om eene aanzienlijke som, die hij schuldig was, gearresteerd; hij was vader eener talrijke familie en de eenige steun derzelve. Het geregt kon dien ongelukkige aan de veroordeeling der wet niet onttrekken, maar de menschlievendheid *des regters*, wachtte den veroordeelde in de gevangenis op, en toen hij dezelve binnen trad, vond hij er den heer D'ALLERAY, de betaling zijner schuld en zijne vrijheid. De onveranderlijke zucht tot het goede, waarmede de heer ANGRAN D'ALLERAY bezield was, bewoog hem daarenboven, om tweemalen per week eene *Cursus* te openen, waarbij hij jonge raadslieden toeliet in welke bij de meeste talenten had bespeurd; daar zag men zijne kunde in hare geheele uitgebreidheid schitteren, en al scheen eene zekere traagheid, de werkingen van zijnen geest (even zoo juist als zijn hart zuiver

was) te kenschetsen, zoo putten toch al de jongelingen, die ondanks hunne natuurlijke levendigheid, met inspanning oplettend waren, in deze voorlezingen duidelijke bepalingen, gelukkige toepassingen, juiste kennis van regt en onregt, welke in hunnen geest en in hun gemoed diepe wortelen schoten. In 1787 werd D'ALLERAY tot staatsraad, en lid van de vergadering der aanzienlijken benoemd, en twee jaren daarna werd hij door den koning beroepen, om eene der afdeelingen van den adel bij de staten-generaal voortezitten. Ten einde de vrijheid hunner beraadslagingen te verzekeren, weigerden de leden aan den commissaris des konings, om D'ALLERAY als president aantenemen; maar ten bewijze der achting, die zij hem toedroeg, koos zij zelve hem tot voorzitter. De heer D'ALLERAY wees zulks van de hand, nam eenigen tijd voor den val van het parlement zijn ontslag als burgerlijk luitenant, en had den heer TALON tot opvolger, die echter in geenen deele in zijne voetstappen trad. Gedurende de stormen der omwenteling, begaf hij zich naar den schoot zijner familie, naar zijne drie dochters, die hij alle drie op eene deftige wijze had uitgehuwd. Gedurende het schrikbewind gearresteerd, werd hij, als de schoonvader van de uitgewekenen, voor den al te beruchten FOUQUIER-THINVILLE, algemeenen aanklager der revolutionnaire regtbank gebragt; deze man, oud procureur bij het *Chatelet*, kwam, ondanks zijne bekende bloeddorstigheid, op het denkbeeld, om zijnen ouden president te bevrijden, wiens deugden hem, ondanks zich zelven eerbied inboezemden. Maar om dat doel te bereiken, moest de heer D'ALLERAY ontkennen, dat hij aan zijne uitgewekene zonen hulp had gezonden; dan de vrome en edele man, kon niet besluiten zijn leven door eene logen te redden. » Waart gij" vraagde hem met eene onderdrukte aandoening, de wreede FOUQUIER-THINVILLE » waart gij niet met de wet bekend, die zulks verbiedt?" — » Ik ken er eene, die veel heiliger is," antwoordde de grijsaard » die der natuur namelijk, die aan de vaders beveelt, hunne kinderen te ondersteunen!" Dit edel en treffend antwoord, was de oorzaak van zijnen dood. De heer ANGRAN D'ALLERAY bragt den 18 April 1794 in den ouderdom van 79 jaren zijn hoofd op het schavot.

ANGRIANI (MICHAËL), een Bolonees, doctor te *Parijs*, overste der Carmeliten, overleed in 1416. Wij hebben van hem een *Commentarium* op de psalmen, welke ten titel voert: *Incognitus in*

Psalmos; 1626, 2 Dl.n in fol.

ANGST (WOLFGANG) een geleerde boekdrukker, letterkundige en dichter, die in de eerste helft der zestiende eeuw in *Duitschland* bloeide, stond met REUCHLIN, ERASMUS, en andere beroemde mannen van zijnen tijd in betrekking.

ANGUIEN, of liever ENGHIEN (graaf van) — Zie FRANCISCUS VAN BOURBON.

ANGUIER (FRANCISCUS en MICHAËL,) zonen van eenen schrijnwerker der stad *Eu* in *Normandijë*, werden, de eerste in 1604 en de tweede in 1612 geboren, en onderscheidden zich in de beeldhouwkunde. Na te *Rome* gestudeerd te hebben, verfraaiden zij *Parijs* met hunne werken. Men heeft van FRANCISCUS het *altaar van Val-de-Grace*, het *standbeeld van den hertog de* ROHAN-CHABOT, en het *praalgraf van* HENDRIK *hertog van Montmorency*, te *Toulouse* onthoofd, dat voor het schoonste zijner voortbrengselen doorgaat; men ziet hetzelve nog te *Moulins*. (Zie MONTMORENCY HENDRIK II.). En van MICHAËL: *het praalgraf van den ridder* DE SOUVRÉ, de *sieraden der poort Saint-Denis*, de *beelden van het portaal van Val-de-Grace*, het *marmeren kruisbeeld der Sorbonne*, de *Amphitrite* enz. De eerste overleed in 1669, in den ouderdom van 65 jaren, en de tweede in 1686 na 74 jaren bereikt te hebben.

ANGUILLARA (JOANNES-ANDREAS DELL') een uitmuntende Italiaansche dichter der zestiende eeuw, werd in het jaar 1517 te *Sutri* in *Toskane* geboren. Men heeft van hem behalve eenige *Oden*, *Herkeldichten* enz. een treurspel van OEDIPUS en aanteekeningen op den ROELAND van ARIOSTO, eene vertaling der *Herscheppingen van Ovidius*, in rustgedichten van acht verzen, welke vertaling door de Italianen, schoon zeer ten onregte, met het oorspronkelijke wordt gelijk gesteld. De beste uitgave is die van *Venetië* door de JUNTES; 1584, in 4.to met schoone platen, en de aanmerkingen van OROLOGI en TURCHI.

ANIANUS, een regtsgeleerde, ten tijde van ALARICH, Koning der Visi- of West-Gothen, gaf in 506, op bevel van dien Vorst een *uittreksel* in het licht der zestien boeken van den Theodosiaanschen Codex. Ook hebben wij aan hem het eenige werk te danken, dat ons nog van JULIUS PAULUS, een' schrijver door zijne uitgebreide kunde zoo zeer beroemd, is overgebleven, hetzelve voert ten titel: *Receptarum senten-*

tiarum libri quinque. Volgens het algemeene gevoelen stierf ANIANUS in den veldslag, waarin ALARICH door CLODOVEUS gedood werd.

ANIANUS, een Pelagiaansch Diaken, heeft eene *Latijnsche vertaling* van eenige Homeliën van den heiligen JOANNES CHRYSOSTOMUS gemaakt.

ANICETUS (*Heilige*), een Syriër, werd in het jaar 157, na den heiligen PIUS I., op den stoel ven den heiligen PETRUS verheven. Hij werd te *Rome* bezocht door den heiligen POLYCARPUS van *Smyrna*. Deze beide groote mannen, onderzochten te zamen, verscheidene vraagstukken, die toenmaals veel twist in de kerk te weeg bragten. Zij raadpleegden elkander ook over het gebruik, hetwelk de bewoners van *Azië* opvolgden, om het paaschfeest met de Joden te vieren, op den veertienden dag der eerste maan, welke na de lentesnede komt, maar alles geschiedde aan weêrszijde met de grootste gematigdheid. Het verschil van gevoelens omtrent het vieren van het paaschfeest, verbrak de banden des vredes niet. Ieder hield zich aan hetgene, wat er in zijne kerk plaats had; ANICETUS stond zelfs aan POLYCARPUS de eer af, om de offerande optedragen. Deze heilige Paus wist zijne kudde voor het vergif der dwaling te beschermen, en den schat des geloofs in deszelfs geheele zuiverheid te bewaren. Hij kwam door zijne waakzaamheid, de noodlottige verwoestingen voor, welke de ketterijen van VALENTINUS en MARCION te weeg zouden hebben gebragt. Hij overleed in het jaar 168, gedurende de vervolging van MARCUS AURELIUS. Indien hij zijn bloed voor het geloof niet heeft vergoten, werd hij ten minste aan vele gevaren en kwellingen blootgesteld; hetwelk hem den bijnaam van *Martelaar* heeft verworven. Hij wordt met dezen titel in verscheidene *Martyrologiën*, en vooral in dat van *Rome* genoemd.

ANICH (PETRUS), een sterre-meet-en werktuigkundige, was de zoon van eenen landman. Hij werd in 1723 te *Ober-Persuff*, een dorp, drie mijlen van *Insprück* gelegen, geboren, en overleed in 1766. Landbouwer en herder tot in den ouderdom van 25 jaren, werd hij door eene onwederstaanbare neiging tot de sterre-en meetkunde medegesleept. Pater WEINHART, een Jesuit, toenmaals Hoogleeraar aan de Universiteit van *Inspruck*, geraakte met zijne talenten bekend, en was in de gelegenheid, om dezelve te ontwikkelen en tot volmaaktheid te brengen.

Anich werd in korten tijd een groote sterrekundige, en een der bekwaamste werktuigkundigen van *Europa*. Hij vervaardigde voor de Universiteit van *Inspruck*, eenen hemel- en eenen aardbol, dat meesterstukken in derzelver soort zijn. Hij vervaardigde en verbeterde verscheidene wiskunstige werktuigen. Hij maakte kaarten, die om derzelver naauwkeurigheid en netheid bewondering verdienen. Zij werden te *Weenen* uitgegeven onder den titel van *Tirolis-chorographia de lineata à Pet. Anich et Blasio Hueber, curante Ign. Weinhart.* Zijne *levensbeschrijving* kwam in 1767 te *Munchen* in het licht. In den bloei zijner jaren aan de wetenschappen en de kunsten ontrukt, verdiende hij door de geleerden betreurd te worden. De snelle vorderingen, die hij alleen, zonder meester, zonder lessen, enkel door zijnen diepdenkenden geest, en de aanhoudende beschouwing des Hemels in de sterrekunde gemaakt had, zijn eene werkelijke wederlegging der paradoxe stelling van den Heer Bailly, die duizende ingebeelde eeuwen, en zelfs *een oud verloren volk*, heeft voorondersteld, om den trap van ervarenheid te verklaren, waartoe wij het in de sterrekunde gebragt hebben, in welke wetenschap men in de aartsvaderlijke tijden reeds zeer bedreven was. De Heer Cassini heeft insgelijks op eene zijner reizen, eenen jongen boer ontmoet, wiens sterrekundige ervarenheid hij bewonderde, dien hij met zich nam, en aan welker verdere ontwikkeling hij met vermaak arbeidde; uit *dit voorbeeld* kon hij ligtelijk opmaken, wat er van de eerste waarnemers der sterren kon geweest zijn, in eenen stand (de eerste menschen waren herders en landbouwers) die hen, in eene landstreek, waar de hemel altijd helder is, dag en nacht in het gezigt der hemelligchamen plaatst. Wie weet daarenboven niet hoezeer de vrede der ziel, de onschuld en de onbedorvenheid der zeden, de beteugeling der driften, zoodanig als men dezelve in het leven der aartsvaders waarneemt, op eene krachtdadige wijze, aan de vermeerdering der kennissen toebrengen, vooral van die, welke in het verstand eene bijzondere vlugheid en vaardigheid vooronderstellen? Het is aan deze eenvoudige reden alleen, dat een oude (Ovid: l. 1. *Fast.*) de eerste begrippen der sterrekunde heeft gemeend te moeten toeschrijven — Zie *Examen impartial des époques de la nature* N.° 183 — 184; en boven artikel Anaximander.

Anichini (Lodewijk) een beroemde plaatetser, werd te

Ferrare geboren, en maakte zich in de zestiende eeuw, door de kieschheid en juistheid zijner graveernaald beroemd. Zijne gedenkpenningen van PAULUS III, en HENDRIK II, worden zeer gezocht. Toen MICHAEL ANGELO dezelve zag, riep hij uit, dat die kunst hare volmaaktheid bereikt had. Hij had zich te *Venetië* gevestigd.

ANICIUS-PROBUS (SEXTUS), prefekt der keizerlijke lijfwacht, en Romeinsch consul, maakte zich door zijne menschlievendheid bemind en door zijne wijsheid beroemd. De beide Perzische wijsgeeren, die in 390 den heiligen AMBROSIUS te *Milane* kwamen bezoeken, gingen enkel en alleen over *Rome*, om ANICIUS-PROBUS te ontmoeten. Hij had alstoen zijnen post van prefekt der keizerlijke lijfwacht nedergelegd, en maakte zich gereed, om een leven, dat zich door allerlei Christelijke deugden onderscheiden had, op eene heilige wijze te eindigen. Zijne vrouw PROBA FALCONIA, heeft zich mede door hare godsvrucht onderscheiden. — Zie dien naam.

ANJOU. — Zie KAREL-LODEWIJK, MARGARETHA, MARIA, RENATUS en ROBERT.

ANISSON (LAURENTIUS) een beroemde boekdrukker te *Lyon*, in de zeventiende eeuw. Hij heeft de groote *Bibliotheca Patrum* in 27 zware folianten gedrukt.

ANIUS, een zoon van APOLLO en van RHEO, Priester van APOLLO en koning van *Delos*. Hij had, volgens de fabelleer bij zijne vrouw DORIPE drie dochters verwekt, te weten: SPERMO, OENO en ELAÏS, onder de algemeene benaming *Cœnotropen* of *Œnotropen* bekend, welke van BACCHUS het vermogen hadden ontvangen, dat de eerste alles wat zij aanraakte in brood, de tweede in wijn, de derde in olie kon veranderen. AGAMEMNON wilde haar dwingen, met het Grieksche leger mede naar het beleg van *Troje* te trekken, daar hij door hare hulp allen voorraad dacht te kunnen missen, doch zij riepen BACCHUS om hulp aan, waarop zij in duiven werden veranderd en wegvlogen; het is om deze reden, dat er op het eiland *Delos* nog geene duif mag gedood worden.

ANKARSTROM. — Zie ANCKARSTROEM.

ANNA, huisvrouw van ELCANA. De Almagtige, door hare gebeden getroffen, beloofde haar, dat zij moeder zoude worden, en reeds in het volgende jaar, 1155 vóór

J. C. beviel zij van Samuël. Anna drukte hare erkentenis uit in een danklied, vol verhevene en heerlijke denkbeelden over de Godheid, derzelver Voorzienigheid, en verschrikkelijke en bewonderenswaardige regtvaardigheid. Zie hier eenige trekken van hetzelve: » Het is de Heer, die het leven geeft, en ontneemt, Hij geleidt naar het graf en verwekt uit hetzelve. De Heer ontneemt en geeft de rijkdommen; Hij vernedert en verheft dien het Hem behaagt. Hij onttrekt den behoeftige aan het stof, en den arme aan den misthoop, om hem in den rang der vorsten te plaatsen, en hem op den troon te doen schitteren; want het is de Heer, die de grondslagen der aarde heeft gemaakt, Hij is het, die er de wereld op heeft weten te plaatsen. Hij zal de regtvaardigen op hunne wegen altijd ondersteunen; terwijl de goddeloozen van Hem verlaten, verpligt zullen zijn, zich te verbergen, en zich stil te houden; want de mensch, aan zijne eigene krachten overgelaten, zal niet dan zwakheid zijn. De Heer verspreidt de schrik over zijne vijanden; Hij zal uit de Hemelen over hen doen donderen." Wanneer men overweegt, dat het eene vrouw is, die dit alles in eenen lofzang gezegd heeft, die door elke vertaling van deszelfs kracht moet verliezen, zeven of acht eeuwen vóór dat de wijzen van *Griekenland* eenige verstrooide zinspreuken, over deze groote waarheden, uitgestameld hadden, moet men dan geen medelijden hebben met die valsche wijsbegeerte, en opgeblazene pedagogen, die naauwelijks iets van de lessen der eenvoudige Anna zouden begrepen hebben? — (Zie Debora en Maria Moeder van Jesus).

Anna, huisvrouw van den ouden Tobias, overleed na haren man, in eenen gelukkigen ouderdom, en werd in hetzelfde graf begraven.

Anna, zuster van Pygmalion en Dido, volgde hare zuster in *Afrika*. Na den dood van Dido, begaf zij zich naar *Maltha*, vanwaar zij, nadat Pygmalion er haar had willen schaken, de vlugt naar *Italië* nam, alwaar zij door Æneas, dien zij er gevestigd vond, zeer wel ontvangen werd, maar weldra werd Lavinia zoo zeer in ijverzucht tegen haar ontstoken, dat zij besloot haar te doen omkomen. Anna, in eenen droom door hare zuster Dido daarvan onderrigt, nam de vlugt gedurende den nacht, en ging zich in de rivier *Numicius* werpen, waarin zij in eene nimf veranderd werd.

Anna (*Heilige*), echtgenoote van Joachim, en moeder

der heilige Maagd. De heilige EPIPHANUS is de eerste Kerkvader, die ons met haren naam heeft bekend gemaakt. De Kerkvaders der drie eerste eeuwen maken er het minste gewag niet van. De heilige JOANNES DAMASCENUS heeft hare deugden eenen grooten lof toegezwaaid. Keizer JUSTINIANUS I. liet te *Konstantinopel* in het jaar 550 onder aanroeping der heilige ANNA, eene kerk bouwen, men leest in CODINUS, dat keizer JUSTINIANUS II. in 705 eene tweede stichtte. Het ligchaam der Heilige werd, zegt men, in 740 uit *Palestina* naar *Konstantinopel* overgebragt, en sedert dien tijd, beroemen zich verscheidene kerken in het Westen, eenig gedeelte harer overblijfselen te bezitten.

ANNA, de profetesse, dochter van PHANUËL, was getuige van de onuitsprekelijke ootmoedigheid der heilige Maagd, toen deze onbevlekte Moeder, zich na de geboorte des Zaligmakers, volgens de wet in den tempel kwam zuiveren: ANNA alstoen hare vreugde botvierende, maakte met den grijsaard SIMEON, de wonderen van den MESSIAS bekend.

ANNA, dochter van LODEWIJK XI. koning van *Frankrijk*, werd aan PETRUS II., hertog van *Bourbon* uitgehuwd. Zij overleed in 1522, op het kasteel van *Chantelle*, in den ouderdom van omtrent 60 jaren. Zij was eene bekwame vrouw, die den staat gedurende de minderjarigheid van KAREL VIII. met even zoo vele voorzigtigheid als beleid bestuurde. Zij was niet minder wraakgierig. Wijl LODEWIJK, hertog van *Orleans*, naderhand koning LODEWIJK XII. niet aan de liefde wilde beantwoorden, welke zij voor hem had opgevat, hield zij niet op, hem te vervolgen, en hield hem langen tijd gevangen. Welligt zou hij in de gevangenis gestorven zijn, indien KAREL VIII., die door deze heerschzuchtige voogdes niet langer als een kind wilde behandeld worden, niet zelf naar *Bourges* was gegaan, om hem te bevrijden, meer uit spijt jegens haar, dan uit genegenheid voor LODEWIJK. De boosaardige minnenijd dier vorstin was de voornaamste oorzaak van de noodlottige geschillen tusschen FRANCISCUS I. en den *connestabel* van *Bourbon*.

ANNA, dochter van JACOBUS II., koning van *Groot-Brittannië*, laatste spruit uit het huis STUART, werd in 1664 geboren. Hoewel van Catholijke ouders, werd zij echter in den Protestantschen Godsdienst opgevoed. Men huwde haar uit aan Prins GEORGE van *Denemarken*, dien zij ge-

geheel beheerschte. Na den dood van koning WILLIAM, prins van *Oranje*, stadhouder der *Vereenigde Nederlanden*, en echtgenoot van hare oudste zuster MARIA, beriepen haar de Engelschen in 1702 tot den troon. ANNA bewees hun daarvoor hare erkentenis, door zich naar hunne oogmerken te schikken. Zij gaf hulp aan keizer LEOPOLD en aan KAREL van *Oostenrijk* tegen *Frankrijk*. De hertog van MARLBOROUGH, haar gunsteling en veldheer, verwierf eenen onsterfelijken roem, door de zegepralen die hij in den oorlog over de troonsopvolging in *Spanje* behaalde. De koningin ANNA was eene der eerste, die in onderhandelingen trad tot den vrede; en in dien, welke te *Utrecht* gesloten, werd, verloor zij noch haren roem, noch de belangen harer natie uit het oog. Zij overleed den 20 Julij 1714, na aan het huis van *Hanover* de erfopvolging van het koningrijk *Engeland* verzekerd te hebben. Zij had in den beginne vruchteloos eenige maatregelen in het werk gesteld, om voor haren broeder JACOBUS III. den weg tot den troon weder te openen, en, na haren dood, werd GEORGE van *Hanover*, even zoo vreedzaam tot koning uitgeroepen, als of er geene STUART's meer op de wereld waren geweest. Indien deze vorstin de *genie* der beruchte ELIZABETH niet heeft bezeten, zoo was zij ook met hare gebreken niet behebt, zij bezat een goedaardig hart, dat voor de onderdanen beter is, dan alle aanmatigingen des verstands, die noch onregtvaardigheid, noch wreedheid buitensluiten. Zij was zeer godsdienstig en bezat zoo veel godsvrucht, als men buiten de ware Kerk bezitten kan. Hare regering is eene der luisterrijkste, welke in de jaarboeken van *Groot-Brittannië* schitteren. Tot aan haren dood is zij de scheidsvrouw, en in zeker opzigt de meesteres van het lot van *Europa* geweest.

ANNA PERENNA; eene godheid, die den loop der jaren bestuurde, en aan welke men te *Rome* in de maand *Maart* groote offeranden opdroeg. Sommigen hebben gemeend, dat deze godin dezelfde was als de maan, anderen zijn van gevoelen geweest, dat zij THEMIS of Iö was; of die der ADANTIDEN, welke JUPITER gevoed had, of eindelijk eene nimf uit de rivier *Numicus*, dezelfde als ANNA zuster van DIDO.

ANNA COMNENUS, dochter van keizer ALEXIS COMNENUS I., wikkelde zich na den dood van haren vader in 1118, in eene zamenzwering, om haren broeder JOANNES COMNENUS de kroon te ontweldigen. Zij wilde dezelve aan haren echtgenoot NICEPHORUS BRIENNUS geven, die

de zwakheid eener vrouw bezat, terwijl Anna, den moed en de dapperheid van eenen held aan den dag legde; de zorgeloosheid van haren gemaal deed dit oogmerk mislukken. Deze vorstin bevlijtigde zich vroegtijdig, zonder hare andere pligten te verzuimen, op de beoefening der geschiedenis en andere wetenschappen. Terwijl de hovelingen de vermaken najaagden, onderhield zij zich met de geleerden van *Konstantinopel* en werd hunne mededingster door het *Leven van keizer Alexus Comnenus*, haren vader, dat zij zamenstelde. Dit werk, in 15 boeken verdeeld, is met vuur geschreven, en het koloriet van den stijl is zeer luisterrijk. Men heeft haar de al te vleijende schildering, die zij van haren vader gemaakt heeft, hare al te menigvuldige vergelijkingen der ouden met de lateren, de onnaauwkeurigheid in dagteekeningen, en even zoo nuttelooze als vervelende bijzonderheden verweten. In het begin harer geschiedenis drukt zij hare verlegenheid op deze wijze uit: » Indien ik Alexis lof toezwaai, zal men mij verdenken, dat ik mijnen eigenen roem boven de waarheid stel, indien van den anderen kant de noodzakelijkheid des onderwerps, mij den pligt oplegt, eenige zijner daden af te keuren, zal men mij van goddeloosheid beschuldigen." Zij laat niet na, om de gedaante en gestalte van al de personen, welke zij ten tooneele voert, te beschrijven. Op den Paus schijnt zij zeer verbitterd; zij noemt hem slechts eenen *Bisschop, die zich, volgens de onbeschaamde aanmatiging der Latijnen, algemeen Opperpriester van de geheele aarde noemt.* Men zegt, dat ondanks haren afkeer voor de kruisvaarders, Boëmond, zoon van Robert Guiscard haar echter behaagd had. —

Anna van Bretagne, dochter en erfgename van den hertog Franciscus II., en Margaretha van Foix, werd te *Nantes* den 26 Januarij 1476 geboren. Hoewel zij aan Maximiliaan *van Oostenrijk* verloofd, en zelfs door een gevolmagtigde met hem gehuwd was, trad zij echter in 1491 met Karel VIII. koning van *Frankrijk* in den echt. Gedurende den togt van dien vorst in *Italië*, werd het koningrijk door zijne gemalin met eene zeldzame voorzigtigheid en wijsheid bestuurd. Na den dood van Karel was zij twee dagen zonder eenig voedsel te gebruiken, op den grond uitgestrekt, en weenende onophoudelijk. Zij nam den rouw in het zwart aan, niettegenstaande de koninginnen denzelven tot dusverre

in het wit gedragen hadden. Het gelukte aan Lodewijk XII., opvolger van Karel VIII., haar te troosten. Hij huwde Anna, die hij reeds bemind had, toen hij nog maar hertog van *Orleans* was. Deze vorstin overleed op het kasteel van *Blois* den 9 Januarij 1514, en werd als eene moeder der armen betreurd. Zij heeft verscheidene stichtingen nagelaten, die harer gedachtenis tot eer verstrekken. Anna bezat meer grootheid van ziel dan geest, meer bevalligheid dan schoonheid. Zij wilde haren tweeden echtgenoot beheerschen en slaagde er in. Toen men hem zeide, dat zijne vrouw zich te veel gezag over hem aanmatigde, antwoordde hij: *Men moet iets van eene vrouw verdragen wanneer zij haren man en hare eer bemint.* In sommige omstandigheden bood Lodewijk XII. haar echter tegenstand en men kent de fabel *der hinden, welke hare horens verloren hadden, wijl zij zich met de herten hadden willen gelijkstellen*, die deze vorst haar van pas aanhaalde. Zij is de eerste der koninginnen van *Frankrijk*, die aanzienlijke meisjes bij zich gehad heeft, die sedert dien tijd *filles d'honneur de la reine* zijn genoemd.

Anna van Oostenrijk, oudste dochter van Phillippus III. koning van *Spanje*, vrouw van Lodewijk XIII. (den 25 Decb. 1615), en moeder van Lodewijk XIV. (den 5 Septb. 1638) koningin van *Frankrijk*, had gedurende de minderjarigheid van haren zoon de teugels van het bestuur in handen. Zoo lang als Lodewijk XIII. leefde, werd zij door de voorzigtigheid en de staatkunde van den kardinaal de Richelieu, steeds van het bestuur verwijderd, ja, om veiliger te kunnen heerschen, ging deze staatsman zelfs zoo ver, dat hij de koningin in eene zamenzwering van Chalais in de waagschaal stelde. Naauwelijks had de koning de oogen gesloten, of zij zag zich zonder mededinger aan het hoofd van het bestuur. Dit bestuur was niet minder onrustig dan dat van Maria de Mediois; ook kwamen de kenteekens derzelve overeen; men zag het koningrijk zich verdeelen, en onder dezelfde voorwendsels, de vorsten gewapenderhand de hervorming van den staat vragen, en daarna overrompeld en gevangen genomen; de parlementen zich verdeelen, sommigen zich voor den koning verklaren en anderen zich tegen den kardinaal Mazarin (toenmaals in *Frankrijk* even zeer of meer gehaat dan de maarschalk d'Ancre het ooit geweest was) aankanten. Maar nadat het haar gelukt was, al de onderdanen weder onder de gehoorzaamheid te brengen, smaakte zij er de

eerste vruchten van, en moeijelijk is het de gelukkige gerustheid te beschrijven, die hare laatste levensdagen vergezelde. Zij had niets van den koning, haren meerderjarig geworden zoon, te verduren, noch zich de keuze te verwijten, die zij van den eersten staats-dienaar gedaan had. De eene was haar onderworpen en de andere altijd toegedaan; beide beslisten niets zonder haar te raadplegen, en door eene wederkeerige achting en wellevendheid, wilde zij nooit iet, dan hetgene zij van pas oordeelde te bevelen. Zij liet de prachtige kerk van *Val-de-Grace* bouwen en overleed in 1666 aan den kanker, in den ouderdom van 64 jaren. Anna van Oostenrijk maakte de liefde der volken, en de aanminnigheid des hofs uit. Zij was de dochter, de zuster, de echtgenoote en de moeder eens konings, en al deze titels wist zij op eene waardige wijze te handhaven. Dit heeft tot het goede of slechte grafschrift, dat men op haar graf ziet, aanleiding gegeven:

Et soror, et conjux, et mater, nataque regum,
Nulla unquam tanto sanguine digna fuit.

Anna Boulen, Boley, Bolleyn of Bullen — Zie Boulen.

Anna van Kleef, koningin van *Engeland*; dochter des hertogs Joannes van Kleef. Uit ingenomenheid met den Protestantschen Godsdienst, werd het huwelijk dezer prinses met koning Hendrik VIII., door deszelfs lieveling Thomas Cromwel bekuipt. Hij wist zoo veel aanminnigs van haar te verhalen, en haar afbeeldsel door Holbein's penseel geschilderd, was zoo innemend, dat Hendrik er geheel door betooverd werd. Maar toen de prinses in persoon verscheen, vond de koning, dat zoowel de beschrijving van zijnen lieveling, als het meesterlijk penseel van den beroemden Holbein hem ditmaal zeer verregaande bedrogen hadden, hij trad des niettegenstaande met haar in den echt, maar na weinige maanden vond zijne hartstogt een waardiger voorwerp in Catharina Howard; de lieveling Cromwel viel in ongenade, en Anna werd van den koning gescheiden, aan welk vonnis zij zich ook verstandig genoeg, dadelijk vrijwillig onderwierp en het geluk had, het lot te ontgaan, dat vroeger aan Anna Boulen en later ook aan Catharina Howard is te beurt gevallen. — Boertend en karakteristiek is de beschrijving, die de beroemde Arend Fokke Simonsz, in zijn werk *Boertige Reis door Europa*,

3.e Druk 1.e Dl. blz. 272 — 273 van den omgang en de zamenspraak dezer Kleefsche prinses, die geen woord Engelsch verstond, met haren wispelturigen gemaal, die geen woord Hoogduitsch kon uitbrengen, mededeelt.

ANNA IWANOWNA, dochter van IWAN, oudsten schoonbroeder van PETER *den Groote*, geboren den 25 Januarij 1693, keizerin van *Rusland* in 1730, overleden in 1740. Na den dood van PETER II., den laatsten mannelijken spruit uit het huis ROMANOW, werd haar door den kanselier OSTERMANN den weg tot den troon gebaand. Zij moest echter bij het beklimmen van denzelven beloven geen huwelijk te zullen aangaan (vroeger was zij met den hertog van *Koerland* gehuwd geweest, die echter zonder kinderen bij haar verwekt te hebben overleden was) van de benoeming eens opvolgers en andere gewigtige staats-voorregten afstand te doen, haren gunsteling BUREN te verwijderen enz.; de oorkonde daarvan werd door haar onderteekend; doch, naauwelijks had zij den troon beklommen, of zij vernietigde dezelve weder, onder voorwendsel, dat daardoor slechts aan het huis DOLGORUCKI alle magt in handen werd gegeven, dat zij slechts gedwongen onderteekend had, zonder de eigenlijke, in de oorkonde verborgene, voor *Rusland* nadeelige plannen te kennen; wat voor hare onderdanen niet nuttig was, was dus ook onwettig, zij verscheurde dus de oorkonde, en verklaarde zich als onbepaalde vorstin. Nu keerde ook haar gunsteling BUREN, naderhand rijksraad VAN BIRON weder terug, die in hare plaats op eene gruwzame wijze de teugels der regering bestuurde, het huis DOLGORUCKI, dat hij als de oorzaak zijner verbanning kende, moest zijne zware hand ondervinden, want de meeste leden van hetzelve vielen onder het zwaard of stierven op het rad. De regering van ANNA was roemrijk, de staatszaken werden door *den kanselier* OSTERMANN *bestuurd*, en de graaf VAN MUNNICH stond aan de spits van zegerijke legerscharen. Zij was listig genoeg, om met den geduchten Perzischen schah NADIX in goede verstandhouding te blijven, en daardoor had hare staatkunde op de Europische hoven een des te sterker invloed. ANNA benoemde haar zusters zoon IWAN tot haren opvolger.

ANNA PETROWNA, de lievelings-dochter van den Russischen keizer PETER *den Groote*, geboren in 1708 en in 1728 in den bloei harer jeugd overleden. Zij was de echtgenoote van KAREL FREDERIK

Hertog van *Holstein-Gottorp* en de moeder van PETER III.

ANNA KARLOWNA zuster der keizerin ANNA, groot-vorstin en regentes van *Rusland*, moeder van IWAN, geboren in 1718, werd door eene zamenzwering van prinses ELIZABETH, op een eiland verbannen, en haar zoon IWAN, de uitgeroepen keizer, een kind, haar ontrukt en in 1741 op de vesting *Schlusselburg* gebragt, alwaar hij later, op bevel van CATHARINA II., in 1764 vermoord werd. ANNA overleed in het jaar 1740.

ANNA VAN GONZAGA, bijgenaamd de *Paltsgrafelijke Prinses*, dochter van KAREL VAN GONZAGA, hertog van *Nevers* en *Rethel*, later hertog van *Mantua*, en van CATHARINA VAN LOTHARINGEN, huwde den 24 April 1645 met prins EDUARD, paltspraaf van den *Rijn*, vijfde zoon van FREDERIK V., paltsgrafelijke keurvorst en van ELIZABETH STUART, dochter van JACOBUS II., koning van *Engeland*, dien zij drie dochters ter wereld bragt: zij overleed te *Parijs*, den 6 Julij 1684 in den ouderdom van 68 jaren, beroemd door haar verstand, hare godsvrucht en hare liefdadigheid jegens de armen. Zij had langen tijd in de verstrooijing geleefd, en door eene valsche wijsbegeerte verleid, was zij zelfs tot het ongeloof vervallen: maar zij kwam op eene even zoo buitengewone als aandoenlijke en leerzame wijze van hare dwalingen terug; men vindt de bijzonderheden harer bekeering in hare *Lijkrede*, door BOSSUET uitgesproken. De Gedenkschriften, die in 1786 onder haren naam in het licht zijn gekomen, zijn een ten onpas ingeschoven stuk.

ANNA VAN JESUS — Zie LOBERA.

ANNA VAN LOTHARINGEN, prinses van *Oranje*, eene vrouw, die een zeer gezond oordeel, en eene voorbeeldige godsvrucht bezat, was de dochter van ANTONIUS, hertog van *Lotharingen* en *Bar*, en van RENATA van *Bourbon*. ANNA werd den 25 Julij 1522 geboren en huwde 1.° bij verdrag van den 22 Augustus 1540 met RENATUS VAN NASSAU DE CHALON, prins van *Oranje*. Maar zij leefde niet lang met dien vorst, want hij overleed zonder nakomelingschap, den 15 Julij 1544, in de legerplaats van keizer KAREL V., voor de stad *Saint-Dizier*. 2.° met PHILIPPUS VAN CROY de 1.e van dien naam, hertog van *Aarschot*, en uit dit huwelijk zijn de hertogen van *Croy* en *Havré* ontsproten.

ANNA VAN BUREN, Erfdochter van MAXIMILIAAN VAN EGMOND, graaf van *Buren*, kapitein-generaal der *Nederlanden*, trad in het jaar 1557 in den echt met WILLEM *den Eerste*, Prins van *Oranje-Nassau*, Stedehouder van *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht*, enz. en door dit huwelijk gingen het graafschap *Buren* en de heerlijkheden *Leerdam*, *IJsselstein*, *St. Maartensdijk* en andere in het huis van *Oranje-Nassau* over; niet lang mogt Prins WILLEM zich in het bezit van ANNA VAN BUREN verheugen; zij werd hem den 21 Maart 1558 reeds door den dood ontrukt, nadat zij hem twee kinderen, PHILIPPUS WILLEM, die de Spanjaarden van 1567 tot 1595 gevangen hielden, en MARIA, met den graaf van *Hohenlohe* gehuwd, ter wereld had gebragt.

ANNA VAN SAKSEN, Prinses van *Oranje*, was de dochter van MAURITS, hertog en keurvorst van *Saksen*, overleden in 1553. AUGUSTUS VAN SAKSEN, haar oom, huwde haar in 1561 uit aan WILLEM I., Prins van *Oranje-Nassau*, Stadhouder van *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *West-Vriesland*, *Bourgondië* enz., weduwenaar van ANNA VAN BUREN (Zie het vorige artikel.) De bruiloft werd te *Leipzig* met zeer veel luister gehouden. Verscheidene vorstelijke personen waren er bij tegenwoordig, en onder anderen FREDERIK, koning van *Denemarken*. Dit huwelijk was vruchtbaar. ANNA VAN SAKSEN bragt Prins WILLEM onder anderen ter wereld: 1.° MAURITS, Prins van *Oranje*, stadhouder, kapitein-generaal der *Vereenigde provinciën*; 2.° ANNA, vrouw van WILLEM LODEWIJK, graaf van *Nassau*, stadhouder van *Vriesland*, en 3.° EMILIA, in 1597 met EMMANUEL I., *Prins* van *Portugal*, en onder-koning van *Indië* gehuwd. ANNA van *Saksen*, Prinses van *Oranje*, overleed in het jaar 1573.

ANNAS of ANANUS, Hoogepriester der Joden. Hij werd als een der gelukkigste stervelingen beschouwd, *wijl hij* het Hoogepriesterschap bij de Joden zelfs zeer lang bekleed heeft, en hij vijf zonen heeft gehad, die het na hem alle hebben waargenomen, hetwelk nog nooit aan een ander was te beurt gevallen. Hij is het, die de schoonvader van KAÏPHAS was, tot wien JESUS CHRISTUS gebragt werd, nadat Hij in *Getsemane*, was gevangen genomen, zoo als de H. JOANNES (XVIII. 13.), zulks opgeeft. De H. LUCAS zegt (III. 2), dat de H. JOANNES *de Dooper* te zijnen tijde begon te prediken, en noemt hem in de eerste plaats (*Handel.* IV. 6) onder diegene, welke de

Apostelen, na de verrijzenis des Zaligmakers, ondervraagden.

ANNAT (FRANCISCUS) geboren te *Rhodez*, in 1590, was een Jesuit, en Hoogleeraar der wijsbegeerte en Godgeleerdheid zijner orde, *assistent* van den overste, en daarna provinciaal, werd in 1654 tot biechtvader van LODEWIJK XIV. benoemd. Wij hebben van hem verscheidene Latijnsche werken, *Parijs*, 1666 3 Dl.n in 4.to en andere in het Fransch tegen de nieuwe leerlingen van den Iperschen AUGUSTINUS. Onder de menigte onderscheidt men *Aanmerkingen over het wonder, dat men zegt met Port-Royal te zijn voorgevallen.* De Janseniste schrijvers hebben, door de ijdele pogingen, welke zij in het werk hebben gesteld, om zijne werken te wederleggen, bewezen hoe zeer zijne talenten op prijs moeten worden gesteld. PASCAL heeft zijne beide laatste provinciale brieven aan hem gerigt. ANNAT overleed te *Parijs* in 1670. Hij had zijnen post van biechtvader in het begin der minnarijen van LODEWIJK XIV. met de Hertogin van LA VALLIÈRE verloren. Vermaningen, die een biechtvader bij dergelijke gelegenheid niet mag nalaten te doen, mishaagden aan dien Vorst (hoewel voor het overige zeer gehoorzaam aan de lessen van den Godsdienst) en vader ANNAT, ontving zijn ontslag. — Er is ook nog een PETRUS ANNAT geweest, overste der Congregatie van de Christelijke leer, van wien men heeft *Apparatus ad positivam theologiam methodus; Parijs*, 1705. 2 Dl.n in 4.to den 12 Sept. 1714 op den *Index* geplaatst.

ANNISSON-DUPERON (STEFANUS ALEXANDER JACOBUS), bestuurder der koninklijke drukkerij, werd te *Parijs* in 1748 geboren, en in 1783 tot gemelden post benoemd. Zijne familie was in het bezit eener aanzienlijke fortuin. De aard van den post, dien hij bekleedde, de noodzakelijke betrekkingen, waarin hij door denzelven met het hof en het ministerie werd gebragt, hadden de argwanende blikken der volkspartij weldra op hem gevestigd, die in 1790, in de constituerende vergadering een besluit verkreeg, waardoor hem bevolen werd den *Inventaris* der bestaande voorwerpen, op de koninklijke drukkerij te maken, en denzelven bij de *Archiven* te voegen. Den 4 Julij 1792, bij de wetgevende vergadering aangeklaagd het zeer constitutionele besluit van het departement *La Somme* gedrukt te hebben, waarbij de bewerkers van de

oproerige gebeurtenissen van den 20 Junij van dat jaar, aan de algemeene verfoeijing en aan de regtvaardige wraak der wetten werden overgegeven. De Heer Annisson kon zijne verantwoordelijkheid niet vrij pleiten, dan door het vertoonen van het schriftelijk bevel, hetwelk hem door den algemeenen secretaris van het ministerie van binnenlandsche zaken gegeven was. Na de omwenteling van 10 Augustus, verpligt een gesticht te verlaten, dat door zijne voorouders opgerigt en door hem tot eenen hoogen trap van volmaaktheid gebragt was, had hij zich naar een landgoed begeven; men kwam hem den 22 Maart 1794 van daar ophalen, en sloot hem in een der *Bastilles* van *Parijs* op. Niet dan al te wel voorziende, welk lot op hem wachtende was, liet hij aan eenige leden van de overheden der dorpen *Ris* en *Corbeil*, op welker grondgebied zijne eigendommen gelegen waren, geld-uitdeelingen doen, ten einde dezelve in zijne vrijstelling belang te doen nemen; maar al deze pogingen strekten alleen om zijnen val te verhaasten. Den 25 April 1794, voor de revolutionnaire regtbank gevoerd, werd hij denzelfden dag veroordeeld en ten dood gebragt.

Annius van *Viterbo*, of Giovanni Nanni, een Dominikaner en uitmuntende redenaar in 1432 geboren en onder Alexander VI., die veel belang in hem stelde, *Magister sacri palatii*, in welke hoedanigheid hem echter zijne vrijmoedigheid en gestrengheid, die zich tegen de toenmaals heerschende verdorvenheid (zie Alexander VI.) verzetten, vijanden op den hals haalden, waaronder Cæsar Borgia, 'sPausen zoon, zich bijzonder onderscheidde, waarom sommige ook niet zonder grond, vermoeden dat deze in het giftmengen zoo ervaren Heeren, den boetprediker door hunne kunst in 1502 voor altijd den mond gesloten hebben. Men heeft van Annius, *Commentaria* over verscheidene boeken der H. Schrift, en *Oudheden in 17 boeken*; *Rome*, 1498 in fol. *Parijs* 1512 in fol.; *Antwerpen* 1532 in 8.vo, zonder oordeel uit onderscheidene schrijvers bijeenverzameld, in eenen tijd, waarin er nog geene boekbeoordeeling bestond. Hij stapelt er al de ondergestokene geschriften op een, die men aan de oude schrijvers, zoo als aan Xenophon, Philo enz. heeft toegeschreven. Het schijnt, dat degene, die hem de vervaardiging dier werken hebben toegeschreven, zich bedrogen hebben, en dat Annius enkel geschriften heeft aangenomen, die het bedrog voor hem ter wereld had gebragt.

Men kan hierover raadplegen: Reize in *Italië* door Pater Labat VII. deel, bladz. 95, alwaar deze Dominikaan eene zeer uitvoerige buitenrede ten voordeele van zijnen medebroeder houdt (Zie Megasthenus). Men kan nog eene verdedigingsrede van Annius raadplegen, door Didimus Rofaligero, *Verona*, 1679, in fol. in het Italiaansch.

Annona, volgens de fabelleer de godin, welke de voor het jaar noodige mondbehoefte verleende. Men vindt haar op de munten der *Ædilen* afgebeeld, nu staande, dan zittende, korenaren, slaapbollen, een horen des overvloeds, en een schip met vruchten beladen zijn hare zinnebeelden. Somtijds ziet men zelfs de godin Ceres naast haar staan.

Anot (Petrus Nicolaas), Priester, Doctor in de Godgeleerdheid, Kanonik-theologaal, en Groot-pœnitentiarius van *Reims*, in 1762 te *Saint-Germain-Mont* geboren, volbragt zijne studiën op de roemrijkste wijze. Hij was bestemd, om eene der eerste stoelen aan de Universiteit van *Reims* te bekleeden, maar de omwenteling noodzaakte hem, om van dit vooruitzigt af te zien, en eene schuilplaats in afgelegene gewesten te zoeken. Hij doorkruiste de *Nederlanden*, *Duitschland*, *Italië* en hield zich eenigen tijd te *Malta* op. Na eene twaalfjarige ballingschap, vestigde hij zich op nieuw te *Reims*, alwaar hij zich met de edelmoedigste menschlievendheid, aan de uitoefening zijner bediening en aan de goede werken toewijdde. Hij was in die stad de vriend en de troost der bedrukten, en deed den gevangenen zijne bestendige zorg ondervinden. Deze geestelijke die bij verhevene deugden een uitgebreid onderwijs voegde, is den 21 October 1823 overleden. De Abt Macquart, Vikaris-Generaal van *Reims* heeft zijne lofrede uitgesproken en in het licht gegeven; en in het *Annuarium* van 1824 voor het Dep.t der *Marne* is er eene levensschets van Anot geplaatst. Wij hebben van hem 1.° *Guide de l'histoire, ou Annales du monde, depuis la dispersion des hommes jusqu'en 1801* (*Gids voor de geschiedenis, of jaarboeken der wereld, sedert de verspreiding der menschen tot in 1801*) 1801, in folio. Herdrukt en aanmerkelijk vermeerderd in 1816, onder den titel van *Annales du monde, ou Tableaux chronologiques etc.* (*Jaarboeken der wereld of Tijdrekenkundige tafelen enz.*). — 2.° *Les deux voyageurs, ou Lettres sur la Belgique, la Hollande, l'Allemagne, la Pologne, la Prusse, l'Italie etc.* (*De beide Reizigers, of Brieven over Holland, België, Duitschland, Polen, Pruis-*

sen, Italië enz) 1803 2 dl.n in 12.mo met platen. — 3.e *Oraison funèbre de Louis XVI.* (*Lijkrede van Lodewijk XVI.*) 1814 in 8.vo — 4.o *Tableau de l'histoire universelle, ouvrage qui sert de texte aux Annales du monde.* (*Tafereel der Algemeene Geschiedenis, een werk, dat den jaarboeken der wereld tot tekst verstrekt*) 1817 — 1822, 6 dl.n in 12.mo — 5.o *Discours prononcés dans les assemblées de l'association de la Providence.* (*Reden, uitgesproken in de vergaderingen der associatie van de Voorzienigheid.*) 1823, 2 Dl.n in 12.o — 6.o *Sermons* (*Leerreden*) afzonderlijk gedrukt. Daarenboven is er in 1825, eene keuze der *Leerreden* van dien schrijver uitgegeven.

Anquetil (Lodewijk Petrus) lid van de tweede klasse van het Instituut en van het legioen van eer, werd te *Parijs* in 1723 geboren; na zijne eerste studiën in het collegie *Mazarin* volbragt te hebben, ging hij in de congregatie der heilige Genoveva, alwaar hij de godgeleerdheid bestudeerde. Door zijne snelle en roemrijke vorderingen, verdiende hij weldra eenen leerstoel, en in den ouderdom van twintig jaren was hij reeds hoogleeraar der schoone letteren, der wijsbegeerte en godgeleerdheid in het collegie van den heiligen Joannes. Tot bestuurder in het seminarie van *Reims* benoemd, maakte hij van zijn verblijf in die stad gebruik, om eene geschiedenis derzelve zamentestellen. Zijn medearbeider Felix de la Salle wilde er zijnen naam voor plaatsen; er ontstond eene woordenwisseling dienaangaande, men lootte, en het lot was Anquetil gunstig. (Men kan dienaangaande de Memorie raadplegen, strekkende tot antwoord voor den heer de Laistre, tegen den heer Anquetil, 1758 in 4.to) In 1759 werd hij tot prior der abdij *La Rue* in *Anjou* benoemd, en naar het Collegie van *Senlis* gezonden, om er de sedert eenige jaren zeer verwaarloosde studiën te herstellen. In 1766 verkreeg hij het priorschap van *Château-Renard* in het Dep.t *Loiret*; en legde hetzelve in het begin der omwenteling neder, om *la Villette* bij *Parijs* in bezit te nemen. De vervolging van 1793, die zelfs de beëedigde priesters niet spaarde, spoorde hem tot in zijne schuilplaats op. Hij werd in *Saint-Lazare* opgesloten, waarin hij zijne *Algemeene Geschiedenis* vervolgde, die hij, kort na zijne vrijheid weder bekomen te hebben, eindigde; hij werd omtrent dezen tijd benoemd tot lid der akademie van opschriften en schoone letteren, en daarna bij het ministerie van buitenlandsche betrekkin-

gen aangesteld, wanneer hij zijne *Beweegredenen der vredes traktaten* zamenstelde. Hij verwijderde zich elk jaar, om zijne oude parochianen van *Château-Renard*, voor welke hij steeds eene bijzondere achting koesterde, te bezoeken. Zijn zacht en gezellig karakter, deden zijnen omgang najagen, en zijne matigheid heeft zijne gezondheid zoo wel onderhouden, dat hij in den ouderdom van meer dan 80 jaren, nog in staat was, om dagelijks 10 uren te arbeiden. Daags voor zijnen dood, die den 6 September 1808 plaats had, zeide hij tot eenen zijner vrienden: » Kom eenen man zien, die vol leven sterft." Men heeft van hem: 1.° *Histoire civile et politique de la ville de* Reims (*Burgerlijke en staatkundige geschiedenis der stad* Reims) 3 Dl.n in 12.° 1756. Er ontbrak nog een vierde deel aan, dat niet in het licht is gekomen, dit was datgene zijner werken, daar de schrijver het meeste belang in stelde. — 2.° *Almanach de Reims*; in 24.°, 1754. — 3.° *L' esprit de la ligue, ou Histoire politique des troubles de la* France *pendant les 16.e et 17.e siècles* (*De geest van het eedverbond of staatkundige geschiedenis der onlusten in* Frankrijk, *gedurende de 16.e en 17.e eeuw*) 3 Dl.n in 12.° 1767, in hetzelfde formaat herdrukt in 1771 en 1797. — 4.° *Intrigue du cabinet sous* Henri IV. *et sous* Louis XIII., *terminée par la fronde* (*Kabinets-intrigue onder* Hendrik IV. *en* Lodewijk XIII., *door de fronde geeindigd*) 4 Dl.n in 12.° 1780. — 5.° Louis XIV., *sa cour et le regent.* (Lodewijk XIV., *deszelfs hofhouding en de regent*) 4 Dl.n in 12.° 1789, 5 Dl.n in 12.° 1794; een werk dat minder belangrijk is geworden, sedert dat men de Gedenkschriften in het licht heeft gegeven, waarvan de schrijver zich bediend had. — 6.° *Vie du maréchal* de Villars *écrite par lui-même, suivie du journal de la cour de 1724 à 1734* (*Leven van den maarschalk* de Villars, *door hem zelven beschreven, gevolgd door een dagblad van het hof van 1724 tot 1734*). 4 Dl.n in 12.° *Parijs* 1787. — 7.° *Précis de l' histoire universelle* (*Kort begrip der algemeene geschiedenis*) 12 Dl.n in 12.° 1805, verscheidene malen herdrukt en in verschillende talen vertolkt. — 8.° *Motifs des guerres et des traités de paix de la* France *pendant les régnes de* Louis XIV., Louis XV. *et* Louis XVI. (*Beweeggronden der oorlogen en vredestraktaten van* Frankrijk, *gedurende de regeringen van* Lodewijk XIV., Lodewijk XV. *en* Lodewijk XVI.) 1798 in 8.vo — 9.° *Histoire de* Fran-

ce *depuis les Gaules jusqu'à la fin de la monarchie* (*Geschiedenis van* Frankrijk, *beginnende met de Galliërs tot op het einde der monarchie*). 14 Dl.n in 12.o 1805 en volg. jaren. Een werk, dat onder al degene welke ANQUETIL geschreven heeft, wellig het meeste gelezen wordt, doch dat duidelijke kenmerken draagt van den ouderdom, waarin en van de overhaasting, waarmede de schrijver hetzelve opstelde, hij was alstoen 80 jaren oud; en hetzelve werd in 4 jaren tijds voltooid, het gebrek aan eene goede geschiedenis van *Frankrijk*, was het eenige; dat dit laatste werk van zijnen ouderdom zoo wel deed slagen.

ANQUETIL-DUPERRON (ABRAHAM HYACINTUS), broeder van den voorgaande; geboren te *Parijs* den 7 December 1731, volbragt zijne philosophische studiën aan de universiteit dier stad, en onderscheidde zich voornamelijk in de Hebreeuwsche taal, die hem zeer gemeenzaam werd. De heer DE CAYLUS, Bisschop van *Auxerre*, nam hem onder zijne bescherming, liet hem zijne Theologische studiën volbrengen en zond hem naar het seminarie der Jansenisten, te *Amersfoort*, ten einde hem eene neiging tot den geestelijken staat inteboezemen; maar zijn jonge gunsteling; door eene onwederstaanbare neiging tot de beoefening der Oostersche talen medegesleept, en den minsten lust voor de kerkelijke loopbaan niet gevoelende, keerde naar *Parijs* terug, ten einde zijne neiging geheel te kunnen opvolgen. Zijn ijver in het bezoeken van de Bibliotheek des konings, bragt hem in aanmerking bij den abt SALLIER, opziener der handschriften, die hem *bij zijne* vrienden aanbeval. Men verkreeg voor hem, in hoedanigheid van kweekeling voor de Oostersche talen, eene matige jaarwedde; maar wijl hij eenigen tijd daarna, bij toeval eenige naar een handschrift van het *Vendidad-Sadé* afgeteekende bladen aantrof, nam hij het besluit om naar *Indië* te gaan, ten einde de gewijde boeken der Perzers te ontdekken. Daar hij den overtogt derwaarts niet *gratis* had kunnen bekomen, verbond hij zich in hoedanigheid van soldaat op een schip der koninklijke zeemagt. Zijne vrienden gaven daarvan kennis aan den minister, die, door deze schoone opoffering getroffen, hem den overtogt ten koste van het gouvernement, de tafel *des kapiteins*, boeken, wiskundige werktuigen, kaarten en een door den gouverneur van de Fransche bezittingen in *Indië* te bepalen traktement verleende. Maar, daar ANQUETIL reeds voor het ontvangen der *minis-*

teriele dépeches verstrokken was, kon hij van deze voorregten geen genot hebben. Na eenen togt van negen maanden, kwam hij den 10 Augustus 1755 te *Pondichery* aan land; hij vertoefde aldaar eenigen tijd, om er het hedendaagsche Perzisch te leeren, en begaf zich kort daarna naar *Chandernagor* om het Shanscritisch te leeren. Aldaar werd hij door eene zeer ernstige ziekte aangetast; maar naauwelijks was hij hersteld, of de oorlog tusschen *Engeland* en *Frankrijk* werd verklaard. Verpligt *Chandernagor* te verlaten, keerde hij alléén te voet, midden door brandende woestijnen, van al het noodige ontbloot, naar *Pondichery* terug; hij verzuimde echter niet, om alle afgodstempels te bezoeken, en nooit liet hij eene gelegenheid voorbijgaan om zich te onderwijzen; vandaar ging hij naar *Surate* scheep, en bezocht in het voorbijgaan *Calicut*, *Goa*, *Aurengabad* en drong in het land der Maraten door, alwaar hij de gedenkteekenen der Joden en Christenen van *Sint-Thomas* onderzocht, welker overleveringen hij zorgvuldig verzamelde. Te *Surate* gekomen, begaf hij zich naar de Priesters der stad, welke de boeken bezaten, die hij zocht; niet dan met veel moeite verkreeg hij dezelve, en om ze te begrijpen, moest hij de Pehlvische taal beoefenen, waarvan hij een Woordenboek vervaardigde, dat hij den 24 Maart 1759 ten einde bragt. De Priester, die hem onderwezen had, bragt hem, op gevaar van zijn leven, in het verborgenste inwendige der tempels, daar zag hij de kerkgebruiken en plegtigheden zeer duidelijk, waarvan de Liturgische boeken slechts eene zeer onvolledige beschrijving bevatten. Een geschil, dat hij met eenen Franschman had, noodzaakte hem zich onder bescherming der Engelsche vlag te stellen, en hij ging te *Oxford* ontschepen, om er de werken, die hij in zijn bezit had, met het handschrift van het *Vendidad-Sadé*, dat aldaar bewaard wordt, te vergelijken. Hij kwam eindelijk den 4 Mei 1762 te *Parijs* zonder fortuin terug, maar in het bezit van eene menigte belangrijke en zeldzame voorwerpen, en van 180 handschriften. De abt Barthélemy verzocht en verkreeg voor hem in 1763 eene jaarwedde en den titel van tolk der Oostersche talen bij de koninklijke Bibliotheek. Hij werd tot lid der akademie van opschriften en schoone letteren benoemd. Tot op de omwenteling werd al zijn tijd aan het uitgeven zijner werken besteed. Ten tijde van de nieuwe organisatie van het Instituut, werd hij tot lid van hetzelve benoemd, doch om

den eed aan de constitutie des keizerrijks niet af te leggen, nam hij eenigen tijd daarna zijn ontslag, en overleed te *Parijs*, den 17 Januarij 1805, door zijne bestendige werkzaamheden, en de strenge leefwijze, waaraan hij zich onderworpen had, geheel uitgeput. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Zend-Avesta*, 1771, 3 Dl.n in 4.to Dit is eene verzameling van de gewijde boeken der Perzers. Hij heeft bij deze vertaling een belangrijk verhaal zijner reizen, en eene zeer geachte geschiedenis van Zoroäster gevoegd. — 2.° *Législation orientale* (*Oostersche wetgeving*) 1778, waarin hij het stelsel van Montesquieu, opzigtelijk deze wetgeving bestrijdt. — 3.° *Recherches historiques et géographiques sur l'Inde* (*Geschieden aardrijkskundige nasporingen over Indië*) 1786. Dit werk, dat een gedeelte uitmaakt van de Aardrijkskunde van *Indië* door Pater Thiefenthaler, werd in 1789 gevolgd, door zijne *Verhandeling over de waardigheid des handels, en den staat des handeldrijvers.* — 4.° *L'Inde en rapport avec l'Europe* (*Indië in betrekking tot Europa*) 1798. 2 Dl.n in 8.vo — 5.° *Upanischada*, dat is *Geheimen, die men niet moet openbaren*, 2 Dl.n in 4.to, 1804. — 6.° *Voyage du père Paulin de Saint-Barthelemy dans l'Inde* (*Reis van pater Paulin de Saint Barthelemy in Indië*) door Silvester de Sacy in 1808 uitgegeven 3 Dl.n in 8.vo De dood verraste hem terwijl hij zich met de uitgave van dat werk bezig hield. — Er bestaat nog een groot aantal handschriften van hem, die niet in het licht zijn gekomen, alsmede verscheidene gewigtige Gedenkschriften, in de akademie voorgelezen, en belangrijke bijzonderheden over de geschiedenis en de Oostersche talen bevattende. Onder de uitmuntende hoedanigheden van Anquetil, verdient vooral zijne bijzondere belangloosheid vermeld te worden, die hem verschillende belooningen des konings van *Frankrijk* en de som van 30,000 franken, die de Engelschen hem voor zijne vertaling van *Zend-Avesta* boden, van de hand deden wijzen; hij bezat zeer godsdienstige gevoelens, en men vindt dezelve uitgedrukt in eenen brief, na zijne terugkomst in *Frankrijk*, aan de *Braminen* geschreven, en vooral in eene eenvoudigheid van zeden, die eener andere eeuw waardig was geweest.

Ansart (Andreas-Jozef) werd in 1723 in de Fransche provincie *Artois* geboren, en ging in de orde van den heiligen Benedictus. Met een prioorschap begunstigd, verliet hij de Congregatie, ten einde de vrucht zijner kerkt-

lijke bediening des te vrijer te kunnen smaken, daarop liet hij zich bij het parlement als advocaat aannemen, werd doctor in de regten, en daarna Pastoor van *Ville-Urin*; hij was lid der akademie van *Arras* en van die der Boogge-welven (*Arcaden*) van *Rome*. Hij overleed in het jaar 1790 en heeft nagelaten: 1.° *Dialogue sur l'utilité des moines rentés* (*Zamenspraak over het nut der monniken, die jaarlijksche inkomsten hebben*) 1768, in 12.mo — 2.° *Exposition sur le cantique des cantiques de* SALOMON (*Verklaring van het Hooglied van* SALOMON) 1770, in 12.mo — 3.° *Histoire de Saint* MAUR, *abbé de Glanfeuil* (*Geschiedenis van den heiligen* MAURUS, *abt van Glanfeuil*) 1772, in 12.mo — Het eerste gedeelte bevat het leven van den Heilige, het tweede en derde, de verschillende vervoeringen zijner overblijfselen, en het vierde eene verkorte geschiedenis der abdij *St. Maur-des-fossés*. — 4.° *Eloge de* CHARLES *V. empereur* (*Lofrede van keizer* KAREL *V.*) naar het Latijn van J. MADENIUS, 1777, in 12.° — 5.° *Esprit de Saint* VINCENT DE PAUL, *ou Modèle de conduite proposé à tous les Ecclesiastiques* (*Geest van den heiligen* VINCENTIUS VAN PAULA, *of Leefregel aan alle Geestelijken voorgesteld*) 1780 in 12.mo — 6.° *Histoire de Saint* REINE-D'ALISE *et de l'Abbaye de Flavigny* (*Geschiedenis der heilige* REINE D'ALISE *en der abdij van Flavigny* 1783, in 12.mo — 7.° *Histoire de Saint-*FIACRE (*Geschiedenis van den heiligen* FIACRUS) 1784, in 12.mo — 8.° *La vie de* GREGOIRE CORTEZ, *Benedictin, Éveque d'Urbin et Cardinal*, (*Het leven van* GREGORIUS CORTEZ, *Benedictijner, Bisschop van Urbino en Kardinaal*), 1786, in 12.mo Men heeft in den tijd gezegd, dat ANSART weinig kunde bezat, en dat hij al de bouwstoffen zijner werken, in de Bibliotheek van *Saint-Germain-des-Prés* had gevonden.

ANSBERTUS (*Heilige*) geboren te *Chaussy*, een dorp in het Fransche Dep.t *Seine et Oise*, werd aan het hof van koning CLOTARIUS III. opgevoed, en weigerde een rijk huwelijk, om zich aan God te kunnen toewijden. Hij ging dit voornemen ten uitvoer brengen in de abdij van *Fontenelle*, alwaar hij den regel van den heiligen BENEDICTUS omhelsde; daarna werd hij abt van dat klooster, dat hij wijsselijk bestuurde en stichtte er vele andere. Na den dood van den heiligen OUANUS, in 683 tot Aartsbisschop van *Rouanen* verkozen, werd hij door den heiligen LAMBERTUS te *Clichy* gezalfd, alwaar DIEDERIK III.

de staten van het rijk bijeen geroepen had. Zijne verkiezing was den koning zeer aangenaam, daar deze hem om zijne uitstekende heiligheid zeer hoog achtte en hem tot zijnen Biechtvader had verkozen. PIPYN, groot-hofmeester, in wiens oogen de laster hem had zwart gemaakt, verbande hem in het klooster *Haumont* in *Henegouwen*. De heilige Bisschop stichtte de kloosterlingen van dat gesticht door zijne gestrengheid in zijn vasten, zijn ijver en zijn gestadig gebed. Zijn dood, die in 698 plaats had, belette hem, om van de vrijheid gebruik te maken, welke men hem verleend had, om naar zijn Bisdom terug te keeren. Zijn lijk werd na de abdij van *Fontenelle* vervoerd, welke hij tot zijne begraafplaats had verkozen.

ANSCHARIUS, — zie ANSGARIUS.

ANSEAUME (J.), te *Parijs* in 1722 geboren, en aldaar in 1784 overleden. In het begin *Souffleur* bij het Italiaansch tooneel, was hij van 1755 tot 1757, onder-bestuurder der *Opera-comique* van *la Foire*, tot welker oprigting hij aanleiding had gegeven. Andermaal *Souffleur* in 1758, schonk hij den *verliefden schilder* aan het tooneel, een kluchtig zangspel, dat langen tijd, op het tooneel-register is geplaatst geweest. In 1766 gaf hij zijn *tooneel* in 3 deelen in 8.vo in het licht, in hetwelk stukken voorkomen, die niet zonder verdiensten zijn. Tot de uitgave dezer drie boekdeelen, heeft men de afzonderlijk in het licht gegevene stukjes van dien schrijver verzameld. ANSEAUME is de schrijver van een groot aantal andere stukken, die in deze verzameling niet voorkomen, onder welke *de sprekende schilderij*, een vermakelijk kluchtspel, het beste van die soort, bijzonder uitmunt.

ANSEGISUS of ANSIGISUS (*Heilige*), uit koninklijk bloed gesproten, omhelsde den religieusen staat, maar KAREL *de Groote*, die niet wilde, dat zijne talenten in het klooster zouden begraven worden, benoemde hem tot bewindhebber van *Aken*, en droeg hem, onder den titel van *Beneficie* de abdij van *Saint-Germer en Fley* op, welke hij weder opbouwde. Hij had vroeger de abdijen van *Saint-Sixte* bij *Reims*, en van *Saint-Memie* te *Chalons* bezeten, welke hij verliet, om die van *Germer* te besturen. LODEWIJK *de Zachtmoedige*, droeg hem die van *Luxeu* en *Fontenelle* op. Hij werd met het beste gevolg in verschillende gezantschappen gebruikt, en overleed in 834. Men heeft aan hem eene verzameling der *Capitularia's* van KAREL *den*

Groote; en LODEWIJK *den Zachtmoedige* te danken, welke door de zorg van PETRUS en FRANCISCUS PITHOU, in 1588, 1603 en 1620 gedrukt is. BALUZE gaf er in 1677 eene nieuwe uitgave, in 2 dl.n in fol. van in het licht. Sommige schrijvers beweren, dat ANSEGISUS ook abt van *Lobbes* is geweest; hetwelk zeer wel kan plaats hebben gehad, daar de mannen welke zich door hunne kunde en deugden onderscheidden, in die eeuwen dikwerf van het bestuur eener abdij tot eene andere zijn overgegaan, ten einde ook aldaar de waarneming der kloosterregels te handhaven of te herstellen; enkelen hebben hem met den volgende verward.

ANSEGISUS, Priester uit het Bisdom *Reims*, abt van *Saint-Michel*, werd den 21 Junij 871 tot het Aartsbisdom *Sens* verheven. KAREL *de Kale*, die vurig naar de keizerlijke waardigheid haakte, zond hem naar Paus JOANNES VIII., ten einde zich van den bijval van dien Opper-priester te verzekeren; deze Paus benoemde hem tot Primaat en Vicaris in *Gallië* en *Germanië*. Deze waardigheid gaf aan de kerk van ANSEGISUS eenen nieuwen luister; ook wilde hij zich in 876 in een Concilie, waarbij KAREL *de Kale* ook tegenwoordig was, als primaat doen erkennen, maar verscheidene prelaten kantten er zich tegen aan, en onder andere HINCMAR van *Reims*, die tegen dit primaatschap een geschrift in het licht had gegeven. Bij zijne terugkomst van eene tweede reis naar *Rome*, bevond ANSEGISUS zich in 878 bij het Concilie van *Troyes*, waar de Paus tegenwoordig was; en in het volgende jaar, 879 zalfde hij in de abdij van *Ferrière* in *Gatinais*, de koningen LODEWIJK III. en KARLOMAN, zoon van LODEWIJK *den Stamelaar*. Hij overleed in 883.

ANSELME (ANTONIUS); in 1652 te *Ile-en-Jourdain*, een stadje van *Armagnac*, geboren. Zijn vader was een heelmeester, en vroegtijdig reeds omhelsde hij den geestelijken staat, onderscheidde zich in de beoefening der schoone letteren, en werd door de Academie der *Flora-spelen* te *Toulouse* twee malen bekroond. Zijne *Oden* worden in de verzameling dier maatschappij gevonden, en zelden heeft men dezelve elders gezien. De markgraaf van MONTESPAN, door zijne predikatiën bekoord, belastte hem met de opvoeding van zijnen zoon, den markgraaf van ANTIN. De abt ANSELME kwam met zijn kweekeling te *Parijs*. In de hoofdstad werd zijne welsprekendheid bijna evenzeer toegejuicht, als ten

platten lande. In 1683 werd hij benoemd, om op Pinkster- en Heilig-Sacramentsdag aan het hof te prediken; in 1698 predikte hij er gedurende den Advent en in 1709 gedurende de Vaste. Door zijne lof- en lijkreden verwierf hij zijnen grootsten roem. Te zijnen voordeele vernieuwde de graaf van Antin den post van geschiedschrijver der gebouwen. De akademie van schilderkunst, en die van opschriften en schoone letteren, namen hem als lid in haar midden op. De abt Anselme trok in den avond van zijn leven, naar zijne abdij van *Saint Sever* in *Gascogne*. Dáár leefde hij als een Christelijk wijsgeer, zijnen tijd tusschen zijne boeken en zijne tuinen verdeelende. Zijne abdij en de parochiën, die er afhankelijk van waren, ondervonden zijne tegenwoordigheid; hij opende nieuwe wegen voor de onderlinge gemeenschap derzelve, versierde de kerken, stichtte gasthuizen, en verzoende al de geschillen. Hij overleed in 1737 in den ouderdom van 86 jaren. Wij hebben van hem 1.o *Recueil de Sermons, panégyriques et oraisons funèbres* (*Verzameling van leer- lof- en lijkreden*) 7 Dl.n in 8.vo De leerreden, die vier dezer boekdeelen uitmaken, zijn in 6 Dl.n in 12.o herdrukt; zij hebben op den duur den roem niet gehandhaafd, welke den schrijver bij de eerste uitgave derzelve te beurt viel; want zij maakten alstoen den levendigsten indruk, zelfs op diegene, welke tegen hem ingenomen waren. » Ik ben dezen morgen (schreef mevrouw de Sévigné) in de St. Paulus-kerk, in eene zeer schoone lijdenspredikatie geweest, door den abt Anselme uitgesproken. Ik was tegen den redenaar *ingenomen*, ik vond dat *hij* een Gaskonjer was, en dit was genoeg, om mij alle vertrouwen in zijne woorden te benemen; hij heeft mij echter gedwongen, van deze onregtvaardige oordeelvelling terug te komen, en ik vind, dat hij een der beste *predikanten* is, die ik ooit gehoord heb; vernuft, godsvrucht, bevalligheid en welsprekendheid; met één woord, ik verkies er geen boven hem." — 2.o Verscheidene *Verhandelingen* in de gedenkschriften van de akademie der opschriften, dezelve verraden eenen beschaafden wijze, en eenen geleerden letterkundige.

Anselmo (Antonius) te *Antwerpen* geboren, alwaar hij gedurende verscheidene jaren schepen, en advocaat-fiskaal van den Bisschop was, overleed in 1668 in eenen bijna tachtigjarigen ouderdom. Hij heeft veel over het Belgische regt geschreven. Men

heeft van hem eene 1.° *Verzaemeling van Ordonnantiën*, 4 Dl.n in fol. *Antw.* 1648. 2.° *Codex belgicus*, *Antw.*, 1649, in fol — 3.° *Tribonianus belgicus*, *Brussel*, 1663, in fol. — 4.° *Commentaria ad perpetuum edictum*, *Antw.* 1656 in fol. — 5.° *Consultationes* enz. *Antw.* 1671 in fol. Deze werken zijn alle met orde geschreven, en worden door de regtsgeleerden zeer gezocht.

Anselmus, Kanonik en daarna Deken der hoofdkerk van *Luik*, uit eene adellijke familie gesproten, bloeide in de elfde eeuw. Door zijne verdiensten maakte hij zich bemind bij Wason, in 1041 Bisschop van *Luik*, en bij Theoduin die hem in 1048 opvolgde. Met den laatste heeft hij eene reis naar *Jeruzalem* gedaan. Op bevel zijner oversten, namelijk van den Aartsbisschop van *Keulen*, vervolgde hij de *Geschiedenis der Bisschoppen van Luik*, door Herigus, abt van *Lobbes* in 991 begonnen, en reeds door eenen zekeren Alexander, mede kanonik der hoofdkerk van *Luik*, vervolgd, die dat werk had ondernomen, op verzoek der gelukzalige Ida, abdis van de heilige Cecilia te *Keulen*. Dom. Martenne en dom. Durand, tot de congregatie van den heiligen Maurus behoorende, hebben in hunne *Amplissima collectio*, die van Anselmus in het licht gegeven. Anselmus leefde ten minste nog in 1056, in welk hij zijn werk heeft uitgegeven.

Anselmus *van Gembloux* of *Gemblours* in het Latijn *Gemblacum* of oudtijds *Geminiacum*, eene beroemde abdij in de Nederlandsche provincie *Namen*, kwam zeer jong in dezelve en leide er de geloften af van den regel van den heiligen Benedictus. Hij had tot meester zijnen bloedverwant Guérin, een' religieus der abdij, onder wien hij groote vorderingen maakte in de gewijde letteren. Zijn roem ging zoo ver, dat de abt van *Haut-Villers* in *Champagne* hem beriep om zijne jonge religieuzen te onderwijzen. Na te *Haut-Villers* onderwezen te hebben, werd hij naar de abdij van *Lagny* beroepen, om er denzelfden dienst te bewijzen; te *Gembloux* teruggekeerd, ging hij voort met onderwijs te geven, en werd hij met de bibliotheek belast. In deze laatste betrekking deed hij zich als een man kennen, die de boeken bemint, en die in staat is, om derzelver verdiensten te waarderen; hij onderzocht dezelve, en wanneer de gelegenheid zich aanbood, verbeterde hij er de fouten uit. *Bibliothecæ assiduus*

scrutator erat; et ubi utilitas poscebat eam emundando et augendo meliorabat, zeggen de geschriften van dien tijd. Daar de waardigheid van abt in 1113 opengekomen was, werd hij met eene algemeene toestemming verkozen. Hoewel zijne gezondheid zeer zwak was, belette hem zulks niet, om zich aan al de gestrengheden van het kloosterleven en aan de overwegingen overtegeven, noch om tot een voorbeeld van vlijt in de beoefening der heilige Schrift te verstrekken. Hij heeft het jaarboek van SIGEBERTUS, een religieus van hetzelfde klooster, van het jaar 1112, waarin deze schrijver overleed, tot het jaar 1137 vervolgd. Hij heeft drie ongenoemde vervolgers, alle uit de orde van den heiligen BENEDICTUS, gehad: de eerste, een religieus van *Gembloux* heeft het jaarboek van 1137 tot 1148 vervolgd; de tweede, een religieus van *Affligem*, tot in 1164; en de derde, een religieus van *Anchin* tot in 1224. Deze kronijk met derzelver vervolg, is door AUBERTUS LE MYRE, te *Antwerpen*, bij VERDUSSEN, 1608, in 4.to gedrukt. Er bestond te *Anchin* het handschrift van een Latijnsch dichtstuk, eene lofspraak op den heiligen BERNARDUS, abt van *Clairvaux* en van dat klooster, met dit opschrift: *Venerabili abbati Claravallensi* BERNARDO ANSELMUS, dat men aan ANSELMUS *van Gembloux* zou kunnen toeschrijven, tenzij hetzelve van eenen zekeren ANSELMUS mogt wezen, die monnik van *Saint-Médard* van *Soisons*, daarna abt van *Saint-Vincent* te *Laon*, en mede een tijdgenoot van den heiligen BERNARDUS is geweest, welke Heilige veel toebragt, om hem op den Bisschoppelijken Stoel van *Doornik* te verheffen. Dit stuk begon met het volgende vers:

Vallis deflexa quam mons deflexus opacat.

ANSELMUS *van Gembloux* overleed den 20 Maart van het jaar 1137 of 1138, indien men het jaar met de maand Januarij doet beginnen, (Zie SIGEBERTUS).

ANSELMUS (*Heilige*) Aartsbisschop van *Kantelberg*, werd te *Aoste* in *Piémont* in 1033 geboren. Door den naam van den beroemden LANFRANC uitgelokt, kwam hij in het klooster *Bec* in *Normandijë*, werd er een Benediktijner, daarna prior en in 1078 abt. In 1093 werd hij tot Aartsbisschop van *Kantelberg* benoemd. WILLEM II., *de Rosse*, Koning van *Engeland*, aan wien hij deszelfs losbandigheid en onregtvaardigheden verweet, vatte eenen afkeer tegen hem op. Deze vorst was der partij van den onwettigen Paus GUIBERT toe-

gedaan, terwijl Anselmus den wettigen Paus Urbanus II. handhaafde. De heilige Prelaat onder dit voorwendsel verbannen, begaf zich naar *Rome*, alwaar Urbanus II. hem, volgens zijne verdiensten, ontving. Hij verdedigde in 1098, in de Kerkvergadering van *Bari*, den uitgang van den Heiligen Geest van den Vader en Zoon, tegen de Grieken. Daarna vertrok hij naar *Frankrijk*, en hield zich tot aan den dood van den Vorst, zijnen vervolger, te *Lyon* op. Hendrik I., opvolger van Willem, riep den Aartsbisschop van *Kantelberg* terug; maar hij had niet lang genot van den vrede, dien zijne terugroeping hem scheen te beloven. De twist over de beleeningen bragt hem in ongenade bij den koning. Hij was verpligt naar *Frankrijk* en *Italië* terug te keeren, tot dat het vuur dier geschillen was uitgedoofd. Daarna keerde Anselmus naar *Kantelberg* terug, alwaar hij in 1109 in den ouderdom van 76 jaren overleed. D. Gerberon heeft in 1675, eene zeer goede uitgave zijner werken in fol. volgens de beste handschriften van *Frankrijk* en *Engeland* in het licht gegeven. Eene andere zag er te *Venetië* in 1744 in 2 Dl.n in fol. het licht. De heilige Anselmus was een der beroemdste leeraars van zijnen tijd, en de eerste, die met de godgeleerdheid, die redeneerkundige naauwkeurigheid, die schoolsche *methode* verbond, die den bewijzen der waarheid kracht bijzet, en de dwaling, door het ontdekken harer drogredenen beschaamd maakt. Het is waar, dat men in de volgende eeuwen van deze leerwijze somtijds misbruik heeft gemaakt; men heeft van de godgeleerdheid eene soort van twistende *logica* en somtijds zelfs eene vermetele bovennatuurkunde gemaakt, die zich zeer nutteloos, of zeer vermetellijk met vraagstukken inliet, waarover het eenvoudige geloof meer licht verspreidt, dan alle bespiegelingen; maar zulks bewijst niets tegen de schoolsche godgeleerdheid zelve. Zij is in zeker opzigt noodzakelijk, om allerlei ketters, maar vooral, om diegene te wederleggen, welke, zoo als de Arianen, zich liever met de spitsvindigheid der redenering, dan met het gezag der gewijde boeken wapenen (Zie Crellius, Suarez, Petau, Thomas (*heilige*) enz). — Zijne stichtelijke werken zijn zeer leerrijk, vol zalving en ademen eene teedere liefde tot God, die de ongevoeligste harten verwarmt. Een eenvoudige, ongedwongene, duidelijke en beknopte stijl, maakt de voornaamste verdienste zijner brieven uit. Uit de dicht-

stukjes, die ons van hem overblijven, kan men afleiden, dat zijn dichttalent den hoogsten trap van volmaaktheid juist niet bereikt had. Johannes *van Salisbury*, en Eadmer, monnik te *Kantelberg*, hebben zijn leven beschreven, over hetwelk men ook kan nazien: William van Manmesbury, *De gestis pontificum anglorum.*

Anselmus, een Mantuees, in 1061, Bisschop van *Lucca* in *Italië*, verliet zijn Bisdom, wijl hij zich verweet, de beleening van hetzelve van keizer Hendrik IV. ontvangen te hebben. Gregorius VII. verpligtte hem hetzelve weder te aanvaarden, en benoemde hem tot zijnen algemeenen Vicaris in *Lombardije*. Hij overleed in 1086, buiten zijn Bisdom, uit hetwelk hij door zijne geestelijkheid, waaronder hij hervormingen had willen invoeren, verjaagd was. Hij bezat eene uitgebreide kunde, kende de geheele heilige Schrift van buiten, en zoodra men hem over eenigen tekst ondervraagde, zeide hij aanstonds hoe elke kerkvader dezelve verklaard had. Men heeft verscheidene werken van hem, onder anderen: 1.° *Verdediging van Gregorius VII.* — 2.° *Verklaring der klaagliederen van Jeremias.* — 3.° *Verklaring der Psalmen*, welke hij voor de gravin Mathilda, wier gewetensbestuurder hij was, ondernam, en welker voleindiging hem door den dood belet werd. — 4.° *Verzameling van Canons*, in 13 deelen. — 5.° *Wederlegging der aanmatigingen van den onwettigen Paus Guibert.* Men vindt zijne geschriften grootendeels, in de *Bibliotheca patrum.*

Anselmus of Anselinus, zevende abt, der beroemde abdij van *Egmond*, een man zonder eenige kennis en in het kloosterleven onervaren, werd den religieuzen van *Egmond*, door Petronella, echtgenoote van Floris II. of *den Vette*, graaf van *Holland*, wier kapellaan hij was, als ware het, opgedrongen. De jaarboeken van *Egmond's* kloosters gewagen van zijne verkwisting en zijn slecht bestuur, hetwelk dan ook ten gevolge had, dat hij in 1129 door Godebaldus vier en twintigste Bisschop van *Utrecht* van zijne waardigheid werd ontzet.

Anselmus de Sainte Marie (Petrus de Guibours gewoonlijk de *Pater* genaamd), een barrevoeter Augustijner, bekend door zijne *Histoire généalogique et chronologique de la maison de* France, *et des grands officiers de la couronne* (*Genealogische en tijdrekenkundige geschiedenis van het huis van* Frankrijk *en van*

de groot-officieren der kroon) 2 Dl.n in 4.to overleed in 1694, te *Parijs*, zijne geboortestad, in den ouderdom van 69 jaren. » Deze schrijver, zegt de opsteller der drie eeuwen, heeft veel toegebragt om aan degene, die aan de geschiedenis van *Frankrijk* gewerkt hebben, inlichting te verschaffen. Men kan hem slechts beschouwen als eenen dergene, welke de mijnen ontdekken, en aan anderen de zorg overlaten, de metalen, die men er uit haalt, te zuiveren, en gangbaar te maken." Zijn werk, onvolmaakt in deszelfs geboorte, is beter geworden, onder de pennen van DU FOURNY, der eerwaarde vaders ANGELUS en SIMPLICIANUS, vervolgers dier geschiedenis. Dezelve bestaat tegenwoordig in 9 Dl.n in fol., 1726, en volgende jaren. Men vindt talrijke en zeldzame nasporingen in dezelve. Er zijn zeker vele misslagen in; maar welke *compilatie* is daar vrij van? (Zie ANGE DE SAINTE ROSALIE, en FOURNY). Men heeft nog van hem: 1.o *La science héraldique* (*De wapenkunde*) 1675 in 4.to — 2.o *Le palais de l'honneur* (*Het paleis der eer*), dat de geschiedkundige geslachtregisters der doorluchtige huizen, van *Lotharingen* en *Savooye* en van verscheidene adellijke familiën van *Frankrijk* bevat 1663 — 1668 in 4.to — 3.o *Le palais de la gloire* (*Het paleis des roems*) de geschiedkundige geslachtregisters der doorluchtige huizen van *Frankrijk*, en van vele adellijke familiën van *Europa* bevattende, 1664 in 4.to

ANSELMUS, Keurvorst, en Aartsbisschop van *Menz*, uit het geslacht van WAMBOLD, werd door zijne tijdgenooten als een wonder van Duitsche regtschapenheid en trouw geprezen, en om zijne geleerdheid, den CICERO van het Duitsche rijk genaamd. Hij regeerde van 1629 tot 1647.

ANSER, een Latijnsche dichter, de vriend van MARCUS ANTONIUS, bezong de bedrijven van dien veldheer, die zijne lofgedichten betaalde met het lusthuis te *Falerno*. VIRGILIUS had geene groote gedachten van zijne talenten, ten minste, indien het waar is, dat hetgene, wat hij in zijnen 9.den herderszang zegt:

Nam neque adhuc VARO videor neque dicere CINNA
Digna, sed argutos inter strepere ANSER olores

in toepassing op dien dichter is.

ANSFRIDUS of AUFRIDUS (*heilige*) achttiende Bisschop van *Utrecht*, volgde BALDUINUS in het jaar 994 in die waardigheid op. Hij was, alvorens den Bisschoppelijken Stoel te beklimmen, volgens sommigen graaf van *Bra-*

band; volgens anderen, graaf van *Hoei* en *Leuven*, en nog volgens anderen, graaf van *Dinant*. Een bij uitstek regtvaardige, zachte, vriendelijke en geleerde prelaat zijnde, werd hij door al zijne onderhoorigen als eenen vader beminde. Op den *Hohorst*, naderhand *Heiligenberg*, en eindelijk *St. Maria'sberg* genoemd, bij *Amersfoort* heeft hij een klooster gesticht, dat hij zeer mildelijk begiftigde, welk klooster naderhand, onder den naam van *Sint-Paulus- abdij* naar de stad *Utrecht* is overgegaan. — Ansefridus, op het laatst van zijn leven blind geworden, heeft in deze abdij, door hem zelven gesticht, het monniken-gewaad aangetrokken, aldaar dagelijks 72 armen eigenhandig gespijsd, en na van Kersmis tot 3 Mei een voorbeeldig en stichtelijk ziekbed te hebben gehad, is hij op dien dag, volgens sommigen in 1008, en volgens anderen in 1010 overleden, en werd zijn lijk in de Domkerk te *Utrecht* begraven. Hij werd door Bisschop Adelbold-us opgevolgd.

Ansgarius of Anscharius (*heilige*), bijgenaamd *de Apostel van het Noorden*, eerste Bisschop van *Hamburg* en *Breme*, werd in het jaar 805 in *Picardië* geboren, en in het klooster van *Corbië* opgevoed. In 821 ging hij uit het klooster van *Corbië* in *Picardië*, naar dat van denzelfden naam in *Saksen* over, dat door Lodewijk *den Zachtmoedige* aan de *Wezer* was gebouwd, derwaarts gezonden zijnde door Adelard, abt van oud *Corbië*. Hij werd door Lodewijk *den Zachtmoedige* benoemd, om dat klooster te besturen. Nadat de Deenen en Zweden in het jaar 836 priesters hadden gevraagd, om hun het Evangelie te predikken, zond Paus Gregorius IV. Ansgarius derwaarts, die er een groot aantal bekeerden en in 842 tot Bisschop van *Hamburg* werd benoemd, ten einde met meer gemak aan de bekeering der Noordsche volken te kunnen werken. Men gelooft dat hij naar *IJsland* en, volgens sommige schrijvers, zelfs naar *Groenland* overstak. Hij overleed te *Breme* in het jaar 864. Deze kerk was in 849 met die van *Hamburg* vereenigd. Zijn leven, dat D. Mabillon met geleerde aanmerkingen heeft in het licht gegeven, is door den heiligen Rembertus, zijnen opvolger beschreven. De heilige Ansgarius heeft ons eene *levensbeschrijving van den heiligen Willehad*, eersten Bisschop van *Breme*, in 789 of 791 overleden, nagelaten. — Dit is een met veel schrander- en sierlijkheid geschreven werk. Het is voorafgegaan door eene voorrede, die men als een

meesterstuk beschouwt, vooral indien men den tijd in aanmerking neemt, waarin de schrijver leefde. Surius heeft een vrij slecht uittreksel dezer levensbeschrijving in het licht gegeven, die in 1642 in haar geheel te *Keulen* is gedrukt geworden. Pater Mabillon heeft dezelve andermaal in het licht gegeven, Fabricius heeft dezelve ook in het tweede deel zijner Hamburger geschiedschrijvers doen herdrukken.

Anson (George), een beroemde Engelsche zeeman, in 1697, te *Stafford-Shire*, uit eene adellijke en oude familie geboren, wijdde zich reeds in zijne vroegste jeugd aan den zeedienst toe. Door de gevaren, waaraan hij in zijnen eersten togt was blootgesteld, begon hij de groote kunst te leeren, om over een zeeleger het bevel te voeren. Over een fregat bevelende, dat door de familie zijner moeder bemand was, trotseerde hij zonder vrees, verschrikkelijke gevaren. Door twee kapers achtervolgd, ontsnapte hij aan dezelve, ondanks de onevenredigheid in magt en eenen verschrikkelijken storm. Het hof van *Londen* van de dapperheid des jongen zeemans onderrigt, benoemde hem in 1723 tot kapitein van een oorlogschip van 60 stukken. Zijn moed, met voorzigtigheid gepaard, schitterde bij elke gelegenheid, en verschafte hem eenen beroemden naam. Toen in 1739 de oorlog tusschen *Spanje* en *Engeland* ontstaan was, werd Anson, door het Britsch ministerie bestemd, om den oorlog in de Spaansche bezittingen te gaan voeren. Men gaf hem zes schepen, die omtrent 1,400 manschappen aan boord hadden. Toen dit smaldeel vertrok; was het jaargetijde reeds zoo ver gevorderd, dat het aan hetzelve, niet dan met groote moeite gelukte, om tegen het einde der lenteëvening van 1740, kaap *Horn* omtezeilen. Toen men op de breedte dier kaap was gekomen waren er van de zes schepen niet meer dan twee en eene sloep over. De overige waren door de winden verstrooid, of door den storm vergaan. Nadat Anson zijne beide schepen in het vruchtbare en woeste eiland van *Juan-Fernandès* hersteld had, waagde hij het de stad *Payta*, eene der rijkste spaansche steden, in *Zuid-Amerika*, aantetasten. Hij nam dezelve in November 1741 in, brandde dezelve tot op den grond toe af, en vertrok met eenen aanzienlijken buit. Het verlies der Spanjaarden bestond uit meer dan 1,500,000 piasters, de winst der Engelschen was omtrent 180,000 piasters groot. Bij het naderen van een Spaansch leger, verwijderde zich de overwinnaar

van *Payta*, en zeilde met den *Centurion*, het eenige der schepen, dat nog in staat was om zee te bouwen, naar de *Dieven-eilanden*. Doch, alvorens aldaar aantekomen, had eene verschrikkelijke scheurbuik, hem bijna van het twee-derde gedeelte van zijn scheepsvolk beroofd. De besmetting verspreidde zich, onder hetgene, wat hem van matrozen en soldaten overbleef, toen hij de kust van het eiland *Tinian* in het gezigt kreeg. Wijl de nabijheid der Spanjaarden niet gedoogde, dat hij zich in die zeestreken ophield, zoo stevende hij naar *Macao*. Hij kwam aldaar in 1742 aan, kalefaterde zijn schip, en stak weder in zee. Eenige dagen daarna ontmoette hij een rijk beladen Spaansch schip, hoewel zijn scheepsvolk veel minder in getal was, viel hij hetzelve echter aan overmeesterde hetzelve, en ging de haven weder binnen, welke hij pas verlaten had. Het spaansche schip was met 1,500,000 piasters aan, zilver, met cochenille en andere koopwaren beladen. Door de snelheid van dien togt had hij zoo veel roem verworven, dat hij door den onderkoning van *Macao* met onderscheiding ontvangen, en van alle verpligtingen ontslagen werd, welke de keizer van *Sina* van alle vreemdelingen vordert, die binnen zijne havens komen. Maar hetgeen, wat van de Sinezen zulk een luisterrijk denkbeeld niet geeft, als de meeste reizigers en hedendaagsche wijsgeeren, ons zouden willen doen gelooven, is dat deze lafhartige en wreede aanschouwers der zegepraal van Anson niet konden begrijpen, dat hij bij de verovering des schips al de Spanjaarden niet vermoord had. Nadat Anson de eer zijner natie gewroken had, keerde hij over de eilanden *la Sonde* en de Kaap de *Goede Hoop*, naar *Engeland* terug, alwaar hij den 4 Junij 1744, na eene reis van drie jaren en zes maanden, weder aan land kwam. Hij liet al de schatten, die hij veroverd had, *op 32* wagens, zegepralende onder het geluid der trommen en trompetten, en onder de toejuichingen der menigte, naar *Londen* brengen. Zijne verschillende veroveringen bedroegen in goud en in zilver tien millioenen, die de prijs zijner dapperheid, en van die zijner officieren, matrozen en soldaten waren, zonder dat de koning eenigzins in de vrucht hunner vermoeijenissen en hunner dapperheid deelde. De titel van schoutbij-nacht was de eerste beloning van Anson. De daad, die na zijne reis het meeste tot zijnen roem toebragt, was zijn gevecht tegen den Heer de la Jonquière, die een

smaldeel uit 6 oorlogschepen en 4 fregatten bestaande, uit de *Oost-Indiën* naar *Europa* voerde. « Gij hebt, zeide hem DE LA JONQUIÈRE, den *onoverwinnelijke* overwonnen, en de *roem* volgt u." Deze nederlaag benam echter niets van den roem des Franschen zeehelds, die uit hoofde van zijne mindere magt, moeijelijk tegen zijnen mededinger kon worstelen. Het Britsch ministerie benoemde den overwinnaar tot vice-admiraal van *Engeland*, en kort daarna tot eersten Lord der admiraliteit. *Engeland*, sedert de vijandelijkheden in 1755 begonnen, met *Frankrijk* in oorlog, beraamde reeds sedert lang eene landing op de kusten. ANSON, belast om dezelve te ondersteunen, dekte het Engelsche landings-leger te *Saint-Malo*, in 1758 ontving hij op zijne schepen, de soldaten, die aan de Franschen ontsnapt waren, en bragt dezelve weder naar *Engeland*. Hij overleed te *Londen*, den 6 Junij 1762. De roem van den admiraal ANSON steunde niet alleen op den voorspoed zijner wapenen, op zijne dapperheid en onverzaagdheid, maar hij was ook een braaf en deugdzaam man, hij eerbiedigde de menschheid dan zelfs, wanneer zijn arm zich wapende, om dezelve te verdelgen. Wij hebben zijne *Reize rondom de wereld*, waarvan er eene vertaling in 4.to te *Amsterdam*, 1749 in het licht is gekomen.

ANSON (PETRUS HUBERTUS) den 18 Junij 1744 te *Parijs* geboren, was bij de faculteit der regten als Doctor aangenomen, toen de Heer D'ORMESSON *Intendant* der geldmiddelen, hem bij zijnen zoon plaatste, die algemeen Controleur was geworden. Vóór de omwenteling bekleedde ANSON verschillende posten bij de Financiën, werd afgevaardigde bij de constituerende vergadering, en daarna opziener der posterijen, in welke hoedanigheid, hij den 20 November 1810 overleden is. ANSON heeft in het licht gegeven 1.° eene berijmde Fransche vertaling der *Oden van* ANACREON, kl. 8.vo *Parijs*, 1795, eene zwakke vertaling, met aanteekeningen, die even min belangrijk zijn. — 2.° *Brieven van Milady* MONTAGNE enz. *Parijs* 1795 2 deelen in 12.° 2.e uitgave *Parijs*, 1805. De overige letterkundige voortbrengselen van ANSON, zijn van zoo weinig belang, dat wij het onnoodig rekenen, dezelve aantehalen.

ANTALCIDAS, een Spartaan, zoon van LEONTIS, was de bewerker van den vrede, die tusschen de Grieken en den Perzischen koning ARTAXERXES MNEMON (387 vóór J. C.) gesloten werd, en naar hem de *Antalcidische* wordt genoemd. Door dezen vrede

won *Sparta*, wel is waar veel, maar voor het overige *Griekenland* gingen alle voordeelen, welke vroegere zegepralen op de Perzers aan hetzelve geschonken hadden, weder verloren. Het verraad wordt door de straf op den voet gevolgd; want *Sparta* werd door *Thebe*, weldra van deszelfs aanzien beroofd, en en ANTALCIDAS, die in plaats van de gouden bergen te bekomen, welke ARTAXERXES hem beloofd had, afgewezen werd, stierf van verdriet.

ANTARA, een beroemde Arabischen vorst en dichter, die in het midden der zesde eeuw leefde. Het beroemdste van zijne nog bestaande gedichten is *Moallaka*, waarin hij zich als eenen ruwen, maar voor de liefde vatbaren krijgsman afschildert.

ANTENOR, zoon van ÆSYETOS en CLEOMESTRA, een beroemde Trojaan. HOMERUS beschrijft hem ons als den NESTOR van *Troje*. Regt en billijkheid werden door hem steeds gehandhaafd, ook drong hij er op aan, dat de geroofde HELENA aan haren echtgenoot zoude terug gegeven worden. Toen MENELAUS en ODYSSEUS kwamen, om HELENA terug te eischen, werden zij gastvrij door hem onthaald, waarom deze ook, toen *Troje* stormenderhand werd ingenomen, zijn huis spaarden, hetwelk den lateren schrijvers aanleiding heeft gegeven, hem van verraad te beschuldigen. Volgens hen zou hij aan ODYSSEUS het *Palladium* overgegeven, en den buik des paards, waarin de Grieken verborgen waren, geopend hebben. Doch dit alles blijft altijd eene onzekere overlevering, doch zeker is het, dat ANTENOR de Trojanen met raad en daad bijstond, en, dat zijn bloed en dat zijner negen zonen, voor *Troje* gevloeid heeft. Na de verovering van *Troje* verzamelde hij het overschot der Trojanen, en trok met hen naar *Tracië*, hetwelk hij echter (volgens VIRGILIUS en STRABO) weder verliet, in gemeenschap met de Heneters naar *Italië* overstak en aldaar *Patavium*, het tegenwoordige *Padua*, bouwde.

ANTERUS of ANTEROS (*Heilige*) een Griek van geboorte, volgde den heiligen PONTIANUS in het jaar 235, op den stoel van *Rome* op. Zijne regering was van zeer korten duur, wijl hij slechts veertig dagen den Opperherderlijken staf zwaaide. BEDA, ADON en het nieuw Roomsche Martyrologium, geven hem den titel van *Martelaar*.

ANTEROS, eene godheid; die men tegen over CUPIDO stelde, welke men *Eros* (de liefde) noemde. Men houdt

hem voor eenen zoon van Mars en Venus. De laatste ziende dat Cupido niet groeide, vraagde aan Themis naar de reden daarvan, die haar antwoordde dat zulks was, wijl hij geenen makker had. Venus ging voort het oor te leenen aan de hartstogt, die Mars voor haar koesterde, en Anteros was de vrucht hunner gemeenschap. De minne-god werd daarom niet grooter; hij en zijn broeder bleven altijd in dien staat. Men stelde dezelve voor, als twee kleine kinderen, die vleugels aan de schouders hadden en elkander eenen palmtak ontweldigden. De fabelkundigen hebben deze tegenstelling van Anteros en Eros, verschillend verklaard. De natuurlijkste zin is, dat de liefde door de hinderpalen en beletselen toeneemt en dat eene liefde, die gemakkelijk is te voldoen, kwijnt en klein blijft.

Antesignan (Petrus) werd te *Rabastens*, in het Bisdom *Albi* in de zestiende eeuw geboren. Zijne *Grieksche Spraakkunst* werd verscheidene malen gedrukt, en, zelfs nadat die van Port-Royal (welke veel aan dezelve ontleend heeft) in het licht was gekomen, door de geleerden zeer op prijs gesteld. Hij vervaardigde daarna eene *algemeene Spraakkunst*: eene verwarde en ingewikkelde compilatie, waarvan het onmogelijk is, een zuiver en juist *resultaat* te maken. Zijne uitgave van Terentius is vol geleerde aanmerkingen; men kan zelfs zeggen, dat er te veel in zijn. Het was de smaak der geleerden zijner eeuw, van mannen, die zich op nasporingen en ingewikkelde studiën bevlijtigden, die even zoo bedaard en ijverig waren, als wij vlug en ligtzinnig zijn. Men heeft nog van hem: *Thematis verborum investigandi ratio* en *Praxis præceptorum linguæ græcæ*.

Anteus, een zoon van Neptunus en der aarde, beheerscher van *Libyë*. De fabelleer noemt hem eenen monsterachtigen reus, die zestig Grieksche ellen lang was. Zijn voedsel was vleesch der leeuwen, zijne legerstede de bloote aarde, die hem als haren zoon ook steeds nieuwe krachten verleende. Vreemdelingen, die in zijn land kwamen, dwong hij met hem te worstelen, en deed hen sneven, hunne schedels vormden rondom zijne woning, die eene soort van hol was, eenen zonderlingen muur. Eindelijk verscheen Herkules, dien hij evenzeer dadelijk tot den worstelstrijd uitdaagde, waartegen deze zich ook niet aankantte. — Anteus ondervond weldra, wien hij tot te-

genpartij had, en wel had hij de hulp der aarde, zijne moeder, noodig, aan welke hem HERKULES echter, die, of reeds vernomen had, vanwaar hij zijne krachten ontleende, of zulks bij het worstelen merkte, onttrok; daar hij den reus in de lucht verhief, zoodat hij de aarde niet meer aanraken, en deze hem niet meer sterken kon; daardoor verloor ANTEUS zijne kracht, en onderging van HERKULES het lot, dat hij reeds aan zoo velen had doen ondervinden. Zijn grafheuvel (*Antaei Collis*), in het Westelijk *Mauritanië*, werd, zegt men, door SERTORIUS met huivering geopend, ook werd eene stad aan den *Nyl*, *Anteopolis*, waarvan men nog de bouwvallen ziet, naar hem aldus genoemd.

ANTHELMI (JOZEF) Kanonik van *Frejus* in *Provence*, gaf verscheidene Latijnsche *Verhandelingen* in het licht, als over de Kerkelijke Geschiedenis van *Frejus*. *Aix*, 1680 in 4.to, over het Symbolum van den heiligen ATHANASIUS, 1693, in 8.vo; over den heiligen EUCHERUS, 1726, in 12.mo, over eenige werken aan den heiligen LEO toegeschreven, en voornamelijk over de Boeken van de roeping der Heidenen, welke hij, tegen Pater MEMEL aan, beweert van den heiligen PROSPERUS te zijn, eene voorgeving, die door den stijl des werks niet begunstigd wordt. (Zie LEO — *Heilige*). Zijn laatste werk, is een *brief* aan vader PAGI, over de daden en den dood van den heiligen MARTINUS van *Tours*. Hij overleed in 1697 te *Frejus*, in den ouderdom van 49 jaren. In al zijne geschriften, heerschte eene gematigdheid en eene opregtheid, die den waren geleerde waardig zijn. — Twee andere ANTHELMI's verdienen hier nog aangehaald te worden, te weten NICOLAAS, oud-oom van den voorgaanden, en PETRUS zijn oom, eerste Kanonik, en Vikaris-generaal van *Frejus*, algemeen *Syndicus* der geestelijkheid, in de laatste helft der zestiende eeuw geboren, die groote diensten aan zijn kapittel bewees, en bij de vergadering der Geestelijkheid tegenwoordig was, die in 1605 en 1606 gehouden werd. Hij was het, die aan de broeders GAUCHER en LODEWIJK VAN ST. MARTHA, voor hun *Gallia Christiania*, de lijst der Bisschoppen van *Frejus* bezorgde. Ook heeft hij nog nagelaten *Adversaria's*, die op blz. 170, der verhandeling van PETRUS ANTHELMI *De initiis ecclesiæ foro-juliensis* aangehaald zijn. Hij overleed den 2 Maart 1646. — PETRUS ANTHELMI, neef van den voorgaande, mede Kanonik van *Frejus*, volbragt te *Parijs* zijne studiën in de god- en regtsgeleerdheid, en

ontving in beide faculteiten den doctoralen hoed. Aanvankelijk in naauwe verbindtenis met den beroemden Peiresc staande, gaf hij zich, even als hij, aan de nasporing der oudheden over. Daarna liet hij deze studie varen, om zich enkel met de godgeleerdheid bezig te houden. Men heeft van hem: 1.° *De initiis ecclesiæ foro juliensis*, *Aix* 1680 in 4.to — 2.° *Leontius episcopus et martyr suis foro-juliensibus restitutus.* Hij overleed den 27 November 1648.

Anthelmus (*Heilige*), Bisschop van *Belley*, uit eene adellijke Savooische familie gesproten, bekleedde de beide eerste waardigheden der kapittels van *Geneve* en *Belley*. Een afkeer van de wereld opgevat hebbende, werd hij een Karthuizer-Monnik, en in 1141 tot Prioor van het groote karthuizer-klooster verkozen. Gedurende de scheuring van Victor IV. deed hij de geheele Karthuizer-orde zich ten voordeele van Alexander III. verklaren, die volgens de kanonieke regelen was verkozen, en ten wiens gunste zich *Frankrijk*, *Spanje* en *Engeland* ook weldra verklaarden. Men verkoos hem in 1163, om den Bisschoppelijken stoel van *Belley* te bekleeden. Maar er was niets minder dan een bevel des Pauses noodig, om hem te verpligten, in deze verkiezing te berusten. Hij begon de hervorming van zijn Bisdom, door die der Geestelijkheid. Wijl hij langs de zachte wegen zijn doel niet bereikte, zoo gebruikte hij de kerkelijke *Censuren*. Hij toonde eene onwrikbare standvastigheid, in de geschillen, waarin hij met Humbert, graaf van *Savooije*, omtrent de regten zijner kerk gewikkeld werd. Daar deze standvastigheid niet met dat gevolg bekroond werd, hetwelk hij er van verwachtte, zoo verliet hij zijn Bisdom; maar de Paus legde hem de verpligting op, naar hetzelve terug te keeren. De graaf verzoende zich daarna opregtelijk met hem. De heilige Bisschop bezocht dikwijls de kloosters, en vooral het groot Karthuizer-klooster. Hij spoorde de zondaars op, en ontving dezelve liefderijk, wanneer zij over hunne ongeregeldheden getroffen waren. Hij bezat ook eene bijzondere liefde voor de armen en verschafte hun overvloedige hulp. Hij overleed den 26 Junij 1178.

Anthemius (Procopius), Keizer van het Westen, geboren te *Konstantinopel*, uit de familie van den tiran Procopius, die onder Valens het purper had aangenomen, onderscheidde zich door zijne dapperheid. Keizer Marcia-

nus deed hem met Flavia Euphemia, zijne eenige dochter, in den echt treden, en benoemde hem tot veldheer der troepen van het Oosten. Nadat Anthemius de Gothen en Hunnen teruggeslagen had, werd hij met den titel van *Cæsar* naar *Italië* gezonden, en in April 467 door den senaat en het volk tot keizer uitgeroepen. De veldheer Ricimer heerschte toenmaals in het Westen: Anthemius dacht hem aan zich te verbinden, door hem zijne dochter ten huwelijk te geven. Deze weldaad hield dien Barbaar niet terug, om eenigen tijd daarna *Rome* te komen belegeren, waarin Anthemius opgesloten was. De verschrikking, die hij verspreidde, deed de poorten dier stad voor hem open, die aan de woede der soldaten werd overgeleverd. Anthemius werd, na eene regering van 5 jaren, in het jaar 472 op bevel van zijnen schoonzoon vermoord. Deze vorst vereenigde de godsvrucht met den moed; hij was een ijverige bevorderaar van regtvaardigheid en Godsdienst, medelijdend omtrent de ongelukkigen, en had noch in zijn karakter, noch in zijn uitwendig voorkomen iets van die trotschheid, welke de troon meestal inboezemt.

Anthemius, een bouwkunstenaar, beeldhouwer en wiskunstenaar, geboren te *Tralles* in *Lydië*, vond, zegt men, onder keizer Justinianus, in de zesde eeuw, verschillende middelen uit, om de aardbevingen, den donder en bliksem natebootsen. Er bestaat eene verzameling van werktuigen, welke hem wordt toegeschreven, ten titel voerende Περὶ παράδοξων μηχανημάτων. Men ziet er onder anderen het brandspiegel, zoodanig als Kircher en Buffon van gevoelen zijn geweest, dat dat van Archimedes geweest is. Er wordt een handschrift dier verzameling in de bibliotheek des keizers gevonden. Het is het 229.e van het 4.e gedeelte der catalogus, welke de heer Nessel van die bibliotheek vervaardigd heeft. Een ander kan men in die des konings van *Frankrijk* vinden. Doch hetgene, waardoor hij zijnen roem onsterfelijk heeft gemaakt, is het bouwen der *S.te Sophia-kerk*, de schoonste van het Oosten; want, ofschoon hij er enkel de grondslagen van zag leggen, had hij toch de geheele verdienste het plan tot dit heerlijke gebouw, dat nog tegenwoordig bewonderd wordt, te hebben ontworpen. Deze bouwkunstenaar wordt gewoonlijk naar zijne vaderstad Anthemius Trallianus genoemd.

Anthyr, een koning der Wandalen, de zoon eener *Amazone*, die door Alexan-

DER *den Groote* overwonnen werd. Hij ontvlugtte op een schip, en kwam aan de Meklenburgsche kusten der *Oostzee*, alwaar hij met de grootvorstin SYMBULLA in den echt trad, en een eigen rijk stichtte.

ANTIAS, eene godin, die te *Antium*, alwaar zij eenen sterk-bezochten tempel had, zeer vereerd werd. Men gelooft, dat zij dezelfde is, als de *fortuin*. In eene ode aan deze godin gerigt, spreekt HORATIUS haar aldus aan: *Diva gratum quæ regis Antium.*

ANTIGENES, een der veldheeren van ALEXANDER *den Groote* ontving den tweeden der prijzen, welke deze vorst, aan de acht dapperste veldheeren van zijn leger deed uitdeelen. Dien der regtschapenheid verdiende ANTIGENES niet, daar hij de laaghartigheid had, om in het jaar 315 vóór J. C. EUMENES aan ANTIGONUS overteleveren; maar hij ontving weldra het loon zijner trouweloosheid, want hij werd levend in eene ijzeren kooi verbrand.

ANTIGENIDES, een beroemde toonkunstenaar van *Thebe* in *Beotië*. Men zegt, dat, terwijl hij op eenen zekeren dag op zijne fluit, in tegenwoordigheid van ALEXANDER *den Groote*, het *Nome* of gezang ter eere van APOLLO uitvoerde, hij ALEXANDER zoodanig buiten zich zelven bragt, dat het weinig scheelde of dezen vorst, die naar zijne wapenen greep, had de gasten aangevallen.

ANTIGONE dochter van ŒDIPUS en JOCASTA, bewees tegen het verbod van CREON, den laatsten pligt aan POLINICES, haren broeder. Deze wreedaard veroordeelde haar om van honger in eene gevangenis te sterven; maar zij bragt zich zelve in den kerker om het leven. HEMON, die met haar in den echt zoude treden, doodde zich uit wanhoop op haar lijk. — Er is nog eene andere ANTIGONA, eene dochter van LAOMEDON geweest. Wijl deze zich beroemde schooner te zijn dan JUNO, werd zij door die godin in eenen ooijevaar veranderd.

ANTIGONUS onderscheidde zich onder de veldheeren van ALEXANDER *den Groote*. Na den dood van dien held, behaalde hij eene overwinning op EUMENES, dien hij liet ombrengen. Hij versloeg PTOLOMEUS LAGUS, bouwde *Antigonia*, en werd in eenen slag gedood, tegen CASSANDER, SELEUCUS en LYSIMACHUS, die zich vereenigd hadden, om zijne eerzuchtige ontwerpen te keer te gaan. Hij

had zich tot koning van *Azië* doen kroonen, en zou zulks van de geheele wereld hebben willen zijn. Zijne nederlaag had in het jaar 299 vóór J. C. in den ouderdom van 84 jaren plaats. Daar men hem eenige verwondering deed blijken, dat zijne inborst in zijnen ouderdom zachter was geworden, antwoordde hij, dat *hij door de zachtheid wilde bewaren, hetgene, wat hij door het geweld verkregen had.* Hij zeide gewoonlijk, dat *de koninklijke waardigheid eene hoffelijke slavernij is;* hetwelk met de schoone gedachte van eenen koning dezer eeuw overeenkomt, dat *de koningen de voornaamste bedienden hunner onderdanen zijn.* Antigonus voegde er bij, dat *indien men het gewigt eener kroon kende, men vreezen zoude dezelve op het hoofd te zetten.* Men verhaalt, dat toen een dichter hem den titel van God had gegeven, hij droogjes antwoordde: *Mijn kamerdienaar is wel van het tegendeel overtuigd.* Antigonus bezwalktè al zijne schoone hoedanigheden door zijne gierigheid. Hij stelde allerlei middelen in het werk, om zich geld te verschaffen, en als men hem voorstelde, dat Alexander zich in dat stuk geheel anders had gedragen, antwoordde hij gewoonlijk: *Alexander oogstte, maar ik kan slechts nalezen.* Thrasyllus *de Cyniker* bood zich bij Antigonus aan, en vraagde hem een drachma: *Dat is niet genoeg voor een' vorst,* antwoordde hij. — *Geef mij dan een talent.* — *Dat is te veel voor een Cyniker* antwoordde Antigonus.

Antigonus I., koning van *Macedonië*, bijgenaamd *Gonothas*, wijl hij in de stad *Gonos* in *Thessalië* was opgevoed, was de zoon van Demétrius Poliorcetes *(innemer van steden)* en kleinzoon van den voorgaanden Antigonus. Hij regeerde twaalf jaren over een klein gedeelte van *Griekenland*, dat hem uit de bouwvallen der staten zijns vaders was overgebleven. Daarna werd hij twee jaren na den dood van Sosthenes in het jaar 276 vóór J. C. op den troon van *Macedonië* geplaatst. De Galliërs, die, onder aanvoering van Brennus, eenen inval in *Macedonië* deden, noodzaakten hem de vlugt te nemen, en hun de schatten zijner legerplaats achtertelaten. Toen hij, na den vrede met deze Barbaren gesloten te hebben, in zijne staten hersteld was, stond er, eenigen tijd daarna een nieuwe vijand op, daar hij geene rekening op had kunnen maken. Pyrrhus, koning van *Epirus*, een zeer ondernemend man, uit *Italië* terruggekeerd zijnde, alwaar hij de Romeinen

slechts had gewoon gemaakt, om met de Grieken te vechten, en zich zonder geld bevindende, dacht zich niet beter uit verlegenheid te kunnen redden, dan door eenige Macedonische steden te gaan plunderen, om dezelve dadelijk weder te verlaten; maar na er verscheidene te hebben veroverd; zag hij zijne magt toenemen, en eenige krijgsbenden zich bij hem voegen, zoodat hij nieuwe ontwerpen vormde, en op het denkbeeld kwam, om Antigonus te ontroonen. Zijn leger bestond toenmaals slechts uit tienduizend voetknechten, en vijfhonderd ruiters; daar hij den vijand in de naauwe bergpassen gelokt had, had hij dadelijk het geluk, de Galliërs in de pan te hakken, en toen daarop de geleiders der olifanten hem dezelve hadden overgegeven, drong hij tot het zwaargewapende Macedonische *centrum* door, waarvan de meeste officieren, die hem sedert lang reeds kenden, dadelijk de wapens nederlegden. Wijl deze algemeene afval Antigonus verpligt had, de vlugt te nemen, zonder dat hij de aan zee gelegene plaatsen kon behouden, zoo werd Pyrrhus dadelijk als koning van *Macedonië* erkend, en zou, indien hij zich tot eene schoone verovering had kunnen bepalen, niet ligtelijk van die waardigheid weder ontzet zijn; maar hij vormde dadelijk het ontwerp, om zich van *Lacedemon* meester te maken, en nadat hij met verlies teruggeslagen was, ging hij zonder eenige rust te nemen, eenen dergelijken aanslag op *Argos* wagen. Antigonus, die besloten had, hem aldaar het hoofd te bieden, gedroeg zich zeer voorzigtig: gedrongen, om slag te leveren, ontweek hij zulks geheel en al, en toen men de beide koningen verzocht, om van hunne aanspraak op *Argos* afte zien, toonde hij zich daartoe zoo zeer genegen, dat de inwoners door Pyrrhus al te zeer in het naauw gebragt, en van de goede trouw van zijnen mededinger overtuigd, hem hunne poorten opende. De vrucht zijner gematigdheid was eene volkomene overwinning, die hem in het bezit zijner staten herstelde. Pyrrhus werd gedood en Helenus, zijn zoon, gevangen genomen; maar Antigonus wilde van zulk eene groote overwinning enkel gebruik maken, om datgene terug te bekomen, wat hem toebehoorde, en zond dus Helenus naar *Epirus* terug. Dit alles had in den loop van het jaar 274 vóór J. C. plaats, daar de regering van Pyrrhus slechts zeven maanden geduurd had. — Antigonus bleef nog 31 jaren in het bezit zijner staten, tot dat hij,

hoog bejaard, in het jaar 242 vóór J. C. overleed, en het rijk aan zijnen zoon Demetrius II., naliet.

Antigonus II., koning van *Macedonië*, was een neef van Demetrius II., die in het jaar 232 vóór J. C. overleed, en een zoon, Philippus genaamd, onder de voogdijschap van Antigonus naliet. Deze laatste regeerde in hoedanigheid van voogd en huwde met de weduwe van Demetrius. Zijne regering, die 12 jaren duurde, was vrij gelukkig. De Grieken, wier geest zeer tot scherts en hekeling genegen was, noemden hem uit spotternij Δωσων, dat is, *die geven zal*, wijl hij altijd gewoon was te beloven, en nooit iets gaf. De beide laatste jaren zijns levens waren de roemrijkste. Daar Cleomenes, koning van *Lacedemon*, zich bijna van al de steden had meester gemaakt, die de republiek der Achajers vergroot hadden, zoo riep Aratus, die de ziel dier republiek was, Antigonus te hulp, en gaf hem tot veiligheidsoord, de citadel van *Corinthe*, die de gewigtigste plaats van *Griekenland* was. De komst van dien vorst, aan het hoofd van twintig duizend Macedoniërs, veranderde den staat van zaken geheel en al; en Cleomenes werd uit *Corinthe*, *Argos*, en al de andere plaatsen, die hij had ingenomen, verjaagd. Hij werd daardoor echter zoo weinig afgeschrikt, dat hij in het volgende jaar Antigonus tot voor de poorten van *Argos* durfde komen uitdagen. Het is hier de plaats niet, om de daden van Cleomenes te beschrijven. Antigonus, die hem gedurende den winter het veld gelaten, en eenige plaatsen had doen innemen, trok eindelijk met een leger van dertig duizend man tegen hem op, *en behaalde* zulk eene volledige overwinning, dat er van de zes duizend Spartanen slechts twee honderd ontsnapten: hij trok daarna op *Lacedemon* los, dat men hem overleverde, maar hij wilde hetzelve niet onderwerpen en liet hetzelve zijne wetten, vrijheden en gebruiken behouden; en drie dagen daarna *Griekenland*, dat hij bevredigd had, verlatende, keerde hij naar *Macedonië* terug, waar de Barbaren uit *Illyrië* groote verwoestingen aanrigtten. De geschiedschrijvers verzekeren, dat deze vorst, toen hij Cleomenes bestreed, gevaarlijk ziek was, en dat zulks hem niet alleen niet belette den weg van *Macedonië* afteleggen, maar zelfs niet om met al de kracht van een welvarend man tegen de Illyriërs te vechten: de overwinning, die hij op hen behaalde, verschafte voor vele jaren rust aan *Macedonië*, maar de vermoeijenis veroorzaakte bij Antigo-

nus eene bloedspuwing met de koorts, waaraan hij eenige dagen daarna in het jaar 220 vóór J. C. overleed.

Antigonus, koning der Joden, was de zoon van Hircanus, Hooge-priester, en broeder van Aristobulus, die zich tot koning deed kroonen. Deze beide broeders namen de stad *Samarië* in, die hun vader belegerd had. Daarna nam Aristobulus Antigonus mede in de regering aan, maar zulks was niet voor langen tijd. Toen deze Vorst in eenen prachtigen toestel van den oorlog terug kwam ten tijde, dat men het loofhuttenfeest vierde, trad hij geheel gewapend den Tempel binnen. Kwalijk gezinden maakten van deze gelegenheid, en van zijnen voorspoed in den strijd gebruik, om hem bij Aristobulus in ongenade te brengen. Men bragt dezen Vorst in den waan, dat zijn broeder het op zijn leven toelegde; en hij gaf aan eenige soldaten bevel, Antigonus te dooden, indien hij zich gewapend aanbood om in het paleis te komen. Antigonus, dien zijne vijanden hadden wijs gemaakt, dat zijn broeder hem in dien staat wilde zien, bood zich gewapend aan, en hij werd in het jaar 106 vóór J. C. gedood.

Antigonus, koning der Joden, was de zoon van Aristobulus II. en broeder van Alexander, dien Pompejus liet onthalzen. Hij werd tweemalen met zijnen vader gevankelijk naar *Rome* gevoerd, alwaar zijn vader later van Cæsar, troepen ontving, om zich van *Syrië* te verzekeren, alwaar de Romeinen hem door vergift deden omkomen. Antigonus beklaagde zich daarover bij Cæsar, doch ontving geene voldoening. Hyrcanus behield de overhand op hem. Eenigen tijd daarna kocht hij Fabius door geld om, en bragt krijgsbenden op de been, die door Herodes verslagen werden: deze laatste keerde zegepralende naar *Jeruzalem* terug, alwaar Hyrcanus hem met groote vreugde ontving. Wijl Antigonus zich alzoo van iedereen verlaten zag, en overtuigd was, dat de Romeinen er niet meer aan dachten, om hem op den troon te herstellen, zoo ging hij een verbond aan met den koning der Parthers. Deze Vorst schonk hem, onder aanvoering van zijnen zoon Pacorus en van Barzaphanes, eene aanzienlijke krijgsmagt; en Antigonus beloofde hem duizend talenten, en vijf honderd vrouwen. Daarop belegerde hij *Jeruzalem*, Herodes, Phazaël, zijn' broeder en Hyrcanus in hunne paleizen.

Deze beide laatste kozen de partij om zich naar Barzaphares te begeven, die hen gevangen hield, hetwelk Phazaël zoo zeer ter harte ging, dat hij zich zelven van het leven beroofde. De Parther leverde Hyrcanus aan Antigonus zijnen neef over, die hem, om hem voor het Hooge-Priesterschap ongeschikt te maken, de ooren deed afsnijden. Daarna belegerde hij het kasteel *Massada*, dat door Jozef, broeder van Herodes, verdedigd werd, en denzelfden Jozef in een gevecht verslagen hebbende, deed hij hem onthoofden. Herodes, die naar *Rome* was gegaan, werd er tot koning van *Judea* verklaard; en bij zijne terugkomst, belegerde hij, door Sosius ondersteund, *Jeruzalem*; Sosius nam Antigonus gevangen, en bragt hem naar Marcus-Antonius. Om aan Herodes, die hem eene groote som gelds had gegeven, te behagen, deed deze veldheer, dien ongelukkigen Vorst den laatsten koning uit het geslacht der Asmoniërs, dat 126 jaren geregeerd had, onthoofden. Dit viel voor in het jaar 35 vóór J. C.

Antigonus van *Caristo*, een wijsgeer en geschiedschrijver bloeide onder de regering der beide eerste Ptolomeussen, en maakte zich vrij beroemd door zijne werken. Hij heeft onder den titel van *Historiarum mirabilium collectio*, Leyden Joannes Meursius, 1619 in 4.to vrij wijdloopig in het Grieksch en Latijn de geschiedenis der wijsgeeren beschreven, en men haalt in het bijzonder de levensbeschrijvingen van Timon, Antipater, Pyrrho, Menedemus, Dionysius, Heracleus, Lycon en Zeno, aan: Diogenes Laërtius maakte dikwerf van zijne geschriften gebruik, en Eusebius maakt er ook melding van. Atheneus spreekt ook over *Geschiedkundige Commentarien* van dien schrijver; en Hesychius maakt van twee andere melding, waarvan de eene over de dieren en de andere over de stem zoude zijn. Van deze laatste geschriften is ons niets overgebleven.

Antilochus, een Grieksch dichter, bloeide omtrent vier eeuwen voor onze tijdrekening. Het was in dat tijdvak dat Lysander, de stad *Athene* innam. Antilochus vervaardigde gedichten te zijner eer, waarover Lysander zoo zeer voldaan was, dat hij den dichter eene groote som gelds ter hand stelde.

Antilochus, een zoon van Nestor en Eurydice, onderscheidde zich voor *Troje* als een beroemde kampvechter, en was de boezemvriend

van Achilles. Zijnen vader redde hij eens met eigen levensgevaar van den dood, waardoor hij den bijnaam van *Philopator* verwierf. Volgens eene orakelspreuk, moest hij zich voor de Æthiopiërs wachten, maar zijne dapperheid sleepte hem mede, en hij viel voor *Troje* door de sterke hand van Memnon koning van *Æthiopië*, zoon van Aurora.

Antimachus, een Trojaan, hielp, door de geschenken van Alexander broeder van Paris omgekocht, de uitlevering van Helena tegenwerken, ja hij deed zelfs het voorstel, om de afgezanten van Ulysses en Menelaus te vermoorden. Zoodra zulks in het Grieksche leger ruchtbaar werd, liet koning Agamemnon, de gevangene zonen van Antimachus ombrengen.

Antimachus, een Grieksch dichter, te *Claros* in *Jonië*, of, volgens anderen, te *Colophon* geboren, leefde ruim 400 jaren vóór J. C. Hij heeft veel geschreven, en onder anderen een groot werk over den Thebaanschen oorlog. Quintilianus zegt, dat bijna al de Grieksche taalkenners hem, na Homerus, den eersten rang hadden gegeven. Zijne gedichten waren intusschen te zwellend, en men beschuldigde hem te wijdloopig te zijn. Xiphilinus verhaalt volgens Dion; dat keizer Hadrianus, zoo veel belang in dien dichter stelde, dat hij hem den rang van Homerus wilde doen innemen; men zal zich hierover echter niet verwonderen, vooral als men in aanmerking neemt, dat de smaak in dichtkunde van dien Vorst niet altijd zeer uitgelezen was. — Er zijn nog twee andere Grieksche dichters, één Grieksche geschiedschrijver en één beeldhouwer van dien naam geweest, wier voortbrengselen echter te middelmatig zijn, dan dat zij hier eenige melding zouden verdienen.

Antine (Maurus Franciscus d') een geleerde Religieus der Congregatie van den heiligen Maurus, werd in 1688 te *Gonrieux*, in het Bisdom *Luik* geboren, en onderwees de wijsbegeerte, in *Sint Nicasius* te *Reims*. Zijne gevoelens omtrent de besluiten over het Jansenismus, gaan voor verdacht door; de Heer de Mailly Aartsbisschop van *Reims* en Kardinaal beval, dat hij zijn Aartsbisdom zoude verlaten. De oversten der congregatie beriepen hem naar *Saint-Germain-des-Prés*, alwaar hij eerst aan de verzameling der *Decretaliën*, en daarna aan de nieuwe uitgave van het *Glossarium mediæ et infimæ latinitatis* van du Cange werkte, waarvan hij verschei-

dene deelen met D. Carpentier, zijnen medebroeder, in het licht gaf. Om dezelfde zaak, die hem van *Reims* had doen verbannen, nagespoord, werd hij in 1734 naar *Pontoise* verbannen. In 1737 te *Parijs* teruggeroepen, werkte hij met D. Bouquet aan de *Collection, des historiens des Gaules et de la France.* (*Verzameling der geschiedschrijvers onder de Galliërs en Franschen*). Hij had zich met het gedeelte, der kruistogten belast, en bragt ook veel toe aan *l'Art de vérifier les dates* (*De kunst om de echtheid der tijdrekeningen te bewijzen*) 1740 in 4.to Men heeft van hem daarenboven: *Traduction des psaumes sur l'hébreu, avec des notes tirées de l'Ecriture-sainte et des saints pères, pour en faciliter l'intelligence,* (*Vertaling der psalmen, volgens het Hebreeuwsch, met aanteekeningen uit de heilige Schrift en de heilige Vaders ontleend, ter bevordering van het wel verstaan derzelve*) 1738 in 18.o, 1739 en 1740, in 12.o D. Antine overleed den 3 November 1746 aan eenen aanval van beroerte.

Antinous, zoon van Eupithes, een der minnaars van Penelope, die echter meer het land dan de hand dier koningin bedoelde, en daarom voornamelijk Telemachus strikken spande, tot dankbaarheid, dat de vader van Telemachus den zijnen eens het leven had gered. Bij de terugkomst van Ulysses was hij de eerste der *pretendenten*, die viel, de pijl van dezen held doorboorde hem den hals, juist op den oogenblik, dat hij den mond aan den verkoelings-beker had gezet.

Antinous, een Bithynisch jongeling, werd door keizer Hadrianus met zulk eene schandelijke liefde bemind, dat dezelve weinig strekken kan om den naam van wijsgeer te vereeren, waarop die Vorst zich beroemde. Men zegt, dat deze Ganymedes zich in het jaar 129 na J. C. in den *Nijl* verdronk. Anderen willen dat hij zich zelven opofferde in eene offerande, die gevierd werd, om het leven des keizers te verlengen. Hadrianus beweende het voorwerp zijner afschuwelijke liefde, stichtte tempels te zijner eer, gaf hem priesters, profeten en eene godspraak. Hij liet gedenkpenningen te zijner eere slaan. Eenige derzelve bestaan er nog, waarop hij als een Bacchus wordt voorgesteld. Dus was de wijsbegeerte dier eeuwen; weinige beroemde mannen waren vrij van die schandelijke afschuwelijkheden, die onder de heerschappij der Christelijke zeden verdwenen, en die weder herleven, naar mate het

Christendom onder ons uitgedoofd wordt.

ANTIOCHUS I., bijgenaamd *Soter*, dat is *Verlosser*, zoon van SELEUCUS NICANOR, koning van *Syrië*, verliefde op zijne stiefmoeder STRATONICE, en huwde haar met toestemming van SELEUCUS; eene soort van bloedschande, welke zelfs in die bedorvene tijden waarin de zeden al hare veerkracht verloren hadden, verwondering baarde. In gemeenschap met zijnen vader, onderwierp hij de meeste der landen, die tusschen de *Kaspische-Zee* en den *Indus* gelegen waren, en herstelde er vele der steden, die ALEXANDER er gesticht had. Na den dood van SELEUCUS, behaalde hij zegepralen op den Bythiniërs, de Macedoniërs en de Galatiërs, en werd in eenen slag bij *Efeze* in het jaar 262 vóór J. C. gedood. STRATONICE was reeds vóór hem overleden: men bewees hun Goddelijke eer; eene schatting van gewone laffe vleijerij bij die verwijfde en verblinde volken in gebruik.

ANTIOCHUS II., bijgenaamd *Theos* of *de God* (want de buitensporigheid des Heidendoms, veranderde de namen der koningen in godslasteringen) volgde op zijnen broeder ANTIOCHUS SOTER, en deed PTOLEMEUS PHILADELPHUS den oorlog aan: hij eindigde denzelven met BERENICE te huwen, hoewel hij reeds twee zonen bij LAODICE had, die hem in het jaar 247 vóór J. C. vergiftigde, en SELEUCUS, haren zoon door de list van eenen zekeren ARTEMON op den troon deed plaatsen. Deze koning-goden waren niet veilig voor het laffhartigste verraad, en waren er dikwijls, door den haat, welken zij inboezemden zelve de oorzaak van. Daarna liet LAODICE BERENICE met den zoon, dien deze Prinses ANTIOCHUS gebaard had, ombrengen. Maar hare wreedheid bleef niet ongestraft: zij werd zelve gedood, in den oorlog welken PTOLEMEUS EVERGETES ondernam, om zijne zuster BERENICE te wreken.

ANTIOCHUS III., bijgenaamd *de Groote*, koning van *Syrië*, in het jaar 223 vóór J. C. opvolger van zijnen broeder SELEUCUS-CERAUNUS, werd in een bloedig gevecht, bij *Raphia* geleverd, door PTOLEMEUS-PHILOPATOR, overwonnen. Het duurde niet lang of hij herstelde deze nederlaag. Hij nam *Sardes* in, beteugelde de Meders en Perzers; onderwierp *Judea*, *Phenicië* en *Cœle-Syrië*, en beraamde grooter veroveringen, toen *Smyrna*, *Lampsacus*, en andere steden van *Aziatisch Griekenland* den Romeinen, om hulp verzochten. De senaat zond afgevaardigden

naar Antiochus, om hem op te eischen, aan Ptolemeus Epiphanes, het land terug te geven, dat hij hem ontnomen had, en de Grieksche steden ongestoord te laten. Wijl Antiochus geen gunstig antwoord gaf, zoo verklaarde hem *Rome* in het jaar 192 vóór J. C. den oorlog. Deze vorst, die Hannibal toen juist bij zich had, werd door dezen veldheer zoodanig aangevuurd, dat hij denzelven dacht te kunnen wagen; maar Acilius Glabrio bewees hem weldra het tegendeel. Hij dwong hem *Griekenland* te verlaten, en Scipio Aziaticus versloeg zijn leger geheel en al. Antiochus, gedwongen den vrede te vragen, verkreeg denzelven niet dan op bittere voorwaarden. Hij werd verpligt van al zijne Europesche bezittingen, en van die, welke hij aan deze zijde van het *Taurus-gebergte* in *Azië* had, afstand te doen. Eenigen tijd daarna werd hij in 187 vóór J. C. in *Elymaida*, waar hij den tempel van Jupiter Belus ging plunderen, vermoord. De Joden beroemen zich zeer op de voorregten, welke deze vorst hun verleende. Hij leverde het geld, dat voor de offeranden noodig was, en stond hun toe, om in de geheele uitgestrektheid zijner staten, volgens hunne wetten te leven. Deze vorst had uitmuntende hoedanigheden, maar dezelve waren niet duurzaam. „Tot op den ouderdom van 50 jaren, zegt een geschiedschrijver, had hij zich in al zijne betrekkingen met eene dapperheid, eene voorzigtigheid en eene vlijt gedragen, die al zijne ondernemingen hadden doen gelukken, en hem den bijnaam van *de Groote* verworven hadden. Maar sedert dien tijd had zijne wijsheid zeer afgenomen, en zijne zaken hadden denzelfden gang gegaan. Zijn gedrag in den oorlog tegen de Romeinen, het geringe gebruik, dat hij van de raadgevingen van Hannibal maakte, of liever, de minachting, waarmede hij dezelve behandelde, de schandelijke vrede, dien hij verpligt was aantenemen, bezwalkte den roem zijner eerste heldendaden, en zijn dood door eene goddelooze en heiligschendige onderneming veroorzaakt, drukte eene onuitwischbare vlek op zijnen naam."

Antiochus IV., zoon van den voorgaande, nam den bijnaam van *Epiphanes*, dat is: *den doorluchtige* aan. Hij verdiende veeleer dien van *Epimanes* die sommige hem gaven, en die *woedende* of *onzinnige* wil zeggen. Evenzeer als zijn vader den Joden gunstig was geweest, verklaarde hij zich den vijand derzelve. Na *Jeruzalem* belegerd en ingenomen te heb-

ben, zette hij den Hoogepriester Onias af, ontheiligde den tempel door de offerande, die hij er aan Jupiter *den Olympiër* opdroeg. Nam al de gewijde vaten mede, en deed de zeven Machabeïsche broeders en den grijsaard Eleazar sterven. Deze heiligschendige vorst had den troon van *Syrië* op Demetrius, zijnen neef, overweldigd: hij wilde Ptolemeus-Philometor, zijnen anderen neef ook van *Egypte* berooven, maar zijne poging was vruchteloos. Mathathias en Judas *de Machabeër* versloegen zijne legerbenden, hij zelf werd in *Elymaïde*, een door den rijkdom zijner tempels beroemd land, werwaarts zijne razende plunderzucht hem gelokt had, op de vlugt gedreven. Hij was niet ver van *Ecbatana* verwijderd, toen hij vernam dat Judas *de Machabeër*, Lysias verslagen had, dat hij zich van de sterke steden van *Judea* meester gemaakt, en den in den tempel geplaatsten afgod omvergeworpen had. Buiten zich zelven van woede, zeide hij, dat hij zelf naar *Jeruzalem* ging, en van die stad het graf der Joden wilde maken. Hij beval dus aan dengenen, die zijnen wagen voerde, onophoudelijk voorwaarts te gaan, en zijne reis te bespoedigen. Maar naauwelijks had hij deze woorden uitgesproken, of God sloeg hem met eene ongeneeslijke ziekte: hij gevoelde zich eensklaps door eene hevige pijn in de ingewanden, en eene kolijk overvallen, die hem de geweldigste folteringen veroorzaakten. In eene nieuwe woede tegen de Joden ontstoken, beval hij, dat men zijne reis nog des te meer bespoedigen zoude. Maar toen zijne paarden met onstuimigheid liepen, viel hij van zijnen wagen, zoo dat zijn ligchaam door dien val geheel gekneusd werd. » Aldus, zegt de heilige Schrift, zag zich degene, die zich door zijne trotschheid boven den stand des menschen willende verheffen, zich gevleid had van zelfs aan de baren der zee te kunnen bevelen, stervende in eenen stoel dragen, openlijk de almagt van God verkondigende, die in zijnen persoon uitblonk. Er kropen wormen uit zijn ligchaam, en het vleesch viel hem met stukken af, daarbij wasemde hij zulk eene besmettelijke lucht uit, dat het leger de stank niet kon verdragen. Deze man, die zich vroeger verbeeldde de sterren te kunnen bereiken, bevond zich in zulk eenen staat, dat niemand hem, uit hoofde van de verschrikkelijke besmetting, die hij verspreidde, kon dragen." Onverdragelijk voor zich zelven geworden zijnde, deed hij zijne vrienden komen, en zeide hun: » De slaap heeft zich van mijne

oogen verwijderd; mijn hart is geheel magteloos, en door de diepe kwelling, waarmede ik bevangen ben, gevoel ik al mijne krachten bezwijken. Ik heb in het binnenste mijner ziel gezegd: Hoe ongelukkig ben ik geworden, en in welken afgrond van droefheid, zie ik mij gedompeld, ik, die eertijds zoo gelukkig was, en te midden der magt, die mij omringde, zoo gevleid werd! Ik herinner mij thans de rampen, die ik in *Jeruzalem* heb te weeg gebragt..... Ik erken dus, dat ik daarom tot al die ellenden ben vervallen, en mijne overmatige droefheid doet mij thans in een vreemd land sneven." Hij beloofde de vrijheid aan de stad *Jeruzalem* te zullen wedergeven, haar de schoonste voorregten te verleenen, en met de stad *Athene* gelijk te zullen maken: hij verbond zich, om den tempel, dien hij vroeger geplunderd had, met kostbare geschenken te versieren, er het getal der gewijde vaten te vermeerderen, om uit zijne inkomsten de vereischte uitgaven voor de offeranden te verschaffen, en zelfs om een Jood te worden, en om het geheele land te doorloopen, ten einde de almagt van God te verkondigen. Maar zijn berouw steunde enkel op tijdelijke beweeggronden; hetwelk den gewijden schrijver heeft doen zeggen: *Deze goddelooze bad den Heer, van wien hij geene barmhartigheid moest ontvangen.* Hij overleed in het jaar 164 voor de Christelijke tijdrekening. Polybius verhaalt van dien vorst de ergerlijkste buitensporigheden, welke bewijzen, dat hij even zoo zinneloos als wreed en goddeloos was. Men zag hem dikwijls *midden* onder de ambachtslieden in hunne werkplaatsen, of met lichtmissen in kroegen, welke hij bijna altijd geheel bedwelmd verliet, en van deze dartele vrolijkheid, ging hij tot eene woedende onbezonnen drift over. Ontuchtige vrouwspersonen waren zijne staatsdienaars. Zal men zich wel behoeven te verwonderen, dat een vorst van zulk eene inborst, de vijand van God en van zijn volk was?

Antiochus V., bijgenaamd *Eupator*, volgde nog zeer jong zijnde in het jaar 164 vóór J. C. zijnen vader Antiochus-*Epiphanes* op. Op raad van Lysias, trok hij *Judea* met een leger van honderd duizend voetknechten, twintig duizend ruiters, twee en dertig olifanten en drie honderd krijgswagens; binnen, versloeg Judas *den Machabeër* (*) die zich niet dan

(*) De Feller *is hier verder gegaan, dan de heilige Schrift die nergens zegt, dat* Judas de Machabeër *door* Eupator *overwonnen is.* — *Zie* I Mach: *VI.*

na den dappersten tegenstand overgaf, en kwam den tempel van *Jeruzalem* belegeren. Maar vernomen hebbende, dat zijne hoofdstad, door eenen vijand was ingenomen, dien hij niet vertrouwde, sloot hij den vrede, op voorwaarden, die den Joden zeer voordeelig waren, en keerde naar zijn rijk terug, alwaar zijne eigene soldaten hem aan Demetrius, zijnen vollen neef, overleverden, die hem met Lysias, zijnen voogd, in het jaar 162 vóór J. C. deed ombrengen.

Antiochus VI., een zoon van Alexander Balas, koning van *Syrië*, regeerde slechts één jaar, 144 vóór J. C. Zijn voogd Tryphon, die zich van hem wilde ontdoen, liet door deszelfs geneesheeren, onder het volk uitstrooijen, dat de jonge vorst met den steen behebt was, van welken hij moest gesneden worden; onder deze kunstbewerking of liever marteling bezweek Antiochus, en Tryphon nam den titel van koning aan.

Antiochus VII. bijgenaamd *Sidetes* of *de Jager*, was de zoon van Demetrius *Soter*, beklom den Syrischen troon in het jaar 139 vóór J. C. In 131 verklaarde hij den oorlog aan Phraätes, koning der Parthers, en werd het volgende jaar in eenen slag met dien vorst gedood. Hij liet het rijk aan zijnen broeder Demetrius na.

Antiochus VIII. bijgenaamd *Grypos (Haviksneus)* koning van *Syrië*, was de zoon van Demetrius Nicator en van Cleopatra. Nadat deze vorstin haren anderen zoon Seleucus V., die zich tegen haren zin van de kroon had meester gemaakt, in het jaar 123 vóór J. C. door een pijlschot gedood had, plaatste zij Grypos op den troon. Deze jonge vorst vernomen hebbende, dat zijne moeder hem ook vergif had toebereid, noodzaakte haar zelve het in te zwelgen. Grypos werd door zijnen halven broeder Antiochus Cyzicus aangevallen, die zijne gemalin Typhena gevangen nam en dezelve deed ombrengen. Grypos werd uit zijn land verjaagd, doch keerde in hetzelve terug, en hield tegen zijnen broeder, nu eens met voor- en dan met tegenspoed, eenen achttienjarigen oorlog uit, tot dat hij, in het zes en twintigste jaar zijner regering, in het jaar 97 vóór J. C. door Heracleon gedood werd.

Antiochus IX., X., XI., XII., XIII., (93 — 64 v. J. C.) zwakke Syrische koningen, die de eene den anderen van den troon ver-

drongen, hun land arm maakten, en het eindelijk zelfs den Romeinen in handen speelden.

ANTIOCHUS *van Ascalon*, een Stoïsch wijsgeer, was een leerling van CARNEADES, en de meester van CICERO. LUCULLUS lokte hem naar *Rome* en schonk hem zijne vriendschap. Hij volgde eerst de gevoelens van PLATO, boven welke hij later die van ZENO verkoos. Men weet niet, of hij zich altijd aan de laatste gehouden heeft, wijl er noch in de gevoelens, noch in het gedrag dier oude wijzen iets bestendigs te vinden was. — Men moet hem niet verwarren met eenen anderen ANTIOCHUS, een *Cynisch* wijsgeer, die groote weldaden ontving van de keizers SEVERUS en CARACALLA, waardige voorwerpen, om de lessen en voorbeelden van het *Cynismus* te beloonen.

ANTIOCHUS, monnik en daarna abt van het klooster van den heiligen SABBAS in *Palestina*, schreef in het Grieksch, op verzoek van EUSTATHIUS, abt van een klooster bij *Ancyre* en voor dien religieus, een zedelijk uittreksel der heilige Schrift, getiteld: *Pandectæ divinæ Scripturæ in centum nonaginta distinctas homilias una cum exhomologesi*, hetwelk alles bevatte, wat voor de zaligheid noodzakelijk was. TILLEMONT een Karthuizer te *Parijs*, heeft hetzelve uit het Grieksch in het Latijn vertaald, en Pater FRONTON LE DUC heeft eene oorspronkelijke uitgave van hetzelve bezorgd: dit werk is in 137 kapittels of homeliën verdeeld. In het 107e spreekt de schrijver over de inneming van *Jeruzalem* door CHOSROËS in 614, over de wijze, waarop de stad geplunderd, het hout van het heilige Kruis weggenomen werd enz. Hij voegt er een dichtstuk bij, waarin hij het verlies van het ware Kruis, dat de Perzers, zegt hij, met hunnen buit hadden medegenomen, betreurt. Het dichtstuk van ANTIOCHUS wordt in het Grieksch en in het Latijn in de *Bibliotheca patrum* gevonden. ANTIOCHUS leefde in de zevende eeuw.

ANTIOCHUS, Bisschop van *Ptolemaide*, in *Phenicië*, leefde in het begin der vijfde eeuw; in het jaar 400 kwam hij te *Konstantinopel*, toen de heilige JOANNES CHRYSOSTOMUS er afwezig van was, en predikte er met zulk eenen goeden uitslag, dat hij, zoowel als de heilige JOANNES CHRYSOSTOMUS den bijnaam van *Gulden-mond* verdiende. Men zegt, dat deze prelaat de prediking van het Evangelie tot zijne eigene eerzucht deed dienen, en dat hij met goederen en geschenken beladen, naar zijn Bisdom terug keerde

de. SEVERIANUS VAN GABALES, aan wien de heilige JOANNES CHRYSOSTOMUS de zorg over de kerk van *Konstantinopel*, gedurende zijne afwezigheid, had toevertrouwd, maakte zich ANTIOCHUS tot zijnen vriend, en muntte, even als hij, in de prediking uit. SOCRATES en SOZOMENUS beschuldigen den heiligen CHRYSOSTOMUS, den goeden uitslag der predikatiën van ANTIOCHUS en SEVERIANUS met eene soort van afgunst vernomen te hebben. Daarna voegden zich ANTIOCHUS en SEVERIANUS bij THEOPHILUS *van Alexandrië*, ACACIUS *van Berea* en CYRINUS *van Calcedonië* en werden de vervolgers van den heiligen JOANNES CHRYSOSTOMUS. Keizer ARCADIUS, tot wien zij zich ter bereiking van hun oogmerk, bijzonder hadden gewend, zond den Heilige zelfs een bevel, dat in deze bewoording vervat was. ACACIUS, ANTIOCHUS, SEVERIANUS en CYRINUS *hebben uwe veroordeeling op hun eigen hoofd. Stel dus niet uit u aan God te bevelen en de Kerk te verlaten.* — THEOPHILUS, ACACIUS, ANTIOCHUS en SEVERIANUS zijn de vier prelaten, welke de Heilige in een zijner brieven verwerpt, waarin hij, na van de beide eerste gesproken te hebben, zegt. *En wat behoef ik over* SEVERIANUS *en* ANTIOCHUS *te spreken, wier misdaden zoo algemeen bekend zijn, dat de schouwtooneelen er zelfs van weêrgalmen.*

ANTIOPE, dochter van NYCTEUS, koning van *Thebe*, was in *Griekenland*, om hare schoonheid, beroemd. Daar zij zich door haren minnaar, dien zij zeide JUPITER te zijn, had laten verleiden, was zij verpligt, om den toorn van haren vader te vermijden, bij EPOPEUS, koning van *Sicyone* de vlugt te nemen, welke vorst met haar in den echt trad. NYCTEUS, vast besloten, om zich te wreken, trok dadelijk tegen hem te veld; maar doodelijk gewond zijnde, droeg hij aan LICUS, zijnen broeder, den last op, de misdaad zijner dochter te wreken. De dood van EPOPEUS, die kort daarna plaats had, maakte een einde aan den oorlog, en ANTIOPE werd in eene gevangenis opgesloten, alwaar zij van AMPHION en ZETHES beviel. In het vervolg gaven haar hare kinderen de vrijheid weder, doodden LICUS, en bonden DIRCÉ, zijne vrouw, aan de horens van eenen woedenden stier, die haar ook deed omkomen. Men weet niet zeker wat er later van ANTIOPE geworden is.

ANTIOPE, koningin der Amazonen, werd door HERCULES overwonnen, gevangen genomen en aan THESEUS ge-

geven, die haar huwde. Zij had hem eenen zoon gebaard Hippolytus genoemd. Sommigen zeggen, dat zij gedood werd, in eenen slag bij *Athene;* anderen doen haar door de hand van Theseus sterven, nog anderen eindelijk veranderen al de namen en daadzaken dezer geschiedenis. In het gebied der fabelen zijn alle verhalen even goed en gangbaar.

Antipas, een zeer oordeelkundige Jood, en tevens een der aanzienlijkste inwoners der stad *Jeruzalem*, die de rampen voorziende, waarmede de Joden door den opstand der muitelingen bedreigd werden, koning Agrippa ging verzoeken, van zich naar *Jeruzalem* te begeven, ten einde de rust in de stad te herstellen. Hij werd door dezelfde muitelingen gevangen genomen en gedood.

Antipas (Herodes) — Zie Herodes.

Antipas (*Heilige*) was een der eerste leerlingen des Zaligmakers, en onderging den marteldood te *Pergamus*, alwaar hij Bisschop was. Zijne levensbeschrijving vermeldt dat hij in eenen gloeijenden koperen stier werd gesloten; maar hoe oud die acten ook wezen mogen, zijn dezelve echter niet zeergeloofwaardig; zijn marteldood *is* echter ontwijfelbaar, daar dezelve in het *Boek der Openbaring II.*, 13, waar J. C. hem *eenen getrouwen getuige* noemt, uitdrukkelijk bevestigd wordt. Ook wordt er de plaats van zijnen marteldood evenzeer uitgedrukt.

Antipater, staatsdienaar van Philippus *van Macedonië*, en onder Alexander *den Groote*, stadhouder van *Macedonië* en *Griekenland*, een man, even zoo *groot op* het slagveld als in het staatskabinet. Hij sloeg en onderwierp de Spartanen, die juist toen Alexander in *Azië* was, eenen opstand verwekt hadden. Desniettegenstaande werd hij door Olympias, de heerschzuchtige moeder van Alexander, verdacht gemaakt en tot den koning geroepen, en in zijne plaats Craterus benoemd, hetwelk beide echter niet gebeurde, daar er eene hoogere magt tusschen trad, die, terwijl zij tot den Grooten Alexander zeide: » Tot hiertoe en niet verder," ook de uitvoering dezer verordening verijdelde. Steeds blijft het in het duistere of het lot, dat Alexander trof, hem niet door het *gift* van Antipater was *toebereid*: » Zeker is het," zegt een geschiedschrijver, » dat hij zich nooit van deze vlak heeft kunnen zuiveren, en dat zoo lang als hij leefde de Macedoniërs, hem als eenen verrader verachtten, die Alex-

ANDER vergeven had." In de deeling, na den dood van ALEXANDER, werd hem zijn stadhouderschap toegelegd, en hij tot voogd van het nog ongeboren kind van ALEXANDER benoemd. De Grieken, die aan het muiten waren geslagen, werden door hem weder beteugeld, en de aanslag van PERDICCAS, om hem te vermoorden, mislukte. ANTIPATER stierf eindelijk in eenen hoogen ouderdom in het jaar 317 vóór J. C. Zeer zonderling is het, dat hij tot zijnen opvolger, niet zijnen zoon CASSANDER, maar POLYSPERCHON benoemd had, welke benoeming over *Macedonië* en *Griekenland* het ongeluk verspreidde, waaronder deze landen later gebukt gingen.

ANTIPATER I., koning van *Macedonië* en broeder van PHILIPPUS, betwistte, na den dood van PHILIPPUS den troon aan ALEXANDER, zijnen tweeden broeder, en liet zijne moeder THESSALONICA, welke hij verdacht hield, zijnen mededinger te begunstigen, ter dood brengen: hij werd door LYSIMACHUS in het jaar 292 vóór J. C. gedood.

ANTIPATER II., koning van *Macedonië*, was de zoon eens broeders van CASSANDER. Nadat PTOLEMEUS CERAUNUS, in het jaar 280 vóór J. C. gedood was; volgde zijn broeder MELEAGRUS hem op, en hield den oorlog nog twee maanden vol. Daarna werd ANTIPATER tot koning uitgeroepen; maar na vijf en veertig dagen geregeerd te hebben, plaatste men de kroon, op het hoofd van SOSTHENES, die een dapper veldheer was.

ANTIPATER, een Idumeër en de zoon van den landvoogd van *Idumea*, omhelsde de partij van HYRCANUS, en deed hem op nieuw den troon van *Judea* beklimmen. ANTIPATER genoot al het aanzien, hetwelk hij door zijne diensten verdiende, en maakte zich aangenaam bij de Romeinen, door zijne verkleefdheid aan hunne belangen. CÆSAR, dien hij in den Egyptischen oorlog groote diensten had bewezen, schonk hem het Romeinsche burgerregt, en het stadhouderschap van *Judea*. Hij werd in het jaar 49 vóór J. C., door een' Jood, een zijner vrienden, die hem verdacht hield, van naar de koninklijke waardigheid te streven, door vergif van het leven beroofd. HERODES *de Groote*, zijn zoon, liet te zijner eer, de stad *Antipatris* bouwen.

ANTIPATER, oudste zoon van HERODES, bijgenaamd *de Groote*, dien hij bij een Ascalonitische vrouw, DORIS genaamd,

verwekt had, werd door zijnen vader, die hem eene gewone opvoeding had doen geven, en die hem met zijne zonen Alexander en Aristobulus welke Mariamne hem gebaard had, wilde vergelijken, aan het hof teruggeroepen. Antipater bediende zich van deze gelegenheid, en verbitterde zijnen vader zoo zeer tegen deze beide ongelukkige prinsen, dat Herodes dezelve eindelijk deed sterven. Na hunnen dood, wilde Antipater ook dien des konings bespoedigen, ten einde in zijne plaats te kunnen regeren. Herodes ontdekte deze zamenzwering, juist terwijl hij hem naar Augustus had gezonden, met zijn testament, waardoor hij hem als erfgenaam verklaarde. Hij riep dien ondankbaren zoon, die zijne beide andere broeders Archelaus en Philippus juist mede beschuldigd had, dadelijk terug; voor Varus van zijnen aanslag overtuigd, werd hij gevangen genomen. Toen hij eindelijk vernam, dat hij, op het gerucht van zijnen dood, de wachten had willen omkoopen, liet hij hem ter dood brengen.

Antipater *van Sidon*, een Stoïcijn, beoefende in 136 vóór J. C. de wijsbegeerte en de dichtkunde. In de *Anthologie* komen er verscheidene puntdichten van hem voor. Cicero roemde zijne bijzondere gemakkelijkheid, om verzen te maken; Volgens Plinius en Valerius Maximus, had deze wijsgeer jaarlijks op den verjaardag zijner geboorte eene één-dags koorts, en het was ook op dien dag, zegt men, dat hij overleden is.

Antipater (Lælius Callus) een Latijnsch geschiedschrijver, die omtrent het jaar 124 vóór J. C. bloeide; schreef eene *Geschiedenis van den tweeden Punischen oorlog*. Hadrianus stelde hem boven Sallustius even gelijk hij Ennius boven Virgilius verkoos. Wij hebben eenige fragmenten van zijne werken; Antonius Augustinus heeft dezelve, met die van andere geschiedschrijvers verzameld; dezelve zijn te *Antwerpen* in 1511 gedrukt.

Antiphanes, een kluchtdichter, leefde onder de regering van Alexander, aan wien hij eenige zijner tooneelstukken voorlas. Eens toen hij zag, dat de koning er weinig vermaak in scheen te scheppen, zeide hij hem: *Om vermaak in zulke gedichten te scheppen, moet men, o vorst! losbandige partijen bijgewoond hebben, en dikwerf in de plaatsen van den wellust een kampvechter zijn geweest.* En indedaad de meeste blijspelen der ouden hebben dergelijke onderwerpen. Atheneus, die ons deze bijzon-

derheid mededeelt, haalt verscheidene stukken van ANTIPHANES aan, en PALLUX eenige andere. SUIDAS zegt, dat hij geboortig was van *Colophon*, en op het eiland *Chio* in den ouderdom van 74 jaren overleed.

ANTIPHATES, koning der Lestrigonen, een volk van *Latium novum*, in *Italië* daar, waar thans een gedeelte van het land van *Labour*, in het koninkrijk *Napels*, aan den oever der *Toskaansche Zee*, is gelegen, was een kleinzoon van LAMUS, die de stad *Formies* bij *Gaietto* bouwde. Het was aan hem, dat ULYSSES drie bevelhebbers zijner vloot zond, om hem de vrijheid te vragen, in zijn gebied aan land te mogen stappen, ten einde zich eenigzins te kunnen ververschen; maar deze koning, die een menscheneter was, vervolgde de drie afgevaardigden, waarvan er twee zich redden; doch de derde door die barbaren verslonden werd. Daarop kwam ANTIPHATES met zijn gevolg de schepen van ULYSSES aanranden, en door er eene menigte steenen en stukken hout op te werpen deed hij dezelve zinken, behalve dat van ULYSSES hetwelk het ruime sop koos.

ANTIPHILUS, een Egyptisch schilder en tijdgenoot van APELLES, wiens mededinger hij was. — PLINIUS spreekt over eenen anderen ANTIPHILUS, die eenen jongen schilderde, welke het vuur aanblies, waarvan de gloed zijne schoonheid deed schitteren. Wijl de schilderstukken, die nachtgezigten voorstelden, toenmaals een soort van wonder waren (Zie APELLES) zoo werd deze schilderij door PLINIUS zeer bewonderd.

ANTIPHON, een Atheensch redenaar, werd te *Rhamnus* in *Attika* geboren, waardoor hij den bijnaam van *Rhamnusiër* verwierf. Men zegt, dat hij de eerste was, die de welsprekendheid tot eene kunst maakte, en die voor geld onderwees en pleitte. Men had verschillende werken van hem. Er zijn zestien redevoeringen tot ons gekomen, die hem gewoonlijk worden toegeschreven, en die in de verzameling der oude Grieksche redenaars van ETIENNE, 1575 in fol. gevonden worden. Zij bezitten meer hoogdravendheid dan wezenlijke welsprekendheid, en regtvaardigen de lofspraken niet, die de oude redenaars aan dezelve hebben toegezwaaid. Hij overleed in het jaar 411 vóór J. C. THUCYDIDES was zijn leerling; PHOTIUS zegt, zijn meester. — VOSSIUS onderscheidt twee ANTIPHON's, de eene van *Rhamnus*, ouder dan THUCYDIDES, de andere, die na hem geleefd zou hebben.

Antisthenes, een Atheensch wijsgeer, de stichter der Cynische sekte, gaf in den beginne onderwijs in de welsprekendheid. De wijsbegeerte van Socrates deed hem de redeneerkunde vaarwel zeggen, hij zond zijne leerlingen terug terwijl hij hun zeide: *Gaat eenen meester zoeken, wat mij betreft, ik heb er eenen gevonden.* Dit belette echter niet, dat hij eene afzonderlijke sekte vormde. Om des te gemakkelijker te kunnen filozoferen, verkocht hij al zijne goederen, en behield niets dan eenen mantel, die daarenboven geheel verscheurd was. Socrates, die zulks zag, zeide hem: *Ik zie uwe ijdelheid door de gaten van uwen mantel.* Hij verachtte den adel en de rijkdommen, om zich aan de deugd te verbinden, die, volgens hem, enkel de verachting der dingen was, die de menschen op prijs stellen. Door iemand gevraagd zijnde, waartoe de wijsbegeerte hem noodig was geweest, antwoordde hij met eene trotschheid, welke aan die oude wijzen gewoon was: *Om met mij zelven te leven.* Men zou hem welligt hebben kunnen antwoorden. *Pas op, dat gij niet met een goddeloos mensch levet.* Deze wijsgeer onderwees de eenheid van God; maar op eene flaauwe, lafhartige en valsche wijze. (Zie Stilpo, Plato enz). Hij voegde daarenboven bij deze waarheid de dwaalleer van den zelfmoord. *De ziel*, zeide hij, *betaalt het verblijf te duur, dat zij in het ligchaam houdt: dit verblijf verdelgt haar, en doet haar haar aanzien verliezen, en men kan haar niet te vroeg naar haar wâre vaderland terugzenden.* Diogenes, zijn leerling, maakte vrij wel gebruik van deze lessen der ijdelheid, en overtrof hem in die van het *Cynismus.* Antisthenes leefde in het jaar 404 vóór J. C. Zie hier ten naasten bij, hetgene, wat hij het redelijkste heeft gezegd, want men heeft de nietsbeduidendste zedespreuken, aan die oude pedagogen ontsnapt, als wonderen verzameld: *Het is beter in de klaauwen der raven, dan in de handen der vleijers te vallen: de eerste azen enkel op de lijken, maar de anderen verslinden ook de levenden..... De afgunstigen worden door hun eigen karakter verteerd, zoo als het ijzer door de roest..... Het is ongerijmd, dat men de tarwe van het onkruid scheide, dat men de nutteloze soldaten uit een leger verjage, en dat men de maatschappij niet van de booswichten zuivere, die haar bederven..... Het enkele goed dat ons niet kan ontnomen worden, is het vermaak eene goede daad verrigt te hebben.* — Zijne *Brieven* zijn met die der overige Socrati-

sche wijsgeeren, *Parijs*, 1637, in 4.to gedrukt. — Men moet hem niet verwarren met eenen anderen ANTISTHENES, wiens *Redevoeringen* men in de Grieksche redenaars van ALDE vindt, 1513 in fol. — PHLEGON spreekt van eenen ANTISTHENES, die een geschiedschrijver en een peripatetisch (wandelend) wijsgeer was; welligt is deze dezelfde als bovengenoemde schrijver der Redevoeringen.

ANTOINE (NICOLAAS) een Hervormd predikant, die zich der Joodsche natie niet ongenegen toonde, een Jood wilde worden, en in zijne dolzinnigheid over de Godheid van CHRISTUS uitvaarde, waarom hij ook in 1632 te *Geneve*, als een' Godslasteraar, gewurgd en zijn ligchaam verbrand werd.

ANTOINE (PAULUS GABRIËL) een Jesuit, zag het eerste licht in 1679 te *Luneville*, en overleed in 1743 te *Pont à Mousson*, na met roem de wijsbegeerte en godgeleerdheid onderwezen te hebben. Men heeft van hem: 1.° *Theologia universa dogmatica*, *Parijs*, 1740, 7 Dl.n in 12.°, te *Menz*, door de zorg van pater OFFERMAN, die hetzelve vermeerderd en beter verdeeld heeft, herdrukt. In het 3e deel vindt men eene goede wederlegging der dwalingen van FEBRONIUS. — 2.° *Theologia moralis*, *Parijs*, 1744, 4 Dl.n in 12.° De zedeleer van pater ANTOINE wordt meer op prijs gesteld, dan zijne leerstellige Godgeleerdheid, hoewel de laatste niet zonder verdienste is. BENEDICTUS XIV. beval, dat men zich van deze *Theologia Moralis* in het collegie der *Propaganda* zoude bedienen. Hij verwijdert zich in de uitspraak over de gewetenszaken van de onregelmatige gevoelens eeniger leden zijner societeit. Zijne godsvrucht beantwoordde aan zijne kunde. Hij is de uitgever der geestelijke werken van pater CAUSSADE zijn' medebroeder, geweest, en heeft daarenboven eenige stichtelijke werkjes in het licht gegeven.

ANTOINE (JACOBUS DIONYSIS), een bouwkunstenaar den 6 April 1733 te *Parijs* geboren. De zoon van eenen eenvoudigen schrijnwerker zijnde, was hij in den beginne een metselaar. Tot opziener der aannemers van publieke werken gekozen, had hij de gelegenheid, om de gaven, die hij van de natuur ontvangen had, te ontwikkelen; het onderwijs bevorderde zijnen natuurlijken aanleg, en hij was weldra in staat, om de schoonste plannen te ontwerpen en ten uitvoer te brengen. Het gewelf van het

geregtshof, de trap van hetzelfde gebouw, de munt te *Parijs*, zijn nog bestaande getuigen zijner verdiensten. Het hôtel van *Berwick* te *Madrid*, de munt te *Berne*, zijn mede het werk van Antoine, die in 1799 tot lid van het Instituut werd benoemd, en den 24 Augustus 1801 overleden is. Men heeft zijne lofrede door den Heer Lassault, te *Parijs* 1801 in 8.vo gedrukt.

Antoinette *van Orleans*, dochter van den Hertog van *Longueville*, werd aan Karel van Gondi uitgehuwd, die bij *Mont-Saint-Michel*, dat hij wilde overrompelen, sneuvelde. De begoochelingen der wereld moede, ging zij in 1599 onder de Feuillantinen, en vervolgens, op verzoek des Pauses, in de orde van *Fontevrault*, welke zij door eene stipte inachtneming der kloosterregels en hare deugden stichtte, zonder ooit te willen toestemmen abdis te worden. Door het verlangen naar eene gestrengere levenswijze bezield, verliet zij die orde, stichtte de Congregatie van het *Calvarium* en stierf in den geur van heiligheid in het jaar 1618.

Antoinette (Marie). Zie Marie-Antoinette-Josephe-Jeanne *van Oostenrijk*, Koningin van *Frankrijk*.

Antonelli (Nicolaas), Kardinaal in 1697 of 1698 te *Sinigglio*, in het Hertogdom *Urbino* geboren, onderscheidde zich door eene zeldzame en diepe geleerdheid. Nadat hij den geestelijken staat omhelsd, en zich aan het hof van *Rome* verbonden had, bekleedde hij er verschillende geestelijke bedieningen, en werd eindelijk onder Clemens XIII. Kardinaal. Hij was zeer ervaren in de kennis der Oostersche talen. Hij volgde op den Kardinaal Passionei in den post van Secretaris der Breven, en overleed den 24 September 1767. Hij heeft in het licht gegeven: 1.° Eene Latijnsche Verhandeling *De titulis quos sanctus Eparistus romanis præsbyteris distribuit*, 1725 in 8.vo — 2.° *Ragioni della sede apostolica soprà il ducato di Parma e Piacenza, esposte à sovrani e principi catolici dell' Europa*, 1742, 4 dl.n in 4.to, te *Rome* zonder den naam van den schrijver gedrukt. — 3.° *Sancti Athanasi, archiepiscopi Alexandriæ, interpretatio Psalmorum*, *Rome*, 1746 in fol. — 4.° *Vitus missale romanum præfationibus et notis illustratum*, *Rome* 1756 in 4.to — 5.° Italiaansche Gedichten, waarvan men er eenige vindt in het 10.e deel van de *degli Arcad. di Roma*, 1747 in 8.vo

Antonia, eene dochter van

Marcus Antonius en Octavia, zuster eener andere Antonia, de grootmoeder van Keizer Nero, was eene der deugdzaamste vrouwen van haren tijd, hoewel haar vader een der losbandigste Romeinen was. Zij trouwde met Drusus, zoon van Livia en broeder van Tiberius, en nadat zij hem verloren had, wilde zij, hoewel zij nog vrij jong was, nimmer weder in het huwelijk treden. Drusus liet haar drie kinderen na; twee zonen, Germanicus, vader van Caligula, en Claudius, die later Keizer is geworden; en eene dochter, Livia genoemd, door hare buitensporigheden berucht. Enkellijk aan de opvoeding harer kinderen verbonden, vormde zij van Germanicus eenen held, die de afgod des rijks werd; maar zij moest de smart ondervinden, dezen vorst in den bloei zijner jaren te zien weggemaaid. Zij was het, die aan Tiberius de ontwerpen van Sejanus, zijnen gunsteling, ontdekte. Antonia genoot in het begin eenige voldoening van haren kleinzoon Caligula, die haar door een besluit van den senaat, dezelfde eerbewijzen deed toekennen, welke men vroeger aan de keizerin Livia had bewezen; maar later behandelde hij haar zeer wreedaardiglijk: men wil zelfs, dat hij haar in het jaar 38 na J. C. deed vergeven.

Antonia. — Zie Claudia Antonia.

Antoniano (Sylvius) werd in 1540 te *Rome* van zeer arme ouders geboren. Zijne talenten blonken in zijne prilste jeugd reeds uit. De Hertog van *Ferrare*, door zijnen geest bekoord, deed hem zorgvuldig door de bekwaamste meesters opvoeden. In den ouderdom van 10 jaren reeds, maakte hij, over welk onderwerp men mogt begeeren, dadelijk verzen voor de vuist. Een Kardinaal gaf hem eens eenen ruiker, met het verzoek denzelven aan dengenen van het gezelschap aan te bieden, die Paus zou worden; en het kind bood hem den Kardinaal van Medicis aan, met een lofgedicht, dat hij op denzelfden oogenblik uitsprak. Medicis, op den stoel van den heiligen Petrus verheven zijnde, bragt zich zulks te binnen, en benoemde hem tot Hoogleeraar der schoone letteren, in het Romeinsch Collegie. Hij werd vervolgens onder Pius V. secretaris van het heilige Collegie, en onder Clemens VIII., die zijne verdiensten in 1598 met het purper beloonde, secretaris der Breven. De arbeid verkortte zijne dagen, want vijf jaren daarna, overleed hij in den ouderdom van 63 jaren, achtbaar door alle priesterlijke deugden, vooral door de kuischheid, die hij onge-

schonden bewaarde. Er zijn door hem nagelaten *Brieven*, *Commentaria's*, *Gedichten*, *Leerreden*, en *Verhandelingen*. *De Christiana puerorum educatione*; *De obscuritate solis in morte* CHRISTI; *De primatu* PETRI; *De successione apostolorum* enz.

ANTONIDES VAN DER GOES (JOANNES). — Zie GOES.

ANTONINUS-PIUS (TITUS AURELIUS FULVIUS BOJONIUS), Romeinsch keizer, van ouders geboren, die oorspronkelijk van *Nimes* waren, zag den 19 September van het jaar 86 der Christelijke tijdrekening, te *Lanuvium*, eene Italiaansche stad, het eerste levenslicht. Eerst tot stedehouder in *Azië*, daarna tot landvoogd in *Italië*, en in het jaar 120 tot Consul benoemd, toonde hij reeds in deze eerste bedieningen, wat er op den keizerlijken troon van hem te wachten was, namelijk zachtmoedigheid, wijsheid, voorzigtigheid, gematigdheid, regtvaardigheid. Keizer HADRIANUS nam hem als zoon aan, en in het jaar 138 werd hij deszelfs opvolger. Hij schonk dadelijk na zijne verheffing, aan verscheidene personen de vrijheid, die op bevel van HADRIANUS gevangen genomen, en door dien vorst ten dood bestemd waren. De senaat, door het begin zijner regering bekoord, schonk hem den eernaam van PIUS, en beval, dat men te zijner eere standbeelden zoude oprigten. ANTONINUS verdiende dezelve. Hij verminderde de belastingen, en verbood iemand, om de ligting der buitengewone schattingen te onderdrukken. Hij leende het oor aan de klagten der te zwaar belasten, en besteedde geheel zijn ouderlijk erfdeel aan aalmoezen. Zijn naam werd door de vreemdelingen even zeer geëerbiedigd als door zijne onderdanen. Verscheidene volken zonden hem afgevaardigden, andere wilden, dat hij hun vorsten zoude geven. Koningen zelfs kwamen hem huldigen. Meer bezorgd om zijn volk door den vrede gelukkig te maken, dan om hen, door de zucht, om zijn gezag uit te breiden met belastingen te overladen, wist hij den oorlog te vermijden, en zijn naam alleen was in staat, om de onbeschaafdste volken te beteugelen. *Rome* en de wingewesten des rijks bloeiden nooit zoo zeer als onder zijn bestuur. Indien eene zijner steden door eenige ramp geteisterd werd, troostte hij dezelve door zijne milddadigheid. Indien eene andere door den brand werd verwoest, bouwde hij dezelve, uit de publieke schatkist, weder op. Op deze wijze handelde hij ten opzigte van *Rome*, *Narbonne*, *Antiochië* en vele andere steden. Bij

overstroomingen en dure tijden, verleende hij alle hulp, die dergelijke plagen verderden. Hij versierde verschillende steden met prachtige en nuttige gedenkteekenen. Hij wilde niet, dat de senaat ongelukkigen zou opsporen, die tegen hem hadden zamengespannen. Wanneer men hem de overwinningen dier doorluchtige moordenaars prees, welke de aarde verwoest hebben, zeide hij met Scipio *den Afrikaner*: *Ik verkies het leven van eenen burger boven den dood van duizend vijanden.* De Christenen werden dagelijks, en zelfs in den naam en op het gezag des Keizers aan de woede der Heidenen opgeofferd. De heilige Justinus deed hem eene schriftelijke verdediging derzelve toekomen, die zijne goedkeuring wegdroeg. Hij vaardigde een edikt uit, ten voordeele der Christenen, waarin hij zich uitlaat over hunne standvastigheid, en de zegepralen, die zij op hunne vijanden behaalden, door den dood voor de verdediging huns geloofs te trotseren; over het vertrouwen, dat zij in het Wezen stellen, hetwelk zij aanbidden, en over hunne verkleefdheid aan zijnen dienst. Hij noemt hetzelve eenvoudig *God* en de *Eeuwige*. Het is waarschijnlijk, dat dit edikt de vervolging, ten minste in de Aziatische gewesten, aan welke hetzelve gerigt is, deed ophouden. Julius Scaliger heeft beweerd, dat dit bevelschrift, ons door Eusebius medegedeeld, een ondergeschoven stuk was; andere beoordeelaars, die hetzelve als echt erkennen, hebben het aan Marcus Aurelius toegeschreven; maar zij bedriegen zich. Het edikt is een echt stuk, en is door Antoninus uitgevaardigd. Men kan hierover de verhandeling raadplegen van den Heer Tobias Godefridus Hegelmayer te *Tübingen* 1776, 1 dl. in 4.to gedrukt. Dit geschrift belette intusschen niet, dat er nog vele Christenen gemarteliseerd werden. Deze zwakke en vreesachtige vorst had geen moeds genoeg, om zich als beschermer der geloovigen te verklaren, noch om hunne verdediging tegen de woede van het gemeen of de boosaardigheid der gewestelijke landvoogden op zich te nemen. Antoninus overleed in het jaar 161 der Christelijke jaartelling, en werd door de Romeinen algemeen betreurd. Zijne goede hoedanigheden waren echter door verscheidene ondeugden bezwalkt geweest, en voornamelijk door zijne verslaafdheid aan de vrouwen, die zulk eenen invloed op zijnen geest uitoefenden, dat zij, volgens haar welbehagen, over de eerposten en bedieningen dikwijls ten gunste dergene beschikten, welke dezelve het minste waardig waren. Julius Capitolinus berigt ons,

dat Repentinus tot dat getal behoorde. Men kan ook de verregaande zorgeloosheid niet bewimpelen, waarmede hij de uitzinnige losbandigheid zijner vrouw verduurde (Zie Faustina), noch de heiligschendige dwaasheid, dezelve na haren dood tot eene godin te verheffen, haar eenen tempel toe te wijden, en haar door den senaat eene goddelijke eer te doen bewijzen; het is om deze reden, dat Keizer Julianus, dan zelfs, wanneer hij de wijsheid van zijn bestuur prijst, hem nadrukkelijk berispt en in een belagchelijk licht plaatst. Hetgeen, wat hem al verder hatelijk maakt, is het vreemde plan, dat hij had, om aan Keizer Hadrianus, een' zoo wel door zijne wreedheid als door zijn slecht bestuur, verfoeijelijken vorst, wiens nagedachtenis de senaat wilde onteeren, dezelfde eer te doen bewijzen. Zie hier een trek, die zijne gematigdheid zoo wel als de opgeblazenheid der wijsgeeren van dien tijd bijzonder kenschetst. Antoninus, landvoogd van *Azië* zijnde, werd toen hij te *Efeze* kwam, in de woning van den wijsgeer Polemon gehuisvest. Toen de laatste terugkwam, maakte hij zoo veel geweld, dat hij den landvoogd noodzaakte in het holste van den nacht zijn huis te verlaten. Nadat Antoninus Keizer was geworden, kwam Polemon te *Rome*, om den vorst zijne opwachting te maken. Antoninus zeide hem met een lagchend gelaat: *Ik heb bevolen, dat men u in mijn paleis logere; gij kunt uw appartement uitkiezen, zonder, dat gij behoeft te vreezen, dat men u om middernacht wegjage* (*). Maar de hovelingen konden niet nalaten op te merken, dat er niemand lafhartiger, noch volgens de omstandigheden, onbeschaamder is, dan de wijsgeeren.

Antoninus, dit is de naam van den opsteller eener *reisbeschrijving* en van een *Iter Britannicum*, soms aan keizer Antoninus, en soms ook wel aan Marcus-Aurelius Antoninus toegeschreven; maar die noch van den eenen noch van den anderen zijn. Sommige beoordeelaars zijn van gevoelen geweest, dat de reisbeschrijving ten tijde van Antoninus Caracalla geschreven is, anderen doen dezelve in 337 geboren worden.

(*) Men zou er de volgende anekdote ten opzigte van Polemon kunnen bijvoegen. Deze onverdraagzame wijsgeer, had in de renbaan (*circus*) een geschil met eenen schouwspeler en joeg hem van het tooneel. Deze gaat zich daarover dadelijk bij den Keizer beklagen. Wel hernam Antoninus, u heeft hij op helderen dag, maar mij in het midden van den nacht weggejaagd, en ik heb er mij nooit over beklaagd.

ANTONINUS (*Heilige*), in 1389 te *Florence* geboren, een Dominikaner, en later Aartsbisschop van *Florence*, onderscheidde zich door zijne godsvrucht en kunde. EUGENIUS IV., die hem, op verzoek der Florentijners, op dien stoel had geplaatst, had niet dan reden van tevredenheid over zijn werk. ANTONINUS, ondanks zich zelven Bisschop geworden, bezat al de deugden van zijnen nieuwen staat en behield onder den mijter de geheele gestrengheid des kloosters: zijne diocesanen waren zijne kinderen; hij beroofde zich van alles, om in hunne behoeften te voorzien. De pest en de hongersnood, die na elkander zijn bisdom teisterden, gaven hem gelegenheid, om zijnen moed en zijne liefdadigheid aan den dag te leggen. Hij zeide: » Dat de kerkelijke inkomsten het erfdeel der armen, en niet bestemd waren, om de pracht en weelde der kerkvoogden te onderhouden." Hij overleed in 1459, in den ouderdom van 70 jaren. De heilige Stoel had voor hem altijd zoo veel achting en eerbied, dat Paus EUGENIUS IV., in zijne armen wilde sterven, dat PIUS II. (ÆNEAS SYLVIUS) bij zijne lijkplegtigheid tegenwoordig was, en dat ADRIANUS VI., hem onder de Heiligen plaatste. De tweede der genoemde Paussen heeft in zijne werken de stichtelijke geschiedenis der deugden diens doorluchtigen Aartsbisschops opgeteekend. Wij bezitten van den heiligen ANTONINUS: 1.° *Historiarum opus trium partium historialium seu chronica libri* XXIV, *Venetie*, 1480, *Bazel* 1491, 3 Dl.n in fol. De uitgave van *Lyon*, 1517 bevat eenen brief van den Rabbijn SAMUEL, aan den Rabbijn ISAAK, over de voorzeggingen van het oude testament, die op de vernietiging van de Joodsche wet betrekking hebben. Deze belangrijke brief is niet ontbloot, van zekere goede trouw en onpartijdigheid. — 2.° *Summa theologiæ moralis partibus IV. distincta.* Dit werk heeft verschillende uitgaven gehad, te *Venetië*, te *Straatsburg*, te *Bazel* enz. Die van *Venetië*, 1582, 4 Dl.n in 4.to heeft tot titel *Juris pontificii et Cæsarœi summa* etc. Pater MAMACHI heeft in dezelfde stad 1751, in 4 Dl.n in 4to eene uitgave met zeer belangrijke aanteekeningen bezorgd. Dit is onder al de werken van den heiligen ANTONINUS, datgene, waaraan hij de meeste zorg heeft te koste gelegd. — 3.° *Summula Confessionis*, kort na de uitvinding der Boekdrukkunst gedrukt, onder den titel van: *Tractatus de instructione, seu directione simplicium confessorum*, in fol. zonder jaarmerk noch

drukoord, en te *Venetië* 1473, in 4.to in het latijn herdrukt, onder den titel van *Confessionale.* — 4.o Eene verhandeling over de *excommunicatie* en andere kerkelijke *Censuren.* — 5.o Eene over de deugden. — 6.o Een geschrift over de leerlingen, gaande naar *Emmaüs*, en eenige aanteekeningen over de erfgave van Konstantijn. Zie Pater Echard, *Descript. ord. pro dicat.* 1.o Deel blz. 818; en Pater Fouron, Leven der doorluchtige mannen der orde van den heiligen Dominicus.

Antoninus - Honoratus, Bisschop van *Constantine* in *Afrika*, leefde in de vijfde eeuw. In de vervolgingen van Genserik, koning der Wandalen, tegen de Catholijken, ten voordeele der Arianen, schreef Antoninus aan Arcadius, een Spaansch Bisschop, een dergene, die vervolgd werden, om hem in zijne ballingschap te troosten, en in zijn geloof te versterken; hij vermaant hem, om de fortuin voor niets te tellen; om zich niet door de vriendschap des koning te laten bekoren. Deze brief, vol edele en Christelijke gevoelens, is omtrent het jaar 435 geschreven, en wordt in de *Bibliotheca patrum* gevonden; dezelve bragt het gewenschte uitwerksel te weeg; want Arcadius, en drie andere Bisschoppen, zijne vrienden, ondergingen in het jaar 437 den marteldood.

Antonio (Nicolaas), ridder der orde van den heiligen Jacobus, agent des konings van *Spanje*, te *Rome*, Kanonik van *Sevilla*, werd in die stad in 1617 geboren, en overleed in 1684. Zijne *Bibliotheek der Spaansche schrijvers* heeft hem beroemd gemaakt. Hij weet vrij wel het ware van het valsche te onderscheiden; hij schrijft zuiver, met orde en naauwkeurigheid; maar hij is overdreven in lofspraken; hij behandelt zijn onderwerp niet als een gestrenge kunstregter der gevoelens en begaafdheden. De kardinaal d'Aguire, zijn vriend liet het tweede gedeelte van dit werk, na den dood van den schrijver, te *Rome* drukken, onder den titel van *Bibliotheca hispana vetus*, 1696 2 Dl.n in fol. Het eerste was in dezelfde stad in 1672 2 Dl.n in fol. gedrukt. Hetzelve is getiteld. *Bibliotheca hispana nova.* Beide zijn zeldzaam. Antonio is de schrijver van eenige andere werken, onder welke men eene verhandeling *de Exilio* onderscheidt.

Antonius (Marcus), de redenaar, uit eene aanzienlijke familie van *Rome*, maakte zich door zijne welsprekendheid aan de balie, en in

de republiek door de regtschapenheid, die hij in al zijne bedieningen aan den dag legde. Hij was *Questor* (Schatmeester) in *Azië*, *prætor* (Stadhouder) in *Sicilië*, Landvoogd in *Cilicië*, Consul te *Rome* en eindelijk *Censor* (Zedenmeester). Zijne welsprekendheid maakte, volgens Cicero, *Italië* tot mededinger van *Griekenland*. Hij werd gedurende de burgeroorlogen van Marius en Sylla, in het jaar 87 vóór J. C. vermoord. Zijn hoofd werd op het spreekgestoelte, dat dikwijls van zijne welsprekende stem weergalmd, had, uitgesteld. De goede burgers van *Rome* betreurden hem, als een voorbeeld der regtschapene lieden. —

Antonius (Marcus), zoon van den voorgaande, stierf van verdriet, wijl hij in den oorlog van *Creta* slecht geslaagd had. Hij werd des niettemin de *Cretenser* bijgenaamd; hetwelk, wanneer men het gebruik der Romeinen in aanmerking neemt, om aan de overwinnaars, den naam der overwonnen gewesten te geven, eene bittere schimprede werd. Hij liet van Julia, zijne tweede vrouw, Marcus Antonius, den drieman, na, die volgt.

Antonius (Marcus), de drieman (*triumvir*), zoon van den voorgaande, begaf zich, na te *Rome* zijne goede hoedanigheden en zijne losbandigheden ten toon te hebben gespreid, naar *Griekenland*, ten einde zich aldaar in de welsprekendheid en de krijgskunde te oefenen. Toen Gabinius Aristobulus ging bevechten, gaf hij hem het bevel over de ruiterij, en het was in dezen oorlog, dat hij zijnen moed aan den dag legde. Dezelfde veldheer nam hem mede naar *Egypte* ter ondersteuning van den koning Ptolemeus: aldaar verwierf hij niet minder roem. Te *Rome* teruggekeerd werd hij volkstribuun en wigchelaar, en omhelsde met Curio, zijnen ouden deelgenoot in zijne uitspattingen, de partij van Cæsar, die toenmaals in *Gallië* den oorlog voerde. De warmte, waarmede hij voor dien doorluchtigen beschuldigde sprak, haalde hem de ongenade van den senaat op den hals. Door zich in de vermomming eens slaafs naar Cæsar te begeven, ontsnapte hij aan de vervolgingen, die tegen hem gerigt werden. Het was op zijnen raad, dat die Veldheer besloot, den oorlog in *Italië* te gaan voeren, en zoodra hij zich van dat land had meester gemaakt, stelde hij het bestuur van hetzelve in handen van Marcus Antonius. Bij den slag van *Pharsalië* voerde

hij het bevel over den linker vleugel van deszelfs leger, en bragt veel toe tot de nederlaag van Pompejus. Toen Cæsar in het volgende jaar (44 vóór J. C.) tot *Dictator* verkozen was, gaf hij het algemeene bevel over de ruiterij aan Marcus Antonius, en benoemde hem daarna tot zijnen ambtsbroeder in het Consulaat. Antonius bewees hem daarvoor zijne erkentenis, door de laaghartigste vleijerijen. Op eenen zekeren dag, dat Cæsar, op eenen gouden stoel gezeten, bij het feest der *Lupercalien* tegenwoordig was, naderde Antonius, na de menigte verwijderd te hebben, tot zijnen zetel, en bood hem eene met eenen laauwrierkrans doorvlochtene kroon aan. Dit tusschen hen beide beraamde spel, bespoedigde, zegt men, den dood van Julius Cæsar. Antonius, die door dezen moord zijne fortuin den bodem zag ingeslagen, was er zeer sterk over aangedaan. » Het is aldus, zegt een schrijver, dat de begeerlijkheid, de eerzucht, het personeel belang, en de zelfliefde bij de hovelingen den schijn van vriendschap en genegenheid aannemen, die in zulke harten nimmer ingang vinden." Antonius trachtte zijne spijt te ontveinzen; maar dezelve barstte eensklaps los. Hij handhaafde de nagedachtenis van Cæsar; dien de senaat als tiran wilde verklaren, op eene nadrukkelijke wijze. Hij sprak zijne lijkrede uit, en spoorde het volk aan, om zijne moordenaars te straffen. Zijne partij werd dagelijks aanzienlijker; en hij zou Cæsar hebben kunnen vervangen, indien Cicero Octavianus, naderhand Augustus genaamd, niet tegen hem over had gesteld. Zijne afgunst jegens dien *jongeling*, den erfgenaam van Cæsar, maakte hem bij de Romeinen gehaat. Tot vijand der republiek verklaard, begaf hij zich naar *Gallië*. Men zond Octavianus en de Consuls Pansa en Hirtius, om hem te bevechten. Nadat de uitslag van beide zijden lang twijfelachtig was geweest, werd de slag van *Modena* geleverd. Antonius werd overwonnen, en genoodzaakt, om zich naar Lepidus te begeven. Pansa sneuvelde in dien slag; stervende raadde hij Octavianus aan, om zich met Antonius te verzoenen. Deze raad werd eenigen tijd daarna opgevolgd, toen Antonius, die zes legioenen in *Gallië* had geligt, in *Italië* verscheen met 17 legioenen en tien duizend paarden. Het was alstoen, dat het Driemanschap tusschen Lepidus, Octavianus en Antonius begon. Eene der eerste vruchten, dier beruchte struikrooverij, was de dood van Cicero, wiens

hoofd aan ANTONIUS werd gebragt, die zoo lafhartig was, van hetzelve te beleedigen. Nadat de Driemannen hunne magt, door het bloed der doorluchtigste burgers bevestigd hadden, besloten zij BRUTUS en CASSIUS, de moordenaars van CÆSAR, die naar den roem streefden, om de vrijheid te herstellen, te vervolgen. ANTONIUS achterhaalde hen te *Philippe*, leverde hun slag en deed hen sneuvelen. Na den dood dezer steunpilaren van den Republikeinschen naam, deelden de tirannen van *Rome* het rijk onder elkander. Aan ANTONIUS viel *Griekenland*, *Macedonië*, *Syrië en Azië* ten deel. Hij werd genoodzaakt de Parthers te bestrijden, doch hij deed zulks enkel door zijne veldheeren, en toonde zich in geene dier gelegenheden, den kweekeling van CÆSAR. Hij was nu enkel bedacht, om de vrucht zijner afknevelingen te genieten, om met de eene hand te ontweldigen, en met de andere te verkwisten. CLEOPATRA, koningin van *Egypte*, die zijne wapenen vreesde, en hem niet door geweld kunnende bedwingen, trachtte zulks door hare schoonheid te doen. Deze vorstin bedwelmde hem door vermaken, en in de genengten, in welke zij hem dompelde, verkreeg zij van hem, al wat zij begeerde. Hij verklaarde haar tot koningin van *Egypte*, *Cyprus*, *Cœle-Syrië* en een gedeelte van *Cilicie*, van *Arabië* en *Judea*. De beide zonen, die hij bij haar verwekt had, werden tot koningen der koningen verklaard; men gaf hun koninklijke kleederen en voegde er al den luister der koninklijke waardigheid bij. De Romeinen verbitterd, dat men het rijk, om eene vrouw en ter begunstiging van vreemdelingen verdeelde, besloten de wapenen tegen hem optevatten. Het was op deze wijze, dat de losbandigheid en andere hartstogten der opperhoofden, het geheele rijk te vuur en te zwaard verwoestte. Hij bewimpelde zijne verwijdering van *Rome*, door te verklaren, *dat welk kansspel hij ook met OCTAVIANUS speelde, hij altijd moest verliezen.* Deze trok tegen hem te veld. Hunne vloten ontmoetten elkander in het jaar 31 vóór J. C. in de nabijheid van *Actium*. ANTONIUS, in dien geduchten slag overwonnen, zag geene andere uitkomst, dan de vlugt. CLEOPATRA had deze partij met 60 schepen, waarmede zij ANTONIUS te hulp was gekomen, reeds gekozen. Naauwelijks had hij deze vorstin ingehaald, of hij vernam ook de nederlaag van zijn landleger. In de smart, die hem dit berigt veroor-

zaakte, zocht hij alle middelen op, die hem afleiding konnen geven, nu door zich aftezonderen, dan door zich aan de schandelijkste en gruwelijkste buitensporigheden overtegeven. In het volgende jaar kwam Augustus in *Egypte*, en maakte zich meester van *Pelusium*. Antonius ontwaakte voor eenen oogenblik, viel de ruiterij van zijnen vijand aan, en dreef dezelve op de vlugt; en indien zijn leger en zijne vloot zich niet aan Octavianus hadden overgegeven, beloofde hem deze eerste voorspoed grootere voordeelen. Antonius, die nu zijn ongeluk ten top zag gestegen, woedend en wanhopig was, deed zijnen vijand tot een tweegevecht uitdagen; maar deze liet hem koelbloedig antwoorden, *dat er voor Antonius, om het leven te verlaten, andere wegen open stonden, dan een tweegevecht.* Cleopatra had de wijk in eenen toren genomen, en aan Antonius doen zeggen, dat zij zich om het leven had gebragt. Deze minnaar geloofde zulks. Beschaamd van zich door eene vrouw te hebben laten voorkomen in eene zaak, die toenmaals voor een grootmoedig hulpmiddel in groote ongelukken werd gehouden, en die dolzinnige wijsgeeren, ons uit hetzelfde oogpunt trachten te doen beschouwen, vervoegde hij zich tot een zijner vrijgelatenen, Eros genaamd, om hem te verzoeken, van door eenen zelfden slag een einde aan zijn leven en aan zijne kwellingen te maken. Maar Eros doorstak zich zelven, en wierp al vallende den dolk aan zijnen meester toe. *Is het mogelijk*, riep Antonius uit, *dat ik mijnen pligt van eene vrouw en van eene vrijgelatene moet leeren?* Bij het uitspreken dezer woorden, doorstak hij zich met den dolk. Eenen oogenblik daarna kwam men hem zeggen, dat Cleopatra nog leefde. Dadelijk liet hij zich, ondanks de groote hoeveelheid bloed, die hij verloren had, naar den toren brengen, waarin de koningin zich bevond. Om alle overrompeling voor te komen, wilde Cleopatra de deuren niet doen openen; maar zij verscheen voor een hoog venster, en liet koorden en ketenen naar beneden afhangen; en de vorstin, door twee vrouwen geholpen, die de eenige waren, welke zij mede in den toren had genomen, trok hem naar zich op (zie Cleopatra). Kort daarna gaf hij in het jaar 30 vóór J. C. in den ouderdom van 56 jaren, den geest. Antonius bezat den moed van Cæsar, en was ook met zijne drift tot vermaken behebt; en dreef zelfs deze laatste hartstogt nog verder dan hij. Dezelve was de oorzaak zijner nederlagen, ontnam hem het gebied, en deed aan zijne

nakomelingschap zijne dapperheid, zijne wakkerheid, zijne begaafdheden, en zijne belangstelling in zijne vrienden vergeten. Hij bezat de verhevene ziel eens veldheers, en de lage hartstogten van eenen man uit de gemeene volksklasse. Na op het tooneel der wereld als een overwinnaar verschenen te hebben, ging hij zich bij de benden van die teugellooze losbandigen voegen, welke hun vermaak stellen in geschillen, in nachtelijke ongeregeldheden, en in het bezoeken van eerlooze plaatsen. Deze drieman, liet twee zonen na, die hij bij Fulvia, zijne eerste vrouw, verwekt had. De oudste droeg den naam zijns vaders, of dien van Antonius, *den Jonge*; Augustus liet hem in eenen tempel vermoorden, door Cleopatra, aan de gedachtenis van Julius Cæsar toegewijd, op den oogenblik, dat het ongelukkige slagtoffer het standbeeld van dien held omhelsde. De tweede Julius Antonius genoemd, werd op bevel van den senaat ter dood gebragt. » Wanneer men overweegt, zegt een wijsgeer, dat de eeuw der wijsbegeerte, der staatkunde, der legerkunde (*taktiek*), der schoone letteren, juist die der moorden, der dwaasheden, der afschuwelijkste tooneelen van wreedheid en wellust was, zal men zich ligtelijk kunnen overtuigen, dat men elders de lessen en middelen, ter bevordering des geluks moet zoeken."

Antonius (Caïus) broeder van den Drieman, diende onder Cæsar, tegen Pompejus. Na den dood van Cæsar, onder het Consulaat van zijnen broeder Marcus-Antonius, werd hij naar *Macedonië* gezonden, alwaar hij door Hortensius gevangen genomen en aan Brutus overgeleverd werd. Om zich over de verbanningen te wreken, die het driemanschap, ten opzigte van zijne vrienden te *Rome* uitoefende, deed Brutus hem in het jaar 43 vóór J. C. sterven, en Marcus Antonius wreekte later, dezen dood door dien van Hortensius, dien hij op het graf van Caïus liet ombrengen.

Antonius (Lucius) tweede broeder van den Drieman, was volkstribuun; onder het Consulaat zijns broeders, en Consuls in het jaar 41 voor J. C. wanneer hij op eenige volken der *Alpen*, eerder door eene buitensporige pracht, dan door eenige behaalde overwinning, zegevierde. Op aansporing van Fulvia, nam hij de wapenen op tegen Octavianus of Augustus, maar zich in *Perouse* opgesloten hebbende, werd hij belegerd en gevangen genomen. Augustus gaf hem later de vrijheid weder.

Antonius (Lucius) Landvoogd van *Opper-Germanië*, onder Domitianus; de wreedheden en beschimpingen van dien vorst niet meer kunnende verdragen, stond hij tegen hem op, liet zich tot keizer uitroepen, en maakte zich meester van het geld, bestemd, om de troepen te betalen. Deze opstand maakte te *Rome* veel geruchts, en Domitianus liet de geheele senaat met zich tegen Antonius optrekken; maar hij was juist verslagen en gedood door Lucius Maximus volgens Dion of door Appius Norbanus, volgens den jongen Victor, in het jaar 89 der Christelijke tijdrekening. Terwijl Maximus en Antonius langs den *Rijn* handgemeen waren, kwamen de Duitschers ter hulp van den laatste toegesneld, aan den oever dier rivier, welke zoo zeer gezwollen, en buiten hare bedding gegaan was, dat zij dezelve niet konden overtrekken. Het hoofd van Antonius werd naar *Rome* vervoerd en openlijk ten toon gesteld. —

Antonius (Primus), een Galliër, bijgenaamd Becco, een der groote veldheeren zijner eeuw, behaalde in het jaar 69 onzer tijdrekening, bij *Cremona*, voor Vespasianus op Vitellius, eene roemrijke overwinning. Hij was te *Toulouse* geboren.

Antonius (*Heilige*), bijgenaamd *de Kluizenaar*, instelder van den kloosterstand, werd in 251, te *Come*, een Egyptisch dorp geboren. De woorden van het Evangelie gehoord hebbende: *Indien gij volmaakt wilt zijn, ga dan alles verkoopen, wat gij bezit, geef het aan de armen, kom dan, en volg mij, en gij zult eenen schat vergaderen in den Hemel*, zoo besloot hij de wereld te verlaten. Hij verkocht zijne goederen, gaf den prijs derzelve aan de armen, en week naar de eenzaamheid. De bekoorder vertoonde zich aan hem onder verschillende gedaanten, en om hem te bewegen, in de wereld terug te keeren, kwelde hij hem op allerlei wijzen. Montesquieu, is van gevoelen, dat hetgene, wat de geschiedenis van de verschrikkelijke verschijnsels, die de rust van den Heilige stoorden, op eene verbloemde wijze moet verstaan worden van de indrukselen der ondeugd en der bekoringen, die hem in de woestijn volgden. Maar wijl de heilige Schrift leert, dat gedurende de duisternissen van *Egypte*, de helsche geesten de verschrikkelijke begoochelingen vermeerderden, (B. d. Wijsh. XVII). zoo belet niets, om de spookverschijnselen, die de rust en de eenzaamheid van Antonius stoorden, letterlijk te verstaan. De Heidenen hebben

evenzeer; zeker volgens de getuigenis der gewijde boeken, de groote verscheidenheid herkend, van afzigtelijke gedaanten, welke de duivel kon aannemen. Het schijnt, dat het deze overtuiging is, welke aanleiding heeft gegeven, tot deze verzen, uit het vierde boek der Landgedichten:

Variæ illudent species atque ora ferarum.
Fiet enim subito sus horridus, atraque tigris,
Squamosusque draco et fulva cervice leæna....
Omnia transformat sese in miracula rerum:
Ignemque horribilemque feram, fluviumque liquentem.

Antonius bragt 20 jaren in eenen gedurigen strijd door, waardoor hij de gave der mirakelen verwierf. Er kwamen zich eene menigte volgelingen bij hem aanbieden. Hij was verpligt verscheidene kloosters in de woestijn te doen bouwen, doch zulks waren slechts hutten en verspreide stulpen. Het gebed, het zingen van Psalmen, het lezen, het handwerk, namen al den tijd dier kluizenaars in. Antonius stichtte zijne broeders door zijne deugden en zijne lessen; hij gaf hun het voorbeeld van versterving en ootmoed. Slechts twee malen verliet hij zijne eenzaamheid: de eerste maal gedurende de vervolging van Maximinus, in 312, om de Christenen te ondersteunen, die hun bloed voor het Evangelie vergoten, en de tweede maal in 335, op verzoek van den heiligen Athanasius, om het geloof tegen de Arianen te verdedigen, die openlijk durfden te zeggen, dat hij dezelfde leer als zij volgden. Konstantijn schreef hem meer dan eens, noemde hem steeds *Vader*, en bad hem, als eene gunst, om zijne kinderlijke liefde, door eenige regelen antwoord, beloond te zien. Na het ontvangen, van den eersten dier brieven, liet de Heilige al de Kluizenaars bijeenkomen, en zeide hun, zonder eenige ontroering aan den dag te leggen: » De meesters der eeuw hebben ons geschreven, maar welke betrekking kan er bestaan tusschen hen en mannen, die vreemd aan de wereld, er niet eens de taal van verstaan? Indien gij de toegevendheid eens keizers bewondert, die zoo wel uit stof is gevormd als wij; en die evenzeer tot stof moet terugkeeren, hoezeer moet gij dan niet verbaasd staan, als gij overweegt, dat de eeuwige Opper-Heer, ons eigenhandig zijne wet voorgeschreven, en ons door zijnen eigen Zoon gesproken heeft?" Maar wijl de broeders hem voorstelden, dat een zoo Christelijke Vorst de grootste achting verdiende, dat hij zich door eene afkeerigheid, waarvan hij het doel niet begreep, zou kunnen er-

geren, zoo opende hij den brief en beantwoordde denzelven. Maar bij het berigt der onlusten en gevaren der kerk van *Alexandrië*, behoefde men hem niet aantesporen, om de voorspraak te zijn voor den heiligen ATHANASIUS, die voor zijn volk en het Oosten geheel onontbeerlijk was. Hij schreef met vuur, en KONSTANTIJN antwoordde hem met goedheid en onderscheiding. Deze Aartsvader der monniken overleed in het jaar 356, in den ouderdom van 105 jaren. Er bestaan zeven *Brieven* van hem, in het Egyptisch geschreven; en in het Grieksch en Latijn vertaald; doch ons is er niets dan deze laatste vertaling van overgebleven. Sommige schrijven hem *orderegels* en *leerreden* toe. Deze verschillende werken komen in de *Bibliotheek der Kerkvaders* voor. De H. ATHANASIUS, aan wien hij stervende zijnen mantel en een zijner onderkleeden gaf, heeft zijn *Leven* beschreven, dat door EVAGRUS is vertaald geworden. Nadat zijn lijk in 561 ontdekt was, werd hetzelve met vele plegtigheid naar *Alexandrië* vervoerd; en toen zich de Sarracenen in 635 van *Egypte* hadden meester gemaakt, werd hetzelve naar *Konstantinopel* gebragt. Uit die stad werd het op het einde der tiende of in het begin der elfde eeuw, naar het Bisdom *Vienne* in *Frankrijk* vervoerd. Een Heer der provincie *Dauphiné*, JOSSELIN genaamd, aan wien de keizer van *Konstantinopel* hetzelve geschonken had, liet hetzelve in de prioraat-kerk van *Motte-Saint-Didier* bijzetten, welke kerk later de hoofdkerk der orde van den heiligen ANTONIUS werd. Deze orde, door ALBERTUS van *Beijeren*, graaf van *Henegouwen* met oogmerk ingesteld, om tegen de Turken den oorlog te voeren, is door twee Bullen, onder dagteekening van 17 December 1776 en 7 Mei 1777 vernietigd, en bij die van *Maltha* ingelijfd. — Zie *Heilige* PAULUS, de Kluizenaar.

ANTONIUS (*Heilige*) van *Padua*, te *Lissabon* in 1195 uit eene aanzienlijke familie geboren, nam het kleed van den heiligen FRANCISCUS aan, ten tijde dat deze nog leefde. Het verlangen, om de kroon des marteldoods te verkrijgen, deed hem naar *Afrika* oversteken; naauwelijks was hij aldaar aangekomen, of eene zeer ernstige ziekte noodzaakte hem naar *Spanje* terug te keeren, doch door eenen storm op de kusten van *Italië* geworpen, zag hij daar den heiligen FRANCISCUS, den stichter zijner orde, verwierf deszelfs vriendschap, en ging op zijnen raad, te *Verceil*, *Bologne*, *Montpellier*, *Toulouse*, *Padua* en *Lemoges* de godgeleerdheid onderwijzen. Zij-

ne predikatiën maakten hem alom beroemd. Paus GREGORIUS IX., die in 1227 in zijn gehoor was, werd zoo zeer door hem getroffen, dat hij ANTONIUS de *Ark des Testaments* noemde, als daardoor willende te kennen geven, dat hij met heilige denkbeelden vervuld en doordrongen was. Zijne leerreden zijn, wel is waar, volgens den smaak der eeuw, vol verbloemde uitdrukkingen en verborgene zinspelingen; maar zij bevatten uitmuntende lessen, en ademen de levendigste godsvrucht. ANTONIUS overleed te *Padua* in 1231, in den jeugdigen ouderdom van slechts 35 jaren. Reeds in 1232 werd hij door GREGORIUS IX. gecanoniseerd. Zie hier hoe deze Paus zich in zijne Bulle gedagteekend *Spoleto* uitdrukt: » De geloofwaardige en echte bewijzen der wonderen van dien eerwaardigen man gezien, door ons zelven zijn heilig leven gekend, en het geluk gehad hebbende van ons met hem te onderhouden; zoo hebben wij hem, na den raad onzer broeders en van al de voor ons vergaderde prelaten gehoord te hebben, in het getal der Heiligen geplaatst." Hij had vooraf in dezelfde Bulle gezegd: » De heilige ANTONIUS, die thans in den Hemel woont, wordt op de aarde door verscheidene wonderen vereerd; die men dagelijks aan zijn graf ziet geschieden, en waarvan ons de waarheid door geloofwaardige bewijsstukken is bevestigd geworden." Twee en dertig jaren na den dood van den Heilige bouwde men te *Padua* eene prachtige kerk, waarin men zijne overblijfselen bragt. Men bevond, dat al het vleesch zijns ligchaams verteerd was, doch aan zijne tong kon men het minste spoor van bederf niet vinden, zij was nog even zoo rood van kleur alsof deze dienaar Gods nog in leven ware geweest. De heilige BONAVENTURA, toenmaals overste der Franciscaners, die bij de plegtigheid der overvoering tegenwoordig was, nam dezelve in zijne hand, kuste ze eerbiedigljk, en zeide, terwijl hij in tranen smolt: » O gelukzalige tong, die niet ophoudt, God te loven, en, die Hem door een oneindig getal zielen hebt doen loven, thans blijkt het, hoe dierbaar gij voor dengenen zijt, die u gevormd had, om tot zulk een edel en verheven doel te dienen." Deze tong wordt in de bovenvermelde kerk bewaard, welke die der klooster-Franciskanen van *Padua* is. Men ziet ook in dezelfde kerk het praalgraf van den Heilige, dat een uitmuntend bewerkt stuk is, met een vlakverheven beeldwerk versierd, dat de bewondering aller ken-

ners na zich trekt. Zijne *Leerreden* in het latijn geschreven, alsmede zijne *Zedelijke overeenstemming des Bijbels* werden te *Venetië* in 1575 en te *Parijs* in 1641 in fol. herdrukt. Pater Antonius Pagi heeft eenige andere *Leerreden* van denzelfden Heilige, mede in het latijn geschreven, in het licht gegeven, *Avignon*, 1624. — Zie *Sancti Antonii Paduani et sancti Francisci Assisiatis opera omnia*, Pedeponti, 1739 2 Dl.n in fol. De uitgave der werken van den heiligen Franciscus en den heiligen Antonius, door Pater Joannes de la Haye, in 1641, te *Parijs* in het licht gegeven, is niet volledig. Pater Wadding gaf te *Rome* in 1624, zijne *Redevoeringen over de Heiligen* met de *Geheimzinnige verklaring der Goddelijke boeken* en de *Zedelijke overeenstemming der heilige Schrift* in het licht. Men zie, over eenen roemrijken trek zijner onverschrokkenheid, het artikel Ezzelino.

Antonius, Monnik van *Lerins* in de vijfde en zesde eeuw, geboren te *Valeria*, eene stad in *Panonië* aan den *Donau* gelegen, werd door den heiligen Severinus, Apostel van *Oostenrijk* en *Beijeren*, in de Christelijke godsvrucht opgevoed. Na den dood van dien Heilige, begaf hij zich naar den Bisschop van *Constans*, zijnen oom, die hem den geestelijken staat deed omhelzen. Nadat de barbaren zich van *Panonië* hadden meester gemaakt, begaf hij zich naar een heiligen Priester Marius genoemd, die in *Valturena* of *Vallis-Tellina* woonde. Van daar vlugtte hij in de *Alpen* naar den kant van het *Milanesche*, alwaar hij twee kluizenaars vond, met welke hij leefde, en na hunnen dood ging hij voort, dezelfde levenswijze te leiden, van de eene woestijn naar de andere vlugtende, zoodra hij ontdekt werd. Eindelijk nam hij de wijk naar het klooster van *Lerins*, waarin hij slechts twee jaren leefde, en in 526 overleed. Zijn naam wordt in het nieuwe Roomsche martyrologium op den 28 December gevonden. Het leven van dezen Heilige is door Ennodius beschreven.

Antonius I., Patriarch van *Konstantinopel*; was de zoon eens priesters en kleermaker van beroep, zijn oorspronkelijke naam was Konstantijn. Na eenigen tijd de regten te hebben onderwezen, nam hij, om gepleegde misdaden de vlugt, werd Monnik, en veranderde zijnen naam in Antonius. Hij was in den Catholijken Godsdienst opgevoed, doch om ingang in het paleis, en toegang tot keizer Leo V., *den Armenier* te hebben, omhelsde hij de ketter

rijen der *Iconoclasten* (Beeldenstormers). Van Monnik werd hij Abt, en eindelijk Metropolitaan van *Sylea* of *Pergea*. In die hoedanigheid werd hij door den keizer naar *Konstantinopel* beroepen, alwaar hij in de maand Julij 814, aankwam; hij had zich doen vergezellen door twee Monniken Leontius en Zozimus genaamd, welken laatsten kort daarna om overspel den neus afgesneden werd, waaraan hij stierf. Antonius de oogmerken van den Iconoclastischen Vorst steeds bevorderende, werd, na den dood van den Patriarch Theodorus Cassiterus in het jaar 821 op den Patriarchalen stoel van *Konstantinopel* geplaatst, welke hooge waardigheid hij 15 jaren bekleedde, tot dat hij in 836 overleed, en opgevolgd werd door Joannes VII., Leconomantes.

Antonius II., bijgenaamd *Cauleas*, werd na Stephanus, in het jaar 893, onder de regering van keizer Leo VI. bijgenaamd de *Wijsgeer*, tot Patriarch van *Konstantinopel* verkozen. Hij verzuimde niets, om de eenheid in de kerk te herstellen, maar hij was niet gelukkig genoeg, om er in te slagen. Hij overleed in het jaar 895. De Grieken vereeren hem als eenen heilige. Nicéphorus, de *Wijsgeer*, sprak zijne lijkrede uit, die wij nog bezitten in Metaphrastes, *ad diem 12 Febr.*

Antonius III., *Studites*, werd in de tiende eeuw tot Patriarch van *Konstantinopel* verkozen. In 974 werd er in die stad eene kerkvergadering gehouden, waarin de Patriarch Basilius, die eenen ergerlijken levenswandel voerde, afgezet, en door Antonius *Studites*, wiens braafheid en regtschapenheid algemeen bekend waren, vervangen werd. Hij was vrij gelukkig in het bestuur der kerk; maar wijl hij den tiran Bardas, die na Joannes Zimisces opstond, vreesde, zoo legde hij op het einde van het jaar 976, zijne waardigheid neder. Hij overleed eerst in 983, en werd opgevolgd, door Nicolaas bijgenaamd *Chrysoberges*.

Antonius IV., bijgenaamd *Caloger*, een Religieus, ging voor een weldenkend man door, en werd in 1388 tot Patriarch van *Konstantinopel* verheven. De Latijnen stelden Angelo Corario van *Venetië* tegen hem over. Antonius overleed in het jaar 1396, omtrent acht jaren na zijne verheffing.

Antonius, bijgenaamd *Bek*, Bisschop van *Durham* in *Engeland*, later Patriarch van *Jeruzalem*, was een prelaat, die zeer op pracht gesteld was. In het jaar 1283 werd hij op den stoel van *Durham*

verheven; en in 1305 benoemde CLEMENS V. hem tot Patriarch van *Jeruzalem* voor de Latijnen, hetwelk eigenlijk slechts, een titel is. De schrijvers, die over hem spreken, zijn niet alle van hetzelfde gevoelen; sommige beschouwen hem als eenen ijverigen en geleerden Prelaat, die verschillende werken had geschreven; anderen beschuldigen hem van ijdelheid en kwade trouw. Hij overleed in 1310 of 1311.

ANTONIUS (*Heilige*) de *Moskoviter*. Dezen Heilige heeft men een klooster regt tegen over het kasteel van *Novogorod* opgerigt. De Moskoviters zeggen, dat hij uit *Rome* in die gewesten is gekomen op eenen molensteen, met welken hij den *Tiber* afdreef, de zee overstak, en de *Wolga* tot aan *Novogorod* opkwam. Wijl die volken slechte aardrijkskundigen zijn, zoo weten zij niet, dat de *Kaspische zee*, waarin de *Wolga* zich ontlast, een Meer is, en dus geene gemeenschap heeft met eenige andere zee. Wat hier ook van wezen moge, zij voegen er bij, dat hij bij zijne aankomst eenige vischers ontmoette, met welke hij eene koop sloot voor alles, wat zij, bij het eerste uitwerpen hunner netten, vangen zouden. En ziet zij haalden een groot koffer op vol miskleederen, boeken, en geld den Heilige toebehoorende. Hij bouwde aldaar eene kapel, alwaar de Moskoviters zeggen, dat hij begraven is, en dat er zijn ligchaam nog even zoo volkomen wordt bewaard als het op den dag was, waarop hij gestorven is. Zij verzekeren, dat er vele mirakelen bij geschieden; maar zij gedoogen niet, dat er vreemdelingen binnen komen, en toonen hun slechts den molensteen, waarop de Heilige de gewaande reis zoude gedaan hebben, en dien men er tegen den muur ziet liggen; de devotie, die er verrigt wordt, heeft de middelen opgeleverd, om er eenen zeer schoonen tempel te bouwen.

ANTONIUS, Koning van *Navarre*, vader van HENDRIK IV., zoon van KAREL *van Bourbon*, Hertog van *Vendôme*, werd in 1518 geboren, en trad in 1548 te *Moulins* in den echt met JOANNA D' ALBERET, die hem het prinsdom *Bearn*, en den titel van koning van *Navarre* ten huwelijk bragt. Deze Vorst, in eenen tijd geboren, waarin de onversaagdheid een onvermijdelijk vereischte was, was wankelbaar en van alle dapperheid ontbloot. Na den dood van FRANCISCUS II., wilde hij zich meester maken van het bestuur des koningrijks; maar CATHARINA *van Medicis*, die even zoo onverschrokken als hij zwak

was, liet hem eenen afstand van hetzelve onderteekenen. Hij stelde zich tevreden met den post van luitenant-generaal des rijks. Protestantsch zijnde, ging hij alstoen tot de Catholijke Kerk over, en maakte met den Hertog van *Guise* en den *Connestabel* van MONTMORENCY, de vereeniging uit, welke de Protestanten het *driemanschap* noemden. In het jaar 1562 maakte ANTONIUS, die het bevel over het leger voerde, zich meester van *Blois*, *Tours* en *Rouanen*. Bij het beleg der laatste stad werd hij, terwijl hij in eene der loopgraven aan eene natuurlijke behoefte voldeed, met een vuurroer aan den linkerschouder getroffen. Zegepralende, doch in zijn bed gedragen, trok hij de stad binnen, en overleed te *Andelys*, 35 dagen na zijne verwonding, den 17 November 1562. De wond was enkel door de onmatigheid van den lijder doodelijk geworden.

ANTONIUS prioor van *Crato*, pretendent naar de kroon van *Portugal*, was de zoon van LODEWIJK, tweeden zoon van koning EMMANUEL, en van YOLANDA VAN GOMEZ. Reeds vroeg was hij de loopbaan der wapenen ingetreden, en werd in 1558 door de Mooren, in den slag van *Alcaçar-Quivir*, waarin hij zijne dapperheid aan den dag legde, gevangen genomen. Nadat hem door eenen slaaf, het middel was aan de hand gedaan, om zijne vrijheid weder te bekomen, kwam hij terug, om zijne aanspraak op den troon van *Portugal* te doen gelden. Hij beweerde, dat LODEWIJK zijne moeder heimelijk had gehuwd, maar het publiek beschouwde hem slechts als eenen onwettigen zoon: daarenboven waren zijn vader en deszelfs nakomelingen, bij den dood van den kardinaal HENDRIK, zijn' oom, den *Priester-Koning* genaamd, van het regt op de erfopvolging vervallen verklaard. Hij kwam te *Lissabon*, alwaar hij desniettegenstaande den 19 Junij 1580, door het gemeen tot koning werd uitgeroepen. PHILIPPUS II., erfgenaam van *Portugal*, door zijne moeder ISABELLA, bragt een leger op de been, dat hij aan den ouden hertog van *Alba* toevertrouwde, kwam in 1580 te *Lissabon* om zich te doen kroonen, en beloofde tachtig duizend dukaten aan dengenen, die hem ANTONIUS in handen zou leveren. Door den hertog van *Alba* geslagen, en van iedereen verlaten, riep hij de hulp van *Frankrijk* in. Men gaf hem 6000 manschappen, met 60 kleine schepen, die door eene Spaansche vloot verstrooid werden. Don ANTONIUS ontsnapte aan de vervolgingen, kwam op een Vlaamsch schip, dwaalde eenigen tijd in

Holland, *Frankrijk* en *Engeland* rond, en kwam andermaal te *Parijs*, alwaar hij in 1595, in den ouderdom van 64 jaren overleed. Hij stond zijne gewaande regten af, aan HENDRIK IV. Maar die vorst heeft dat erfdeel nooit doen gelden, wijl hij overtuigd was, dat de regten van ANTONIUS ongegrond waren. *De Psalmen van boetvaardigheid* van den doorluchtigen vorst don ANTONIUS, koning van *Portugal*, om aan God vergiffenis voor zijne zonden te smeeken, zijn met de gebeden van denzelfden koning over verschillende onderwerpen, door den druk publiek gemaakt.

ANTONIUS *van Bourgondië*, tweede zoon van PHILIPPUS *den Stoute*, aan wien het Hertogdom *Braband* ten deel viel, waarvan hij in het jaar 1406 bezit nam. Hij was bij den veldslag van *Azincourt* tegenwoordig, alwaar hij den 15 October 1415 sneuvelde. Zijn lijk werd naar *Furnes* vervoerd, alwaar men nog zijn grafschrift ziet.

ANTONIUS *van Palermo*, of de *Panormitaner*, werd te *Palermo* uit eene aanzienlijke familie geboren. ALFONSUS *van Arragon*, koning van *Napels*, in wiens dienst hij was, zond hem in 1451, om aan de Venetianen, het armbeen van TITUS LIVIUS te gaan vragen, hetwelk hij verkreeg. Men zegt, dat ANTONIUS een zijner landgoederen verkocht, om een exemplaar der werken van dien geschiedschrijver te koopen, door POGGIO BRACCIOLINI afgeschreven. Deze geleerde werd met LAURENTIUS VALLA in zeer hevige geschillen gewikkeld. Volgens het gebruik, reeds sedert lang onder de geleerden in zwang, ontleenden zij van de pakkendragers van hunnen tijd, al de beleedigingen en smaadwoorden, waarmede zij elkander konden overladen, en die een berucht man ook in den letterkundigen stijl der achttiende eeuw heeft trachten intevoeren; men kan zelfs verzekeren, dat noch VALLA noch ANTONIUS *van Palermo*, nooit zulke grove beleedigingen hebben uitgedacht, als het hoofd der hedendaagsche wijsgeeren. Hij overleed in 1471, te *Napels*, in den ouderdom van 78 jaren. Er bestaan van den *Panormitaner*: 1.° Vijf boeken met *Brieven*. — 2.° Twee *Redevoeringen*. Deze werken alsmede de *Punt* en *Hekeldichten* tegen LAURENTIUS VALLA kwamen te *Venetië* in 1553 in 4to in het licht. — 3.° Eene *Verzameling* van kortbondige spreuken, door ALFONSUS, zijn' meester, in het Latijn, *Pisa*, 1485, in 4to; *Bazel*, 1538 in 4.to ANTONIUS onderscheidde zich evenzeer in de dichtkunde als in de regtsgeleerdheid en wel-

sprekendheid. Men zegt, dat hij, doodelijk ziek zijnde, zijn grafschrift zelf aldus vervaardigd heeft:

Quærite Pierides alium qui ploret amores:
Quærite qui Regum fortia facta canat:
Me Pater illeingens, hominum sator atque redemptor,
Evocat, et sedes donat adive pias.

ANTONIUS BALOCHUS, uit het Bisdom *Verceil*, religieus van de orde der Minderbroeders, leefde tegen het einde der vijftiende eeuw. Men heeft van hem *Vaste-predikatiën* over de twaalf voortreffelijkheden van het geloof in JESUS CHRISTUS, te *Venetië* in 1529, en te *Lyon*, in 1594 gedrukt. — 2.° eene Verhandeling over de deugden, *Haguenau* 1513 — en 3.° Geschrevene *Vaste-predikatiën* over de *Eeuwige vruchten van den heiligen Geest.*

ANTONIUS TUDERTINUS, dus genoemd, wijl hij te *Todi* (in het Latijn *Tuder*) eene stad in den *Kerkelijken Staat*, geboren was, bloeide in de vijftiende eeuw. Hij was met de talen en schoone letteren bekend, en liet verschillende werken na, onder anderen vertalingen van eenige levens van PLUTARCHUS. LEANDER ALBERTI spreekt aldus over hem: *ANTONIO, huomo molto letterato, cosi nel latino come nel greco, come chiaramente se puo vedere n'ell opere da luy scritte, et transferite de greco in latino, et massimamente in alcune vite de PLUTARCO.*

ANTONIUS *van Messina*, een beroemd schilder, dus genoemd naar zijne geboortestad *Messina* in *Sicilië*. Na eenige schilderstukken gezien te hebben met olieverw door den Vlaamschen schilder JOANNES VAN EICK, of JOANNES *van Brugge* vervaardigd, waarvan de kleuren zeer levend waren en met water niet konden uitgewischt worden, zoo bekroop hem de nieuwsgierigheid, om die kunst te leeren, en hij begaf zich naar *Brugge*, om den uitvinder dezer kunst zelf optezoeken. Hij leerde van hem de kunst, om de kleuren met noten en lijnolie te mengen, en na den dood van JOANNES *van Brugge*, keerde hij naar *Sicilië* terug, van waar hij naar *Venetië* overstak. Hij overleed in die stad, en men ziet er een grafschrift dat zijnen lof bevat, en waarin vermeld wordt, dat hij het is, die in *Italië* het eerst de kunst om met olieverw te schilderen heeft ingevoerd. Hij bloeide omtrent het jaar 1430.

ANTONIUS MARGALITHA; een Jood, stamde uit de onder die natie zoo beroemde familie van MARGALITHAAF. De vader van ANTONIUS was, vol-

gens Bartolocci, de eerste der Rabbijnen van *Regensburg*. In het jaar 1522 omhelsde Antonius te *Wasserburg*, in *Beijeren*, het Christendom, waarna hij zich naar *Augsburg* begaf, alwaar hij *Lector* der Hebreeuwsche taal werd. Hij bekleedde vervolgens denzelfden post anderhalf jaar te *Meisnië*, een jaar te *Celles*, en eindelijk te *Leipzig*. Hij schreef in het Hoogduitsch een werk over het Joodsche geloof, waarin hij over de instellingen, plegtigheden, gebeden, en door de Joden in acht genomene kerkgebruiken handelt, eerst te *Augsburg* 1530 in 4.to, en kort daarna te *Leipzig* 1531, met vermeerderingen en verbeteringen door den schrijver gedrukt. Hetzelve is later te *Frankfort a/m* in 1544 en 1561 en te *Helmstadt* in 1689 herdrukt. Het is volgens deze laatste uitgave, dat dit werk in 1705 en in 1713 te *Leipzig* in 8.vo met eenen nieuwen titel is herdrukt geworden. Christiaan Reinecius heeft deze laatste uitgave bezorgd, en er eene voorrede bijgevoegd, waarin hij over het leven en de geschriften van Antonius spreekt, en over de belangstelling, die de geleerden er in genomen hebben. Behalve dit werk heeft men nog van hem eene verhandeling over de plegtigheid van den Palm-Zondag onder de Christenen, 1541, in 4.to. Eene verklaring van het 53e hoofddeel van Isaias, waarin hij bewijst dat de Messias verschenen is. Dit werk is te *Weenen* in het Hoogduitsch in 1591 gedrukt. Antonius heeft nog eenige andere verhandelingen beloofd als: *De Fœnore Judaïco; de Luporum Seu Wolfiorum inter Judœos familia;* en eene zamenspraak met eenen Jood, over het geloof. De laatste Frankforter uitgave der verhandeling van het Joodsche geloof, spreekt over deze boeken, als of dezelve reeds uitgegeven waren; doch Joannes Christiaan Wolf bewijst, dat dezelve enkel geschreven bestaan.

Antonius, bijgenaamd *Melissa*, want Melissa, is niet de eigennaam van Antonius, zoo als sommige schrijvers zulks beweerd hebben; maar een bijnaam die hem gegeven is, om aanteduiden, dat hij de schoone plaatsen van verschillende schrijvers verzameld had, even gelijk de honigbijën den honig uit verschillende bloemen verzamelen; want *Melissa* beteekent in het Grieksch *eene honigbij*. Antonius was een Grieksche monnik. Hij is de schrijver eener verhandeling in twee boeken, getiteld: *Libri duo locorum communium seu sententiarum, de virtutibus et vitiis*, te *Parijs*, 1575 en

1589, dezelve wordt ook in de *Bibliotheek der Kerkvaders* gevonden. Dit werk is, volgens den smaak der negende en tiende eeuw, omtrent welken tijd ANTONIUS waarschijnlijk geleefd heeft, uit de heilige Vaders verzameld. Men houdt hem ook voor den schrijver van eenige predikatiën, die TRITHEMES, SIMLER en andere aan den heiligen ANTONIUS *den Groote* hebben toegeschreven. KOENRAAD GESNER, het werk van dezen Griekschen religieus met dat van eenen anderen monnik, MAXIMUS genaamd, gevonden hebbende, liet hetzelve in 1546 te *Zurich* met zijne vertaling, en die van JOANNES RIBITTUS van *Savooije*, onder dezen titel drukken: *Sententiarum, sive capitum theologicorum præcipuè ex sacris et profanis libris, tomi tres, per ANTONIUM et MAXIMUM Monachos olim collecti.* —

ANTONIUS, Prins uit het koninklijke huis van *Firando*, in *Japan*. Deze vorst liet zich in het jaar 1557 doopen, en nam den naam van ANTONIUS aan. De prinses, zijne gemalin, en een zijner broeders, ontvingen te gelijker tijd het doopsel. ANTONIUS was Heer der eilanden. *Tacuxima* en *Iquiscuqui*. Dadelijk na zijn doopsel, bragt hij er eenen Missionnaris, dien hij, door zelf te prediken, en al de Evangelische bedieningen waar te nemen, zoo wel ondersteunde, dat men er in minder dan twee maanden, tot veertien honderd Christenen, en vele, op zijne kosten gebouwde, kerken telde. — Toen TAQUA-NOMBO, de koning zijn vader, op verzoek der Bonzen, aan Pater VILELA zijne staten wilde doen ontruimen, verzuimde prins ANTONIUS niets, om den slag af te weren, maar staatkunde en vrees hadden de overhand op zijne redeneringen. Prins ANTONIUS toonde in alles het sieraad en de steun der Christenen van *Firando* te zijn, en, ondanks dat hun de koning en zijn hof niet gunstig waren, namen zij echter ziender oogen toe. Een brief van SUMITANDA, prins van *Omura*, aan prins ANTONIUS ter hand gesteld, werd, hoewel dezelve slechts onverschillige zaken bevatte, en dat beide prinsen reeds sedert lang gewoon waren, aan elkander te schrijven, voor den koning van *Firando* eene aanleiding om tegen zijnen zoon los te barsten. Hij behandelde hem als eenen verrader, liet hem gevangen nemen, en eenige Christenen van *Omura*, als zoo vele spionnen, over den kling springen. Prins ANTONIUS was zich zelven in eene gelegenheid volkomen meester, waar-

in het zoo moeijelijk was, om zich bedaard te houden, en waarin men niets vuriger had gewenscht, dan hem eenige buitensporigheid te zien bedrijven. Men durfde hem niet openlijk aanranden, wijl hij vermogend en zeer bemind was. Hij had altijd met een bijna onbepaald gezag het bevel over de legers gevoerd, en de troepen waren zeer aan hem verkleefd; doch men verzuimde niet, elke gelegenheid te baat te nemen, om hem verdriet aan te doen, en op hem en zijn gezin het uitwerksel van den haat te doen nedervallen, dien het hof aan het Christendom toedroeg. Deze vorst overleed in 1582 even zoo heilig als hij altijd had geleefd, en met denzelfden ijver, door hem steeds aan den dag gelegd, voor den Godsdienst bezield, dien hij omhelsd had.

Antonius (*Zalige*) een jong Japoneesch tot het Christendom bekeerd kind. Hij diende aan het altaar bij de Vaders Franciskanen, en werd op de lijst dergene geplaatst, welke Faxiba of Taico-Sama, 29.e Keizer van *Japan*, ter dood veroordeelde. De bevelhebber stelde alles in het werk, om hem aantesporen het Christendom af te zweren, hem zijne bescherming, en aan zijne familie, die in behoeftige omstandigheden verkeerde, ondersteuning belovende. Nadat de jonge Antonius hem ten einde toe aangehoord had, vraagde hij hem al lagchende, of hij de Vaders van den heiligen Franciscus, mede in de voordeelen, die men hem aanbood, zou kunnen doen deelen. Neen, antwoordde hierop de bevelhebber. » Wel nu, Mijnheer!" hernam Antonius, » spaar dan uwe gunstbewijzen voor anderen. De goederen dezer wereld zijn mij onverschillig, en wel verre van de folteringen te vreezen, die voor mij zijn bereid, zoo beschouw ik, als het grootste geluk dat mij kan te beurt vallen, om veroordeeld te worden aan het kruis voor eenen God te sterven, die er voor mij aan gestorven is." Zich daarop tot zijne moeder wendende, die zich zeer gevoelig toonde, hem in dien staat te zien, zeide hij haar: » Wat moeten de ongeloovigen wel denken, als zij zien, dat gij, die eene Christinne zijt, mijnen dood beschreit, even alsof gij den prijs van het offer niet kende, dat ik aan God van het leven opdraag, hetwelk Hij mij gegeven heeft, om Hem te dienen, en getuigenis van zijn Evangelie af te leggen." Nadat dit kind den geest had gegeven, vond men in zijne kleederen eenen brief, aan zijne bloedverwanten gerigt, waarin hij hen op de nadrukkelijkste en aan-

doenlijkste wijze vermaant, om aan God getrouw te blijven. Dit gebeurde in het jaar 1597. Paus URBANUS VIII. kende hem dertig jaren daarna, met vijf en twintig anderen, die met hem gekruist werden, de eer der Martelaren toe, welke de Catholijke Kerk vereert, tot dat men in staat zoude zijn, tot eene plegtigere heiligverklaring over te gaan.

ANTONIUS (FRANCISCUS) achtste en laatste Hertog van *Parma* en *Piacenza*, uit het geslacht van FARNESE, was de zoon van RAINOUT II., Hertog van *Parma* en *Piacenza*, en van MARIA VAN ESTE, zijne derde echtgenoote. Hij werd den 29 November 1679 geboren, en volgde zijn' broeder FRANCISCUS in het jaar 1727 in het bestuur op. Er ontstond in het begin zijner regering een hevig geschil, omtrent het leenregt, waarop het keizerlijke hof beweerde even zoo veel regt te hebben, als de heilige Stoel, wijl er in het 5.e artikel, van het viervoudige verbond in 1718 te *Londen* gesloten, bepaald was, dat de Hertogdommen *Parma* en *Piacenza*, in het vervolg als leengoederen van het rijk beschouwd, en als zoodanige zouden behandeld worden. De Keizer liet den nieuwen Hertog dus dadelijk en zeer ernstig waarschouwen, de beleening uit zijne handen, en niet uit die des Pauses te ontvangen. Zijne Heiligheid protesteerde hier sterk tegen, en beweerde, dat men haar de beleening van het Hertogdom *Parma* ontweldigde, en men zegt, dat Hertog ANTONIUS, den eed te *Rome* in het jaar 1727 aflegde, en daarentegen van de Geestelijkheid, behalve vele andere voorregten, de toestemming verkreeg, om in zijne landen eene belasting te ligten. Hij trad den 5 Februarij 1728 in den echt met HENDRIKA MARIA D'ESTE, dochter van RAINAUT, Hertog van *Modena*, die hem een huwelijksgoed van 200,000 dukaten in contanten, en 10,000 dukaten in kleinooden aanbragt, maar hij verwekte geene kinderen bij dezelve, zoodat hij, na den 20 Januarij 1731, in den ouderdom van 51 jaren overleden te zijn, de laatste van zijn geslacht was.

ANTONIUS-GALATEUS. — Zie GALATEUS of GALATEO.

ANTONIUS-NEBRISSENSIS, of van *Lebrixa*, werd in het vlek van dien naam in *Andalusië* in 1444 geboren. Gedurende 20 jaren bekleedde hij aan de Universiteit van *Salamanka* den post van Hoogleeraar, en daarna in die van *Alcala*, welken post hij tot

aan zijnen dood in 1522 bekleedde. De Kardinaal Xi-menes, die hem in deze laatste Universiteit had gelokt, liet hem aan de uitgave zijner *Polyglotte* (Bijbel in vele talen) werken. Antonius gaf verscheidene werken in het licht, over de geschiedenis, de schoone letteren, de wiskunde, de regtsgeleerdheid, de geneeskunde, de godgeleerdheid; onder andere: 1.° twee *Decadiën der Geschiedenis van Ferdinand en Isabella*, *Grenada*, 1545 in fol. — 2.° *Woordenboeken* over het burgerlijke regt, de geneeskunde enz. *Grenada*, 1545, in fol. — 3.° *Verklaringen der heilige Schrift*, in de *Critici Sacri*. — 4.° *Commentariën op Virgilius, Perseus, Juvenalis, Plinius*. — 5.° Eene *Rhetorica*, getrokken uit Aristoteles, Cicero en Quintilianus. — 6.° Leerwijzen, om het Latijn, Grieksch, Hebreeuwsch enz. te leeren. — 7.° *Latijnsche Gedichten*, door Vivano in 1491 uitgegeven. Hij overleed te *Alcala de Henarès* den 11 Julij 1522, in den ouderdom van 77 jaren. Hij was een even zoo geleerd als zedig en deugdzaam man. De achting, waarin hij bij den Kardinaal Ximenes stond, is een zekere waarborg zijner verdiensten.

Antonius, een Siciliaan, bij de verovering van het eiland *Negrepont*, een gevangene van Mahomed II., stak het tuighuis van *Gallipoli* in brand, en maakte zich gereed, om al de schepen, die in de haven lagen, te verbranden, toen de vlammen, die zich naar alle kanten verspreidden, hem noodzaakten zich in een bosch te gaan verbergen. In zijne schuilplaats door de Turken opgespoord, werd hij voor den grooten Heer gebragt. Antonius verklaarde hem onverschrokken, dat, wijl hij hem den dolk niet in het hart had kunnen steken, hij zijn arsenaal in brand had gestoken. Mahomed liet hem met zijne medegezellen midden door zagen. De senaat van *Venetië*, schonk aan den broeder van dien ongelukkige eene aanzienlijke jaarwedde en huwde zijne zuster uit.

Antonius Genuensis onderscheidde zich aan de Universiteit van *Napels* in de beoefening der wijsbegeerte en godgeleerdheid. Benedictus XIV. stelde zijne geleerdheid zeer op prijs, en schreef hem twee brieven, waarin hij zijnen werken den verdienden lof toezwaaide. Dezelve zijn in het Latijn geschreven, en hebben eenen zeer harden en dikwijls duisteren stijl. De voornaamste zijn: 1.° *Institutiones theologiæ*, te *Keulen* in 1778 herdrukt, 2 dl.n in 1 in 4.to band vereenigd. — 2.° *Elementa artis logico-*

criticæ. — 3.o *Elementa metaphysica*, waarin Pater STORCHENAU, een Hoogleeraar te *Weenen*, aanleiding tot eenige grondige critiek heeft gevonden. Hij is in 1770 overleden.

ANTONIUS MUSA. — Zie MUSA.

ANTONIUS (LIBERALIS), een Grieksch schrijver, van wien men slechts één werk *Metamorphoses* genaamd, kent. Hetzelve komt voor in de *Mythologi graeci*, *Londen*, 1676, en *Amsterdam* 1688, 2 dl.n in 8.vo De *Metamorphoses* van ANTONIUS, zijn ook afzonderlijk te *Leyden* in 1774 in 8.vo gedrukt.

ANTONIUS ULRICH, hertog van *Brunswijk-Luneburg*, zoon van den hertog AUGUSTUS *den Jonge*, werd te *Hitzacker* den 4 Octob. 1633 geboren. Zijn opvoeder FREDERIK KRAMM, en zijn onderwijzer JUSTUS GEORGE SCHOTTELIUS, onderwezen hem zoowel in alle wetenschappen, dat hij de geleerdste aller Europesche vorsten werd. Eerst 10 jaren oud zijnde, werd hij tot *Caodjutor* van het Bisdom *Halberstadt* verkozen, maar bij den Munsterschen vrede, verkreeg hij, in plaats daarvan een Domheerschap, en vervolgens onder de Luterschen van *Straatsburg* het Dekanaat dier stad, dat hij aan FREDERIK, Hertog van *Meklenburg* overgaf, en aan zijnen broeder, den hertog FERDINAND ALBRECHT, een domheerschap in dat Bisdom verschafte, hoewel de Franschen zich dadelijk van alles weder meester maakten, en bij den Rijswijkschen vrede van geene schavergoeding wilden hooren, op grond, dat het den Luterschen godsdienst niet betaamde, een domheerschap of eenige andere dergelijke inkomsten te bezitten. ANTONIUS ULRICH ging in 1650 de Universiteit van *Helmstadt* bezoeken en bestuurde het *Pro-Cancellariaat* gedurende eene godgeleerde bevordering. Daarop deed hij eene reis door het Noordelijke *Duitschland*, *Holland*, *Frankrijk* en *Italië*, en ontving in die verschillende landen bijzondere bewijzen van eerbied en achting. Bij zijne terugkomst huwde hij den 17 Augustus 1656 met de prinses ELIZABETH JULIANA, dochter van FREDERIK, Hertog van *Holstein-Norburg*, met welke hij voor zijn vertrek reeds verloofd was. Zijn vader maakte hem vroegtijdig met de staatszaken en beraadslagingen bekend, en gaf hem in zijnen gevorderden ouderdom, dikwerf het landsbestuur in handen. Dadelijk na den dood zijns vaders vielen hem de landvoogdijschappen van *Schöningen*,

Jerxheim, *Voigtshalen* en *Calvörde*, en hij hield zijn verblijf te *Wolfenbuttel*. Maar zoodra zijn oudste broeder, de hertog Rudolf Augustus, de teugels van het bestuur in handen had genomen, koos hij Antonius Ulrich tot zijnen luitenant, en deze laatste gaf hem verschillende heilzame teregtwijzingen, betrekkelijk de zaken des rijks, die alstoen in zeer hagchelijke omstandigheden waren. Hij legde in de onderneming tegen *Zweden*, in het hertogdom *Breme*, en ten tijde van het beleg van *Stade* veel voorzigtigheid en beleid aan den dag, en heeft op deze wijze, veel toegebragt, om die zoo netelige zaak te beslechten. De hertog Rudolf Augustus nam hem in 1667 mede in het bestuur aan, en droeg hem bijna de geheele zorg voor den staat op, zoodat Antonius meestal de zaken verrigtte, zonder dat zijn broeder er iets van wist, hetwelk aanleiding gaf, dat men eenen gedenkpenning sloeg met dit opschrift. *D V L Ce est fratres habitare In Vn V M.* — Maar hertog Rudolf was echter in 1702, door de geschillen, die men met de Franschen had, verpligt zich meer met de staatszaken te bemoeijen. Antonius Ulrich ontving in 1693 van Christiaan V., koning van *Denemarken*, de orde van den olifant; In 1702 maakten hij en zijn broeder zich verdacht, als veel afkeer aan den dag leggende tegen het negende keurvorstendom, dat men had opgerigt, en deze verdenking steunde op de groote aanwervingen, die er zelfs met het geld van *Frankrijk* plaats hadden, even als of zij niet alleen de Fransche waarborg tegen dat negende keurvorstendom gezocht, en met die kroon en vele Duitsche vorsten, een onzijdigheidsverdrag gesloten hadden, ten nadeele der keizerlijke staten welke zich in den Spaanschen oorlog, betrekkelijk de troonopvolging, wilden mengen; maar daarenboven het voornemen te hebben, zich van de landen *Zell* en *Hannover* meester te willen maken, zoodra zij hulp aan den keizer verleenden. De hoven van *Zell* en *Hannover* dus ziende dat alle minnelijke vertoogen zonder gevolg bleven, en dat de bevelen des keizers niet ten uitvoer werden gebragt, deden in de maand Maart 1702 hunne troepen het *Wolfenbuttelsche* binnenrukken, die Antonius Ulrich, op zijne reize van *Wolfenbuttel* naar *Brunswijk*, bijna gevangen hadden genomen. Zij deden de ruiterij, die er in was, aflossen, legden bezetting in de steden *Peina* en *Goslar*, en deden *Wolfenbuttel* en *Brunswijk* naauw insluiten. Hertog Antonius

Ulrich, die, naar men zegt, het bestuur aan zijnen broeder had zoeken te ontnemen, zich op bevel des keizers in bezit van zijn aandeel gesteld hebbende, zoo werd hetzelve geheel aan hertog Rudolf Augustus opgedragen, die echter weigerde deze opdragt aantenemen. Hoewel men zich van den kant van *Wolfenbuttel* zocht te verschoonen, en men eene minnelijke schikking zeer moeijelijk maakte, werd er echter tusschen *Hannover*, *Zell* en Rudolf Augustus, aan wien zijn broeder het wezenlijke doel der voorbereidselen tot den oorlog niet ontdekt had, een verdrag gesloten. Antonius, die intusschen eene reis naar het hof van *Gotha* had gedaan, wilde in den beginne er niet in toestemmen, maar onderteekende hetzelve echter later, en keurde hetzelve goed in eenen brief aan den keizer. Hij begon in 1704, na den dood zijns broeders, alleen het land van *Wolfenbuttel* te besturen, en in 1706 gelukte het hem, om in der minne de geschillen te beslechten, welke er tot dus verre tusschen de Brunswijksche huizen over het *Senioraat*, den rang en de mededinging in de gezantschappen des rijks hadden bestaan, en tot schadeloosstelling voor het aandeel, dat hij aan het land van *Lauenburg* had, verkreeg hij het landschap *Kampen*, en drie dorpen, welke men van dat van *Giffhorn* afscheidde. In 1710 omhelsde hij te *Bamberg* den Catholijken Godsdienst, tot welken hij vroeger reeds in het geheim was overgegaan, om, zoo als men beweert, tot eenige kerkelijke waardigheid in het Roomsche rijk te kunnen geraken; hij had den Paus, dien hij er berigt van had gegeven, verzocht, de zaak niet dadelijk ruchtbaar te maken. Hij vaardigde daarop aan zijne onderdanen eene verklaring uit, betrekkelijk het stuk van godsdienst, waarin hij betuigde, ondanks zijne verandering, noch ten opzigte van het geestelijke, noch ten opzigte van het wereldlijke, eenige veranderingen te willen maken, hoewel hij kort daarna aan de Catholijken toestond, om te *Brunswijk* eene kerk te bouwen. Aan Paus Clemens XI., verzocht hij de vrijheid, om onder beide gedaanten te mogen communiceren, hetwelk hem echter natuurlijker wijze geweigerd werd. Na bij zijne gemalin Elizabeth Christina, dertien kinderen verwekt te hebben, overleed Antonius Ulrich, met de grootste standvastigheid en in het 81e jaar van zijnen ouderdom te *Saltzthal* den 27 Maart 1714, en werd, zoo

als hij zulks verlangd had, zonder eenige plegtigheid te *Wolfenbuttel* begraven. — Hij was een voorzigtig, zachtmoedig, innemend en geleerd vorst, die een zeer gelukkig geheugen bezat, en in de talen, de wetenschappen en de geschiedenis, voornamelijk in die van *Duitschland* zeer ervaren was. De beide Duitsche romans, die hij onder de titels van *Arminius* en de *Romeinsche Octavia* vervaardigd heeft, en waarvan de laatste door den schrijver vermeerderd in 1712 herdrukt is, hoewel het slot te *Brunswijk* nog *in manuscript* berust, zijn doorslaande bewijzen, van den schoonen en zuiveren stijl van dien vorst. Hij was daarenboven zeer bedreven in de Hoogduitsche dichtkunde, en heeft vele gewijde gezangen, en een boekdeel met geestelijke liederen, onder den titel van *Christ. Furstl. Davids-Harfen-Spiel* vervaardigd, te *Neurenberg* in 1667 in 8.vo gedrukt. Antonius was een groote beschermer en vriend der wetenschappen en der geleerden, en heeft de bibliotheek, door hertog Rudolf te *Wolfenbuttel* aangelegd, aanmerkelijk vermeerderd.

Anubis, eene godheid der Egyptenaren, die onder de gedaante van eenen hond werd aangebeden. Men stelt hem voor met eenen citer in de eene en eenen Mercurius-staf in de andere hand. Sommigen zeggen, dat hij een zoon van Osiris, anderen van Mercurius was; bij anderen nog gaat hij voor Mercurius zelven door. Niet alleen de Christen-, maar zelfs de Heidensche schrijvers, hebben met dien god der Egyptenaren den spot gedreven. Intusschen gedoogden de Romeinen priesters, die aan den dienst van dien god waren toegewijd. *Cynopolis* of de *stad der honden*, was te zijner eere gebouwd, en een groot aantal zulke dieren, *gewijde honden* genaamd, werden er in onderhouden.

Anvari, bijgenaamd de *Koning van Khorasan*, niet omdat hij een vorst was, maar wijl hij de eerste dichter van zijn land werd. Hij was nog op het collegie, toen hij aan den sultan Sangiar een stuk opdroeg, waardoor hij aan dien vorst verbonden bleef. Raschidi was zijn mededinger. Deze beide dichters behoorden gedurende eenigen tijd tot twee verschillende partijën. Anvari was in de legerplaats van Sangiar, toen hij Atsiz, landvoogd, daarna sultan der Kouaresniërs, met wien Raschidi zich had opgesloten, belegerde. Terwijl de beide sultans aanvallen deden en afweerden, vochten de beide verzenmakers ook op hunne wijze, elkander aan

het punt eener pijl gebonden verzen toeschietende. De dichter was tevens een astrologist; maar zijne voorzeggingen bragten hem niet zoo veel op als zijne verzen. Zijne vijanden bedienden zich van dezelve, om hem bij den sultan in ongenade te brengen, en hij was verpligt de wijk in de stad *Balke* te nemen, alwaar hij in het jaar 1200 der Christelijke tijdrekening overleed. Deze Perzische verzenmaker zuiverde de dichtkunde van zijn land, van al de vrijheden, welke zij zich tegen den goeden smaak en de zeden veroorloofde.

ANVILLE (JOANNES BAPTISTA BOURGUIGNON D') eerste aardrijksbeschrijver van den koning van *Frankrijk*, *pensionnaris* en lid der akademie van opschriften en schoone letteren, secretaris van den hertog van *Orleans* enz. den 11 Julij 1697 te *Parijs* geboren, en den 28 Januarij 1782 overleden, was bijzonder ervaren in de aardrijkskunde, en heeft veel toegebragt, om deze wetenschap tot eenen hoogen trap van volmaaktheid te brengen. Zijne landkaarten, die zeer talrijk zijn, worden zeer op prijs gesteld, vooral die der oude aardrijkskunde, en zulks, ondanks de gebreken, waarmede dezelve behebt zijn, wijl volmaaktheid voor een werk van dien aard bijna onmogelijk is. Men heeft verscheidene verzamelingen derzelve, onder anderen voor de oude en Romeinsche geschiedenissen van ROLLIN en CREVIER. Zijn *Atlas van Sina* 1737 in fol. wordt ook zeer geroemd, wijl men, ofschoon er vele gebreken in worden aangetroffen, er bezwaarlijk eenen beteren zou kunnen vervaardigen. Er bestaat nog van hem: 1.° *Géographie ancienne abrégée* (*Verkorte oude Aardrijkskunde*) 1768 3 Dl.n in 12.° Bij dit werk moet men des schrijvers verzameling van kaarten der oude wereld, bij wijze van Atlas, voegen. — 2.° *Traité des mesures itinéraires anciennes et modernes*, (*Verhandeling over de oude en nieuwere afstandsmetingen*) 1769 *in* 8.vo; een werk vol geleerde nasporingen. — 3.° *Proposition d'une mesure de la terre*, (*Voorstel tot eene uitmeting van den aardbol*) 1735, *in* 12.° — 4.° *Mesure conjecturale de la terre sur l'équateur* (*Vermoedelijke maat des aardbols onder de middellijn*) 1736 in 12.° — 5.° *Eclaircissemens géographiques sur l'ancienne Gaule* (*Aardrijkskundige opheldering over het oude* Gallië) 1741 in 12.° — 6.° *Analyse géographique de l'*Italië (*Aardrijkskundige ontleding van* Italië) 1744 in

4.to — 7.° *Dissertation sur l'étendue de l'ancienne* Jerusalem (*Verhandeling over de uitgestrektheid van het oude* Jeruzalem) 1747 in 8.vo — 8.° *Mémoire sur l'*Egypte *ancienne et moderne, avec une description du golfe Arabique* (*Aanteekeningen over het oude en hedendaagsche* Egypte, *met eene beschrijving der Roode-Zee*), 1766 in 4.to — 9.° *Analyse de la carte intitulée, les côtes de la* Grèce *et l'Archipel* (*Ontleding der kaart, de kunsten van* Griekenland *en den* Archipel *genaamd*) 1757 in 8.vo — 10.° *Etats formés en* Europe *après la chute de l'empire Romain en Occident* (*Staten in* Europa *ontstaan, na den val van het Westersch Romeinsche rijk*), 1771 in 4.to, een werk, dat zeer nuttig is, om de geschiedenis van dat werelddeel van de vijfde tot de twaalfde eeuw te lezen. — 11.° *Notice de l'ancienne* Gaule, *tirée des monumens Romains* (*Beschrijving van het oude* Gallië, *uit de Romeinsche gedenkteekenen ontleend*) 1761 in 4.to Deze geleerde bezat de eenvoudigste en zachtste zeden, en had buiten den kring zijner studeerkamer weinig omgang met menschen. Zoo lang als zijne krachten het hem toestonden, heeft hij dagelijks veertien of vijftien uren gearbeid: en het kwam hem zeer vreemd voor, dat de kweekelingen, welke men hem toevertrouwde, deze aanhoudende inspanning niet konden volhouden.

Anysis, koning van *Egypte*, werd door Sabagus, koning van *Ethiopië* van den troon gejaagd, welke laatste, na met zeer vele wijsheid geregeerd te hebben, het rijk aan Anysis, die zich gedurende al dien tijd in moerassen had verborgen, terug gaf. Maar dit tijdvak der geschiedenis van *Egypte* behoort veeleer tot de fabelkunde dan tot de geschiedenis.

Anyta, eene Grieksche vrouw, van welke men gedichten vindt in de verzameling getiteld: *Carmina novem poetarum feminarum*, *Antwerpen* 1568, in 8.vo te *Hamburg*, 1734, in 4.to herdrukt. In deze laatste uitgave komen slechts acht dichteressen voor, wijl Sappho in 1733 te *Londen* in 4.to afzonderlijk gedrukt is. Bij deze beide boekdeelen heeft men een derde gevoegd: *Mulierum græcarum, quæ oratione prosa usoe sunt fragmentaet elegia*, Grieksch en Latijn, *Göttingen* 1793 in 4.to. Deze drie deelen zijn door J. Christiaan Wolfius in het licht gegeven.

Anytus, een Atheensch redenaar, de gezworen vijand van Socrates, na wiens dood

hij de wijk naar *Heraclea* nam, alwaar hij in het jaar 369 vóór J. C. met steenen werd dood geworpen. Het was (zoo als wij de gelegenheid zullen hebben, zulks in verschillende artikels optemerken) de gewoonte van het onbestendige en eigenzinnige volk van *Athene*, om deszelfs woede, nu op den beschuldigde, dan op de beschuldigers te doen losbarsten; van ter dood te veroordeelen, en naderhand den veroordeelde te vergoden. Het is den lofredenaars van Socrates gelukt, eene soort van afgrijzen bij den naam van Anytus inteboezemen, maar het is bekend, dat men van de geestdrift van bewondering en haat altijd veel af moet nemen (Zie Melitus en Socrates).

Aod, een jongeling uit het geslacht van Benjamin, vol moed en beleid, doodde Eglon, koning der Moabiten, die gedurende achttien jaren de Hebreërs onder de wreedste slavernij had doen zuchten. Nadat hij zijnen medeburgers kennis had gegeven van hetgene hij gedaan had, namen zij de wapenen op, verjoegen de Moabiten, en kozen in het jaar 1325 vóór J. C. dengenen tot regter, die hen verlost had. Het bestuur van Aod was lang en gelukkig. Wijl hij den tiran bij verraad vermoordde, is zijne daad door sommigen gehekeld; maar men moet het gedrag der Hebreërs, ten opzigte van de oude bewoners van *Palestina* niet volgens de gewone regelen beoordeelen. (Zie Jozué).

Aon, zoon van Neptunus; kwam, na verpligt te zijn geweest *Apulië* te ontvlugten, in *Beotië*. Hij vestigde zich op bergen, die naar hem de *Aonische* genoemd, en aan de Muzen toegewijd werden; vandaar de titel van *Aoniden*, welke de dichters aan die godinnen hebben gegeven. Ausonius noemt haar ook *Bœotia numina*, naar het land, waarin die bergen gelegen zijn. Het geheele gewest had zelf den naam van *Aonia* aangenomen.

Apaczaï, of Apatzaï Tsere (Joannes), een beroemde geleerde, in het dorp *Upatra* in *Zevenbergen* geboren, bloeide in de 17.e eeuw. Ten koste van het bestuur zijns lands naar *Utrecht* gezonden, onderscheidde hij zich aldaar zoo zeer in de Oostersche talen, de wijsbegeerte en godgeleerdheid, dat men hem eenen hoogleeraar-stoel aanbood, maar een ijverig vaderlander zijnde, dacht hij aan zijne medeburgers een onderrigt verschuldigd te zijn, hetwelk hij aan hunne edelmoedigheid te danken had. Men plaatste hem in het Col-

legie van *Weissemburg*, om er de aaardrijks-, natuur- en sterrekunde te onderwijzen. Een ijverige voorstander van DESCARTES en van verschillende Presbijteriaansche gevoelens zijnde, maakte hij zich een aantal vijanden en werd hij veroordeeld, om boven van eenen toren gestort te worden. Vermogende vrienden waren zijne redders; maar nieuwe stormen wachtten op hem te *Clausemburg*, werwaarts hij zich begaf, en alwaar hij door de gunst van JOANNES BETHLEM, den post van hoogleeraar verkreeg. Zijn overlijden, dat in 1659 plaats had, kwam de rampzalige gevolgen daarvan voor. Er bestaat van hem: 1.° *Dissertatio continens introductionem ad philosophiam sacram* met *Brieven* aan LEUSDEN, GLANDORPS, GELDER, *Utrecht*, 1648. — 2.° *Magyar encyclopœdia, etc.* (eene Hongaarsche Encyclopedie), *Utrecht*, 1650. — 3.° *Magyar logica* (eene Hongaarsche *logica* of redeneerkunde), *Weissemburg*, 1656. — 4.° *Oratio de studio sapientiae, etc. Utrecht*, 1655. — 5.° *Dissertatio de politica ecclesiastica, Clausemburg*, 1658, en eenige andere onuitgegevene *Redevoeringen*.

APAFFI I., vorst in *Zevenbergen*, opvolger van JOANNES KEMENY, die in den slag bij *Nagi Szöllös* bleef. Door de standen in 1661 verkozen, bleef hij, hoewel onderdrukkende opperheerschappij der Turken, in het geruste bezit van zijn land. Hij was steeds de vijand van het huis van *Oostenrijk*, en zoowel KIUPRILLI, als KARA MUSTAPHA vonden in hem, bij hunne ondernemingen, eenen dapperen aanhanger, hoewel hij meer voor zich zelven, dan voor hen deed. Doch in 1685 vielen de zegepralende Oostenrijkers in zijn land, dat hem in 1687 wel is waar door een verdrag verzekerd werd, doch waardoor hem tevens zijne meeste inkomsten ontnomen werden. De treurige toestand des lands werd weldra door den dood van APAFFI gevolgd, die in 1690 plaats had. De Turken ontweldigden aan zijnen zoon MICHAËL APAFFI II., die pas acht jaren oud was, het land, doch moesten hetzelve even snel weder verlaten, en in het jaar 1699 kwam *Zevenbergen* onder *Oostenrijk*, daar APAFFI hetzelfve aan den keizer tegen eene jaarlijksche inkomste van 12,000 guldens afstond. APAFFI II. overleed in 1713 te *Weenen*, zonder kinderen natelaten, en slechts den ouderdom van 31 jaren bereikt hebbende.

APATURIA (*Bedriegster*), een bijnaam van MINERVA, wijl zij aan AITRA in den

droom verscheen, en beval aan Spherus, een slagtoffer optedragen, bij hetwelke deze door Neptunus geroofd werd.

Archon de Corjenon, (Claudius Marcus Antonius) in 1722 te *Montbrisson* geboren, ging eerst de loopbaan der wapenen in, doch verliet dezelve weldra, om zich aan den dienst der Kerk toe te wijden. Na bewijzen van zijnen ijver te hebben gegeven, werd hij in 1755 tot het Bisdom *Dyon* benoemd, en ging in 1776 tot het Aartsbisdom *Auch* over. Hij spreidde er alle Bisschoppelijke deugden ten toon, die het sieraad der Kerk in de eerste eeuwen des Christendoms waren, en overleed te *Parijs* in 1783. Het tot zijnen pligt rekenende, zijn verblijf in de Bisschoppelijke stad te houden, had hij zich enkel op het aanhoudende verzoek zijner eigene diocesanen, en omdat de staat zijner gezondheid het raadplegen van geneesheeren vorderde, naar de hoofdstad der rijks begeven. Men kan zich zonder aandoening de heldhaftige deugden niet te binnen brengen, waarvan hij zulke schitterende voorbeelden heeft gegeven; nadat hij onder anderen, bij gelegenheid van eenen brand, eerst honderd, en daarna twee honderd *Louis d'or* aan dengenen had beloofd, welke twee kinderen zoude redden, die op het punt stonden; om de prooi der vlammen te worden, en na gezien te hebben, dat niemand zulks durfde wagen, plaatste hij zelf eene ladder tegen het in brand staande gebouw, kroop hetzelve door een venster binnen, en ging de beide schepselen dwars door de vlammen halen, en redde dezelve eenen oogenblik vóór dat het huis instortte. Men verhaalt, dat toen hij met zijnen last gelukkiglijk op den grond was gekomen, hij tot de omstanders zeide: » Ik hoop, dat men mij niet zal betwisten, de beloofde som te hebben verdiend? Wel nu, ik beschik er over ten voordeele dezer beide kinderen." Toen hij zijn aartsbisdom in bezit nam en vond, dat de veepest in hetzelve de grootste verwoestingen had aangerigt, herstelde zijne liefdadigheid die verliezen, door het aankoopen van 7,000 stuks hoornvee, die hij onder de boeren uitdeelde. Op eenen der rijkste bisschoppelijke stoelen gezeten, gebruikte hij nooit het tiende gedeelte zijner inkomsten voor zich zelven. Zijne *Herderlijke Onderrigtingen*, welke hij in het licht heeft gegeven, zijn vol met die zalving, welke al zijne redevoeringen onderscheidde. Men heeft veel gesproken over eene voorzegging welke hem in zijne jeugd was gedaan, waarin hem voorspeld werd, dat hij de derde

Bisschop van *Dyon* zoude zijn, en zulks ondanks er toenmaals nog geen Bisschop in *Dyon* was, en men er zelfs nog niet eens op bedacht was, die stad tot een Bisdom te verheffen. Wat er ook van deze letterlijk vervulde voorzegging wezen moge, kan men echter aan derzelver voorbestaanlijkheid niet twijfelen, daar dezelve in eene gedrukte ode wordt aangehaald, welke den Prelaat bij deszelfs benoeming tot dat Bisdom werd aangeboden.

Apega, echtgenoote van den Spartaanschen tiran Nabis. Welligt zou haar naam aan de nakomelingschap onbekend zijn gebleven, indien haar houten beeld, denzelven niet gruwelijk vereeuwigd had. Dit was een door den tiran uitgevonden folterwerktuig, hetwelk de door hem ten dood bestemden omhelsde, en aan haar hart drukte, hetwelk zoo wel als de vingers, scherpe ijzeren punten in hun ligchaam stak, en zulks, volgens den wil van den tiran, langzaam of snel. Eene nog helscher uitvinding, dan die der Duitsche ijzeren maagd. — Zie Nabis.

Apelles, zoon van Pythius, en leerling van Ephorus en Pamphilus, werd op het eiland *Cos* geboren. Men kan hem den Raphaël der ouden noemen. Zijne voortbrengselen waren verspreid in de steden van *Griekenland*, den *Archipel*, *Azië* en *Egypte*. Hij bloeide omtrent het jaar 332 voor J. C. Alexander *de Groote*, onder wiens regering hij leefde, wilde niet dan door zijne hand uitgeschilderd worden; hij voegde bij de belooningen, waarmede hij hem overlaadde, vriendschapsbewijzen, die nog vleijender waren. Na den dood van dien vorst, werd Apelles, die zich naar de staten van Ptolomeus, koning van *Egypte* had begeven, beschuldigd van in eene zamenzwering tegen dien vorst te zijn getreden. Hij zou ondanks zijne onschuld ter dood zijn veroordeeld geworden, indien een der medepligtigen zich niet schuldig verklaard, en Apelles van alle beschuldiging ontheven had. Wijl deze schilder in *Egypte* niets dan onaangenaamheden ontmoette, zoo begaf hij zich naar *Efeze*, hetwelk hem soms den bijnaam van *Efezer* heeft doen geven. Daar vervaardigde hij zijn beroemd schilderstuk van den laster, een beeld van de kracht der hartstogten en het meesterstuk der oudheid. Plinius, de naturalist, die in het bijzonder over de werken van Apelles heeft gesproken, bewonderde nog het afbeeldsel van Antigonus, in *profil* vervaardigd, om alzoo eene zijde van het aangezigt van dien

vorst, die een oog verloren had, te verbergen; dat van VENUS, uit de zee ten voorschijn komende; die van ALEXANDER, der zegepraal, der fortuin, en dat van een zoo wel nagebootst paard, dat de paarden, bij het zien van hetzelve hennikten, eene anekdote, die, als dezelve waar is, nog niet bewijst, dat het werk zeer buitengewoon moet zijn geweest. De ouden plaatsten APELLES aan het hoofd van al hunne schilders, zoowel om zijne genie, als om de bevalligheid van zijn penseel. Zijn coloriet, was met betrekking tot dat van andere schilders zoo zacht, dat PROTOGENES, een beroemd schilder van *Rhodus*, bij het zien van eenige op linnen gemaakte trekken, erkende dat dezelve enkel door APELLES konden getrokken zijn. Deze in dien tijd billijk bewonderde kunstenaar, had zijne talenten niet verwaarloosd: het Latijnsche spreekwoord: *Nulla dies sine linea* (geen dag zonder eenige trek) werd te zijner gelegenheid gemaakt. Men zegt, dat hij zijne schilderstukken voor het publiek ten toon stelde, ten einde des te beter de gebreken derzelve te kennen. Op eenen zekeren dag, dat een schoenmaker iets op het schoeisel zijner beelden had aan te merken, verbeterde APELLES dit gebrek dadelijk, maar toen de handwerker zijne bevitting tot aan het been wilde uitstrekken, hield de schilder hem door deze woorden tegen: *Ne sutor ultra crepidam*, hetwelk een spreekwoord is geworden, waarvan de zin is.

Schoenmaker! blijf bij uwe leest.

Een schilder beroemde zich bij hem, zeer snel te kunnen schilderen: *Men ziet zulks wel aan uw werk*, antwoordde hem APELLES. Een andere kunstenaar toonde hem VENUS, prachtig uitgedoscht, en vraagde hem met zelftevredenheid wat hij er van dacht: *Ik geloof*, zeide hem APELLES, *dat, wijl gij uwe VENUS niet schoon hebt kunnen schilderen, gij haar rijk geschilderd hebt.* MEGABISUS, een der aanzienlijkste landvoogden (*Satrapes*) in *Perzië*, werd eens door den lust bekropen, om APELLES te gaan bezoeken; maar te onpas in de tegenwoordigheid van dien meester der kunst over de schilderkunde willende redeneren, zeide hem APELLES, om hem te vernederen en beschaamd te maken, niets anders dan: *Zoo lang als gij gezwegen hebt, dacht ik in ernst, dat gij boven de andere menschen verheven waart; maar nu gij gesproken hebt, stel ik u onder de kinderen, die mijne verwstoffen klein wrijven.* Hoe volmaakt zijne stukken ook waren, plaatste hij toch altijd onder zijne schilderijen het

woord: *faciebat*, om daardoor te kennen te geven, dat hij dezelve niet voltooid waande, en zich voorstelde, dezelve andermaal onderhanden te nemen. Onder slechts drie zijner stukken, plaatste hij het woord *fecit*. De ouden waren met de schilderkunde in olie-verw niet bekend, en konden zich slechts zeer flaauwe denkbeelden van de vergezigtkunde, en de schaduw of diepte vormen, (Zie Protogenes).

Apelles, een ketter der 2.e eeuw, een leerling van Marcion, verspreidde zijne dwalingen, omtrent het jaar 145, der Christelijke jaartelling. Hij erkende slechts een' enkelen eeuwigen en noodzakelijken oorsprong, die aan eenen engel van vuur de zorg had opgedragen, onze wereld te scheppen; maar wijl deze schepper slecht was, zoo was zijn werk zulks ook. Marcion sloot hem, om zijne buitensporigheden, buiten zijne gemeenschap; hij vlugtte naar *Alexandrië*, alwaar hij in het bijzonder voortging zijne valsche leer te verspreiden. Hij had geschriften, welke hij *phanerosas* of openbaringen noemde, het waren de droomerijen van een meisje Philomene genaamd, welke hij zeide ingevingen te hebben gehad. Hij bereikte eenen hoogen ouderdom. Al de Boeken van Mozes en der Profeten werden door hem verworpen, en de opstanding des vleesches geloochend. Hij zeide, dat Jesus Christus, uit al de deelen der Hemelen, welke Hij bij zijne nederdaling was doorgetrokken, een ligchaam had gevormd; en hij voegde er bij, dat Hij bij zijne Hemelvaart, aan elk deel, datgene had wedergegeven, wat Hij er van genomen had. (Zie H. Epiph. *Haer.* 44. Tertull. *De praescrip.* Cap. 30 en 31).

Apellicon een peripatetisch wijsgeer, kocht de boeken van Aristoteles, van eenige ongeletterden, erfgenamen van Neleus, aan wien Theophrastes dezelve bij zijn overlijden gemaakt had. Deze hadden dezelve in eenen kuil verborgen, waarin zij meer dan honderd dertig jaren bleven, en waarin de vochtigheid en de wormen veel aan dezelve beschadigd hadden. Apellicon wilde de gapingen weder aanvullen; maar wijl hij den geest niet bezat van den schrijver, dien hij wilde aanvallen, stelde hij vele ongerijmdheden op de plaatsen waar Aristoteles zeker iets beters had gezegd. Deze boekbekladder overleed te *Athene*. Hij had de vriendschap verworven van Athenion, tiran dier stad, die hem krijgsbenden gaf, om de schatten van den tempel van Apollo, op het eiland *Delos* te gaan plun-

deren. Door den Romeinschen Landvoogd overrompeld en gevangen genomen, achtte hij zich zeer gelukkig door de vlugt aan den dood te kunnen ontsnappen. Toen Sylla zich meester maakte van *Athene*, liet hij de Bibliotheek van Apellicon, die in zijne handen was gevallen, naar *Rome* overbrengen. Tyrannon, een even zoo slechte taalgeleerde, als hij een groote voorstander van Aristoteles was, had alstoen gelegenheid, de boeken van dien wijsgeer af te schrijven, maar wijl zijne handschriften aan slechte afschrijvers werden toevertrouwd, die niet de moeite namen, om dezelve met de oorspronkelijken te vergelijken, zoo gingen de boeken van den leermeester van Alexander aan de nakomelingschap over met duizende dwalingen, bij diegene gevoegd, welke hem zelven toebehoorden. Strabo doet ons opmerken, dat hoe wijsgeerig Apellicon ook was, hij echter slechts de boeken en niet de wetenschap beminde. Hij was een vriend van boeken, maar geen geleerde. Wanneer hem geld ontbrak, om boeken te koopen, ontvreemde hij dezelve. Op deze wijze hebben de ijdelheid, de onkunde en het bedrog te allen tijde den naam van wijsgeer onteerd.

Aper (Marcus) een Latijnsch redenaar, een Galliër van geboorte, ging naar *Rome*, alwaar hij zijne *genie* en welsprekendheid deed bewonderen. Hij was na elkander raadsheer (*Senator*), schatmeester (*Questor*), gemeensman (*Tribuun*) en landvoogd (*Pretor*). Men houdt hem voor den schrijver van de *Zamenspraak der Redenaars*, of *over het bederf der welsprekendheid*, eertijds aan Tacitus of Quintilianus toegeschreven, en aan het einde hunner werken geplaatst. Aper overleed in het jaar 85 onzer jaartelling. — Men moet hem niet verwarren met Arrius Aper, die in 284 keizer Numerianus doodde, en zelf door Diocletianus werd omgebragt. Wijl eene Druïdische tooveresse aan den laatste had voorzegd, dat hij keizer zoude worden, als hij het *wilde zwijn* (in het latijn *Aper*) zoude gedood hebben, bleef men niet ten achteren, om zulks op den moord van Aper toetepassen.

Aphtonius een redenaar van *Antiochië* in de derde eeuw, van wien er eene *Rhétorica* bestaat, op de voorschriften van Hermogenes toegepast, *Upsal*, 1670 in 8.vo en in den Griekschen redenaar van Alde, 1508, 1509 en 1523, 3 Dl.n in fol. De beste uitgave, die men van

deze *Rhetorica*, in het Latijn vertaald, bezit, is die van *Amsterdam*, ELZEVIR, 1642 — 1665, in 12.°, onder dezen titel: *APHTONII progymnasmata, partim a RODOLPHO AGRICOLA partim a JOH-MARIA CATANÆO latinitate donata, cum Scholiis R. LORICHII.* Nog heeft men eenige andere werken van APHTONIUS, die van weinig of geen nut zijn.

APIAN, APIANUS of BIENEWITZ (PETRUS) een Astrologist en Wiskunstenaar, in 1495 te *Lausznich*, eene Meisznische stad geboren. Hij maakte groote vorderingen in de beoefening der wiskunde, welke hij aan de universiteit van *Ingolstadt*, met zoo veel roem onderwees, dat keizer KAREL V. hem begeerde te zien, en zich dikwijls met hem onderhield. APIANUS droeg hem een werk op, hetwelk hij noemde *Cosmographicus, geographica instructio* of *Astronomicum Caesareum*, en onder zijnen naam, gaf hij nog in het licht, *Quadrans universalis, et astronomicum instrumentum.* De keizer bekostigde de uitgave dezer werken, veradelde den schrijver, schonk hem groote voorregten, deed hem onderscheidene geschenken, en onder anderen een van drie duizend gouden kroonen. APIANUS vervaardigde nog andere werken, en overleed te *Ingolstadt*, den 21 April van het jaar 1552.

APIANUS (PHILIPPUS), een Wiskunstenaar en Geneeskundige, zoon van den voorgaande, den 14 September 1531 te *Ingolstadt* geboren, maakte groote vorderingen in de wetenschappen. Hij deed eene reis naar *Straatsburg* en *Dole*; en in *Frankrijk* gekomen zijnde, hield hij zich te *Parijs*, *Bourges* en *Orleans* eenigen tijd op, ten einde de beroemdste Hoogleeraren van de universiteiten dier steden te hooren. In 1552 keerde hij naar *Ingolstadt* terug, en, wijl hij er reeds als Hoogleeraar der wiskunde was aangesteld, onderwees hij er, na den dood zijns vaders deze wetenschap; doch, daar hij buitengemeen ziekelijk was, besloot hij de geneeskunde grondig te beoefenen. Om dit doel te bereiken, deed hij eene reis naar *Italië*, alwaar hij te *Bologne* den Doctoralen hoed ontving. Na zijne terugkomst in *Duitschland*, werkte hij aan zijne *Bavariae descriptio geographica*, welke in 1566 te *Munchen* gedrukt, en aan ALBERTUS, Hertog van *Beijeren*, werd opgedragen, welke Vorst hem een geschenk deed van twee duizend gouden kroonen. — APIANUS gaf ook eene Verhandeling *de Umbris* in het licht, en hield zich ook met andere werken bezig, die eerst na zijnen dood gedrukt werden.

Hij beleed den Luterschen Godsdienst, die te *Ingolstadt* niet geduld werd, waarom hij verpligt was in 1568 die stad te verlaten. Hij hield zich eenigen tijd te *Weenen* op, alwaar hij door keizer Maximiliaan zeer vriendelijk ontvangen werd: in 1569 kwam hij te *Tubingen*, alwaar hij de wiskunde onderwees, en er den 14 November 1589, in den ouderdom van 58 jaren, aan eene beroerte overleed.

Apiarius, Priester van *Sicca*, eene stad in *Numidië*, door Urbanus, zijnen Bisschop geëxcommuniceerd; beriep hij zich op Paus Zosimus, die hem in zijne gemeenschap opnam. De Afrikaansche Bisschoppen beschouwden deze beroeping als strijdig met de gebruiken en de Canons hunner kerk, en voornamelijk met de besluiten der Kerkvergadering van *Milete*, welke bevalen, dat de zaken der Priesters, en lagere Geestelijken, geheel en al in de provincie zouden afgemaakt worden, en de overzeesche beroepingen verboden. Zosimus zond legaten naar *Afrika*, alwaar men in 418 een Concilie vergaderde. Volgens de ontvangene instructiën, haalden de legaten de Canons van het Concilie van *Nicea* aan, doch men ontdekte, dat dezelve niet van dat Concilie, maar wel van dat van *Sardica* waren. Men kan echter Zosimus hierin niet van kwade trouw beschuldigen, zoo als de Maagdeburgsche *Centuriatoren*, en vele ketters gedaan hebben, wijl het Concilie van *Sardica* als een aanhangsel tot het Concilie van *Nicea* werd beschouwd: het was met hetzelfde doel, onder denzelfden voorzitter (Osius) gehouden; men voegde dezelve zamen, en, volgens de Roomsche gewoonte, maakte men er slechts een enkel van. Paus Zosimus overleden zijnde, alvorens, dat deze zaak ten einde was gebragt, zoo schreven de Afrikaansche vaders aan Paus Bonifacius I., dat de Bisschop Urbanus gestraft had, hetgeen, wat hij had moeten straffen, en dat Apiarius, na voor zijne misslagen vergiffenis te hebben gevraagd, in zijne bediening was hersteld, doch buiten de kerk van *Sicca*. Apiarius, die zich naar *Tabarca* had begeven, verviel in misdaden, die in eene provinciale Kerkvergadering andermaal zijne afzetting ten gevolge hadden. Hij beriep zich op nieuw op Paus Celestinus I., die Faustinus naar *Afrika* zond, om een nieuw Concilie te beleggen, waarin Apiarius, door de knagingen van zijn geweten gefolterd, op den oogenblik, waarop men zulks het minste verwachtte, de misslagen beleed, waaraan hij schuldig was. De Bisschoppen beves-

tigden zijne veroordeeling, en het geschil met den heiligen Stoel was beslecht. Ten onregte hebben sommige schrijvers beweerd, dat de Afrikaansche Bisschoppen toenmaals de beroeping op den Heiligen Stoel betwistten; zij waren ontevreden over den legaat, die aan Apiarius al te gunstig had geschenen, en verzochten Celestinus dergelijke beroepingen, niet ligtelijk aantenemen: *Een verzoek*, zegt de abt Eérault, *dat, wat de zaak zelve betreft, op nieuw van hunne onderwerping getuigt. Hist. de l'Église*, 5 Dl. bladz. 15. — Zie H. Athanasius, Innocentius I.

Apicius. Er zijn twee Romeinen van dien naam geweest, aan welke de gulzigheid, tot schande der goede zeden, eene soort van beruchtheid heeft verbonden. De eerste, de meest-bekende der beide, gaf eene verhandeling in het licht: *De opsoniis et condimentis sive De arte coquinaria, libri X. Amsterdam* 1709, in 12.° Plinius noemt hem *nepotum omnium altissimus gurgus*. Hij was de uitvinder der koeken, die zijnen naam droegen, en het hoofd eener akademie van lekkerbekken. Na verschrikkelijke uitgaven voor zijnen mond te hebben gedaan, dacht hij dat 120,000 guldens, welken hem nog overbleven, nimmer voldoende konden zijn, om zijnen eetlust te bevredigen, zoo dat hij zich zelven door een aangenaam vergif om het leven bragt. De tweede, een tijdgenoot van Trajanus, onderscheidde zich, zegt men, door de uitvinding van een geheim, om oesters in derzelver frischheid te bewaren. Hij zond er aan dien keizer in het land der Parthers, dat verscheidene dagreizens van de zee verwijderd was. Om de ontdekkingen van dezen Apicius op derzelver waren prijs te stellen zou men moeten weten, in welk jaargetijde, in welken graad van koude of warmte, met welken spoed deze oesters vervoerd zijn, en eindelijk op welken juisten afstand der zee Trajanus zich alstoen bevond; want het land der Parthers is, volgens de zegepralen of nederlagen der Romeinen, buitengemeen grooter of kleiner geworden.

Apion, een taalkundige, te *Oasis* eene Egyptische stad geboren. De stad *Alexandrië* benoemde hem tot hoofd van het gezantschap, hetwelke zij in het jaar 40 der Christelijke tijdrekening naar Caligula zond, om zich over de Joden te beklagen. De afgevaardigde drong sterk op de weigering der Joden aan, om standbeelden aan dien keizer toetewijden en bij zijnen naam te zweren.

Apion vervaardigde eene geschiedenis van *Egypte*, gevolgd door eene verhandeling tegen het Hebreeuwsche volk, waarin hij allerlei wapenen gebruikte, om hetzelve te bestrijden. De geschiedschrijver Josephus heeft hem meesterlijk wederlegd; hetwelk echter een der razendste wijsgeeren van de achttiende eeuw niet heeft kunnen weêrhouden, om zijne logens, met een onbeschaamd gelaat te herhalen. Aulu-Gellus verwijt hem zijne ijdelheid. Tiberius noemde hem *Cymbalum mundi*, en dezen titel was hij onwaardig. IJdele en valsche geesten hebben hunne sprookjes, steeds met veel gedruisch aan den man gebragt, en hunne stem steeds hooger verheven, dan de ware geleerden.

Apis, koning van *Argos*, werd voor den zoon van Jupiter en Niobé gehouden. Volgens sommigen in 1717 vóór J. C. in *Egypte* gekomen zijnde, geraakte hij er onder den naam van Osiris bekend, en huwde er met Isis. Men zegt, dat hij den Egyptenaren het gebruik der geneeskunde, alsmede de wijze hoe zij den wijngaard moesten planten leerde. Na zijnen dood werd hem onder de gedaante van eenen os, door die volken, goddelijke eer bewezen. Deze os was de groote god van *Egypte*. Als hij stierf, vierde men zijne lijkplegtigheid met eene ongeloofelijke pracht. Onder Ptolemeus-Lagus, stierf de os *Apis* van ouderdom, de onkosten zijner lijkstatie beliep, behalve de gewone uitgaven 50,000 kroonen. Nadat men den overledene de laatste eer had bewezen, zocht men in geheel *Egypte* eenen opvolger voor denzelven. Men kende hem aan zekere teekenen, die hem van alle andere ossen onderscheidden: op het voorhoofd eene witte vlak, in de gedaante eener halve maan, op den rug de gedaante van eenen arend, op de tong, die van een slakkenhuis. Zoodra men denzelven gevonden had, bragt men hem, te midden van het grootste vreugdegejuich, naar *Memphis*, om er bezit te nemen van zijne nieuwe hoedanigheid als god, en hij werd met eene groote plegtigheid ingehuldigd. Men ziet ligtelijk, dat het gouden kalf, door de Israëliten bij den berg *Sinaï* opgerigt, eene vrucht van hun verblijf in *Egypte*, eene navolging van den god Apis was, zoowel als diegene, welke in het vervolg aan de beide uiterste einden van het koningrijk *Israël* door koning Jeroboam werden opgerigt, die zich mede langen tijd in *Egypte* had opgehouden.

Apocauchus, een Griek van eene geringe afkomst, die zich onder de keizers Andronicus en Cantacuzenus, tot de eerste waardigheid des rijks verhief. Deze in geene aanmerking komende man, begon met tweede klerk bij de financiën te zijn; maar door de vlugheid van zijnen geest bragt hij het zoo ver, dat hij de inkomsten des rijks vermeerderde. Zich dagelijks al meer en meer in de gunst van Andronicus dringende, werd hij na elkander schatmeester (*Questor*), gouverneur van het hof en des keizers, groot-hertog, eindelijk alles wat een bijzonder persoon, kon zijn, die niets boven zich zag, dan den troon. Het zonderlingste hiervan is, dat de vorst, welke hem zoo hoog verhief, en zich van hem in die hooge posten bediende, welverre van hem te achten, hem slechts als eenen ellendeling en eene lage en verachtelijke ziel beschouwde. Apocauchus maakte misbruik van zijn gezag; men legde hem het grootste gedeelte der algemeene rampspoeden te laste, en hij werd den 11 Junij 1345, door gevangenen van *Konstantinopel*, die hij was gaan bezoeken, vermoord. De koningin leverde de schuldigen aan de wraak zijner echtgenoote over, die dezelve allen zonder genade liet ombrengen. Nicephorus Gregoras, een ooggetuige, heeft een ontzettend verhaal dier baarbaarsche daad medegedeeld. Tegen het einde der dertiende eeuw heeft er een andere Apocauchus geleefd, aan wien de beroemde Grieksche geneesheer Actuarius zijn werk: *Over de regelen bij de genezingen in acht te nemen* opdroeg, hetzelve werd in 1554 te *Venetië* onder dezen titel *Methodi medendi libri sex* gedrukt.

Appollinaris (C. Sulpitius) een taalkundige van *Karthago*, leefde in de tweede eeuw, is, volgens sommige geleerden, de schrijver der dichtregelen, welke tot kort vertoog der blijspelen van Terentius dienen. Men kent hem ook nog eenige andere geschriften toe. Hij had tot opvolger in zijn beroep, Pertinax, die later keizer werd.

Apollinaris (*Heilige*), eerste Bisschop van *Ravenna*, wordt voor eenen leerling van den heiligen Petrus gehouden, en is zeer beroemd in de kerkelijke geschiedenis, hoewel de *Acten* van zijn leven, zoodanig als wij dezelve bezitten, niet zeer geloofwaardig zijn. De heilige Petrus Chrysologus, een zijner beroemdste opvolgers, op den stoel van *Ravenna*, heeft ons eene lofrede ter eere van den heiligen Apollinaris nagelaten, waarin hij hem dikwerf den titel van

Martelaar geeft. Maar hij voegt er bij, dat, hoewel hij bij verschillende gelegenheden, wreede folteringen en ballingschap heeft ondergaan, en hij niets vuriger wenschte, dan aan J. C. het offer zijns levens optedragen, God hem echter langen tijd voor zijne kerk heeft bewaard, en niet heeft toegestaan, dat zijne vervolgens hem ter dood veroordeelden. De Hongaren beweren, dat hij, gedurende zijne ballingschap, het geloof in hun land gepredikt heeft. Zijn ligchaam werd eertijds te *Classe*, eene oude zeehaven, vier mijlen van *Ravenna* gelegen, en die thans eene soort van voorstad van hetzelve is, bewaard. In 549 bragt men zijne overblijfselen in een gewelf derzelfde kerk over. Fortunatus vermaande zijne vrienden, om bedevaarten naar het graf van den heiligen Bisschop van *Ravenna* te doen. De heilige Gregorius *de Groote* wilde, dat men, om de waarheid van neteligе geschillen te ontdekken, voor hetzelfde graf zou doen zweren. Paus Honorius I., stichtte in 630 te *Rome* eene kerk, ter eere van den heiligen Apollinaris. Men vindt zijn naam in al de *Martyrologiën*; dat van *Rome* maakt er melding van op den 23 Julij.

Apollinaris (Claudius), Bisschop van *Hierapolis* in *Phrygië*, was een der glansrijkste lichten der tweede eeuw. Wij weten bijna niets van de bijzonderheden zijner daden. Maar de lof, dien de oude schrijvers hem toezwaaijen, laat geenen twijfel over of hij heeft al de deugden bezeten, die de heilige Bisschoppen kenschetsen. De ketters vonden in hem altijd eenen geduchten vijand. Hij schreef geleerde verhandelingen, waarin hij hunne goddelooze stellingen meesterlijk wederlegde; en om hun alle uitvlugten te benemen, toonde hij hun aan, in welke sekte van wijsgeeren, elk zijne dwalingen had geput. In het jaar 177, bood hij aan keizer Marcus Aurelius een wel beredeneerd en zeer welsprekend verdedigschrift der Christenen aan, die door dezen wijsgeerigen keizer op eene wreede wijze vervolgd werden. In dit verdedigschrift herinnerde hij aan den vorst den wonderdadigen regen, die zijn leger redde en door de gebeden van het 12.e legioen het *Melitinesche* of de *bliksemende keurbende* genoemd, van den Hemel was afgesmeekt; een wonder waarvan de keizer zelf getuige, en dat voor hem van het grootste belang was geweest. Het Roomsche *Martyrologium* bepaalt het feest van den heiligen Apollinaris op den

8 Januarij. — Zie MARCUS AURELIUS.

APOLLINARIS, bijgenaamd *de Oude*, om hem van zijnen zoon, die denzelfden naam droeg, te onderscheiden, was Priester, en taalmeester te *Laodicea* in *Syrië*. SOCRATES zegt, dat hij te *Alexandrië* geboren was, en dat hij na den dood zijner vrouw, Priester werd, en daarop te *Berita* en vervolgens te *Laodicea* kwam onderwijzen. Toen JULIANUS den Christenen de beoefening der schoone letteren verboden had, vervaardigde hij, door zijnen zoon ondersteund, prozaïsche en dichterlijke werken, om daardoor de ongewijde schrijvers te kunnen missen.

APOLLINARIS of APOLLINARIUS *de Jonge*, zoon van den voorgaande, Bisschop van *Laodicea, in Syrië*, deelde in den beginne in de vriendschap van den H. ATHANASIUS en van den H. BASILIUS. Door zijne dwalingen omtrent den persoon van JESUS CHRISTUS verloor hij dezelve. De H. ATHANASIUS sprak in de Kerkvergadering van *Alexandrië* in 362 den ban over hem uit, en schreef tegen hem: door Paus DAMASIUS werd hij insgelijks veroordeeld. Zie hier wat zijne voornaamste dwalingen waren. „Hij onderwees, dat J. C. niet eene menschelijke ziel, maar enkel het vleesch had aangenomen, dat is een ligchaam met eene zinnelijke ziel; dat de Goddelijke Persoon bij Hem de plaats der menschelijke ziel had ingenomen, hetwelk hij door deze woorden: *Het Woord is vleesch geworden* wilde bewijzen; dat, wijl de menschelijke ziel een beginsel van zonde was, men niet kon zeggen, dat J. C. dezelve had aangenomen. Hieruit vloeide voort, dat J. C. niet mensch was geworden, daar Hij enkel een ligchaam had aangenomen, dat het minst edel gedeelte der menschelijke natuur is." APOLLINARIUS onderwees daarenboven nog, dat het ligchaam van J. C. van den Hemel nedergedaald zijnde, onlijdelijk was; dat Hij in den schoot van de Maagd MARIA nedergedaald, en niet uit haar geboren was; dat Hij enkel in schijn geleden had en gestorven was. Hij deed ook de ketterijen der *Millenarissen* (aanhangers van het stelsel van het duizendjarige rijk) herleven, en dichtte ook nog andere dwalingen omtrent de Drieëenheid op. Twee zijner leerlingen VITALIS en TIMOTHEUS waren Bisschoppen zijner sekte, de eene te *Antiochië*, de andere te *Alexandrië*. Kerkvergaderingen, in die beide steden gehouden, namen de besluiten van DAMASIUS tegen APOLLINARIUS aan; dezelve werden ook door de algemeene Kerkvergadering

van *Konstantinopel* aangenomen. Deze ketter bereikte eenen zeer hoogen ouderdom, en overleed in het jaar 381. Gemeenschappelijk met zijnen vader is hij de schrijver van vele dichterlijke en prozaïsche geestelijke en ongewijde werken. In de *Bibliotheek der Kerkvaders* komt zijne berijmde *Verklaring der Psalmen* voor, welke vele valsche stelsels omtrent J. C. bevat. Dezelve werd ook in 1613 te *Parijs* afzonderlijk in 8.vo gedrukt. In de werken van den H. Gregorius *van Nazianze* komt een *treurspel van den lijdenden Christus* voor, hetwelk men meent van hem te zijn. Apollinarius had deze stukken vervaardigd, ten einde de Christenen in staat te stellen, om tot het beoefenen der schoone letteren de ongewijde schrijvers te kunnen ontberen. In navolging van Homerus, schreef hij de *Gewijde Geschiedenis* tot aan Saül in heldendichten, volgens de orde van het Grieksche Alphabet, in 24 boeken verdeeld. Voorzeker een loffelijk doel, waaraan echter de uitslag niet beantwoord heeft; het ware ook gelukkiger voor hem geweest, zich zelven tegen de dwalingen te wapenen, dan er behoedmiddelen voor anderen voor optesporen.

Apollinaris (Sidonius), — Zie Sidonius Apollinaris.

Apollo, zoon van Jupiter en Latona, werd op het eiland *Delos* geboren. Volgens sommige fabeldichters is hij de uitvinder en de god der toonkunst, der dicht- en geneeskunde, der waarzeggerij, het hoofd der negen Muzen, en de vader des lichts (Helios). Hij werd uit den hemel verjaagd, wijl hij de *Cyclopen* die den bliksem van Jupiter gesmeed hadden, gedood had; hij naam de wijk naar Admetus, koning van *Thessalië*, wiens kudde hij hoedde. Men stelt dezen god, volgens zijne verschillende hoedanigheden, op verschillende wijzen voor; nu onder de gedaante eens baardeloozen jongelings, met eene lier in de hand, en muzijk-instrumenten neven hem; dan op den *Parnassus* te midden der negen zanggodinnen, met eenen lauwerkrans op het hoofd. Men ziet hem ook den zonnenwagen voerende, die door vier witte paarden getrokken wordt. Men schildert hem ook af met eenen pijlkoker op den rug, en boog en pijlen in de hand. De Heidenen waanden, dat deze god godspraken gaf, en zij gingen hem te *Claros*, *Delphos*, *Delos*, en in andere plaatsen raadplegen. Het is ontegensprekelijk, dat dergelijke orakels met tallooze bedriegerij-

en gepaard gingen; maar hebben er geene antwoorden bestaan, welke de duivels aan lieden gaven, welke eene bijgeloovige en heiligschennige nieuwsgierigheid zoo ver bragt, dat zij het toekomstige wilden onthullen? Deze vraag is niet gemakkelijk op te lossen. — Zie Fontenelle, Balthus.

Apollo (Horus); — Zie Hor-Apollo.

Apollo of Apollos, een Jood, oorspronkelijk van *Alexandrië*, bezat de gave der welsprekendheid. Gedurende de afwezigheid van den heiligen Paulus, te *Efeze* gekomen, sprak hij vrijmoedigelijk in de Synagoge, en bewees, dat Jesus de Christus was. Nadat Aquila en Priscilla hem gehoord hadden, haalden zij hem in hun huis, en men is van gevoelen, dat hij, alstoen het doopsel ontving. Eenigen tijd daarna naar *Corinthe* gegaan zijnde, stichtte hij aldaar veel nut, en overtuigde de Joden door de heilige Schrift. Maar de verkleefdheid, die zijne leerlingen voor hem hadden, bragt bijna eene scheuring te weeg, wijl deze zeiden: Ik behoor tot Paulus, gene: ik behoor tot Apollo, en anderen: ik behoor tot Cephas. Intusschen belette deze verdeeldheid niet, dat Paulus en Apollo in eenen zelfden geest, door de banden der Christelijke liefde verbonden waren; en de Apostel geeft bij deze gelegenheid den Christenen bewonderenswaardige lessen, over de zuiverheid en onverdeelbaarheid der beweegredenen van hun geloof, *dat*, terwijl het hen aan Jesus Christus verbindt, elk menschelijk opzigt en zelfs persoonlijke en al te natuurlijke verkleefdheid aan zijne dienaren moet buitensluiten. In hun Martelaarsboek noemen de Grieken Apollo Bisschop van *Duras*, en in hun Kerkboek maken zij hem tot tweede Bisschop van *Colophas* in *Azië*. Ferrarius maakt hem tot Bisschop van *Cone* of *Icone* in *Phrygië*. Anderen noemen hem Bisschop van *Cesarea*.

Apollodorus, van *Athene*, een beroemd taalkundige, omtrent het jaar 150 vóór J. C., was een leerling van Aristarchus. Wij bezitten van hem niets meer, dan drie boeken zijner *Bibliotheek*, die voor de eerstemaal te *Rome*, in 1550, in 8.vo en vervolgens in 1661 te *Saumur*, door Lefèvre in 12.o in het Grieksch en Latijn uitgegeven werden. Nog zijn er twee uitgaven van te *Göttingen* in het licht gekomen, de eerste 1782 — 83, 4 Dl.n in 12.o de tweede 1803, 2 Dl.n in 8.vo Men vindt er zeer belangrijke onderwerpen in,

Zijn werk, *over den oorsprong der Goden*, dat uit meer dan 20 boeken bestond, is geheel verloren geraakt; vele geleerden zijn van gevoelen, dat zulks hetzelfde werk is, als zijne *Bibliotheek*. Anderen integendeel zijn van gevoelen, dat zijne Bibliotheek niet van hem, en slechts eene korte schets zijner werken is. De ouden halen sommige werken van dien schrijver aan.

Apollodorus, schilder van *Athene*, bezat eene bijzondere begaafdheid, om de natuur in al hare bevalligheden te schilderen. Men verzekert, dat hij de kunst, om de kleuren te smelten en te schakeren en in de naauwkeurige nabootsing der schaduw grondig ervaren was. Zeuxis zijn leerling overtrof hem nog. Hij leefde in het begin der 5.de eeuw vóór de Christelijke jaartelling.

Apollodorus van *Damascus*, een beroemd bouwkunstenaar onder de regering van keizer Trajanus, deze keizer liet hem het *Forum* bouwen, dat zijnen naam droeg, op eenen berg, welken men 144 voeten afnam, en in welks midden de *zuil van Trajanus* opgerigt werd. De andere voorname gebouwen, door dezen kunstenaar opgerigt, zijn: eene groote boekerij, een *Odeum* of zangzaal, een geregtshof, badhuizen, waterleidingen en de zoo beroemde brug over den *Donau*, welke uit een en twintig bogen bestond, 170 voeten breed was, en welkers zuilen zich ter hoogte van 150 voeten verhieven. Deze brug was daarom bijzonder merkwaardig, wijl de *Donau* op die plaats bijzonder breed en snelvlietend is; men vindt nog eenige overblijfselen derzelve op eenige mijlen beneden het dorp *Orsova*. Marsigli heeft in het 2.de deel van zijn *opus Danubianum* (*) eene beschrijving derzelve gegeven. Apollodorus was zoodanig van

(*) Deze brug was geheel van steenen gebouwd, behalven de trappen der zuilen was er niets van hout. Tegenwoordig zijn eenige dezer trappen half versteend. Er is niet meer noodig geweest, dan deze versteening, om stelsels over de oudheid der wereld te ontwerpen. Men heeft gezegd, dat als er zestien eeuwen vereischt werden, om eene versteening te beginnen, er honderd noodig waren om groote boomen te versteenen; maar dat vertoog steunt op eene verregaande dwaling; en veronderstelt, dat al de versteeningen op eene gelijke wijze, en in eenen gelijken tijd geschieden, niettegenstaande het bewezen is, zelfs door de natuur der versteende ligchamen, dat dezelve dikwijls in zeer korten tijd, en om zoo te spreken eensklaps plaats hebben, en dat in het algemeen de snelheid of traagheid dezer steenwording van toevallige omstandigheden en oorzaken afhangt.

den geest en het vuur zijner kunst doordrongen, dat hij degene, welke dezelve niet behoorlijk verstonden niet zou vleijen. Op eenen zekeren dag, dat hij zich met TRAJANUS over eenig gebouw onderhield zeide de bouwkunstenaar tot HADRIANUS, die ongeroepen zijn gevoelen uitdrukte; *ga uwe pompoenen schilderen* (met het schilderen dezer plantgewassen hield HADRIANUS zich toenmaals bijzonder bezig). Met dezelfde vrijmoedigheid maakte hij zijne aanmerkingen op den tempel van VENUS, die door HADRIANUS was opgerigt. *De tempel is niet ruim genoeg*, schreef hij aan den keizer, *hij is te laag, en de beelden der godinnen te groot, indien zij willen opstaan, om naar buiten te gaan kunnen zij zulks niet.* Deze vrijmoedigheid kostte hem in het jaar 130 na J. C. het leven. Men ziet hieruit, dat HADRIANUS in het stuk van kunstbeoordeeling minder verdraagzaam was, dan DIONYSIUS *de tiran.*

APOLLONIA, eene maagd van *Alexandrië*, onderging den marteldood in het jaar 249. De bewijsstukken, die wij van haren marteldood bezitten, verdienen weinig geloof. Men leest er in, dat zij te *Rome* gemartiliseerd werd, hetwelk valsch is, wijl zij te *Alexandrie* den marteldood onderging. (Zie TILLEMONT 3.e deel, bladz. 295). Een geloofwaardig gedenkschrift is de brief van den heiligen DIONYSIUS *van Alexandrië* aan FABIUS, Bisschop van *Antiochië*, welke ons door EUSEBIUS is bewaard, en waarnit men ziet, » dat er onder de geloovigen, die gevangen werden genomen, eene maagd was, APOLLONIA genaamd, even eerwaardig, om hare jaren, als om hare deugd. Men brak hare tanden door de geweldige slagen, die men haar in het aangezigt gaf. Daarna ontstak men buiten de stad een groot vuur, en men bedreigde er haar in te zullen werpen, indien zij weigerde, zekere goddelooze woorden uit te spreken. De Heilige vraagde eenigen tijd, als om te overwegen, wat haar te kiezen stond, die haar werd toegestaan. Maar men had haar niet zoodra in vrijheid gesteld, of, om hare vervolgers te overtuigen, dat haar offer vrijwillig was, wierp zij zich zelve vrijwillig midden in de vlammen, waarin zij hare ziel aan haren Schepper weder gaf." Deze daad, die met de gewone regelen der Christelijke zedeleer schijnt te strijden, doet eene bijzondere beweging van den geest Gods onderstellen. » Wij zullen ons wel wachten, zegt een godvruchtige schrijver, om de wijze, waarop onze Heilige haar leven eindigde, aan

de geloovigen ter navolging voortestellen. Indien de Kerkvaders haren moed hebben geprezen, is zulks, omdat zij met den heiligen Augustinus vermoedden, dat zij door eene bijzondere ingeving des Hemels had gehandeld, of ten minste, omdat hare daad, het uitwerksel eener godvruchtige eenvoudigheid was, die den ijver en de liefde ten grondslag had. Indien men al deze omstandigheden in aanmerking neemt, indien men overweegt, dat de Heilige maagd oogenblikkelijk in het vuur zoude geworpen worden, en dat hare strafoefening enkel eenen oogenblik werd uitgesteld, om haar te bekoren en te verleiden, dan zal men ligtelijk bevroeden, dat, door de levendigheid van haar geloof medegesleept, zij in dezen stap enkel eene nadrukkelijke beantwoording zag, op de vruchtelooze aansporingen harer verleiders. (Zie Razias). Men ziet te *Rome* eene zeer oude kerk, die den naam der *heilige Apollonia* draagt, waarin de godsvrucht een groot aantal geloovigen lokt. De kerk vereert deze Heilige op den 9 Februarij.

Apollonias of Apollonis, te *Cyzicus* geboren, trad met Attalus I. koning van *Pergamus* in den echt. Hoewel van eene geringe afkomst werd zij echter als koningin gekroond, en behield tot op het einde van haar leven al de voorregten van het opperste gezag. Met eene verhevene ziel begaafd, en onbekwaam tot listige kunstgrepen, nam zij nooit hare toevlugt tot die lage liefkoozingen, die aan eerlijke vrouwen zoo weinig passen; enkel door hare deugd, door hare goedhartigheid en zedigheid, won zij het hart van haren gemaal. Nadat de dood hem het eerste had getroffen, wist Apollonias zich over dit verlies te troosten, door hem in vier kinderen te zien herleven, die zij alle even teeder beminde, en welker hart zij niet ophield tot de deugd te vormen. Deze Vorstin, den rang waardig, waartoe hare verdienste haar had verheven, leefde nog eenigen tijd gelukkig, en door hare kinderen en onderdanen bemind. Men verhaalt, dat toen hare kinderen haar eens te *Cyzicus*, werwaarts zij zich na den dood van haren echtgenoot begeven had, waren komen bezoeken, haar in hun midden plaatsten, en hunne armen rondom haar gestrengeld hebbende, haar door eenen talrijken stoet gevolgd, in de tempels bragten, en door de stad droegen. Na haren dood rigtten zij eenen tempel op, te harer eere.

Apollonides, een Geneesheer van het eiland *Cos*, leefde eenen geruimen tijd met roem aan het hof van Arta-

XERXES I. Op AMYTIS, zuster van dien Vorst verliefd geworden, bragt hij haar in den waan, dat zij van eene ongesteldheid, waarover zij zich beklaagde, niet kon genezen worden, tenzij zij hare neiging voor de liefde opvolgde. Het tegendeel had plaats. De Prinses werd ernstig ziek, en hij verwijderde zich van haar. AMESTRIS, moeder van AMYTIS, bragt het zoo ver, dat men haar APOLLONIDES overleverde, deed hem gedurende twee maanden menigvuldige folteringen ondergaan; en eindelijk op den dag des overlijdens harer dochter levend begraven.

APOLLONIUS van *Perga* of *Pergi*, in *Pamphilie*, een leerling van EUBULIDES, die onder EUCLIDES gestudeerd had, schreef verschillende Verhandelingen over de Wiskunde. Er bestaan nog slechts acht boeken derzelve, over de kegelsnijdingen, waarvan hij de theorie het eerst leverde. Dit werk is door latere wiskunstenaars, aan welke hetzelve veel licht heeft verschaft, dikwerf vertaald en met aanteekeningen verrijkt. De beste uitgave van dit werk is die van *Oxford*, 1770, in fol. De geleerden hadden in den beginne enkel de vier eerste boeken van dit werk tot in 1658. Het was in dat jaar, dat JOANNES ALFONSUS BORELLI, in de Bibliotheek van MEDICIS een Arabisch handschrift vond, met dit Latijnsch opschrift: *APOLLONII Pergæi libri octo.* Men vertaalde hetzelve in het Latijn, en BARROW gaf hetzelve te *Londen* in 1675 in fol. in het licht. ROBERTUS SIMPSON heeft er eene nieuwe uitgave, van in het licht gegeven, eene latere is door HALLEY in 1710 bezorgd. APOLLONIUS bloeide onder de regering van PTOLOMEUS-EVERGETES, koning van *Egypte*, zoo als wij zulks in het leven van ARCHIMIDES door HERACLIUS zien kunnen in 224 vóór J. C. In zijne verhandeling *De Subtilitate* plaatst CARDAN hem onder de vlugste geesten, en geeft hem den zevenden rang.

APOLLONIUS van *Alexandrië*, bijgenaamd *Dyscolus*, heeft vervaardigd: 1.° *Vier boeken over de woordvoeging*, die in het Grieksch in de Spraakkunst van THEODORUS D'ALDE, 1495 in fol. voorkomen, en in 1590 te *Frankfort* afzonderlijk in 4.to gedrukt zijn. — 2.° *Historiæ commentitiæ*, Grieksch en Latijn, door JOANNES MEURSIUS, *Leyden*, 1620 in 4.to

APOLLONIUS van *Rhodus*, oorspronkelijk van *Alexandrië*, doch, wijl hij langen tijd te *Rhodus* onderwezen had, en in die stad stierf, *de Rhodiaan* bijgenaamd, was tijdgenoot van APOLLONIUS van

Perga. Hij was een leerling van CALLIMACHUS, en de opvolger van ERATOSTHENES, in het opzigt over de Bibliotheek van *Alexandrië.* Hij heeft verschillende werken geschreven, waarvan het beroemdste is, zijn *Gedicht op den togt der Argonauten, Leijden*, in 8.vo, 1641, *Florence*, 1596 in 4.to, *Venetië*, met Grieksche *Commentaria*, 1521. Hetzelve is in verschillende talen vertolkt. Volgens QUINTILIANUS houdt dit gedicht den middelweg tusschen de hoogdravendheid en de platheid; de gang is gematigd en eenparig. LONGINUS velt er hetzelfde oordeel over.

APOLLONIUS, van *Tyana*, een vlek in *Cappadocië*, werd eenige jaren vóór J. C. geboren. Van zijne kindschheid af, door de wijsbegeerte van PYTHAGORAS bekoord, is hij derzelve gedurende zijn geheele leven getrouw gebleven. Hij voedde zich enkel met groenten, onthield zich van wijn en van vrouwen, gaf zijne goederen aan de armen, leefde in de tempels, stilde de oproerige bewegingen enz. APOLLONIUS, op deze wijze levende, zich enkel door krachtige, doch duistere spreuken uitdrukkende, moest op eene volksmenigte, die steeds door het uiterlijke wordt medegesleept, indruk maken. Iedereen volgde hem, de handwerkers zelfs verlieten hunne werkplaatsen; de steden zonden hem afgevaardigden; de godspraken zongen zijnen lof, waarschijnlijk om dezen drogredenaar te bewegen, den haren op zijne beurt te zingen. Deze bedrieger verkreeg alom aanhangers. Hij stond in betrekking tot de Indische Braminen, de Perzische Magi, de Egyptische Gymnosophisten, en deed, zich door dezelve bewonderen. Te *Ninive*, te *Efeze*, te *Smirna*, te *Athene*, te *Corinthe* en in andere Grieksche steden, verscheen APOLLONIUS als een prediker van het menschelijke geslacht, veroordeelde de schouwspelen, bezocht de tempels, verbeterde de zeden, en predikte alom de hervorming van alle misbruiken. Te *Rome*, wáár hij, zoo als hij zeide gekomen was, *om van nabij te zien, welk dier een tiran was*, sprak hij met nadruk tegen de baden. Hij beweerde weldra wonderen te kunnen doen. De lijkstaatsie eener jonge dochter van de familie eens consuls ontmoetende, naderde hij de baar, waarop men haar droeg, raakte haar aan, en zeide in stilte eenige woorden; het meisje, dat men dood waande, ontwaakte, sprak tot iedereen, en keerde naar het huis haars vaders terug. Dit kluchtspel, zonder twijfel met lieden overlegd, die zijne bedriegerijen begunstigden, maakte daardoor op de menigte niet minder indruk

(De heer Huet en andere geleerden hebben dit gewaand wonder, volgens al de regelen eener gezonde critiek wederlegd). Er ontstond eene zonsverduistering, met donder vergezeld: Apollonius zag naar den hemel, en zeide op eenen profetischen toon: *Er zal iets groots gebeuren en niet gebeuren.* Drie dagen daarna viel de bliksem op de tafel van Nero en sloeg hem den beker uit de hand, dien hij aan zijnen mond bragt: het volk liet niet na te beweren, dat Apollonius had willen zeggen, dat het weinig zoude schelen, of de keizer werd getroffen. Dit was eene ongerijmde verklaring aan belagchelijke woorden geven. Keizer Vespasianus, die niet zoo als het volk had moeten denken, beschouwde dezen bedrieger toch als een goddelijk man, en vraagde hem om raad. Toen Domitianus tot de keizerlijke waardigheid verheven was, besloot hij hem te doen sterven, wijl hij Nerva, aan wien hij den troon had voorzegd, tegen hem had opgewonden; maar, door eenen duivel ondersteund, die hem, zegt men naar *Pouzzol* vervoerde, en hem in eenen halven dag, drie dagreizen liet afleggen, verdween hij uit zijne tegenwoordigheid. Te *Efeze* zijnde, en het volk aansprekende, hield hij eensklaps stil, en riep met een verwilderd gelaat uit: *Tref den tiran! tref den tiran!* er bijvoegende, dat men Domitianus gedood had; hetwelk naar waarheid bevonden werd. Hij overleed omtrent het einde der eerste eeuw; sommige zeggen in 97, anderen in 99. Men rigtte standbeelden op en, men bewees goddelijke eer aan dien man, wiens naam heden welligt onbekend zoude zijn, zonder eenen zekeren Damis, de getrouwe deelgenoot zijner bedriegerijen, die zijn leven beschreef, en zonder Philostratus, dien de keizerin Julia Domna, vrouw van Septimus Severus, eene zeer buitensporige vorstin, die het zonderlinge zeer najaagde, 200 jaren daarna belastte, alles optesporen, wat de ligtgeloovigheid, op rekening van dien bedrieger heeft uitgestrooid. In een werk *de geschiedenis van Apollonius van* Tyana, *van valschheid en bedrog overtuigd* bewijst de heer Dupin; 1.° dat de geschiedenis van dien beruchten bedrieger van geloofwaardige getuigen ontbloot is; 2.° dat Philostratus slechts een roman heeft gemaakt; 3.° dat de wonderen aan Apollonius toegeschreven merkbare kenteekenen van valschheid dragen, en dat er geen enkel is, dat men niet aan de behendigheid, aan het toeval of aan het bedrog kan toeschrijven; 4.° eindelijk, dat

de leer van dien wijsgeer met de gezonde rede strijdt; dat God dezelve aldus op geenerlei wijze heeft kunnen handhaven. Daarbij moet men nog voegen, dat Apollonius geenen Godsdienst heeft willen instellen; dat hij zich voor geenen afgezant van God heeft uitgegeven; dat hij niets onder aanroeping van den naam Gods heeft gedaan; dat zijne nagedachtenis, en die zijner gewaande wonderen, bij alle volken is verloren geraakt; dat er geen spoor, geen gedenkteeken, geene, zelfs geene volksoverlevering, geen, uitwerksel noch gebeurtenis, die men aan hem kan toeschrijven, van overblijft. Het zou dus eene beleediging voor het gezond verstand zijn, indien men, naar het voorbeeld van Hiérocles, deze bedriegerijen met de wonderen van J. C., met daadzaken wilde vergelijken, welker echtheid zoo dikwerf aan het gestrengste onderzoek zijn onderworpen geweest, die de wereld bekeerd hebben, en waarin elke oplettende beschouwer het werk der Godheid erkend heeft. « Terwijl Paulus (zegt de abt Berault) met roem den naam van Jesus Christus predikte, wilde de hel niet alleen tegen den Apostel, maar zelfs tegen zijnen aanbiddelijken Meester een' mededinger stellen. Te *Tyana* in *Cappadocië* stond eensklaps een buitengewoon man op, deze was de doorluchtigste aanhanger der ongewijde wijsbegeerte en des Heidendoms, en tevens de geschiktste om aan dezelve gewigt bij te zetten." En na de verschillende streken van den toovenaar of kwakzalver verhaald te hebben, voegt hij er bij: « Wat er ook van den grond der zaken zij, de profeet des Heidendoms was, in denzelfden tijd en in dezelfde gewesten niet bestand tegen den Apostel van J. C. Het werk Gods, waarmede Paulus belast was, bestaat na meer dan achttien eeuwen; daar men integendeel, na verloop van naauwelijks twee eeuwen, niet meer aan eenen Apollonius dacht." — Zie Philostratus.

Apollonius, dien de heilige Hieronymus een zeer geleerd man noemde, leefde tegen het einde der tweede of in het begin der derde eeuw. Hij schreef tegen Montanus en zijne leerlingen, en stelde hunne leer en hunne voorzeggingen in een belagchelijk licht voor. De heilige Hieronymus noemt dit werk *insigne et longum volumen*. Tertulianus, die de droomerijën van Montanus niet ongenegen was geweest, zag met leedwezen het werk van Apollonius, die dezelve openlijk ten toon stelde, en,

om den slag af te weren, schreef hij zeven verhandelingen tegen de Kerk: in de laatste trachtte hij de kracht der bewijsgronden van Apollonius te ontwijken, en noemde dien schrijver, een' opvliegenden lasteraar. Er is ons van het werk van Apollonius slechts een fragment overgebleven, dat men bij Eusebius vindt aangehaald. — Men moet hem niet, zoo als Nicephorus gedaan heeft, met Apollonius, een Romeinsch raadsheer, verwarren, die de verdediging van den Christelijken Godsdienst, in den vollen senaat op zich nam, en daardoor in het jaar 186 de kroon der martelie verdiende. Zie: *Dissertatio hypatica, seu de consulibus Caesareis*, in 4.to, pag. 117. door den Kardinaal Noris.

Apollonius, een drogredenaar, te *Alexandrië* geboren, of die er in de school van Didymus geleefd heeft, heeft zich op het einde der Romeinsche Republiek, of onder de eerste Keizers, door zijn *Lexicon graecum Iliadis et Odysseæ* beroemd gemaakt. De Heer de Villoisin heeft van dit werk de eerste uitgave met de Fransche vertaling in het licht gegeven, *Parijs*, 1773, 2 dl.n in 4.to eene andere Grieksche uitgave, kwam er in 1788 te *Bath* in 8.vo in het licht; het is een werk, dat, om Homerus wel te verstaan, zeer nuttig is, en dat vele overeenkomst met dat van Hesychius heeft.

Apollonius, een Stoïcijnsch wijsgeer, werd te *Chalcis*, in het eiland *Eubea*, of, volgens anderen, te *Calchedon* in *Bithynië* geboren, kwam op verzoek van Antoninus te *Rome*, om de leermeester te worden van Marcus-Aurelius, den aangenomen zoon, van dien vorst. Zoodra de Keizer van zijne aankomst verwittigd was, liet hij hem zeggen, dat hij hem met ongeduld wachtte. Apollonius, die bij de onwellevendheid van eenen schoolvos, de trotschheid van eenen wijsgeer bezat, liet hem antwoorden: » dat het den leerling betaamde den meester op te komen zoeken, maar dat geenszins de meester den leerling te gemoet behoefde te komen." Antoninus, even zoo zachtaardig als deze Stoïcijn onbeschoft was, antwoordde al grimlagchende: » dat het zeer te bevreemden was, dat Apollonius, te *Rome*, den weg van zijn huis naar het paleis langer vond, dan dien van *Chalcis* naar *Rome*." En oogenblikkelijk zond die vorst, in deze omstandigheid wellevender dan het noodig was, Marcus-Aurelius naar zijnen leermeester, wiens trotschheid te vernederen raadzamer zou zijn geweest, dan dezelve door eerbewijzen te voeden,

die hij niet verdiende.

Apollonius (Lævinus), op een dorp tusschen *Brugge* en *Gend* geboren, leefde in de zestiende eeuw, en heeft zich door zijne beschrijving van *Peru*, en de reis der Franschen naar *Florida*, eenen grooten roem verworven; dezelve zijn in het Latijn onder deze titels gedrukt: 1.° *De navigatione Gallorum in terram Floridam, deque clade anno 1565 ab Hispanis accepta*, *Antwerpen*, 1568, in 8.vo, een zeer belangrijk werk. 2.° *Libri V. de Peruviæ, regionis inter novi orbis provincias celeberrimæ, inventione et rebus in eadem gestis*, *Antwerpen*, 1567.

Apollonius-Collatius (Petrus) een Priester van *Novare* in de vijftiende eeuw, is de schrijver van een gedicht op het beleg van *Jeruzalem* door Vespasianus, in 4 boeken, *Milane*. 1481, in 4.to over den *strijd van David met Goliath* en eenige andere dichtwerken, *ibid.* 1692 in 8.vo Hij mengt in deze dichtwerken den naam van den waren God met dien der ongewijde godheden, een contrast, dat evenzeer door den Godsdienst als door den goeden smaak verworpen wordt.

Apollos (*Heilige*) een Kluizenaar, die evenzeer door Rufinus als door Sozomenus geprezen wordt, stichtte een klooster, waarin men meer dan 500 Monniken telde, en welks roem door de naauwkeurige waarneming der kloosterregels, alom verspreid werd. Hij was omtrent 80 jaren oud, toen hij door den heiligen Petronius bezocht werd, die omtrent het jaar 393 Bisschop van *Bologne* was. Men is van gevoelen, dat hij kort na dit bezoek overleden is.

Apon d'Abano (Petrus), een geneesheer en astrologist, werd te *Abano*, een dorp op het grondgebied van *Padua*, in 1250 geboren. Na te *Parijs* den doctoralen hoed in de wijsbegeerte en geneeskunde te hebben ontvangen, ging hij deze laatste wetenschap te *Bologne* onderwijzen. Men zegt, dat hij nimmer eenen zieke buiten de stad wilde gaan bezoeken, ten zij men zijne *visite* met 50 kroonen betaalde. Paus Honorius IV. had hem ontboden: hij wilde zich niet op reis begeven, dan nadat men hem 400 dukaten dagelijks had beloofd. Hij werd zoo hatelijk door zijne gierigheid, dat men hem, door hem van ketterij en tooverij te beschuldigen, trachtte van kant te helpen. Zijn *Elucidarium necromanticum* en andere geschriften, waarvan er eenige met die van Cornelius Agrip-

pa zijn verzameld, gaven gewigt aan de beschuldiging van zwarte kunst. Hij werd aan de Inquisitie overgeleverd, en overleed, zegt men, vóór dat het proces ten einde was geloopen in 1316, in den ouderdom van 66 jaren. Intusschen wordt er in een opschrift, dat de senaat van *Padua*, aan den voet van een standbeeld, dat dezelve te zijner eere liet oprigten, gezegd, dat hij was vrijgesproken. *Astrologiæ adeo peritus, ut in magiæ suspicionem inciderit, falsoque hæresis postulatus, absolutus fuerit.* Maar welligt heeft zulks enkel betrekking op de beschuldiging van ketterij. Frederik, Hertog van *Urbino*, plaatste zijn standbeeld ook onder die der beroemde mannen. Zijn *Conciliator defferentiarum philosophorum, et praecipue medicorum*, te *Mantua*, 1472 in fol. gedrukt, heeft hem den naam van *bevrediger* verworven, wijl hij de verschillende gevoelens der wijsgeeren in dat werk tracht overeen te brengen; men kan ligtelijk nagaan met welk gevolg. Hij heeft nog andere werken nagelaten, waarvan er zich eenige in de Bibliotheek des Konings van *Frankrijk* te *Parijs* bevinden.

Aponius, een kerkelijk schrijver der zevende eeuw, van wien wij een *Commentarium* op het *Hooglied* bezitten; *Friburg*, 1538 in fol. en dat ook in de *Bibliotheek der Kerkvaders* voorkomt, het is eene verbloemde rede, die de verbindtenis van J. C. met de Kerk ten onderwerp heeft. De *Commentators*, die na hem gekomen zijn, hebben veel gebruik van zijn werk gemaakt. Zie Salomon.

Apostel (Daniël), veldheer der Kosakken, was de eenige zoon van Paulus Apostel, kolonel van *Mirogrod*, en de afstammeling eener oude Moldavische familie. Naauwelijks had hij den ouderdom van 19 jaren bereikt, toen zijn vader overleed, hetwelk in het jaar 1678 plaats had, ondanks dit overlijden werd hij door den veldheer Samoglowitz in den post van kolonel van *Mirogrod* bevestigd, in welke betrekking, hij de algemeene achting verwierf. In het jaar 1689 was hij met 1000 manschappen op de grenzen van *Ukrain*, om de bewegingen der *Tartaren* gade te slaan, toen hij het berigt ontving dat Mazeppa door het leger als veldheer was uitgeroepen. Op bevel des *Czars* trok Apostel met hem voor *Karikermour* en nam in korten tijd deze aan de *Nieper* gelegene en den Turken toebehoorende stad in. In 1701 werd hij verpligt, om met eenige honderden Kosakken naar *Lijfland* te trekken, alwaar hij bij *Stagnitz* tegen

Schlippenbach, een Zweedsch veldheer, wonderen verrigtte. In 1704 deed hij met 5000 Kosakken eenen inval in *Polen*, en bragt niet alleen veel toe, aan de inneming van *Warschau*, maar versloeg daarenboven eene Zweedsche afdeeling, en maakte 100 krijgsgevangenen. Nadat Mazeppa in 1708 de partij van *Zweden* had omhelsd, bleef Apostel den *Czar* getrouw, die hem het opperbevel over al de Donsche Kosakken en over eenige duizenden Zaporaviërs opdroeg. De stad *Holtwa*, die in zijn kanton gelegen was, werd door hem met zeer vele dapperheid tegen de Zweden verdedigd, en in den slag van *Pultawa* overlaadde hij zich met eer. In 1711 voegde hij zich met 6000 Kosakken bij het leger van den *Czar* en bragt den Turken bij de rivier de *Pruth* veel nadeel toe. Nadat de vrede gesloten was, hield hij zich meestal op zijn landgoed in *Ukrain* op, tot dat hij in 1722 bevel ontving, om tegen de Circassische vorsten te veld te trekken. Hij trok te dien einde dadelijk met 1100 manschappen naar *Astrakan* op, en kwam nog tijdig genoeg om den Russischen brigadier Veterani, dien den Sultan Mahmoud in de stad *Andreow* had opgesloten, te ontzetten. Zoodra de veldtogt ten einde was, ontving Apostel van den Keizer deszelfs portret, kostbaar met edelgesteenten omzet, maar bij het leven van dien vorst, en van Keizerin Catharina kon hij den rang van veldheer niet verwerven. Zoodra Peter II. den troon had beklommen, herstelde hij de Kosakken in al hunne voorregten, en zij kozen Apostel eenpariglijk tot hunnen veldheer. Hij gedroeg zich altijd, op eene wijze, die in staat was, om den *Czar* tevreden te stellen, die hem kort daarna de ridderorde van St. Alexander Newsky (zie dat artikel) schonk. De Keizerin Anna bewees hem ook bij verschillende gelegenheden hare achting, verleende hem vele voorregten, tot dat hij den 27 Januarij 1734 te *Gluchon* overleed. Bij Juliana Iskreki, eene adellijke Poolsche dame, met welke hij in 1677 in den echt was getreden, verwekte hij eenige kinderen. De beide volgende zijn de voornaamste: 1.° Paulus Apostel, die in 1727 zijnen vader als kolonel van *Mirogrod* opvolgde, en 2.° Petrus Apostel, zeer ervaren in talen en wetenschappen. De veldheer Apostel, hun vader, was een man, die geen vijand kon versaagd maken, hij droeg, volgens de gewoonte zijns lands, eenen zeer grooten knevel, maar hij had slechts één oog, het an-

dere had hij in eenen veldslag verloren.

Apostool (Samuël), predikant der doopsgezinde kerk te *Amsterdam*, gaf zijnen naam aan de sekte der Apostoliërs, anders Waterlanders genaamd, wijl zij zich in 1664 voornamelijk in *Waterland*, een gewest van *Noord-Holland*, verspreidden; deze Mennonieten, ook wel rekbare (*crassiores*) genoemd, om hen van de Vlaamsche Mennonieten te onderscheiden, bestonden uit twee deelen, waarvan het eene, dat der *Gelenisten* genoemd, Galenus Abraham de Haan en het andere, dat der verkleefden (*adherenten*) genaamd, Samuël Apostool aan deszelfs hoofd had. Galenus nam al diegene in zijne gemeente op, die bij het geloof aan de gewijde boeken, zuivere zeden, en eene onkrenkbare regtschapenheid voegden. Terwijl Samuël Apostool de eigenaardige leerstellingen der Mennonieten, over de ongerijmdheid van den kinderdoop, de nuttelooshеid der Overheden in het rijk Gods verdedigde, handhaafde hij tevens de regtzinnigheid, van alle andere punten van de leer der hervormers. Vruchteloos heeft men later getracht, om deze beide takken eener zelfde sekte te vereenigen: de Waterlanders en de Galenisten hebben altijd twee onderscheidene partijen gevormd, die door geene publieke akten hebben kunnen vereenigd worden, maar die door de onverschilligheid der laatste tijden zulks bijna gedaan zijn. Men heeft van Samuël Apostool niets dan eenen kleinen Catechismus, onder den titel van *Veritatis exercitatio*, dien hij gezamenlijk met Samuël Deyl vervaardigde. Men vindt over Apostool, en zijnen tegenstrever Galenus, de naauwkeurigste bijzonderheden, in Herm. Schijn, *Deduct. plenior histor. mennonit.* XV. en XVIII. hoofddeel. (Zie ook Mosheim, *Instit. hist. eccléstastique*, bladz. 1012).

Appelius (Joannes Hendrik), in 1767 te *Middelburg* geboren; alwaar zijn vader predikant der Waalsche Hervormde gemeente was; volbragt zijne studiën aan de Universiteit te *Leijden*, en had zich, alvorens de staatkundige loopbaan in te treden, aan het Notariele vak gewijd, en was schepen van het ambacht *Middelburg*. Hij trad het eerst als staatsman op in de Nationale vergadering der Bataafsche republiek, waarvan hij in 1796 lid werd, en waarin hij zich door eene buitengewone werkzaamheid, eene bewonderenswaardige schranderheid, en eene wegslepende welsprekendheid onderscheidde. Raad der finan-

ciën en lid van den staatsraad, onder het bestuur van den Raad-pensionaris Schimmelpenninck, werd Appelius door koning Lodewijk Napoleon benoemd tot Minister secretaris van staat. In deze nieuwe betrekkingen handhaafde hij den roem, dien hij billijkerwijze verworven heeft, namelijk van buitengewoon heldere denkbeelden, en eene groote natuurlijke bekwaamheid voor de verschillende takken van het administrative vak te bezitten; na het ontslag van den Heer Gogel in 1808 werd Appelius Minister van financiën. Toen *Holland* in 1810 deszelfs onafhankelijkheid verloor, en bij het Fransche keizerrijk werd ingelijfd, werd hij in hoedanigheid van staatsraad naar *Parijs* geroepen, alwaar hij in de afdeeling der financiën zitting nam. Den 12 April 1814 verliet hij die hoofdstad, om naar zijn vaderland, dat het Fransche juk had afgeschud, terugtekeeren, en weder vrij te worden. Bij zijne terugkomst werd hij door den Souvereinen Vorst benoemd als staatsraad voor de provincie *Zeeland*, en daarna aan het hoofd van de administratie der financiën voor de zuidelijke provinciën geplaatst. In 1815 werd hij Directeur-Generaal der indirecte belastingen voor het geheele Koningrijk: het is in deze hoedanigheid, dat hij het stelsel van indirecte belastingen, zoo als hetzelve thans (1829) nog in het koningrijk der *Nederlanden* bestaat, heeft ontworpen; doch het in 1815 door hem aan de tweede kamer der Staten-Generaal aangeboden ontwerp van wet op de successiën, werd door eene geringe meerderheid dier kamer verworpen. In 1819 werd Appelius tot Commandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw benoemd. In het volgende jaar werd hij Minister van staat, met de algemeene directie der ontvangsten belast. In 1824 eindelijk werd hij in plaats van den Heer Elout, die tot het ministerie van Marine en Koloniën overging, tot den rang van Minister van financiën verheven, en het is in deze hoedanigheid, dat hij den 12 April 1828, aan de gevolgen van graveel en aanhoudende verzwakking, te *'s Gravenhage* is overleden.

Appiano (Jacobus d'), zoon van dien Jacobus d'Appiano, die, in eenen vergeten stand geboren, zich aan Gambacorti, het hoofd eener volkspartij in *Pisa* verbond, en in 1348 op bevel van keizer Karel IV. onthoofd werd. Petrus Gambacorti in 1369 in zijn vaderland teruggeroepen zija-

de, bragt er JACOBUS D'APPIANO, in wien hij al zijn vertrouwen had gesteld, mede in terug; hij liet hem tot voortdurend kanselier der Republiek benoemen. JACOBUS maakte van al den invloed gebruik, hem door zijnen post gegeven, om langs dien weg zich zelven aanhangers te verschaffen, en zijnen weldoener in den grond te helpen. Hij omhelsde met eene bijzondere geestdrift de partij der Gibelliners, en ging een naauw verbond aan met JOANNES GALEAS-VISCONTI, Heer van *Milane*. Den 21 October 1392 deed APPIANO in *Pisa*, door het vermoorden van twee zijner vijanden, eene hevige volksbeweging ontstaan. De voorstanders van GAMBACORTI kwamen zich bij hun hoofd aanbieden, om zijne verdediging op zich te nemen, en de beleediging te wreken, die hij ontvangen had. GAMBACORTI, die zijnen vriend van zulk een zwart verraad niet kon verdacht houden, weigerde hunne hulp, en liet een gehoor bij APPIANO vragen; maar deze liet hem vermoorden op den oogenblik, waarop hij zich bij hem aanbood; de zonen van dien ongelukkigen Vorst vielen ook in handen van den overwinnaar, werden gekwetst, gevangen gezet en weinige dagen daarna door vergif om het leven gebragt. Men plunderde de huizen der aanhangers van GAMBACORTI, en den 25 October verkreeg de tiran den titel van Heer van *Pisa*. APPIANO regeerde in *Pisa*, als een gunsteling van JOANNES GALEAS, en niet als een onafhankelijk Vorst. Daar zijn oudste zoon gestorven was, beproefde de Heer van *Milane*, zelfs bij het leven van APPIANO, den tweeden zoon van de opvolging van het hoogste gezag uittesluiten; maar zijne pogingen waren vruchteloos; de Milaneesche soldaten op de vlugt geslagen, de Citadel van *Pisa* dapper verdedigd, en GALEAS, genoodzaakt om voor zijnen overwinnaar het spit te delven, dit alles verzekerde aan GERARDUS APPIANO de kroon zijns vaders, die den 5 September van het jaar 1398 overleed.

APPIANUS, een Grieksch geschiedschrijver werd te *Alexandrië* uit eene aanzienlijke familie geboren. Hij bloeide onder TRAJANUS, HADRIANUS en ANTONINUS PIUS, omtrent het jaar 123 der Christelijke tijdrekening. Hij deed eenigen tijd de Romeinsche pleitzaal van zijne talenten weergalmen, daarna verkreeg hij het toezigt over de keizerlijke Domeinen. Er bestaat van hem eene *Romeinsche Geschiedenis* niet, zoo als die van TITUS LIVIUS, volgens de opeenvolging der jaren za-

mengesteld, maar elke natie wordt in dezelve afzonderlijk beschouwd. Dit met regt op prijs gestelde werk bestond, uit vier en twintig boeken en gaat van de verwoesting van *Troje* tot aan de regering van TRAJANUS. Er is ons slechts datgene van overgebleven, wat de oorlogen in *Afrika*, in *Syrië*, met de Parthers met MITHRIDATES in *Iberië* of *Spanje* en met HANNIBAL betreft; daarenboven bestaan er nog fragmenten van hetzelve uit den Illyrischen oorlog, vijf boeken over de burgeroorlogen, en vele andere losse stukken, die HENDRIK VAN VALOIS verzameld heeft. De beste uitgave dezer Geschiedenis is die van *Amsterdam* 2 Dl.n in 8.° 1670. De eerste Latijnsche vertaling derzelve werd in 1472 te *Venetië* in fol. gedrukt, deze uitgave is zeer zeldzaam.

APPIANUS (*Heilige*) te *Lycië* van aanzienlijke ouders geboren, was een leerling van den H. PAMPHILIUS, en onderging den 2 April 306 in het negentiende jaar van zijnen ouderdom den marteldood. Zijne *Acten* in het Chaldeeuwsch geschreven, zijn door ASSEMANI in het licht gegeven (*Act.* Mart. t. 2, p. 188). EUSEBIUS, ooggetuige van hetgene, wat hij verhaalt, heeft in zijn boek *de Martyr. Palest.* c. 4. de treffendste bijzonderheden van zijnen marteldood nagelaten. De jongeling bezocht de school van den H. PAMPHILIUS, die te *Cesarea* in *Palestina* de H. Schrift verklaarde, toen er brieven van GALERIUS MAXIMIANUS aankwamen, waarin bevolen werd, dat al de onderdanen des rijks bij de offeranden moesten tegenwoordig zijn. Hevig hierover getroffen wachtte hij niet om zijne gevoelens te verklaren tot dat men hem kwam opzoeken. *Hij ging uit*, zegt EUSEBIUS, *zonder aan iemand, zelfs niet aan ons, met welke hij zamenwoonde, zijn oogmerk bekend te hebben gemaakt;* hij trad onverschrokken den tempel binnen, en wijl de soldaten der wacht, die niets kwaads vermoedden, hem hadden laten voorbijgaan, zoo naderde hij den landvoogd URBINUS. Toen hij hem de hand zag opheffen om het offer, optedragen, greep hij hem bij den arm, en hield hem tegen, terwijl hij hem zeide, dat men enkel den waren God moest aanbidden, en dat de eerdienst, den afgoden bewezen, eene heiligschennis was. « Deze stoutmoedige daad, zegt een levensbeschrijver, kwam niet met de gewone regelen der voorzigtigheid overeen; maar in deze omstandigheid handelde de jonge APPIANUS volgens goddelijke

ingeving, om daardoor de goddeloosheid der afgodendienaars te beschamen en om aantetoonen, in hoe verre een leerling van J. C. den dood verachten kan." Men kan niet zonder huiveren, en tevens niet zonder de Christelijke standvastigheid te bewonderen, de verschrikkelijke folteringen lezen, welke men hem deed ondergaan.

APPION. — Zie APION.

APPIUS CLAUDIUS. — Zie CLAUDIUS.

APPOLONIO (GIACOMO, een kleinzoon van den beroemden BASSANO, en leerling van GIROLAMO en GIOVANNI BATTISTA BASSANO, geboren te *Venetie* in 1584 en overleden in 1654, was een der uitmuntendste Italiaansche schilders.

APRAXIN, Russische veldmaarschalk onder de regering der keizerin ELISABETH. Hij was het, die aan FREDERIK II. in *Pruissen* veel te doen maakte, en zich voornamelijk in den slag bij *Groszjägerndorf* (30 Augustus 1757) onderscheidde. Een toeval was oorzaak van zijn ongeluk. De troonopvolger van ELISABETH, PETER III. was een nog grooter aanhanger van den grooten koning dan ELISABETH denzelven gehaat had. Eene ziekte, welke de keizerin overvallen had, scheen haren dood na zich te zullen slepen, waarom de kanselier BESTUCHEF, uit vrees voor de ongenade van PETER, aan den veldheer bevel tot den terugtogt gaf, toen eensklaps de ziekte der keizerin eene gunstige wending nam, en hare volkomene genezing ten gevolge had. Zoodra zij den terugtogt des legers, en de oorzaak daarvan vernam, werden de kanselier en de veldmaarschalk in regten betrokken, de eerste werd van alle bedieningen ontzet en verbannen, en APRAXIN stierf nog alvorens het proces ten einde was geloopen.

APRIANIE of APPIANI (ANDREA), een beroemd Italiaansch schilder, die de kunst van op natten kalk (*in fresco*) schilderen, welke bijna geheel verloren was gegaan, weder deed herleven, en het in dezelve zoo ver bragt, dat hij al zijne tijd- en kunstgenooten overtrof. Te *Milane*, waar de meeste paleizen, met zijne *in fresco* stukken pronken, spreidde hij zijn talent bijzonder ten toon in de koepel der kerk *St. Maria di S. Celso*. In *Parijs* schilderde hij NAPOLEON met bijna zijne geheele familie, verscheidene veldheeren en ministers. — Maar zijne meesterstukken zijn de zolderstukken in het koninklijke paleis te *Milane*; zijne allegoriën, uit en op het

leven van Napoleon, en zijn Apollo met de zanggodinnen in de *Villa Buonaparte*. Zijne stukken in olieverw zijn van minder waarde. Aprianie overleed in het jaar 1817.

Apriès, koning van *Egypte* volgde, zegt men, in het jaar 595 vóór J. C. zijnen vader Psammis in de regering op. Hij maakte zich meester van het eiland *Cyprus* en van de stad *Sidon*, en werd na eene vijf en twintig-jarige regering gedood. Men gelooft, dat hij dezelfde is, welke in de H. Schrift Ephree of Ophra genoemd wordt, en waarvan men bij Jeremias XLIV, 30 leest: « Ik zal Pharao Ephree, koning van *Egypte* in de handen zijner vijanden, in de handen van diegene leveren, welke hem het leven zoeken te benemen." Dit geheele gedeelte der geschiedenis van *Egypte*, en in het algemeen de ongewijde geschiedenis dier eeuwen is in het duistere gehuld, en enkel door de H. Schrift kan men er nu en dan den draad van ontdekken, welken men verpligt is lostelaten, zoodra de gewijde bladeren ophouden ons te geleiden.

Aprosio (Angelico) een Augustijner religieus werd in 1607 te *Vintimiglia* geboren, en bragt in het Augustijner klooster zijner vaderstad eene zeer schoone bibliotheek tot stand. Hij vervaardigde eene beredeneerde *catalogus* derzelve onder den titel van *Bibliotheca Aprosiana*, te *Bologne* in 1673 in het licht gegeven. Deze lijst, welke slechts de drie eerste letters van het alphabet bevat, is zeer zeldzaam. Deze religieus verdedigde op eene nadrukkelijke wijze, en onder aangenomene namen, den Adonis van den ridder Marini, en gaf over dit zedeloos dichtstuk verschillende geschriften in het licht, die zijnen stand niet tot eer verstrekken, en geen zeer gunstig denkbeeld gaven van zijne verkleefdheid aan de goede zeden. Het meest bekende, is het *Sferza poetica Sapricio Saprici, Venetiè* 1643 in 12.° Hij overleed in 1682.

Apseus, was de bewerker van den opstand der Palmyriërs, die, kort na de inneming hunner stad door Aurelianus, eenen zekeren Achilleus of Antiocus, een bloedverwant der koningin Zenobia, tot keizer verkozen. Aurelianus trok op *Palmyra* aan, nam die stad in, sloopte dezelve, en deed alles behalve den gewaanden keizer, dien hij, zegt men, uit minachting spaarde, in het jaar 273 of 274 over den kling springen.

Apsinus, een Atheensch

drogredenaar, is de schrijver van een werk getiteld: *Præcepta de arte rhetorica*, in de *Rhetores græci* van Alde voorkomende, maar wijl er ten minste van drie van denzelfden naam en hetzelfde beroep wordt gewag gemaakt, die in de derde of vierde eeuw leefden, zoo weet men niet, wie hunner dit boek heeft geschreven.

Apuleus (Lucius) te *Madaura*, in *Afrika*, uit eene aanzienlijke familie geboren, leefde in de tweede eeuw onder Antoninus en Marcus Aurelius. Hij volbragt zijne studiën te *Karthago*, te *Athene* en te *Rome*. Hij bragt bijna zijn geheel erfdeel met reizen door, om op dezelve zijner nieuwsgierigheid te voldoen, en zijne wijsbegeerte te volmaken. Van zijne togten terug gekomen, wijdde hij zich, om aan de armoede te ontsnappen, te *Rome* aan de pleitzaal toe. Hij huwde daarop eene rijke weduwe, die zijne zaken herstelde. De bloedverwanten zijner vrouw, beschuldigden hem, zich van tooverij te hebben bediend, ten einde zich van haar hart en hare beurs meester te maken, en Pontianus, den zoon dezer dame, te hebben doen omkomen; maar hij verdedigde zich voor den landvoogd van *Afrika* tegen deze dubbele beschuldiging, door eene fabel, welke wij nog bezitten, en die de heilige Augustinus eene welsprekende en bloemrijke rede noemt. Het volk hield hem desniettegenstaande voor eenen toovenaar, en dit denkbeeld, aan zijnen naam verbonden, is nog niet geheel uitgewischt. De tijd heeft weinige werken van Apuleus gespaard, ofschoon er vele waren, die uit onrijm en dichtmaat bestonden. Het meest bekende dergene, welke er nog van bestaan is zijne *Metamorphoses*, of de *gouden ezel*, in elf boeken. Het doel van den schrijver, zegt de geleerde Warburton is geweest, om het nut der Heidensche geheimen te bewijzen: hetwelk geen groot denkbeeld noch van zijn oordeel, noch van zijne zedelijkheid geeft. Andere kunstregters zijn niet van gevoelen, dat dit het doel van Apuleus geweest is, en beschouwen zijnen *gouden ezel* als eene beuzeling, een oude wijvensprookje. Sommigen hebben gemeend, dat Apuleus, op eene ernstige wijze toover-bedrijven als waarheden verhaalde, en hebben dezelve, even als de begoochelingen van Apollonius (Zie dat artikel) tegen de wonderen van J. C. willen overstellen; eene aanmatiging, waarover de heilige Augustinus, in zijne boeken *Over de stad Gods*, met dat medelijden spreekt, hetwelk dezelve verdiend. De overige voortbrengselen van Apuleus

handelen over de wijsbegeerte van PLATO, aan welke de schrijver was toegedaan. Zijne werken zijn te *Gouda*, 1650, in 8.vo gedrukt, *ad usum Delphini* 1688, 2 deelen in 4.to De Fransche uitgaven van den *Gouden Ezel* (*Ane d'or*) van 1623, 1631 en 1648, in 8.vo worden zeer gezocht om de platen. De Italiaansche vertaling van AGNOLO-FIRENZUOALA, *Venetië*, 1567, in 8.vo is, even gelijk de eerste uitgave van het oorspronkelijke, *Rome*, 1469, in fol. zeer zeldzaam. Dit boek is in bijna al de Europesche talen vertolkt. De *episode* van PSYCHÉ in de 4.e, 5.e en 6.e boeken, van hetzelfde werk vervat, is verscheidene malen in het Fransch vertaald: en laatstelijk in 1802, met den Latijnschen tekst door de Heeren DUBOIS en MARCHAIS, schilders.

AQUA-PENDENTE. — Zie FABRICIUS (HIERONYMUS.)

AQUAVIVA (ANDREAS MATTHIAS D'), Hertog van *Atri*, Prins van *Teramo*, in het koningrijk *Napels*, beschermde degene, die de kunsten en wetenschappen beoefenden, en was mede een beoefenaar derzelve. Hij diende in den beginne onder FERDINAND V., Koning van *Aragon*, was bij twee verloren veldslagen tegenwoordig, en werd in den laatsten gevangen genomen; maar, nadat hij zijne vrijheid had weder bekomen, dacht hij de rust des kabinets boven het gewoel der wapenen te moeten verkiezen. Hij vervaardigde eene zeer onvolledige *Encyclopedie*, en *Commentariën op de zedelessen van PLUTARCHUS*. Hij overleed in 1528 in den ouderdom van 72 jaren.

AQUAVIVA (OCTAVIO), een bloedverwant van den voorgaande, referendaris der handteekeningen, Vice-legaat van het erfdeel van den heiligen PETRUS, vervolgens Kardinaal, daarna Legaat van het *Campagna di Roma*, eindelijk Legaat van *Avignon*, eenen post, die toenmaals zeer netelig was, uit hoofde van de onlusten, die de ketters niet ophielden, in dat gewest te verwekken, en die door de standvastigheid en onverschrokkenheid van AQUAVIVA gestild werden. Aartsbisschop van *Napels* geworden, onderscheidde hij zich door al de deugden eens goeden herders, beoefende de letteren, beschermde de geleerden en overleed in 1612 in het 52e jaar van zijnen ouderdom.

AQUAVIVA (CLAUDIUS), mede uit hetzelfde huis, in 1581 generaal der Jesuiten, overleed in 1615 in den ouderdom van 72 jaren. Hij was het, die het beruchte statut, bekend onder den naam

van *Ratio studiorum*, *Rome*, 1586 in 8.vo deed opstellen; hetwelk door de *inquisitie* werd afgeschaft, en door de Jesuiten, die in hunne gevoelens niet wilden belemmerd worden, door een afgunstig oog aangezien. Men herdrukte hetzelve, doch verminkt, in 1591. AQUAVIVA beval in dat beroemde reglement aan zijne religieuzen de onverdiende genade der voorbeschikking te onderwijzen, hun echter toestaande, om dit stelsel door de overeenstemming (*congruïsme*) te verzachten. Er bestaan van AQUAVIVA: 1.° *Brieven*. 2.° *Overwegingen*, in het Latijn, over de Psalmen 44 en 93. — 3.° *Directorium exercitionum sancti* IGNATII *industriæ superioribus societatis ad curandos animæ morbos*, *Venetië*, 1612, in 12.°; *Antwerpen*, 1635 in 8.vo, een werk dat eene groote kennis van het menschelijke hart verraadt. — 4.° *Oratio de passione Domini*, 1641 in 12.° AQUAVIVA was een man van een vast karakter, die met standvastigheid alles wilde, wat hem regtvaardig en redelijk scheen; hij deed niet ligtelijk uitspraak, maar, wanneer eenmaal zijne partij gekozen was, hield hij zich met eene soort van hardnekkigheid, die door de hinderpalen eener overdrevene toegevendheid ligtelijk kan geregtvaardigd worden, aan dezelve.

AQUAVIVA (OCTAVIUS), zoon van JOSIAS, hertog van *Atri*, den 23 September 1609 geboren, werd den 9 Maart 1652 door Paus INNOCENTIUS X. tot Kardinaal benoemd; hij was alstoen landvoogd van *Viterbo*. De Kardinaal AQUAVIVA overleed te *Rome* den 23 September 1674, in den ouderdom van 65 jaren, en werd in de kerk van de heilige CECILIA begraven.

AQUAVIVA (RUDOLF) een Jesuit, de zoon van JOANNES HIERONYMUS AQUAVIVA, hertog van *Atri*, en neef van Pater CLAUDIUS AQUAVIVA, overste der societeit van Jesus, omhelsde reeds vroeg den religieuzen staat; ondernam de reis naar *Indië*, alwaar hij veel nut stichtte; ging van daar naar het land van den Mogol, alwaar keizer AKEBAR Missionarissen vraagde, en eenige hoop gaf, Christen te zullen worden; en verwierf door zijne verdiensten, de achting der volken van dat uitgestrekte rijk, en door zijne zachtmoedigheid en zijne deugden, de vriendschap van AKEBAR. Bij zijne terugkomst te *Goa*, werd hij naar de Salsettische eilanden gezonden, om er Rector van het Collegie zijner Societeit te zijn, alwaar hij met vier andere Jesuiten den 15 Julij 1583, met pijlen doorschoten, in den ouderdom van 32 jaren overleed.

Aquaviva d'Aragona (Thomas), te *Napels* uit het geslacht der Hertogen van *Atri* geboren, ging in de orde van den heiligen Dominicus, waarin hij niet alleen de *Theologie* onderwees, maar zoo wel in *Italië* als *Spanje* met roem predikte. Hij was gedurende eenigen tijd de deelgenoot van den meester van het heilige paleis. Urbanus VIII. benoemde hem tot *Examinator* der Bisschoppen, en Clemens IX. gaf hem den 14 Mei 1668, het Bisdom van *Bitonto*, dat hij tot aan zijnen dood in 1672 wijsselijk bestuurde. Fontana en Toppio spreken zeer gunstig over dezen Prelaat, en de laatste telt hem zelfs onder de Napolitaansche schrijvers, wijl hij in 1665 te *Napels*, de lijkrede van Philippus IV. Koning van *Spanje*, welke hij in de kerk van de heilige Clara had uitgesproken, liet drukken.

Aquiab. — Zie Achiab.

Aquila, bijgenaamd de *Pontiker*, wijl hij uit *Pontus*, een Aziatisch gewest, geboortig was. Het was bij hem, dat de Apostel Paulus, toen hij van *Athene* te *Corinthe* kwam, zijnen intrek nam. Deze Apostel bekeerde hem, met zijne vrouw, Priscilla. Zij bewezen hem groote diensten te *Efeze*, tot zelfs hun leven in de waagschaal te stellen, om het zijne te redden. In zijnen brief aan de Romeinen, spreekt de heilige Paulus met grooten lof over hen. Men kent noch den tijd, noch de plaats van hunnen dood. De *Martyrologiën* van Usuard en Adon, stellen denzelven in *Klein-Azië*, op den 8 Julij.

Aquila van *Sinope*, om dezelfde reden als de vorige, ook de *Pontiker* bijgenaamd, omhelsde in het jaar 129, onder de regering van keizer Hadrianus den Christelijken Godsdienst. Maar, wijl zijne hardnekkige verkleefdheid aan de droomerijen der geregtelijke sterrewigchelarij hem uit de kerk hadden doen verjagen, ging hij tot het Jodendom over. Rabbijn geworden zijnde, verkreeg hij eene naauwkeurige kennis der Hebreeuwsche taal, en beijverde zich, om het Oude Testament uit het Hebreeuwsch in het Grieksch te vertalen. Hoewel zijne vertaling, waarvan er niets meer dan eenige fragmenten overblijven, woordelijk volgens den Hebreeuwschen tekst geschiedde, zag men echter duidelijk, dat het oogmerk, om de schande zijner afvalligheid te bedekken, hem had bewogen, om de aan het Christendom gunstige teksten te verdraaijen. » Aquila, zegt de doorluchtige Bossuet, vervaardigde zijne vertaling uitdrukkelijk, om die

der zeventigen, waarvan de kerk zich naar het voorbeeld der Apostelen bediende, tegen te spreken, en om de getuigenissen te verzwakken, die J. C. betroffen. Justinianus verbood het lezen derzelve aan de Joden, de heilige Hieronymus zegt echter, dat hij het aanhoudend onderzoeken der vertalingen van Aquila, hij er dagelijks vele dingen in vond, die ons geloof gunstig waren: hetwelk enkel bewijst, dat Aquila niet alles vervalscht heeft, dat vele punten aan zijne kwade trouw ontsnapt zijn, en dat de waarheid, zoo als zulks altijd gebeurt, door al de listen der dwaling henen schijnt.

Aquila (Sebastiaan d') Aquilanus, een Italiaansch geneesheer, wiens ware naam onbekend is, was geboortig van *Aquila*, eene stad in het koningrijk *Napels*, en oefende zijne kunst in de Universiteit van *Padua* uit. Hij was vooral beroemd ten tijde van Lodewijk of Aloysius *van Gonzaga*, Bisschop van *Mantua*, aan wien hij een werk opdroeg; en hij overleed in 1543 Men heeft van hem eene Verhandeling *De morbo gallico*, *Lyon*, 1506 in 4.to, met de werken van andere geneesheeren, *Bologne*, 1517, in 8.vo; et *De febre sanguinea ad mentem Galeni*, in de *Praktijk* van Gattinarius, *Bazel* 1537, in 8.vo, en *Lyon*, 1538, in 8.o

Aquilano (Seraphino) dus genoemd naar zijne vaderstad *Aquila*, de hoofdstad der Napolitaansche provincie *Abruzzo*, alwaar hij in 1466 werd geboren, maakte zich eenen naam door zijne Italiaansche gedichten, die te *Rome* in 1503 in 8.vo gedrukt werden, en in *klinkdichten*, *herderszangen*, *brieven* enz. bestonden. Hij was de tijdgenoot en medestrever van Caviteo, l'Altissimo en Thebaldeo da Ferrara. Deze dichters waren mede van de eersten, om het juk der barbaarschheid af te schudden, hetwelk in die eeuw de Italiaansche dichtkunde wanstallig maakte, maar al hun roem verdween toen Sannazar en Bembo op het tooneel verschenen. Aquilano overleed te *Rome* in 1500, in den ouderdom van 34 jaren. Zijn familie-naam was Cimino.

Aquilinus (*Heilige*), te *Bayeux* in het jaar 620 van adellijke ouders geboren, werd, na den dood van den heiligen Eternus, in 653 Bisschop van *Evreux*, en maakte zich door allerlei herderlijke deugden beroemd. In 689 was hij bij het Concilie van *Rouanen* tegenwoordig, hetwelk op bevel van zijnen Metropolitaan was bijeen geroepen. Hij overleed op het einde der zevende eeuw, (695) nadat hij 42 ja-

ren de Bisschoppelijke waardigheid had bediend. Zijn feest wordt te *Evreux* op den 19 October gevierd (Zie zijn leven in SURIUS, in de *Histoire d'Evreux*, p. 40; TRIGAN *Hist. Eccl. de Normandie*, T. 1. p. 309).

AQUILIUS (MARCIUS) consul en ambtgenoot van MARIUS. In het jaar 101 vóór J. C. werd hij naar *Sicilië* gezonden, om de slaven, die onder de bevelen van ATHENION, aan het muiten waren geslagen, te beteugelen. Wijl zijne pogingen voor de eerste maal niet toereikend waren geweest, om hen te onderwerpen, werd hij het volgende jaar in hoedanigheid van landvoogd derwaarts gezonden. De strijd begon, maar de zegepraal bleef lang tijd onzeker; de beide veldheeren moede, zoo veel volk te zien omkomen, naderen elkander, om door een tweegevecht, den twist te beslissen. In tegenwoordigheid der beide legers, worden zij handgemeen, en ATHENION, verpligt, om voor de kracht en de dapperheid van zijnen mededinger onder te doen, viel dood aan zijne voeten neder. De Romeinen, van de zegepraal huns veldheers gebruik makende, vielen op de muitelingen aan, en doodden een groot getal derzelver. Er bleven er slechts tien duizend van over, die liever elkander ombragten, dan zich te onderwerpen, of tot den zegetogt van eenen gehaten vijand te moeten dienen. Bij zijne terugkomst viel AQUILLIUS de eer van het *ovatio* (*) te

(*) *Of kleine zegetogt, welken de Romeinen aan hunne veldheeren verleenden, wanneer de overwinning niet aanzienlijk was, of als de oorlog niet volgens de wetten des rijks was verklaard geworden. Degene, die aldus triomfeerde, kwam* Rome *te voet binnen, of, volgens andere geschiedschrijvers, te paard. Hij droeg een Mirten-krans, van eenen boom aan* VENUS *toegewijd: waarom* MARCUS CRASSUS, *aan wien het* ovatio *was toegekend, den senaat dringend verzocht, dat men hem, als een gunstbewijs, mogt toestaan een' lauwerkrans te dragen. De triomfant deed zijne intrede onder het geluid der fluiten en niet onder trompetgeschal, en droeg geenen geborduurden tabbaard, zoo als degene, dien de eer van den grooten zegetogt te beurt viel: hij werd enkel door de* senatoren *vergezeld, en door zijn leger gevolgd. Men noemde dezen kleinen zegetogt* ovatio; *wijl men, als men tot het Kapitool was genaderd, een schaap offerde, in het Latijn* ovis *genaamd, daar men integendeel bij den grooten zegetogt eenen*

beurt. Door L. Fusius van knevelarijën beschuldigd en zelfs overtuigd, had hij enkel aan zijne vroegere diensten te danken, dat hij aan de straf ontsnapte, welke op hem wachtte. Hij stierf op eene minder schandelijke wijs in den oorlog tegen Mithridates.

Aquillius - Gallus, een beroemd regtsgeleerde, een redenaar en de vriend van Cicero, bloeide omtrent het jaar 65 vóór J. C. Zijne regtvaardigheid en wijsheid openbaarden zich in de zaak van Vitellius Varro. Deze man, die in eenen minnenhandel met eene zekere vrouw leefde, had ziek geworden zijnde, bij zijnen uitersten wil bevolen, dat men, na zijnen dood aan die vrouw eene zekere som zoude betalen, welke hij erkende haar schuldig te zijn. Toen hij weder hersteld was, vorderde de vrouw deze som van hem, en zeide, dat zij hem dezelve geleend had, en bediende zich van zijne bekentenis, om te bewijzen, dat zulks eene werkelijke schuld was. Aquillius ontdekte hare kwade trouw, en om in zulk een ingewikkeld geval, en vele andere dergelijke te voorzien, vervaardigde hij eene verhandeling *De dolo malo*. Hij heeft ook andere nagelaten: *De posthumorum institutione*, *De stipulatione*, enz. die men in den *Codex*, en in de *pandekten* dikwijls vindt aangehaald, doch, waarvan de zamenhang is verloren geraakt.

Aquillius - Sabinus, een Romeinsch regtsgeleerde, de Cato *zijner eeuw* bijgenaamd; was Consul in het jaar 214 der Christelijke tijdrekening. Men heeft gemeend, dat hij de vader is geweest van Aquilia Severa, eene Vestaalsche maagd, die met keizer Heliogabalus in den echt trad. Hij was zulks zekerlijk van Fabius - Sabinus, een groot regtsgeleerde, die door keizer Alexander - Severus tot staatsraad werd verkozen. Geen der werken van Aquillius is tot ons gekomen.

Aquillius - Severus, of Achillius of Acilius was een geschiedschrijver en dichter onder keizer Valentinianus. Een Spanjaard van geboorte zijnde, behoorde hij tot het geslacht van Severus aan wien Lactantius twee boekdeelen met brieven had opgedragen. Aquil-

stier offerde. De eerste, die op deze wijze triomfeerde, was P. Posthumius Tubertus, consul in het jaar 249 na de bouwing van Rome, *en het jaar 505 vóór J. C. nadat hij de Sabijnen had verslagen.* Vertaler.

LIUS - SEVERUS schreef een werk in onrijm en dichtmaat, dat het dagverhaal zijns levens werd genoemd, en waaraan hij den titel gaf van het *treurig voorval* of de *beproeving*, maar hetwelk niet meer bestaat; het schijnt, dat het leven van AQUILLIUS eene aaneenschakeling van buitengewone toevallen is geweest, en dat hij hetzelve om die reden beschreven en deszelfs zonderlingen titel gegeven heeft. Hij overleed in het jaar 370.

AQUILO, een woedende wind, die uit het Noorden blaast. De fabeldichters maken hem tot eenen zoon van EOLUS en AURORA. Zij zeggen, dat hij eenen slangenstaart en witte haren had, zonder twijfel, uit hoofde van de koude, die hij veroorzaakt, en de sneeuw, waarmede hij vergezeld gaat; tegelijkertijd beschouwen zij hem echter als de oorzaak van de schoone zomerdagen.

Et claro cernes sylvas Aquilone moveri.
VIRG. I. *Georg.*

AQUIN, *de Château-Lyon* (PETRUS LODEWIJK), in 1720 te *Parijs* geboren, en overleden in 1797. Hij verkreeg den graad van *Doctor* in de geneeskunde, maar wijdde zich voornamelijk aan de letterkunde toe. Men heeft van hem: 1.° *Contes mis en vers par un petit cousin de* RABELAIS, (*Berijmde verhalen door een achterneef van* RABELAIS) 1775 in 8.vo — 2.° *Lettres sur les hommes célèbres dans les sciences, la littérature et les arts, sous le regne de* LOUIS *XV.* (*Brieven over de beroemde mannen, in de wetenschappen, de letterkunde, en de kunsten onder de regering van* LODEWIJK *XV.*) 1752, 2 Dl.n; in 12.° herdrukt in 1753, onder den titel van *Siècle litteraire de* LOUIS *XV.* (*Letterkundige eeuw van* LODEWIJK *XV.*). — 3.° *La Pléiade Française, ou l'esprit des sept plus grands poëtes,* (*De Fransche zevenster, of de geest der zeven grootste dichters*) 1754, 2 Dl.n in 12.° — 4.° *Semaine littéraire* (*Letterkundige week*) 1759, in 12.° — Gemeenschappelijk met DECAUX. — 5.° *Idée du siècle littéraire présent, réduit à six vrais auteurs* (*Denkbeeld der tegenwoordige letterkundige eeuw, tot zes ware schrijvers bepaald*). — GRESSET, CRÉBILLON, TRUBLET, FONTENELLE, MONTESQUIEU en VOLTAIRE. — in 12.° zonder jaarmerk. — 6.° *Almanach littéraire, ou Etrennes d'*APOLLON (*Letterkundige Almanak of Nieuwjaarsgeschenk van Apollo*). 1777 — 1793. 17 Dl.n in 12.° sommige zijn onder den naam van eenen neef van

Rabelais en andere onder dien van Rabelais d'Aquin. Hij heeft ook nog andere werken in het licht gegeven, die zich evenmin door derzelver titels als door het talent des schrijvers aanbevelen.

Aquine (Thomas van). — Zie Thomas.

Aquino (Philippus), een Joodsche Rabbijn, geboren te *Carpentras* in *Frankrijk*, ontving het Doopsel te *Aquino*, in het koningrijk *Napels*, waarom hij in plaats van Mardochaï of Mardocheus, zoo als hij vroeger genoemd werd, den naam van Aquino verkreeg. Deze bekeerde Jood onderwees te *Parijs* het Hebreeuwsch, en overleed aldaar in het jaar 1650. De beroemde le Jai belastte hem met den druk en de verbetering der Hebreeuwsche en Chaldeeuwsche teksten zijner *Polyglotte* (Bijbel in verschillende talen). Zijn voornaamste werk is een Hebreeuwsch Rabbijnsch-Talmudist-Woordenboek, hetwelk ten titel heeft: *Dictionarium hebraïco-chaldæo-thalmudico-rabbinicum, Parijs*, 1629, in fol. Nog bestaat er van hem: 1.° *Wortels der heilige taal, Parijs*, 1620 in fol. — 2.° *Verklaring der dertien middelen, waarvan de Rabbijnen zich bedienden, om de boeken van Mozes te verklaren, uit den Thalmud verzameld*, — 3.° *Italiaansche vertaling der zede-spreuken van de oude leeraars der Joodsche kerk.* — 4.° *Aquinatis hebrææ linguæ professoris lacrymæ in obitum illust. cardinalis de Berulle*, in dit werk betreurt hij den dood van den Kardinaal, zijnen weldoener en zijn' steun. 5.° *Redevoeringen uit de veldhut en de legerplaats der Israëliten, Parijs* 1623, in 4.to — 6.° *Verklaring van den Boom der geheimkunde* (cabale) *der Hebreërs; Parijs* in 8.vo zonder jaarmerk. — 7.° *Voces primigeniæ seu radices græcæ, Parijs*, 1620 in 16.° — Lodewijk Aquino, zijn zoon, die, even als zijn vader, zeer bekwaam werd in de Oostersche talen, heeft vele Rabbijnsche werken nagelaten. — Antonius Aquino, eerste geneesheer van Lodewijk XIV., in het jaar 1696, te *Vichi* overleden, was de zoon van dezen laatste.

Aquino (Karel d'), een Jesuit, te *Napels* in 1654 geboren, onderwees te *Rome*, alwaar hij in het jaar 1740 overleed, gedurende 18 jaren met veel roem en het beste gevolg de *Rhetorica*. Hij was lid van de Akademie van wetenschappen. Zijne werken worden om derzelver stijl, en de geleerde aanmerkingen, die er in voorkomen, zeer gezocht. Men heeft van hem: 1.° drie deelen met *Latijnsche gedichten, Rome*, 1702.

Het eerste bevat *Anacreon recantatus:* dit zijn oden, in getal aan die van Anacreon gelijk, maar die door de zuiverheid der zedeleer, welke dezelve bevatten, als een tegenhanger voor de wulpsche voortbrengselen van den Iönischen dichter kunnen dienen; het tweede bevat Heldendichten en treurzangen; het derde Hekeldichten, en aanteekeningen. — 2.o *Orationes, Rome*, 1704, 2 Dl.n in 8.vo — 3.o *Similitudines ex comœdia Dantis Alighieri, latinis totidem carminibus redditæ, Rome*, 1707, in 8.vo — 4.o *Lexicon militare, Rome*, 1728 en 1739 2 Dl.n in fol. Behalve de verklaring der militaire kunstwoorden, vindt men in dit Woordenboek, waarnemingen, dienende, om de oude en nieuwere schrijvers te verklaren, en geleerde verhandelingen. — 5.o *Miscellaneorum, libri III., Rome*, 1725, in 8.vo — 6.o *Fragmenta historiæ de bello hungarico, Rome*, 1726, in 12.o — 7.o *Vocabularium architecturæ ædificatoriæ, Rome* 1734, in 4.to — 8.o *Nomenclator, seu Lexicon agriculturæ, Rome*, 1736, in 4.to

Ara, een ketter der eerste eeuwen des Christendoms, beweerde, dat Jesus Christus zelf van de erfzonde niet was bevrijd gebleven.

Arabschah, een Mahometaansche geleerde, is de schrijver der geschiedenis van Tamerlan, die hij op eene echt Mahometaansche wijze getiteld heeft: *De wonderdadige uitwerkselen van het goddelijke raadsbesluit in het verhaal der bedrijven van Timur*, de tekst daarvan is te *Leyden*, in 1636 in het licht gegeven. De koninklijke Bibliotheek van *Frankrijk* bezit twee kostbare handschriften dezer geschiedenis in de oorspronkelijke taal. Hij heeft nog andere werken geschreven, onder andere eene *Verhandeling over de eenheid van God.* Deze schrijver overleed te *Damaskus*, zijne vaderstad, in 1450. Men vindt belangrijke bijzonderheden over dezen geschiedschrijver, in de levensgeschiedenis, van Abul-Mahaçun.

Arachne, eene zeer bekwame borduurster uit de stad *Colophon*, durfde eens aan Minerva den roem betwisten van een meesterstuk in borduurwerk te vervaardigen. De godin, ziende, dat het werk van hare mededingster volmaakt schoon was, wierp haar met haren staf naar het hoofd, deze hoon verbitterde Arachne zoodanig, dat zij zich uit wanhoop verhing; maar uit medelijden veranderde haar de godin in eene spin, die Ovidius aan het

einde dezer fabel, aldus afschildert:

In latere exiles digiti pro cruribus hærent:
Cætera venter habet, de quo tamen illa remittit
Stamen, et antiquas exercet aranea telas.

Aragis, Hertog van *Benevento*, schoonzoon van den Longobardischen Koning Desiderius. Hij liet zich door zijne gemalin Adelberga opwinden, om het ongeluk harer familie, aan Karel *den Grooten* te wreken, en om deel te nemen aan het verbond tegen dien vorst. Maar het groote plan van zijnen schoonbroeder Adelgis mislukte, en hij had reden, om zich te verheugen, van niet in het lot zijner bondgenooten te moeten deelen.

Aragon (Joanna van), echtgenoote van Ascanius Colona, Prins van *Tagliacozzi*, onderscheidde zich door haren moed en hare bekwaamheid; maar wijl zij zich in de geschillen gemengd had, welke er tusschen de Colona's en Paulus IV. bestonden, verbood men haar *Rome* te verlaten, en indien men hierin, uit aanmerking van hare sekse, niet was teruggehouden, zou men haar zelfs gevangen hebben genomen. Zij stierf in het jaar 1577 in eenen hoogen ouderdom. De dichtstukken, welke de schoone geesten van dien tijd te harer eer vervaardigden, zijn te *Venetië* in 1558, onder den titel van *Tempio alla divina signora Giovanna d'Aragona* in het licht gegeven.

Aranda (Emmanuël d'), te *Brugge*, in 1612 geboren, leefde nog in 1671. Hij begaf zich in zijne jeugd naar *Spanje*, en werd op zijne terugkomst van daar naar zijn vaderland, door de Algerijnsche zeeroovers gevangen genomen, en moest twee jaren als slaaf te *Algiers* blijven. In 1642 in zijn vaderland teruggekeerd, gaf hij eene geschiedenis zijner gevangenschap, met eene korte beschrijving van de oudheden der stad *Algiers* in het licht. Deze geschiedenis werd te *Brussel* en te *Parijs* gedrukt, onder den titel van *Verhaal der gevangenschap en der bevrijding van den Heer Emanuël d'Aranda, vroeger slaaf te* Algiers, *waarin verscheidene belangrijke bijzonderheden over* Afrika *voorkomen, nieuwe uitgave, met dertien verhalen verrijkt, Parijs*, 1665 in 16.° Dit werk, oorspronkelijk in het Fransch geschreven, is ook in het Engelsch en Vlaamsch vertaald. In 1682 heeft men te *Brugge* eene vermeerderde uitgave van hetzelve in het licht gegeven.

Aranda (Don Pedro Pablo Abarca de Bolea, Graaf van),

staatsdienaar van KAREL IV. werd in 1716 te *Saragossa* geboren. Hij stamde af van DON SANCTIUS ABARCA, Koning van *Navarre*, die in 1082 leefde. Hij maakte den veldtogt mede van het jaar 1740, en werd in den gedenkwaardigen slag van *Campo-Santo*, waarin hij als gesneuveld werd achtergelaten, zwaar gewond; doch twee dagen daarna, door een zijner bedienden, die hem, onder een' hoop lijken erkende, gered. In 1758 werd hij als afgezant benoemd bij AUGUSTUS III, Koning van *Polen*, en verkreeg bij zijne terugkomst den rang van kapitein-generaal des koningrijks *Valentia*. De Koning riep hem eenigen tijd daarna terug, om hem als Voorzitter in den raad van *Kastilië* te benoemen, en zijn moed, en zijne standvastigheid schonken aan de hoofdstad weldra de rust weder. Hij beschermde de kunsten en wetenschappen, rigtte nuttige gestichten op; heil hem, indien hij bij het daarstellen van nieuwe instellingen, zijne gedachtenis niet bezoedeld had, door de vernietiging der beroemdste aller instellingen, de Societeit van JESUS namelijk. Hij was het, die, hetzij uit haat, of uit eenen geest van valsche wijsbegeerte, op eene krachtdadige wijze aan hare vernietiging medewerkte. ARANDA behoorde met den markgraaf CAMPO-ALLEGRO, DE MONINO en DE CAMPOMANES, tot den geheimen raad, waarin dit even zoo onstaatkundige als ongodsdienstige werk, achter de gordijn voorbereid werd; en men weet, dat hij zich daarin geenszins de vriend dier religieuzen betoonde, en dat hij zijne *instructiën* aan AZARA, ambassadeur te *Rome* zond, opdat deze de laatste hand aan dat werk zoude slaan; hij beval hem zelfs sterk aan, de *secularisering* (wereldlijk-verklaring) der Jesuiten niet te onderteekenen, maar *eenvoudig de geheele vernietiging* te vorderen. Ondanks den invloed, dien de Jesuiten bij de aanzienlijkste personen hadden, konden zij echter den slag noch voorzien, noch tegenhouden. Op één en hetzelfde uur, werden zij, in alle oorden van *Spanje* met eene barbaarschheid gearresteerd, waarvan men weinige voorbeelden kent, en als bannelingen naar *Italië* gezonden. ARANDA viel kort daarna in ongenade, en werd als afgezant naar *Parijs* gezonden. Gedurende zijn verblijf in die hoofdstad stond hij er zeer in aanzien, hoewel zijn bijzondere omgang met de Apostelen der nieuwere wijsbegeerte, hem bij de vrienden van den Godsdienst zeer verdacht moet maken. Eenige woordwisselingen, die hij met

den markgraaf de Florida-Blanca had, deden hem in 1784 naar *Spanje* terugroepen. Na den dood van Karel III. benoemde de Koningin hem, in plaats van Florida-Blanca, tot minister; maar hij kwam in die betrekking enkel op het tooneel, om plaats te maken voor Don Manuël Godoï, zoo berucht onder den naam van *Prins des vredes*. Hij bleef echter oudste van den staatsraad: maar, nadat hij in dien raad met te veel openhartigheid den oorlog, tegen de Fransche Republiek ondernomen, gehekeld, en te dien opzigte vrij scherpe woorden, tegen den gunsteling Godoï gebezigd had, werd hij naar zijn landgoed in *Aragon* verbannen. Aldaar eindigde hij in 1794 zijne loopbaan, bij zijne jeugdige echtgenoote, eene dochter des hertogs van Hijar geene kinderen nalatende. Ondanks al den lof, dien Aranda, door eene zekere partij, welke *Frankrijk*, gedurende zijn verblijf in dat land beheerschte, werd toegezwaaid, kan men echter niet zeggen, dat hij een groot man was. Indien hij, zoo als zijne vrienden zulks verzekerd hebben, eenen diepdenkenden en werkzamen geest bezat, is hij voor al de rampen, die hij veroorzaakt heeft, en waarvan zijn land thans nog de treurige vruchten plukt, nog minder verschoonbaar; wat baat het, dat hij in den grond aan zijnen Godsdienst grootelijks verkleefd was? de geschiedenis zal hem oordeelen volgens hetgene, wat hij voor denzelven heeft verrigt; en wanneer zij de gesprekken zal herhalen, die hij, in het gezelschap zijner vrienden, tegen de religieuze orden, en den Godsdienst zijns vaderlands handhavende instellingen hield, zal de nakomelingschap hem beschouwen, of als een vijand des Christendoms, of als een vrijgeest, die door vooroordeelen, zeer verschillende van die, welke men zijner natie toeschrijft, het heil van den Godsdienst, in datgene waande te zien, wat deszelfs ondergang moest na zich slepen.

Aranton (Joannes d') in 1620 op het kasteel *Alex*, in het Geneefsche geboren, werd Bisschop van *Geneve* in 1660 en overleed in 1695. Pater le Masson, overste der karthuizers heeft zijn leven beschreven. Dit werk is een voorbeeld van leefregel voor de Prelaten. Aranton was door de zuiverheid zijner zeden, de bewondering van zijn Bisdom, en door zijne weldadigheid en liefdadigheid, de liefde zijner kudde.

Arator, een Liguriër, dat wil zeggen, op de kust van *Genua* geboren, was secreta-

ris en *intendant* van ATHALARICH en werd, zegt men, in 490 geboren. Den geestelijken staat omhelsd hebbende, werd hij Sub-Diaken der kerk van *Rome*, en bood in 544 aan Paus VIGILIUS de *Handelingen der Apostelen*, in Latijnsche verzen aan, welke men met andere Latijnsche dichtstukken, *Venetië* 1502 in 4.to in de Bibliotheek der Kerkvaders, en afzonderlijk aantreft. Indien men niet kan zeggen, dat deze verzen schoon zijn, kan men dezelve toch ook niet als *plat* uitkrijten, zoo als zekere *Critici* gedaan hebben, die in een zuiver geschiedkundig dichtstuk of, als men wil eene berijmde geschiedenis, zonder twijfel den geest van den *Æneis* hebben willen vinden. In eene eeuw, waarin de Latijnsche taal beter bekend was, dan tegenwoordig, vond Paus VIGILIUS dezelve waardig, om in de kerk voorgelezen te worden. Pater SIRMOND heeft eenen brief in versmaat, door ARATOR aan PARTHENIUS geschreven, in het licht gegeven. Deze dichter was ook een onderhandelaar; hij genoot het algemeene vertrouwen en aanzien, en werd, volgens verschillende schrijvers door ATHALARICH als afgezant naar keizer JUSTINIANUS gezonden.

ARATUS, van *Sicyone*, werd in die stad, in het jaar 272 vóór J. C. geboren. Aan de moordenaars van zijnen vader CLYNIAS ontsnapt, vormde hij in zijne prilste jeugd, reeds het ontwerp, om de tirannen uit zijn vaderland te verdrijven. Hij verbond zich met eenige zijner landgenooten, die met denzelfden geest bezield waren, en ging met hen het paleis van NICOCLES, tiran van *Sicyone*, in brand steken, en dwong hem de vlugt te nemen. Nadat ARATUS aan zijne medeburgers het grootste heil had bezorgd, waartoe hij meende in staat te zijn, de vrijheid namelijk, stelde hij hun voor in het Achaaische verbond te treden, dat uit dertien steden bestond, die er vele andere van de slavernij onthieven, na zelve het juk van slavernij afgeschud te hebben. ARATUS was veldheer van dit verbond, en overrompelde de vesting *Corinthe*, verjoeg er den Macedonischen koning uit, verloste *Argos* van de slavernij, vereenigde verscheidene steden met zijne republiek, en verdiende, dat *Sicyone*, te zijner eer, een standbeeld, met den titel van *Verlosser* oprigtte. Nadat PHILIPPUS II., koning van *Macedonië*, hem door eene geveinsde vriendschap aan zich verbonden had, liet hij hem door vergif ombrengen. Zonder

zich te beklagen; en even alsof hem eene gewone ziekte was overkomen, verdroeg Aratus het uitwerksel van het vergif. Doch op eenen zekeren dag, in tegenwoordigheid van eenen vriend, die in zijne kamer was, bloed gespuwd hebbende, zeide hij, op het bloed wijzende: *Ziedaar de vrucht van de vriendschap der koningen!* Hij overleed in het jaar 214 vóór J. C.

Aratus, dichter en sterrekundige ten tijde van Ptolemeus-Philadelphus, werd te *Soles*, in *Cilicië* geboren, en was een der hovelingen van Antigonus-Gonatas, koning van *Macedonië*. Zijn gedicht over de sterrekunde: *de Luchtverschijnselen* genaamd, werd door de Ouden zeer geroemd, hoewel de verzen onnaauwkeurig zijn, en Aratus veeleer een rijmelaar, dan een dichter moet genoemd worden. Men weet, dat men in de *leerdichten*, noch de verhevenheid van denkbeelden, noch de kracht en de sierlijkheid van uitdrukkingen vordert, die men in een heldendicht verwacht, en dat men zich in de eerste meer aan het nut der lessen, dan aan de bevalligheden van den stijl verbindt. Het is daardoor dat de *Dichtkunde* (*Ars poët.*) waarvan de verzen hard en prozaïsch zijn, niettemin de algemeene goedkeuring wegdraagt. Het dichtstuk van Aratus kan in drie deelen verdeeld worden. Het eerste bevat de opnoeming der verschillende gesternten, derzelver onderlinge standplaats, den grooteren of minderen luister, waarmede dezelve schitteren. In het tweede handelt Aratus over de voornaamste cirkels der *Spheer*. In het derde ontwikkelt hij de gesternten, die boven den gezigteinder stijgen of er onder dalen, wanneer elk der twaalf teekenen van den dierenriem begint te verschijnen. Drie oude schrijvers hebben het gedicht van Aratus in Latijnsche verzen vertaald: de eerste is Cicero. Hij was jong toen hij *deze* vertaling onder den naam van *Aratea* vervaardigde; maar de menigte verzen, die hij er in zijn tweede boek *De natura deorum* uit aanhaalt, bewijst, dat hij in eenen gevorderden ouderdom, deze vrucht zijner jeugd niet miskende. Er is niet meer van, dan het drie vierde gedeelte tot ons gekomen; Grotius heeft het ontbrekende aangevuld. De tweede vertaler van Aratus was Germanicus-Cæsar; de derde, Festus-Avienus, die onder de regering der zonen van keizer Konstantijn, of welligt onder die van Theodosius I. geschreven heeft. Dit werk heeft de algemeene goedkeuring der oudheid weg-

gedragen, en men kent het vers van Ovidius, die niet vreesde aan Aratus eenen roem te verzekeren, in duurzaamheid gelijk aan de onderwerpen, die hij bezongen heeft.

Cum sole et luna semper Aratus erit.

Men weet, dat de heilige Paulus, in de verhevene Redevoering over de Godheid, welke hij in den *Areopagus* uitsprak, den dichter Aratus heeft aangehaald: *Sicut et quidam vestrorum poetarum dixerunt: Ipsius enim et genus sumus* (*Handelingen* XVII. 28.). Het is in het begin, dat men de aangehaalde plaats vindt: Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. Cicero heeft zulks aldus vertaald:

Nos genus illius, nobis ille omine magno
Dextera præsignat, etc.

De beste uitgaven van zijn gedicht zijn die, welke Grotius in 1600, te *Leijden* in 4.to in het licht gaf, en die van *Oxford*, 1672, in 8.vo

Arbaces, landvoogd van *Medië* voor Sardanapalus, koning der Assyriërs, vereenigde zich met Belesis, landvoogd van *Assyrië*, om Sardanapalus te onttroonen. Deze koning, eenigen tijd daarna, door den vijand in het naauw gebragt, stak zijn paleis in brand, en verbrandde zich zelven, en de zamengezworenen verdeelden zijn rijk in drie deelen. Aan Arbaces viel het rijk van *Assyrië* ten deel: zijn opstand deed verschillende rijken ontstaan, waarvan Arbaces één verbonden rijk vormde. Maar eene eeuw na zijnen dood, herkregen de koningen van *Nineve* hunne oude magt op de vier groote Aziatische monarchiën. Arbaces regeerde 28 jaren: het juiste jaar van zijnen dood is onbekend, sommige stellen denzelven op het jaar 930, en anderen op het jaar 920 vóór J. C.

Arbaud. — Zie Porchères.

Arbelles (Andreas d'). — Zie Andreas.

Arberg de Valengin (Karel Alexander *Graaf van*), achttiende en laatste Bisschop van *Iperen* (provincie *West-Vlaanderen*), werd den 21 Augustus 1734 te *Nivelle*, eene stad in *Zuid-Braband*, uit eene edele familie geboren, zijnen geslachtnaam ontleende zijne familie van de sterkte *Arberg*, gelegen in het kanton *Bern*, in *Zwitserland*. Zijn vader was erfelijk maarschalk van het toenmalige hertogdom *Limburg*, en, ridder lid der Hanoversche staten, en zijne niet minder edele moeder was kanonikerse van *Nivelle*. Na volbragte studiën aan de universiteit van *Leuven*, aanvaardde hij den Priesterlijken staat. Zijne kun-

de en bekwaamheid verhieven hem tot Kanonik van *Leuse* in *Hanover*, daarna van *Doornik* en in 1765 tot Kapittelheer van *Luik*, waarop hij proost der Aarts-Diakoniekerk van *Hoei*, examinator Synodalis, en Bisschop *in Partibus* van *Amyzon*, in *Klein-Azië* in 1767, en medehelper van het Bisdom van *Luik* werd. In het jaar 1785 werd hij door Pius VI. in het bezit van het Bisdom van *Iperen* gesteld, alwaar hij het volgende jaar plegtstatig ontvangen is. In deze waardigheid griefden hem zeer de rampen, welke de nieuw-zieke Jozef II. in zijn Bisdom aanrigtte. Zie hier wat van Arberg, dienaangaande, na het afgedrevene orkaan, in zijnen bevelbrief van den 17 December 1789 zegt. » Gansch *Nederland* zuchtte, staag over de onheilen, waarin het door de willekeurige regering lag gedompeld. Het gezag der Bisschoppen, hunne voorregten, de kerktucht, de leeringen zelfs, met één woord alles wat den Godsdienst wekt, werd omvergeworpen en verwoest." Overigens met welken ijver hij de bevelen zijner voorzaten bewerkstelligd heeft, met welke zorgvuldigheid, hij slechts degenen tot de ziel-zorg bevorderde, welke na afgelegd examen door kunde en godsvrucht daartoe waardig bevonden werden; met welke zorg en naarstigheid hij jegens de regeltucht en het beheer van het bisschoppelijke seminarie bezield was, getuigt ons Pius VII. en eene Apostolische breve van den 10 Julij 1800, welke hij tot van Arberg rigtte, en zich onder anderen *aldus* uitte: » Onze Bisschop heeft in zulke moeijelijke tijdsomstandigheden, de schitterendste voorbeelden van trouw en standvastigheid aan den dag gelegd." Na de overeenkomst van 1801, tusschen den H. Stoel en het Fransch bewind, heeft hij zijne Bisschoppelijke waardigheid nedergelegd; blijvende hij, van den H. Stoel daartoe bevoegd, zijn Diocees als Vicaris te bestieren, tot dat in Junij 1803, de Beaumont tot eersten Prelaat des nieuwen Bisdoms *Gend* geinstalleerd werd. Aldus verviel het Bisdom van *Iperen*, dat door Pius IV. in 1560 als Suffragaan van *Mechelen* opgerigt was, van welk de zevende Bisschop, Cornelius Jansenius, om zijne geleerde werken altijd beroemd, en om zijne wanstallige dolingen tot heden toe berucht is. Het overige zijner dagen bragt de waardige en ijverige Prelaat van Arberg op zijn voorouderlijk landgoed, *la Rochette*, twee uren van *Luik*, in eenzame Godsdienstoefeningen door, alwaar hij den 10 Mei 1809 overleden is.

Arberg (De Graaf van),

veldheer in Keizerlijken dienst. In 1789 verkreeg hij het bevel over een Oostenrijksch corps, dat bij *Turnhout*, door eene divisie Brabandsche opstandelingen, geslagen was, en kwam binnen *Gend*, alwaar de standaard des oproers zwaaide. Eenige der troepen, die onder zijne bevelen stonden, bedreven bij deze gelegenheid, buitensporigheden, die, wel verre van den Gentenaren vrees aantejagen, enkel strekten, om hen nog meer te verbitteren. In vele wijken der stad ontstonden er hevige schermutselingen, tusschen de Oostenrijkers en het corps vrijwilligers, door een gedeelte van het gemeen ondersteund. Een vrij aanzienlijk getal huizen werden geplunderd, en sommige in brand gestoken; na een tweedaagsch, hardnekkig gevecht, capituleerde de Heer Arberg eindelijk, en ontruimde de stad. Deze gebeurtenis had den grootsten invloed op den algemeenen staat van *België*, en bragt veel toe tot het ontruimen van *Brussel*, dat kort daarna plaats had. Men haalt de volgende bijzonderheid, als een voorbeeld der woede aan, welke de beide partijen in de zaak van *Gend* bezielde: na de verlossing dier stad vonden de overwinnaars op elkander uitgestrekt de lijken van een Oostenrijksch officier en van eenen jongen Gentenaar, die elkander doorstoken hadden; daar de worsteling waarschijnlijk zelfs na hunnen val was voortgezet, zoo had de laatste de tanden in het aangezigt van zijnen vijand staan. Na de algemeene *retraite*, behield de Graaf van Arberg zijn *Commandement*, behaalde in den beginne eenig voordeel op de opstandelingen, en begon hun vele bekommering in te boezemen; maar hij werd eindelijk teruggeslagen, en had het verdriet, al zijne eigendommen in *Henegouwen* verwoest te zien. Hierop verliet de Heer Arberg de militaire loopbaan, en verkreeg zijn ontslag. Hij is te *Brussel* den 17 September 1813 overleden.

Arberg de Vallengin (Karel Philippus van), zoon van den voorgaande, graaf van het Duitsche Rijk, officier van het legioen van eer, groot-kruis van de orde der *Reunie*, is een der Belgen, die in de laatste tijden, met den meesten luister op het staatkundige tooneel hebben geschitterd. Hij was omtrent 28 jaren, toen Napoleon hem tot zijnen kamerheer benoemde. Zijn werkzame geest, en de gemakkelijkheid, waarmede hij zijn gevoelen wist uittedrukken, deden hem weldra onderscheiden, en hij werd met eene zending naar *Sint-Petersburg* belast. Na de gebeurtenissen van *Bayonne*,

werd hem het toezigt over de Spaansche prinsen opgedragen, die door het laffhartigste verraad in *Frankrijk* waren gelokt, en die op het kasteel van *Valençay* gevangen werden gehouden. Hij spreidde in de uitoefening dezer nieuwe bediening zoo vele waakzaamheid ten toon, dat het der opperste magt ten bewijze konde strekken, zich in hare keuze niet bedrogen te hebben. Daarna werd hij tot de prefecture van *Breme* verkozen, alwaar het willekeurige gezag, dat men de *Constitutie* noemde, door oproerige bewegingen, die zich in 1813 in de Hanzé-Steden geopenbaard hadden, was gestremd geworden. Hij kweet zich van die bedieningen met zijne gewone schranderheid, en met al de wakkerheid, die deze omstandigheden vorderden. Van deze prefecture moest hij tot die van *Mentz*, overgaan; maar wijl de gebeurtenissen van den veldtogt van 1814 hem niet toegelaten hadden, er bezit van te nemen, zoo kwam hij in *Parijs* terug, alwaar hij den 18 Mei van hetzelfde jaar aan eene ziekte bezweek, grootendeels door de vermoeijenissen en ongerustheden ontstaan, waarmede hij in die netelige omstandigheden overladen was geweest. De Heer VAN ARBERG heeft bestendig den roem genoten van een bekwaam regent en een schrander hoveling te zijn; de beminnelijkheid zijner handelwijze, verborg of ten minste verzachtte dikwijls de gestrengheid zijner bedieningen. Op zijne reize, die keizer NAPOLEON in 1810 door de *Nederlanden* deed, werd hij door den Graaf VAN ARBERG vergezeld.

ARBETION of ARBITION, een gelukskind in den krijgsdienst, die zich in denzelven van den laagsten rang tot het Consulaat verhief, welke waardigheid hij in 355 onder de regering van CONSTANTIUS bekleedde. Men droeg hem het opperbevel op van een leger tegen de Duitschers, die hij in eenen geregelden veldslag overwon. Den roem van SILVANUS, zoon van BONIT, een veldheer van Frankischen oorsprong, benijdende, bragt hij veel toe, om hem in *Gallië* tot veldheer te doen verkiezen, wijl hij hoopte daardoor eenige gelegenheid te vinden, hem te gronde te doen gaan; deze noodlottige list gelukte hem. In 357 werd hij zelf van muiterij verdacht, doch door het vertrouwen der gesnedenen redde hij zich. Daarop werd hij in 361 door keizer CONSTANTIUS tegen de Perzers opgezonden; daarna tegen JULIANUS *den afvallige*, die aan het muiten was geslagen. Toen deze Vorst tot het rijk was gekomen, benoemde hij hem tot lid der

kamer van Justitie, die in *Chalcedonië* tegen de staatsdienaars van keizer CONSTANTIUS, was opgerigt. ARBETION leefde nog onder keizer VALENS, dien hij met vrucht tegen PROCOPIUS diende. Hij was een gevaarlijke, boosaardige geest, wiens nijd zich over alle weldenkenden uitstrekte.

ARBOGAST, afgevaardigde bij de Conventie in *Frankrijk*, den 4 October 1759 te *Mutzigen* in den *Elzas* geboren, was, vóór de omwenteling, Rector der Universiteit van *Straatsburg*, Hoogleeraar der wiskunde bij de artillerieschool, en Correspondent der Akademie, van wetenschappen van *Sint-Petersburg*, die hem in 1792 den prijs der wiskunde heeft toegekend. Een gematigd aanhanger der nieuwe denkbeelden geworden zijnde, werd hij door het Departement van den *Neder-Rijn*, alwaar zijne inborst niet minder, dan zijne talenten op prijs werd gesteld, in September 1791 tot afgevaardigde bij de wetgevende vergadering benoemd. Bij den opstand van den 20 Junij stelde hij aan de vergadering voor, zich niet te bepalen, bij het zenden eener deputatie van 24 leden bij den Koning, maar drong er op aan, dat een ander gezantschap van 12 leden zich naar den Kroon-Prins (*Dauphin*) zoude begeven, wijl de geheele koninklijke familie toenmaals grootelijks in gevaar was. Dit voorstel werd niet aangenomen. Gedurende zijne wetgevende bedieningen, spreidde de Heer ARBOGAST vele wijsheid in zijn gedrag ten toon. Hij werd in 1792 tot lid der Nationale Conventie benoemd, en gedroeg zich in die vergadering op eene wijze, om de eervolle keuze te regtvaardigen, die op hem gevallen was. In het proces van LODEWIJK XVI. stemde ARBOGAST voor de beroeping op het volk, de gevangenhouding van den vorst tot den algemeenen vrede en het uitstel. Na de conventionele zitting, heeft hij geene openlijke bediening meer waargenomen, maar zijne studeerkamer weder opgezocht, alwaar hij zich op nieuw aan die studie heeft overgegeven, die hem zijn geheele leven had bezig gehouden. Hij is den 8 April 1803 in den ouderdom van slechts 44 jaren overleden.

ARBOGASTES, een Galliër, werd door Keizer GRATIANUS onder zijne beste veldheeren geteld. Deze Keizer benoemde, na den dood van zijnen oom VALENS, den dapperen Spanjaard, THEODOSIUS tot AUGUSTUS (mede Keizer) met de landvoogdijschap van het *Oosten* en *Illyrië* (378), doch weldra werd Keizer GRATIA-

nus, bij *Lyon*, in den opstand van Maximus, vermoord, en Theodosius was verpligt ook dezen Maximus, als Augustus te erkennen. Wijl hij echter tegen zijne beloften den jongen Keizer Valentinianus in *Italië* overviel, verklaarde Theodosius hem als vijand; in *Pannonië*, ontmoetten de beide legers elkander (388). Maximus werd gevangen genomen, en ter dood gebragt. Thans was Valentinianus II. Heer van het *Westen*, en Theodosius van het *Oosten* des Romeinschen Rijks. De aandrang der Duitsche volken werd door Arbogastes aan den *Rijn* met kracht en moed gekeerd, ja hij deed zelfs togten in het land der Chamavers en Brukteren, en was de ware steun van den Westelijken troon. In *Gallië* heerschte hij en zijn leger, en de Keizer voerde er alleen het gebied in naam. Weldra echter zag hij in, dat Arbogastes een overwigt en magt op hem bezat, en onberaden gaf hij hem te *Vienne* zijn ontslag. Arbogastes, die niets zoo zeer op prijs stelde als eer, ontstak zoo zeer in toorn, dat hij den Keizer het geschrift verscheurd voor de voeten wierp, en uitriep: » Ik heb mijn aanzien van u, o Keizer! niet bekomen, en ik zal het ook zonder u weten te handhaven." De Keizer zag weldra in, dat hij in een land, waar Arbogastes Heer was, dezen stap onbezonnen had gedaan, hij riep daarom de hulp van zijnen schoonbroeder, Theodosius in, maar weinige dagen daarna (15 Mei 392) vond men den Keizer dood, hij was op eene gewelddadige wijze gewurgd. — Het volk verkoos Arbogastes tot Keizer, deze was echter verstandig genoeg, om de keuze van de hand te wijzen, en eenen zekeren spraakkunstenaar Eugenius voor te stellen, met wien hij weder naar zijn goeddunken kon handelen. Er waren intusschen twee jaren verloopen, gedurende welke Theodosius geweldige voorbereidselen tot wraakoefening over zijnen schoonbroeder had gemaakt, maar ook Eugenius en Arbogastes waren niets minder dan werkeloos gebleven; hunne legers waren uitmuntend georganiseerd, en door een bondgenootschap met de Duitsche vorsten, hadden zij ook aanzienlijke hulptroepen verkregen. Eugenius voerde de benden van Valentinianus aan, en Arbogastes was de ziel van het leger. Aan den voet der *Julische-Alpen*, ten Noorden van *Aquileja* ontmoetten de beide legers elkander; dezelve bestonden, uit krijgslieden van verschillende volken en talen, uit drie werelddeelen, die elkander, aanvoerders, zoo wel als soldaten, voor de eer-

ste maal zagen. De voorhoede van het Oostersche rijk bestond uit Gothen en Spanjaarden, en werd aangevoerd door ALARICH en BAGURIUS, aan het hoofd derzelve werd met geestdrift de standaard des heiligen Kruises gezwaaid; van beneden aan den berg blonken haar de standbeelden van JUPITER en HERKULES uit het leger des Westerschen rijks tegen. De slag begon; maar Gothen noch Spanjaarden, konden den geweldigen aandrang van den dapperen ARBOGASTES niet wederstaan, met 10,000 krijgslieden dekte BAGURIUS het slagveld, en zwanger van onweder brak de nacht over de bloedige plaats aan. Alles scheen verloren behalve de gelatenheid van den vromen THEODOSIUS. Hij waande zich in den droom als overwinnaar, en de heilige Apostelen JOANNES en PHILIPPUS als aanvoerders zijns legers gezien te hebben. Boven van het gebergte weergalmden de jubeltoonen van het leger van ARBOGASTES, doch het spel zou op eene verschrikkelijke wijze een einde nemen. Juist hadden zij bij het morgenrood, dat zich bloedig tusschen dreigende wolken liet zien, op nieuw den aanval begonnen, en reeds begonnen de scharen van het Oostersche rijk te wankelen. Doch eensklaps ontlastten zich de wolken, met zulk een geweld over het leger van ARBOGASTES, dat elke tegenstand onmogelijk werd, en een vreeselijke stormwind met eene dikke wolk van sneeuw en hagel, viel over dat van EUGENIUS; alles zonk voor de magt der elementen, schild en helm was een speeltuig des winds geworden. Zonder orde begon de vlugt en de eene bende stortte de andere in den afgrond neder. EUGENIUS werd gevangen genomen en afgemaakt, maar ARBOGASTES viel in zijn eigen zwaard. Op deze wijze werd ook aan THEODOSIUS de zegepraal gemakkelijk gemaakt, die nu weder, maar ook de laatste groote keizer en alleenheerscher van het Romeinsche rijk werd. — Christenen, zoowel als Heidenen, bewonderden deze gelukkige overwinning, van daar dat CLAUDIANUS zegt:

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
AEOLUS armatas hiemes, cui militat Aether.
Et conjurati veniunt ad Classica venti.

ARBOGASTUS (*heilige*), een Aquitaniër, 6.e Bisschop van *Straatsburg*, leefde ten tijde van den Frankischen koning DAGOBERT. De Straatsburger kronijk verhaalt van hem, dat hij den zoon des konings SIEGISBERTUS (III.), die met zijn paard gevallen was, en

reeds als dood werd beschouwd, weder tot het leven teruggeroepen heeft, en dat hij, zeker om een doorslaand voorbeeld zijner Christelijke ootmoedigheid te geven, beval dat men hem onder de galg zoude begraven, hetwelk dan ook na zijn overlijden in 668, volgens zijn verlangen ten uitvoer werd gebragt. Zijn leven is omtrent het midden der twaalfde eeuw door Otto, Bisschop van *Straatsburg* beschreven, welke levensbeschrijving ook in de *Act. S. S.* van pater Bosch onder den 5 Julij voorkomt. Hem ter eere werd het klooster *Arbogaste* gebouwd.

Arbouse (Margaretha Veny d') werd in *Auvergne* geboren. Lodewijk XIII., deed haar het klooster van *Saint Pierre de Lyon*, waarin zij religieuse was, verlaten, om haar de abdij van *onze lieve vrouw van Val-de-Grâce*, te *Parijs* te geven. Hare eerste gedachte, in hare nieuwe betrekking, was om er eene hervorming intevoeren, en dezelve door wijze reglementen te handhaven. Zij stond zelve hare abdij af, ten gunste der abdis, die in 1626 verkozen werd; en overleed in hetzelfde jaar in den geur van heiligheid, te *Sery* bij *Dun-le-Roi*, werwaarts zij zich begeven had, om de tucht in een klooster te herstellen. De abt Fleury heeft haar leven beschreven, 1685, in 8.vo

Arbrissel (Robert d') dus genoemd naar een klein vlek in *Bretagne*, alwaar hij in 1047 geboren werd, was Aartsdiaken van *Rennes* en kanselier van den hertog van *Bretagne*. Hij bestreed in dat Bisdom de ongeregeldheid der geestelijkheid en de *Simonie* (geestelijke ambtkooping), twee ondeugden, in die eeuw zeer in zwang. Hij begaf zich daarop naar *Angers*, en van daar naar het Craoner-woud, alwaar hij eene broederschap van reguliere kanoniken stichtte. Eenigen tijd daarna verliet hij zijne eenzaamheid, zonder zich tot eenige plaats te bepalen, overal prediken de, en overal met de meeste vrucht. Paus Urbanus II., die het ontwerp tot een' kruistogt in *Frankrijk* had gebragt, en die zich ter inwijding, der abdij-kerk van *Sint-Nicolaas*, te *Angers* bevond, wilde eenen man leeren kennen, waarvan het gerucht zoo vele wonderen verhaalde. Hij hoorde hem op den dag der plegtigheid prediken, en was zoo zeer over hem voldaan, dat hij hem den titel van Apostolischen Missionaris gaf, met de volmagt, om het Evangelie over de geheele aarde te prediken. Wijl het getal zijner leerlingen dagelijks toenam, en de vrouwen, die hem in de woestijn volgden,

onvermijdelijk onder de mannen moesten vermengd worden, zoo zocht hij eene plaats op, waar zij gevoegelijk konden wonen, zonder de critiek van het publiek optewekken, dat zich met deze nieuwe wijze, om het Evangelie te verkondigen, en die verkondiging aan te hooren, niet kon vereenigen. Hij vond eene zoodanige plaats aan het uiterste einde van het Bisdom van *Poitiers*, op eene plaats *Fontevrault* genaamd; daar vestigde hij zijn nieuw gezin. Men vervaardigde in den beginne hutten, om zich tegen het gure jaargetijde te beschermen; ROBERT scheidde daarop de vrouwen van de mannen, bestemde de eerste tot het gebed en de laatste tot den arbeid. Zijne leerlingen moesten den naam dragen van *armen van J. C.*, en aan de vrouwen, die er de dienstmaagden van waren, gehoorzamen. Niet lang duurde het of deze armen werden rijk; maar deze rijkdom was de vrucht van hunnen arbeid: zij hadden moerassen, heidevelden en bosschen vruchtbaar gemaakt. Behalve het voornaamste klooster stichtte ARBRISSEL er verscheiden andere in verschillende gewesten. Maar wijl het goede niet zonder tegenspraak kan geschieden, zoo werd hem ook zijnen voorspoed zeer benijd. Men trachtte zijnen ijver en zijne deugd te bezwalken. Eenige zelfs eerwaardige personen lieten zich zoo ver innemen dat zij hem zelfs schreven, en verzochten zich te regtvaardigen; zoo als onder anderen GEOFFROI, abt van *Vendôme*; en MARBODUS, Bisschop van *Rennes* (ten minste, indien de aangehaalde brief werkelijk van hem is [*]); maar weldra zegevierde de waarheid.

[*] Pater ALEXANDER en Pater DE LA MAINFERME beweren, dat deze brief niet van MARBODUS is; de vervolgers der letterkundige Geschiedenis van *Frankrijk*, hebben bewezen, dat dezelve van hem is; maar zulks bewijst niets tegen ARBRISSEL. MARBODUS spreekt enkel volgens geruchten; al zijne uitdrukkingen ademen Christelijke liefde. Hij vermaant ROBERT, om, indien hij schuldig is, zich te verbeteren, of, indien hij onschuldig mogt zijn, zich te regtvaardigen. Hij ontdekte daarna de waarheid, deed zijne deugd regtwedervaren, en beschermde in 1101 de missiën, die hij in *Bretagne* ondernam. Het schijnt zelfs, dat hij hem uitnoodigde, om de geloovigen van zijn Bisdom te komen onderwijzen. GEOFFROI van *Vendôme* werd even zeer beter onderrigt, en deed ARBRISSEL regt wedervaren; hij werd zelfs zijn vriend en verdediger. Dikwerf ging hij hem te *Fontevrault* bezoeken, alwaar hij eene aanzienlijke *fondatie* schonk; ook bouwde hij er voor zich zelven een huis, ten einde zich gemakkelijker met hem te kunnen onderhouden; en meer dan eens, was hij hem behulpzaam, in de uitvoering zijner godvruchtige ondernemingen. —

Geoffroi en Marbodus werden later zijne verdedigers, en de bevorderaars van zijnen ijver, en men begrijpt niet, hoe er onder latere schrijvers, mannen zijn gevonden, bedorven genoeg, om oude lasteringen, door den tijd zelfs bij al wat geloofwaardige lieden zijn, te schande gemaakt en der vergetelheid toegewijd, weder optewarmen, en, als ware het, te doen herleven. (Zie *Histoire de l'ordre de* Fontevrault, — *Vie du B. Robert d'Arbrissel*, — *Institut de l'ordre, par le père Picquet, Jésuite, Paris* 1642 en *Angers* 1686, in 4.to en *Dissertation apologétique pour le B. Robert d'Arbrissel, contre Bayle, par le père Soris*, in 8.vo *Anvers* 1701) Arbrissel was in 1104 bij de kerkvergadering van *Beaugenci* tegenwoordig, en hoewel een eenvoudig priester zijnde, nam hij er echter plaats onder de prelaten. In 1114 vergezelde hij den graaf van *Poitiers* bij de verovering van *Toulouse*, en overleed den 24 Februarij 1117 in het klooster van *Orsan*, bij *Linières* in *Berry*. Leger, Aartsbisschop van *Bourges*, liet zijn lijk naar *Fontevrault* vervoeren, en hield er zijne lijkplegtigheid met Raoul de Tours, Renaud d'Angers, en een groot aantal aanzienlijke personen. Louise van Bourbon, in 1633 abdis van *Fontevrault*, liet de stoffelijke overblijfselen van den stichter, in een marmeren praalgraf plaatsen, waarop men door een grafschrift in weinige woorden, al zijne deugden vermeldde; hetzelve is voor dien tijd zeer wel vervaardigd; zie hier eenige regels van hetzelve:

Attrivit lorica latus, sitis arida fauces,
Dura fames stomachum, lumina dura vigil.
Indulsit raro requiem sibi, rarius escam;
Guttura pascebat gramine; corda Deo.
Legibus est subjecta caro dominæ rationis
Et sapor unus ei, sed sapor ille Deus.

In 1644, onderzocht de Bisschop van *Poitiers*, verscheidene wonderen, die door zijde voorspraak hadden plaats gehad. Hij is na zijnen dood, onder den titel van *Gelukzalige* vereerd geworden, en men vindt zijnen naam in de litanie zijner orde. Hij heeft echter geen bijzonder *officie* en op zijnen feestdag wordt de mis der heilige Drievuldigheid gelezen.

Arbuthnot (Alexander), werd in 1538, in *Schotland*, uit eene aanzienlijke familie geboren. Na te *Bourges*, in *Frankrijk*, onder den beroemden Cujas, de regten gestudeerd te hebben, werd hij principaal of regent van het koninklijke collegie van *Aberdeen*. Hij was kort te voren Protestantsch geworden, en

speelde eene rol in de onlusten, die deze godsdienst in *Engeland* te weeg bragt. Tweemalen is hij lid der algemeene vergaderingen geweest. Men heeft van hem in het latijn *Redevoeringen over den oorsprong en de voortreffelijkheid van het regt*, *Edimburg* 1572, in 4.to en de uitgave der *Geschiedenis van Schotland* van BUCHANAN, zijnen vriend, wiens grondbeginselen en dweepachtigen sektengeest hij aannam. Hij overleed in 1583 te *Aberdeen* in den ouderdom van 46 jaren. Hij bezat eenen valschen en onbestendigen geest, zeer geschikt voor listige kunstgrepen en geheime partijschapsonderhandelingen.

ARBUTHNOT (JOANNES) mede een Schot, onderscheidde zich in het begin der achttiende eeuw, door vele geachte genees- en letterkundige werken; de voornaamste derzelve zijn. 1.° *Vertoog over het nut der wiskundige studiën*, 1700. — 2.° *Tafel der munten, gewigten en maten der ouden, in eene reeks van verhandelingen door voorbeelden opgehelderd*, 1727 in 4.to — 3.° *Over de uitwerkselen der lucht op het menschelijke ligchaam*, 1733. — 4.° *De kunst om in staatkunde te liegen*, enz. ARBUTHNOT is een der Engelschen, die de kennis der meest verschillende soorten van wetenschappen met de uitgebreidste en grondigste kundigheden heeft weten te vereenigen. Hij is te *Londen* in 1735 overleden.

ARC (JEANNE D') of DU LYS gewoonlijk de *Maagd van Orleans* (*la Pucelle d'Orleans*) genaamd, werd in 1412 te *Domremy*, bij *Vaucouleurs* in *Lotharingen* geboren, en was de dochter van eenen landman JACOBUS D'ARC genaamd. In haar zeventiende jaar verbeeldde zij zich den heiligen MICHAËL, beschermengel van *Frankrijk*, te zien, die haar beval het beleg van *Orleans* te gaan doen opbreken, en vervolgens koning KAREL VII. te *Reims* te doen zalven. Hare verschijningen bewogen hare ouders haar aan BAUDRICOURT, landvoogd van *Vaucouleurs*, voortestellen. Deze edelman dreef in den beginne met de maagd den spot, doch na iets buitengewoons in haar gemeend opgemerkt te hebben, zond hij haar naar den koning. Zij herhaalde aan den vorst wat zij reeds aan BAUDRICOURT, ten opzigte van de verschijningen van den heiligen Aartsengel MICHAËL, en van hare zending tegen de Engelschen gezegd had. Men dacht, dat men, om zich van de waarheid te verzekeren eerst moest weten, of zij *maagd* was. De schoon-

moeder des konings liet haar in hare tegenwoordigheid door vroedvrouwen onderzoeken, die haar nog maagd bevonden. Er werd zelfs uitspraak gedaan, dat zij, hoewel reeds 17, of volgens anderen 27 jaren oud, nog niet eens aan de gewone ongemakken harer sekse was onderworpen. Na het onderzoek der vroedvrouwen, onderging zij dat der geneesheeren, en ook de uitslag van dat onderzoek was, dat God aan eene teedere maagd wel ontwerpen kon toevertrouwen, die in de gewone orde der dingen, eene mannelijke dapperheid vereischen. Het parlement, waaraan de koning haar zond, was eenigzins moeijelijker; het noemde haar eene zottin, en durfde haar een wonder vragen. JOANNA antwoordde aan hetzelve, dat zij niet in gebreke zoude blijven te *Orleans* wonderen te doen. De Engelschen belegerden toenmaals die stad en waren op het punt om dezelve intenemen. KAREL, die door het verlies derzelve, zijn laatste redmiddel zou hebben verloren, dacht van den moed van een meisje gebruik te moeten maken, die de geestdrift eener ingegevene en den moed van eenen held scheen te bezitten. Daarop snelde JEANNE D'ARC in het mannelijke gewaad, als een krijgsman gewapend, der stad te hulp, sprak tot het leger in den naam van God, en deed hetzelve in het vertrouwen deelen, waarmede zij bezield was. Zij ging daarop naar de stad, deed er levensmiddelen binnen komen, en trok er zelve zegepralende binnen. In den *aanval van* een der schansen trof *haar een* pijlschot aan den schouder, doch zulks belemmerde haren voortgang niet: » Het zal mij een weinig bloed kosten," zeide zij, » maar die ongelukkigen zullen der hand *Gods niet ont*snappen.", en oogenblikkelijk beklom zij de vijandelijke borstwering, en plantte zelve haren standaard. Weldra werd het beleg van *Orleans* opgebroken; de Engelschen werden in *Beauce* geslagen; de maagd *toonde alom* eene heldin te zijn. Nadat het eerste artikel harer zending vervuld was, wilde zij ook het tweede vervullen. Zij trok naar *Reims*, deed er in 1429 den Koning zalven, en was bij de plegtigheid tegenwoordig, met haren *standaard* in de hand. KAREL, *zoo als* het betaamde, *dankbaar voor* den dienst van *dit* krijgshaftige meisje, veradelde hare familie, gaf haar den naam van DU LYS, en *voegde* er een grondgebied *bij*, *om* dien naam te kunnen handhaven. Verstandige geschiedschrijvers zijn van gevoelen geweest, dat deze buitengewone maagd, het daarbij had moeten laten berusten, en dat het doel harer zending, zoodanig als

zij hetzelve te kennen had gegeven, bereikt zijnde, zij het hof en het leger had moeten verlaten. Maar de ijdelheid, of de tegenzin om zich van een gezag en eene belangstelling te ontdoen, die haar natuurlijker wijze zeer moesten vleijen, beletten haar deze partij te kiezen. Zij hield weldra op gelukkig te zijn, en werd bij den aanval op *Parijs* gekwetst, en in eenen uitval bij het beleg van *Compiegne* gevangen genomen. Deze ongevallen deden de verwondering en den eerbied verdwijnen, waarmede zij iedereen tot zelfs hare vijanden doordrongen had. Volgens den geest der eeuw werd zij zelfs van tooverij beschuldigd. De predikers verkondigden zulks alom, en de Universiteit van *Parijs* bevestigde het: — Cauchon, Bisschop van *Beauvais*, vijf andere Fransche Prelaten, een Engelsche Bisschop, een Dominikaner, en vijftig doctoren, oordeelden haar te *Rouanen*. Zoodra het verhoor was afgeloopen, geleidde men de maagd naar het kerkhof van *Saint-Ouen* te *Rouanen*, in het gezigt des volks, en men veroordeelde haar in 1431 als *eene tooveresse, waarzegster, heiligschendster, afgodendienares, den naam Gods en der Heiligen lasterende, naar het vergieten van menschenbloed hakende; de eerbare schaamte harer sekse geheel afgelegd hebbende, vorsten en volken verleidende enz.* Joanna verscheen op den brandstapel, met denzelfden moed, als waarmede zij zich op de muren van *Orleans* onderscheiden had. Men hoorde haar enkel den naam Jesus aanroepen. Zelfs de Engelschen beweenden haren dood. Karel VII. deed niets, om haar te wreken, hij liet eerst tien jaren daarna hare bloedverwanten tusschen beide komen, om aan den heiligen Stoel de herziening van het proces te verzoeken. Calixtus III. herstelde hare gedachtenis, en verklaarde haar als eene *Martelares van haren Godsdienst, haar vaderland en haren Koning*. Hare regters onteerden door hare strafoefening hunne rede en hunne regtvaardigheid. Wijl zij eene krijgsgevangene was, schonden zij, door haar te veroordeelen het regt der volkeren. Er is geene geschiedenis, waarin men zoo veel wonderbaars gemengd heeft, als in die van Jeanne d'Arc. Zij was eene arme herderin door den Hemel der vergetelheid onttrokken, om den troon der koningen van *Frankrijk* tegen de overweldigingen der Engelschen te ondersteunen. Een hemelbode daalt neder, om haar hare zending bekend te maken. Zij bewijst dezelve aan de ongeloovigen, door

den Koning onder de menigte der hovelingen te erkennen, en door zijne geheimste gedachten te raden. Dit zeventienjarige meisje doet wonderen van dapperheid, in eenen ouderdom, waarin zelfs de mannen hunne volle kracht nog niet bezitten. Zij bezwijkt naderhand en ondergaat den wreedsten folterdood; maar haar dood is even zoo bewonderenswaardig als haar leven. Al hare regters sterven eenen schandelijken (*vilaine*) dood, zegt Mézeray; en op haren brandstapel voorzeide zij aan de Engelschen de ongelukken, die hen later zouden treffen. Haar hart wordt ongeschonden in de asschen gevonden, en midden uit de vlammen ziet men eene witte duif als een zinnebeeld harer onschuld en harer zuiverheid vliegen. Dit is nog alles niet: men doet haar na haren dood herleven, en met een Lotharingsch Heer in den echt treden. Men dobbert in bijna alle geschiedenissen in het onzekere, maar vooral in deze, wijl de geschiedschrijvers niets vergeten hebben, om er duisternissen in te verspreiden. Wat heeft men al niet gezegd, om te bewijzen, dat Joanna aan den branddood zoude ontsnapt zijn? Wat zegt men nog niet? Dit gedeelte der geschiedenis van Jeanne d'Arc is vooral zonderling. Men veroordeelt haar om levend verbrand te worden, ten einde daardoor aan den wraaklust der Engelschen te voldoen; maar wijl zij niet schuldig genoeg was, om deze straf te verdienen, stelt men eene ongelukkige in hare plaats, die eenen zoo schandelijken dood verdiend had. Ziedaar een welgesmeed verhaal, maar kan hetzelve opwegen tegen de *stukken* van het proces door du Haillan en andere geschiedschrijvers aangehaald; tegen de *uitspraak* der Commissarissen, door den Paus met de regtvaardiging dier doorluchtige heldin belast; tegen de *verdediging* harer nagedachtenis, welke de kanselier der Universiteit in 1456 opmaakte? Zouden al deze lieden met die zonderlinge gebeurtenissen onbekend zijn geweest? en, indien zij het geweten hadden, waartoe zouden dan alle pogingen, gediend hebben, om haar van de schande der doodstraf te ontheffen?... Maar er zijn eenige familiën zal men zeggen, die beweren van de maagd van *Orleans* af te stammen. Maar vindt men in geheel *Europa* geene trotsche zotten, die van de fabelhelden willen voortgesproten zijn? Gelooft men hen op hun woord? Dat er familiën zijn, die tot de maagd behooren, dit kan in eene zijdelingsche linie waar zijn; maar in eene regtstreeksche linie is zulks klaarblijkelijk valsch. Het is

waar; dat er zich, eenige jaren na haren dood in *Lotharingen* eene gelukzoekster opdeed, welke zich de *Maagd van Orleans* noemde, en die, onder begunstiging van dien schoonen naam, met eenen Heer DES ARMOISES huwde. Maar heeft men geene valsche DEMETRIUSSEN in *Rusland* gezien? De Heer DES ARMOISES zal ook de valsche JOANNA gehuwd hebben, die hij voor de ware hield. Zonder twijfel, zal hij later het bedrog ontdekt hebben; maar zijne eigenliefde zal hem gezegd hebben stil te zwijgen, zoodat hij aan zijne gelukzoekster altijd den eerwaardigen naam van handhaafster van den Franschen krijgsroem zal gegeven hebben. Ziedaar de oorsprong aller *Acten*, welke men ons onder den naam van DES ARMOISES en JEANNE DU LYS opdischt. De ijdelheid heeft dezelve geschreven, en eene ijdele nieuwsgierigheid delft dezelve op. Men heeft met reden opgemerkt, dat JEANNE D'ARC tot alle zonderlingheden aanleiding heeft gegeven. Het lot van twee dichters, die haar in haar vaderland bezongen hebben moet vooral niet vergeten worden. De eene (CHAPELAIN) besteedde 30 jaren om haar te vieren, en wanneer hij, na eenen zoo langen arbeid, zijn gedicht in het licht deed komen, werd hij; na het hoofd van den Franschen *Parnassus* te zijn geweest, voor den geringsten rijmelaar gehouden. De andere (VOLTAIRE) verliest wel is waar, zijnen roem als dichter niet, maar door schilderingen, waarover zelfs een ARETINO (zie dat artikel) zoude gebloosd hebben, verkreeg hij den naam van *schaamteloos schrijver*... Zie de *Histoire de JEANNE D'ARC, vierge heroïne et martyre d'état*, twee deeltjes in 12.mo door den abt LENGLET DU FRESNOY, in 1753 uitgegeven, en herdrukt in 1775 in drie deeltjes, onder dezen titel: *Histoire de JEANNE D'ARC, dite la Pucelle d'Orléans.* Nog onlangs zijn er twee werken aan de heldin van *Orleans* toegewijd, in het licht verschenen, het eene door den Heer BERRIAT DE SAINT-PRIX één deel in 8.vo, het andere vollediger en uitgebreider, voor den Heer LE BRUN-DES-CHARMETTES 4 dl.n in 8.vo De Hoogduitsche dichter SCHILLER, heeft hare nagedachtenis in zijne *Romantische Tragödie, die Jungfrau van Orleans* mede zeer roemrijk vereerd.

ARCADIUS, Keizer van het *Oostersche rijk*, zoon van THEODOSIUS *den Groote*, in 377 in *Spanje* geboren, werd door zijn vader in 384, toen hij pas den ouderdom van 7 jaren bereikt had, met het pur-

per bekleed, en volgde hem op in 395. Aan Honorius, zijnen broeder, viel het Westersche rijk ten deel. Ruffinus, prefekt der keizerlijke lijfwacht, bestierde hem in den beginne, en ondersteunde zijnen ijver tegen de Heidenen en Arianen, maar wijl hij hem niet had kunnen bewegen, zijnen schoonzoon te worden, zoo opende hij het *Oosten* voor de Barbaren. Nadat deze verrader eenen treurigen dood was gestorven, schonk Arcadius zijn vertrouwen aan iemand, die hetzelve nog veel onwaardiger was. Eutropius, een gesnedene, dien hij tot groot-kamerheer benoemd had, eerst slaaf, daarna knecht en gelukskind tevens, geleidde hem, volgens de uitdrukking van Zozimus, gelijk een *beest*. Arcadius, na alle zorg aan zijnen gunsteling overgegeven te hebben, schonk ook zijn geheele vertrouwen aan zijne gemalin Eudoxia, aan wie hij den heiligen Joannes-Chrysostomus (zie dat artikel) opofferde. Arcadius overleefde dit doorluchtige slagtoffer zijner misdadige toegevendheid niet lang. Op den eersten dag des jaars 408, werd deze godsdienstige en zwakke, zachtmoedige en onbestendige, schroomvallige en beperkte vorst, in den bloei van zijn leven, daar hij slechts den ouderdom van 31 jaren bereikt had, opgeroepen, om rekenschap te geven, van het kwaad, dat hij gedaan had, of liever gedurende eene dertienjarige regering, aan de leiding zijner vrouw en zijner gesnedene overgegeven, had laten doen; *heil hem*, indien hij in zijnen *zwakken* moed, of in zijn beperkt verstand zijne verschooning heeft, kunnen vinden!

Arcas, zoon van Jupiter en van Calisto, gaf zijnen naam aan *Arcadie*, datgene van al de landen van *Griekenland*, waarvan men de meeste fabelen verhaalt. Toen Arcas groot geworden was, stelden hem herders aan koning Lycaon, zijnen grootvader voor, die hem *niet* erkende. Om de magt van Jupiter te beproeven, die bij Lycaon zijnen intrek had genomen, zoo diende deze Barbaarsche Vorst hem op een gastmaal, de ledematen van Arcas voor, die hij in stukken had gesneden. Jupiter over eenen zoo verfoeijelijken aanslag, en een afschuwelijk onthaal verontwaardigd, veranderde Lycaon in eenen wolf, en Arcas in eenen beer, die hij in den Hemel bij zijne moeder plaatste; dit is het sterrebeeld *de kleine Beer*.

Arcère (Lodewijk Stefanus), werd in 1698 te *Marseille* geboren, ging in de Congregatie van het *Oratorium*, onderwees eenigen tijd

de *humaniora*, en deed zich onderscheiden, door verscheidene prijzen in de dichtkunde, die hij in verschillende Academiën behaalde, welke zich beijverden, hem hare deuren open te stellen. In 1743 vestigde hij zich te *la Rochelle*, en werd blijvend secretaris der koninklijke maatschappij van landbouw. Daar vervaardigde hij, volgens de bouwstoffen, welke Pater Jaillot reeds opeengestapeld had: *Histoire de la* Rochelle *et du pays d'*Aunis (*Geschiedenis van la* Rochelle *en het land* Aunis), 1756. 2 Dl.n in 4.to Deze geschiedenis wordt zeer op prijs gesteld, en verschafte aan derzelver schrijver eene jaarwedde uit de provinciale kas, en den titel van correspondent der Academie van opschriften en schoone letteren. Daarenboven bestaat er nog van hem: 1.o *Journal historique de la prise de* Mahon (*Geschiedkundig dagverhaal der inneming van* Mahon). — 2.o *Mémoire apologétique de la révolution de* Corse. (*Verdedigend gedenkschrift der Corsikaansche omwenteling in 1760*). — 3.o *Dissertation sur l'état de l'agriculture chez les Romains* (*Verhandeling over den staat van den akkerbouw bij de Romeinen*), in 8.vo, *Parijs* 1776. Deze verhandeling behaalde het *accessit* tot den prijs, door de academie der opschriften uitgeloofd. Arcère bezat zeer uitgebreide kundigheden, zoo wel in de oude talen, als in de geschiedenis. Hij heeft aan de Bibliotheek van het *Oratorium* van *Marseille* zijne handschriften, *Arceriana* genaamd, nagelaten, welke uit 4 Dl.n in fol. bestonden, en is te *la Rochelle*, als overste van het *Oratorium* dier stad, den 7 Februarij 1782 overleden.

Arcesilaus of Arcesilas, van *Pitana* in *Æolides*, leerling en opvolger van Crantor in de Platonische school, vormde de sekte *de tweede Academie* genaamd. Zijne grondbeginselen waren, dat men overal aan moest twijfelen en niets bevestigen. Dit stelsel, dat tot deszelfs juiste grenzen beperkt, welligt het eenige redelijke is, werd door de wijze, waarop Arcesilaus hetzelve onderwees, het verval aller wetenschappen. Hetzelve is grondig wederlegd in het boek van Cicero, *Lucullus* genaamd (*lib. 4. Acad. Quœstion*). » Hoe kan men zich, wordt er in gezegd, tot eene sekte bepalen, die het ware met het valsche verwart, die ons alle gebruik der rede en des oordeels beneemt, die, ons verbiedt iets goed te keuren, en die ons van onze denkbeelden berooft. Nog hebben die Cimmersche volken, welke men zegt nooit de zon te zien, eenige vuren en schemeringen, die hen verlichten. Maar die wijs-

geeren laten ons te midden der diepe duisternissen, waarmede zij ons omringen, geene enkele vonk, welker schijnsel op ons afschemert. Zij houden ons als gekneveld, door banden, die ons niet toelaten eenige beweging te maken; want door ons te verbieden, zoo als zij doen, onze toestemming, aan wat het ook wezen moge te geven, benemen zij ons werkelijk het gebruik des verstands, en verbieden ons tevens elke vrije handeling." Doch ondanks dit alles, had Arcesilaus vele leerlingen, hoewel zijn gedrag weinig geschikt was, hem aanzien te verschaffen, en vertrouwen in zijne lessen in te boezemen. Van zijne voorlezingen ging hij tot de buitensporigheid en den vuilen overdaad in drank over. Men verhaalt, dat hij aan de gevolgen van een onmatig gebruik van den wijn in den ouderdom van 75 jaren, in het jaar 300 vóór J. C. overleden is. Iemand hem gevraagd hebbende, waarom zoo vele leerlingen de sekten hunner meesters verlieten, om die van Epicurius te omhelzen, daar geen enkel Epicuriër, ooit de zijne verliet, om eene andere te volgen, antwoordde hij: » Wijl men van mannen gesnedenen kan maken; maar men uit de gesnedenen nimmer mannen kan vormen." Het zoude betamelijker en duidelijker geweest zijn, te antwoorden, dat een mensch wel zijn verstand kan verliezen, maar dat hij, hetzelve eenmaal verloren hebbende, niet dan zeer moeijelijk tot zijnen eersten staat kan terug komen. — Zie Pyrrho.

Archagatus, een Grieksch geneesheer, de eerste dier natie, die zich in het jaar 200 vóór J. C. te *Rome* kwam vestigen. Het zij uit bewondering voor zijne talenten, hetzij om de diensten, die het Romeinsche volk van zijne kunst verwachtte, kocht het hem, eenen winkel in de voorstad van Æ. lius en liet hem den titel van burger verleenen. Hij volgde in de uitoefening der heelkunde, met het beste gevolg eene zeer zachte behandeling, zoodat men hem den naam van *Vulnerarius* (Wondheeler) gaf; maar weldra verpligt scherper middelen, zooals het staal en het vuur te gebruiken, gaf men hem den naam van *Beul*, en werd men op het hoogst tegen de geneeskunde vooringenomen. Doch eenige jaren later verzoende de genezing, welke de beroemde Asclepiades bewerkte, het Romeinsche volk weder met eene even zoo moeijelijke als nuttige kunst.

Archelaüs, koning van *Lacedemonië*, maakte zich meester van de stad *Egis* en van sommige andere plaatsten en overleed na eene regering van

60 jaren, omtrent het jaar 800 vóór J. C.

Archelaüs, natuurlijke zoon van Perdiccas, en volgens sommige van Alexander, voorganger van Perdiccas, maakte zich meester van den Macedonischen troon, na er den wettigen erfgenaam van te hebben doen sterven. Indien zijne wreedheid te verschoonen was, zou men kunnen zeggen, dat deze overweldiger zich als een groot Vorst gedroeg; hij bragt de krijgstucht in zijne legers, versterkte zijne steden, rustte vloten uit, en beschermde de kunsten en wetenschappen. Hij besteedde zeven talenten (ruim *f* 19,000) om zijn paleis door Zeuxis te doen beschilderen, die wijl hij veel smaak voor de schilderkunst in den Vorst ontdekte, hem zijne schilderij van Pan ten geschenke gaf. De grootste schrijvers en de bekwaamste kunstenaars kwamen in menigte aan zijn hof. Socrates werd er geroepen, maar hij antwoordde, dat hij niet kon besluiten, eenen man te gaan bezoeken, van wien hij weldaden ontving, die hij hem niet kon wedergeven. Men gelooft, dat die wijsgeer eene andere reden voor zijne weigering had, het harde bestuur van dien Vorst, en de steeds te duchten luimen der tirannen. Een zijner gunstelingen vermoordde hem in het jaar 398 vóór J. C. na eene regering van 14 jaren. De Macedonische geschiedenis van dat tijdvak, is in zijne bijzonderheden niet zeer naauwkeurig.

Archelaüs, zoon van Archelaüs, die het opperbevel over de troepen van Mithridates had, verkreeg van Pompejus het *Pontificaat* van *Comana* in *Pontus*. Hij diende eenigen tijd bij het Romeinsche leger in *Griekenland*; maar, nadat hij met de koningin Berenice, die kortsgeleden, haren eersten man had doen wurgen, in den echt was getreden, deed hij zich als koning van *Egypte* huldigen. Zijne regering duurde slechts zes maanden, daar hij door de troepen van Gabinius, een Romeinsch veldheer, in het jaar 56 vóór J. C. gedood werd.

Archelaüs, klein-zoon van den voorgaande, werd door Marcus Antonius tot koning van *Macedonië* verheven. Hij ondersteunde dien veldheer bij den slag van *Actium* tegen Augustus, en wist zich echter onder dien keizer te handhaven. Tiberius, minder toegevend, wilde zich wreken, wijl hij hem, gedurende zijn verblijf te *Rhodus*, de minste eer niet had bewezen, en noodigde hem, onder de schoonste beloften, uit, om naar *Rome* te komen; maar naauwelijks was hij er aangekomen, of hij liet hem in

eene strenge gevangenis opsluiten, waarin hij in het zeventiende jaar der Christelijke tijdrekening na eene twee en vijftig-jarige regering overleed (*). Zijn koningrijk werd tot eene provincie des keizerrijks verklaard.

Archelaüs, zoon van Herodes *den Groote*, volgde hem op, in het koningrijk van *Judea* in het jaar 3 na J. C. Hij begon zijne regering met het ombrengen van 3,000 Joden, die ontevreden waren, dat men diegene ter dood had gebragt, welke eenen gouden adelaar van het portaal des tempels hadden gerukt. Daarop vertrok hij naar *Rome*. Keizer Augustus bevestigde zijne koninklijke waardigheid; maar hij gaf hem slechts de helft van de staten zijns vaders; en, op klagten, die tegen hem werden ingebragt, verbande hij hem naar *Vienne* in *Gallië*. Hij overleed aldaar in het jaar 6 na J. C. Het is deze Archelaüs, waarvan er in het tweede hoofdstuk van den Evangelist Mattheus gesproken wordt, en wiens wreedheid ongetwijfeld aan den heiligen Jozef bekend was, daar hij, toen hij vernam dat deze Vorst deszelfs vader was opgevolgd, het voorzigtig oordeelde niet naar *Judea* terugtekeeren.

Archelaüs, een *Grieksch* wijsgeer, een *leerling* van Anaxagoras, onderwees met eenige veranderingen, de leer zijns meesters. Hij dwaalde in de natuur- en zedekunde, en zulks ondanks men hem den naam van *natuurkundige* had gegeven, wijl hij het eerst de natuurkunde uit *Jonië* naar *Athene* bragt, alwaar hij, zegt men, Euripides en Socrates tot leerlingen had. Hij hield, even als Anaxagoras, staande, dat alles uit *gelijke* deelen gevormd was; dat alle daden onverschillig zijn, en dat dezelve enkel daarom regtvaardig of onregtvaardig zijn, omdat de wetten of de gewoonte, dezelve als zoodanig hebben gemaakt; eene dwaling, welke de wijsgeeren dezer eeuw, weder trachten optewekken; en welke den grondslag aller zedeleer omverwerpt. Deze Archelaüs, die aldus, omtrent het jaar 444 vóór J. C. filosofeerde, was de meester van Socrates.

(*) Uit aanmerking van den hoogen ouderdom, en het geringe verstand van Archelaüs, had zich Tiberius zegt men, zoo wel als de senaat, tot medelijden doen bewegen; waaruit men besloten heeft, dat Archelaüs niet in de gevangenis zou zijn gestorven. Maar men moet weten, dat de geheele goedertierenheid van Tiberius, daarin bestond, dat hij de personen, welke hij beschuldigde, niet liet ombrengen; voor het overige werden zij nergens in gespaard.

Archelaüs, een beroemd beeldhouwer, zoon van Apollonius, was van *Prièné*, eene Ionische stad. Hij vervaardigde naar men meent, onder keizer Claudius, een marmeren standbeeld van den vergoden Homerus. Dit gedenkteeken werd in 1658, in een buitengoed aan de Prinsen Colonne toebehoorende, opgedolven; en het is dat buitengoed, waarop men beweert, dat keizer Claudius een lustslot had gehad.

Archelaüs, Bisschop van *Casoar* of *Cashgar*, in *Mesopotamië*, maakte zich evenzeer beroemd door zijne godsvrucht, als door zijne kunde. In eene bijeenkomst in het jaar 277 gehouden, maakte hij Manes beschaamd; het verhaal daarvan bestaat nog in het latijn, door Zacagni, volgens het Grieksch vertaald. Volgens sommige schrijvers is dit verhaal niet door Archelaüs geschreven. — Zie *Append. ad tom I Bibliot. orient. p.* 45.

Archemor, zoon van Lycurgus, koning van *Nemea*, werd door zijne minne op eene eppe-plant geplaatst, terwijl zij den Vorsten, die *Thebe* gingen belegeren, eene fontein aanwees; eene slang beet hem, en hij stierf aan deze wond. Lycurgus wilde de onachtzaamheid der minne met den dood bestraffen, maar de Arginiërs namen haar in hunne bescherming. Het was ter gedachtenis van dit ongelukkige toeval, dat de *Nemeïsche spelen* werden ingesteld, welke men alle drie jaren vierde. De overwinnaars trokken rouwgewaad aan, en bekroonden zich met eppenkruid.

Archenholz (Joannes Willem von), in 1745 te *Langenfurt*, eene voorstad van *Dantzig*, geboren, ontving zijne opvoeding, in het kadettenhuis te *Berlijn*, en werd in 1758 bij de Pruissische legermagt geplaatst. Na het einde van den zevenjarigen oorlog, ontving hij, reeds als kapitein, zijn ontslag, en wel omdat hij aan Frederik II., van eene niet zeer voordeelige zijde, vooral als een hartstogtelijk grof-speler bekend was. Hij ging nu op reis, en bezocht in een tijdsverloop van 16 jaren, alle gewesten van *Duitschland*, *Zwitserland*, *Engeland*, de *Nederlanden*, *Italië*, *Denemarken* en *Polen*. Een ongelukkige val van het paard, dien hij in *Italië* had gedaan, gaf hem voor zijn geheel volgend leven eenen lammen voet. Daarop leefde hij van zijnen letterkundigen arbeid, waartoe hij bij eenen naauwkeurig-waarnemenden geest, en eene zeldzame ervarenheid, het belangrijke en

karakteristieke zijner reisontmoetingen niet alleen gelukkiglijk wist aantewenden, maar ook in eene levendige en bevallige taal wist voortestellen. Zijne voornaamste werken zijn: *Engeland en Italië* (*Leipzig* 1785) waarin hij echter *Engeland* al te zeer verheft, en *Italië* te zeer in het duistere stelt en zijne *Geschiedenis van den zevenjarigen oorlog* (*Berlijn* 1793 in 8.vo). In *Dresden* trad hij in den echt, en gaf daarop ook zijne latere werken in het licht, zoo als de *Brittische Annalen*, en de Minerva, ook is hij de schrijver van het leven van Gustaaf Wasa, en uitgever van de *Geschiedenis der Flibustiers*. Ofschoon reeds onder den last der jaren gebukt, ondernam hij, in het jaar 1810, van zijn buitengoed in het Holsteinsche eene reis naar *Berlijn*, hield zich aldaar zes maanden op en keerde daarop naar zijn landgoed *Oyendorf* bij *Hamburg* terug, alwaar hij weldra door eene longontsteking werd aangetast, die bij zijn zwak gestel, en bijkomende beroerte den 28 Februarij 1812, in het 71ste jaar van zijnen ouderdom, een einde aan zijn leven maakte.

Archias, een Grieksche dichter, is meer bekend door het welsprekende pleitgeding, dat Cicero te zijnen voordeele uitsprak; dan door de kleine fragmenten, die van hem tot ons zijn gekomen. Hij leefde omtrent het jaar 60 vóór J. C. Hij had een dichtstuk vervaardigd op den Cimbrischen oorlog, en een ander begonnen op het Consulaat van Cicero. De veertig puntdichten, die ons van hem overblijven, zijn eerst in de Grieksche *Anthologie* (Bloemlezing) opgenomen, en eenigen tijd daarna door Daniël Alswort afzonderlijk uitgegeven. — Er heeft nog een andere Archias bestaan, dien de stad *Athene*, als haren stichter beschouwt.

Archidamia, dochter van Cleonymus, koning van *Sparta*, vernomen hebbende, dat de senaat bevolen had, dat al de vrouwen de stad moesten verlaten vóór het beleg, waarmede Pyrrhus dezelve, in het jaar 271 vóór J. C., bedreigde, verscheen met den degen in de hand voor de Senatoren. Zij stelde hun voor, dat de moeders zoo veler dappere krijgslieden, die zich tot den strijd gereed maakten, met geenen minderen moed dan zij voor de verdediging van haar vaderland bezield waren: hetwelk den senaat verpligtte deszelfs besluit intetrekken.

Archidamus I., koning van *Sparta*, uit het geslacht der

Procliden of Euripontiden, was de zoon van ANAXIDAMUS, en achter-klein-zoon van eenen anderen ARCHIDAMUS, die, alvorens den troon te beklimmen overleed, en die de zoon van koning THEOPOMPUS was. ARCHIDAMUS I. had tot ambtgenooten EURYCRATES, zoon van ANAXANDER, LEO en ANAXANDRIDES, uit het geslacht der EURYSTHENIDEN. ARCHIDAMUS begon zijne regering in het jaar 668 vóór J. C. Hij regeerde niet lang, en had tot opvolger AGASICLES.

ARCHIDAMUS II.; koning van *Sparta*, uit het geslacht der Procliden; was de zoon van ZEUXIDAMUS; die, alvorens tot het bestuur te komen overleed, en kleinzoon van koning LEOTYCHIDES. Hij beklom den troon nog bij het leven van zijnen grootvader, die in het jaar 475 vóór J. C. genoodzaakt was geweest de vlugt en de wijk naar *Tegea* te nemen. ARCHIDAMUS deed verscheidene invallen in *Attika*, dat hij bijna jaarlijks verwoestte: hij nam *Platea* in, dat in bondgenootschap met de Atheners stond, en stierf in het jaar 434 vóór J. C., in het 42.e jaar zijner regering, zijnen oudsten zoon AGIS, als opvolger nalatende.

ARCHIDAMUS III., zoon en opvolger van AGESILAS II., koning van *Sparta*, overwon de Arcadiërs, weerde de aanvallen van EPAMINONDAS tegen *Lacedemon* af, ondersteunde de Tarentiërs, en werd door de Lukaniërs, in het jaar 338 vóór J. C. gedood. Door zijne roemwaardige daden in den oorlog, en door de andere omstandigheden zijns levens, was hij met regt allen lof waardig. De ouden hebben ons verscheidene zijner snedige gezegden opgeteekend. Iemand vraagde aan ARCHDIAMUS, tot hoe ver het grondgebied der Lacedemoniërs zich uitstrekte? Hij antwoordde: *Tot alle kanten werwaarts zij hunne lansen kunnen uitstrekken*; een verschrikkelijke grondregel, maar die ongelukkiglijk, in alle eeuwen en bij alle volken in uitoefening wordt gebragt. Hij schreef aan PHILIPPUS *van Macedonië*, die zich op het geluk zijner wapenen verhoovaardigde, dat indien hij zijne schaduw in de zon beschouwde, hij dezelve niet grooter zou vinden, dan vóór de overwinning.

ARCHIDAMUS IV., koning van *Lacedemonië*, en zoon van EUDAMIDAS, ging DEMETRIUS POLIORCETES, koning van *Macedonië*, die in het jaar 296 vóór J. C. *Athene* had ingenomen, te gemoet. Hij bood hem slag, maar verloor denzelven, en was genoodzaakt de vlugt te ne-

men. Demetrius vervolgde hem tot bij *Sparta*, alwaar het leger van Archidamus, in een tweede gevecht geheel verslagen werd: al wat hem overbleef, was zich in de stad te redden. Deze vorst had tot opvolger zijn zoon Eudamidas, en tot ambtgenoot Leonidas II., uit het geslacht der *Eurysthenïden* of *Agiden*, die Archidamia, vrouw van Archidamus, deed schaken en vervolgens wurgen.

Archidamus; Bisschop, werd door Paus Julius, in het jaar 347, als legaat van den heiligen stoel, naar het Concilie van *Sardica* gezonden.

Archilochus, een Grieksch dichter, werd in het jaar 700 vóór J. C. te *Paros* uit een aanzienlijk geslacht geboren. Hij droeg in den beginne de wapenen, en deelt ons in een zijner gedichten, zelf mede, dat hij in een gevecht de vlugt nam, en, om in dezelve minder belemmerd te zijn, zijn schild wegwierp. Hij slaagde beter in de dichtkunde dan in den oorlog. Hij was de grootste hekeldichter der oudheid. Wanneer hij moede was zijne vrienden of vijanden te hekelen, begon hij van zich zelven kwaad te spreken. Uit zijne verzen vernemen wij, dat hij een zoon van Telesicles en der slavin Enippo is geweest; dat de honger hem noodzaakte zijn land te verlaten, dat hij overal, waar men hem kende, veracht werd, en dat hij aan allerlei buitensporigheden was overgegeven. Hij barstte in zulk eene hevige woede, tegen Lycambes los, wijl deze zijne dochter, tegen zijn gegeven woord, aan een' rijker mededinger beloofd had, dat de onnoozele man zich uit wanhoop verhing. Zijne woede strekte zich zelfs over de familie van dien ongelukkige uit, en wel met zulk eene woede, dat dezelve den hoon haar door dien dolzinnige aangedaan, niet wilde overleven. Archilochus was in zijne *gedichten* even zoo uitgelaten als kwaadsprekend. *Lacedemon* verbood aan zijne burgers deszelfs gedichten te lezen; en keizer Julianus, eene voor het Christendom eervolle vergelijking tusschen de Christelijke zeden, en die der Heidenen makende, zeide tot een' der Hooge-priesters, dat „het middel om de Christenen na te volgen was, het lezen der ontuchtige boeken, en vooral der geschriften van Archilochus te vermijden." Men vindt fragmenten derzelve in de Grieksche dichters, *Geneve*, 1606 en 1614 2 Dl.n in fol. Hij was een der eersten, die zich van de jambische versmaat bediende. Zijn stijl is vol kracht, stout-

heid, vuur, hevigheid en nadruk men heeft hem met eenen beroemden wijsgeer onzer dagen vergeleken, die, wat de hevigheid en de gruwelijkheid der beleedigingen, alsmede de losbandigheid zijner geschriften betreft, als de ARCHILOCHUS der achttiende eeuw kan beschouwd worden. Deze schimpende moordenaar werd zelf vermoord: men wreekte zich door het staal, op den dolk, welken zijne gedichten in het hart staken.

ARCHIMEDES, werd te *Syracusa* in het jaar 287 vóór J. C. uit eene doorluchtige familie geboren. Hij was vermaagschapt met koning HIERO, en verkoos de beoefening der wiskunde, boven de grootheid, welke zijne geboorte hem beloofde. HIERO, zijn vriend en opperheer, sprak dagelijks met hem, over de *theorie* en de *praktijk* der wetenschappen, welke hij beoefende. Men wil, dat hij hem eens, terwijl hij hem de uitwerkselen der bewegende krachten verklaarde, durfde zeggen, dat, indien hij eene andere aarde, dan onzen bol had, om er zijne werktuigen op te plaatsen, hij de onze naar goedvinden zou opligten. Deze trek, welke door vele geschiedschrijvers verhaald wordt, is door eenige latere schrijvers, zonder dat men weet, om welke reden, als eene fabel beschouwd; dit gezegde van ARCHIMEDES, is echter zeer redelijk en gegrond; daar er zelfs niet eens buitengemeen sterke werktuigen zouden vereischt worden, om dit uitwerksel te weeg te brengen. Wat de glazen hoepelkloot betreft, waarvan men zegt, dat de cirkels de bewegingen des hemels volgden, zoo moet men vooronderstellen, dat zulks waarschijnlijk eene soort van minder volmaakt *planetarium* was, dan dat, hetwelke wij thans bezitten. De geschiedenis der brandspiegels, waarvan hij zich bediende, om de schepen van MARCELLUS, die *Siracusa* belegerde te verbranden, is door DESCARTES als een sprookje beschouwd; Pater KIRCHER heeft er echter de mogelijkheid van bewezen. » Laat ons vooronderstellen," zegt die geleerde Natuurkundige in zijne *Magia catoptrica*, » dat de volgende grondstellingen waar zijn: 1.° Hoe grooter de oppervlakte van eenen regten spiegel is, zoo meer licht dezelve terugkaatst, op het vlak, dat men aan denzelven tegenoverstelt; wanneer de spiegel slechts de oppervlakte van één voet heeft, zal hij ook slechts een voet lichts op den muur afkaatsen, en daarenboven moet de muur nog in de nabijheid

van den spiegel zijn; de ondervinding leert ons, dat dezelve er slechts het vierde gedeelte op zoude afkaatsen, indien er een afstand van honderd voeten tusschen beide was. 2.° Dit licht is zamengesteld uit een oneindig getal van stralen teruggekaatst door de oppervlakte des spiegels. Indien men dus eenen tweeden vlakken spiegel, naar dezelfde plaats als den eersten rigt, zoo zullen licht en warmte dubbel zijn; zij zouden driedubbel zijn, indien men er op dezelfde wijze eenen derden vlakken spiegel op rigtte; en dus met de overige tot in het oneindige. 3.° Om te bewijzen, dat de graad van werkzaamheid des lichts en der warmte in onmiddellijke verhouding tot de terugkaatsende oppervlakten bestaat, heb ik vijf spiegels genomen; ik heb dezelve in de zon uitgezet, en ondervonden, dat het teruggekaatste licht door den eerste, mij minder warmte gaf, dan het regtstreeksche licht der zon; met twee spiegels vermeerderde de warmte aanmerkelijk; drie spiegels gaven mij eene naauwelijks verdragelijke warmte; en die, welke mij vijf spiegels, alle op het zelfde punt gerigt, veroorzaakten, was geheel ondragelijk. Ik heb daaruit besloten, dat men, door op deze wijze de vlakke spiegels te vermenigvuldigen en te rigten, ik niet alleen grooter uitwerkselen, zoude te weeg brengen, dan die, welke men in het brandpunt der brandsnedige, leegkegelsnedige en elliptische spiegels heeft; maar ik zou deze uitwerkselen op een grooter afstand hebben; vijf spiegels hebben mij dezelve op honderd voeten afstands gegeven. Welke verschrikkelijke uitwerkselen zou het niet opleveren, indien men duizend spiegels gebruikte! Ik verzoek dus de wiskunstenaars, die de spiegelkunde beoefenen, dringend, om deze proefneming met voorzorg te bewerkstelligen; zij zullen ondervinden, dat er geen *Catoptrisch* werktuig bestaat, hetwelk zoo zeer geschikt is als dit, om op eenen zekeren afstand te branden." De heer DE BUFFON heeft deze *theorie* van den Jesuit gevolgd, en volmaakt. Zijn brandwerktuig is omtrent uit 400 vlakke spiegels, van eenen halven voet in het vierkant zamengesteld. Op eenen afstand van 140 voeten smelt hetzelve lood en tin, en ontsteekt het hout, dat nog veel verder verwijderd is. Zoodat dat van ARCHIMEDES, hetwelk op eenen afstand van 150 à 200 voeten brandde, niet als eene hersenschim moet beschouwd worden. Het uitvinden van werktuigen en batterijen, hetzij voor den aanval of voor de verdediging der steden; en van wel-

ke zijn vaderland zich met voordeel bediende, heeft aan ARCHIMEDES geenen minderen roem te beurt doen vallen. Zijne talenten waren niet enkel tot de wiskunde bepaald. Toen een goudsmid in eene kroon voor den koning koper onder het goud had gemengd, vond hij het geheim (toenmaals onbekend, thans zeer algemeen), om het bedrog te ontdekken; hij was zoo verblijd over deze ontdekking, dat hij met drift het bad verliet, en, zonder er aan te denken, dat hij naakt was, uitriep: *Ik heb het gevonden! ik heb het gevonden!* Daar *Syracusa* echter, na een langdurig beleg, aan MARCELLUS in handen was gevallen, zoo beval hij, de stad binnen trekkende, dat men ARCHIMEDES zoude sparen; maar de inspanning van dien wiskunstenaar bij zijne studiën kostte hem het leven. Geheel afgetrokken door de oplossing van een twijfelachtig vraagstuk, vernam hij niet eens de inneming der stad, dan toen er een soldaat bij hem kwam, om hem te bevelen, zijnen veldheer, te komen spreken. De wijsgeer verzocht hem een weinig te wachten, tot dat hij zijne wiskunstige bewerking geëindigd had; maar de soldaat, die van al wat hij zeide, niets begreep, doorstak hem in het jaar 212 vóór J. C. met zijnen degen. De dood van dien grooten man veroorzaakte den Romeinschen veldheer eene levendige smart, hij behandelde deszelfs bloedverwanten met eene blijkbare onderscheiding, en liet hem een praalgraf oprigten, waarop men eenen cilinder met eenen spheer er in zag. CICERO, *Questor* in *Sicilië* zijnde, ontdekte dit gedenkteeken des eerbieds van MARCELLUS voor dien wiskunstenaar. Er bestaan van hem eenige verhandelingen, welke men aan de Grieken, die na de inneming van *Konstantinopel* de wijk naar *Italië* namen, te danken heeft. De meest gezochte uitgaven zijn die van *Londen*, 1675, in 4.to en die van *Parijs* 1615 in fol., welke de beste is. Zie de nasporingen omtrent het leven van ARCHIMEDES, door den heer MELOT in het 14.e deel der gedenkschriften van de academie der opschriften en schoone letteren. De *werken* van ARCHIMEDES zijn in verscheidene levende talen vertolkt.

ARCHINTO (OCTAVIUS), door PHILIPPUS III., koning van *Spanje* tot Graaf van *Barate* verheven, was uit eene doorluchtige familie van het Hertogdom *Milane*, welke van de Longobardische koningen beweert aftestammen. Hij was een der grootste oud-

heidkundigen van de zestiende eeuw. Men heeft eene *Verzameling van oudheden*, welke hij in 1 deel in fol. vereenigd had, zonder drukplaats, noch jaarmerk, in het licht gegeven. Dit werk is zeer zeldzaam. Men stelt ook veel belang in zijne *Epilogati raconti delle antichità e nobilta della famiglia* ARCHINTI, *etc. Aggiuntavi una breve esposizione degli antichi marmi che ne' palazzi di questa famiglia si leggono*; *Milane* 1648, in folio.

ARCHINTO (Graaf KAREL), kamer-edelman van keizer LEOPOLD, ridder van het Gulden-vlies, en Spaansche-Groote, werd te *Milane* den 30 Julij 1669 geboren. Na zijnen *Cursus* in de wijsbegeerte en wiskunde te hebben volbragt, reisde hij door verschillende landen van *Europa*, hield zich langen tijd te *Rome* op, en begaf zich in 1700 weder naar *Milane* om zich in die stad te vestigen. Een verlichte vriend der letteren zijnde, hield hij zich met verschillende nuttige instellingen bezig, en stichtte in zijne vaderstad eene akademie van kunsten en wetenschappen. Een gedeelte zijner fortuin werd besteed, om in zijn paleis eene rijke en uitgebreide boekverzameling te vereenigen, bij welke hij ook verschillende natuur- en wiskundige werktuigen voegde. Het is onder zijn opzigt en door zijne zorg, dat de Palatijnsche Maatschappij tot stand kwam, welke de letterkundige wereld, met eene menigte kostbare uitgaven heeft verrijkt, beginnende met de verzameling van MURATORI *Scriptores rerum italicarum*. Men heeft van ARCHINTO niet anders gedrukt dan eenige *aanteekeningen*, op drie boeken der geschiedenis van ARNULPHUS van *Milane* (*Scriptores rerum italicarum* 4.e Deel), en eenige lijsten na zijnen dood in het licht gegeven, welke ten titel voeren: *Tabulæ præcipuæ scientiarum et artium capita digesta per ordinem repræsentantes*. Zijne familie bezit een groot aantal handschriften, die het licht nog niet hebben gezien. Deze achtenswaardige geleerde overleed den 17 December 1732.

ARCHI-TRENIUS. — Zie HAUTEVILLE (JOANNES DE).

ARCHON (LODEWIJK), Kapellaan van LODEWIJK XIV., werd te *Riom* in *Auvergne*, in 1645 geboren, en overleed aldaar in 1717. Men heeft van hem *Geschiedenis van de kapel der Koningen van* Frankrijk, *Parijs* 1704 — 1711, 2 Dl.n in 4.to, vol belangrijke nasporingen. Het eerste deel bevat de geschiedenis van de kapel der Ko-

ningen van *Frankrijk* uit het eerste en tweede geslacht; en het tweede de geschiedenis der kapel van het derde geslacht, tot op Lodewijk XIII. Een derde deel, dat hij waarschijnlijk niet heeft kunnen ten einde brengen, moest de geschiedenis der kapel van Lodewijk XIV. bevatten. Dit werk is niet slechts eene eenvoudige lijst van de officieren dezer kapel, maar eene stichtelijke geschiedenis hunner godsvrucht, en een geschiedkundig verhaal van hunne deugden, hunne milddadigheid en hunnen dood.

Archytas; van *Tarente*, omhelsde de wijsbegeerte van Pythagoras, en was zijn achtste opvolger in de leiding dier Secte; hij was een tijdgenoot van Plato. Even zeer ervaren in de meet- als in de werktuigkunde, verrijkte hij de laatste met de schroef en de katrol, en bewees der menschheid eenen grooten dienst, door de wiskunde op de dagelijks gebruikelijke zaken toetepassen. Eutocius verhaalt, dat hij de verdubbeling van den teerling uitvond, eene ontdekking, die nuttiger was, dan die van de vliegende duif, welke men wil, dat hij vervaardigde. Zijne schoolsche bezigheden beletten hem niet, een groot staatsman en een goed veldheer te zijn. Hij had verschillende bedieningen, en vervulde dezelve met even zoo veel beleid als vernuft. Deze Pythagorische wijsgeer werd op de kusten van *Pouille*, waarop hem eene schipbreuk geworpen had, dood gevonden. Hij bloeide in het jaar 408 vóór J. C. Porphyrus heeft ons een fragment van Archytas nagelaten; De heer Joannes Gramm een Deen, heeft er eene uitgave met eene Latijnsche vertaling van geleverd. Hij heeft dezelve versierd met eene schoone verhandeling, over dien oorlogzuchtigen en staatkundigen wijsgeer in 4.to, *Koppenhagen*.

Arco (Nicolaas); uit het geslacht der graven van *Arco* in *Beijeren*, wordt door Paulus Ubaldini, onder de schrijvers van *Verone* geteld, wellig omdat hij eene woning en goederen in het grondgebied dier stad had. De graaf van *Arco*, een dichter en geschiedschrijver, overleed in 1546. Er bestaat van hem eene *Verzameling* van Latijnsche gedichten, 1546 in 4.to, weinig bekend, volgens de aanmerking van Scipio Maffei, wijl hetzelve zeldzaam is geworden. In eenen brief, die aan het einde dier verzameling voorkomt, haalt men de volgende werken van denzelfden schrijver aan: *Hymni ecclesiastici*;

Conflictus ticinensis; De laudibus olivæ; Obsidio Viennæ; alle in dichtmaat.

Arçon (Joannes Claudius Eleonore le Michaud d'), ex-senateur, algemeen-officier van genie, in 1733 te *Pontarlier* geboren. Van zijne jeugd af, in navolging van zijn' vader, voor de pleitzaal bestemd, kantte de jonge d'Arçon zich steeds tegen het verlangen zijner familie aan, en hield zich enkel bezig met het schetsen van plans, en het teekenen van sterkten. Al de pogingen, die men aanwendde, om hem tot eene loopbaan terug te brengen; voor welke hij eenen onwederstaanbaren afkeer gevoelde, vruchteloos zijnde, zoo werd er besloten, nadat hij den ouderdom van 21 jaren bereikt had, dat men hem naar de school van *Mezières* zoude zenden. Hij maakte er zulke snelle vorderingen, dat hij er reeds in het volgende jaar als gewoon ingenieur werd aangenomen. Hij onderscheidde zich bijzonder, in het beleg van *Kassel*, in 1761. In 1780 was hij de eerste uitvinder der drijvende batterijen, met zoo weinig voordeel bij het beleg van *Gibraltar* beproefd, doch welker volmaking zoo gemakkelijk zou zijn geweest. Kolonel der genie te *Landau*, werd hij weldra tot den rang van generaal verheven, en maakte zich in Februarij 1793 na elkander meester van *Breda*, door den graaf van Byland als veldheer verdedigd, en van *Geertruidenberg*. Hij deed verslag aan de conventie van de inneming dier stad. Beschuldigd van Dumouriez in zijne vlugt te hebben gevolgd, verklaarde hij openlijk, dat deze beschuldiging eene vuilaardige lastering was. Naar het departement der *Jura* geweken, bleef hij gedurende eenige jaren vreemd aan alle publieke zaken. Carnot deed hem in 1799 benoemen tot lid van het militaire bureau, bij het *Directorium* gevestigd. Geraadpleegd over de ontwerpen van veldtogt voor dit tijdvak, keurde hij dezelve niet goed, voorzag er de gevolgen van, en werd niet gehoord. Deze strijdigheden deden hem besluiten, naar zijn gewest terugtekeeren. Na den 18 *Brumaire*, werd hij er door den eersten consul, die hem tot *Senateur* benoemde, uit teruggeroepen. Nadat de heer d'Arçon bij het dorp *Auteuil* het schoone landgoed *la Thuilerie* had gekocht, bragt hij er slechts een klein getal gelukkige dagen met mevrouw de Vaudé, zijne dochter, op door; hij overleed er den 1.en Julij 1800. Mevrouw de Vaudé heeft er mede niet lang genot van gehad, door het verval harer fortuin zelve genoodzaakt, van dit eigendom aftezien, heeft

zij het aan de markgravin van *Brienne* verkocht, die er kort daarna op overleden is.

ARCONVILLE (GENOVEVA CHARLOTTE D'ARTUS echtgenoote van LODEWIJK LAZARUS THIROUX D') heeft onder den sluijer der *Anonymiteit*, een groot aantal werken in het licht gegeven. Wij zullen er de lijst van opgeven, zoodanig als dezelve bij den heer BARBIER voorkomt: 1.° *Pensées et réflexions morales sur divers sujets* (*Zedelijke gedachten en overwegingen over verschillende onderwerpen*) aan mevrouw ANGRAN D'ALLERAY, zuster der schrijfster, opgedragen. Avignon, *Parijs* 1760 kl. in 12.°, 2.e vermeerderde uitgave, *'sGravenhage* en *Parijs* 1766; kl. in 12.° — 2.° *De l'Amitié* (*Over de vriendschap*) *Amsterdam* en *Parijs*, 1761, in 8.vo — 3.° *Des Passions* (*Over de hartstogten*), *Parijs* 1764; in 8.vo Deze drie zedelijke werken zijn van eene zeer verstandige persoon, die zeer rijk in denkbeelden is, en deze denkbeelden bijzonder wel weet uittedrukken. De beide laatste zijn in 1766 vereenigd in 12.° uitgegeven. — 4.° *Essai pour servir à l'histoire de la putréfaction* (*Proeve, om te dienen tot de geschiedenis der verrotting*, *Parijs* 1766, in 8.vo een nuttig, belangrijk en zeldzaam werk. — 5.° *L'Amour, éprouvé par la mort, ou Lettres modernes de deux amans de Vielle-Roche* (*De liefde door den dood beproefd, of nieuwe brieven van twee geliefden van Vielle-Roche*), *Parijs* 1763, in 12.° — 6.° *Mémoires de mademoiselle* DE *VALCOURT* (*Gedenkschriften van mejuffrouw* DE *VALCOURT*) *Parijs*, 1767 in 12.° 2 Dl.n — 7.° *La vie du Cardinal* D'*OSSAT*) *Het leven van den Kardinaal* D'*Ossat*, *Parijs* 1721 2 Dl.n in 8.vo Dit leven is zeer zeldzaam en bijzonder wel zamengesteld. — 8.° *La vie de* MARIE DE MEDICIS (*Het leven van* MARIA VAN MEDICIS), *Parijs*, 1774, 3 Dl.n in 8.vo In dit voortreffelijke stukje straalt vele naauwkeurigheid en openhartigheid door. — 9.° *Histoire de* FRANÇOIS *II., Roi de France* (*Geschiedenis van* FRANCISCUS *II., Koning van Frankrijk*) gevolgd door eene redevoering, volgens het Italiaansch, van MICHAËL SURIANO, afgezant, *Parijs*, 1783, 2 Dl.n in 8.vo — 10.° *Avis d'un père à sa fille* (*Raadgeving eens vaders aan zijne dochter*), door den markgraaf van HALLIFAX, uit het Engelsch vertaald, *Londen* (*Parijs*) 1756 *in* 12.°, herdrukt in 1757. Een werk vol redekracht, wijsheid en bondigheid. — 11.° *Leçons de chimie, propres à perfecti-*

onner la physique; le commerce et les arts (*Scheikundige lessen, geschikt ter volmaking van de natuurkunde, den koophandel en de kunsten*), door P. Shaw, uit het Engelsch vertaald, *Parijs*, 1759 in 4. — 12.° *Traité d'ostéologie du docteur Monro* (*Verhandeling over de beenkunde van doctor Monro*) uit het Engelsch vertaald, *Parijs*, 1759, 2 Dl.n in fol. — 13.° *Romans traduits de l'Anglais* (*Romans uit het Engelsch vertaald*) volgens Littleton en Mevrouw Behn, *Amsterdam*, *Parijs*, 1761, in 12.° Men vindt in dit deel de *Brieven van eenen Perzer in Engeland; Polidorus en Emilia; Agnes de Castro.* Deze laatste roman is van Mevrouw Behn. — 14.° *Mélanges de poésies Anglaises* (*Mengelingen van Engelsche gedichten*) naar het Engelsch, 1764, in 12.°. Dit deel bevat: *Proeve over de dichtkunde* van Buckingham; den *Tempel des roems*, door Pope; *Hendrix en Emma.* — 15.° *Le Byoutier philosophe* (*De wijsgeerige juwelier*) een blijspel naar het Engelsch van Dodsley, *Londen* 1767 in 12.°. — 16.° *Histoire d'Amyntor et de Thérése* (*Geschiedenis van Amyntor en Theresia*) uit het Engelsch vertaald, *Amsterdam* (*Parijs*) 1770, twee deelen in 12.° — 17.° *Méditations sur les tombeaux* (*Overwegingen op de grafplaatsen*), naar het Engelsch van Hervey, *Parijs*, 1771, in 12.° — 18.° *De Samianen*, een verhaal naar het Engelsch; *de Phenix*, eene Arabische fabel; *Caliste en Philetor*, een Grieksch verhaal, uit het Italiaansch vertaald, *Parijs*, 1781 in 12.° — Mevrouw d'Arconville was in 1720 geboren, en is te *Parijs* in 1805 overleden. In hare levensschets, welke voorkomt in de *Cours de botanique médicale comparée*, door den heer Bodard, worden hare goede hoedanigheden geprezen, doch weinige bijzonderheden uit haar leven, of van hare daden aangevoerd.

Arcq (Philippus Augustus de Sainte-Foy, Ridder van), natuurlijke zoon van den Graaf van *Toulouse*, werd te *Parijs* geboren, en overleed in 1779 te *Tulle*, werwaarts hij verbannen was. Hij beoefende de letteren met veel smaak. Men heeft van hem: 1.° *Mes loisirs* (*Mijne ledige oogenblikken*), 1755 in 12.°, in het Hoogduitsch vertaald, *Helmstadt*, 1759. Het is eene verzameling van Gedachten, meestal aangenaam en leerzaam, doch sommige *paradox*. Hetgene, wat niet tot eene geringe eer, aan een' man der wereld uit de achttiende eeuw verstrekt, is, er niet alleen den godsdienst in geëerbiedigd, maar

zich nog daarenboven met ijver tegen diegene verzet te hebben, welke denzelven aanranden. — 2.° *Le palais du silence* (*Het paleis der stilzwijgendheid*), 1754, in 12.° een met zeer vele omzigtigheid geschreven Roman, waarvan het doel is, om afschrik voor de ondeugd en liefde tot de deugd inteboezemen. » Het ware te wenschen, zegt een achtenswaardige beoordeelaar, dat het drie vierde gedeelte der hedendaagsche schrijvers, zich een tijd lang in dat *paleis* gingen ophouden." — 3.° *Lettres d'Osman* (*Brieven van Osman*) een Roman. — 4.° *La noblesse militaire* (*De militaire adel*), 1756, in 12.° dien hij tegen den *handeldrijvenden adel* van den Abt Coyer overstelde. — 5.° *Histoire générale des guerres* (*Algemeene geschiedenis der oorlogen*) 1756, in 4.to 2 Deelen, welke door verscheidene andere moesten gevolgd worden. Ofschoon wel geschreven; heeft dit eenigzins oppervlakkige werk, niet veel opgang gemaakt. — 6.° *Histoire du commerce et de la navigation des anciens et des modernes* (*Geschiedenis van den koophandel en de zeevaart der oude en nieuwere volken*), 1758. 2 Dl.n in 12.° vol nasporingen, wijze en nuttige inzigten. De schrijver heeft gebruik gemaakt, van datgene, wat Huet en Pluche over de scheepvaart en den koophandel der ouden hebben geschreven.

Arcudius (Petrus) een Grieksche Priester van het eiland *Corfu*, kwam te *Rome* studeren: Gregorius XIV. zond hem naar *Polen* en *Rusland*, om aan de uitroeijing der Grieksche scheuring in die gewesten te arbeiden. Van zijne reis, die vrij gelukkig was geweest, doch welker vruchten van geenen duur waren, teruggekomen, verbond hij zich aan den Kardinaal Borghèse, en verdiende deszelfs bescherming en achting. Er bestaat van hem 1.° een geleerd werk; getiteld: *De concordia ecclesiæ occidentalis et orientalis, in septem sacramentorum administratione*, *Parijs*, 1672 in 4.to — 2.° *Utrum detur purgatorium? Rome* 1632 in 4.to — 3.° *De purgatorio igne*, ibid, 1637, in 4.to — 4.° *Opuscula de processione spiritus sancti*, ibid. 1630 in 4.to De grond dezer werken en van sommige andere van denzelfden schrijver, wordt zeer op prijs gesteld; maar de orde ontbreekt er soms aan, en de stijl is eenigzins vrij. Dezelve zijn vooral geschikt, om de Catholijke kerk en derzelver leer tegen de scheuring der Grieken te verdedigen; en dit heeft hem bij de partij der *Kleine kerk* (Jansenisten)

gehaat gemaakt, en hem van den kant der schrijvers dier sekte, aan allerlei schamprede blootgesteld. Leo Allacci of Allatius, een geleerd schrijver, en zelf een Griek; vol geestdrift voor de vereeniging, doet hem meer regt wedervaren: hij schijnt hem echter van eenen overdreven ijver te beschuldigen, daar hij zegt, dat *hij tot zelfs den naam der nieuwsgezinden haatte;* maar als men over de vruchten van den nieuwigheids geest, en over datgene, wat men nieuwsgezinden noemt, wel nadenkt, zal men zich overtuigd houden, dat dit oordeel veeleer eene lofspraak dan eene critiek is. De Abt Renaudot schijnt hem te beschuldigen, *de Grieksche kerk in een hatelijk licht te hebben willen plaatsen*; maar, wat er ook van deze aangetijgde bedoeling wezen moge, zoo kan men gerustelijk vaststellen, dat, wijl het om Grieken te doen was, die tot scheuring, domheid en bijgeloof vervallen waren, Arcudius hun geen groot onregt heeft aangedaan. Hij overleed in het jaar 1634 in het Collegie der Grieken, werwaarts hij de wijk had genomen. Hij leefde dus nog toen Leo Allacci in 1633 zijne *Apes urbanæ* uitgaf, maar hij was reeds overleden toen Pantaleon Ligaridius zijne verhandeling *De purgatorio* drukte.

Ardène — Zie Rome.

Ardschir Babeghan, of Artaxerxes, eerste Koning uit het huis der *Sassaniden, in Perzië*, ontnam de kroon zijner voorvaderen weder aan Ardavan, die dezelve overweldigd had. Hij overwon, en bragt vader en zoon ter dood; en door deze overwinning werd hij Koning, in het jaar 223 der Christelijke jaartelling. Hij heeft ons een naauwkeurig *dagverhaal* van zijne bijzondere en openbare daden nagelaten; het is echter waarschijnlijk, dat hij zich niet altijd aan de naauwgezette waarheid heeft gebonden, en dat hij, hoewel hij eenige door hem begane misslagen verhaalt, echter niet alles zegt. Hij verzuimde noch het nuttige, noch het aangename. Hij versierde zijne staten met de schoonste gedenkteekenen der bouwkunde. Bij zijne levensgeschiedenis, voegde hij een werk getiteld: *Regelen, om wel te leven*, aan vorsten en onderdanen gerigt. De grondregels van dezen vorst waren, dat, » het volk deszelfs gehoorzaamheid naar de regtvaardigheid des Konings regelde; dat de goddelooste aller vorsten diegene is, welke de deugdzamen vreezen, en waar de boosdoeners hunne hoop op bouwen." Hij wilde, dat de

straffen naar de misslagen geevenredigd werden, en hij herhaalde dikwerf aan zijne officieren: *Gebruik den degen niet, wanneer de rotting voldoende is.* Hij overleed na eene vijftienjarige regering in het jaar 238.

Arduin of Harduinus, (Markgraaf d'Yvreé), werd in het jaar 1002, na den dood van Otto III. tot den troon geroepen, maar Hendrik; Hertog van *Beijeren*, liet hem niet in het vreedzame bezit des rijks. De regten der Otto's op de Italiaansche kroon willende handhaven, werd hij onder den naam van Hendrik II., zijn mededinger. Door de Duitschers, zijne onderdanen, en door een groot gedeelte der Italiaansche Heeren in zijne aanmatigingen ondersteund, liet hij zich in 1004 te *Pavia* zalven, en in al de Lombardijnsche steden huldigen. Arduin sloot zich in zijn kasteel van *Yvrée* op, en liet zijne onderdanen met elkander twisten, om te weten, aan welken Koning zij moesten gehoorzamen. Een geruste aanschouwer van de geschillen der volken, liet hij aan de geestdrift en de dapperheid zijner aanhangers, de zorg over, om hem het rijk te verzekeren, maar een tweede inval van Hendrik II. in 1013 en 1014 sloeg hem geheel en al ter neder: hij werd ziek, en legde zijne koninklijke sieraden, op het altaar van het klooster *Freuterie*, in het Bisdom *Yvrée* neder. Hij overleed den 30 October van het jaar 1015, na het kloostergewaad aangetrokken te hebben.

Arduini (Petrus), een kruidkundige te *Verona* in het jaar 1728 geboren, heeft over deze wetenschap zeer gezochte werken in het licht gegeven, onder andere zijn *Animadversionum botanicarum specimen* pars I., *Patavii*, 1759, in 4.to, tab. 12; *pars* II., *Venetiis*, 1704, in 4.to tab. 20. Hij werd te *Padua* tot hoogleeraar in de landbouw- en landhuishoudkunde benoemd en vervaardigde bij deze gelegenheid, aanmerkingen en waarnemingen over het aankweeken en het gebruik van verschillende planten, die in de land- en huishoudkunde van nut kunnen zijn, onder dezen titel: *Memorie di observazioni e d'esperienze sopra la coltura e gli usi di varie piante che servir possono all' economia*, *Padova*, 1766 in 4.to Linnæus heeft hem onder den naam van *Arduinum* eene plantsoort opgedragen, die later met de *Carissa* is vereenigd.

Ardys in het jaar 678 vóór J. C. koning van *Lydië*, was de zoon van Gyges. Hij nam de wapenen op tegen de

Joniërs; maakte zich van de stad *Priene* meester, en deed verscheidene invallen in het land van *Miletus*. Op zijne beurt moest hij den inval der Cimmeriërs verduren. Deze volken door de Nomadische Scyten van de boorden des *Bosphorus* verjaagd, maakten zich van *Sardes*, hoofdstad van *Lydië*, meester, en noodzaakten Ardys de wijk te nemen in de citadel. Den tegenstand des Konings moede, kozen deze rondzwervende krijgslieden den aftogt, en lieten Ardys meester van zijn rijk, dat hij tot aan zijnen dood, in het veertigste jaar van zijn bestuur handhaafde.

Are-Frode, dat is de *Geleerde*, een IJslandsche geschiedschrijver, een der beroemdste jaarboekschrijvers van het Noorden, werd in het jaar 1068 in *IJsland* geboren. Snorron verzekert, dat hij een werk over de Koningen van *Noorwegen*, *Denemarken* en *Engeland* heeft geschreven. Snorre-Sturleson wordt intusschen als de eerste geschiedschrijver van het Noorden beschouwd, hoewel hij eerst in 1240 geleefd heeft. Volgens hetgene, wat men in Suhm leest (*Hist. crit.* tome 4), wordt er in de verzameling van Arnas-Magneus een handschrift bewaard, dat men als het verkorte werk van Are-Frode beschouwt, en dat ten titel voert: *Geslachtregister der Koningen van Noorwegen*, een enkel fragment van hetzelve wordt slechts als echt beschouwd, namelijk het *Schedæ de Islandia*. Theodorus Thoslacius, Bisschop van *IJsland*, gaf hetzelve in 1668, te *Skalholt* in het licht. Het belangrijkste gedeelte van dit fragment is een geslachtregister der voorouders van Are-Frode; hetzelve klimt op van Rognoald, neef van Koning Heraldus Pulchricemus, die in 803 leefde, tot Indrus, tijdgenoot van Odin. Are-Frode overleed in 1148, in den ouderdom van 80 jaren.

Arellano (Joannes d'), een Spaansch schilder, te *Torcys*, bij *Toledo* in 1607 geboren. Hij was een leerling van Joannes de Solis, en onderscheidde zich vooral in het schilderen van bloemen. Hij overleed te *Madrid* in 1670 in den ouderdom van 63 jaren. De kerk van *onze lieve Vrouw van den goeden raad* in die stad bezit vier zijner schilderijen. — Men telt nog vier andere Arellano's, de eerste (Gillis Ramirez d'), voorzitter van den Inquisitie-raad heeft eene Verhandeling opgesteld, *De privilegiis creditorum*, en een werk getiteld: *El memorial de la grandeza del conde Aquilar*. De tweede (Ramirez) heeft eene Spaansche

verhandeling over de *speelkunst* geschreven. De derde (J. Salvador Baptista), een Spaansche monnik in de zeventiende eeuw, heeft geschreven: 1.° *Antiquitates urbis Carmonæ ejusque historicæ compendium.* — 2.° *De origine imaginis sanctæ Mariæ.* — 3.° *De reliquiis Justæ et Rufinæ.* De vierde eindelijk (Michaël Gomez), was ridder van den heiligen Jacobus, en lid van den Indischen raad; hij heeft geschreven: 1.° *Opera juridica tripartita, Antwerpen*, 1651, in 4.to — 2.° *Juris canonici antilegomena.* — 3.° *Theoremata pro immaculata conceptione sanctæ Mariæ.* — 4.° *Supplicatio ad Innocentium*, ten opzigte der onbevlekte ontvangenis.

Arelli. — Zie Aurellis.

Arellius, een beroemde Romeinsche schilder, in het jaar 4 vóór J. C. geboren, bezat eene bijzondere begaafdheid, om godinnen afteschilderen; hij versierde de meeste tempels dier uitgestrekte stad met zijne voortbrengselen. Zijne talenten werden door zeer bedorvene zeden bezwalkt. Onder de zinnebeelden van Juno, Minerva enz. maalde hij de trekken van verscheidene ontuchtige vrouwspersonen. Zoodra de senaat zulks vernomen had, werden dezelve alle, ondanks derzelver schoonheid, vernield.

Aremberg (Joannes de Ligne, Graaf van) onderscheidde zich in verscheidene gevechten voor den dienst van het huis van *Oostenrijk*. Karel V. benoemde hem tot ridder van het *Gulden vlies*; Philippus II. schonk hem de landvoogdijschap der provincie *Vriesland*, en keizer Maximiliaan verhief het grondgebied van Aremberg tot een Prinsdom, dat onder den *Neder-Rijnschen kreits* werd getrokken. Hij werd den 24 Mei 1568, in het Landschap *Groningen*, in eenen veldslag tegen de misnoegde Nederlanders gedood.

Aremberg (Philippus Karel Franciscus, Hertog van), den 10 Mei 1663 geboren, maakte zich beroemd door zijne heldendaden tegen de Turken, en overleed aan de gevolgen zijner wonden, die hij den 25 Augustus 1691 in den slag van *Salankemen* had ontvangen.

Aremberg (Antonius van), Graaf van *Seneghem*, zoon van Karel, Hertog van *Croy*, *Aerschot*, *Aremberg*, enz., en van Anna, Hertoginne van *Croy* en Prinses van *Chimay*, ging den 4 Maart 1616, in den ouderdom van 23 jaren, in de orde der Capucijnen, nam den naam van Karel aan, en onderscheid-

de zich gedurende 40 jaren in verschillende bedieningen. Hij heeft geschreven: 1.° *Flores seraphici*; waarin hij beknoptelijk het leven dergener beschrijft, welke de orde van 1525 tot in 1580 beroemd hebben gemaakt; de platen, waarmede dit werk versierd is, werden op kosten zijner familie gegraveerd. — 2.° *Seraphicus clypeus*, *Keulen*, 1643, 5 Dl.n

Arena (Antonius d') een Regtsgeleerde en dichter, werd te *Souliers* in het Bisdom *Toulon* geboren. In den beginne vervaardigde hij eenige werken van weinig belang over de regtsgeleerdheid, en troostte zich over het slechte onthaal, dat aan dezelve te beurt viel, door zijne Macaronische verzen. Men weet, dat deze dichttrant, welken Merlino Coccaie in *Italië* beroemd maakte, daarin bestaat, dat men op een verwarde wijze, half-latijnsche, half-Fransche, half-provençaalsche woorden aaneenschakelt, en er eene onbeschaafde mengeling van maakt. Het voornaamste werk in dien smaak van den Provençalen dichter, is zijne *Description de la guerre de Charles-Quint en* Provence (*Beschrijving van den oorlog van Karel V. in* Provence), *Avignon* 1537, zeer zeldzaam, in 1747, te *Parijs*, onder den naam van *Avignon*, in 8.vo herdrukt. Er bestaan nog andere Macaronische gedichten van denzelfden schrijver, zoo als: *De Bragardissima villa de Soleriis*, etc: 1670, *in* 12.° Hij overleed in 1544, als regter van *Saint-Remi*, bij *Arles*.

Arena (Jozef) op het eiland *Corsika* geboren, was, even als zijn broeder Bartholomeus, afgevaardigde in den raad der vijf honderden. In 1793 tot den rang van adjudant-generaal geklommen, onderscheidde hij zich bij het beleg van *Toulon*, door eene schitterende dapperheid, en zijn naam werd in de officiele rapporten met roem vermeld. In den raad der vijf-honderden toegelaten, waartoe hij door het departement *du Golo*, voor de zitting, die den 20 Mei 1796 begon, verkozen was, deed hij er in de zitting van den 28 October 1797 verslag over de nederlaag der muitelingen in *Corsika*. De haat van Arena tegen Bonaparte was zoo sterk, dat, toen hij na den afloop zijner bedieningen bij het wetgevend ligchaam, tot *Chef de Brigade* bij de *Gendarmerie* werd benoemd, hij, na de gebeurtenissen van den 9 November 1799 om zijn ontslag verzocht, wijl hij niet verpligt wilde zijn, een bestuur te dienen, waarvan die veldheer het hoofd was geworden,

Arena ontveinsde noch zijnen haat, noch zijne smart, en beschouwde in iedereen eenen vriend, die de gevoelens met hem deelde, waarmede hij geheel doordrongen was, en die hem weldra zoo ver bragten, dat hij betrekkingen aanknoopte, die zijnen ondergang bewerkten. De policie van Bonaparte deed hem nagaan; men kende de oogmerken, der personen, met welke hij eene naauwere verbindtenis was aangegaan; men kwam zonder vele moeite, en ten gevolge van eenige onvoorzigtige woordenwisselingen, achter de beweegredenen, die tot deze verbindtenis aanleiding hadden gegeven; eindelijk vernam men, dat Cerrachi, een beroemd Romeinsch beeldhouwer, Topino - Lebrun, een schilder en voormalig gezworene der Revolutionnaire regtbank, Demerville, oudsecretaris van Barère, in het *Comité* van Algemeen-welzijn, en Diana, een jonge Romein, die een trotsch karakter bezat, het ontwerp hadden gevormd, den eersten Consul met den dolk te doorsteken, wanneer hij zich in de opera naar zijne loge zoude begeven. De bewerkers van dien aanslag waren veel meer nog op verdenking, dan op bewijzen, in de zaal zelve der opera, op den 9 November 1800, waarvan zij, zeker niet zonder oogmerk, de verjaring hadden gekozen, gevangen genomen. De instructie dier zaak werd lang slepende gehouden, toen de uitbarsting van het helsche werktuig (*machine infernale*) alle vrees weder opwekte, en in de oogen van het Gouvernement, de noodzakelijkheid van een afschrikkend voorbeeld onvermijdelijk maakte. Arena was, toen deze gebeurtenis plaats had sedert 45 dagen, in *la Force* gevangen; zoodra hij er het berigt van vernam, riep hij uit: „Dit is ons doodvonnis." Hij bedroog zich niet; weinige dagen daarna, met zijne vier medebeschuldigden, voor de criminele regtbank van het departement *de la Seine* gevoerd, werd hij er den 9 Januarij 1801 met drie hunner ten dood veroordeeld. Diana alleen, hoewel niet minder schuldig, ontsnapte enkel aan hetzelfde lot, door het belang, hetwelk zijne jeugd inboezemde, en welligt door de onverschrokkene vrijmoedigheid zijner bekentenissen. Nadat de veroordeelden bij de regtbank van *Cassatie* op dit vonnis geapelleerd hadden, stond het gevoelen der regters eenigen tijd in evenwigt, maar eindelijk behielden eene buitengewone gestrengheid, en welligt hoogere beweegredenen de overhand, en het *appèl* dier on-

gelukkigen werd bij eene zeer geringe meerderheid verworpen; zij werden den 30 Januarij 1801 ter dood gebragt. Alle vier groetten het publiek en beklommen moedig het schavot. ARENA vooral scheen den dood met eene *Stoïcijnsche* onverschilligheid te gemoet te zien.

ARENTS (THOMAS) een Nederlandsche dichter werd den 6 Junij 1652 te *Amsterdam* geboren. Hij was van geringe afkomst: zijn vader was te *Kampen* en zijne moeder te *Keulen* geboren. Hij was makelaar, en daardoor veel geld winnende, beoefende hij van tijd tot tijd voor zijne uitspanning de dichtkunde. Veel werkte hij in Bijbelsche onderwerpen. Hij werd als lid aangenomen in de maatschappij ten spreuk voerende: *Nil volentibus arduum*. Men heeft van hem elf à twaalf tooneelstukken, zoo treur- als kluchtspelen.

ARESI (PAULUS) in 1574, te *Cremona* in *Italië* geboren, onderscheidde zich in de orde der Theatijnen, en werd later Bisschop van *Tortona*, in het Milaneesche. Hij beoefende en beschermde de letteren. Men heeft van hem Latijnsche leerreden, wijsgeerige, Godgeleerde, *mystieke* werken, en een geleerd stuk, over de gewijde zinnebeelden, in het Italiaansch, in fol., en ook te *Milane* in 1625 in 8 deelen in 4.to gedrukt. Deze Prelaat stierf in zijne Bisschoppelijke stad in het jaar 1644.

ARETÆUS, van *Cappadocië*, een Grieksch geneesheer, tot de sekte der Pneumatikers behoorende. WIGAN is van gevoelen, dat hij onder de regering van NERO leefde. Er bestaan van hem verschillende verhandelingen over de geneeskunde, waarvan de voornaamste is die *der hevige of smartelijke ziekten*. BOERHAVE heeft eene Grieksche en Latijnsche uitgave van dezelve, met geleerde aanteekeningen in het licht gegeven, *Leijden*, 1735 in fol., die van WIGAN, te *Oxford*, 1723, in fol., wordt ook zeer op prijs gesteld. Deze geneesheer beoefende de natuur meer dan de boeken. Zijn stijl is beknopt en ineengedrongen, even als die van HIPPOCRATES.

ARETAS, koning der Arabieren, was de schoon-vader van HERODES-ANTIPAS, en een der hevigste vervolgers van de eerste Christenen. Bijna zou een zijner officieren den heiligen PAULUS te *Damaskus* hebben opgeligt, daar hij, toen de Apostel zich in die stad bevond, alle poorten had laten bezetten. Maar de vindingrijke ijver der gelooviggen, maakte zijne nasporingen vruchteloos. Zij lieten

den heiligen PAULUS boven van de stadsmuren in eene mand nederzakken, en redden hem aldus in het jaar 41 na J. C., uit de handen zijner vijanden. Dit dreigende gevaar wordt door den Apostel zelven verhaald, in de treffende schildering, die hij van zijn lijden geeft, in den 2.den brief aan de Corinthers het elfde hoofdstuk.

ARETAS, Bisschop van *Cesarea* in *Cappadocië*, in de 10.e eeuw (zoo als zulks blijkt uit de *Palæograph. græco* van BERNARDUS DE MONTFAUCON, bladz. 43 en 275), is de schrijver van een *Commentarium* op het boek der *Openbaring*, welk in het Grieksch en in het Latijn te *Parijs* in 1631, in fol. is gedrukt. Hetzelve wordt in de bibliotheek der Kerkvaders gevonden.

ARETHUSA, dochter van NEREUS en DORIS, en gezellinne van DIANA, verkoos de jagt boven de teederheid van ALPHEUS, die smoorlijk op haar verliefd was. Om haar van zijne vervolgingen te bevrijden, veranderden haar de goden in eene fontein, en den minnaar in eenen stroom, die ondanks zijne verandering, zijne wateren, zonder vermenging, midden door de zee deed vloeijen, en zich met de fontein *Arethusa* in *Sicilië* ging vereenigen.

ARETINO (GUIDO), werd te *Arezzo* geboren. Hij ging in de orde van den heiligen BENEDICTUS, en werd Abt. In plaats van de zes letters, van het Romeinsche alphabeth, waarvan men zich in het Gregoriaansche Kerkgezang bediende, voerde hij de lettergrepen *ut*, *re*, *mi*, *fa*, *sol*, *la*, in, die hij uit de drie eerste verzen van den lofzang, *Ut queant laxis* enz. ontleende, en vereenvoudigde de zangkunst zoodanig, dat hij in een jaar aan een kind leerde, hetgeen, wat een volwassen mensch, naauwelijks in tien en twintig jaren kon leeren. Paus JOANNES XIX. bewonderde zijne uitvinding, en liet hem te *Rome* komen. (Zie in de *Dictionnaire de musique van* BROSSARD, de ontwikkeling der vernuftige uitvindingen van GUIDO ARETINO). Deze Benedictijner bloeide in het begin der elfde eeuw. Hij heeft twee geschriften over de toonkunst nagelaten. — Zie MURS (JOANNES).

ARETINO (LEONARDO), dus genoemd, wijl hij in 1370 te *Arezzo* geboren was. Zijn familie-naam was BRUNI. Na zijne eerste studiën, in zijne vaderstad, volbragt te hebben, begaf hij zich naar *Florence*, alwaar hij zich met ijver op de regtsgeleerdheid en staatkunde bevlijtigde. Hij leerde de Grieksche taal onder

Emmanuel Chrysoloras. De roem zijner talenten en zijner bekwaamheid, door de gedienstigheid van Poggo, zijnen boezemvriend, nog meer verspreid, verwierf hem in eenen nog jeugdigen ouderdom, onder Innocentius VII. den post van secretaris der breven, welken hij onder het bestuur van dien Opperpriester, en van vier zijner opvolgers, met roem vervulde. Hij was in 1415, met Johannes XXIII. op de kerkvergadering van *Constans* tegenwoordig. Nadat deze Paus in dezelve was afgezet, oordeelde Aretino, dat het voor degene, die zijne partij waren gevolgd, te *Constans* niet zeer veilig zoude zijn, en nam heimelijk de vlugt uit die stad. Hij keerde naar *Florence* terug, alwaar hij den tijd, die zijne verschillende bedieningen hem overlieten, aan zijnen smaak voor de letteren, en aan het zamenstellen van verschillende werken toewijdde. Hij werd door zijne republiek, welker Kanselier hij was, in verscheidene gezantschappen gebruikt, en overleed in 1444. Op algemeene kosten werd er eene plegtige uitvaart over hem gehouden; men hield zijne lijkrede, terwijl zijn ligchaam in de kerk was uitgesteld; op bevel der overheden kroonde de redenaar hetzelve met eenen lauwerkrans. Leonardo Aretino moet als een der schoonste *Geniën* zijner eeuw, en als een dergene worden beschouwd, die bij het herleven der letteren zich onsterfelijk hebben gemaakt. Geschiedschrijver, redenaar, *polygraaph* (schrijver over verschillende zaken) vertaler zijnde, slaagde hij in alles niet even gelukkig; maar hij overtrof de meeste zijner tijdgenooten, vooral in de geschiedenis. Er bestaan een groot aantal gedrukte werken van hem; de voornaamste zijn: 1.° *Drie boeken over den Punischen oorlog*, die hij bijna geheel uit Polybus heeft overgenomen, en die tot aanvulling van sommige kunnen dienen, welke ons in Titus Livius ontbreken, 1537 in 8.vo — 2.° *Geschiedenis van het fabelachtige oude Griekenland en van Rome*, onder den titel van *Aquila volenta*, *Venetië* 1543, in 8.vo — 3.° *De bello Italico adversus Gothos gesto libri* IV., 1470 in fol. — 4.° *Historiarum florentinarum libri* XII. 1610, in 8.vo dat hij in het Italiaansch vertaalde, 1476, in fol. — 5.° *Latijnsche vertalingen*, van sommige levensbeschrijvingen uit Plutarchus, van eenige stukken uit de staat- en huishoudkundige verhandelingen van Aristoteles. — 6.° *De studiis et litteris* in 1642, door de zorg van Naudé herdrukt. — 7.° *Epistolæ*. Dit laatste werk wordt zeer op prijs gesteld,

zoowel om den stijl, als om de menigvuldige voor de geschiedenis van dien tijd belangrijke aanteekeningen. De Abt Mehus gaf in 1741, te *Florence* eene nieuwe uitgave van hetzelve in 2 dl.n in 8.vo met aanteekeningen en het leven des schrijvers verrijkt, in het licht

Aretino (Pietro), een natuurlijke zoon van Lodewijk Bacci, een edelman te *Arezzo*, den 20 April 1492 geboren, gaf een proefstuk van zijn dichterlijk talent, door een klinkdicht tegen de aflaten. Van de aflaten ging hij tot de koningen over, en hoonde dezelve met zulk eene onbeschaamde vermetelheid, dat hij de roede der Vorsten werd genoemd. Karel V. en Franciscus I. waren goed genoeg, om aan dezen onbeschaamde het stilzwijgen te betalen, waartoe zij hem op eene geheel andere wijze hadden behooren te noodzaken. Italiaansche vorsten, minder welleevend dan die beide koningen, gebruikten enkel den stok, om hem tot zwijgen te brengen, en bevonden er zich veel beter bij. Wel verre, dat de geschenken hem tot bedaren bragten, ontvlamden dezelve zijne woede nog des te meer. Om hem te doen zwijgen, zond hem Karel V. bij zijne terugkomst uit *Afrika*, eene gouden keten, ter waarde van honderd dukaten. *Welk eene geringe gift*, zeide de hekeldichter, *voor eene zoo groote dwaasheid!* Hij beroemde zich, » dat zijne pamphletten, meer nut onder het menschdom stichtten, dan de predikatiën." Men zeide van hem, » dat zijne pen hem meer vorsten onderworpen had, dan de Vorsten volken onderworpen hadden." Hij liet gedenkpenningen verspreiden, waarop aan den eenen kant zijn borstbeeld, met deze woorden *Il divino Aretino* was geslagen, en op den anderen kant zag men hem op eenen troon gezeten, de afgevaardigden der Vorsten ontvangen. Deze *godelijke* man was, als het hem aan brood ontbrak, de laf- en laaghartigste aller vleijers. Dan waren zijne lofgedichten even zoo overdreven, als bij andere gelegenheden zijne hekeldichten. Zoodra men hem eenige hoop had gegeven, was niemand lastiger dan hij, dan zoodra had hij hetgene, waarom hij vraagde, niet bekomen, of zijne moedwilligheid kende geene palen. Hij antwoordde aan eenen schatmeester van het Fransche hof, die hem eene *gratificatie* kwam betalen: » Wees niet verwonderd, dat ik stil zwijg. Ik heb al mijne krachten met vragen verspild, om te danken, blijven er mij geene over." Om des

te beter zijn doel te bereiken, maakte Aretino gebruik van de kunstgrepen der kwakzalvers. Hij was onvermoeid in het grootspreken, een onfeilbaar middel om de menigte te misleiden. Men kan hem zelfs in dat opzigt als een wonder van onbeschaamdheid beschouwen. Na in zijne schriften de dichters van zijnen tijd gemonsterd te hebben, besluit hij, dat het hem alleen toekomt, de helden te prijzen: » Aan mij," zegt hij, » die luister aan de verzen en kracht aan het onrijm kan bijzetten, en niet aan die schrijvers, wier inkt *geparfumeerd* is en wier pennen niet dan *miniaturen* schetsen.... Het lofgedicht (schrijft hij elders) dat *ik op* Julius III. heb vervaardigd, ademt iets Goddelijks. Die verzen, waarin ik de afbeeldsels van Julius, van Karel, van Catharina en van Franciscus, heb geschetst, verheffen zich als gouden en zilveren zuilen, boven de standbeelden van marmer en metaal, welke anderen te hunner eer oprigten. In deze verzen, welker duurzaamheid, die der zon zal evenaren, erkent men de ronding der deelen, het krachtvolle der spieren, al de plooijen der verborgene hartstogten. Indien ik Jesus Christus had gepredikt, op dezelfde wijze als ik den keizer heb geprezen, zou ik meer schatten in den Hemel hebben verzameld, dan ik schulden op de aarde heb." Aretino onteerde zich nog meer door zijne *Ragionamenti*, in drie deelen verdeeld; door zijne Brieven en *zijne Klinkdichten*, op de *zestien houdingen* des ligchaams, naar de teekeningen van Julius Romanus in *1525* door Marcus-Antonius van *Bologne* gegraveerd. Al wat de geslepenste geilheid verfoeijelijkst kan uitvinden, is in dit eerloos werk aantetreffen. De schandelijkheden des overdrevensten bederfs worden er met eene schaamteloosheid in ontsluijerd, die den nog niet geheel bedorvene eenen afkeer doet hebben en voor den schilder en voor *den dichter*. Hij overleed *in 1557* te *Venetië* in den ouderdom van 66 jaren. Men verhaalt, volgens Laurentius Politianus, dat Aretino bij het vernemen der wulpschheid zijner beide zusters (die te *Venetië* eene schandelijke levenswijze voerden) zoo zeer begon *te lagchen*, dat de stoel, waarop hij zat, het evenwigt verloor en viel, door welken val hij zich het hoofd verbrijzelde, en oogenblikkelijk stierf. In de verhandeling over *de vrijheid der schrijvers*, die een gedeelte uitmaakt der Latijnsche brieven van den Kanselier de l'Hopital, vindt men zeer schoone verzen, welke ons schijnen te berigten, dat Aretino zijn leven te *Vene-*

tië door den strop eindigde, deze Republiek moet zich dus zeker niet zoo ligt om den tuin hebben laten leiden als de Vorsten, die hem ongehinderd zijne gal lieten uitbraken.

Nuper Aretinus Venetæ se clauserat urbis
Moenibus, unde, velut celsa sublimis in arce,
Omnes Europæ reges figebat acutis
Incessens jaculis et dirae verbere linguae:
Atque illum missis omni regione tyranni
Placabant donis; tantum mala vatis avari
Lingua potest! at ei clarae tutelae nec urbis
Profuit, Jonii longe regnantis in alto,
Non circumfusae miserum texere paludes
Quin meritas laeso pœnas exolveret orbi
Terrarum, dignum vel haberet carmine funem.

Apostolo Zeno heeft deze wijze van sterven van Aretino tegengesproken, uit hoofde, dat deszelfs vijanden er zich niet van bediend hebben, om zijne gedachtenis te schandvlekken. Maar men weet, dat dergelijke gebeurtenissen te *Venetië* niet bij trompettengeschal uitgebazuind worden. — Degene, die dezen hatelijken schrijver van naderbij mogten wenschen te kennen, kunnen *la Vita di Pietro Aretino*, *Padua*, 1741, in 8.vo raadplegen. De lijst der voornaamste werken van Aretino kan men in de *Dictionnaire des livres rares* (*Woordenboek der zeldzame boeken*) door den Heer Osmont nazien. Men vindt in dezelve, na eene lange reeks van afschuwelijkheden eene levensbeschrijving der heilige Catharina *van Siena*, eene omschrijving der Psalmen van Boetvaardigheid, en andere stichtelijke werken, welke sommige schrijvers in den waan hebben gebragt, dat Aretino op het einde zijner dagen, tot regtschapener en Christelijker gevoelens was overgegaan; andere integendeel zeggen, dat deze werken niets anders bewijzen, dan dat deze bedorven mensch, van het heilige tot het onheilige met dezelfde gemakkelijkheid overging, als hij zulks van de kwaadsprekendheid tot de vleijerij deed.

Aretino of Aretin. — Zie Accolti (Franciscus).

Arfe (Juan d') werd te *Sevilla* in 1603 geboren, en gaf zich reeds vroegtijdig aan de beoefening der beeldhouwkunde over, voor welke hij eene onwederstaanbare neiging gevoelde. Hij nam in den beginne de eerste lessen derzelve in zijn vaderland, en ging naar *Italië* reizen, om zich te volmaken. Bij zijne terugkomst hield hij zich met verschillende werken bezig, die hem achting en bewonde-

ring hebben verworven, onder andere met de marmeren standbeelden, ter hoogte van 20 voeten, der *Evangelisten* en *Kerkleeraars*, in de kapel der Communie te *Sevilla*.

ARFE (JUAN D'), ook wel ARFE VILLAFANO genaamd, werd te *Leon* in 1524 geboren. Hij beoefende met roem de beeldhouw- en bouwkunde: men heeft van hem een werk getiteld: *Quilador*, dat is *de toetser van goud, zilver en edelgesteenten*, *Valladolid*, 1572, *Madrid*, 1678. — ARFE overleed te *Madrid* in 1595, in den ouderdom van 71 jaren.

ARGAIZ (GREGORIO D'), een Spaansche Benediktijner, werd te *Logrono* in *Oud-Kastilië* geboren, en legde zijne kloostergelofte af in de abdij van den heiligen Verlosser te *Ona*. Eene buitengewone bevattelijkheid, gevoegd bij eene ingespannen arbeid, deden hem onder de geleerden, daar deze orde vol van was, weldra in aanmerking komen. Er bestaat van hem: 1.° *Kerkelijke Geschiedenis van Spanje*, ontleend uit de geschriften van den heiligen GREGORIUS, Bisschop van *Grenada*, en uit de kronijk van AUTBERTUS, een Spaanschen Monnik, 2 dl.n in fol. GARCIAS DE MOLINA beschuldigt hem, zonder dat men weet op welken grond, enkel volgens zijne verbeeldingskracht gewerkt, en de kronijk van AUTBERTUS vooronderstelt te hebben. — 2.° *Geschiedenis van onze Lieve Vrouw van Mont-Serrat*, In dit werk beweert ARGAIZ; dat de geestelijke oefeningen niet van den heiligen IGNATIUS, maar van eenen religieus van *Mont-Serrat* zijn. Na den dood van dom ANTONIO D'YEPES, werd ARGAIZ met het vervolg van de jaarboeken der orde belast, welke deze geleerde begonnen had. Al zijne werken maken eene verzameling uit van 14 dl.n in fol.

ARGANIL. — Zie MICHAËL DELL'ANNUNCIATA.

ARGEÏA 1.) echtgenoote van INACHUS en moeder van Jo, 2.) dochter van ADRASTUS en van AMPHITEA, vrouw van POLYNICES, den zoon van OEDIPUS. Zij volgde haren echtgenoot, op den togt tegen *Thebe*, en waagde het met ANTIGONE, om, ondanks het wreede verbod, het lijk van haren gesneuvelden gemaal te verbranden, en zijne asch bij te zetten. Enkel door eene snelle vlugt, redde zij zich van de gruwzame straf.

ARGENS (JOANNES BAPTISTA DE BOYER Markgraaf van) werd den 24 Junij 1704 te *Aix*, in het Fransche gewest *Provence* geboren, en was de zoon van den procureur-generaal bij het parlement dier stad. Te vergeefs wilde hem

zijn vader aan de *magistratuur* toewijden. Hij koos in den ouderdom van 15 jaren de loopbaan der wapenen. Hij heeft in zijne gedenkschriften, de geschiedenis zijner onstuimige jeugd medegedeeld. Van *Konstantinopel* teruggekeerd, was hij verpligt, om zijnen vader te gehoorzamen, de pleitzaal te bezoeken; doch in 1733 ging hij andermaal in militairen dienst. In 1734 was hij bij de belegering van *Kehl* tegenwoordig, bij welke gelegenheid hij ligt gekwetst werd. Na de belegering van *Philipsburg*, deed hij eenen val van het paard, die hem buiten staat stelde, om verder het zadel te bestijgen, en hij was verpligt van den dienst af te zien. Hij ging naar *Holland*, alwaar zijne pen hem onderhoud verschafte. Toen Frederik II. tot den Pruisischen troon was gekomen, liet hij hem tot zich komen, en verbond hem, in hoedanigheid van kamerheer aan zijnen persoon. Na omtrent 25 jaren te *Berlijn*; alwaar hij in den echt trad, te hebben doorgebragt, sloeg hij zijne blikken weder naar zijn vaderland, keerde naar *Aix* terug, alwaar hij een wijsgeerig leven leidde. Hij overleed in die stad den 11 Januarij 1771. Zijn onderhoud was door eene vurige levendigheid, en door geheel oorspronkelijke kwinkslagen, zeer aangenaam. Bij dit alles had hij echter eene neiging tot zwaarmoedigheid; maar was steeds een goede echtgenoot, een goede vriend en een goede meester. Hij had, zoo als hij zelf zeide, leerstellingen, die van de jaargetijden afhingen; ook liet hij soms zijne pen met eene vrijheid gaan, die veel naar losbandigheid geleek. Bayle was zijn voorbeeld, en ongetwijfeld, de bron zijner aanvallen tegen den Godsdienst. Hij bezat een' zoo vurigen weetlust, dat dezelve zich tot alles uitstrekte. Hij was verschillende talen meester, hij hield zich met schei- en ontleedkunde op; hij schilderde bijzonder wel. Zijne werken zijn algemeen bekend. De voornaamste zijn: 1.° *Lettres juives* (*Joodsche Brieven*). — *Lettres chinoises* (*Sinesche Brieven*) en *Lettres cabalistiques* (*Geheimkundige Brieven*), welke men met de *Philosophie du bon sens* (*Gezonde wijsbegeerte*) vereenigd, onder den titel van *Œuvres du marquis d'Argens* (*Werken van den markgraaf van Argens*), in 1768, in 24 dl.n in 12.° heeft uitgegeven. De Godsdienst wordt in die verzameling weinig geëerbiedigd, en deszelfs bedienaren niet alleen met eene ongepaste, maar zelfs ergerlijke verwoedheid geschonden; voor het overige stralen er geest en nasporingen in door, en

ontmoet men er eenige naauwkeurige aanmerkingen in; maar de stijl derzelve is te wijdloopig, en bezit geene genoegzame kracht. Zijne pen bezat meer vloeibaarheid dan nadruk. Men ontwaart alom een' man zonder vast grondbeginsel, en die tusschen de tegenstrijdigste gevoelens dobbert. — 2.° Een groot aantal slecht ontworpene Romans, die op eene flaauwe en onnaauwkeurige wijze geschreven zijn. De eenige, die men zich soms nog wel eens te binnen brengt, is die welke hij onder den titel van *Mémoires du marquis* D'ARGENS (*Gedenkschriften van den markgraaf* VAN ARGENS) nieuwe uitgave, 1807, 2 dl. in 8.vo in het licht gaf. De daadzaken, welke er in verhaald worden, zullen den schrijver nimmer onsterfelijk maken, en verdienden zelfs niet tot de nakomelingschap over te gaan. — 3.° De *Vertalingen* uit het Grieksch in het Fransch van OCELLUS LUCANUS, en TIMEUS van *Locres* beide in 12.° en in 8.vo Dezelfde schrijvers zijn door den Abt BATTEUX naauwkeuriger in het Fransch vertaald. 4.° Ook heeft hij in het Fransch overgebragt, de *Redevoering van* JULIANUS *over het Christendom*, een met den Godsdienst strijdig werk, dat te *Geneve* met vermetele en onbetamelijke aanteekeningen herdrukt is. — 5.° *Mémoire secret de la republique des lettres* (*Geheim gedenkschrift van de republiek der letteren*), 1744, 7 dl.n in 12.° — 6.° *Lettres philosophiques et critiques* (*Wijsgeerige en opheldernde Brieven*), door den Heer COCHOIS, met de *Réponses* (*antwoorden*) van den Heer ARGENS, 1744, 1 dl. in 12.° enz. Op het einde van zijn leven scheen de markgraaf VAN ARGENS, van zijn *scepticismus* terug te komen, en tot den Godsdienst zijner vaderen terug te keeren, van welken eene opgeblazene wijsbegeerte hem verwijderd had. Hij droeg het Nieuwe Testament steeds bij zich, en las hetzelve, wanneer hij zich alleen bevond, zoo als zulks een zijner bedienden, die Protestantsch was, getuigd heeft. Op zijne laatste reis, die hij in *Provence* deed, te *Eiguille* bij zijnen broeder den president van *Eiguille* zijnde, was hij altijd de eerste, die hem over godsdienstige onderwerpen sprak, en hem tegenbedenkingen maakte. De president, die met eene groote ziel het verlichtste en edelmoedigste geloof vereenigde, maar die voorzigtig genoeg was, om bij zijnen broeder niet te sterk aan te dringen, stelde zich tevreden met zijne bezwaren op te lossen, en hem te doen gevoelen, dat dezelve enkel voortvloeiden, uit de valsche begrippen, die hij zich van den Godsdienst had gevormd.

Hetgene, wat ook eenen bijzonderen indruk op zijnen geest maakte, was het gezelschap van twee hoogsteerwaardige Geestelijken, zijn broeder de Abt Argens, en de Abt de Monvalon, die met hem op het landgoed waren, en die, bij de hoedanigheden des geestes, die schoone eenvoudigheid voegden, welke uit de onwrikbare deugd ontstaat, en die voor hovelingen steeds in het oog vallende is. Bij het verlaten van het landgoed, zeide hij tot zijnen broeder: Ik geloof, wel is waar, nog niet, maar ik verzeker u, dat ik ook *niet ongeloovig* ben. Eene ziekte gaf aan zijne bekeering haar volle beslag. Het was in de nabijheid van *Toulon*, bij Mevrouw de baronnesse de la Garde, zijne zuster, dat hij ziek geworden zijnde, om de kerkelijke Sacramenten verzocht, en zijn leedwezen te kennen gaf over al de werken, die hij geschreven had. Dit gebeurde is bevestigd door een proces-verbaal, dat in het register der besluiten van het kapittel der hoofdkerk van *Toulon* is gevoegd. Hij overleed den 11 Januarij 1771. Ondanks zijne pogingen, om den Godsdienst belagchelijk te maken, was hij echter geen godverzaker (Men zie verder over dezen schrijver: *Mémoires pour servir à l'histoire du 18.e siècle*, 2.e deel bladz. 282.)

Argensola (Lupercio Leonardo de en Bartholme Bernardo de) twee broeders werden te *Balbastro* in *Aragon* geboren, de eerste in 1565, de tweede in 1566. Beide beoefenden de dichtkunde en de letteren met zeer veel vrucht. Baillet en Feutry noemen hen de Horatiussen van *Spanje*, en Antonio heeft van hen gezegd, dat hunne tijdgenooten hen beschouwden als tweelingen van Apollo en van eenige Zanggodin, uit hoofde van de volmaakte overeenkomst hunner talenten. Hunne werken zijn verzameld, onder den titel van: *Gedichten van Lupercius Leonardus, en van Doctor Bartholomeus Bernardus de Argensola, Saragossa*, 1634, in 4.to Men heeft daarenboven van Bartholomeus: 1.o *Verovering der Molukscbe eilanden, Madrid*, 1609, in fol. — 2.o *Eerste gedeelte der jaarboeken van* Arragon, *om ten vervolg te dienen op die van* Zurita. — 3.o Eenige *losse stukjes*, die niet verdienen aangehaald te worden. — Bartholomeus had den geestelijken staat omhelsd; tot Kanonik der Metropolitaankerk van *Saragossa* benoemd, werd hij na elkander kapellaan der keizerin Maria van *Oostenrijk*, Rector van *Villa-Hermosa* en Geschiedschrijver van *Arragon*. Hij overleed in 1631, 18 jaren na

zijnen broeder verloren te hebben, dien hij naar *Napels* vergezeld had, toen hij derwaarts werd geroepen, om er onder den vice-koning, graaf van *Lemos* staats-secretaris van oorlog te zijn.

ARGENTAL (KAREL AUGUSTINUS DE FERRIOL, graaf van) werd den 20 December 1700 te *Parijs* geboren; zijn vader, de Heer DE FERRIOL, was president bij het parlement van *Metz*. PONT-DE-VESLE, schrijver van den *Complaisant* was zijn broeder, en zijne moei, mevrouw DE TENCIN. In den beginne voor den militairen stand bestemd, werd hij door zijne bloedverwanten van denzelven teruggehouden, die hem voor de balie wilden bestemmen, hem, in plaats van zijnen broeder, die er afstand van had gedaan, tot raadsheer bij het parlement van *Parijs* deden benoemen; later werd hij tot staatsdienaar van den Hertog van *Parma* bij den koning van *Frankrijk* benoemd. Al deze eerposten zouden hem niet aan de vergetelheid onttrokken hebben, indien zijne vriendschappelijke betrekkingen met VOLTAIRE zijnen naam niet naast dien van den beruchtsten wijsgeer hadden geplaatst. De blinde geestdrift, waarmede hij den Patriarch van *Ferney* bewonderde, en de om zoo te spreken zonderlinge genegenheid, welke hij voor hem koesterde, verbonden hem met de toenmaals heerschende sekte, en verwierven hem eenigen lof van zijnen held. MARMONTEL, die onpartijdiger was, noemde hem de *gedoemde ziel van* VOLTAIRE, en schildert hem af als eenen onnoozele, die zelf niet in staat was, een denkbeeld te vormen. In de daad, zijne eenige bezigheid was, de boeken van zijnen vriend uitteventen, deszelfs haat ten dienst te staan, en uit al zijn vermogen, aan de bevordering zijner grondbeginselen medetewerken. Er bestaan van hem eenige gedichten, die niet geheel van bevalligheid ontbloot zijn, maar die den roem, welke aan dezelve is te beurt gevallen, veeleer aan de lofspraak, die aan dezelve is toegezwaaid, dan aan eigene verdiensten te danken hebben. Het schijnt voor het overige, dat de dichtkunde veel aanlokkends voor hem had, daar hij zelfs op den dag van zijn overlijden, eene zijner oudste vriendinnen met eenige dichtregelen toesprak. Naar het zeggen dezer Dame is hij de schrijver van het werk, ten titel voerende *le Comte de* COMMINGES (*De Graaf van* COMMINGES) eenen roman, aan Mevrouw DE TENCIN toegeschreven, en onder haren naam uitgegeven; welligt is hij ook de uitgever der *Anecdotes de la cour*

d'Edouard (*Geheime geschiedenis van het hof van Eduard*), mede aan zijne moei toegeschreven. De Graaf van Argental overleed den 5 Januarij 1788, na gedurende 40 jaren den post van raadsheer bij het parlement te hebben waargenomen, welken post hij bij zijne benoeming tot Minister-Secretaris van staat, nederlegde.

Argenson. — Zie Voyer.

Argenteuil (Antonius le Basole, Markgraaf van) omhelsde, nog zeer jong zijnde, den Militairen stand, verliet denzelven echter weldra en begaf zich naar zijne landgoederen, alwaar hij gerust van het gewoel der wereld verwijderd, leefde, toen de Fransche omwenteling hem aan zijn vreedzaam bestaan kwam ontrukken. In 1789 door den Adel van het landschap *Auxois*, als afgevaardigde bij de Staten-Generaal gezonden, scheidde hij zich niet van de meerderheid des adels af, en weigerde aan de beraadslagingen over de vereeniging dier orde met den burgerstand deel te nemen. Toen deze vereeniging werkelijk plaats had, en de verschillende standen in de Nationale vergadering in een gesmolten werden, nam de Markgraaf van Argenteuil zitting aan de regterzijde der vergadering, en stemde aanhoudend, zelfs met eenige overdrevenheid, in den geest dier zijde, welker vertogen tegen de handelingen der vergadering, hij op den 12 en 15 September 1791 onderteekende, op den oogenblik zelfs, waarop de koning, door de aanneming der Constitutionele acte, welke hem den 13 September werd aangeboden, zijne volkomene bekrachtiging aan dezelve gaf. Bijna onmiddellijk na de zitting der constituerende vergadering, verliet de Heer d'Argenteuil den Franschen bodem, begaf zich naar het leger der Vorsten, maakte met hetzelve den veldtogt van 1792, en overleed in 1793.

Argentier (Joannes), te *Castelnovo* in *Piémont* geboren, maakte groote vorderingen in de geneeskunde en onderscheidde zich in de bespiegeling zijner wetenschap. Hij overleed te *Turin*, in 1572, in den ouderdom van 58 jaren. Zijne werken werden na zijnen dood verzameld en te *Venetië*, in 1592 — 1606 en 1610 in 2 dl.n in fol. uitgegeven. Deze geneesheer was enkel voor zijne studeerkamer geschikt. Wanneer zijne nasporingen in beoefening moesten worden gebragt, bragt zijn geheugen hem dezelve niet te binnen. Met bitterheid hekelde hij de schriften van Galenus, en hierdoor verkreeg hij den bijnaam van *hekelaar der geneesheeren*.

ARGENTINA (THOMAS VAN) ook wel THOMAS *van Straatsburg* genaamd, wijl hij in die stad geboren was: in 1345 een geleerde en godvruchtige Overste der Augustijnen. Er bestaan van hem *Commentariën* over het *Boek der Spreuken*, *Straatsburg*, 1490 in fol., en andere werken, die zeer gezocht zijn. Hij overleed te *Weenen*, na zijne orde wijsselijk gedurende 12 jaren bestuurd te hebben.

ARGENTRÉ (BERNARDUS D') in 1519 te *Vitré* geboren, maakte zich in de 16.e eeuw door zijne regtschapenheid en zijne kunde beroemd. De regtsgeleerdheid en de geschiedenis werden bijzonder door hem beoefend. Hij was een goede burger en overleed in 1590 in den ouderdom van 71 jaren, van verdriet, zegt men, wijl hij zijn land ten prooi zag aan burgeroorlogen, die het Calvinismus er in had te weeg gebragt. Men heeft van hem *Commentariën* over de gebruiken van *Bretagne*, *Parijs*, 1621 in fol. Latijn; en de *Geschiedenis van Bretagne*; *Rennes*, 1582. Dit werk, met overhaasting, volgens de gedenkschriften van PETRUS LE BAUD, gemaakt, die in het jaar 1480 schreef, is vol fouten. De schrijver ontdekte zulks, herzag zijn werk, en gaf er te *Parijs*, 1588 eene nieuwe uitgave van in het licht. KAREL D'ARGENTRÉ, Heer van *Boissière*, zoon des schrijvers, herzag andermaal het werk zijns vaders, en gaf er te *Parijs*, in 1612, eene verbeterde uitgave in fol. van in het licht. NICOLAAS VIGNIER, eerst een Protestant, doch later Catholijk, ontwikkelt in zijn werk *de l'Ancien Etat de la Petite-Bretagne*, *Parijs* 1619 in 4.to met al te veel bitterheid, de gebreken dezer geschiedenis, en bestempelt met den naam van lasteringen, hetgene, wat welligt niet dan al te waar is.

ARGENTRÉ (KAREL DUPLESSIS D') werd in 1673 geboren; zijn vader was de oudste uit den adel van *Bretagne*. In 1700 ontving hij den doctoralen hoed der *Sorbonne*, en in 1709 werd hij aalmoezenier des konings. In 1723 werd hij tot Bisschop van *Tulle* benoemd. Hij stichtte zijn Bisdom door zijne deugden, en verlichtte hetzelve door zijne kunde. Ondanks zijne herderlijke bezigheden, studeerde hij zeven uren daags. Men heeft van hem verscheidene werken: het meest bekende is in 3 dl.n in fol. te *Parijs* in 1728 onder dezen titel uitgegeven: *Collectio judiciorum de novis erroribus, qui ab initio seculi 12, ad annum 1725, in ecclesia proscripti sunt et notati*, eene *Compilatie*, die vol geleerde nasporingen is. Er bestaat

ook nog van hem: *Grondbeginselen der Godgeleerdheid*, in het Latijn, *Parijs* 1702, in 4.to en eene *Verklaring der Sacramenten*, 3 dl.n in 12.o Eindelijk predikatien, en andere theologische en stichtelijke werken. Deze Prelaat overleed in 1740 door de armen, wier vader, en door de weldenkenden, wier licht en voorbeeld hij was, hartelijk betreurd.

ARGENVILLE. — Zie DEZAILLIER.

ARGIA, dochter van ADRASTUS, koning der Arginers, maakte zich in de oude geschiedenis beroemd, door hare huwelijks-trouw ten opzigte van POLYNICES, in het beleg van *Thebe* gedood. Ondanks het bevel van CRÉON, waardoor zulks op levensstraf verboden werd, zocht zij met hare schoon-zuster ANTIGONE, zijn lijk onder de gesneuvelden op, en bewees hem de laatste eer. CRÉON, door de overtreding zijner bevelen gebelgd, en ongevoelig voor den kreet der natuur, vereenigde haar met haren echtgenoot. Deze gebeurtenissen gingen den Trojaanschen oorlog vooraf.

ARGIS (BOUCHER D') — Zie BOUCHER.

ARGOLI (ANDREAS), een wiskunstenaar in 1570 te *Tagliacozzo*, in het koningrijk *Napels*, geboren; onderging in zijn vaderland onaangenaamheden, die hem noodzaakte de wijk naar *Venetië* te nemen. De Senaat kende zijne geheele verdienste, benoemde hem tot Hoogleeraar in de wiskunde aan de universiteit van *Padua*, en gaf hem in 1636 den titel van ridder. Hij overleed in 1653. Er bestaat van hem: 1.° *De diebus criticis*, 1652. — 2.° *Ephemerides*, *ab anno* 1620 *ad* 1700. — 3.° *Astronomicorum libri* III. — 4.° *Problemata astronomica*. Werken, welke voor dien tijd zeer naauwkeurig waren, en waarvan de latere sterrekundigen veel gebruik hebben gemaakt.

ARGOLI (GIOVANNI), zoon van den voorgaande, werd in 1609 met eene bepaalde neiging voor de dichtkunde geboren. Reeds in den ouderdom van 15 jaren gaf hij eene *Idylle* op de zijdeworm (*Bambace e seta*) in het licht. Kort daarna door de toejuichingen aan den schrijver van het al te vrije dichtstuk van ADONIS toegezwaaid, door naijver ontvlamd, ondernam hij, om er een over hetzelfde onderwerp te vervaardigen. Zich in eene kamer opgesloten hebbende, waar men enkel in kwam, om hem te eten te brengen, bragt hij in den ouderdom van 17 jaren,

in zeven maanden tijds, een dichtstuk in 12 gezangen *Endymion* genaamd, ten einde. Dit werk werd door dezelfde schrijvers geprezen, die het voorheeld hadden toegejuicht (zie MARINI). Hij is de schrijver van vele andere zoo wel Italiaansche als Latijnsche gedichten, waarvan de meeste ongedrukt zijn gebleven. Zijn smaak voor de schoone letteren, had hem niet belet zich aan de beoefening der regtsgeleerdheid overtegeven, welke hij eenige jaren te *Bologna* onderwees. Hij overleed in het jaar 1660.

ARGONNE (BONAVENTURA D') in 1640 te *Parijs* geboren, stierf in 1704, in den ouderdom van 64 jaren als Karthuizer te *Gaillon*. Zijn geest en zijne kunde hadden hem doorluchtige vrienden verschaft, met welke hij eene geregelde letterkundige briefwisseling onderhield, die hem zijne eenzaamheid veraangenaamde, en de oogenblikken, welke de godsvrucht en de ordepligten hem overlieten, innamen. Er is van hem in het licht: 1.° *Traité de la lecture des Pères de l'église*, (*Verhandeling over het lezen der Kerkvaders*) met onderscheiding en smaak geschreven. De beste uitgave is die van 1697, in 12.° door den Heer PELLESTRE bezorgd, die dezelve zeer vermeerderd heeft. Men heeft er eene Latijnsche vertaling van vervaardigd, *Turin*, 1742. — 2.° *Mélanges d'histoire et de littérature* (*Geschied- en letterkundige Mengelingen*), onder den naam van VIGNEUL DE MARVILLE uitgegeven, 1725, in 12.° 3 dl.n, van welke de Abt BANIER het laatste bijna geheel heeft zamengesteld: deze uitgave is boven de andere te verkiezen. Het is eene zeldzame en belangrijke verzameling van letterkundige anekdoten en beoordeelende aanmerkingen, dikwijls juist, maar, die ook somtijds zelve stof tot hekeling zouden kunnen geven. — 3.° *l'Education, Maximes et Reflexions, avec un discours du sel dans les ouvrages d'esprit* (*De Opvoeding, Grondregels en overwegingen, met eene Redevoering over het zout in de werken van vernuft*), onder den naam van MONCADE uitgegeven, *Rouanen*, 1691. Hij heeft ook nog eenige ongedrukte werken nagelaten.

ARGOU (GABRIËL); in het Fransche gewest *Vivarais* geboren, was advokaat bij het parlement van *Parijs*, maakte zich even beminnelijk door zijne zeden als door zijne kunde; en overleed in het begin der achttiende eeuw. Hij is de schrijver eener *Institution au Droit Français* (*Aanleiding tot het Fransche Regt*) 2 dl.n in 12.° uitmuntend zamengesteld. De aanleiding tot het kerkelijke Regt,

door den abt Fleury; zijn' vriend, bewoog hem tot het schrijven van dit werk.

Argues (Gerardus des) een meetkundige der zeventiende eeuw, werd in 1597 te *Lyon* geboren, en overleed aldaar in het jaar 1661. Hij was de vriend van Descartes; deze vriendschap was aan beide nuttig: Descartes onderwees zijnen vriend, en des Argues verdedigde zijnen meester. Er bestaat van hem: 1.° *Traité de perspective*, (*Verhandeling over de vergezigtkunde*) in fol. — 2.° *Traité des sections coniques* (*Verhandeling over de konische sneden*), in 8.vo — 3.° *Pratique du trait* (*Oefening in het pijlschieten*) in 8.vo Eene zeer goede *Verhandeling over de steensnedein* 8.vo.

Argus, zoon van Arestor, had, volgens de fabelleer, honderd oogen: wanneer hij wilde slapen sloot hij er nooit meer dan de helft van. Juno belastte hem de nimf Io te bewaken, welke Jupiter beminde; maar hij werd door Mercurius in den slaap gewiegd en gedood. De godin veranderde hem in eenen paauw, die even zoo vele oogen in den staart draagt, als Argus er in het hoofd had. De fabelkundigen zeggen, dat Argus het uitspansel beteekent, waarin wij eene menigte sterren zien schitteren, die voor het heil der aarde schijnen te waken, door Io, onder de gedaante eener koe, uitgedrukt. Mercurius, dat is de zon, doodt dien Argus, zoodra hij den dag aanvoert; maar, even gelijk de helft der Argus-oogen open bleef, zoo gaat de helft der sterren voort, in het halfrond te schitteren, hetwelk de zon niet verlicht.

Argynnis, een jonge Griek, verdronk terwijl hij in de rivier *Cephisis* wilde baden. Agamemnon, die hem zeer lief had, liet te zijner eer eenen tempel bouwen, welke hij aan Venus Argynnis toewijdde.

Argyra, eene Achaaische nimf, bezat het hart van den schoonen Selemnus geheel en al; deze echter verteerde van verdriet, wijl hij zag dat zij aan zijne liefde niet beantwoordde. Venus, door medelijden bewogen, veranderde hem in eene rivier, die even gelijk Alpheus ten opzigte van Arethusa (zie Arethusa) de fontein ging opsporen, welke door deze wufte nimf beheerscht werd. Het gelukte Selemnus de ondankbare Argyra te vergeten, en hij bezat sedert dien tijd het vermogen, om diegene, welke beminnen, wanneer zij van zijne wateren drinken, of er zich in baden; hunne

teederheid te doen vergeten.

ARGYROPHILUS, ARGYROPULUS of ARGYROPULO (JOANNES), te *Konstantinopel* geboren, stak in 1434 naar *Italië* over, en hield zich eenigen tijd te *Padua* op. In *Konstantinopel* teruggekeerd, verliet hij deze stad andermaal, nadat dezelve in 1453 door MAHOMED II. ingenomen was. Zich ten tweedenmale naar *Italië* begeven hebbende, werd hij door COSMUS DE MEDICIS, hoofd der Florentijnsche republiek, tot hoogleeraar in het Grieksch en onderwijzer van deszelfs zoon benoemd. Daar de pest hem noodzaakte *Toskane* te verlaten, ging hij te *Rome*, volgens den Griekschen tekst van ARISTOTELES, lessen in de wijsbegeerte geven. Hij overleed aldaar in 1474, aan een onmatig gebruik van meloenen. JOANNES LASCARIS, die zijn leerling was geweest, vervaardigde hem in het Grieksch een zeer eervol grafschrift. Men zegt, dat hij zeer veel at, en dat de opbrengst zijner werken, en andere inkomsten, voor de verteringen zijner tafel naauwelijks toereikende waren. Er bestaat van hem eene *Vertaling* der zedeleer en natuurkunde van ARISTOTELES, aan COSMUS DE MEDICIS opgedragen. Men zegt, dat THEODORUS VAN GAZA, zijn vriend, hem dezelve afstond, en hem aanspoorde, om eene minder goede overzetting, waaraan hij werkte, te vernietigen. Men heeft ook nog van hem eene verhandeling *De regno et Consolatio ad imperatorum Constantinopolitanum*, enz.

ARGYRUS (ISAAK) een Griekssche monnik, en bekwaam wiskunstenaar, bloeide in de veertiende eeuw. Hij is de schrijver van verscheidene aardrijks- en tijdrekenkundige verhandelingen, en van eenige andere over gemengde onderwerpen.

ARIADNE, dochter van MINOS, koning van *Creta*, en van HELIADE PASIPHAE, die, toen THESEUS (zie THESEUS) naar *Creta* vertrokken was, den zekeren dood des schoonen jongelings hartelijk betreurde, welke smart in gloeijende liefde ontstak, zoodat hare eenige poging was, THESEUS te redden. Zij maakte hem haar hartstogtelijk gevoel bekend, en gaf hem een kluwen garen, met behulp van hetwelke hij na den gedrochtelijken *Minotaurus* (*MINOS-stier*) gedood te hebben, zich weder uit het doolhof zoude kunnen redden. Na het monster verslagen te hebben, nam hij het minnende meisje mede op zijn schip; dan op het eiland *Naxos*, wilden zijne togtgenooten niet gedoogen, dat hij haar, die eene verraadster

haars vaders geworden was; mede naar het vaderland zoude nemen. Hij moest haar achterlaten. Terwijl zij slapende was, verliet Theseus de redster zijns levens. Hoe zeer verschrikte Ariadne, toen zij bij haar ontwaken, haren geliefde niet meer zag; vruchteloos riep zij zijnen naam uit, eindelijk ontdekte zij in de verte zijn schip, dat naar zijn vaderland stevende. Uit smart over zijne ontrouw, zou zij zich zelve van het leven beroofd hebben, of eenen langzamen kwijn-dood gestorven zijn, indien niet tot haar geluk Bacchus, van zijne togten teruggekeerd, de troostelooze gevonden, zich over de weenende ontfermd had, en van trooster eindelijk minnaar geworden was. De tijd lenigde hare smart, en in de armen van den god des wijns vergat zij den trouweloozen Theseus.

Ariadne, dochter van keizer Leo I., werd aan Zeno uitgehuwd, die in het jaar 474 der Christelijke tijdrekening den keizerlijken troon beklom. Deze vorstin werd beschuldigd van in eenen geheimen minnehandel met Anastasius *den Zwijger* gewikkeld te zijn. Volgens Jornandes zou Zeno aan een' zijner officieren bevel hebben gegeven, om haar omtebrengen; maar de keizerin, daarvan verwittigd, vlugtte in het huis van den Bisschop Acacius, die aan Zeno het gruwelijke dier misdaad voor oogen hield; waarop de vorst toestond, dat zij weder in het paleis zoude komen. Volgens sommige schrijvers, wreekte zij zich op haren echtgenoot: deze vorst, na eenen overdadigen maaltijd in eene diepe flaauwte gevallen zijnde (anderen zeggen, dat het een aanval van vallende ziekte was) deed zij hem in eenen grafkelder sluiten, waarin hij dolzinnig stierf. Maar de echtheid van dit verhaal is op verre na niet genoegzaam bewezen, dan dat men hetzelve geheel voor ganghare munt zou kunnen aannemen (zie Zeno) Geloofwaardiger is het, dat Ariadne Anastasius tot keizer liet uitroepen, en slechts 40 dagen na den dood van Zeno wachtte, om met dezen nieuwen keizer in den echt te treden. Zij overleed in het jaar *515*.

Ariarathes I., koning van *Cappadocië*, begon te gelijkertijd met zijnen broeder Holofernes, en volgens sommigen Orophernes in het jaar 370 vóór J. C. te regeren. Hij voegde zich in den Egyptischen veldtogt bij Ochus, koning van *Perzië*; hij verwierf veel roem in den

zelven; keerde zegepralende naar zijn rijk terug, en stierf kort daarna.

Ariarathes II., zoon van Holofernes of Orophernes, in het vorige artikel vermeld, was verpligt zijne staten te verdedigen, welke Perdiccas, een der opvolgers van Alexander *den Groote*, en voogd van den jongen koning Philippus, beweerde hem ten deel te zijn gevallen. De ongelukkige Ariarathes werd verslagen, en op bevel van den overwinnaar, met zijne voornaamste officieren, in het jaar 321 vóór J. C. aan een kruis geklonken. Hij was alstoen 81 jaren oud. Sommige schrijvers zeggen, dat hij zich zelven van het leven beroofde, maar dat verhaal is minder waarschijnlijk.

Ariarathes III., zoon van den voorgaande, en zoo als hij, koning van *Cappadocië*, had, tijdens, dat zijn vader ter dood werd gebragt, de wijk naar *Armenië* genomen. Het berigt van den dood van Perdiccas en Eumenes vernomen hebbende, kwam hij weder in *Cappadocië*, behaalde eene overwinning op Amyntas, een Macedonisch veldheer, en beklom den troon in het jaar 300 vóór J. C. Ariamnes, zijn oudste zoon, volgde hem op.

Ariarathes IV., bezat de kroon van *Cappadocië* na Ariamnes. Deze vorst regeerde eenige jaren gemeenschappelijk met zijnen vader. Hij was met Stratonice, *dochter* van Antiochus *Theos* in den echt getreden. Na eene achtentwintigjarige regering, overleed hij in het jaar 220 vóór J. C. De tijdrekening en de verschillende omstandigheden, van dit bestuur en van dat der drie voorgaande koningen, worden noch met genoegzame zekerheid, noch eenpariglijk door de geschiedschrijvers verhaald.

Ariarathes V., zoon en opvolger van den voorgaande, huwde Antiochida, dochter van Antiochus *den Groote*. Hij verleende hulp aan den Syrischen koning tegen de Romeinen, maar toen zijn schoonvader overwonnen was, zond hij, om zich te verontschuldigen, afgevaardigden naar *Rome*. Hij werd veroordeeld, om eene som van 200,000 kroonen te betalen, waarvan de senaat hem later, op verzoek des konings van *Pergamus*, de helft terug gaf. Daarna verbond zich Ariarates met Eumenes, tegen Pharnaces, koning van *Pontus*, die, de bemiddeling der Romeinen van de hand gewezen hebbende, deze weigering vrij duur betaalde, daar hij verpligt werd, een zeer nadeelig verdrag te slui-

ten. Antiochida, echtgenoote van Ariarathes, die kinderloos vreesde te blijven, had hem twee zonen onderstoken, Ariarathes en Holofernes of Orophernes, maar later werd zij zwanger, en baarde Mithridates en eenen anderen Ariarathes. De koning zond den eersten naar *Rome*, om er op de Romeinsche wijze opgevoed te worden, de andere volgde hem op; Ariarathes ondersteunde de Romeinen tegen Perseus, en overleed na eene lange regering in het jaar 168 vóór J. C., algemeen als een vorst bekend, die even onbestendig in zijne vriendschap als in zijne verbindtenissen was.

Ariarathes VI., zoon en opvolger van den voorgaande, bijgenaamd *Philopator*, uit hoofde van zijne verkleefdheid aan zijnen vader, die hem reeds bij zijn leven het opperste gezag in handen wilde geven, hetwelk de zoon echter niet wilde aannemen. In het jaar 166 vóór J. C. nam hij den Schepter op. Deze koning vernieuwde het bondgenootschap, hetwelke Ariarathes V. met de Romeinen onderhouden had. Demetrius, koning van *Syrië*, verbitterde hij tegen zich, daar hij weigerde, met de zuster van dien vorst in den echt te treden. Demetrius hitste eenen zekeren Holofernes of Orophernes, die een broeder van Ariarathes beweerde te zijn, tegen den Cappadocischen koning aan. Ariarathes werd van den troon verjaagd. De senaat beval de deeling tusschen de beide mededingers; maar Attalus, koning van *Pergamus* ondersteunde Ariarathes, en herstelde hem in zijne staten. Deze vorst voegde zich bij de Romeinen tegen Aristonicus, overweldiger van het koningrijk *Pergamus*: hij sneuvelde in dezen oorlog, in het jaar 130 vóór J. C. en liet zes kinderen na. Laodice, weduwe van Ariarathes, en regentes van het rijk, haar gezag vreezende te verliezen, liet vijf harer kinderen door vergif omkomen; de zesde, die volgt, redde zich door middel van zijne bloedverwanten. Het volk bragt deze wreede moeder om het leven.

Ariarathes VII. werd in het jaar 130 vóór J. C. tot koning van *Cappadocië* uitgeroepen. Deze vorst trad met Laodice, zuster van Mithridates Eupator in den echt, bij wie hij twee kinderen verwekte. Zijn schoonbroeder liet hem ombrengen. Laodice gaf hare hand en de kroon aan Nicomedes, koning van *Bithynië*, Mithri-

DATES verjoeg dezen nieuwen koning, en gaf de kroon terug aan zijnen neef, zoon van denzelfden ARIARATHES, welken hij had doen ombrengen.

ARIARATHES VIII. MITHRIDATES wilde hem noodzaken GORDIUS, den moordenaar zijns vaders aan zijn hof te doen komen; dan deze vorst bragt een leger tegen zijnen oom op de been. Deze lokte ARIARATHES tot eene onderhandeling uit, doorstak hem met eenen dolk, in het gezigt der beide legers, en liet zijnen eigen zoon, die eerst den ouderdom van 8 jaren bereikt had, in zijne plaats regeren. De Cappadociërs sloegen aan het muiten, en plaatsten ARIARATHES, broeder van den laatsten koning, op den troon.

ARIARATHES IX. MITRIDATES, de wreede vervolger dezer familie, verjoeg den nieuwen koning, die kort daarna van hartzeer stierf, en herstelde zijnen zoon. Toen trok NICOMEDES, voor zijne eigene staten beducht, de Romeinen in deze zaak. De senaat wilde de Cappadociërs vrij maken; maar het volk vraagde eenen koning. De Romeinen gaven hun te dien einde ARIOBARZANES, in het jaar 91 vóór J. C.

ARIARATHES X., bijgenaamd *Philadelphus*, werd bezitter van het koningrijk *Cappadocië*, door den dood van zijnen broeder, ARIOBARZANES III., in het jaar 42 vóór J. C. De kroon werd hem betwist door SISINNA, oudste zoon van GLAPHYRA, bijwijf van ARCHELAUS, Hoogepriester van BELLONA, te *Comana*, in *Cappadocië*. MARCUS ANTONIUS verklaarde zich ten gunste van SISINNA. ARIARATHES beklom echter den troon weder, en werd andermaal verpligt denzelven te verlaten, om hem overtegeven aan ARCHELAÜS, tweeden zoon van GLAPHYRA, in het Jaar 36 vóór J. C.

ARIAS-MONTANUS (BENEDICTUS) werd in 1527 te *Frexenal* in *Estramadura* geboren. Hij was de zoon van eenen notaris, volbragt zijne studiën te *Alcala*, alwaar hij in de doode en levende talen groote vorderingen maakte; hij nam het ordekleed van den heiligen JACOBUS aan, en in 1562 nam de Bisschop van *Segovia* hem mede naar het Concilie van *Trente*, alwaar hij zich met roem onderscheidde. Bij zijne terugkomst begaf hij zich, om zich geheel aan zijne boeken te kunnen toewijden, naar het kluis van *Onze Lieve Vrouw der Engelen*, bij *Aracena*. PHILIPPUS II onttrok hem aan zijne afzondering, en belastte hem met eene nieuwe uitga-

ve van den *Polyglot-Bijbel*, (Bijbel in velerlei talen). Dezelve werd van 1569 tot 1572 in 8 folianten te *Antwerpen*, in de Plantijnsche Drukkerij gedrukt. Hoewel minder volledig dan de Engelsche, is dezelve echter kostbaarder. Arias-Montanus vermeerderde dit werk met Chaldeeuwsche omschrijvingen, en met verscheidene fouten welke hij bij de vertaling van Pagnin voegde, die zelve reeds met vele feilen behebt was. Philippus bood hem tot belooning voor zijnen arbeid een Bisdom aan; maar de even zoo godvruchtige als geleerde schrijver, bedankte voor dezen last, nam enkel een kommandeurschap van den heiligen Jacobus, en eenen post van kapellaan des konings aan. Hij overleed in 1598 te *Sevilla*, in den ouderdom van 71 jaren. Zijne werken handelen bijna alle over de heilige Schrift. Zijne 9 boeken over de *Joodsche oudheden*, *Leijden*, 1596 in 4.to worden het meest op prijs gesteld. Arias heeft ook het *Boek der Psalmen* in Latijnsche verzen berijmd, 1574, in 4.to Richard Simon heeft met vele vooringenomenheid over dezen schrijver gesproken; en hoewel vele zijner oordeelkundige aanmerkingen gegrond zijn, behoeft men zich echter niet aan het denkbeeld te houden, dat hij van deszelfs werken geeft.

Arias (Franciscus), een Jesuit van *Sevilla*, overleed in 1605, in den geur van heiligheid, 72 jaren oud zijnde. Zijne stichtelijke werken genoten de goedkeuring van den heiligen Franciscus van Sales, die het lezen derzelver in zijne *Inleiding tot een godvruchtig leven* zeer aanbeveelt. Dezelve zijn uit het Spaansch in het Latijn, Fransch en Italiaansch vertaald. — Er is nog een andere Arias (Alvarez) geweest, mede een Jesuit van Sevilla geboortig en in 1643 te *Rome* overleden. Hij had bij de societeit de eerste waardigheden waargenomen. Hij gaf verscheidene werken in het licht, een onder andere ten titel voerende: *Encomia ss. Eucharistiæ et B. Virginis Mariæ, ex sacra scriptura deprompta.*

Arias (Antonio Fernandez), een zeer beroemde Spaansche schilder. Hoewel vele beroemde kerk-schilderijën, alsmede de afbeeldsels der Spaansche koningen hun bestaan aan zijne kunst te danken hebben, zoo trof hem toch in zijnen ouderdom het lot van den beroemden Augsburger Bouwmeester Elias Holl; want hij verviel tot diepe armoede, en stierf in het gasthuis.

Aribert, zoon van Clo-

TARIUS, en broeder van DAGOBERT I, bevond zich alleen, in den ouderdom van 14 jaren, bij zijn' vader toen deze overleed! hij had zich wel van de schatten der kroon meester kunnen maken, en zich doen zalven; maar tot zulk een waagstuk te jong, zag hij den schepter in de handen zijns broeders, die de meeste overhaasting in het werk gesteld had, en daardoor al de ontwerpen van zijnen mededinger voorkwam. DAGOBERT stond aan ARIBERT een gedeelte des rijks af, en deze kwam den zetel van zijn bestuur naar *Toulouse* overbrengen, alwaar hij zich deed zalven. Maar hij stierf twee jaren daarna, eenen zoon nalatende, die hem kort daarna in het graf volgde: DAGOBERT aan wien, zoo als men weet, de misdaden weinig kostten, bleef in dit geval niet buiten verdenking. Hetgene wat Pater VAISSETTE van de beide andere zonen van ARIBERT zegt, die de stamvaders van twee doorluchtige familiën in *Languedoc* zouden zijn geweest, is geheel van waarschijnlijkheid ontbloot; hoe is het in de daad ook mogelijk, dat een jonge vorst in den ouderdom van 16 jaren overleden, drie kinderen heeft kunnen nalaten?

ARIBERT I., koning der Longobarden, zoon des hertogs van *Asti*; een Beijer van geboorte, werd in 653, als opvolger van RADOALD, tot hoofd der Longobarden verkozen. Hij was de eerste, die den Catholijken godsdienst op den troon plaatste, en het Arianismus geheel verbande. Hij overleed in 661, na zijne staten tusschen zijne beide zonen PERARHITES en GODEBERT verdeeld te hebben.

ARIBERT II., Koning der Longobarden, was de zoon van RAGIMBERT, hertog van *Turin*, die na den Longobardischen schepter in 700 overweldigd te hebben, zijnen zoon mede in het bestuur aannam, en kort daarna overleed. Hij deed den door zijnen vader onttroonden Koning LUITBERT sterven, en oefende gruwelijke wreedheden uit tegen de vrouw en de kinderen van ANSPRAUD, voogd van dien koning. Hij gaf aan de Roomsche Kerk de goederen terug, die haar in de *Cottische Alpen* hadden toebehoord, bestuurde zijne staten in vrede, en beoefende met eenen buitengewonen ijver de regeringsregelen. Men zegt, dat hij bij nacht vermomd uitging, en zich, om te zien hoe zijne officieren zich van hunnen pligt kweten, onder zijne onderdanen mengde. In vrede genoot hij de vruchten van zijn bestuur, toen ANSPRAUD in 712 in

Lombardyë viel. ARIBERT, van zijne soldaten verlaten, wierp zich, om zwemmende te ontsnappen, in de *Tesin*, maar het gewigt des gouds, waarmede hij belast was, was de oorzaak van zijnen ondergang, hij verdronk; maar zijn lijk werd uit de rivier opgehaald en te *Pavia* begraven.

ARIBON; eerste Abt van het klooster *Schlechdorf* in *Beijeren*, welks stichting in het jaar 753 wordt gesteld, werd in het jaar 760 op den stoel van *Freisingen* geplaatst, en overleed in 783. Wij hebben van hem: 1.° *Leven van den heiligen EMMERANUS*, door SURIUS in het licht gegeven; in het derde deel van den *Thesaurus*, door CANISIUS komt hetzelve ook voor. — 2.° *Leven van den heiligen CORBINIANUS*, eersten Bisschop van *Freisingen*, door SURIUS uitgegeven, en in het derde deel der *Actes* van MABILLON geplaatst.

ARIBON, Aartsbisschop van *Menz*, bloeide in de elfde eeuw, en was Aartskapellaan van Keizer HENDRIK III. Hij kroonde Keizer KOENRAAD II. in 1024. Hij was een groote ijveraar voor de kerkelijke tucht. Er bestaan verscheidene werken van hem, onder andere *Commentariën* over de 15 Graduaal-psalmen, aan BERNO, Abt van *Richemon* opgedragen. Deze Aartsbisschop overleed den 13 April van het jaar 1031.

ARIEH (JAKOB JUDA) Rabbijn der Amsterdamsche Synagoge, meer bekend onder den naam van *LEO van Modena*, was de zoon van ISAAK, Rabbijn van *Venetië*, en Rector der synagoge. Hij is de steller eener geleerde *Beschrijving der veldhut*. Er bestaan verscheidene uitgaven van in 4.to in het Spaansch, Hebreeuwsch, Nederduitsch en Latijn. Deze Jood bloeide in de zeventiende eeuw en overleed in 1654.

ARIGE of AROY (*Heilige*), zoon van APOCRASIUS en SEMPRONIA, beide door hunne geboorte onderscheiden, werd in 579, na de afzetting van SAGITTARIUS, tot Bisschop van *Gop* verheven. In 598 deed hij, om de graven der heilige Apostelen te bezoeken, eene reis naar *Rome*, en werd door den heiligen GREGORIUS, die toenmaals den stoel van den Heiligen PETRUS bekleedde, met zeer vele onderscheiding ontvangen. Deze beide groote mannen vereenigden zich met elkander door de banden der naauwste vriendschap; zij konden elkander niet verlaten, zonder tranen te storten, en zij troostten zich enkel door de hoop, van zich weldra weder met elkan-

der in den Hemel vereenigd te zien. De heilige Gregorius schreef verscheidene brieven aan den heiligen Arige, en verleende hem de vrijheid, welke hij hem voor zich en voor zijnen eersten Diaken gevraagd had, om namelijk den *Dalmatiek* te dragen, waarvan het gebruik in dien tijd nog niet gewoon was. De heilige Arige leefde niet lang na zijne terugkomst uit *Rome*: het juiste tijdstip van zijnen dood is onbekend. Het algemeenste gevoelen is, dat hij den 1 Mei 604, in den ouderdom van 69 jaren overleed. Toen hij zijn einde voelde naderen, liet hij zich voor het altaar van den heiligen Eusebius brengen; zich daar op asch geplaatst hebbende, ontving hij de teerspijs van het Ligchaam en Bloed van J. C. die hem door Isicius, Bisschop van *Grenoble* werd toegediend. In verscheidene *Martyrologiën*, vindt men zijn' naam op den 1 Mei; en het is ook op dien dag, dat hij in *Provence* en in *Dauphiné* vereerd wordt.

Arimanes, eene door de Perzers aangebedene Godheid, en volgens de leer van Zoroaster, de bron van alle kwaad, zoo als Oromazes de bron van alle goed was. Het is waarschijnlijk hiervandaan, dat de Manicheërs de beide grondbeginselen ontleend hebben.

Arimazes, vorst van een gedeelte van *Sogdiana*, sloot zich, om aan de wapenen van Alexander *den Groote* te ontsnappen, in een kasteel op, dat op de punt eener rots gebouwd was. Toen deze vorst hem had opgeëischt, om zich over te geven, liet Arimazes hem vragen: *of hij kon vliegen?* Nadat Alexander zich van het kasteel had meester gemaakt, liet hij Arimazes en zijne soldaten ophangen. Arianus, die hierin met Quintus-Curtius verschilt, zegt enkel dat het kasteel zich in het jaar 328 vóór J. C. overgaf.

Aringhi. — Zie Bosio.

Ariobarzanes I., Koning van *Cappadocië*, werd in het jaar 91 voor J. C. door de Cappadociërs verkozen; zulks geschiedde echter onder het goedvinden der Romeinen, die hun de vrijheid hadden aangeboden, waarmede zij zich, zoo als zij zeiden, niet wel konden behelpen. Hij werd uit zijn rijk verjaagd, door Tigranes, Koning van *Armenië*, maar Pompeius herstelde hem in het jaar 66 vóór J. C. Eenige jaren later legde hij ten gunste van zijnen zoon, Ariobarzanes II., de kroon neder. Deze vorst werd ongelukkiglijk in de burgeroorlogen gewikkeld, welke het Oosten na den dood van Cæsar beroerden. Cas-

sius liet hem in zijne staten overrompelen, die geplunderd werden, en op bevel van denzelfden Cassius, werd hij in het jaar 42 vóór J. C. gedood. Cicero spreekt in zijne schoone rede: *pro lege manilia* met vele belangstelling over hem, als over eenen getrouwen bondgenoot van het Romeinsche volk.

Ariobarzanes, landvoogd van *Persidië* voor Darius, dreef Alexander terug, en belette hem den intogt in zijn gewest; maar daar deze vorst zich door eenen herder, die het land kende, had doen geleiden, zoo overrompelde hij Ariobarzanes, die, na verslagen te zijn, naar *Persepolis*, de hoofdstad zijner landvoogdij wilde trekken; maar de inwoners sloten voor hem de poorten derzelve, waardoor hij verpligt was tegen den vijand terug te keeren, denzelven slag te leveren, in welken hij in het jaar 330 vóór J. C. met de wapens in de hand sneuvelde.

Arion, een Grieksch toonkunstenaar en dichter, werd op het eiland *Lesbos* geboren, en bloeide in het jaar 626 vóór J. C. Men zegt dat hij de uitvinder van het drinklied was, en dat hij in de liergedichten uitmunte. Periander, Koning van *Corinthe* telde hem langen tijd onder zijne hovelingen. Van daar stak de muzikale dichter naar *Italië* en *Sicilië* over, alwaar hij zich verrijkte en besloot van zijne verkregene schatten in zijn vaderland gebruik te gaan maken. Toen de matrozen van het schip, hetwelk hij bestegen had, hem wilden uitplunderen, stortte hij zich, zegt men, in de zee; en een dolfijn door de bekoorlijke toonen zijner lier uitgelokt, droeg hem tot aan de kaap *Tenare* op zijnen rug. Periander, tot wien de toonkunstenaar de wijk nam, deed de matrozen sterven, en rigtte ter eere van den dolfijn, die Arion gered had, een gedenkteeken op.

Ariosto (Lodovico) werd den 8 September 1474 uit eene adellijke familie te *Reggio* geboren. Zijn vader, die langen tijd in dienst van Hercules I. geweest was, werd door dien Hertog tot regter der eerste regtbank van *Ferrare* benoemd. Lodovico, de oudste van tien kinderen, toonde reeds vroegtijdig zijne talenten voor de dichtkunde. Hij behaagde aan den Kardinaal Hippolytus d'Este; maar daar hij, om zijne zwakke gezondheid, geweigerd had, denzelven in 1518 in *Hongarije* te vergezellen, verloor hij de bescherming des Kardinaals. Zijn broeder Alfonsus I., Hertog van *Ferrare*, riep hem aan zijn hof, be-

noemde hem tot zijnen edelman, en maakte hem deelgenoot in al zijne uitspanningen. Zijn onderhoud was een uitstekend genoegen voor dien vorst. Ariosto was de Latijnsche taal volkomen meester; maar bij verkiezing schreef hij in het Italiaansch. De Kardinaal Bembo, wilde hem bewegen, die taal niet meer te gebruiken; hij stelde hem voor, dát het roemrijker voor hem zoude zijn in het Latijn te schrijven, eene taal die welluidender en woordenrijker is: *Liever wil ik*, antwoordde hem Ariosto, *de eerste der Italiaansche, dan de tweede der Latijnsche schrijvers zijn.* Deze dichter had te *Ferrare* een huis gebouwd, en er eenen tuin bijgevoegd, alwaar hij overwegingen en dichtstukken maakte. In dit huis heerschte de eenvoudigheid van eenen wijze. Boven den ingang van het huis had hij de volgende dichtregels doen plaatsen:

» *Parva, sed apta mihi, sed nulli obnoxia, sed non*
Sordida, parta meo sed tamen aere domus."

Men vraagde hem, waarom hij het niet prachtiger had gemaakt, hij, die op zulk eene voortreffelijke wijze in zijnen Roeland, zoo vele prachtige paleizen, schoone overdekte galerijen, en aangename fonteinen had beschreven? Hij antwoordde, *dat men veel spoediger en gemakkelijker woorden dan steenen verzamelde.* Zijne regtschapenheid en braafheid waren zoo zeer bekend, dat een oude Priester, die drie of vier rijke kerkelijke inkomsten bezat, en beducht was van door eenigen dergene, die op zijne nalatenschappen wachtten, vergeven te zullen worden, Ariosto boven al zijne vrienden en bloedverwanten verkoos, om met hem te wonen. Ariosto, wiens gezondheid zeer zwak en wankelbaar was zag zich dikwerf verpligt zijne toevlugt tot de geneeskunde te nemen. Hij overleed den 6 Junij 1533 in den ouderdom van 58 jaren, na zich door zijne hekeldichten, blijspelen, klinkdichten, madrigalen, balladen, liederen; en vooral door zijn gedicht: *de Razende* Roeland (*Orlando furioso*) beroemd te hebben gemaakt. Ten opzigte van het laatste dichtstuk hebben zich de lofspraak en de hekeling beide uitgeput: » Indien men," zegt een schrandere geest, » de *Odyssea* van Homerus, met den Roeland van Ariosto in de weegschaal wil leggen, heeft het Italiaansch in alle opzigten een overgewigt. Beide zijn met dezelfde gebreken behebt, met eene overdrevene verbeeldingskracht namelijk, en al te romaneske schilderingen; Ariosto heeft deze gebreken weder goed gemaakt, door zinspelingen vol waarheid,

door gegronde en fijne hekelingen, door de bevalligheden van het kluchtige, dat onophoudelijk op geduchte trekken volgt, eindelijk door zoo menigvuldige en verscheidene schoonheden, dat hij het geheim heeft gevonden, om een bewonderenswaardig gedrocht daartestellen." De groote begaafdheid van Ariosto is die gemakkelijkheid om beurtelings van het ernstige tot het koddige, en van het korstwijlige tot het verhevene overtegaan. De dichters van zijnen tijd putten hunne verdichtselen uit de riddergeschiedenissen en romans, van daar die bijverdichtselen (*episoden*), die met het hoofdonderwerp in geen verband staan, die fabels, waarvan het wonderlijke den lezer moet doen walgen. Men heeft van hem gezegd, *dat hij wel sprak, maar kwalijk dacht;* en men heeft zulks moeten zeggen. Ook heeft men gezegd, dat het graf van Roland in het *Verlost Jeruzalem* was, en zulks is waar; want de roem van Ariosto is merkelijk verminderd, sedert dat Tasso de aandacht der Italiaansche letterkundigen tot zich getrokken heeft. De geest hunner werken is, wel is waar, zeer verschillend, en schijnt niet in vergelijking gebragt te kunnen worden; maar zelfs daarom heeft Ariosto, die zich in het boertachtige onderscheidde; het veld moeten ruimen, aan dengenen, die met de dichterlijke begaafdheid, deftigheid en rede paarde. Men zegt, dat de Kardinaal d'Este, aan wien hij zijn gedicht opdroeg, hem al lagchende zeide: *Dove diavolo messer Ludovico, avete pigliato tante coglionerie?* (Wat drommel, Meester Lodewijk! waar hebt gij al die zotternijën van daan gehaald.) La Fontaine heeft er eenige vertelsels uit ontleend. De gedrochtelijke vermenging van het heilige en ongewijde, die hij de vermetelheid had in zijne werken te brengen, de geringe eerbied, dien hij voor de betamelijkheid en de zeden aan den dag legt, zullen de weldenkenden dezelve nimmer doen lezen. Ariosto was gedurende eenigen tijd, met het bestuur eener Apenijnsche provincie belast geweest, welke aan het muiten was geslagen, en welke door bandieten en struikroovers onveilig werden gemaakt. Ariosto herstelde alom de orde; hij verkreeg in het geheele gewest eenen grooten invloed op de geesten, en bijzonder op die dieven. Op eenen zekeren dag, dat de dichterlijke landvoogd, dieper in gedachten verzonken, dan naar gewoonte, in zijnen nachtrok het kasteel had verlaten, waarin hij zijn verblijf hield, geheurde het, dat hij in hunne handen viel. Een hunner

erkende hem, en waarschouwde zijne makkers, dat hij de *Signor* Ariosto was. Bij den naam van Ariosto, van den schrijver des gedichts *Orlando furioso*, vielen al de struikroovers aan zijne voeten neder, en bragten hem naar het kasteel terug, terwijl zij hem zeiden, dat de hoedanigheid van dichter hun in zijnen persoon, den titel van landvoogd deed eerbiedigen. De meest-gezochte uitgave van *de Razende Roeland* in het Italiaansch, is die van *Venetië*, in fol. 1584, met de aanteekeningen van Ruscelli, en de platen van Porro. Men heeft al de werken van Ariosto in 2 deelen in fol. vereenigd, *Venetië*, 1730.

Ariosto (Alexander) religieus der orde van den heiligen Franciscus, leefde in het begin der zestiende eeuw en liet te *Parijs* in het jaar 1514, ten dienste der Biechtvaders en zielzorgers een werk over de gewetenszaken drukken, ten titel voerende *Interrogatorium pro animabus regendis*, in 1540 te *Lyon* en in 1579 te *Brescia* in *Italië*, onder dezen titel herdrukt: *Enchiridion, seu Summa confessariorum.*

Ariovist, koning der Sueven in *Germanië*, werd door Julius Cæsar, in het jaar 58 vóór J. C. verslagen. Twee zijner vrouwen kwamen op de vlugt om het leven, en van de beide dochters, die hij had, werd de eene gedood, en de andere gevangen genomen. Hem ontbrak noch krijgsbeleid noch moed, maar hij bezat eene fier- en trotschheid, die hem zeer nadeelig was.

Aristagoras, een Spartaansche veldheer, maakte zich door zijne dapperheid beroemd. Toen Antipater luitenant van Alexander in 330 vóór J. C. de Lacedemoniërs verslagen, en hunnen koning Agis gedood had, hoorde Aristagoras eenen man uitroepen: » Ongelukkige Spartanen, gij zult dus de slaven der Macedoniërs worden?" Waarop hij met nadruk antwoordde: » Wel hoe! zou dan de overwinnaar den Lacedemoniërs kunnen beletten, om al strijdende voor hun vaderland, door eenen schoonen dood aan de slavernij te ontsnappen?"

Aristagoras, Landvoogd van *Milete* voor Darius, deed, daar hij zich aan de magt van zijnen meester wilde onttrekken, vruchtelooze pogingen, om den Spartanen de wapenen te doen opvatten. De Atheners en andere Grieken haalde hij tot datgene over, waartoe hij de Lacedemoniërs niet had kunnen bewegen. Men gaf hem

25 schepen, met welke hij landingen deed op het vijandelijke grondgebied, *Sardes* innam en verbrandde. De koning Darius, op dezen verrader vertoornd, beval, dat men hem dagelijks zoude te binnen brengen, dat hij eene onregtvaardigheid te wreken had. De Perzische veldheeren tastten de muitelingen aan; en sloegen dezelve in verschillende gevechten, Aristagoras kon zich weder inscheepen, nam de wijk naar *Thracië* alwaar hij in het jaar 498 vóór J. C. gedood werd.

Aristander, een beruchte waarzegger, was van *Telmese*, eene stad in *Lycië* geboortig; hij oefende zijne kunst uit aan het hof van Philippus van *Macedonië* en later aan dat van Alexander *den Groote*, bij wien hij zich door de vlijendste voorzeggingen bemind maakte. Philippus droomde, dat hij op den buik der koningin een zegel plaatste, waarop het afbeeldsel van eenen leeuw geëtst was; de waarzeggende hoveling liet niet na om te beweren, dat deze droom te kennen gaf, dat de koningin van eenen zoon zoude bevallen, die met den moed eens leeuws zoude bezield zijn. In een gevecht tegen de Perzers, deed Aristander aan de troepen een' arend opmerken, die boven het hoofd van Alexander zweefde; dit gelukkige teeken bemoedigde de soldaten en was den voorzegger zeer voordeelig.

Aristarchus, van *Samos*, een sterrekundige, die in het jaar 264 vóór J. C. bloeide, is een der eersten, welke beweerd hebben, dat de aarde om haar middelpunt draait, en jaarlijks eenen cirkel rondom de zon beschrijft. Maar dit stelsel was onvolkomen, zonder zamenhang, noch bewijs. Nicolaas de Cusa, Copernicus, Galileï, Descartes, Newton, hebben zulks door hunne bewijsgronden beurtelings gestaafd. Men zegt, dat hij eenen zonnewijzer uitvond; maar het is zeker, dat deze uitvinding in het algemeen veel ouder is (Zie Ezechias). Men heeft van hem eene *Verhandeling over de grootheid en den afstand der zon en der Maan*, te *Pesaro*, 1572 in 4.to uitgegeven, in het latijn vertaald, en met aanteekeningen vermeerderd door Frederik Commandin; men vindt dezelve in het 3.e deel der *Werken van Wallis*, *Oxford*, 1695 tot 1699. Het *wereldstelsel*, dat onder zijnen naam is in het licht gekomen, is van Roberval.

Aristarchus van *Samothracia*, een beroemde Grieksche spraakkenner, was de onderwijzer des zoons van Ptolemeus-Philometor, en werd in het jaar 160 vóór J. C.

geboren. Hij gaf negen boeken met *verbeteringen* in het licht op den *Illias* van Homerus, op Pindarus, op Aratus en vele andere dichters. Hij onderzocht vooral de werken van Homerus, met eene ongelooflijke, maar welligt al te strenge naauwkeurigheid; want zoodra een vers hem niet behaagde, behandelde hij het als onderschoven. Men gelooft, dat hij het is, die den *Illias* en de *Odyssea* in zoo vele boeken verdeelde als er letters in het alphabet zijn. Horatius geeft in zijne *Ars poetica*, een zeer gunstig denkbeeld van zijne critiek; hij noemt hem een regtschapen en voorzigtig man, die de waarheid boven de vleijerij verkiest:

Vir bonus ac prudens versus reprehendet inertes
Culpabit duros, etc.
Fiet Aristarchus; nec dicet cur ego amicum
Offendam in nugis?

Hij overleed op het eiland *Cyprus*, aan de gevolgen eener waterzucht, in den ouderdom van 72 jaren. Van deze kwaal niet kunnende genezen, verkoos hij den hongerdood te sterven. Men heeft zijnen naam aan scherpzinnige en gestrenge kunstregters gegeven.

Aristarchus, leerling en medegezel van den heiligen Paulus, woonde schoon hij een jood van geboorte was, te *Thessalonika*. Hij vergezelde dien Apostel naar *Efeze*, en bleef bij hem, gedurende de twee jaren, die hij er vertoefde, gezamenlijk de gevaren en werkzaamheden aan het Apostolaat verbonden, met hem deelende. In het oproer, dat een goudsmid dier stad, over het standbeeld van Diana verwekte, was hij met Caïus bijna omgekomen. Hij verliet *Efeze* met den heiligen Paulus, en vergezelde hem naar *Corinthe*. Ook volgde hij hem nog op de reis naar *Jeruzalem*, en ging met hem scheep, toen hij in het jaar 60 naar *Rome* werd vervoerd. De heilige Paulus aan de Colossensers schrijvende, betuigt, dat hij met hem was, en noemt hem den medegezel zijner gevangenschap, *concaptivus meus*. Men weet niet, wat er van hem, na den dood van den heiligen Paulus is geworden. De Grieken vereeren hem, onder den titel van Apostel en Martelaar, den 14 April, en de Latijnen maken op den 4 Augustus gewag van hem. (Zie *Handelingen der Apostelen* XIX. XX. en XXVII. — *Brief aan Philemon*, 24. — *Coloss.* IV. 10.)

Aristarchus, een tijdrekenaar, die eenen geschiedkundigen brief der stad *Athene* en van datgene, wat de Apostelen er verrigtten, schreef. Hilduinus haalt

denzelven aan, in den brief aan LODEWIJK *den Zachtmoedige*, die hem aanraadde het leven van den heiligen DIONYSIUS te schrijven. Sommige schrijvers zijn van gevoelen geweest (men weet niet op welken grond), dat hij wel dezelfde als de in het vorige artikel vermelde zou kunnen zijn geweest. — Het door HILDUINUS aan ARISTARCHUS toegeschreven werk, is zeker een ondergeschoven stuk.

ARISTENETUS, een Griekse schrijver uit de vijfde eeuw, kwam in eene aardbeving, die de stad *Nicomedia* verwoestte, om het leven. Er bestaan van hem zeer geestige brieven, *Parijs* 1610, in 8.vo, die mede in het Fransch vertaald zijn.

ARISTEUS, zoon van APOLLO en de Nimf CYRENA leerde van de Nimfen de kunst, om de melk te stremmen, de olijfboomen aantekweeken, bijenkorven te vervaardigen, en dezelve te onderhouden. Hij huwde met AUTONOË, dochter van CADMUS, bij wie hij ACTEON verwekte, die op de jagt door zijne eigene honden verscheurd werd. Na den dood van dien zoon, begaf hij zich naar het eiland *Cos*; van daar naar *Sardinië*, dat hij het eerst beschaafde, en waar hij zijne geheimen bekend maakte, en eindelijk naar *Thracië*; waar BACCHUS hem in de geheimen zijner feesten opnam. Daarna werd ARISTEUS op EURYDICE, de vrouw van ORPHEUS verliefd; bij het ontvlugten zijner vervolgingen, werd zij door eene slang gestoken, hetwelk haar den dood veroorzaakte. Om zich op ARISTEUS te wreken, doodden de Nimfen zijne bijen; maar, nadat hij deze godheden, door het offeren van eenige stieren bevredigd had, kreeg hij het verlorene terug. Het verhaal dezer fabelkundige geschiedenis, in het 4.e boek der Landgedichten, is een der schoonste stukken van VIRGILIUS. De goden plaatsten hem onder de sterren, en hij werd de *Aquarius* van den dierenriem genoemd.

ARISTEUS, de *Proconesiër*, een Grieksch geschiedschrijver en dichter, bloeide ten tijde van CYRUS en CROESUS, omtrent het jaar 556 vóór J. C. Men schrijft hem een heldendicht toe in drie boeken over den oorlog der Arimaspers of Noordsche Scyten. Dit werk is verloren geraakt. LONGINUS haalt, in zijne *Verhandeling over het verhevene*, zes dichtregels uit hetzelve aan, en TZETZES zes andere. ARISTEUS heeft ook nog een prozaïsch werk over

de geslachten of de afkomst der goden geschreven. Dit werk is niet tot ons gekomen, en zulks is meer te betreuren dan zijne gedichten.

ARISTEUS, door PAPPUS *den Oude* bijgenaamd, leefde ten tijde van ALEXANDER *den Groote*. EUCLIDES koesterde zoo vele achting en vriendschap voor hem, dat hij nooit over een onderwerp wilde schrijven, hetwelk zijn vriend behandeld had, uit vreeze van daardoor deszelfs roem te zullen benadeelen. Men had van hem twee werken, die over de hoogere meetkunde handelden; maar de vernielende tijd heeft er de nakomelingschap van beroofd.

ARISTEUS, een officier van PTOLOMEUS PHILADELPHUS, koning van *Egypte*, was van Joodsche afkomst. Deze vorst zond hem naar den Hoogenpriester ELEAZAR, ten einde hem geleerden te vragen, om de wet der Joden uit het Hebreeuwsch in het Grieksch te vertalen. ELEAZAR koos er 72, zes uit elken stam, die de vertaling, *der zeventigen* genaamd, vervaardigden. Men wil, dat ARISTEUS de geschiedenis dezer vertaling zamenstelde. Er bestaat er wel is waar eene, die zijnen naam draagt, maar het is moeijelijk te beslissen in hoe verre dezelve geloof verdient. BELLARMINUS, LA BIGNE, en sommige anderen zijn van gevoelen geweest, dat het dezelfde was, welke door de heilige HIERONYMUS, EUSEBIUS en TERTULLIANUS werd aangehaald; maar LODEWIJK VIVES, ALFONSUS SALMERON, SCALIGER enz. twijfelen niet of het is een door eenigen Jood ondergeschoven stuk, en hieromtrent schijnt geen twijfel meer te bestaan, nadat men hetgene, wat HENDRIK VAN VALOIS daarover in zijne aanteekeningen op EUSEBIUS zegt, gelezen heeft. Dezelve is onder dezen titel in het licht gegeven: *Historia de sanctæ scripturæ interpretibus Oxford*, 1692 in 8.vo en in den *Bijbel van Rome*, 1471, 2 deelen in fol. VAN DALEN heeft eene verhandeling over dit werk in het licht gegeven, *Amsterdam*, 1705 in 4.to Hij beweert, dat PTOLOMEUS enkel de vijf Boeken van MOZES liet vertalen, en dat de andere boeken, welke men in de vertaling *der zeventigen* vindt, door anderen zijn vertolkt geworden; maar dit gevoelen wordt tegengesproken door BONFRERIUS en andere geleerden. Wat hier ook van wezen moge deze zeer oude vertaling, te allen tijde door J. C. en de Apostelen gevolgd, heeft altijd met het Pentateucon hetzelfde gezag gehad. De heilige vaders hebben de vertaling *der zeventigen* beschouwd als een middel,

door de Voorzienigheid uitgekozen, om de natiën tot de prediking van het Evangelie voortebereiden, en men schrijft den vertalers gewoonlijk eene bijzondere ondersteuning des heiligen Geestes toe, hoewel de heilige HIERONYMUS over dezelve niet altijd te vreden is.

ARISTIDES, bijgenaamd *de Regtvaardige*, had de beroemde THEMISTOCLES te *Athene* tot mededinger. Deze beide mannen van hunne prilste jeugd af te zamen opgevoed, hadden zeer verschillende hoedanigheden; de eene, als men de voorstanders van ARISTIDES zal gelooven, behartigde het algemeene welzijn met alle oprégtheid en den meesten ijver; de andere daarentegen was listig vol bedrog en door eerzucht als het ware verteerd. Maar natuurlijker is het te gelooven, dat zij beide hetzelfde doel najaagden, namelijk: het opperste gezag, doch, volgens verschillende, naar hunne inborst afgemetene wegen. ARISTIDES zou zijnen mededinger van het bestuur hebben willen verwijderen, maar hij werd zelf in het jaar 483 vóór J. C. door het *Ostracismus* (Schelpengeregt) tot de ballingschap veroordeeld. De Athenërs, een zoowel in zijnen haat als in zijne verkleefdheid onbestendig en overdreven volk (zie PERICLES, SOCRATES, ANYTUS enz.) riepen hem eenigen tijd daarna met de overige bannelingen terug. Hij spoorde de Grieken aan, om zich tegen de Perzers te vereenigen en onderscheidde zich in de veldslagen van *Marathon*, *Salamis*, en *Platea*. Hij liet eene krijgskas oprigten, ten einde den oorlog te kunnen goed maken. De belangeloosheid en onpartijdigheid, waarmede hij de bij deze gelegenheid opgelegde belasting invorderde deed zijn bestuur met den naam van *gulden eeuw* bestempelen. Hij stierf zoo arm, dat de republiek verpligt was, zijne lijkstatie te bekostigen, zijne dochters uittehuwen en zijnen zoon met eenige goederen te begiftigen. LYSIMACHUS, de zoon van eene zijner dochters, won zijn bestaan met op de hoeken van de straten de droomen te verklaren. De bijnaam van *regtvaardige* werd hem dikwerf reeds bij zijn leven gegeven. Maar om deze soort van titels wel te beoordeelen moet men zich onophoudelijk den staat te binnen brengen, waarin de regtvaardigheid en al de overige deugden bij ijdele en bedorvene natiën waren. De man, die zich slechts eenigzins, al ware het ook maar in schijn, voor de ondeugden der menigte wachtte, ging voor een

wonder van wijsheid door. THEOPHRASTES verzekert, dat ARISTIDES, wanneer de staatkunde zulks eischte, noch regtvaardigheid noch deugd meer kende; dat hij de Atheners van den eed van getrouwheid ontsloeg, en geheel alleen den meineed des volks op zich nam. Hij maakte het zich tot pligt, en tot eenen vasten stelregel om zich tegen de raadgevingen van THEMISTOCLES te verzetten, dan zelfs wanneer zij van een algemeen erkend nut waren, en hij haatte hem zoo zeer, dat hij durfde zeggen, dat het met de republiek gedaan was, indien hij niet in eenen afgrond gestort werd. Deze haat, die der rust der Atheners zoo noodlottig was, nam, volgens sommigen, zijnen oorsprong in eene mededingende liefde, en niet in eene vaderlandsche geestdrift. — Zie COLLIUS, LUCIANUS, MARCUS AURELIUS, SENECA, SOLON, SOCRATES, TRAJANUS, ZENO enz.

ARISTIDES van *Milete*, een geschiedschrijver, maakte zich beroemd door zijne *Milesiaken*, romaneske en dikwerf losbandige verhalen. APULEUS, schrijver van den gulden ezel, berigt in zijne voorrede, dat hij verhalen volgens de *milesiaken* wil leveren; het welk ten bewijze verstrekt, dat het werk van ARISTIDES met roem bekend was. PLUTARCHUS haalt hem in zijne kleine vergelijkingen dikwerf aan.

ARISTIDES (*Heilige*) een Athener en wijsgeer leefde in de tweede eeuw. Christen geworden zijnde veranderde hij zijn beroep niet, maar deed de wijsbegeerte ter staving van het Evangelie van J. C. dienen; want hij vervaardigde voor de Christenen een uitmuntend *verdedigings geschrift*, dat hij aan keizer HADRIANUS, toen deze vorst te *Athene* was, in het jaar 125 aanbood. Hetzelve bragt al het uitwerkzel niet te weeg, dat men er van verwacht had, maar het verzachtte ten minste de gestrenge *besluiten*, die tegen de Christenen genomen waren. De heilige HIERONYMUS zegt, dat men dit werk nog in zijnen tijd zag, en EUSEBIUS maakt in het 4.de boek 3.de en 5.de hoofdeel zijner geschiedenis gewag van hetzelve. De oude zoowel als de latere schrijvers der martelaarsboeken stellen de gedachtenis van dien Heilige op den 31 Augustus.

ARISTIDES (ÆLIUS) een grieksch redenaar, en priester van JUPITER, in het jaar 129 der Christelijke tijdrekening te *Hadriani* in *Mysië* geboren, nam den bijnaam van THEODORUS, dat is, *Genade of Gave Gods* aan, tot gedachtenis eener genezing, welke hij

had ondervonden, en die hij bovennatuurlijk waande. De grootste meesters gaven hem lessen in de welsprekendheid, en hij bragt zijn geheele leven door met redevoeringen te houden en te reizen. Toen *Smyrna* door eene aardbeving verwoest werd, schreef hij aan MARCUS AURELIUS eenen zoo aandoenlijken brief, dat die vorst oogenblikkelijk bevel, de stad weder optebouwen. De dankbare inwoners rigtten ter eere van ARISTIDES een standbeeld op. Hij overleed in zijn vaderland in den ouderdom van 60 jaren. Er bestaan van hem Prozaïsche lofzangen ter eere der goden en helden, lof- lijk- en verdedigingsreden, redevoeringen, waarin hij het voor en het tegen verdedigt. SAMUEL JEPP, een geleerd Engelsch geneesheer, heeft er eene uitmuntende Grieksche en Latijnsche uitgave in twee deelen in 4.to, *Oxford*, 1722 — 1730, van in het licht gegeven; deze uitgave is met zeer schrandere aanteekeningen verrijkt, grootendeels ontleend uit CAMER, PAULMIER, SPANHEIM, NORMANN, TRISTAN, LEFEVRE, LODEWIJK BAR, doch waarbij de uitgever, ook de zijne heeft gevoegd.

ARISTIDES, een Thebaansch schilder, was de eerste, zegt men, die de aandoeningen der ziel en de hartstogten, die haar tot drijfveer verstrekken, op het doek bragt. PLINIUS, de natuurkenner zegt, dat ATTALUS tot 6000 *Sestertiussen*, voor een zijner schilderstukken bood, hij leefde ten tijde van APELLES, in het jaar 340 vóór J. C.

ARISTIPPUS van *Cyrene*, een leerling van SOCRATES, stichter der Cyrenaïsche sekte, verliet *Lybië*, om SOCRATES te *Athene* te gaan hooren. De grondslag zijner leer bestond hierin, dat de wellust het grootste heil van den mensch in het ondermaansche is. Zulk een gemakkelijke wijsgeer, kreeg vele aanhangers, de groote wereld beminde hem, DIONYSIUS *de Tiran*, zocht zijne vriendschap. Aan het hof van dien vorst bedekte hij den wijsgeerigen mantel met dien des hovelings. Met hem danste hij en dronk hij zich dronken. Hij deed uitspraak over al de schotels, en de koks ontvingen van hem de bevelen, omtrent de toebereiding en de keurigheid der spijzen. Door eene menigte kwinkslagen was zijn gezelschap zeer onderhoudend. DIONYSIUS *de Tiran* vraagde hem eens, waarom de wijsgeeren de deuren der Grooten belegerden, daar deze nooit bij de wijsgeeren gingen: *Het is*, antwoordde ARISTIPPUS, *omdat de wijs-*

geeren hunne behoeften kennen; en dat de Grooten met de hunne onbekend zijn. Anderen zeggen, dat hij hem eenvoudiger antwoordde: *Het is, omdat de geneesheeren gewoonlijk bij de zieken gaan.* Men ziet door deze antwoorden, dat de wijsgeeren, zelfs de *Epicuriers*, te allen tijde eene sterke *dosis* eigendunk en trotschheid hebben bezeten; te allen tijde hebben zij voor *onderwijzers van het menschelijke geslacht* willen gehouden worden. De ontucht van ARISTIPPUS evenaarde zijne ijdelheid, maar dezelve was aan zonderlinge onbestendigheden onderworpen. Op eenen zekeren dag gaf dezelfde vorst hem de keuze tusschen drie ontuchtige vrouwspersonen. De wijsgeer nam dezelve alle drie, zeggende: *Dat PARIS er zich niet beter bij bevonden had, ten gunste van eene godin, tegen twee andere godinnen uitspraak gedaan te hebben.* Hij geleidde haar vervolgens tot aan de deur en liet haar gaan. Iemand bespotte hem over zijnen omgang met LAÏS: *Het is waar*, zeide hij, *ik bezit haar; maar zij bezit mij niet.* Hij had hier in gelijk, wijl zijn hartstogt dagelijks van voorwerp veranderde, en LAÏS was niet zoo onbestendig als hij. De wijsgeeren van dien tijd, zoowel als die van den onzen, vinden vermaak elkander uittejouwen. *Indien* ARISTIPPUS, zeide de *Cynische* DIOGENES, *zich met groenten wist te vergenoegen, zou hij zich niet verlagen, om op eene lafhartige wijze de vorsten te vleijen. — Indien degene, die mij veroordeelt,* hernam ARISTIPPUS, *de vorsten wist te vleijen, zou hij zich niet met groenten te vreden stellen.* Toen men hem eens vraagde, wat de wijsbegeerte hem geleerd had, antwoordde hij: *om wel met iedereen te leven, en om niets te vreezen.* — Waarin zijn de wijsgeeren boven de gewone menschen verheven? — *Hierin*, zeide hij, *dat als er geene wetten waren, de gewone menschen juist zoo zouden leven, als de wijsgeeren doen;* eene groot-spraak, die niet ligt iemand bedriegen zal. Hij was gewoon te zeggen, » dat het beter was arm, dan onwetend te zijn, wijl de arme slechts door een weinig geld kan geholpen worden, in plaats, dat de weetniet nog geheel menschelijk moet gemaakt worden." Hij dacht er niet aan, dat de menschelijkheid veeleer de hoedanigheid der onwetenden, dan der pronkgeleerden is. Men zegt, dat hij de eerste was, die van zijne leerlingen belooningen eischte. Toen hij aan eenen vader vijftig drachma's voor het onderwijs van zijnen zoon had gevraagd, antwoordde deze man, *hoe, vijftig drachma's daar*

zou ik hem eenen slaaf voor kunnen koopen. — *Wel nu*, hernam de wijsgeer, *koopt hem dien, en gij zult er twee krijgen.* Hij leefde omtrent 400 jaren vóór J. C. Hij heeft geschied- en zedekundige werken zamengesteld, die wij niet meer bezitten, doch welker verlies waarschijnlijk niet zeer te betreuren is.

ARISTIPPUS, bijgenaamd *de Jonge*, klein-zoon van den voorgaande, werd in het jaar 364 vóór J. C. een der ijverigste verdedigers der sekte van zijnen grootvader. Deze sekte erkende als grondslag aller handelingen twee aandoeningen der ziel, de smart en het vermaak.

ARISTIPPUS, tiran van *Argos* leefde in de verschrikkingen, die het gevolg der tirannie zijn. Hoewel de deuren van zijn *appartement* door een groot aantal soldaten bewaakt werden, sloot hij dezelve des avonds echter met de grootste zorgvuldigheid; daarna beklom hij door middel eener ladder met zijne minnares eene afgelegene kamer: de moeder van het meisje nam dadelijk de ladder weg, sloot dezelve vast en kwam den volgenden dag, dezelve weder aan het luik plaatsen, om de gevangenen aftelaten. Ondanks al deze voorzorg werd ARISTIPPUS in het jaar 242 vóór J. C. door een' *Cretenser* vermoord.

ARISTO, in het jaar 560 vóór J. C. de opvolger zijns vaders AGASICLES, in het koningrijk van *Lacedemon*, is in PLUTARCHUS door zijne schrandere antwoorden bekend. Iemand hem gezegd hebbende, dat het de pligt eens koning was, zijnen vrienden wel en zijnen vijanden kwaad te doen; zoo antwoordde hij, » dat het den koning veel beter zoude passen zijne oude vrienden te ontzien, en zich uit zijne grootste vijanden, nieuwe vrienden te maken." Nadat hij vernomen had, dat men eene lofrede had gehouden op de Atheners, die al strijdende tegen de Lacedemoniërs gesneuveld waren, zeide hij: » Indien zij aldus de overwonnenen vereeren, welke eer verdienen dan de overwinnaars?" — Zijn zoon DEMARATES was zijn opvolger.

ARISTO, van het eiland *Chio*, bijgenaamd *Sirenus*, een leerling van ZENO, verliet zijnen eersten meester, wiens gestrenge stoïsche grondbeginselen hem hadden afgeschrikt, en verbond zich met PALEMON, wiens zedeleer zeer wel met zijnen zachten aard strookte. Hij vormde zich eene bijzondere leer: hij zeide, dat een wijze, volmaakt wel naar

een tooneelspeler gelijkt, die den rol van koning en slaaf even gemakkelijk uitvoert. Het hoogste goed was, volgens hem, de onverschilligheid voor alles, wat tusschen de deugd en de ondeugd is. Op eene schrandere wijze vergeleek hij de vertoogen der redenaars, met de spinnewebben, die, hoewel zeer kunstig gemaakt, echter nutteloos zijn. Hij verwierp de redeneerkunde, wijl dezelve, zoo als hij zeide, zonder doel was; en de natuurkunde, omdat zij onze geestvermogens te boven gaat. Hoewel hij de zedeleer niet geheel verwierp; maakte hij er toch eene niet veel beteekenende zaak van. Hij erkende slechts eene enkele deugd, die hij gezondheid noemde, en met welke al de overige in verband moesten worden gebragt. Ook eindigt hij, na met de wijsbegeerte begonnen te zijn, met den wellust: het algemeene lot dergene, die slechts uit opgeblazenheid, en om het ijdele vermaak van welluidende grondbeginselen uit te bazuinen, wijsgeeren zijn. Hij bloeide omtrent het jaar 236 vóór J. C. Men zegt dat hij zeer kaal was, hetwelk hem den bijnaam van *Phalantus* deed geven; en dat de kracht der zonnestralen op zijn kaal hoofd, de oorzaak van zijnen dood was.

Aristo (Titus), een Romeinsch regtsgeleerde, onder de regering van Trajanus; zocht de belooning der deugd in de deugd zelve. Hetwelk eene soort van ongerijmdheid is, want de deugd moet een van haar zelve verschillend grondbeginsel, en eenen van haar verschillenden beweeggrond hebben. Door eene langdurige ziekte aangetast, verzocht hij zijne vrienden den geneesheeren te vragen, of hij aan den dood zou kunnen ontsnappen, hun tevens verklarende, dat, indien hem geene hoop meer overbleef, hij zich zelven van het leven zoude berooven; maar dat, indien zijne kwaal niet ongeneeslijk was, hij besloten had te lijden, en voor zijne vrouw, zijne dochter en zijne vrienden te leven. Plinius *de Jonge* zwaait hem grooten lof toe; maar al kon men hem enkel de zwakheid van den zelfmoord te last leggen, zoo zou zulks nog voldoende zijn, om dien lof niet voetstoots aantenemen.

Aristobulus I., bijgenaamd *Philellen*, koning der Joden, en oudste zoon van Joannes Hircanus, vorst en Hooge-Priester der Joden, volgde zijnen vader in het jaar 104 vóór J. C. op, en voegde de koninklijke diadeem bij den Hooge-priesterlijken tulband. Bij het leven zijns vaders voerde hij het bevel in het beleg van *Samarië*, en versloeg de troepen van Antiochus *de Cizicenier*. Het vorstendom *Juda*

daarna in een koningrijk veranderd hebbende, verbond hij zijnen broeder ANTIGONUS aan de kroon, deed de drie andere met zijne moeder (die hij den hongerdood deed sterven) in de gevangenis opsluiten; en ten overmaat van goddeloosheid, liet hij ook ANTIGONUS, tegen wien hij eenige verdenking had opgevat, om het leven brengen, en stierf zelf van verdriet in het eerste jaar zijner regering. In dien korten tijd, had hij zijne staten met een groot gedeelte van *Iturea* vergroot, en de inwoners gedwongen den Joodschen Godsdienst te omhelzen.

ARISTOBULUS II., Koning der Joden, was de zoon van ALEXANDER JANNEUS. Na den dood van zijne moeder ALEXANDRA, in het jaar 69 vóór J. C. nam hij, na zijnen oudsten broeder HYRCANUS in eenen veldslag verslagen te hebben, de teekenen der koninklijke waardigheid aan; en door een verdrag, hetwelk deze zegepraal volgde, verbleef hem de kroon. Maar ARETAS, koning der Arabieren, die zich de partij van HYRCANUS had aangetrokken, belegerde ARISTOBULUS in den tempel van *Jerusalem*. Deze laatste wist SCAURUS, veldheer van POMPEJUS, in zijne belangen te winnen, die zijne vijanden verdreef, hen daarop zelf vervolgende, sloeg hij hen. Deze voorspoed bragt HYRCANUS zoo zeer in verwondering, dat hij de hulp van POMPEJUS, die zich te *Damaskus* bevond, ging inroepen. ARISTOBULUS begaf zich ook derwaarts, en POMPEJUS beloofde hen te zullen verzoenen, zoodra hij de oproerige Nabateërs tot hunnen pligt zou hebben gebragt. Maar de handelwijze van ARISTOBULUS, die hem op eene onbeschofte wijze verlaten had, ergerde hem zoo zeer, dat hij *Jeruzalem* ging belegeren, die stad in het jaar 63 vóór J. C. innam, en den koning met zijne zonen ALEXANDER en ANTIGONUS, gevankelijk naar *Rome* zond. ARISTOBULUS ontsnapte echter met den laatste zijner zonen; en, in *Judea* teruggekeerd, verzamelde hij een leger, om zich op den troon te handhaven; maar het ongeluk gehad hebbende van door de Romeinen overwonnen te worden, werd hij door GABINIUS gevankelijk naar *Rome* gezonden. JULIUS CÆSAR schonk hem kort daarna zijne vrijheid weder, met oogmerk, om zich in *Azië*, van hem te bedienen, waar de voorstanders van POMPEJUS hem door vergif deden sneven. Hij was een wijze en moedige vorst, maar de haat van POMPEJUS was de oorzaak van zijnen ondergang en van dien zijner familie. SCIPIO, land-

voogd van *Syrië*, liet te gelijker tijd in het jaar 49 vóór J. C. te *Antiochië* Alexander, den zoon van Aristobulus onthalzen.

Aristobulus; Hoogepriester der Joden, was de zoon van Alexander, zoon en opvolger van Aristobulus II., en van Alexandra, dochter van Hyrcanus. Herodes *de Groote* had het Hoogepriesterschap aan Ananel gegeven, die uit eene der geringste familiën was. Alexandra hoogst misnoegd, dat men een' man zonder eenig aanzien boven haren zoon verkoos, om hem met zulk eene verhevene waardigheid te bekleeden, schreef aan Cleopatra, om haar te verzoeken aan Herodes deze waardigheid voor haren zoon te vragen. Gaarne bewees haar deze Koningin dien dienst, doch kon in den beginne niets verkrijgen; maar wijl Herodes, die zeer listig was, zich kort daarna met Alexandra en Mariamne veinsde te verzoenen, zoo droeg hij het Hooge-priesterschap aan Aristobulus op, die toen nog maar den ouderdom van 17 jaren bereikt had. De vreugde, welke het volk over de verheffing van dien jongen vorst aan den dag legde, werd hetzelve noodlottig. Want een jaar daarna, door Herodes, die argwanend, en ijverzuchtig omtrent zijn gezag was, aangespoord, om zich te baden, deed hij hem in het jaar 34 vóór J. C. verdrinken. Om zijne misdaad verborgen te houden, liet Herodes eene prachtige uitvaart over hem houden.

Aristobulus, uit het geslacht der Joodsche Hoogepriesters, was de onderwijzer van Ptolomeus Evergetes, oudste zoon van Ptolomeus Philometor, Koning van *Egypte*. De synagoge der Joden te *Jeruzalem* schreef hem eenen schoonen brief, om hem berigt te geven van de genade, welke God aan de natie bewezen had, door haar van den wreeden Antiochus, en van de verdrukking der Macedoniërs te bevrijden, den Solimitaners het sedert zoo lang verborgen vuur te ontdekken. In dezen brief werden hij en al de Joden, die in *Egypte* waren, tevens uitgenoodigd, om met dankbaarheid, plegtigheid en luister het loofhuttenfeest te vieren. — Het gevoelen van Rupertus, Serarius en Mariana is, dat Judas *de Essenïer*, de schrijver van het tweede boek der Machabeërs, die te *Jeruzalem*, zoo wel om zijne diepe wijsheid, als om zijne kennis van het toekomstige, zeer in aanzien stond, de schrijver van gemelden brief is geweest, of er ten minste de schets toe ontworpen heeft. — Wat dezen Aristobulus betreft, zoo

is men te zijnen opzigte zeer verdeeld van gevoelen. De heilige CLEMENS *van Alexandrië*, en EUSEBIUS spreken over eenen ARISTOBULUS, die een Jood en Peripatetisch wijsgeer was, onder Koning PTOLOMEUS PHILOMETOR in *Egypte* leefde, en die verklaringen over de boeken van MOZES had geschreven, welke aan dien vorst waren opgedragen. Het is echter niet waarschijnlijk, dat hij een der *zeventigen* is geweest, die onder PTOLOMEUS PHILADELPHUS den Bijbel in het Grieksch hebben vertaald. De boven vermelde brief was van het jaar 188 der Grieken, dat is 124 vóór J. C. onder de regering van PTOLOMEUS EVERGETES. De Abt RUPERTUS, en na hem SERARIUS verzekeren, dat sedert PHILADELPHUS, de vertaling der *zeventigen* had doen vervaardigen, de Egyptische Koningen altijd Joden tot onderwijzers hebben gehad.

ARISTOBULUS, zoon van HERODES en MARIAMNE, huwde BERENICE, dochter van SALOMÉ, zuster van HERODES; en werd zoo ongelukkiglijk in de misdaden gewikkeld, welke men aan zijnen broeder ALEXANDER te last legde, dat, hoewel hunne onschuld genoegzaam bewezen was, zij echter beide te *Sebaste* in het jaar 6 vóór J. C. gewurgd werden.

ARISTOBULUS, was de zoon van HERODES, Koning van *Chalcide*, die hij bij eene eerste vrouw, en niet bij BERENICE verwekt had; deze BERENICE eene dochter van Koning AGRIPPA, zijnen broeder, baarde hem BERENICE en HYRCANUS. Nadat NERO in het jaar 54 Keizer CLAUDIUS in het bestuur was opgevolgd, gaf hij *Klein-Armenië* aan ARISTOBULUS.

ARISTOBULUS, een Grieksch geschiedschrijver, leefde in het jaar 332 vóór J. C. ten tijde van ALEXANDER *den Groote*, dien hij op zijne togten vergezelde. Hij schreef zelfs de geschiedenis van dien vorst, welke door ARRIANUS gevolgd *is*, zoo als deze zulks opregtelijk in het begin der zijne bekent. PLUTARCHUS haalt hem niet alleen in het leven van ALEXANDER, maar ook nog op andere plaatsen aan.

ARISTOBULUS, door PLUTARCHUS AGATHOBULUS genoemd, broeder van EPICURUS, leefde omtrent het jaar 300 vóór J. C. Hij was een vriend der wijsbegeerte en maakte er zich zelfs beroemd in, zoo als men zulks door de getuigenis van PHILODEMUS, door DIOGENES LAERTIUS aangehaald, en door die van PLUTARCHUS weten kan.

ARISTOBULUS, een Peripa-

tetisch wijsgeer onder de Joden, bloeide omtrent 176 jaren vóór J. C. Hij schreef eenige werken, onder andere *Commentariën* op de boeken van Mozes, welke hij aan Ptolemeus Philopator, Koning van *Egypte*, opdroeg.

Aristobulus, consul en prefekt van *Rome* onder Keizer Carinus, in het jaar 285 der Christelijke tijdrekening, werd door Diocletianus in beide deze waardigheden gehandhaafd. Hij is waarschijnlijk dezelfde, die in het jaar 293 nog prefekt van *Rome* was.

Aristobulus, een der leerlingen van Jesus Christus, *die, naar men zegt, na den* heiligen Geest ontvangen te hebben, het Evangelie in *Groot-Brittaniën* ging prediken, en hetzelve aldaar met zijn bloed bevestigde, hetwelk hij uit liefde voor J. C. op den 15 Maart (onzeker in welk jaar) stortte. De heilige Paulus spreekt over dezen Aristobulus en zijn geheele huisgezin, in zijnen *Brief aan de Romeinen* XVI. 10.

Aristocles, van *Messina*, een Peripatetisch wijsgeer, was de schrijver van verschillende werken, waarvan het voornaamste eene geschiedenis der wijsbegeerte was, waarin hij, in tien boeken, de verschillende gevoelen der wijsgeeren beschreef. Hij haalde waarschijnlijk hetgéne, wat Lycon ten opzigte der offeranden welke Aristoteles, volgens hem, dagelijks aan de schimmen zijner vrouw opdroeg, enkel aan, om hetzelve te wederleggen. — Er is nog een andere Aristocles van *Rhodes* geweest, die in de eeuw van Julius Cæsar bloeide. Erotianus spreekt van hem als van eenen taalkenner; en Varro merkt aan, dat zijne bepalingen duister waren. Dionysius van *Halicarnassus* noemt hem eenen redenaar; en Ammonius haalt zijne verhandeling over de dichtkunde aan. De heilige Clemens *van Alexandrië*, die hem onder de geschiedschrijvers plaatst, noemt geen enkel zijner werken; maar Plutarchus spreekt over het derde Boek zijner Geschiedenis van *Italië*. Men weet niet aan wien dezer beide Aristoclessen men de boeken der *paradoxe* stellingen, waaruit Stobeus eenige woorden heeft afgeschreven, even zoo min als aan wien men de dichtregelen moet toeschrijven, die over eenen woedenden stier handelen, welken eene priesteres bij het oor vasthield en beteugelde, en die men bij Ælianus vindt aangehaald. Men kan ook aan een dezer beide schrijvers het fragment toekennen, dat men bij Eusebius in het negende boek der Evangelische voorberei-

ding, onder den naam van Aristoteles vindt; want het blijkt ten duidelijkste, dat dit fragment niet van dien grooten wijsgeer is, wijl er in hetzelve over Aristoxenus, die een zijner leerlingen was, gesproken wordt.

Aristocles, te *Pergamus* geboren, verbond zich in den beginne aan de Peripatetische wijsbegeerte, liet dezelve later voor de welsprekendheid varen, welke hij te *Rome* onder Herodes Atticus, ten tijde van Keizer Marcus Aurelius, in de tweede eeuw beoefende. Daarna hield hij in zijn vaderland openlijke redevoeringen, met welke men het echter niet zeer hoog op had, daar men bevond, dat dezelve van alle kracht ontbloot waren.

Aristoclides, tiran van *Orchomenie* in den *Peloponnesus*; deed, wijl hij bij de schoone Stymphalida geene wederliefde kon verwekken, haren vader sterven, en was daarna wreed genoeg, om het meisje zelve, aan den voet des altaars van Diana, alwaar zij eene schuilplaats waande te vinden, te vermoorden. Geheel *Arkadië* over deze verfoeijelijke daad verontwaardigd, stond tegen den tiran op, en wreekte den dood van Stymphalida, door hem van kroon en leven te berooven.

Aristocrates I., koning van *Arkadië*, was een zoon van Æchmis, dien hij in het jaar 726 vóór J. C. opvolgde. Een zeer schoon meisje verkracht hebbende, die enee priesteres van eenen tempel aan Diana toegewijd, in de nabijheid van *Orchomenia* was, verbitterde hij zijne onderdanen door deze heiligschennis zoodanig, dat zij tegen hem opstonden en hem steenigden. Zij wilden daarna, dat het priesterschap van dien tempel, enkel door éene vrouw zoude worden uitgeoefend. Hij had eenen zoon Hicetas genoemd, die hem in het bestuur opvolgde.

Aristocrates II., laatste koning van *Arcadië* was de zoon van Hicetas, en kleinzoon van Aristocrates I. Een Leger op de been gebragt hebbende, om de Masseniërs, zijne bondgenooten, tegen de Lacedemoniërs te ondersteunen, liet hij zich door geld omkoopen en reeds in het begin van den slag zijne bende den aftogt nemen, zoodat de Messeniërs geheel verslagen werden. Daarna weigerde hij het opperbevel over het leger der bondgenooten; hetwelk zijne onderdanen tot eenen algemeenen opstand deed overslaan, in welken hij vermoord werd. Zijn zoon Aristodemus, die na hem wilde regeren, ging slechts voor een tiran door,

ARISTODEMUS, een afstammeling van HERCULES, de eerste uit dat geslacht, welke te *Lacedemon* regeerde. ARISTODEMUS, was een dergene, die bij de verovering van den *Peloponnesus* in het jaar 1129 vóór J. C. tegenwoordig was. Hij, TEMENES en CRESPHONTES waren zonen van ARISTOMACHUS en achter-kleinzonen van HYLLUS, die 100 jaren vroeger door ECHEMUS, koning van *Tegea*, vermoord was. PAUSANIAS en APOLLODORUS zeggen, dat ARISTODEMUS gedurende de toebereidselen tot den oorlog stierf, en vóór hen was zulks, sedert den tijd van HERODOTUS, het algemeen gevoelen der Grieken; maar deze schrijver merkt tevens aan, dat de met hunne geschiedenis beter bekende Lacedemoniërs het tegendeel staande hielden. Wij zijn van gevoelen, dat wij hen volgen, en met hen zeggen moeten, dat aan ARISTODEMUS, na over een gedeelte der Dorische benden het bevel te hebben gevoerd, *Lacedemon* ten deel viel, en hij er eenige jaren het bevel in voerde. Hij was met ARCHEA gehuwd, die van POLYNICES afstamde en verwekte bij haar twee zonen, PROCLES en EURYSTHENES, die hem opvolgden. THERAS, broeder van ARGEA regeerde het rijk, gedurende hunne minderjarigheid, en het is om deze reden, dat men het tijdvak hunner regering eerst met het jaar 1102 vóór J. C. begint.

ARISTODEMUS of ARISTOMENES I., koning der *Messeniërs* in *Morea*. Ontblootte *Lacedemon* in eenen oorlog, dien hij met deze republiek voerde, zoodanig van burgers, dat het Lacedemonsche leger de nieuwe soldaten, naar *Sparta* zond, en hun de vrouwen en dochters prijs gaf, om het land weder te bevolken. Degene, die uit dezen omgang geboren werden, noemde men *Partheniers*; zij verbanden zich zelve uit *Sparta*, en gingen onder het geleide van zekeren PHALANTUS; zich te *Tarente* in *Italië* vestigen. ARISTODEMUS bragt zich zelven op het graf zijner dochter om het leven, die hij had opgeofferd, om eene pest te doen ophouden, welke zijn land in het jaar 724 vóór J. C. verwoestte.

ARISTODEMUS of ARISTOMENES, veldheer der Messeniërs, bragt in 685 vóór J. C. zijn land in opstand tegen *Sparta*. Die van *Argos*, *Ælide* en *Sicyone* begunstigden dien opstand. ARISTODEMUS versloeg de Lacedemoniërs, drong *Sparta* gedurende den nacht binnen, en hing aan de tempeldeur van MINERVA een schild op, waardoor de inwoners dier stad in de groot-

ste bekommering geraakten. Na eenigen voorspoed werden de Messeniërs, door hunne bondgenooten verlaten, overwonnen en verpligt, om zich in eene sterkte op den berg *Ira* optesluiten. Aristodemus hield het beleg gedurende 11 jaren uit, maar eindelijk verpligt te wijken, nam hij de vlugt naar het eiland *Rhodus*. Eenigen tijd daarna werd hij gedood of, volgens anderen, stierf hij aan de gevolgen eener ziekte in het jaar 640 vóór J. C. Men zegt, dat, toen zijn lijk geopend werd, men bevond dat zijn hart geheel met haar bewassen was. Pausanias heeft zijn leven beschreven.

Aristodemus I., zoon van Aristocrates II. koning van *Arkadië*, wilde na zijnen vader regeren; maar de Arkadiers wilden hem niet erkennen en beschouwden hem, als eenen tiran. Men zegt, dat hij zich naar *Cumes* in *Italië* begaf, en dat hij den Romeinen grootelijks van dienst was in den oorlog, dien zij met Tarquinius Superbus voerden, hetwelk echter niet met het tijdvak van den oorlog der Messeniërs overeenkomt. (Zie Aristocrates II.) In *Arkadië* teruggekeerd, plaatste hij zich op den troon zijns vaders, waarop men hem echter niet lang konde dulden. Zijne trotschheid en pracht verbitterde zijne onderdanen, en de bloedverwanten van verscheidene burgers, die hij gebannen had, om zich van hunne rijkdommen meester te maken, spanden tegen hem zamen en doorstaken hem met dolken in zijne kamer, waarin zij door Xenocrita, eene dochter van een' der bannelingen, welke hij onderhield, gebragt werden.

Aristodemus II., tiran van *Megalopolis* in *Arkadië* werd door Tritæus, een zeer rijk burger dier stad, als zoon aangenomen. Hij overwon de Lacedemoniërs en doodde den Prins Acrotates, zoon van Cleomenes II., dit gebeurde in het jaar 309 vóór J. C. Daarna werd Aristodemus, door zijne eigene onderdanen vermoord, die na Aristocrates II. geenen vorst meer erkennen wilden.

Aristodemus van *Sparta* werd, gereed zijnde, om deel te nemen, aan den beroemden veldslag van *Thermopylen*, tusschen de Lacedemoniërs en Perzers, eensklaps door eene zinking op de oogen overvallen, die hem buiten staat stelde, om te dienen. Na dus zijn ontslag gevraagd te hebben, keerde hij huiswaarts en was de eenige der drie honderd, welke aan deze nederlaag ontsnapte. In *Sparta* teruggekeerd, verweet men hem deze daad, als eene lafhartigheid, hetwelk hem zoo

zeer ter harte ging, dat, om zijnen moed te toonen, hij zich in den veldslag van *Platea* in 479 vóór J. C., vrijwillig opofferde, en zich in een vijandelijk smaldeel wierp, waarin hij den dood vond.

ARISTODICUS, zoon van HERACLIDES, van *Cumes* in *Klein-Azië*, leefde ten tijde van CYRUS, en was een der eerste mannen van zijn vaderland, toen die vorst het koningrijk *Lydië* verwoestte. Het schijnt, dat hij in den opstand van PACTIAS gedeeld heeft; toen deze ongelukkige zich naar *Cumes* had begeven, oordeelde men het van pas, om, alvorens hem aan de Perzers, die hem terug eischten uitteleveren, de godspraak te raadplegen, en daar de godspraak beval, dat men hem terug zoude geven, zoo deed ARISTODICUS, ontevreden over dit antwoord, een tweede gezantschap bevelen, waarbij hij zelf tegenwoordig was. De wijze, waarvan hij zich bediende, om APOLLO te overtuigen, dat hij ongelijk had te begeeren, dat de Cumeërs eenen man zouden uitleveren, die zich onder hunne bescherming had gesteld, is vrij koddig; hij verjoeg al de vogels, die hunne nesten in den tempel hadden, en zonder door eene stem te verschrikken, die, zich uit het diepst van het onderaardsche hol deed hooren, en hem van goddeloosheid en heiligschennis beschuldigde, zoo deed hij de overeenkomst opmerken van datgene, wat hij deed met hetgene, wat de god van de Cumeërs eischte.

ARISTOGITON trad tegen HIPPARCHUS, tiran van *Athene* in eene zamenzwering. Hij voegde zich bij HARMODIUS, en verloste zijn land van den geesel der tirannie. HIPPIAS, broeder van HIPPARCHUS deed vruchteloos verscheidene personen op de pijnbank plaatsen, onder andere een ontuchtig vrouwspersoon, die zich zelve veeleer de tong afbeet, dan de zamenzwering te ontdekken. ARISTOGITON, op zijne beurt op de pijnbank gebragt, beschuldigde al de vrienden van HIPPIAS van medepligtigheid, die alle ter dood werden gebragt. Toen de tiran hem vraagde, of er geene meer waren? Antwoorde hem ARISTOGITON al grimlagchende: „Gij alleen zijt den dood nog schuldig!" In het vervolg lieten de Atheners, op het publieke marktplein, standbeelden oprigten ter eere van hunnen verlosser, eene eer, die vroeger aan niemand te beurt was gevallen. Eene klein-dochter van ARISTOGITON werd door de republiek uitgehuwd en met een huwelijksgoed begiftigd. De tirannen werden uit *Athene* ver-

jaagd, in hetzelfde jaar, dat de koningen zulks uit *Rome* werden gedaan, namelijk in het jaar 513 vóór J. C.

Aristolaus, een uitmuntend schilder, bij Plinius vermeld, die hem onder degene rangschikt, welke die kunst met den meesten roem uitoefenden.

Aristolaus, Gemeensman van keizer Theodosius *den jonge*, werd om zijn verstand en zijne Godsvrucht verkozen, om aan de verzoening te werken van den heiligen Cyrillus *van Alexandrië* met Joannes *van Antiochië*, die Nestorius handhaafde. Hij bragt het zoo ver, dat deze laatste in 432, alles onderteekende, wat er in het Concilie van *Efeze* bevolen was, en zich, tot heil der kerk, met de regtzinnigen vereenigde.

Aristomachus, de naam van eenen schrijver uit *Solos*, van wien er eene *Verhandeling over de honingbijën* bestaat, op welke insekten hij zoo zeer verzot was, dat hij er gedurende meer dan zestig jaren onderhield.

Aristomachus, een Athener, schreef een werk, waarin hij de kunst, om wijn te maken, leerde.

Aristomachus, Tiran van *Argos*, in den *Peloponnesus*, leefde omtrent het jaar 248 vóór J. C.; bezat het karakter eens tirans in den volsten zin des woords, daar hij, na het opperste gezag in zijn vaderland overweldigd te hebben, al zijne burgers haatte, omdat hij van alle moest gehaat worden: hij had zelfs zorg gedragen, hen te ontwapenen, en men kon in *Argos* het geringste wapentuig niet dragen, zonder zich aan groote straffen bloot te stellen. Aratus, Landvoogd der Achajers, die al de tirannen even zeer haatte, had besloten *Argos* van dezen te verlossen: Æschylus en Charimenes namen deel aan zijn ontwerp; heimelijk zond hij hun dolken of korte degens, en alles was gereed, toen het aan een der zaamgezworenen behaagde, eenen man in de partij optenemen, die aan Æschylus niet behaagde. Meer was er niet noodig, om het geheele plan den bodem in te slaan: Æschylus wilde beproeven, om het waagstuk zonder Charimenes te ondernemen, en deze, daarvan bewust, ging den tiran waarschouwen van zich in acht te nemen, wanneer men op hem zoude aankomen. Deze omstandigheid vertraagde zijnen dood toch slechts eenige dagen, want kort daarna werd hij door zijne eigene slaven vermoord.

ARISTOMACHUS *de jonge*, mede een tiran van *Argos*, volgde, door den Macedonischen koning ondersteund, ARISTIPPUS op, die den vorigen ARISTOMACHUS vervangen had. Men weet niets van hem tot op het tijdstip, waarop ARATUS hem bewoog, om van de tirannie aftezien, en zijn vrij vaderland met de republiek der Achajers te vereenigen. Bij deze gelegenheid, eischte hij, hoewel hij zeer rijk was, vijftig talenten, om de soldaten, die hij in zijnen dienst had, aftedanken, hetwelk echter niet belette, dat de Achajers hem het volgende jaar tot *Pretor* benoemde. Hij behield daarna altijd veel gezag in zijn vaderland, en hij was een dergenen, die zich het eerst van de Achajers scheidden, toen men zag, dat dezelve de nederlaag bekwamen, in den oorlog tegen CLEOMENES, koning van *Lacedemon*; maar daar deze vorst later overwonnen, en door ANTIGONUS, koning van *Macedonië*; uit al zijne overwonnen landen verdreven werd, zoo werd hij voor al het onheil, dat hij eertijds aan zijne burgers berokkend had, en voor zijnen afval, strengelijk gestraft; want men veroordeelde hem, om uit de haven *Cenchrées* in zee geworpen te worden, welk vonnis in het jaar 222 vóór J. C. aan hem ten uitvoer werd gebragt.

ARISTOMENES. — Zie ARISTODEMUS.

ARISTOMENES van *Athene*, een Grieksch dichter, leefde omtrent het jaar 428 vóór J. C. Men gaf hem den bijnaam van *Θυροποιὸς januarum fabricator*. Andere zeggen van *τυροποιὸς caseos parans*. Hij is de schrijver van verschillende blijspelen.

ARISTOMENES, van *Cappadocië*, een Heidensch wijsgeer, onder de regering van keizer JULIANUS, in de vierde eeuw. Deze vorst schreef hem eenen brief, om zich te beklagen, dat hij hem te *Rome* niet was komen bezoeken even gelijk de overige wijsgeeren gedaan hadden.

ARISTONICUS, zoon van EUMENES, en van eene bijzit uit *Efeze*, verbitterd, dat ATTALUS III. het koningrijk *Pergamus* aan de Romeinen had gegeven, zoo ligtte hij troepen, om er zich meester van te maken, en er zich in te handhaven, en versloeg den consul LICINIUS CRASSUS in het jaar 131 voor J. C. In het volgende jaar werd hij door den consul PERPENNA gevangen genomen; en naar *Rome* vervoerd zijnde, werd hij, op bevel van den senaat in de gevangenis gewurgd. Deze vorst was de laatste der ATTALIDEN, die gedurende eene tijdruimte van

154 jaren, den troon van *Pergamus* bekleedden.

ARISTONYMUS een kluchtdichter, die omtrent het jaar 260 vóór J. C. bloeide. Hij was Bibliothecaris van PTOLOMEUS PHILOPATOR, en volgde in die bediening APOLLONIUS op, die dezelve na ERATOSTHENES, onder de regering van PTOLOMEUS PHILADELPHUS bekleed had. ARISTONYMUS overleed aan de gevolgen eener belemmerde waterlozing, volgens SUIDAS, in den ouderdom van 77 jaren. — Er heeft nog een andere ARISTONYMUS bestaan, die een luit-speler van ALEXANDER *den Groote* was.

ARISTOPHANES, een Grieksche Blijspel-dichter, deed het Atheensch tooneel van de toejuiching weêrgalmen, welke men aan zijne stukken gaf. Men wees hem bij een publiek besluit, eene kroon van den gewijden olijfboom toe, en zulks uit erkentenis voor de ongunstige zinspelingen, die hij op degene had gemaakt, welke aan het hoofd der republiek waren, en die eene dergelijke hekeling noodig hadden. Hij had 54 Blijspelen vervaardigd; waarvan er slechts 11 tot ons zijn gekomen. Hetgene, wat hem onder de Grieksche kluchtdichters onderscheidt, is het talent der boerterij. Ongekunsteld wist hij de aandacht op het belagchelijke te vestigen, en hetzelve naar waarheid en met vuur voortedragen. PLATO heeft gunstig over dien dichter geoordeeld; daar hij hem eene onderscheidende plaats in zijn feestmaal aanwijst, waarin hij hem, volgens zijn karakter, doet spreken. Men verhaalt, dat dezelfde PLATO aan DIONYSIUS *den tiran*, een exemplaar van dien schrijver zond, hem vermanende, om indien hij den staat der Atheensche republiek in den grond wilde kennen, hetzelve met aandacht te lezen. De wijsgeeren zijn tegen hem losgevaren; en deze verbittering is uit de vooronderstelling ontstaan, dat zijn blijspel de *Wolken*, den dood van hunnen patroon SOCRATES heeft te weeg gebragt; doch door niemand is hij meer gehekeld dan door VOLTAIRE, die zelfs gezegd heeft dat *deze kluchtdichter, die noch dichterlijk noch kluchtig was, bij de Franschen niet zou zijn toegelaten, om zijne kluchten op de kermis van Saint-Laurent te vertoonen.* Het is natuurlijk te begrijpen, dat eene zoodanige stelling, de drift der geleerden gaande maakte; ook heeft zich de Heer BRUNCK, een der beroemdste *Critici* voor de Grieksche letterkunde onzer dagen niet kunnen onthouden van zij-

ne verontwaardiging te betuigen. Hij beweert, dat VOLTAIRE ARISTOPHANES nooit in het Grieksch gelezen had; dat ARISTOPHANES even zoo min den dood van SOCRATES beoogde, als dien van ALCIBIADES, CLÉON, PERICLES, PHRYNEUS, EURIPIDES, en andere, die hij ten tooneele heeft doen voeren, zonder eenigen invloed op den dood van een hunner te hebben uitgeoefend. Het eenige gegronde verwijt, dat men hem doen kan, zijn de vuile ontuchtige redenen, de platte en oneerbare snakerijen, waarmede hij zijne stukken als doorzaaid heeft. Toen JULIAAN, *de afvallige* aan een' zijner Opper-priesters schreef, om hem de middelen op te geven, ten einde de zeden der Heidenen aan die der Christenen gelijkvormig te maken, drong hij voornamelijk op het verbod aan, om de werken van ARISTOPHANES te lezen. LUDOLF KUSTER, heeft eene prachtige uitgave der Blijspelen van ARISTOPHANES, in het Grieksch en Latijn met geleerde aanteekeningen geleverd, *Amsterdam*, 1710, in fol. De uitgave van KUSTER is in 1760 te *Leijden*, door de zorg van BURMANN, *cum notis Variorum*, in 2 Dl.n in 4.o, herdrukt; maar deze herdruk, hoewel wel uitgevoerd, heeft de verdienste der oorspronkelijke uitgave niets verminderd. De Blijspelen van ARISTOPHANES zijn: de PLUTUS, de *Vogelen*, beide tegen de Goden en Godinnen; de *Wolken*, tegen SOCRATES, waarin de ijdelheid, en de dezen wijsgeer eigene dweepzucht, niet kwalijk ten tooneele worden gevoerd; de *Kikvorschen*, de *Ridders*, de *Acarnaniërs*, de *Wespen*, de *Vrede*, de *Babbelaarsters*, de *Vrouwen in den Senaat*, en LYSISTRATUS. ARISTOPHANES bloeide omtrent het jaar 389 vóór J. C.

ARISTOPHANES, van *Byzantium*, een leerling van ERATOSTHENES, en een beroemd taalkundige, verdiende den post van opperbestuurder der Bibliotheek van *Alexandrië*, welken de koning PTOLOMEUS EVERGETES hem schonk. Hij overleed in eenen zeer hoogen ouderdom in het jaar 220 vóór J. C. en is de eerste geweest, die het gebruik der leesteekens heeft ingevoerd.

ARISTOPHON, een Atheensche Redenaar, die een der meest beminde Demagogen was, en omtrent de 92e *Olympiade* het volk langen tijd geleid heeft. Hij was het, die de wet voorstelde, dat niemand als Atheensch burger zou erkend worden, wiens moeder niet vrij geboren was.

ARISTOTELES, bijgenaamd,

de *Vorst der Wijsgeeren*, werd te *Stagyra*, eene Macedonische stad, in het jaar 384 vóór J. C. geboren. Zijn vader NICOMACHUS was een geneesheer, en stamde, zegt men van ÆSKULAAP af. ARISTOTELES denzelven zeer vroeg verloren hebbende, verkwistte zijn vermogen, gaf zich aan de losbandigheid over, sloeg de loopbaan der wapenen in, en verliet dezelve weder, om zich aan de wijsbegeerte toetewijden. Het orakel van *Delphos* beval hem naar *Athene* te gaan, hij begaf zich derwaarts; kwam in de school van PLATO, en werd de ziel en de roem derzelve. Men zegt, dat hij, om een bestaan te vinden, verpligt was, de artsenijmengkunde uitteoefenen. Bestendig aan het werk overgegeven, at hij weinig en sliep hij nog minder. DIOGENES LAERTIUS verhaalt, dat, om niet geheel door den slaap overweldigd te worden, hij eene hand buiten het bed uitstrekte, waarin hij eenen koperen bal hield, opdat het gedruisch hetwelk dezelve al vallende in een bekken veroorzaakte, hem zoude ontwaken. Na den dood van PLATO, begaf ARISTOTELES zich naar *Atarna*, eene kleine stad van *Mysië* bij zijnen vriend HERMIAS, overweldiger van dat land. Deze vorst, op bevel des konings van *Perzië* ter dood gebragt zijnde, huwde ARISTOTELES zijne zuster, die zonder goederen was gebleven. Toen ALEXANDER *de Groote* omtrent den ouderdom van 14 jaren bereikt had, benoemde PHILIPPUS, zijn vader, ARISTOTELES, om zijnen zoon aan hem toe te vertrouwen. De brief, dien hij hem bij de geboorte van denzelven schreef, strekt evenzeer den Vorst en den Wijsgeer tot eer: „Ik geef u kennis, meldde hij hem, dat mij een zoon is geboren. Ik dank de Goden, niet zoo zeer omdat zij hem mij geschonken hebben, dan omdat zulks ten tijde van ARISTOTELES is geschied. Ik hoop dat gij er een' opvolger, die mijner, en een' koning, die *Macedonië* waardig is, van zult maken." De hoop van PHILIPPUS werd niet verijdeld. De onderwijzer leerde zijnen kweekeling de wetenschappen, waarmede hij zelf bekend was, *en die wijsbegeerte*, zoo als PLUTARCHUS zulks zegt, *welke hij aan niemand mededeelde*, hetwelk van die wijsbegeerte juist het beste denkbeeld niet geeft, want de ware wijze is er enkel op uit, om zijne kennis te verspreiden: men is zelfs op het denkbeeld gekomen, dat deze wijsbegeerte die van MACHIAVEL zoude zijn. Het gebruik, dat ALEXANDER er van gemaakt

heeft; bevestigt dit denkbeeld. Philippus rigtte te zijner eere standbeelden op, en liet zijne geboortestad weder opbouwen, die door den oorlog verwoest was. Toen zijn kweekeling zich tot zijne veroveringen gereed maakte, keerde Aristoteles, die de rust boven het gewoel der wapenen verkoos, naar *Athene* terug. Hij werd er met al de eerbewijzen ontvangen, welke aan den onderwijzer van Alexander, en aan den eersten wijsgeer van zijnen tijd toekwamen. De Atheners aan welke Philippus, om zijnent wille vele gunstbewijzen had verleend, gaven hem het *Lyceum*, om er zijne school te openen. Hij gaf zijne lessen gewoonlijk al wandelende, waardoor zijne sekte den naam van *peripatetische* heeft verkregen. De opgang der wijsbegeerte van Aristoteles bleef aan Alexander niet onbekend. Deze Vorst verzocht hem, zich op de beoefening van de geschiedenis der dieren toe te leggen, zond hem 800 talenten, voor de uitgave, welke deze studie vorderde, en gaf hem een groot aantal jagers en visschers, om nasporingen te doen. Aristoteles, ten toppunt van eer gestegen, was niet boven de hartstogten en dwaasheden verheven, die er het gewone uitwerksel van zijn. Zijne liefde voor de wulpsche Pythaïs werd eene soort van woede, die hem zoo ver bragt, dat hij haar tot eene godheid verhief, en hij haar, na haren dood, dezelfde vereering toezwaaide, als de Atheners aan Ceres bewezen. Eurymedon, priester dezer godin, beschuldigde hem, van er niet aan te gelooven. Aristoteles vertrok naar *Chalcis*, op het eiland *Eubea* (thans *Negropont*), om daardoor te beletten, dat men eene onregtvaardigheid tegen de wijsbegeerte beginge; maar er zoude meer regtzinnige wijsbegeerte in hebben doorgestraald, het voorwerp zijner dwaze liefde niet te vergoden. Het is zonder grond, dat eenige latere *Critici*, deze anekdote ontkend hebben, even als of de waarheid der geschiedenis aan den roem van groote mannen moest worden opgeofferd. Aristoteles overleed in het jaar 322 vóór J. C. twee jaren na den dood van Alexander, in den ouderdom van 63 jaren. De Stagyriten rigtten hem altaren op, en wijdden hem eenen feestdag toe. Het schijnt echter niet, dat hij, noch door zijne deugden, noch door zijne godsdienst- en zedeleer zoo vele bewondering had behooren te verwekken. Zonder over de misdaden te spreken, waaraan Diogenes Laërtius en Atheneus hem met Hermias

schuldig kennen; over zijn dwaas en goddeloos gedrag omtrent Pythaïs, zoo doen de pogingen, die hij in het werk stelde, om al degene, die eenigen roem hadden verworven, eenen slechten naam te geven, de kwaadsprekendheid en de beleedigingen, waarmede hij hen verdrukte, de blijkbare valschheden, welke hij hun te last legde, de wijze, waarop hij Hermias in zijne ongenade verliet, zijne afgunst omtrent Speusippus, zijne vijandschap jegens Xenocrates, het twistvuur, dat hij in het hof van Philippus en van Alexander *den Groote* aanstookte; eindelijk zijne trouweloosheid omtrent dienzelfden Alexander, zijnen weldoener, de gesteldheid van zijn hart duidelijk genoeg kennen. Xiphilinius berigt ons, dat keizer Caracalla uit afkeer voor den verfoeijelijken raad, die Aristoteles, aan Antipater had gegeven, om Alexander door vergif om het leven te brengen, al de boeken van dit hoofd der peripatetische sekte, deed verbranden. Hij beweerde, dat God aan de wetten der natuur onderworpen, zonder voorzienigheid, doof en blind was, voor alles wat de menschen betreft, daarenboven beschouwde hij de wereld als eeuwig, en, volgens het algemeen gevoelen zijner *Commentatores*; de ziel onsterfelijk. Hij maakte diegene belagchelijk, welke de menschen tot de kennis van en het geloof aan eenen eenigen God wilden terugbrengen, zeggende, dat deze denkwijze, wel is waar, die van eenen wijze en deugdzame was, maar dat er vele onvoorzigtigheid in was opgesloten, wijl men, aldus handelende, zijne eigene belangen benadeelde, en zich aan de wraak der Polytheïsten blootstelde, eene schoone zedeleer, een hoofd der wijsgeeren waardig. (Zie Plato, Stilpo). Indien wij Diogenes Laërtius zullen gelooven, was zijn dood aan zijn leven gelijk; om zich aan den toorn van Medon te onttrekken, bragt hij zich zelven door vergif om het leven. Maar de heilige Gregorius van *Nazianze*, de heilige Justinus en andere schrijvers zeggen, dat hij zich in den *Euripus* stortte. Hij liet van Pythaïs, eene dochter na, die aan eenen klein-zoon van Demaratus, koning van *Lacedemon*, werd uitgehuwd. Bij een ander bijwijf had hij eenen zoon verwekt, even als deszelfs grootvader, Nicomachus genaamd; het is aan hem, dat hij zijne boeken over de *Zedeleer* opdroeg. Het lot van Aristoteles is na zijnen dood niet minder zonderling geweest, dan bij zijn leven. Hij is langen tijd de

eenige godspraak der scholen geweest, en daarna heeft men hem al te zeer versmaad. Het groot aantal zijner oude en nieuwere uitleggers, kan van het belang getuigen, dat men in zijne werken stelde. Wat de wisselvalligheid betreft, waaraan zijne gedachtenis is onderhevig geweest, zoo kan men zeggen, dat hij hierin met alle stichters van filosofische sekten hetzelfde lot gedeeld heeft, daar dezelve zoo wel de vrucht van de luimen der nakomelingschap als van den aard der onderwezene stelsels zijn. DIOGENES LAËRTIUS haalt eenige zijner zedelessen aan, die niets bijzonders bevatten, en waarvan er eenige overdreven of valsch, en andere al te ver gezocht zijn. » De wetenschappen hebben bittere wortelen, maar derzelver vruchten zijn zoet.... De vriendschap is als de ziel van twee ligchamen.... Tusschen eenen geleerde en eenen onwetende bestaat hetzelfde verschil als tusschen een levend mensch en een lijk... Niets veroudert zoo spoedig als eene weldaad.... De hoop is de droom van een wakend mensch.... Laat ons de vrienden van SOCRATES en PLATO, en nog meer van de waarheid zijn.... De letteren strekken tot sieraad in den voor- en tot troost in den tegenspoed. Bij zijn overlijden vertrouwde ARISTOTELES zijne schriften aan THEOPHRASTES zijnen leerling en opvolger in het *Lyceum*; maar dezelve zijn niet geheel en zonder verminking tot ons gekomen (Zie APELLICON). De meest gezochte zijn zijne *Redeneerkunde*, zijne *Zedeleer*, zijne *Geschiedenis der dieren*, zijn *Vertoog over de dichtkunde* en zijne *Rhetorica*. De onderwijzer van ALEXANDER betoogde in dit laatste werk, dat de wijsbegeerte de gids van alle wetenschappen is. Hij dolf met veel beleid de bronnen op van de schoone kunst om te overtuigen. Hij deed zien, dat de redeneerkunde er de grondslag van is, en dat welsprekend te zijn, is weten te kunnen bewijzen. Al zijne gezegden over de drie soorten, het overwegende, het betoogende, en het oordeelkundige; over de hartstogten en de zeden, over de zeggingskracht; zonder welke alles kwijnt, over het gebruik en de keuze der verbloemde spreekwijzen, enz. verdient beoefend te worden. ARISTOTELES vervaardigde dit werk volgens de grondbeginselen van PLATO, zonder zich slaafs aan de wijze van zijnen meester te houden. Deze had de wijze der redenaars gevolgd; zijn leerling dacht die der meetkundigen te moeten verkiezen. Zijn *Vertoog over de dichtkunde*, is eene verhandeling de voorgaande waardig; beide werden voor ALEXANDER opgesteld. Wat zijne

wijsbegeerte betreft; zoo mengt hij met juiste en diepzinnige inzigten, grove dwalingen en duisterheden, die zijnen verklaarders veel te doen hebben gemaakt. Een zijner geliefkoosde grondbeginselen is, dat de ziel hare denkbeelden door de zinnen verkrijgt, een grondbeginsel, dat door zeer geleerde bovennatuurkundigen bestreden wordt, en dat, zelfs volgens het gevoelen van ARISTOTELES, *toevalliger wijze* moet begrepen worden, zoo als de Arabieren zulks uitdrukten, dat is te zeggen, dat de zinnen de gelegenheid der denkbeelden zijn, welke de ziel zich zelve van de stoffelijke dingen vormt. « Maar er zijn, zegt een wijsgeer, vele denkbeelden, waarvan de zinnen de *gelegenheid* zelfs niet kunnen zijn. Er is niets, dat wij duidelijker begrijpen, dan ons eigen denkbeeld, noch een voorstel, dat ons duidelijker kan zijn, dan dit: *Ik denk, dus besta ik.* Dat men ons zegge, als men kan, door welke zinnen in onzen geest de denkbeelden zijn gekomen van het bestaan en het denken." De beste uitgave der werken van ARISTOTELES is die van *Parijs, au Louvre* 1619, door DUVAL in 2 dl.n in fol., Grieksch en Latijn uitgegeven. Men kan een werk raadplegen van JOANNES LAUNOI: *De varia Aristotelis fortuna*, dat van PATRICIUS; *Peripateticæ discussiones*, en eene verhandeling van Pater RAPIN, *Comparaison de PLATON et d'ARISTOTE* (Vergelijking tusschen PLATO en ARISTOTELES.)

ARISTOTELES van *Chalcide*, heeft eene geschiedenis van *Eubea* geschreven, door HYPOCRATIO en door den uitlegger APOLLONIUS aangehaald. — DIOGENES LAËRTIUS spreekt over verscheidene andere ARISTOTELESSEN, waarvan de eene de Atheensche Republiek bestuurde, en zeer sierlijke Redevoeringen in het licht gaf; de andere schreef over den *Illias* van HOMERUS; een derde, te *Cyrene* geboren, schreef eene *Verhandeling over de dichtkunde*, enz.

ARISTOTELES. — Zie ALBERTI-ARISTOTELI.

ARISTOTIMUS, tiran van *Elide*, leefde ten tijde van PYRRHUS, koning der Epiroten. Na ongehoorde wreedheden te hebben uitgeoefend, werd hij door THRASYBULUS en LAMPIS, die HELLANICUS daartoe had aangespoord, in eenen tempel van JUPITER vermoord. Zijne vrouw en beide dochters hingen zich uit wanhoop met hare gordels op.

ARISTOXENUS, van *Tarente* in *Italië*, was een leerling

van Aristoteles, en wijdde zich, onder Alexander *den Groote* en zijne eerste opvolgers, aan de beoefening der toonkunst en wijsbegeerte toe. Van de 453 boekdeelen, daar Suidas hem de schrijver van maakt, bestaat er niets meer dan zijne *Overeenstemmende grondbeginselen* in 3 boeken, welk werk, de oudste toonkunstige verhandeling is, welk tot ons is gekomen. Meursius heeft dezelve in 1616, te *Leyden* in 4.to in het licht gegeven. Het bestond reeds in het Latijn met de *Harmonica* van Ptolomeus, door Antoninus Gogavini, *Venetië*, 1561, in 4.to Het werk van Aristoxenus, kwam veel naauwkeuriger in het licht in de verzameling der Grieksche toonkunstenaars van Marcus Meibomius, 2 dl.n in 4.to *Amsterdam* 1652, met geleerde aanteekeningen.

Arius, koning van *Sparta*, verbond zich met Onias, Hooge-priester der Joden, en schreef hem eenen schoonen brief op een vierkant blad, en met een stempel verzegeld waarop een arend, eene slang in zijne klaauwen houdende, was uitgedrukt. Hij maakte hem bekend, in hunne archiven gevonden te hebben, dat de Joden en de Lacedemoniërs slechts één' en denzelfden oorsprong hadden, daar zij beide van Abraham waren voortgesproten; en dat zij alzoo ook slechts dezelfde belangen moesten hebben. (Zie *I. B. d. Machabeërs* XII).

Arius, hoofd en *stichter* der Ariaansche sekte, werd in *Lybië*, of, volgens anderen, te *Alexandrië* geboren. Achillas, Bisschop dier stad, wijdde hem in eenen ver gevorderden ouderdom tot Priester, en belastte hem met de prediking en het bestuur van eene zijner kerken. Zijne welsprekendheid, zijne gestrenge zeden, zijn verstorven gelaat, schenen hem der heilige bediening waardig te maken; maar zijne eerzucht was de oorzaak van zijnen val. Na den dood van den heiligen Bisschop Achillas, bestreed de Priester Arius, gebelgd deszelfs opvolger niet te zijn geworden, de Catholijke leer, omtrent de goddelijkheid des Woords. Hij beweerde, dat de Zoon Gods een schepsel was, uit het niet getrokken, dat voor deugden en ondeugden vatbaar was, dat Hij niet waarlijk God, maar zulks enkel bij deelneming was, zoo als, al de andere, aan welke men den naam van God geeft. Terwijl hij bekende, dat Hij voor alle eeuwen bestond, beweerde hij tevens, dat Hij niet mede-eeuwig met God was. — De heilige Alexander, Bisschop van *Alexandrië*, doemde zijne leer in twee Kerkvergaderingen in 319 en

321 gehouden. De ketter, zich intusschen naar *Palestina* begeven hebbende, haalde Bisschoppen in zijne belangen over, onder welke Eusebius van *Nicomedië* en Eusebius van *Cæsarea* de vurigste waren (hoewel de laatste eenige verdedigers vindt). Arius was levens werkzaam, om zijne dwalingen onder het volk te verspreiden; hij bezong dezelve in liedjes: zijn gedicht Thalia genaamd (een naam, aan een verwijfd stuk van Sotades, eenen Egyptischen dichter ontleend) op eerlooze zangwijzen gebragt, is slechts een zamenweefsel van goddeloosheden, en laffe lofspraken, die hij zich zelven toezwaaide. Eusebius van *Nicomedië* verzamelde een concilie, zamengesteld uit het grootste gedeelte der Bisschoppen van *Bithynië* en van *Palestina*, dat Arius van den kerkelijken ban, tegen hem uitgesproken, ontsloeg. Hij wilde ook aan Konstantijn diets maken, dat deze geheele zaak slechts eene ijdele spitsvindigheid was, een bedrog, dat de hedendaagsche wijsgeeren niet ophouden te herhalen, en dat, desniettemin, het toppunt van ongerijmdheid en goddeloosheid is; wijl de Godheid van J. C., op de mede - zelfstandigheid des Woords gegrond, het grondstelsel des Christendoms is; en dat, indien dit leerstelsel geene waarheid is, J. C. eenen valschen Godsdienst gesticht heeft. Het is daarenboven duidelijk, dat, indien de drie Goddelijke personen, de Vader, de Zoon en de Heilige Geest in den naauwkeurigsten en strengsten zin, niet één God zijn, zoo is het Christendom, zoodanig als hetzelve in alle gezindheden bestaat, die noch Ariaansch noch Socinianisch zijn, eene wezenlijke veelgoderij (*polytheismus*), wijl wij aan deze drie Goddelijke personen, dezelfde opperste eer bewijzen. Tusschen de Heidenen en ons zal er geen verschil bestaan, dan alleen, dat zij een grooter getal goden aannemen, dan wij, en dat wij, onze veelgoderij door drogredenen weten te bewimpelen, die hun onbekend waren. Eindelijk, J. C. heeft verklaard, dat Hij in de wereld is gekomen, om den menschen te leeren, aan God eene aanbidding in geest en waarheid te bewijzen, en Hij wil, dat alle aan den Zoon dezelfde eer zullen bewijzen als aan den Vader. Indien Hij dus, niet een éénige God met den Vader is, zou deze eerbewijzing, dan regtvaardig en billijk zijn? Neen, dezelve is eene ontheiliging, eene goddeloosheid. (Zie Eutyches, Nestorius.) Zonder moeite begreep Konstantijn het gewigt der waarheid, welke Arius durfde aanranden, hij beriep in 325, te *Nicea* in *Bithynië* een al-

gemeene Kerkvergadering, waarin de ketter, van zijne dwalingen overtuigd, door de Vaderen geëxcommuniceerd en door den vorst, tot eene ballingschap veroordeeld werd. Een besluit, dat tegen de Socinianen bewijst, hoe zeer het geloof aan de goddelijkheid van J. C. voor de Kerkvergadering van *Nicea*, bestendig en algemeen was, wijl hetzelve aldaar, als eene oude en ontegensprekelijke waarheid eenparig erkend en het tegenstrijdige gevoelen, als eene godslastering verworpen werd. (Zie PAULUS van *Samosata*). Hier moet nog bij opgemerkt worden, dat, terwijl de Kerkvergadering ARIUS veroordeelde, zij tevens ook zijne THALIA doemde; hetwelk ten bewijze verstrekt, dat men toenmaals den minsten twijfel niet koesterde, omtrent de onfeilbaarheid der Kerk, ten opzigte van leerstellige stukken. Na eene driejarige ballingschap riep KONSTANTIJN, door de listige kuiperijen van een Ariaansch Priester misleid, ARIUS met zijnen aanhang, die even zeer door de Kerkvergadering van *Nicea* veroordeeld was, terug. Deze huichelaar bood den keizer eene geloofsbelijdenis aan, die zoo listig was zamengesteld, dat het moeijelijk was, er de dwalingen in te ontdekken, die men, onder het masker der waarheid verborgen had. ARIUS kwam zegepralende te *Alexandrië* terug, maar ATHANASIUS, opvolger van ALEXANDER, wilde hem in zijne gemeenschap niet opnemen. In 335 was hij bij de Kerkvergadering van *Tyrus* tegenwoordig, aan welke hij zijne listige geloofsbelijdenis aanbood, die aldaar werd aangenomen. De Vaders schreven zelfs te zijnen gunste aan de kerk van *Alexandrië*. Hij keerde naar die stad terug, alwaar het volk, door den heiligen ATHANASIUS voor het vergif der dwaling bewaard, hem weigerde te ontvangen. KONSTANTIJN van den onlust onderrigt, dien zijne tegenwoordigheid, te *Alexandrië* veroorzaakt had, riep hem naar *Konstantinopel*; alwaar hij hem vraagde, of hij het geloof van *Nicea* volgde? ARIUS bezweerde zulks, en bood hem eene nieuwe geloofsbelijdenis aan, waarin de ketterij door woorden uit de heilige Schrift ontleend, bedekt was. KONSTANTIJN, niet vermoedende, dat de ketter hem bedroog, beval aan ALEXANDER, Bisschop van *Konstantinopel*, hem in de gemeenschap der geloovigen op te nemen. Maar dit bevel bleef zonder uitwerksel, door eene gebeurtenis, die, terwijl dezelve de Catholijken deed zegevieren, aan de geheele wereld een doorslaand bewijs van de geheime en verschrikkelijke besluiten der Goddelijke regt-

vaardigheid opleverde. » Men had een' zondag gekozen," zegt een geschiedschrijver, die de zaak in de belangrijkste bijzonderheden verhaalt, » om de herstelling van dezen goddelooze des te meer opzien te doen baren. Des zaturdags tegen den avond, terwijl de heilige ALEXANDER zijn gebed vervolgde, bewoog de ongeduldige trotschheid de ketters, om ARIUS, als in zegepraal door de stad te geleiden, en hij zelf hunne ijdele praal aanvurende, barstte in onbeschaamde redevoeringen uit. De menigte was niet te tellen, en groeide van straat tot straat nog aan. Toen men het plein het *Konstantijnsche* genaamd naderde, en men in den achtergrond van dat plein den tempel ontdekte, waarin de ketter zou hersteld worden, verbleekte hij voor het oog van een ieder, ondervond eene plotselinge schrik en hevige wroegingen. Te gelijker tijd deed zich eenige natuurlijke behoefte bij hem gevoelen. Hij trad een der heimelijke gemakken binnen, die in het nieuwe *Rome*, met even zoo vele pracht vermenigvuldigd waren, als al de overige gebouwen. Daar gaf hij onder de hevigste smarten; en onder het uitbraken, eener groote hoeveelheid bloeds met een gedeelte zijner ingewanden, in het jaar 336 der Christelijke jaartelling, den geest; een waardig uiteinde van eenen goddelooze, die gedurende zijn leven al te gelijkvormig, aan den trouweloozen JUDAS was, om hem ook niet in de omstandigheden van zijnen dood te gelijken (*). Deze verschrikkelijke ontwikkeling, en die voor wonderdadig doorging, bragt onder de Arianen even zoo vele neerslagtigheid te weeg, als zij den regtzinnigen geloovigen tot hoop verstrekte. De plaats van dit treurige tooneel werd de algemeene afschrik; en eindelijk werd dezelve door eenen Ariaan gekocht, die, door dezelve tot een ander gebruik interigten, de gedachtenis van deze schandvlek trachtte uittewisschen." Het scheelt echter veel, dan dat zijne ketterij met hem zoude gestorven zijn. Men is verbaasd en verschrikt, over al de verschrikkelijke tooneelen, welke de geschiedenis van het Arianismus aanbiedt. De goddeloosheid, de schijnheiligheid, de boosaardigheid, de trouweloosheid der Arianen, zouden ongeloofelijk schijnen,

(*) ARIUS is als een eenvoudig Priester gestorven. Men weet niet, waarom eenige gedenkteekenen hem, met den Bisschoppelijken mijter op het hoofd voorstellen, het was hem zelfs in die korte zegepraal, welke voor hem een zoo treurig einde had, niet geoorloofd dezelve te dragen.

indien dezelve niet door de getuigenis aller geschiedschrijvers van dien tijd, en zelfs door die van den heiligen ATHANASIUS, gestaafd werden. Het Arianismus, beschroomd in deszelfs beginselen, stelde rekkelijkheid en list in het werk. Door de keizerlijke magt ondersteund, werd het steeds stouter, en kende het geene grenzen meer in derzelver trotsche aanmatigingen. Het scheen de kerk met eenen volslagenen ondergang te bedreigen; maar het slaagde er niet in, wijl Hij, die deze kerk gesticht heeft, haar tevens heeft beloofd, dat *de poorten der hel haar niet zullen overweldigen.* — Zie ATHANASIUS (*Heilige*).

ARIWALD, koning der Longobarden (624), was een zachte en goedaardige vorst, maar huisselijke kwellingen verbitterden zijne laatste jaren. Zijn gunsteling ADALULF drong zich in de gunst der koningin GUNDEBERG, eene dochter der Beijersche THEODELINDE. Daar hij echter afgewezen werd, ontstak zich de wraak in zijnen boezem, hij bragt de edele vrouw zelve bij den koning in verdenking, alsof zij eene verbodene liefde met den hertog van *Etrurië*, TATO had aangeknoopt, ja zelfs in eene zamenzwering met denzelven getreden was, om haren gemaal te dooden, en den hertog op den troon te verheffen. De ligtgeloovige koning sloot zijne echtgenoote in het slot *Lamello* op. Maar de koning der Franken, CLOTARIUS trok zich harer aan, en begeerde, dat een Godsgeregt deze zaak beslissen zoude. KAREL, een dappere krijgsman, trad tegen ADALULF op, en velde hem neder, in het jaar 634. Uit dankbaarheid voor de redding harer eer, bouwde de koningin te *Pavia* eene prachtige kerk *St. Giovanni delle Donne* genaamd. Drie jaren daarna, namelijk in 637, stierf ARIWALD.

ARKEL (JOANNES VAN) zeven en veertigste Bisschop van *Utrecht*, volgde in die hoedanigheid den Kardinaal NICOLAUS DE CAPUTIIS in het jaar 1368 op; in welk jaar hij te *Rome* door den Kardinaal GANZELINUS, Bisschop van *Albano*, gewijd werd. Eene bijzondere zorg van dezen kerkvoogd was, om de door eenige zijner voorzaten verkochte of verpande kerkelijke goederen weder intelossen. — Hij bezat echter een zeer oorlogzuchtig karakter, en dikwerf moesten de Hollanders, Vriezen en Gelderschen de kracht zijner wapenen ondervinden; ook speelde hij eene aanmerkelijke rol in de geschillen tusschen de *Hoekschen* en *Kabeljaauwschen*. Later naar het Bisdom *Luik* verplaatst,

is hij in die stad in het jaar 1378 overleden, en aldaar in de kerk van den H. Martinus begraven. Hij was een in de Geestelijke en wereldsche wetenschappen zeer ervaren prelaat, en schoon zijne werken niet tot ons zijn gekomen, heeft hij er, volgens W. Heda, toch vele en belangrijke geschreven. — Hij heeft de stad *Rhenen* bemuurd, of ten minste de vervallene muren, weder laten oprigten. *Hardenberg* is door hem met grachten en schansen voorzien. — *Mastbroek*, eene moeras, in de nabijheid van *Zwolle* heeft hij bedijkt en aan zijne kerk geschonken; en de helft der tienden derzelve, uit eerbied voor den heiligen Lebuinus, aan de kerk van *Deventer* gegeven. Ook heeft hij te *Gorinchem*, kort voor zijnen dood, een aanzienlijk kapittel opgerigt van 13 kanoniken; welk kapittel later heeft opgeleverd den beroemden Joannes *van Hare*, een Gorkummer, en de eerste oprigter der Haagsche Boekerij.

Arkwright (Sir Richard Ridder van) een, zoo niet door de uitvinding ten minste door de volmaking van spin-werktuigen, zeer-beroemde Engelschman, die het, door werktuigelijke proefnemingen, zoo ver bragt, dat hij van barbiers-jongen, een man van vermogen van 500,000 ponden sterlings werd. Arm van geboorte zijnde, werkte hij in den beginne bij eenen barbier te *Manchester*, en huurde van zijn gespaard loon eenen kelder, in welken hij zijne hantering voor zijne eigene rekening ging uitoefenen. Op zijn uithangbord stond dit opschrift: *Bij den Barbier in den kelder wordt de baard voor eenen* Penny *geschoren.* De toeloop was zoo groot, dat de andere barbiers mede genoodzaakt waren, hunne prijzen lager te stellen, waarop hij den zijnen tot eenen halven-Penny bragt. Men verhaalt, dat er eens een schoenlapper met eenen geweldig harden en langen baard bij hem kwam, om zich te laten scheren. — Arkwright stelde hem voor, dat hij, daar hij er een mes bij wagen moest, zulks dus voor eenen halven-Penny niet kon doen. Wijl deze echter op den bepaalden prijs aandrong, zoo gaf Arkwright toe. Deze trek verwekte de bewondering van den schoenlapper, die Arkwright lief kreeg, en hem met eenen man bekend maakte, die eene spinmachine uitgevonden had. Dit was het begin des geluks van Arkwright, die met zijnen vindingrijken geest, de ter uitvoering van nieuwe plannen, zoo noodzakelijke volharding verbond. Met deze hoedanigheden uitgerust, gelukte het hem, na verscheidene vruchtelooze proefnemingen,

het wolspinnen tot dien graad van volkomenheid te brengen, waardoor de Engelsche fabrieken een zoo groot overwigt bekomen hebben. Tot belooning zijner groote verdiensten verhief hem de koning, op verzoek der Notabelen van *Wickworth*, tot Ridder. Hij werd midden in zijnen arbeid door den dood verrast, daar hij te *Crumdford* in *Derbyshire* in 1792 overleed.

ARLAUD (JACOBUS ANTONIUS) werd in 1668 te *Geneve* geboren. Reeds vroeg, beoefende hij de schilderkunst, en was zijn eigen meester. Zoodra hij den ouderdom van 20 jaren bereikt had, begaf hij zich naar *Frankrijk*, alwaar zijn zacht penseel en zijn schitterend koloriet, hem grooten roem verwierven. De hertog van *Orleans*, regent van het koningrijk, de beschermer en regter aller kunsten, zeide, over zijn schilderwerk *in miniatuur* sprekende: » De schilders hebben tot dusverre slechts beelden gemaakt; ARLAUD heeft hun geleerd portretten te maken. Zijne miniaturen bezitten dezelfde krachtvolle uitdrukking, als schilderstukken in olieverw." Deze vorst verbond hem aan zich, en schonk hem een appartement in zijn kasteel van *Saint-Cloud*, alwaar ARLAUD hem lessen gaf. Zijne portretten waren niet alleen gelijkende, zij bezaten daarenboven nog de zonderlinge verdienste, de ziels-hoedanigheden der personen, welke hij afschilderde uittedrukken. Daarna begaf ARLAUD zich naar *Geneve*. De groot-hertog van *Toskane*, JOANNES GASTON, de laatste uit het doorluchtige geslacht der MEDICISSEN, wenschte het portret van ARLAUD bij de groote verzameling te voegen, van portretten, der beroemdste schilders, door hem zelve vervaardigd, welke men in de galerijen van *Florence* ziet. ARLAUD zond hem zulks, en uit erkentenis daarvoor ontving hij eenen zeer schoonen gouden gedenkpenning. Hij overleed te *Geneve* in 1747; aan de Bibliotheek dier stad liet hij eene verzameling van zeldzame en belangrijke boeken, en vele goede, oude en nieuwe schilderijën na.

ARLES (de Kardinaal D'). — Zie ALEMAN (LODEWIJK.)

ARLINGTHON. — Zie (BENNET HENDRIK.)

ARLOTTO, Pastoor der parochie van den heiligen JUSTUS te *Florence*, alwaar hij in 1395 geboren werd. Zijn familie-naam was MAINARDI of MAINARDO, maar hij is bijna niet anders, dan onder dien van ARLOTTO bekend. Deze man maakte zich in zijnen

tijd, door zijne kwinkslagen, zijne boertige trekken en oorspronkelijke invallen, zeer beroemd. Men vervaardigde na zijnen dood eene verzameling derzelve, onder den titel van: *Facezie, favole, e motti del* PIOVANO ARLOTTO, *prete florentino.* Deze Verzameling is verscheidene malen gedrukt. Hij overleed in het jaar 1483, na zelf het volgende grafschrift voor zich vervaardigd te hebben: *Dit graf heeft* ARLOTTO *voor zich zelven, en voor al degene, die bij hem willen logeren, laten vervaardigen.*

ARMAGH of ARMACHANUS. — (Zie RICHARD VAN ARMAGH).

ARMAGNAC (JOANNES D'), Kardinaal, natuurlijke zoon van JOANNES II. graaf van *Armagnac*, en broeder van JOANNES III., en van BERNARDUS, connestabel van *Frankrijk*, werd in 1391 door CLEMENS VII. tot Aartsbisschop van *Auch* benoemd; in 1401 door koning KAREL VI. tot staatsraad; en eindelijk in 1409, door PETRUS DE LUNA, tot Kardinaal. Kort daarna is hij overleden.

ARMAGNAC (BERNARDUS, graaf van), broeder van den voorgaande; was een heer vol verdiensten. Met roem had hij gedurende 20 jaren de wapenen gevoerd. De koningin, vrouw van KAREL VI. liet hem aan het hof komen, om hem in de partij der Orlianezen te wikkelen (1410); het is om deze reden, dat de aanhangers dier partij ook *Armagnakken* werden genoemd. De graaf liet zich zeer duur betalen, want behalve den degen van *Connestabel*, dien hij reeds bij zijne komst ontving, liet hij zich daarenboven nog het onbepaalde bevel over de troepen en de financiën geven. De verbindtenis der koningin met den *Connestabel* was niet van langen duur. De graaf van ARMAGNAC, die een streng zedelijk man was, keurde het gedrag dier vorstin openlijk af, die, om zich van hem te ontdoen, zich met hare vijanden verzoende. De koningin ziende, dat de opperveldoverste haren ondergang gezworen had, en, dat de koning, tegen haar ingenomen, haar zoude verbannen, nam de vlugt, en ging zich onder de bescherming van den hertog van *Bourgondië* stellen. Deze prins wapende zich te harer verdediging. De connestabel liet *Parijs* den 29 Mei 1418 overrompelen. Te vergeefs hield hij zich schuil, hij werd door eenen metselaar verraden, bij wien hij zijnen intrek had genomen. De Bourgondiërs deden den *Connestabel* geen ander leed, dan dat zij hem, in de hoop, dat hij de plaats zoude

noemen, wáár zijne schatten verborgen waren, in de gevangenis opsloten. Maar eenige dagen daarna, ging het woedende volk, op het gerucht, hetwelk zich had verspreid, dat hij en de kanselier, voor geld hunne vrijheid zouden bekomen, hen met geweld uit de gevangenis halen, en vermoordde hen oogenblikkelijk op de plaats van het paleis.

ARMAGNAC (JOANNES VAN), maarschalk van *Frankrijk*, heer van *Gourdon*, ridder en kamerheer van koning LODEWIJK XI., was de natuurlijke zoon van JOANNES IV., graaf van ARMAGNAC. Hij was een der voornaamste gunstelingen van LODEWIJK XI., die hem het landvoogdijschap van *Dauphiné* gaf. Hij overleed in 1471, eenen zeer geringen roem van bekwaam- en dapperheid nalatende. Hij had, daar hij nooit gediend had, den maarschalks-staf enkel aan de gunst van LODEWIJK XI. te danken.

ARMAGNAC (GEORGIUS VAN), zoon van PETRUS, natuurlijken zoon van KAREL VAN ARMAGNAC, graaf van *Ile-en-Jourdain*, in 1501 geboren, werd Aartsbisschop van *Toulouse*, mede-legaat en Aartsbisschop van *Avignon*. In 1544 ontving hij van PAULUS III. het purper, was in 1561 bij de *Conferentie* van *Poissy* tegenwoordig, en, na bij verschillende gelegenheden zijnen ijver voor den Catholijken Godsdienst aan den dag te hebben gelegd, overleed hij in 1585, te *Avignon* in het Minder-broeder klooster, dat hij zelf gesticht had. Hij beschermde de geletterden en maakte er aan FRANCISCUS I. verscheidene bekend.

ARMAGNAC (JOANNES, graaf van). — Zie JOANNES V., graaf van *Armagnac*.

ARMAGNAC. — Zie NEMOURS (JACOBUS VAN ARMAGNAC, hertog van).

ARMAND DE BOURBON, prins van *Conti*. — (Zie CONTI).

ARMBRÜSTER (JOANNES MICHAËL), K. K. werkelijk hofsecretaris bij de opperste hofpolitie en censuur in *Weenen*, in 1761 te *Sulz* in het Wurtembergsche geboren, was in den beginne secretaris bij den predikant LAVATER in *Zurich*, daarna vestigde hij zich in *Constans*, alwaar hij den volksvriend uitgaf, welk blad hem door de Oostenrijksche regering werd aanbevolen, die hem in 1800 te *Gunzburg* tot policie-commissaris benoemde, later werd hij commissaris van policie te *Weenen*, en in 1805, hofsecretaris bij de opperste hofpolicie. In 1814 beroofde hij zich zelven door een pi-

stoolschot van het leven, waarschijnlijk, om aan den onstuimigen aandrag zijner schuldeischers een einde te maken.

Armelle, eene door hare godsvrucht beroemde maagd, in 1606 te *Campénac*, in het Bisdom van *Saint-Malo*, geboren, en te *Vannes* in 1671 overleden, was verpligt zich in vreemden dienst te begeven. Zij bragt de 35 laatste jaren haars levens bij eenen edelman door, die van al de voorbeelden van deugd, welke deze maagd hem had gegeven, van de buitengewone kunde, welke zij in het stuk van Godsdienst bezat, van de zeldzame en verhevene gevoelens, welke men in haren staat niet zoude vooronderstellen, verslag deed. De ongewijde geleerden begrijpen dit soort van wonder niet; maar zij, die in de Goddelijke wegen onderwezen zijn, zien er niets wonderbaars in: » Ik hoor, zegt vader Bourdaloue, eene goede ziel, die mij over God spreekt, ik ben, haar hoorende, over de wijze, waarop zij zich uitdrukt, verbaasd. Hoe worden hare woorden, door vuur bezield! welk eene zalving vergezelt dezelve! zij drukt zich met eene vloeibaarheid uit, die door niets belemmerd wordt; zij laat zich in bewoordingen hooren, die, zonder iets gedwongen noch opgesmukts te hebben, mij de verhevenste denkbeelden zoo wel van het Goddelijke Wezen als van zijne barmhartigheid, zijne oordeelen, van de wegen der Voorzienigheid, van haar gedrag ten opzigte der uitverkorenen, van hare inwendige gemeenschap doen opvatten. Ik bewonder dit alles, en bewonder het des te meer, naar mate, de persoon, welke mij deze taal voert, somtijds slechts een eenvoudig meisje, eene dienstbode, eene dorpelinge is. In welke school heeft zij haar onderwijs ontvangen? Welke meesters heeft zij gehoord? Welke boeken heeft zij gelezen? Ach, mijn God, er heeft voor deze edele ziel geen andere meester bestaan, dan Gij zelf en uw H. Geest. Zij heeft geene andere school gehad, dan het gebed, waarin zij haar hart met eenvoudigheid en ootmoed geheel voor U heeft uitgestort. Zij heeft geene andere boeken, geene andere lessen noodig gehad, dan een' liefdevollen blik op uw kruis, dan eene aanhoudende herinnering aan uwe tegenwoordigheid, dan eene Godvruchtige deelneming aan uwe heilige geheimen, dan eene volkomene onderwerping aan uwen heiligen wil, dan een opregt verlangen, om denzelven in alles te

vervullen. Ziedaar hetgene, waardoor zij zich gevormd heeft, of liever, ziedaar hetgene, waardoor zij, o mijn God, verdiend heeft in zoo verre het der menschelijke zwakheid mogelijk is, door uwe genade gevormd, verlicht en verheven te worden." Haar leven is door eene Ursselliner non van *Vannes*, zuster JOANNA *der geboorte* genaamd, beschreven. POIRET deed hetzelve in 1704 onder den titel van *Ecole du pur amour de Dieu*, (*School der zuivere liefde tot God*) in 12.o drukken. Men verhaalt er in, dat ARMELLE de duivels onder verschrikkelijke gedaanten waande te zien; (zie H. ANTONIUS *de Kluizenaar*.) dat, daar zij haren geest aanhoudend met het geheiligde voorwerp harer liefde bezig hield, zij hetgene, wat zij onder de handen vond, drukte en vraagde? *Zijt gij het niet, die den welbeminde mijns harte verbergt?* Men zegt, dat haar dood een gevolg van hare overgroote liefde tot God was. Men kan er niet aan twijfelen, of hare Godsvrucht was zeer levendig; hare deugd zuiver en standvastig, en het is te onregte, dat lieden, die zich met den gewonen gang der dingen niet kunnen vereenigen, zich over eenige bijzonderheden geërgerd hebben, waarvan sterk bewogene zielen zich niet altijd kunnen verwijderd houden, of waardoor het aan God behaagt, hen te onderscheiden. Men kan echter aan hen, die de levens der Heiligen of van andere, door eene bijzondere Godsvrucht doorluchtige personen beschrijven, den wijzen raad, welken een zeer oordeelkundig man hun geeft, niet genoeg inscherpen. » De handelwijze van God ten opzigte der zielen, aan welke Hij zich op eene bijzondere wijze veropenbaart, bezit verborgene geheimen, die het nutteloos en dikwerf zelf gevaarlijk is, voor de oogen van het publiek te ontsluijeren. Behalve dat weinige personen in staat zijn, dezelve te begrijpen, en dat het niet in de boeken, maar in de school van den H. Geest is, waarin men dezelve kan leeren, zoo worden dezelve dikwijls steenen van ergernis voor degene, aan welke God het niet gegeven heeft, dezelve te begrijpen. Volgens de waarschouwing van den H. geleider van TOBIAS kan men de werken, waardoor de Heer aan de wereld zijne magt en zijne goedheid wel wil openbaren, niet genoeg verkondigen; maar er bestaan zekere geheimen, die Hij zelden veropenbaart, en enkel aan die zielen, in welke Hij het geschikt oordeelt, zijn rijk op eene geheel geheimzinnige wijze, welke het niet betaamt te verbreiden, vestigt.

Sacramentum regis abscondere bonum est; opera autem Dei revelare et confiteri honorificum est. Tob. 12." Het is op deze aanmerking, dat men deze woorden van J. C. kan toepassen: *nemini dixeritis visionem.* Mat. XVII. en die van den H. Paulus: *audivit arcana verba, quae non licet homini loqui.* II. Cor. XII. (Zie H. Catharina *van Siene*, Rusbroch, Taulere.) De Heer Duché de Vancy heeft in zijne stichtelijke geschiedenissen eene verkorte levensbeschrijving van Armelle gevoegd. De naam van Armelle was haar in het doopsel gegeven. (Er zijn in *Bretagne* twee Heiligen, die den naam van Armelle gedragen hebben). Hare ouders waren George Nicolaas en Françoise Neant, arme dorpelingen, van welke zij niets anders, dan eene christelijke opvoeding kon ontvangen.

Armellini (Hieronymus), door sommige schrijvers Armenini, maar meer algemeen naar zijne geboorteplaats Hieronymus van Faenza genaamd, ging in de orde van den H. Dominicus, en was in 1516 geloofs-onderzoeker te *Mantua*; een Calabrisch sterren-wigchelaar Tiberio Rossiliano, beweerd hebbende, dat men door de sterrenwigchelarij de zamenkomst der planeten had kunnen voorzien, welke den zondvloed van Noé te weeg heeft moeten brengen, zoo schreef Armellini als antwoord daarop, een werk, dat hem eenen grooten roem verwierf, en waardoor hij aan al zijne tijdgenooten zijnen lof deed uitbazuinen. Dit boek is enkel bekend, door hetgene, wat Echard *Script. ord. praedic.* t. 2. p. 33. van hetzelve zegt, die tevens verzekert, dat er een handschrift van hetzelve in de bibliotheek van het *Vatikaan* bestaat. Mazzuchelli heeft, na vele nasporingen, hetzelve noch gedrukt, noch in handschrift gevonden. Men verzekert, dat Armellini ook in de uitgave der werken van Aristoteles is betrokken geweest.

Armellini (Mariano), een Benedictijner van de Congregatie *Monte-Cassino*, werd te *Rome* in 1660 geboren, en omhelsde den regel van den H. Benedictus, in de Abtdij van den H. Paulus, dier stad, in het jaar 1677. Te *Monte-Cassino* beoefende hij met het beste gevolg de Grieksche taal, en onderwees te *Florence* de wijsbegeerte. Vol ijver voor het heil der zielen, en met geestdrift bezield voor de verkondiging des woords, deed hij zijne stem in de kerken

van *Rome* en in vele andere Italiaansche steden hooren. De Congregatie der Benedictijnen vereerde zijne talenten en bewees hem, door hem de aanzienlijkste bedieningen optedragen, welk een belang zij in dezelve stelde. Hij werd Abt te *Siena*, te *Assisië* en te *Foligno;* wijl al de waardigheden dier Societeit slechts driejarig waren. Armellini overleed in 1737 in den ouderdom van 77 jaren. Er bestaan van hem een groot aantal werken: 1.° *Leven der gelukzalige* Margaretha Corradi, in het Italiaansch. *Venetië* 1726. in 12.° Dit is het eerste letterkundige voortbrengsel van den schrijver; uit hetzelve bleek reeds wat men van zijne talenten kon verwachten. — 2.° *Bibliotheca Benedictino-Cassinensis sive Scriptorum Cassinensis Congregationis, alias sanctae Justinae Patavinae, qui in ea ad haec usque tempora floruerunt, operum ac gestorum notitiae.* 1ste deel *Assisië* 1731 in fol. 2de deel 1732 in fol. Deze lijst bevat de namen, de geschiedenis en de werken van al de mannen, die zich in de Congregatie onderscheiden hebben. — 3.° *Catalogi tres Monachorum Episcoporum, Reformatorum et virorum sanctitate, illustrium e Congregatione Cassinensi. Assisië* 1733 aan den Kardinaal Maria Conti van de orde van den H. Benedictus opgedragen. — 4.° *Continuatio catalogi virorum Sanctitate illustrium etc.* 1734 in fol. 5.° *Additiones et Correctiones bibliothecae Benedictino-Cassinensis*, Foligno 1735. in fol. — 6.° *Bibliotheca Synoptica ordinis Sancti Benedicti etc.* Deze onvermoeide Schrijver heeft tot de eer zijner orde gedenkteekenen opgerigt, die hem te allen tijde in de achting en erkentenis zijner medebroeders moeten doen deelen.

Armelino (Franciscus), te *Perouse* uit eene onaanzienlijke familie geboren, won het vertrouwen van Leo X., die hem in 1517 met het purper vereerde, hem het bevelhebberschap van *Ancona* gaf, en het beheer der financiën aan hem opdroeg. Hij verloor zijn aanzien, onder Adrianus VI., die de belastingen afkeurde, waarmede hij het volk had bezwaard om zijnen voorganger geld te verschaffen. Maar Clemens VII. schonk hem zijne vriendschap weder, gaf hem het Aartsbisdom van *Tarente*, en andere aanzienlijke kerkelijke inkomsten. Hij werd met dien Paus in 1527, in het kasteel van *St. Angelo* belegerd, en overleed van verdriet, daar hij, bij de inneming van *Rome* al wat hij in die stad bezat, verloren had. Maar, daar hij zeer rijk in landerijen was,

en hij zonder testament overleed, kwam zijne nalatenschap den Paus zeer van pas, om zijn rantsoen te betalen.

ARMFELDT (KAREL Baron van), Zweedsch veldheer, werd in 1666 geboren. Zijne natuurlijke neiging, deed hem in den beginne tot de wapenen overhellen, en hij ging zijn eerste proefstuk bij vreemde natiën afleggen. Doch in den schoot van zijn vaderland ontlook een held, die zijnen eigen roem en dien zijns legers, aan de uiterste grenzen der wereld moest doen weergalmen. KAREL XII. had den troon beklommen, ARMFELDT snelt naar hem toe, om deel te nemen aan zijne heldendaden. Na de nederlaag van *Pultawa*, werd hij naar *Finland* gezonden, om zijn van alle kanten bedreigd land, voor vreemden inval te verdedigen. Met de andere veldheeren bragt hij veel toe, om de rampen zijns vaderlands te lenigen, en zoo mogelijk te herstellen. In 1713 door PETER I. in *Helsingfors* belegerd, bood hij eenen allerhardnekkigsten tegenstand; en, verpligt, om voor het geweld te wijken, spoorde hij de inwoners aan, liever hunne stad te verbranden, dan dezelve aan de vijanden ten prooi te geven; een geducht voorbeeld, dat de Russen later zoo wel hebben nagevolgd. Nadat hij het opperbevel over al de troepen in *Finland* had bekomen, welker getal uit bijna zes honderd manschappen bestond, sloeg hij bij *Storkyro*, den Russischen veldheer *APRAXIN*, die, aan het hoofd van achttien duizend soldaten, eene buitengewone moeite had, om het Zweedsche leger in te dringen, dat te midden van sneeuw en ijsbergen den dappersten tegenstand bood. ARMFELDT verliet het laatst het slagveld. Toen KAREL XII. in 1718 in *Zweden* was terug gekeerd, beval hij hem in de Noordelijkste deelen van *Noorwegen* door te dringen; hij vertrok ondanks al de hinderpalen, die zich tegen zijnen togt verzetten, hij trok over meeren en met sneeuw bedekte bergen, en wilde, om aan zijnen vorst te gehoorzamen, liever zijn leven in de waagschaal stellen, dan om voor eene gevaarlijke onderneming terug te deinzen; maar de elementen zegevierden op den moed en de onversaagdheid zijner soldaten; het grootste aantal verkleumde te midden der sneeuwbergen, en ARMFELDT was verpligt, om, met een klein getal officieren, welke het strenge klimaat gespaard had, naar *Stokholm* terugtekeeren. Deze veldheer overleed in *1736*, eenigen tijd na den dood van KAREL XII.

ARMINIUS of HERMAN, een Heer uit den voornaamsten adelstand der Cheruskers, een Germaansch volk, werd in het jaar 18 vóór J. C. geboren. Hij was nog jong toen hij reeds het ontwerp vormde, om zijn vaderland van het juk van *Rome*, alwaar hij opgevoed was, te bevrijden. AUGUSTUS had hem den titel van ridder bevestigd, en hij diende in zijn leger. Vol dapperheid, vruchtbaar in middelen, om zich te redden, eenen schranderen en geveinsden geest bezittende; wist hij zich behendiglijk in het vertrouwen van VARUS, Romeinsch Veldheer, die in *Germanië* het bevel voerde, te dringen, terwijl hij onder den sluijer des geheims de afgelegenste gewesten des rijks tot opstand aanspoorde. De ligtgeloovige VARUS, met de zamenzwering onbekend, trok met drie legioenen tegen de muitelingen op; maar na zich onvoorzigtiglijk in eenen naauwen weg tusschen bosschen en bergen verwikkeld te hebben, ontdekte hij, niet dan te laat, dat hij verraden was, en werd er het slagtoffer van. ARMINIUS, die, onder voorwendsel van versterking aantebrengen, hem met zijne benden volgde, viel de Romeinen eensklaps aan, hakte hen in de pan, en door eene overdrevene wreedheid liet hij al de gevangenen onthalzen of kruisigen. Deze bloeddorstige overwinnaar verdedigde nog gedurende eenigen tijd de vrijheid zijner landgenooten, en wist zich zelfs tegen den beroemden GERMANICUS te verdedigen; maar door zijnen voorspoed verblind, wilde hij de verdrukker derzelve worden, en hen aan zijne heerschappij onderwerpen, en ziedaar de oorzaak van zijnen val. In het zeventiende jaar der Christelijke tijdrekening, werd hij in het 37 jaar van zijnen ouderdom in eene zamenzwering vermoord. In de hoofdkerk van *Hildesheim* ziet men nog eenen pilaar, *Irmensäul* genaamd, welken men nog voor eenen aan ARMINIUS toegewijden steen houdt, of dien men welligt als het voetstuk van zijn standbeeld moet beschouwen. Deze steen was een afgod der oude door KAREL *den Groote* verspreide Saksers geworden. Het is vrij waarschijnlijk, dat de stad *Hermanstad* in *Zevenbergen*, door Saksers bewoond, aan ARMINIUS haar bestaan te danken heeft, daar de Hoogduitsche woordgronders ARMINIUS door HERMANN of HEERMANN (legerhoofd) vertalen, en het is onder dezen naam, dat de beroemde Hoogduitsche dichter KLOPSTOK, in zijn treurspel *die Hermanns Schlacht*, de daden van ARMINIUS meesterlijk bezongen heeft. Zie JOANN. HENR. DRUMELII *Lexicon*,

Ratisbonae, 1753, 3 dl.n in 4.o art. ARMINIUS *et Irmensula.*

ARMINIUS (JACOBUS), stichter der Arminiaansche of Remonstrantsche sekte, werd te *Oudewater*, een stadje in de provincie *Zuid-Holland*, in 1560 geboren, volbragt op koste der regering van *Amsterdam*, een gedeelte zijner studiën te *Geneve*; welke stad hij echter moest verlaten, wijl hij liet blijken met welk eene geestdrift hij aan de wijsbegeerte van RAMUS verkleefd was. Na verschillende togten door *Italië* en *Zwitserland*, kwam hij te *Amsterdam* terug, alwaar hij gedurende 15 jaren predikant was. Daarna werd hij in 1603 verkozen, om, in plaats van FRANCISCUS JUNIUS, den leerstoel der Theologische faculteit aan de Hoogeschool te *Leijden* te vervullen. De lessen, die hij er gaf over de voorbeschikking, de algemeenheid der verlossing enz. bragten de verdeeldheid onder de Protestanten. God, zoo als CALVINUS Hem afschilderde, namelijk als een Wezen, dat de menschen evenzeer tot de zonde als tot de deugd bestemt, niet kunnende begrijpen, zoo verviel hij in een ander uiterste, hij verzwakte namelijk de regten der genade, en verhief die der vrijheid al te zeer. Hij werd den 30 October 1608 naar *'s Gravenhage* voor de Staten ontboden, om rekenschap van zijne leer te geven. Het verdrief, dat hem zulks veroorzaakte, de reisvermoeijenissen troffen hem zoo zeer, dat hij aan de gevolgen derzelve den 19 October 1609 overleed. Hij liet verscheidene leerlingen en aanhangers na, Arminianen genaamd, welke door de gestreng-Calvinisten in 1618 en 1619 te *Dordrecht* veroordeeld werden, maar deze veroordeeling viel ten nadeele hunner tegenpartij uit, en berokkende hun veel meer nadeel, dan aan de Arminianen zelve. » De Arminianen of Remonstranten, zegt MOSHEIM, verzetten zich tegen hunne tegenpartij met zoo veel beleid, moed en welsprekendheid, dat bijna iedereen, van de regtvaardigheid hunner zaak moest overtuigd zijn. Vier Nederlandsche Provinciën weigerden de Synode van *Dordrecht* te onderteekenen; in *Engeland* werd dezelve met verachting ontvangen, wijl de Anglikanen eerbied voor de Kerkvaders hadden, waarvan er geen enkele aan de goddelijke barmhartigheid grenzen heeft durven stellen. In de kerken van *Brandenburg*, van *Bremen* ja, te *Geneve* zelfs, heeft het *Arminianismus* de overhand behouden." MOSHEIM voegt er bij, dat de

Fransche Calvinisten om aan de Catholijke Theologanten niet te veel op hen vooruit te geven, den stellingen van Arminius ook toetraden; maar zeker vergeet Mosheim, dit zeggende, dat de besluiten van *Dordrecht* in 1623 in de Synode van *Charenton*, wettig zijn aangenomen. Hieruit volgt, dat, of deze aanneming was niet opregt, of de Calvinisten hebben later over de verblinding hunner leeraars moeten blozen: zeker is het, dat de tegenstrijdigheid der Calvinisten te *Dordrecht* vergaderd, de gewaande hervorming met eene eeuwige schande heeft overladen. Na tot grondregel dier hervorming te hebben aangenomen, dat de H. Schrift de eenige regel in geloofszaken, de eenige regter in leerstellige geschillen is, was het ten hoogste ongerijmd, de Arminianen te veroordeelen, niet volgens den tekst der H. Schrift alleen, maar volgens uitleggingen, bijschriften, opheldering en verklaringen, die het den Gomaristen (tegenpartij van Arminius) behaagde er aan te geven. Wanneer men de oogen werpt op de teksten, welke de contra-remonstranten in de Synode van *Dordrecht* aanhalen, ziet men dat er bijna geen enkele is, bij welker letter zij niet iets bijvoegen, en dat de meeste eenen geheel anderen zin kunnen hebben, dan dien, welken zij er aan geven. Van hunnen kant haalden de Arminianen ook Schriftuur-teksten aan, die de Gomaristen echter geheel onbeantwoord lieten; hoe kan men de onbeschaamdheid toch zoo ver drijven, van te beweren, dat de H. Schrift uitspraak in geschillen moet doen, daar het juist de H. Schrift is waarover men twist? (Zie Gomarus, Vorstius). Men heeft van Arminius vele werken, te *Frankfort* 1631 — 1635 onder den titel van *Opera theologica* in 4.to uitgegeven. De voornaamste zijn 1.o *Disputationes de diversis Christianae religionis capitibus.* — 2.o *Examen libelli Guillelmi Perkinsi de praedestinationis modo et ordine.* — 3.o *Dissertatio de vero sensu capitis VII ad Romanos.* — 4.o *Analysis Cap. IX. ad Romanos* enz.

Armonville (J. B.), afgevaardigde bij de nationale conventie in *Frankrijk*. De gemeene zonderlingheid van dezen man, *die nooit in* de vergadering kwam, dan zoo dronken, dat hij op zijne beenen niet staan kon, en met eene smerige roode muts op het hoofd, is de eenige beweegreden, welke hem alhier eene plaats verschaft. Hij was wolkaarder te *Rheims*, toen de revolutionnaire dolzinnigheid de oogen op hem deed slaan: in September 1792

werd hij door het Departement *la Marne* als volksvertegenwoordiger bij de conventie verkozen. Daar hij even *zoo* wreed als dom was, stemde hij voor den dood van LODEWIJK XVI., en de uitvoering van het vonnis binnen de 24 uren, en gebruikte daarbij zulke afschuwelijke en barbaarsche uitdrukkingen, dat het niet in onze magt is, dezelve alhier te herhalen. Onder het bestuur van het eerste Comité van algemeen welzijn, door de vrees binnen de grenzen van eenige welvoegelijkheid gehouden, gaf hij zich echter na den 9 *Thermidor* aan al de uitspattingen van een bedorven hart over: hij bezocht enkel de publieke plaatsen die in den slechtsten naam stonden, en daar gaf hij dagelijks aanleiding tot de ergerlijkste tooneelen, zoodat het dikwerf gebeurde, dat hij op zijn aangezigt de ondubbelzinnigste teekenen van zijn twistziek karakter droeg. Toen in November 1794 eenige jongelingen van *Parijs*, waarbij zich een groot aantal goede burgers gevoegd hadden, de *Anarchisten*, in de zaal der Jacobijnen verzameld, dwongen, hun het slagveld attestaan, had ARMONVILLE de eer een der laatste te zijn, die de zaal verliet, aan beide zijden met de teekenen van zijnen tegenstand en de verontwaardiging der overwinnaars, bedekt. Aan het niet teruggegeven, waaruit de omwenteling hem slechts voor eenige oogenblikken had kunnen trekken, is ARMONVILLE in 1817, aan de ellende en vergetelheid ten prooi, in een gasthuis overleden, waarin hij de laatste dagen van zijn bestaan enkel aan het algemeene medelijden te danken had.

ARNAUD of ARNOLD, van *Brescia* in *Italië*, leerling van ABEILLARD (zie dat artikel), trok het monniken-gewaad aan, om zijne dwalingen, des te beter ingang te kunnen doen vinden. Hij verwierp de heilige Mis-offerande, het bidden voor de overledenen, het doopsel der kinderen, de vereering des kruises enz. Hij beweerde, dat Bisschoppen en Monniken, die landerijen bezaten, onvermijdelijk moesten verloren gaan, en dat de goederen der kerk den vorsten toebehoorden. Deze leer, in eene eeuw gepredikt, waarin de struikroovers niet zeldzaam waren, verschafte hem vele aanhangers, tegen welke men verpligt was, de wapenen op te vatten. Paus INNOCENTIUS II. veroordeelde hem, in de Kerkvergadering van *Lateranen*, in 1139 gehouden. De veroordeelde ARNAUD, nam met zijne leerlingen de wijk naar de gebergten van *Zwitserland*. Hij onderhield steeds eenen ver-

mogenden aanhang in *Italië*, en in zich zelven, den oproerigen en onstuimigen geest, waarmede al de sekten-stichters bezield zijn. Hij kwam in 1141 in *Rome* terug, verwekte eenen opstand tegen den Paus, deed hem de vlugt nemen, vernietigde de waardigheid van Prefekt van *Rome*, noodzaakte de voornaamste burgers, zich aan den Patriciër te onderwerpen, en deed de paleizen der Kardinalen plunderen. Paus ADRIANUS IV., de opvolger van EUGENIUS III., werd na vele gevechten met dezen dweeper eindelijk te *Rome* ontvangen. Eenigen tijd daarna werd ARNAUD door den Kardinaal GERARD gevangen genomen, en, ondanks de pogingen der Burggraven van *Campanië*, die hem in vrijheid hadden gesteld, werd hij naar *Rome* gevoerd, en in 1155 ter dood veroordeeld. MOSHEIM, de verklaarde verdediger aller ketters, zegt: „dat ARNAUD van *Brescia*, een man was, die eene verbazende geleerdheid en gestrenge zeden bezat, maar dat zijne inborst ruw en onstuimig was; dat hij geene leer schijnt aangenomen te hebben, welke met den geest van den waren Godsdienst onbestaanbaar is; dat de grondbeginselen, volgens welke hij te werk ging, enkel berispelijk waren, omdat hij dezelve te ver dreef, en dezelve met eene woede, even zoo misdadig als onvoorzigtig ten uitvoer bragt; dat hij eindelijk in 1155 als het slagtoffer van de wraak zijner vijanden gekruist en in het vuur geworpen werd." MOSHEIM heeft ongetwijfeld vergeten, dat ARNAUD van *Brescia*, een Monnik was, en geen enkel werk heeft nagelaten, waaruit zijne schranderheid blijken kan: het was dus niet zeer gelijkvormig, in hem zoo vele schranderheid te vooronderstellen, na de Monniken van dien tijd als weetnieten te hebben afgeschilderd. Deze veroordeelde het doopen van kinderen, de H. Mis-offerande enz.; hij wilde, dat men de Geestelijken van de goederen, welke zij wettig bezaten, zoude berooven; hij was de stokebrand der muiterijen. Hierin erkennen wij de grondbeginselen en den geest der gewaande hervormers; maar is deze geest met den geest van den waren Godsdienst bestaanbaar, daar de laatste aan iedereen, en vooral aan eenen Monnik zonder eenig gezag, verbiedt de algemeene orde te storen? Zou MOSHEIM hebben kunnen goedvinden, dat een ijveraar der Evangelische armoede hem de beide abdijen welke hij bezat, ontnomen had? ARNAUD van *Brescia* was dus niet het slagtoffer van de wraak zijner vijanden, maar werd op eene regtmatige wijze als een muiteling en stoorder van de al-

gemeene rust gestraft: hij werd niet gekruist, maar aan eenen paal gebonden, gewurgd en verbrand.

Arnaud (Franciscus), werd den 17 Julij 1721 te *Aubignan* geboren. Vroeg reeds sloeg hij de geestelijke loopbaan in, maar zijne neiging tot de letteren niet kunnende wederstaan, verwaarloosde hij de wetenschappen van zijnen staat, om zich geheel aan de letterkunde te kunnen toewijden. In 1752 kwam hij te *Parijs* en tien jaren daarna openden hem zijne talenten den ingang der Academie van *Opschriften en schoone letteren*. Zoo lang als de Hertog van *Wurtemberg* in Franschen dienst bleef, was Arnaud aan hem verbonden. Nadat de advocaat Gerbier, zijn vriend, in 1765 eene zaak voor de Fransche Geestelijkheid tegen de orde der Benedictijnen bepleit en gewonnen had, verzocht hij als eene belooning voor zijnen moeijelijken arbeid de Abdij van *Grand-Champ* voor den Abt Arnaud. Deze nam bezit van dezelve en keerde naar *Parijs* terug. In 1771 werd hij als lid der Fransche Academie aangenomen, verkreeg eenigen tijd daarna den titel van *Lector* en geschiedschrijver van Monsieur, en overleed te *Parijs* in 1784. Hij had de letterkundige loopbaan geopend door een werk; getiteld *Lettre sur la musique au comte de* Caylus (*Brief over de toonkunst, aan den graaf de* Caylus); dit stukje werd met de meeste geestdrift ontvangen, en overlaadde den schrijver van hetzelve met lofspraken, die beter verdiend hadden kunnen worden. De smaak van den Abt Arnaud voor de toonkunst deed hem in 1777 deel nemen in de geschillen, die er tusschen de bewonderaars van Piccini en Gluck ontstonden. Hij werkte met den Heer Suard, zijnen vriend, van Januarij 1760 tot Maart 1762 aan het dagblad *le Journal étranger*, en van 1764 tot 1769 aan de *Gazette de France*, de *Gazette de l'Europe*, aan de *Varietés littéraires* enz. Er bestaat nog van hem *Description des principales pierres du Cabinet du Duc d'Orleans* (*Beschrijving der voornaamste steenen uit het kabinet van den Hertog van Orleans*) 1780 2 deelen in fol., het tweede draagt den naam der Abten de la Chau en le Blond; verscheidene *Verhandelingen* in de gedenkschriften der Academie *van opschriften en schoone letteren; losse stukjes*, de meeste uit het Italiaansch vertaald, en welke hij zich tot eene bijzondere eer schijnt te rekenen; dezelve zijn uitgegeven door den Heer Leonard Boudou onder den zeer trot-

schen titel van *Œuvres complètes de l'Abbé Arnaud* (*Volledige werken van den Abt Arnaud*) 1803, 3 deelen in 8.vo Arnaud bezat eene bijzondere gemakkelijkheid om iets te bevatten, hetwelk in verband met zijne natuurlijke luiheid, hem belette aan iets te werken, noch iets te doorgronden. Hij zou zijnen roem zeer vermeerderd hebben, indien hij al den tijd, welke hij in de Parijsche gezelschappen doorbragt, waarin hij met vermaak werd gezien, en waarvan hij de ziel en het leven was, aan de studie had toegewijd.

Arnaud (Franciscus Thomas Maria de Baculard d'), uit een adellijk geslacht van het graafschap *Venaissin* gesproten, werd te *Parijs* in 1718 geboren. Zijn smaak voor de dichtkunde bleek reeds in zijne kinderjaren. Pas 9 jaren oud zijnde, vervaardigde hij reeds dichtstukjes, die de bewondering der Jesuiten, zijne onderwijzers, wegdroegen. Een zóó vroeg zich ontwikkelend talent kon niet werkeloos blijven; in zijne jeugd vervaardigde hij twee treurspelen Idomenea en Dido, die noch gespeeld, noch gedrukt werden, en een derde Coligni of de *Bartholomeus-nacht* dat in 1740 gedrukt werd. Voltaire, die al de ontluikende talenten bespiedde om er apostelen der wijsbegeerte van te maken, liet weldra de oogen op Arnaud vallen, moedigde hem aan door loftuitingen, die in den mond van eenen man zoo als hij, altijd vleijende zijn, en ging zoo ver, dat hij hem zelfs ondersteuning verleende, om hem in de ongestoorde beoefening der letteren behulpzaam te zijn. Toen Arnaud in 1754 op een liefhebberij tooneel zijn blijspel *le mauvais riche* deed vertoonen onderscheidde Voltaire onder de acteurs den jongen Lekain, deed hem, na de uitvoering van het stuk, bij zich komen, ontwikkelde hem als het ware het geheim van zijn verheven talent, en verbond zich aan hem als aan eenen man, van wien hij grootendeels den goeden uitslag zijner stukken verwachtte. Hetzij door zijne werken, hetzij door zijne schriften trok Arnaud de aandacht des konings van *Pruissen* tot zich, die hem tot zijnen *correspondent* te *Parijs* benoemde, hem later naar *Berlijn* lokte, hem met eene *bijzondere* vriendelijkheid onthaalde, hem zijnen Ovidius noemde, en hem zelfs verzen opdroeg, die Voltaire, wijl hij in dezelve bij de ondergaande zon werd vergeleken, noch aan den eenen noch aan den anderen nooit heeft kunnen vergeven. Deze wraakgierige en afgunstige wijsgeer onttrok van dien oogenblik af aan d'Arnaud zij-

ne bescherming; en spoorde alle middelen op, welke zijne gekwetste eigenliefde kon uitvinden, om hem te benadeelen. Na bijna een jaar aan het hof van *Berlijn* te hebben doorgebragt, begaf Arnaud zich naar *Dresden*, alwaar hij legatie-raad werd. Hij kwam te *Parijs* terug, alwaar hij in eenen uitgezochten kring verkeerde, uit denwelken hij zich langzamerhand verwijderde, om zijne talrijke werken zamen te stellen. Gedurende de omwenteling werd hij gevangen genomen, en zelfs voor de revolutionnaire regtbank gevoerd, door welke hij, ondanks zijne talenten, zijne gevoelens en zijne misdaad, werd vrijgesproken; want in dien tijd werd het voor eene misdaad gerekend eenen uitgewekenen, in te nemen. Zonder eenige andere fortuin, dan de opbrengst zijner werken, en de ondersteuning van het gouvernement, leefde hij in eene vergetenheid, die gebrek aan spaarzaamheid weldra in diepe armoede veranderde; iedereen is met zijne zucht bekend, om kleine sommen te leenen, welke hij nooit terug gaf, hetwelk Chamfort heeft doen zeggen, dat Arnaud meer dan *honderd duizend kroonen aan zes stuivers stukken* schuldig was. Aan het hof van Frederik had hij edeler gevoelens aan den dag gelegd. Bij eenen avondmaaltijd, waarop men zich vrijelijk over den Godsdienst uitdrukte, zweeg hij alleen stil. Frederik bemerkte zulks, en zeide hem: « Wel nu, d'Arnaud, hoe denkt gij over dat alles?" « Sire," antwoordde d'Arnaud, « gaarne geloof ik aan het bestaan van een Wezen, dat boven de koningen verheven is:" hetwelk zou doen vermoeden, dat de wijsgeeren, in wier gezelschap hij in zijne jeugd leefde, weinig invloed op hem hadden gehad; hij overleed in 1805, in het 89.ste jaar van zijnen ouderdom. Hij heeft eene menigte schriften nagelaten, de voornaamste zijn: 1.° *Les épreuves du sentiment, les délassemens de l'homme sensible, et les loisirs utiles* (*De proeven van het gevoel, de vermaken van den gevoeligen mensch, en de nuttige uitspanningen*). Deze voortbrengsels zijn vol gevoel. Die zwarte en sombere kleur, die den grond van zijn karakter uitmaakt, heerscht over het algemeen in dezelve, waarover men zich niet zal verwonderen, als men weet dat dezelve uit het Engelsch getrokken zijn. Rousseau heeft zijn best gedaan, om het gemaakte belagchelijke, waarmede men hem heeft willen overladen, wegtenemen, door van Arnaud te zeggen: » de meesten onzer geletterden schrijven met hun hoofd en hun-

ne handen, de Heer ARNAUD schrijft met zijn hart." 2.o *Les époux malheureux, ou Histoire de M. et Mme de Labédoyère.* (*De ongelukkige echtgenooten, of Geschiedenis van den Heer en Mevrouw de Labédoyère*), hetwelk hij voor de eerste maal in 1745 in het licht gaf. Het zou te wijdloopig zijn om hier al zijne romans, welke weinig bekend en vruchten van zijnen ouderdom zijn, aantehalen. Hij heeft slechts vier tooneelstukken vervaardigd, van welke enkel de *Comte de Comminges* (*Graaf van Comminges*) vertoond is, en zijnen uitslag, enkel aan de nieuwheid van het schouwspel te danken heeft. Zijne *Lamentations de* JÉRÉMIE (*Klaagliederen van* JEREMIAS) hebben hem van dien kant van VOLTAIRE, het puntdicht, tegen den Heer de POMPIGNAN gemaakt, verschaft, waarvoor hij den naam van ARNAUD, in plaats van dien van LEFRANC plaatste.

ARNAUD (ANTONIUS), een Fransch Generaal, den 14 Januarij 1749 te *Grenoble* geboren, ging, den ouderdom van 18 jaren bereikt hebbende, onder de Garden van *Lotharingen*, verliet dezelve in 1779, en werd in 1791 tot Kapitein bij het eerste bataillon van het departement *Calvados* benoemd. In het begin van den oorlog verkreeg hij den rang van Luitenant Colonel, in 1793 onderscheidde hij zich in den slag van *Hondschoote*, en werd in den linker arm zwaar gekwetst. Zijn gedrag in deze zaak verwierf hem kort daarna den rang van kolonel bij het 48ste Regiment. In 1793 en 1794 voerde hij den oorlog in *België*, en leende gedurende eenige volgende jaren in de zaak van *Noord-Holland* zijne hulp. Toen de vijand den 5 Junij 1800 eenen aanval uit het bosch van *Battzheim* begon, ontving kolonel ARNAUD bevel, om denzelven aan het hoofd van vijf Compagnien van zijn Regiment aantetasten; eene laag van schroot, eenige schreden van hem afgeschoten, verflaauwde noch zijnen moed, noch dien zijner dappere soldaten, wier gelederen door het vuur van den vijand dun gemaakt waren. Hij deed drie Oostenrijksche bataillons, door eene Compagnie ruiterij gerugsteund, *tuimelen*, maakte zich van acht kanonnen met derzelver kruidwagens meester, en noodzaakte 1200 manschappen, om de wapenen nederteleggen, en zich gevangen te geven. ARNAUD onderscheidde zich niet minder, den 3 December 1800, in den beruchten veldslag van *Hohenlinden*, die over het lot van *Duitschland* be-

sliste. Met de dappere 48e halve-Brigade, waarover hij het bevel voerde, bragt hij veel toe, om de Oostenrijksche artillerie in handen der Franschen te stellen. In het jaar 1802 tot Brigade-Generaal in *Hanover* benoemd, werd hij, na den afloop van den veldtogt, in het volgende jaar in *Zeeland* geëmploijeerd, en overleed in die eilanden aan de landziekte.

ARNAUD DE NOBLEVILLE (LODEWIJK DANIËL), een geneesheer in 1701 te *Orleans* geboren, en den 1sten Maart 1778 overleden. Er bestaat van hem: 1.° *Manuel des dames de charité, ou formule de medicamens faciles a préparer.* (*Handboek der zusters van liefdadigheid, of recepten van gemakkelijk te bereidene geneesmiddelen*). 1747 in 12.° verscheidene malen herdrukt en in verschillende talen vertolkt. — 2.° *Traité du Rossignol franc ou chanteur.* (*Verhandeling over den zingenden nachtegaal.*) 1751 in 12.° — 3.° *Histoire naturelle des animaux.* (*Natuurlijke historie der dieren*) om tot vervolg te dienen op de geneeskundige verhandelingen van GEOFFROY 1756 9 Dl.n in 12.° Hij had tot medearbeider aan dat werk eenen zekeren SALERNE. — 4.° *Description des plantes usuelles employées dans le manuel des dames de charité* (*Beschrijving der gebruikelijke planten voorkomende in het handboek voor de liefdadige zusters*) met denzelfden medearbeider 1767 in 12.° — 5.° *Cours de médicine pratique, rédigé d'après les principes de* FERREIN. (*Verhandeling over de beoefenende geneeskunde, volgens de grondbeginselen van* FERREIN) 1769 en 1781, 3 Dl.n in 12.°

ARNAUD DE ROUSIL (GEORGE), een beroemde Fransche heelkundige, onderscheidde zich langen tijd te *Parijs* met roem in zijne kunst, en begaf zich daarop naar *Londen*, alwaar hij den 27 Februarij 1774 overleed. Onder zijne talrijke werken verdienen vooral vermeld te worden. 1.° *Verhandeling over de breuken* 1749. 2 Dl.n in 12.° in het Engelsch. — 2.° *Waarnemingen omtrent de polsadergezwellen* 1760 in 8.° — 3.° *Eenvoudige en bevattelijke onderrigtingen over de ziekten uit den pisleider en de blaas ontstaan.* Amst. 1764 in 12.° 4.° *Verhandeling over het belangrijke der ontleedkunde*, in eene Akademische Vergadering uitgesproken, *Londen*, 1767. — 5.° *Geschiedkundige gedenkschriften over de beoefening der Heel- en Geneeskunde, in* Frankrijk *en in* Engeland, *Londen* en *Parijs*, 1768. 2 Dl.n in 4.to Deze heelmeester leefde in eenen

tijd, waarin de wetenschap weder begon te herleven, en eene nieuwe veerkracht verkreeg; door zijne kunde, bragt hij veel toe, om den snellen voortgang derzelve te bevorderen.

Arnaud de Villeneuve, een Geneesheer der 13e eeuw, werd in het jaar 1235 geboren, en wijdde zich reeds vroeg aan de talen en wetenschappen toe. Na, om zich te volmaken, verschillende landen doorreisd te hebben, vestigde hij zich te *Parijs*, alwaar hij de genees- en sterrekunde uitoefende. Hij beweerde, dat het einde der wereld, onfeilbaar zeker, omtrent het midden der 14e eeuw zoude plaats hebben; en bepaalde daartoe zelfs het jaar 1335 of 1345. Hij hield tegelijkertijd staande, dat de Duivel het geheele menschelijke geslacht bedorven, en het geloof had doen te niet gaan; dat de monniken alle zouden verloren gaan, en dat God enkel diegene met het eeuwige vuur bedreigd had, welke slechte voorbeelden geven. Bij deze droomerijen voegde hij nog andere dwalingen. Na door de Universiteit van *Parijs* veroordeeld te zijn, begaf hij zich naar *Sicilië*, bij Frederik *van Aragon*. Toen hij eenigen tijd daarna door dien Vorst naar *Frankrijk* was teruggezonden om Clemens V, toenmaals ziek, te behandelen, verging hij met het schip, waarop hij was, en werd in 1314 te *Genua* begraven. Vijftien uit zijne werken ontleende stellingen werden na zijnen dood, daar dezelve in *Spanje* aanhangers vonden, door den Inquisitie-raad van *Tarragona* veroordeeld. Zijne werken zijn met zijne levensbeschrijving en aanteekeningen van Nicolaas Taurellus, te *Lyon* in 1504 en 1505 en te *Bazel* in 1585 *in fol.* gedrukt. Men is van gevoelen geweest, dat de Villanovanus, aan wien Postel het werk *de tribus impostoribus* toeschrijft, van Arnaud de Villeneuve was; maar La Monnoye bewijst, dat Michaël Servet eenige werken, onder den naam van Villanovanus, heeft uitgegeven. Voor het overige is het bewezen, dat dit boek, noch aan den eenen noch aan den anderen moet toegekend worden. Deze geneesheer is de eerste, die de boosaardigheid en dwaasheid heeft gehad, om de voortteling van het menschelijke geslacht door de scheikunde te beproeven. Paracelsus, dien men gewoonlijk als den eersten ontwerper van dit ongerijmde plan beschouwt, heeft meer dan twee eeuwen na hem geleefd. Arnaud de Villeneuve wordt algemeen als de uitvinder van den wijngeest, van de terpentijn-olie en de welrieken-

de wateren beschouwd, ook heeft hij de drie zuren, als het zwavel-zuur, het zoutzuur en het salpeter-zuur ontdekt. — Zie zijne levensbeschrijving te *Aix* 1719 in 12.° onder den naam van PIERRE JOSEPH uitgegeven: dezelve is van eenen Provençalen letterkundige, HAITSE genaamd.

ARNAULD (ANTONIUS), oudste zoon van ANTONIUS ARNAULD, algemeen advokaat der koningin CATHARINA VAN MEDICIS, werd te *Parijs* in 1516 geboren. Hij werd bij het Parlement als advokaat toegelaten, en onderscheidde zich bij hetzelve in verschillende pleitgedingen. Van alle regts-gedingen, waarin hij pleitte, is er geen beroemder, dan dat waarbij HENDRIK IV. en de Hertog van *Savoije* tegenwoordig waren. De zaak betrof eene vrouw, die eenen jongeling van den moord van haren zoon beschuldigde; ARNAULD de advokaat der moeder won het geding. Zijn pleit-geding tegen de Jesuiten, ten voordeele der Universiteit van *Parijs* in 1594 gehouden, maakte hem nog algemeener bekend." De omstandigheden, waarin het gehouden werd, zegt de Schrijver der *drie eeuwen*, bragten veel toe, om hetzelve bij de vijanden der Societeit, opgang te doen maken. Indien men het tegenwoordig koelbloedig leest, zal men er veel eer dien heeten en driftigen toon in waarnemen, welke uit de vooringenomenheid voortvloeit, dan het ware karakter der welsprekendheid welke de waarheid der daadzaken met de zeggings-kracht vereenigt." Hetzelve is in 1717 met een pleitgeding van den Heer CHEVALLIER, in 1610 advokaat bij het Parlement, in 12.° herdrukt. Hij gaf een ander werk tegen de Maatschappij in het licht, ten titel voerende. *Le franc et veritable discours au Roi, sur le retablissement qui lui est demandé pour les Jesuites.* (*De openhartige en ware redevoering tot den Koning, over de hem gevraagde herstelling der Jesuiten*) in 8.° HENDRIK IV., aan wien deze rede gerigt was, sloeg dezelve in den wind, en herstelde de Jesuiten. Onder zijne andere werken haalt men voornamelijk aan. 1.° *L'anti-Espagnol* en de beide *Philippiques*, tegen PHILIPPUS II. Koning van *Spanje*. — 2.° *La fleur de lis* (*De lelie-bloem*) 1595 in 8.° — 3.° *La délivrance de la Bretagne* (*De bevrijding van Bretagne*) 1601 in 8.° — 4.° *Avis au Roi LOUIS XIII. pour bien regner* (*Raadgeving aan Koning LODEWIJK XIII. om wel te regeren*), 1615 in 8.vo ARNAULD

overleed in 1619 in den ouderdom van 59 jaren. Bij Catharina Marion heeft hij 22 kinderen verwekt, waarvan er 12 vroeg overleden zijn, 4 zonen en 6 dochters, de laatste alle religieuzen. Men heeft hem beschuldigd een *Hugenoot* te zijn; doch, ofschoon het waar is, dat hij zich zeer tegen de Ligue verzette, is het echter zeker, dat hij zich niet minder, tegen den gewaanden hervormden godsdienst aankantte.

Arnauld d'Andilli (Robertus) oudste zoon van den voorgaande, werd te *Parijs* in het jaar 1589 geboren. Vroeg reeds verscheen hij aan het hof, en bekleedde er posten, die hij met roem waarnam. Hij had heel veel invloed bij hetzelve, doch gebruikte denzelven alleen, om zijnen vrienden dienst te bewijzen. Balzac zeide van hem, » dat hij over de Christelijke deugden niet bloosde, en zich op de zedelijke deugden niet verhoovaardigde." In den ouderdom van 55 jaren verliet hij de wereld, om zich in het klooster van *Port-Royal des Champs* aftezonderen. Van de koninginne-moeder afscheid nemende, zeide hij haar, » dat indien H. M. hoorde zeggen, dat men te *Port-Royal* holsblokken of klompen maakte, zij zulks niet geloofde; maar dat indien men haar berigtte, dat men er leiboomen aankweekte, zij er geloof aan sloeg, en hij dus hoopte er H. M. vruchten van te doen eten." Jaarlijks zond hij er haar eenige derzelve, welke Mazarin, al boertende, *gezegende vruchten* noemde. » De anekdote der holsblokken, zegt een zeker schrijver, schijnt buiten allen twijfel te zijn; zulks was daarenboven geene beschuldiging, waartegen de nederige, en zich zelven verstervende Kluizenaars zich behoefde te verdedigen. Indien de beruchte Paris een gedeelte zijns levens met het weven van kousen heeft doorgebragt, waarom zouden dan andere Heiligen derzelfde partij behoeven te blozen, klompen te maken?" Hij overleed in 1674 in den ouderdom van 85 jaren. Tot aan zijnen laatsten oogenblik behield hij al zijne geest- en ligchaamsvermogens. Er bestaan verschillende werken van hem: 1.° *De vertaling in het Fransch der belijdenissen van den H. Augustinus* in 8.vo en in 12.o — 2.° *Die van de geschiedenis der Joden volgens Josephus*, 5 dl.n in 8.vo en in 12.o Volgens het oordeel van vele geleerden en voornamelijk van Pater Gillet, de laatste vertaler dezer geschiedenis, is deze vertaling van d'Andilli meer sierlijk dan getrouw. De beste uitgave is die van *Amsterdam* 1681, 2 deelen in fol. met pl. — 3.° *Die*

der levensbeschrijvingen der H. Vaders uit de woestijn en van eenige heilige vrouwen, door de Kerkvaders geschreven, 3 deelen in 8.vo — 4.o *Die der H. ladder van den H. Joannes Climachus.* — 5.o *Die der werken van de H. Theresia.* 1670 in 4.to — en 6.o eindelijk *die der werken van den gelukzaligen Joannes d'Avila* in fol. Al deze werken hebben een zeer gunstig onthaal genoten, en men kan niet ontkennen, dat zij onder de Christenen veel hebben toegebragt, om den geest van godsvrucht en geloof te onderhouden. Die, welke uit het Latijn zijn vertaald, zijn veel naauwkeuriger dan degene, in welke men den Griekschen tekst heeft gevolgd. Dezelve bezitten in het algemeen eenen duidelijken en ongedwongen stijl. — 7.o *Mémoires de ma vie (mijne levensbijzonderheden).* 2 deelen in 12.o in 1734 gedrukt. Dergelijke geschriften zijn gewoonlijk de vrucht van het eigenbelang, en hoe loos de eigenliefde ook wezen moge, erkent men er dezelve toch altijd in. (Zie Hadrianus keizer). — 8.o *Poëme sur la vie de J. C.* (*Dichtstuk op het leven van J. C.*) — 9.o *Œuvres Chrétiennes en vers* (*Berijmde Christelijke werken*) en vele andere werken. De schrijver van het ontwerp van *Bourg-Fontaine* is van gevoelen geweest, dat de AA. van het verhaal van Filleau, Arnauld d'Andelli beteekenen. (Zie Filleau.)

Arnauld (Hendrik) broeder van den voorgaande, werd in 1597 te *Parijs* geboren. Na den dood van Gournay, Bisschop van *Toul*, werd de Abt Arnauld, toenmaals deken dier kerk, door het kapittel dier stad eenpariglijk tot dezelfs opvolger verkozen. Op verzoek van den beroemden Pater Jozef, bevestigde de koning deze benoeming; maar de geschillen, uit het verkiezings-regt ontstaan, beletten Arnauld dezelve aan te nemen. In 1645 werd hij als buitengewoon afgevaardigde van *Frankrijk* naar *Rome* gezonden, om de geschillen te vereffenen, tusschen de Barberinen en Innocentius X. ontstaan. De Abt Arnauld trok zich de belangen van zijn vaderland en die van het huis Barberin met zeer veel vuur aan. Dit huis liet te zijner eer eenen gedenkpenning slaan en een standbeeld oprigten. Arnauld in *Frankrijk* teruggekeerd, werd in het jaar 1649 tot Bisschop van *Angers* benoemd. Slechts eene enkele maal verliet hij zijn Bisdom en deed zulks om den prins van *Tarente* te bekeeren, en hem met zijnen vader den hertog van *Tremouille* te verzoenen. Toen

de stad *Angers* in het jaar 1652 aan het muiten was geslagen, werd de koninginne-moeder, die reeds in aantogt was, om dezelve te straffen, door den Prelaat bevredigd: toen deze vorstin eens uit de handen van ARNAULD communiceerde zeide haar deze Prelaat: *Ontvang, Mevrouw, uwen God, die, al stervende aan het kruis, aan zijne vijanden vergeven heeft.* Deze zedeleer was even zeer in zijn hart gegrift, als dezelve van zijne lippen vloeide. Men zeide van hem, dat *het beste middel, om gunsten van hem te erlangen, was hem te beleedigen.* Hij was de vader der armen en de troost der bedrukten. Het gebed, de leesoefeningen, de ambts-bezigheden namen al zijnen tijd in. Toen men hem eens voorstelde, dat hij ten minste eenen dag in de week eenige uitspanning moest nemen, zeide hij: *Gaarne wil ik zulks doen, mits gij mij slechts eenen dag bepaalt, waarop ik geen Bisschop ben.* In den oorlog der Prinsen was hij den koning getrouw. Hij onderteekende het formulier, na hetzelve geweigerd te hebben, bevredigde zich niet zonder eenige uitvlugten met CLEMENS IX. (zie CLEMENS IX.) » Men moet, zegt een oordeelkundig en gematigd schrijver, eenige beroemde mannen, die in de eerste tijden van het *Jansenismus* eenige neiging voor deze ontluikende ketterij hebben getoond, niet te streng beoordeelen. Dezelve was toenmaals zoo wel geslaagd, om het uiterlijke der godsvrucht der gestrengheid en zelfs der verkleefdheid aan de Catholijke Kerk aan te nemen, dat vele, zelfs schrandere personen de speelballen der huichelarij moesten worden. De ergerlijke tooneelen van den H. MEDARDUS, de ergerlijke kluchtspelen der *Secouristen*, de formele scheuring der gewaande kerk van *Utrecht* hadden nog niet plaats gehad. Het oordeel der Kerk heeft zich door duidelijker en bondiger uitspraken, door plegtige en algemeen aangenomene Pauselijke besluiten, door de volledige en algemeene overtuiging aller Catholijken geopenbaard; al de uitvlugten der partij, al de spitsvindigheden der hardnekkige dwaalleeraars zijn te schande gemaakt; de gewaande godsvrucht heeft voor de losbandigheid en de schijn-filozofie plaats gemaakt. De begoocheling, die in den beginne heeft kunnen bestaan, is verdwenen; en het is ontwijfelbaar zeker, dat vele lieden, die der partij gunstig hebben geschenen, zich wel zouden wachten, zulks heden nog te zijn." Men gevoelt wel, dat deze aanmerking de stichters, hoofden en voorname agenten

der partij niet betreft (*). Arnauld overleed in het jaar 1692, in den ouderdom van 95 jaren. Zijne onderhandelingen met den stoel van *Rome*, en met verschillende Italiaansche hoven zijn te *Parijs* in 1748 in 5 dl.n in 12.° uitgegeven. Men vindt in dezelve vele belangrijke anekdoten en bijzonderheden, somtijds door den partijschapsgeest geheel onkennelijk gemaakt.

Arnauld (Antonius) broeder van den voorgaande, in 1612 geboren, volbragt zijne humaniora en wijsbegeerte aan de colegiën van *Calvi* en *Lisieux*; daarna nam hij zijne theologische lessen onder Lescot, die de verhandeling over de genade voorlas, en zich tegen zijnen Hoogleeraar verzette. In zijne *proefthesis*, in 1635 verdedigd, droeg hij gevoelens over de genade voor, geheel strijdig met die, welke men hem had voorgelezen en verdedigde dezelve met een vuur, hetwelk reeds te kennen gaf, wat er later van hem zou worden. In 1641 ontving hij den doctoralen hoed der *Sorbonne*; en bij het afleggen van den gewonen eed, in de Lieve vrouwe kerk (*Notre-Dame*) op het altaar der Martelaren zwoer hij de waarheid te verdedigen, al moest hij dezelve ook met zijn bloed verzegelen, eene belofte welke na hem al de doctoren afleggen. Twee jaren daarna gaf hij, met de goedkeuring van eenige Bisschoppen, en van 24 Leeraars der *Sorbonne* zijn werk in het licht *De la fréquente Communion (Over de veelvuldige Communie)* waaraan hij eenen geheel tegenovergestelden titel had kunnen geven. Deze verhandeling werd door degene, tegen welke dezelve gerigt scheen te zijn, hevig aangevallen; maar nog heviger was de verdediging derzelve. De geschillen over

(*) De beginselen eener sekte vertoonen zich bijna altijd onder de zachtste gedaanten, maar, door een regtvaardig oordeel Gods, valt het masker weldra af. De geest van opstand en haat tegen den H. Stoel, die de latere leerlingen van Jansenius bijzonder bezield heeft; de verwijdering van de Sacramenten onder het ruime voorwendsel onzer onwaardigheid tot eenen stelregel gemaakt, eindelijk de gewaande burgerlijke Constitutie der Geestelijkheid zijn een volledig zamenstel van bewijzen voor hetgene, wat wij hier aanvoeren, en bijna kan men op de Jansenisten sekte deze dichtregels der *Henriade* van Voltaire toepassen:

J'ai vu naître autrefois le Calvinisme en France
Faible, marcher dans l'ombre, humble dans sa naissance.

door Feitama aldus vertaald:

Ik heb Calvyns *gezindte, in* Vrankrijk *pas geboren,*
Daar zwak, en schuw voor 't licht, een' schuilhoek op zien sporen.

de genade gaven hem weldra gelegenheid, zijne welsprekendheid op eene andere wijze aan den dag te leggen. Een Priester van *St. Sulpice* aan den hertog DE LIANCOURT, die in de verdediging van het boek van JANSENIUS op eene buitengewone wijze vermeld werd, de absolutie geweigerd hebbende, zoo schreef ARNAULD bij deze gelegenheid twee brieven. Men trok er twee stellingen uit, die door de *Sorbonne* in 1656 gecensureerd werden. De eerste was in deze bewoordingen vervat: » De kerkvaders verwijzen ons op eenen regtvaardige in den persoon van den H. PETRUS, aan wien de genade, zonder welke men niets vermag, in eene gelegenheid ontbroken heeft, in welke men niet kan zeggen, dat hij niet gezondigd heeft." De tweede was aldus: » Men kan twijfelen, dat de vijf stellingen door INNOCENTIUS X. en ALEXANDER VII. als van JANSENIUS, Bisschop van *Yperen* zijnde, veroordeeld, in het boek van dien schrijver gevonden worden." Daar ARNAULD de veroordeeling niet had willen onderteekenen, zoo werd hij buiten de facultéit gesloten. Eenigen tijd te voren had hij zich reeds afgezonderd en na deze ongenade verborg hij zich nog dieper in de eenzaamheid, en verliet dezelve niet, dan bij den gewaanden vrede van CLEMENS IX. in 1668 (Zie CLEMENS IX.) Hij werd aan den Nuntius, aan LODEWIJK XIV. en aan het geheele hof voorgesteld. Men onthaalde hem volgens de verdiensten zijner talenten en het verlangen, dat hij deed blijken, om de rust te genieten, welke aan de onderwerping aan de Kerk verbonden is. Van toen af werkte hij, om de wapenen, van welke hij zich tegen de *Sorbonne* en de Bisschoppen bediend had, tegen de Calvinisten te keeren. Die gelukkige tijden bragten de *Geduurzaamheid des Geloofs* (*Perpétuite de la foi*) en de *omverwerping der zedeleer van J. C. door de Calvinisten* (*Renversement de la morale de J. C. par les Calvinistes*) en vele andere wederleggende werken voort, die hem bij de Calvinisten geducht maakten. Het scheen, dat de gerustheid voor hem was wedergekeerd, maar de prikkeling om te *dogmatiseren* stoorde weldra deze voorbijgaande kalmte. ARNAULD door de talrijke bezoeken, die hij ontving verdacht geworden, en door LODEWIJK XIV. als gevaarlijk beschouwd, trok in 1679 naar de Nederlanden, en verwijderde zich aldus van den storm, die hem bedreigde. Zijne *apologie du clergé de France et des Catholiques d'Angeleterre, contre le ministre JURIEUX* (*Verdediging der*

Fransche Geestelijkheid en der Engelsche Catholijken, tegen den Predikant JURIEUX,) eene vrucht zijner afzondering, wekte de gal op van den Protestantschen Profeet. Deze schrijver gaf met den meesten spoed een libel in het licht, ten titel voerende, *Geest van den Heer* ARNAULD, waarin hij dezen leeraar op eene verregaande wijze schond en lasterde; ARNAULD weigerde er op te antwoorden; maar was er echter zeer gevoelig over. Een nieuw geschil hield hem weldra bezig. Pater MALEBRANCHE, die verschillende gevoelens omtrent de genade had opgevat; ontwikkelde dezelve in eene verhandeling, welke hij aan ARNAULD toezond. Zonder aan MALEBRANCHE te antwoorden, wilde ARNAULD het drukken van deszelfs boek te keer gaan, hetwelk geene zeer edelmoedige handelwijze was. Wijl hij hierin niet had kunnen slagen, was hij er enkel op bedacht, hem den oorlog te verklaren, en begon de eerste vijandelijkheden in 1683. Er ontstonden van beide zijden verschillende geschriften met scherpe uitdrukkingen en hevige verwijten opgevuld. ARNAULD rigtte zijne aanvallen niet tegen de Verhandeling over de natuur en de genade, maar het gevoelen, dat men alles in God ziet in de *nasporing der waarheid*, door hem vroeger zoozeer geprezen, ontwikkeld. Hij noemde zijn werk: *Over de ware en valsche denkbeelden.* Hij sloeg dien weg in, welke niet de kortste was, om, zoo als hij aan MALEBRANCHE zeide, zijne geliefkoosde bovennatuurkundige bespiegelingen te leeren wantrouwen, en zich daardoor des te gemakkelijker, omtrent het leerstuk der genade beter te doen onderrigten. MALEBRANCHE beklaagde zich, dat een onderwerp, waarvan het minste gewag niet was gemaakt, juist omdat hetzelve het meest na het bovennatuurkundige overhelde, en juist daarom in de oogen der meeste menschen het belagchelijkste was, gekozen was. ARNAULD ging tot beschuldigingen over, die zekerlijk niet staande konden gehouden worden: dat zijne tegenpartij in God eene stoffelijke uitgestrektheid vaststelt, en op eene listige wijze leerstellingen wil inschuiven, die de zuiverheid van den godsdienst schenden. Men gevoelt, dat de geest van ARNAULD geheel oorlogzuchtig, en die van MALEBRANCHE zeer vreedzaam was. ARNAULD had eenen talrijken aanhang, die voor deszelfs hoofd reeds zegezangen zongen, zoodra hij in het strijdperk verscheen. Zijne *Re-*

flexions philosophiques et théologiques sur le Traité de la nature et de la grace (*Wijsgeerige en godgeleerde aanmerkingen op de Verhandeling over de natuur en de genade*), in 1685 in het licht gegeven, deden hem in de oogen zijner voorstanders als overwinnaar zegevieren; maar MALEBRANCHE was in de oogen zijner leerlingen, en zelfs volgens het oordeel van lieden, die geen belang bij het geschil hadden, geen minder overwinnaar. Dit geschil duurde tot op den dood van ARNAULD, die in 1694 te *Brussel* plaats had (*). MALEBRANCHE had hem verklaard, „ dat hij moede was, om zich voor de wereld ten toon te stellen, en het *Journal des Savans* met hunne wederkeerige beuzelingen op te vullen." De voorstanders van JANSENIUS verloren den bekwaamsten verdediger, dien zij ooit gehad hebben. Zijn hart werd naar *Port-Royal* gebragt en later naar *Palaiseau* vervoerd. SANTEUIL en BOILEAU vervaardigden elk een grafschrift voor hem, de eene in het Latijn, en de andere in het Fransch. Niemand was met een wijsgeeriger geest geboren, zegt een beroemde schrijver; maar zijne wijsbegeerte werd door de *factie*, die hem medesleepte, bedorven. Deze gevaarlijke factie, wikkelde gedurende 60 jaren, eenen geest, die geschapen scheen, om de menschen te verlichten, in

(*) Hoewel men vrij algemeen overeenkomt, dat hij te *Brussel* is overleden, bestaan er echter groote geschillen, met betrekking tot de plaats waar hij zoude begraven zijn. Een geschiedschrijver van dien tijd, over zijn naar *Port-Royal* vervoerd hart sprekende, zegt: „ Welken eerbied men ook voor het hart koestere, zoo is zulks toch slechts de kleine relikwie; het ligchaam is de groote, maar iedereen weet niet wáár het rust. Men houdt die plaats zeer geheim, zeker om de menigte bedevaarten te beletten, die derwaarts zouden gedaan zijn, en welker gevolgen te vreezen zouden wezen." De dweepzieke schrijver van het Janseniste Woordenboek in 6 deelen; zegt, dat hij in de parochie-kerk der heilige CATHARINA, te *Brussel* is begraven, *onder in eene kapel, bij het koor*; en door eene zonderlinge tegenspraak, past hij met even zoo vele onbetamelijkheid als dweepzucht, de woorden op hem toe, welke in de heilige Schrift, ten opzigte van het graf van MOZES voorkomen: *Et non cognovit homo sepulcrum ejus usque in praesentem diem.* (Zie zeer oordeelkundige aanmerkingen, over dit onderwerp in de *Dict. Hist.* van LADVOCAT, voorrede der uitgave van 1764, bladz. XXV.). Wel onderrigte personen verzekeren, dat ARNAULD onder het Hoog-altaar van de kerk der Oratoristen, te *Lacken* bij *Brussel* is begraven. Sommige beweren, dat het lijk van QUESNEL er zich ook in bevindt, hetwelk, zegt men, uit *Holland* aldaar is overgebragt, om dat van zijnen voorganger, in de Janseniste-opperhoofdigheid gezelschap te houden.

leerstellige geschillen, altijd vervelenden dikwerf nutteloos, en dompelde denzelven in ongelukken die steeds aan de stijfhoofdigheid verbonden zijn. Hij leefde tot in den ouderdom van 82 jaren, in eene onbekende eenzaamheid, zonder fortuin, en zelfs zonder bedienden; hij, wiens neef Minister van staat was, hij, die, indien men zijne aanhangers gelooven zal, Kardinaal had kunnen wezen, en zulks om gevoelens aan welke hij zelf geen geloof sloeg (Zie JANSENIUS). Het vermaak, het hoofd eener Sekte te zijn, ging bij hem alles te boven. Hij was zoo bevreesd, in *Vlaanderen* erkend te worden, en dat men van hem eene onbepaalde onderwerping aan de uitspraken der kerk mogt vorderen, dat, toen hij zijn einde voelde naderen, hij liever den geest in de armen van Pater QUESNEL, zijnen leerling, wilde geven, die hem, hoewel zonder volmagt, de laatste teerspijs en het heilige oliesel toediende, dan eenen priester te roepen, die door den Bisschop van het diocees was goedgekeurd. Men heeft onder zijnen naam omtrent 140 boekdeelen in verschillende formaten, waarvan een groot aantal het werk zijner leerlingen is, die hun hoofd daardoor hebben willen vereeren, of deze voortbrengselen door het gezag van eenen grooten naam, opgang willen doen maken. Men kan dezelve in vijf klassen verdeelen: de *eerste* betreft de schoone letteren en de wijsbegeerte: 1.° *Grammaire générale et raisonnée* (*Algemeene en beredeneerde Spraakkunst*), met den Heer LANCELOT, in 1756 op nieuw onder eenen vermeerderden titel uitgegeven, in 12.° — 2.° *Elémens de Géometrie* (*Grondbeginselen der Meetkunde*). — 3.° *La Logique, ou l'art de penser* (*De Redeneerkunst of de kunst om te denken*), met NICOLE, een zeer *methodisch* werk, waarin de regelen eener goede *Logica* zeer bevattelijk worden voorgesteld. — 4.° *Reflexions sur l'éloquence des prédicateurs* (*Aanmerkingen over de Kanselwelsprekendheid*) Parijs 1695, aan den Heer DUBOIS, Lid der Fransche Akademie gerigt, die, in de voorrede eener Verhandeling uit den heiligen AUGUSTINUS vertaald, beweerd had, dat de predikers de welsprekendheid niet beoefenen moesten. Men kan de aanleiding tot en de beoordeeling van dit werk vinden in de *Bibliothèque Française* van den Abt GOUJET. — 5.° *Objections sur les méditations de* DESCARTES (*Tegenbedenkingen op de overwegingen van* DESCARTES). — 6.° *Traité des vraies et des fausses idées* (*Verhandeling over de ware en valsche denkbeelden*), Keulen

1683. — *De tweede* klasse bestaat uit werken over onderwerpen, die de genade betreffen, waarvan men eene zeer uitgebreide lijst in het Woordenboek van Morery vindt. Het voornaamste is dat, waarover wij boven hebben gesproken, onder den titel van *Wijsgeerige en Godgeleerde aanmerkingen.* De meeste der overige, indien men er de vertaling der Boeken van den heiligen Augustinus, over de verbetering, de genade enz. van uitzondert, enkel over bijzondere geschillen. De *derde* klasse zijn wederleggende werken tegen de *Calvinisten.* 1.° *De geduurzaamheid van het geloof:* een werk, waaraan hij, zoo als men zegt, veel had medegewerkt, en dat hij, volgens het verlangen van zijnen medewerker Nicole, op zijnen naam uitgaf. Clemens IX., aan wien het was opgedragen, Clemens X. en Innocentius XI., lieten hem brieven van dankbetuiging schrijven. Vele schrijvers hebben verzekerd, dat dit werk geheel van Nicole was, en dat het, zoo als vele andere, enkel aan Arnauld werd toegeschreven, om den roem en het gezag van het hoofd der partij te vermeerderen; eene hoedanigheid, waartoe hij bijzonder geschikt scheen, daar hij de broeder was van Arnauld d'Andilli, Bisschop van *Angers*, van Moeder Angelika, en neef van den Hertog van Liancourt: en onfegensprekelijk is het, dat zijn groote roem meer het werk zijner Sekte, dan dat zijner kunde was. De Jansenisten noemden hem niet anders dan den *Grooten* Arnauld. „Onder de oproerige geesten, zegt een beroemde redenaar, is het de voornaamste verdienste hun aanhanger te zijn, zulks niet te zijn, verdient bij hen de grootste verachting. Indien gij hunner partij zijt toegedaan, behoeft gij u niet bekommeren, om bekwaamheid en regtschapenheid te erlangen. Uwe verkleefdheid alleen vervangt dat alles. Een bijzonder kenteeken der ketterij is hare begunstigers en aanhangers tot in den hemel te verheffen, en diegene, welke haar durven aanranden of bestrijden, tot in het stof te vernederen. De wijze van doen der stichters van ketterijen, was eerst zich zelve en daarna hunne voorstanders en aanhangers, als zeldzame en buitengewone mannen te doen voorkomen; al wat zich aan hen verbond, werd groot; de naam alleen van hunne belangen te bevorderen, was een voldongen lof; wanneer men hen hoorde spreken, dan moesten de buitengewone *geniën*, de wonderen van wetenschap en deugd enkel onder hen gezocht worden." (Bourdaloue *Serm. sur l'aveugle-né*). —

2.° *De Omverwerping der zedeleer van J. C. door de Calvinisten*, 1672 in 4.to — 3.° *L'impiété de la morale des Calvinistes.* (*De goddeloosheid van de zedeleer der Calvinisten*) 1675. — 4.° *Apologie pour les Catholiques* (*Verdediging voor de Catholijken*). — 5.° *Les Calvinistes convaincus de dogmes impies sur la morale* (*De Calvinisten van goddelooze leerstellingen betrekkelijk de zedeleer overtuigd*). — 6.° *Le prince d'Orange, nouvel* Absalon, *nouvel* Herode, *nouveau* Cromwel (*De Prins van Oranje, een nieuwe* Absalon, *een nieuwe* Herodes, *een nieuwe* Cromwel). De Schrijver der *Eeuw van* Lodewijk XIV. beweert, dat dit boek niet van Arnauld is, omdat de stijl des titels naar dien van Pater Garasse gelijkt; hij was ongetwijfeld niet met den overvloed van uitdrukkingen bekend, welke den Heer Arnauld, zoodra zijn ijver zich ontstak, dadelijk voor den geest kwamen. Dit werk is altijd voor het zijne doorgegaan; men zegt zelfs, dat Lodewyk XIV. beval, dat hetzelve gedrukt, en exemplaren van hetzelve aan alle Europesche hoven gezonden werden. Tot de *vierde* klasse behooren de geschriften tegen de Jesuiten, onder welke men onderscheidt: *Morale pratique des Jésuites* (*Beoefenende zedeleer der Jesuiten*) in acht deelen, die, met uitzondering van het 1e, en een gedeelte van het 2e deel, bijna alle van Arnauld zijn. Onder deze vierde klasse kan men verder al de geschriften stellen, tegen de *Morale relâchée* gerigt, waarvan hij een der heetste vijanden was (zie Pontchasteau). — De *vijfde* klasse eindelijk bevat de werken over de Heilige Schrift 1.° *Histoire et concorde Evangélique* (*Evangelische geschiedenis en overeenstemming*) in het Latijn, 1653. — 2.° *Traduction du Missel, en langue vulgaire, autorisée par l'Ecriture Sainte et par les Pères* (*Overzetting van het Missaal in de volkstaal, door het gezag der Heilige Schrift en der Kerkvaders goedgekeurd*) gezamenlijk met Voisin geschreven. — Zie eene aanmerking van Fénélon, bij het artikel Eustochium. — 3.° *Défense du nouveau testament de* Mons, *contre les sermons de* Maimbourg (*Verdediging van het nieuwe testament van* Bergen, *tegen de predikatiën van* Maimbourg), met Nicole; en eenige andere geschriften over hetzelfde onderwerp, enz. enz. Men heeft na zijnen dood negen Boekdeelen met Brieven gedrukt, welke aan diegene van eenig nut kunnen zijn, die zijn leven willen beschrijven. Men vindt in het derde deel dier Brieven, een antwoord op de beschuldigingen, die men

hem had gedaan, zich namelijk van beleedigende uitdrukkingen tegen zijne tegenpartij te hebben bediend; hetzelve voert ten titel: *Dissertation selon la méthode des géomètres, pour la justification de ceux qui en de certaines rencontres, emploient en écrivant des termes que le monde estime durs* (*Verhandeling, volgens de wijze der meetkundigen, ter regtvaardiging dergener die in zekere omstandigheden, in hunne geschriften uitdrukkingen gebruiken, welke de wereld als hard beschouwt*). Hij tracht hierin door de Heilige Schrift en de Kerkvaders te bewijzen, dat het geoorloofd is, zijne tegenpartij met vinnige, bijtende en scherpe uitdrukkingen te bestrijden. Hij dacht er niet aan, dat zijne tegenpartij gewoonlijk diegene niet was, tegen welke de Heilige Schrift en de Kerkvaders te veld trekken, en dat een ontvlamde ijver tegen de vijanden van God, zeer verschillend van dengenen is, die voor valsche gevoelens en de eer eener partij brandt. Deze verdediging kon dus zijnen scherpen en beleedigenden stijl niet verschoonen. Wij willen dit artikel eindigen, met eene aanmerking van den godvruchtigen hervormer van *la Trappe*, den Heer DE RANCÉ: » Eindelijk is de Heer ARNAULD overleden (schreef hij aan den abt NICAISE; Kanonik van *Dyon*); na zijne levensbaan zoo verre gerekt te hebben, als het mogelijk was, heeft hij den eindpaal derzelve moeten vinden. Zijne kunde en zijn gezag waren voor de partij van een groot gewigt. Heil hem, die geen ander zoekt, dan in JESUS CHRISTUS!" Pater QUESNEL heeft het leven van ARNAULD met stukken daartoe betrekkelijk, en onuitgegevene geschriften van dien schrijver in het licht gegeven. — Zie JANSENIUS, PARIS, MONTGERON, ROCHES — (JACOBUS —).

ARNAULD (ANTONIUS), abt van *Chaumes*, oudste zoon van ROBERTUS ARNAULD D'ANDILLI, bragt eenige jaren in den dienst door. Daarna begaf hij zich naar *Angers*, en overleed in 1698. Hij heeft *Gedenkschriften* nagelaten, waarin hij zich zeer over zijnen vader beklaagt; 1756, 3 Dl.n in 12.°

ARNAULD (SIMON); Markgraaf van *Pompone*, broeder van den voorgaande, en neef van den beruchten ANTONIUS ARNAULD van *Port-Royal*, werd reeds in den ouderdom van 23 jaren, als onderhandelaar in *Italië* gebruikt. Hij sloot aldaar meer dan een verdrag, en werd vervolgens bewindhebber des legers van den koning van *Napels*, in *Catalonië*, en in

1665 buitengewoon afgezant in *Zweden*. Aldaar bleef hij drie jaren, en nam denzelfden post in 1671 andermaal waar. In hetzelfde jaar overleed er een staats-secretaris. „Ik was eenigen tijd onzeker (zegt Lodewijk XIV. in eene *memorie*, die in de bibliotheek des konings van *Frankrijk* nog bewaard wordt) wien ik dezen post zou laten vervullen, en, na wel onderzocht te hebben, bevond ik, dat een man die langen tijd in gezantschappen gediend had, diegene was, welke denzelven het best zoude vervullen. Ik ontbood hem. Mijne keuze werd door iedereen toegejuicht . . . . . maar de bediening die ik hem gegeven heb, was te groot en te uitgebreid voor hem. . . . . Eindelijk moest ik hem bevelen zijn ontslag te vragen, wijl alles, wat door zijne handen ging, de grootheid en kracht verloor, welke met de uitvoering der bevelen des konings van *Frankrijk* moeten gepaard gaan." Arnauld werd in 1679 van het ministerie van buitenlandsche zaken beroofd; zijne ongenade kon echter niet beletten, dat hij in *Frankrijk* als een regtschapen, deugdzaam en verstandig staats-dienaar werd beschouwd. Door zijne hoedanigheden werd hij in de groote wereld gezocht, en dikwerf verkoos hij de genoegens der gezellige kringen, waarin hij behaagde, boven de staatszaken. De koning liet hem den titel van Minister van Staat met de vrijheid behouden, om zitting in den raad te nemen. Men heeft van hem de *Onderhandeling* van zijn eerst gezantschap naar *Zweden*. Hij overleed in het jaar 1699 in den ouderdom van 81 jaren.

Arnauld (Hendrik Karel) meer bekend onder den naam van *Abt van Pomponne*, werd in 1662 te *'s Gravenhage*, alwaar de markgraaf van *Pomponne* afgevaardigde was, geboren. Zijne geboorte verschafte aan de belangloosheid van zijn vader eene soort van zegepraal. De staten-generaal hoden hem aan, zijnen zoon ten doop te houden: deze eer verschafte aan het kind eene jaarwedde van 2000 kroonen. De markgraaf van *Pomponne* bevreesd van in zijne onderhandelingen door de erkentenis belemmerd te worden, bedankte de staten. Reeds in den ouderdom van 15 jaren werd de Abt van *Pomponne* met de abdij van *St. Maixent* begiftigd; negen jaren daarna door den koning tot die van *St. Medard* beroepen zijnde, stond hij van de eerste af. In 1699 verloor hij zijnen vader. Lodewijk XIV. wilde zijne smart wel verzachten, door in dezelve met hem te deelen; deze verst

zeide hem: *gij beweent eenen vader, dien gij in mij zult wedervinden, en ik verlies eenen vriend, dien ik nimmer zal wedervinden.* Tot afgezant te *Venetië* benoemd, handhaafde de Abt *Pomponne*, te midden der rampen, zoo wel als in den schoot des voorspoeds, de eer van *Frankrijk*. De standvastigheid was de hoofdtrek van zijn karakter. In de bedieningen van bevelhebber, kanselier, grootzegelbewaarder en bewindhebber der financiën, en koninklijke bevelen, die hem later te beurt vielen, stelde hij zich het algemeene nut, als zijn voornaamste doel voor, en had het geluk in dit edele doel ook meestal te slagen. In 1743 werd de Abt de *Pomponne* tot lid der akademie van opschriften en schoone letteren verkozen, en, hoewel zijne jaren reeds zeer gevorderd waren, hadden de *Muzen* hem toch nog niet verlaten. Hij overleeed in 1756.

ARNAULD (ANGELIKA) zuster van ANTONIUS ARNAULD, en in den ouderdom van 11 jaren reeds Abdis der abdij van *Port-Royal des champs*, begon reeds in haar 17 jaar aan de hervorming harer abdij te werken. Zij had het geluk, in dit gesticht de oude tucht der orde van den H. BERNARDUS te zien herleven. De hervorming der abdij van *Maubuisson* door zuster GABRIELLA D'ESTRÉES, bestuurd, gaf haar veel kommer, wijl zij er te gelijkertijd de nieuwe dwalingen wilde invoeren, die zij reeds te *Port-Royal* had doen ingang vinden. Zij overleed in 1661. — Hare zuster, moeder AGNES, gaf twee werkjes in het licht, het eene getiteld: *l'Image de la religieuse parfaite et imparfaite* (*Het beeld der volmaakte en onvolmaakte kloosterlinge*) *Parijs* 1665 in 12.°, en het andere: *Le chapelet secret du saint Sacrament* (*De geheime rozekrans van het allerheiligste Sacrament*) 1663 in 12.°, door sommige leeraars van dwalingen beschuldigd, en te *Rome* veroordeeld. Moeder AGNES overleed in 1671. Er waren in hetzelfde klooster 5 zusters, die zich alle sterk tegen de onderteekening van het formulier aankantten, en zich in hevige geschillen over de genade wikkelden. *Even* zegt BOSSUET, *alsof het eenvoudige geloof niet beter ware, dan dit alles*, en vooral voor dochters, en meer nog voor Gode gewijde maagden, wier nederigheid en onderwerping haar voornaamste sieraad moeten uitmaken.

ARNAUD (FRANCISCUS), Heer van *Laborie*, Edelman van *Perigord*, in het begin der zestiende eeuw geboren, om-

helsde den geestelijken staat, en onderscheidde zich in denzelven, door zijne verdiensten en zijne bedieningen. Hij werd deken van *Carenac*, prioor van *Lurcy*, Aarts-diaken van *Bordeaux* en kanselier der universiteit dier stad. Hij overleed te *Perigueux*, in 1607, in eenen zeer hoogen ouderdom. Er bestaan van hem: 1.° *Les antiquités de Perigord* (*De oudheden van Perigord*) 1577, een zeer zeldzaam-voorkomend werk. — 2.° *L'anti-Drusac, Toulouse* 1564 dit is een verdedigschrift der adellijke, goede en wellevende vrouwen. — 3.° *Traité des Anges et des démons* (*Verhandeling over de Engelen en duivelen*), volgens het Latijn van Joannes Maldonat. *Rouanen* 1619 in 12.°

Arndt (Joannes) *Arndtius*, een der *Mystiken* van den Protestantschen godsdienst, werd in het jaar 1555 te *Ballenstadt*, in het Hertogdom *Anhalt*, geboren. Eerst beoefende hij de geneeskunde; maar deze kennis hem niet hebbende kunnen behoeden van gevaarlijk ziek te worden, deed hij eene gelofte, om, indien hij genas, zich op de godgeleerdheid toeteleggen. Hij werd vervolgens in zijn land, te *Quedlimburg* en te *Brunswijk* predikant. De moeijelijkheden, welke hij te verduren had, de dwalingen waarvan men hem betichtte, noodzaakten hem, om zich naar *Isleb* te begeven. Georges, hertog van *Luneburg*, deed hem drie jaren daarna, in 1611, van daar vertrekken, om hem het oppertoezigt over al de kerken van het Hertogdom *Luneburg* te geven. Hij overleed in 1621. Men heeft van hem een vermaard werk, ten titel voerende: *Over het ware Christendom;* hij tracht in hetzelve te bewijzen, dat de ongebondenheid der zeden, welke toenmaals onder de Protestanten heerschte, enkel ontstond, door dat zij de goede werken verwierpen, en zich met een onvruchtbaar geloof vergenoegden. Hij had veel gelezen, Taulerus, Thomas a Kempis, den heiligen Bernardus, en andere zedekundige schrijvers dikwijls overwogen. Hij had moeten beginnen met het ware geloof, hetwelk deze schrijvers beleden, te omhelzen, en eerst daarna had hij bij hen het geheimzinnige licht moeten trachten te verkrijgen. Lucas Osiander, godgeleerde van *Tubingen*, heeft hem in zijn *Judicium theologicum* op eene niet vriendelijke wijze aangevallen.

Arndt (Jozué), hoogleeraar in de *Logica*, te *Rostok*, hof-prediker en kerkelijke-

raad van den hertog van *Mecklemburg*, overleed den 5 April 1687 te *Gustrow*, zijne geboorteplaats, in den ouderdom van 61 jaren. Er bestaan van hem: 1.° *Miscellanea sacra*, 1648 in 8.vo — 2.° *Anti-Vallemburg*, *Gustrow*, 1664 in 4.to — 3.° *Clavis antiquitatum judaicarum*, *Leipzig*, 1707 in 4.to Hij bezat eene zeer uitgebreide kunde in de geschiedenis en in de wetenschappen. — Zijn zoon KAREL, hoogleeraar in de dichtkunde en het Hebreeuwsch, in de school van *Melchin*, is in 1721 overleden, en heeft vele *Dichtkundige verhandelingen*, in de *Leipziger Mengelingen* voorkomende, en eenige andere minder-beduidende werken, waarvan men mij MORERI de lijst kan vinden, nagelaten.

ARNHEM (GODEFRIDUS VAN), dus genoemd naar zijne geboorteplaats, de Geldersche hoofdstad *Arnhem*, was de een en dertigste Abt der voormalige abdij *Aduart* of *Adewert*, in de provincie *Groningen*. Hij was in de geestelijke en wereldlijke wetenschappen niet onbedreven, en muntte vooral uit in de zangkunde. Buiten, zoo wel als binnen het klooster, was hij een ijverige zielzorger. Wanneer de broeders zich ergens in te buiten gingen, strafte hij hen zeer gestrengelijk; doch altijd zoodanig, dat hij hun tevens blijken zijner liefde gaf. Hij was een deftig redenaar en onvermoeid in de verkondiging van het Woord Gods. De inwendige inrigting van het kloostergebouw had aan hem vele verbeteringen en sieraden te danken, zoo als hij ook de boekerij der abdij met een groot aantal boeken van de beste schrijvers vermeerderd heeft. Ook heeft hij eene *poging aangewend*, om de Nonnen van *Trimont* naar het klooster te *Assen* over te brengen, en had daartoe reeds eene Bulle van den Paus en de toestemming van den Spaanschen koning verkregen; doch moest zijn *plan*, hoewel in het belang van beider gestichten ontworpen, weder laten varen, daar hij zoo wel door de maagden van *Assen* als door die van *Trimont* in hetzelve werd tegengewerkt. Na zijne kudde, tot in het jaar 1561, met den grootsten *ijver*, en de meeste godsvrucht gehoed en verzorgd *te hebben*, is hij door eene zware ziekte overvallen, die iedereen voor doodelijk hield. In tegenwoordigheid der Vriesche prelaten heeft hij dus zijne waardigheid willen nederleggen; en, hoewel hij zijne vorige gezondheid terug bekwam, heeft hij zijne bediening nooit weder willen aanvaarden, maar zich naar zijn landgoed bij *Rho-*

den begeven, alwaar hij zijn leven in den dienst van God en in het uitoefenen van werken van barmhartigheid doorbragt. Door het krijgsrumoer verontrust, keerde hij eindelijk toch weder naar *Aduart* terug, alwaar hij den 25 November 1574 in den Heer ontsliep. —

ARNIM (JOANNES GEORGE VAN), gewoonlijk ARNHEIM genaamd, Keizerlijke en Keur-Saksische Luitenant-Generaal in den dertigjarigen oorlog, een getrouwe aanhanger van WALLENSTEIN, van daar zijn onredelijk gedrag omtrent alle partijën, hetwelk hem met regt verweten wordt. Hij overleed te *Dresden* in het jaar 1641.

ARNIM (GEORGE ABRAHAM VAN), Pruisische Generaal-Veldmaarschalk, geboren in 1651, overleden in 1734, een dappere krijgsheld, die 25 veldslagen en 17 belegeringen mede gemaakt heeft.

ARNISAEUS (HENNINGUS), werd bij *Halberstadt* geboren, en overleed in 1636. Hij onderwees de geneeskunde aan de Universiteit van *Helmstadt*; en reisde door *Engeland* en *Frankrijk*. De koning van *Denemarken*, CHRISTIAAN IV. riep hem aan zijn hof, en maakte hem tot zijnen raads- en geneesheer. Hij heeft vele staatkundige, regtsgeleerde en geneeskundige werken geschreven: 1.° *De auctoritate principum in populum semper inviolabili, Frankfort*, 1612, in 4.to Dit grondbeginsel verklaart hij in hetzelve zoo gunstig voor de rust der gouvernementen, dat het volk in geen geval het gezag van den vorst mag aanranden. — 2.° *De jure majestatis*, 1610, in 4.to — 3.° *De jure connubiorum*, 1613, in 4.to — 4.° *De Subjectione et exemptione clericorum*, in 4.to — 5.° *Lectiones politicae*, in 4.to — 6.° *Observationes anatomicae*, 1610, in 4.to enz. enz.

ARNO, in *Engeland* geboren, een broeder van ALCUIN (zie ALCUIN), eerste Aartsbisschop van *Saltzburg*. Hertog THASSILO II. zond hem in 787 naar *Rome*, aan Paus LEO III., ten einde eene bemiddeling te bewerken bij KAREL *den Groote*, die echter niet gelukte; ARNO had daardoor intusschen de achting des Keizers en des Pauses verworven, de eerste vereerde hem zelfs in 803 met een bezoek.

ARNO, een regulier Kanonik, bloeide in de twaalfde eeuw. Hij was deken der gemeente *Reichersberg* in *Beijeren*, en overleed den 30 Januarij 1175. Hij was een

door zijne godsvrucht, wetenschap en zijnen ijver voor de hervorming der Congregatiën van reguliere Kanoniken, zeer beroemd man, zoo als men zulks ziet in een werk, getiteld *Scutum Canonicorum*, waarin hij over de levenswijze, de gebruiken en regels der reguliere Kanoniken van zijnen tijd spreekt. Er straalt in dit geschrift vele godsvrucht en zalving door; hij beweert er in, dat de staat van reguliere Kanonik even zoo volmaakt kan zijn als die van monnik. Hetzelve is niet een van de geringste stukken der verzameling, welke Reymundus Duelli, onder den titel van *Miscellanea*, *Augsburg*, 1723, in 4.to heeft in het licht gegeven. Arno was met geenen minderen ijver bezield voor de leer der kerk, en tegen degene, welke dezelve durven aanranden. Hij vervaardigde een zeer goed werk tegen Folmar, Proost van *Treiffenstein* in *Frankenland*, die dwalingen omtrent het leerstuk van het Allerheiligste predikte. Men kan ten opzigte van dit werk de *bibliotheek der Kerkvaders* en het *auctarium* van Aubertus le Mire raadplegen.

Arnobius, *de Oude*, een vermaard redenaar, onderwees te *Sicca*, in *Afrika*, zijn vaderland, de welsprekendheid. Lactantius was zijn leerling. Hij omhelsde, onder de regering van Diocletianus, het Christendom, en onderscheidde zijnen overgang tot den godsdienst, door zijne *geschriften tegen de Heidenen*, *Rome*, 1542, in fol. *Amsterdam*, 1651, in 4.to De beste uitgave is die van *Parijs*, 1666, ten vervolge der werken van den H. Cyprianus. Hij was nog niet gedoopt, toen hij dit werk schreef; en daar hij nog niet volmaakt met onze geheimen bekend kon zijn, zoo ontsnapten zijner pen eenige misvattingen. Le Nourry en Cellier hebben hem omtrent vele artikels geregtvaardigd. Pater Petau heeft eenige van zijne uitdrukkingen, het geheim der Drieëenheid betreffende, al te gestreng beoordeeld. Hetgene hij tegen het Heidendom zegt, is bondig genoeg; zijne bewijzen voor het Christendom zijn minder gelukkig. In zijnen stijl straalt de hevigheid en de nadruk der Afrikanen door, maar hij schrijft dikwijls, als Hoogleeraar in de welsprekendheid. Hij bezigt harde, krachtige uitdrukkingen, en duistere en verwarde volzinnen. De heilige Hieronymus verhaalt, dat hij voor zijne bekeering een der ijverigste aanhangers van het Heidendom zeer ervaren in de Heidensche Godgeleerdheid, en het Christendom zeer vijandig was, en, volgens dezen Kerkvader, tot het

laatste werd geroepen; door waarschouwingen, welke hem door den Hemel in den droom werden gegeven (*Somniis compulsus*). De meest-geachte geschiedschrijvers, verhalen verschillende voorbeelden van bekeeringen, welke in die voor de kerk onstuimige tijden, ten gevolge van buitengewone droomen of boven-natuurlijke verschijnselen plaats hadden. Men kan in het bijzondere hierover nazien, hetgene, wat EUSEBIUS *Lib.* VI. *Cap.* 5. van den Heiligen BASILIDES, een' soldaat, zegt. Maar niets is belangrijker, dan hetgene, wat de geleerde en bondige ORIGENES (*Lib. contra* CELSUM) daarover schrijft: „Velen, zegt hij, hebben het Christendom, door den geest Gods omhelsd, die op hunne zielen, eenen plotselingen indruk te weeg bragt, en hun, zoo wel bij dag als bij nacht verschijnselen deed ontwaren; zoodat zij, in plaats van het woord Gods te verwerpen, dagelijks geschikter werden, om er hun leven naar interigten. Ik heb er meer dan een voorbeeld van gezien.... Ik neem God tot getuigen, dat mijn doel is, den Godsdienst van J. C. te doen beminnen; niet door uitgevondene sprookjes, maar door de waarheid, en door het verhaal van hetgene, wat in mijne tegenwoordigheid is voorgevallen." ARNOBIUS overleed in het jaar 320. THRITHEMUS heeft hem ten onregte een *Commentarium op de Psalmen* toegeschreven, hetwelk van ARNOBIUS *den jonge* is, die volgt.

ARNOBIUS *de jonge*, dien men voor een' Galliër houdt, was, zegt men, in het jaar 460, een monnik van *Lerins*, of, volgens anderen, een dier priesters van *Marseille*, die in de 5e eeuw eenige punten der leer van den heiligen AUGUSTINUS en deszelfs leerlingen aanrandden. Hij is de schrijver van een *Commentarium* over den geheelen tekst der psalmen, *Bazel*, 1537 en 1560 in 8.vo, en *Parijs* 1539 in 8.vo en eindelijk in de *Bibliotheek der Kerkvaders*. De overige werken, welke hem toegeschreven worden, zijn niet van hem. Het half-pelagianismus, aan dezen schrijver te last gelegd, steunt voornamelijk op de volgende zinsnede: *Op dezelfde wijze als de genade den wil voorafgaat, zoo gaat ook de wil de genade vooraf; want gij wordt niet gedoopt, alvorens te willen gelooven.* De schrijvers der Gallikaansche kerk merken aan, dat men aan deze woorden eenen Catholijken zin kan geven; anderen hebben er minder gunstig over geoordeeld. Zonder volkomen zuiver te zijn, is de stijl van ARNOBIUS noch

duister, noch van sieraden ontbloot.

ARNOLD. — Zie ARNAUD VAN BRESCIA.

ARNOLD-MELCHTAL. — Zie MELCHTAL.

ARNOLD (GODEFRIDUS), predikant van *Perleberg* en Geschiedschrijver des konings van *Pruissen*, werd den 5 September 1665 te *Annaberg*, in het *Ertsgebergte* geboren. Hij was een der hardnekkigste verdedigers van de Sekte der *Pietisten*, eene protestantsche Sekte van *Duitschland*, die zich beroemt regelmatiger te zijn dan de overige. Hij overleed in 1714. Men heeft van hem eene *Geschiedenis der Kerk en der Ketterijen*, *Leipzig*, 1700, in 8.vo die hem vele ongelegenheden op den hals haalde. Zijne *geschiedenis der geheimzinnige godgeleerdheid* is bijna het eenige werk, dat hij in het Latijn heeft geschreven. Er bestaan nog vele andere Hoogduitsche werken van hem, die enkel door diegene worden gelezen, wier verbeeldingskracht niet beter geregeld is, dan die van den schrijver. Het schijnt, volgens deze werken, dat hij zijne studiën zeer wel volbragt had, en het hem niet aan schranderheid ontbrak.

ARNOLD (BENEDICTUS), een beroemd Amerikaansche veldheer. Voor de *losbarsting* van den Noord-Amerikaanschen vrijheidskrijg, was hij een paardenkooper, doch geraakte in het jaar 1775 aan den overste ALLEN verbonden, dien hij *Ticonderoga* hielp veroveren en de vesting *Quebeck* belegeren. In 1776 werd hem het bevel over de Noord-Amerikaansche vloot opgedragen; hij was het ook, wiens beleid het meeste er toe bijdroeg, dat het Engelsche leger, onder BOURGOYNE, zich moest overgeven. Wijl hij, wegens zijne bekomene wonden, in het veld niet meer behoorlijk bruikbaar was, zoo werd hem door WASHINGTON opgedragen het door de Engelschen verlatene *Philadelphia* in bezit te nemen. Hier leefde hij met eene buitengewone pracht, en om zulks nog meer te kunnen doen, veroorloofde hij zich allerlei verdrukkingen, zoodat de eene klagte de andere bij WASHINGTON verdrong. Deze opperveldheer bragt hem zulks met al die teedere verschooning onder het oog, die hij aan eenen zoo verdienstelijken man meende schuldig te zijn. ARNOLD werd daarover echter niet alleen gestoord, maar zwoer zijn vaderland eene bittere wraak. Om dezelve ten uitvoer te brengen, keerde hij in den krijgsdienst, dien hij eenigen tijd verlaten had,

terug; en werkte nu aan het plan, om zijn vaderland den Engelschen door verraad in handen te spelen. Hij trad daaromtrent met den Generaal Clinton in onderhandeling, en beloofde hem de forten van *Westpoint* met derzelver bezettingen, wapenen en onuitputbare magazijnen aan de Engelschen overteleveren. Het gelukte hem werkelijk het opperbevel over deze forten te bekomen, en zoo als hij zijne maatregelen had genomen, zou het hem ook werkelijk gelukt zijn, zijn doel te bereiken, indien niet de zending van André (Zie André—John—) toevalliger wijze was ontdekt geworden. De generaal werd door den overste Jameson van de aanhouding van André onderrigt. IJlings besteeg hij een vaartuig, en kwam gelukkiglijk te *New-York*; daarop hielp hij zijne landslieden beoorloogen, en stak, na het sluiten van den vrede, naar *Engeland* over, alwaar hij in 1801 algemeen veracht, te *Londen* overleden is.

Arnoldus, dertigste Bisschop van *Utrecht*. Na den dood van Balduinus II., negen en twintigsten Bisschop van *Utrecht* in 1195, zijn Diederik VII., graaf van *Holland*, en Otto, graaf van *Gelderland*, elk met eene bende krijgsvolk binnen *Utrecht* gekomen, en hebben het door kuiperijen, elk van zijnen kant, zoo ver weten te brengen, dat een gedeelte der Kanoniken voor den Domproost Theodoricus of Diederik, broeder van den voorgaanden Bisschop Balduinus, en een ander gedeelte voor Arnoldus, uit het huis van *Isemburg*, proost van *Deventer*, gestemd hebben. De laatste werd door graaf Otto en de eerste door graaf Diederik voorgestaan, middelerwijl deed keizer Hendrik V., zijnen neef Theodoricus door ring en herderstaf bevestigen, tot zoo lang als de Paus uitspraak in deze zaak zoude gedaan hebben; deze uitspraak bleef niet lang uit: Innocentius III., die toenmaals de pauselijke waardigheid bekleedde, verklaardde de bevestiging van Theodoricus als nietig en plaatste Arnoldus op den Bisschoppelijken stoel van *Utrecht*, die echter deze waardigheid niet lang bekleedde, daar hij reeds den 8 April 1198 te *Rome* overleed; door zijnen dood kwam Theodoricus nu in het rustige bezit van den ouden zetel van den heiligen Willebrordus.

Arnoldus van Hoorn, (Zie Hoorn).

Arnoldus, veertiende Abt

van het beroemde klooster te *Egmond*, van wien men in de jaarboeken van *Egmond*, niets anders vindt opgeteekend, dan dat hij in het jaar 1235 nog leefde, en dat hij door Theodoricus opgevolgd werd.

Arnoldus, vierde Abt der abdij van *Middelburg*, werd in het jaar 1220 tot die waardigheid verheven. In het eerste jaar van zijn bestuur overleed Ada, weduwe van graaf Floris III., welke door den Abt Arnoldus in de Middelburger- abdij is begraven. Deze Abt werd ook met eene verzegelde Bulle van Paus Honorius III. vereerd, waarbij de afpersingen bij het verkiezen van nieuwe Kerk-regenten gebruikelijk, ook voor de Middelburgsche abdij, volgens den 66.en regel der vierde Kerkvergadering van *Lateranen*, opgeheven werden. Arnoldus overleed in het jaar 1239.

Arnoldus Helius. — Zie Helius.

Arnoldus (Nicolaas), een Protestantsch predikant, in 1618 te *Lesna* geboren. Na verscheidene steden afgeloopen te hebben (zich inbeeldende zijne talenten door dergelijke pelgrimaadjen te volmaken) werd hij in 1639 tot rector der school van *Jablonow* benoemd. Later tot hoogleeraar in de godgeleerdheid te *Franeker* bevorderd, verwierf hij zich eenigen roem door zijne predikatiën en overleed in 1680. Zijne werken zijn: 1.° *Wederlegging van den Socinianschen Catechismus.* — 2.° *Commentariën over den Brief aan de Hebreërs.* — 3.° *Lux in tenebris.* enz. *Leipzig*, 1698, in 8.vo Dit is eene verklaring der Schriftuur-teksten, waarvan de Socinianen een misbruik maken. Het prijzenswaardige der geschriften van dezen predikant is, dat, in plaats van naar het voorbeeld zijner ambtgenooten, met verbittering tegen de Catholijken uitteevallen, hij bijna altijd zijne wapenen tegen de vijanden der godheid van J. C. wendt.

Arnoul (*Heilige*), Bisschop van *Metz* in het jaar 614; oefende verschillende bedieningen uit aan het hof van Theodebertus II., koning van *Austrasië*. Na den dood zijner echtgenoote omhelsde hij den geestelijken staat, en werd hij tot het Bisdom *Metz* benoemd. Nadat Clotarius II. in 622 zijne staten verdeeld, en zijnen zoon Dagobert tot koning van *Austrasië* benoemd had, stelde hij den H. Arnoul met Pipyn van Landen aan het hoofd van den raad des jongen vorsten. Zoo lang als de Heilige deel aan het bestuur had, regeerde Dagobert met even zoo veel deugd als roem en geluk.

Maar wijl Arnoul den lust niet meer kon wederstaan, om zich aan het gewoel der wereld te onttrekken, zoo ging hij zich in de woestijnen der *Vosges* afzonderen. De H. Arnoul had bij Doda, zijne vrouw, twee zonen verwekt, de eene Anchisus genaamd, was de vader van Pipyn van *Heristal*, van wiens zoon Karel Martel het tweede geslacht der koningen van *Frankrijk* is ontsproten. Het leven diens heiligen Bisschops getrouwelijk door zijnen opvolger beschreven, is door Arnauld d'Andilli in het Fransch vertaald. De H. Arnoul overleed den 16 Augustus 641. Zijne overblijfselen, naar *Metz* vervoerd, werden in de abdij van zijnen naam bewaard. Het Roomsche *Martyrologium* maakt op den 18 Julij gewag van hem, doch in *Frankrijk* wordt zijn feest den 16 Augustus gevierd. — Een andere Arnoul wiens leven ons bijna geheel onbekend is, predikte, nadat Clovis of Clodoveus door den H. Remigius gedoopt was, het geloof onder de Franken. Zijn apostolische arbeid werd door groote tegenkantingen gedwarsboomd. In het *Yveliner woud*, tusschen *Chartres* en *Parijs*, viel hem de martelaarskroon ten deel. Te *Parijs*, te *Reims*, ja door geheel *Frankrijk* wordt hij zeer vereerd; men vindt zijn feest in den Brevier van *Reims* op den 19 Julij bepaald.

Arnoul (*Heilige*), uit eene doorluchtige Fransche familie gesproten, koos de loopbaan der wapenen, en diende met roem onder de koningen Robert en Hendrik I. Na bijna vier jaren in dezen stand te hebben doorgebragt, werd hij door de geestelijkheid en de inwoners van *Soisson* aan de Vaders der Kerkvergadering van *Meaux*, door den legaat van Paus Gregorius VII. bij een geroepen, tot Bisschop gevraagd. Toen de afgevaardigden van het concilie hem van zijne verheffing berigt kwamen geven, gaf hij hun het volgende antwoord: » Laat een zondaar aan God eenige vruchten van boetvaardigheid aanbieden, en verpligt niet eenen man zoo als ik ben, zich met eenen last te beladen, die zoo vele wijsheid vordert." Hij was echter verpligt van toe te geven, en vervulde al de verpligtingen der bisschoppelijke waardigheid met eenen buitengewonen ijver. Maar de onmogelijkheid om eenige schreeuwende misbruiken te verbeteren, en de vrees voor de rekenschap, die hij voor zich zelven en anderen zou moeten afleggen, deden hem om zijn ontslag verzoeken. Daarna stichtte hij een klooster te *Aldenburg*, eene toen-

maals aanzienlijke stad in de nabijheid van *Ostende* gelegen. Hij overleed aldaar in 1087 op een boete-kleed en asch. Er hadden bij zijn graf verschillende wonderen plaats, welker echtheid door de Kerkvergadering van *Beauvais* in 1121 erkend werd.

Arnoul, Bisschop van *Lisieux* leefde in de XII. eeuw en was de openlijke verdediger van Alexander III. en den H. Thomas van Cantelberg. In 1147 ondernam hij met Lodewijk *den Jonge* de reis naar het heilige land, en kwam twee jaren daarna terug. Op het einde van zijn leven legde hij zijne bisschoppelijke waardigheid neder, en overleed in 1184, in de abdij van den H. Victor te *Parijs*, werwaarts hij zich begeven had. Er bestaat van hem een boekdeel met *Brieven* in eenen vrij sierlijken stijl geschreven; dezelve zijn vooral merkwaardig door de bijzonderheden, welke zij ten opzigte van de geschiedenis en de kerkelijke tucht van zijnen tijd bevatten. Turnèbe gaf er te *Parijs* in 1585 eene uitgave van in 8.vo in het licht. Daarenboven heeft men nog *Gedichten* van hem, die gezamenlijk met de brieven gedrukt zijn, en ook in de *Bibliotheek der Kerkvaders* voorkomen.

Arnoul (Franciscus), een Dominikaner in het oude Fransche gewest *le Maine* geboren, ontwierp, omtrent het midden der zeventiende eeuw, een plan ter oprigting eener ridderorde voor het vrouwelijke geslacht, voornamelijk bestemd ter uitbreiding der vereering van de H. Maagd. Anna van *Oostenrijk*, regentes van *Frankrijk*, aan welke hij zijn plan mededeelde, gaf hare goedkeuring aan hetzelve. De nieuwe insteller maakte in 1647 het ontwerp zijner orde, *Collier céleste du Sacré Rosaire, composé de 50 demoiselles* genoemd, te *Parijs* en te *Lyon* bekend. Daar hij geen orde-stichter had kunnen zijn, wilde hij ten minste van eenig nut wezen. Na verschillende middelen beproefd te hebben, welke goede uitwerkselen hadden te weeg gebragt, gaf hij dezelve onder den titel van *Révélations charitables de plusieurs remèdes*, *Lyon* 1651, in het licht. Hij was vooraf bedacht geweest, om dezelve door deskundigen te laten goedkeuren.

Arnoul of Arnulphus, Bisschop van *Rochester* werd, te *Beauvais* in het jaar 1040 geboren, en overleed in 1124. Hij liet een werk na, *Textus Roffensis* genaamd, en eenige andere verhandelingen voorkomende in het *Spicilegium*.

Arnoul de Lens, — (Zie Lens.

ARNOULD (AMBROSIUS MARIA), *lid* van den raad der ouden, en vervolgens van dien der vijfhonderden, gaf in 1791 een geschrift in het licht, *de la balance du Commerce*, (*over de schaal des Koophandels*) genaamd, waarvan hij drie jaren later een uittreksel leverde. Tot dat tijdstip was hij uitsluitend bij de geldmiddelen geëmployeerd. De Heer ARNOULD had zich in de staatkundige discussiën niet gewikkeld, maar toen de Conventie den 22 en 30 Augustus 1795 de herkiezing van twee derde harer leden in den raad der vijfhonderden en der ouden besloten had, kantte de Heer ARNOULD zich openlijk tegen deze maatregelen aan, vereenigde zich met de oppositie der sectiën, en werd een harer leden, die den meesten invloed wist te weeg te brengen. Na den 5 October 1795, gelukte het hem, zich aan de nasporingen, tegen de bewerkers der laatste gebeurtenissen gerigt, te ontrekken en hield hij zich gedurende eenige jaren verscholen. In 1798, zag men hem onder de afgescheidene (*scissionnaires*) kiezers van *Parijs* weder te voorschijn komen, die hem voor één jaar tot lid van den raad der ouden benoemden. In dezen raad hield hij zich enkel met onderwerpen bezig, die de geldmiddelen betroffen; hij werd tot secretaris derzelve gekozen, verdedigde de belasting op het zout, en werd in 1799 tot den raad der vijfhonderden benoemd. Den 10 November 1799, kwam hij in de wetgevende commissie, met het voorbereidende werk tot de staatsregeling van het jaar 8 belast; den 17 December van hetzelfde jaar, maakte hij de voortgaande uitwerkselen van het openbaar crediet bekend, en schreef dezelve aan de omwenteling van 9 November toe. De Heer ARNOULD, voor wien zijne vrienden de portefeuille van financiën bewaard dachten, was lid van het *tribunaat*, op het tijdstip, dat de staatsregeling van het *consulaat* in werking werd gebragt. Hij ging voort, zich bij hetzelve, enkel met het financiële bezig te houden, en ondersteunde krachtdadiglijk, den wensch, door sommige zijner ambtgenooten uitgedrukt, om de kroon op het hoofd van BONAPARTE en de keizerlijke waardigheid erfelijk in zijne familie te zien verklaard. Bij de vernietiging van het *tribunaat*, werd hij tot rekwestmeester benoemd. Hij is in 1812 overleden.

ARNOUT of ARNULPHUS, derde graaf van *Holland*, zoon van graaf DIEDERIK II. en van HILLEGONDA, eene dochter des Franschen konings LODEWIJK IV., werd, na den dood zijns vaders, in het jaar

989 tot graaf gehuldigd, terwijl zijn broeder Balduïnus, op den Bisschoppelijken stoel van *Utrecht* werd verheven. De West-Vriezen stonden tegen hem op, en trachtten zelfs de Hollanders in hunne muiterij te doen deelen. Arnout trok, te hunner beteugeling, te veld, doch weldra op eene hoogte door den vijand ingesloten, had zijn leger van gebrek aan water bijna omgekomen; in deze omstandigheid gaf Arnout een doorslaand bewijs zijner godsvrucht en van zijn vertrouwen op God: voor het oog van geheel zijn leger viel hij op zijne kniën neder, en smeekte den Hemel om uitkomst in dien nood, waarop uit de aarde eene heldere water-bron ontsprong, zoodat het gansche leger zich geheel verkwikken en zijnen dorst lesschen kon. Daarop begon het gevecht, dat zeer bloedig was, en waarin Arnout wonderen van dapperheid aan den dag legde, doch voor de overmagt der West-Vriezen moest bezwijken, en deerlijk mishandeld, den 18 September 993 sneuvelde. Zijn lijk werd in het familie-graf te *Egmond* bijgezet; — volgens sommige schrijvers zou hij onder de Heiligen zijn geplaatst.

Arnpeckh (Vitus), een priester in 1441, te *Landshut*, in *Beijeren* geboren, schreef eene *Kronijk van Beijeren* tot het jaar 1495, en *eene van Oostenrijk*, tot op den tijd van Frederik III.

Arnu (Nicolaas), den 11 September 1629 te *Merancourt*, bij *Verdun* geboren. Ouderloos geworden, en door zijnen voogd mishandeld, kwam hij te *Parijs*, om er geplaatst te worden. Daarin niet hebbende kunnen slagen, ging hij, in het gevolg van een Catalonisch Heer, naar *Perpignan*, en volbragt zijne *rhetorica* in die stad. In 1644 ging hij in de orde van den H. Dominicus, en onderscheidde zich in dezelve; tot groote tevredenheid zijner oversten onderwees hij in zijne orde, de wijsbegeerte en de godgeleerdheid. Hij wijdde zich ook aan het predikambt toe en behaalde veel roem in hetzelve. Van zijne talenten onderrigt, riep Pater Rocca Herbi, zijn Generaal, hem naar *Rome*, en droeg hem in het Collegie van den heiligen Thomas, het hoogleeraarambt op. Van daar ging hij naar *Padua*, om er eenen leerstoel der bovennatuurkunde te bekleeden. Hij overleed aldaar in 1692. Men heeft van hem: 1°. *Clypeus philosophicæ thomisticæ*, *Beziers*, 1672, 6 Dl.n in 12.° — 2.° *Doctor Angelicus divus Thomas, divinæ voluntatis et sui ipsius, etc., interpres*; 4 Dl.n in

12.o — Een derde werk, dat aanmerkingen behelst, over het verbond tusschen den keizer, den koning van *Polen*, enz. tegen den grooten Heer waarin ARNU, op, ik weet niet welke voorzegging steunende, het Turksche rijk met eenen toekomstigen ondergang bedreigt, heeft zijnen roem zeer veel verminderd, en hem van zonderlingheid en eigenzinnigheid doen beschuldigen; dit belet echter niet, dat hij in alle andere opzigten een geleerde religieus en een verdienstelijke man is geweest.

ARNULF, natuurlijke zoon van KARLOMAN, koning van *Beijeren* en *Italië*, hertog van *Carinthië* in 880, werd tot koning van *Germanië* uitgeroepen in 887, en in 896 te *Rome* tot keizer gekroond. Hij was naar *Italië* getrokken, om het erfdeel van zijn' oom, KAREL *den Dikke* in bezit te nemen. Hij werd in verschillende oorlogen gewikkeld met GUIDO, koning van *Italië*, dien hij, door de Hongaren ondersteund, overwon; daarop versloeg hij ZUENTEBOLD, koning van *Moravië*. Door Paus FORMOSUS tot keizer gekroond, vernietigde het Concilie van *Rome* in 898 zijne verheffing. ARNULF zag zich alstoen genoodzaakt nieuwe oorlogen te voeren: hij belegerde *Spoletto*, Men beweert, dat eene vrouw hem door een' zijner bedienden eenen vergiftigden drank deed gebruiken, en dat dit vergift zijn leven langzamerhand ondermijnde. Zeker is het, dat hij voor de derdemaal over de *Alpen* toog, en zulks met een uitgeput ligchaam, een' ongerusten geest en een reddeloos leger. Hij overleed in 899 voor *Fermo*, dat hij belegerde, *Duitschland* in eene groote verwarring nalatende. Zijn zoon LODEWIJK IV. volgde hem op, en zijne dochter GHISMUNDA, werd de moeder van KOENRAAD I.

ARNULF, deze vorst was de zoon van den beroemden markgraaf LUITPOLD, die den titel van Markgraaf van *Noord-* en *West-Beijeren* voerde, en in eenen ongelukkigen slag, tegen de Hongaren bij *Presburg* gevallen was. Hij stamde uit het geslacht der oude Agilolfingers af, doch was ook van de vrouwelijke zijde met de Karolingers vermaagschapt. Naauwelijks echter was hij in het bestuur getreden, of de Hongaren verderden de verdere voldoening van eene onder keizer LODEWIJK *het Kind* gegevene schatting. Daar ARNULF hunne vordering van de hand sloeg, zoo vielen zij met een talrijk leger in zijn land, en een groot gedeelte der Beijersche en Zwabische steden, vlekken en dorpen werd verwoest; maar ARNULF,

die de kern zijner manschappen rondom zich verzameld had, verwachtte hunnen terugtogt bij *Oettingen*, alwaar hij, met de Zwaben verbonden, die hen achtervolgd hadden, hen insloot, en hun zoo geducht de nederlaag gaf, dat er naauwelijks dertig Hongaren in hun vaderland terugkeerden. Deze vermogende vijand bestond dus niet meer, maar een andere niet minder gevaarlijke naderde in den persoon van keizer KOENRAAD, die, wijl *Beijeren* zich voor een onafhankelijk rijk had verklaard, ARNULF op eene vijandelijke wijze behandelde, en hem door een groot leger dwong, de vlugt te nemen; eene poging, om terugtekeeren, viel ongelukkig uit, en zoo lang als keizer KOENRAAD leefde, bleef *Beijeren* aan zijne heerschappij onderworpen. ARNULF intusschen in zijn vaderland nergens bescherming vindende, zocht dezelve, als een tweede THEMISTOCLES, bij zijne vijanden, en werkelijk namen de Hongaren, als andere ARTAXERXESSEN, dapperheid ook in den vijand vereerende, ARNULF gewillig aan. Na den dood van KOENRAAD, keerde hij naar *Beijeren* terug, dat reeds sedert lang reikhalzend naar hem had uitgezien, waarom het hem gemakkelijk viel, om zich, ook zonder de hulp der Hongaren, in het bezit van hetzelve te stellen. Hij nam den titel van koning aan, en om niet ten derden male verpligt te zijn, voor den keizer de vlugt te nemen, bevestigde hij *Regensburg* met muren en torens, nog ziet men op eenen derzelven het borstbeeld des konings met eene gouden kroon gesierd. Toen HENDRIK I, *de Vogelaar*, met een groot leger naderde, vond hij, tegen zijne verwachting een wel uitgerust leger en eene sterke stad. Reeds stonden de beide legers vijandelijk tegen over elkander, toen de keizer hem tot een mondgesprek uitnoodigde, waarin dadelijk een vergelijk werd getroffen. ARNULF bleef nu in het rustige bezit van *Beijeren*, van zijne inkomsten en voorregten, deed echter afstand van den koninklijken titel en legde in 920 den leen-eed af. Hij overleed in 937.

ARNULF, de zoon van den voorgaande. Dadelijk na den dood van ARNULF ontstond er, wijl zijn oudste zoon EBERHARD, zonder overleg, en zonder zijn land als een leengoed van den Keizer te ontvangen, de regering aanvaard had, met den krijgshaftigen OTTO I. eenen oorlog, die *Beijeren* weldra aan zijne heerschappij onderwierp. ARNULF, een broeder van EBERHARD, werd paltsgraaf in *Beijeren*. Middelerwijl de keizer aan

den *Rijn* de handen vol had; stond zijn eigen zoon Ludolf tegen hem op. Arnulf meende nu ook deze gelegenheid zich ten nutte te moeten maken, hetwelk hem ook gemakkelijk viel, daar zelf de Beijersche troepen in het keizerlijke leger, hetzelve verlieten, en zich bij hem voegden. Vruchteloos werd *Regensburg* door Otto belegerd, hij moest den aftogt blazen; doch naauwelijks was hij verdwenen, of Arnulf, dien het gelük vermetel had gemaakt, trad zelf als aanvaller op, en weldra was *Augsburg* in zijne handen, en de Bisschop aldaar, de heilige Ulrich, die een boezemvriend des keizers was, werd in *Schwabmünchen* belegerd. Arnulf waande zich al te veilig; eene plotselinge overrompeling, door den broeder van dezen Bisschop, den graaf Theobald van Dillingen gedaan, bragt zijn leger in verwarring, en niet alleen werd hij tot den terugtogt gedwongen, maar zelfs geraakte zijn broeder Hermann in handen des vijands. Arnulf zag zich zeer in 't naauw gebragt, doch de Aartsbisschop Harold van *Salzburg* smeekte de Hongaren, die eens den vader van Arnulf, bescherming en ondersteuning gegeven hadden, om hulp, en deze trokken op eene verwoestende wijze naar *Italië*. Intusschen verscheen Otto andermaal voor *Regensburg*; doch was ook ten tweedenmale verpligt het hazenpad te kiezen, hetwelk ook ten derdenmale het geval zou zijn geweest, indien er in *Regensburg* niet gebrek aan levensmiddelen ontstaan ware. Arnulf waagde eenen uitval, en alles week voor den aandrang der Beijeren; vijf uren lang streed de Hertog zegevierend, toen een pijl een einde aan zijn heldhaftig leven maakte, en zijne getrouwen zich genoodzaakt zagen, terugtekeeren; nog eenen geruimen tijd echter verdedigden zij zich met woede, tot dat de honger hen dwong zich over te geven. De Aartsbisschop Harold werd tot straf, dat hij de Hongaren geroepen had, van het gezigt beroofd.

Arnulphus. — Zie Arnout.

Aroncius of Aruns, kleinzoon van Tarquinius *den oude*, en broeder van Tarquinius *den trotsche*, trad in den echt met Tullia, eene dochter van Servius Tullius, eene vorstin vol wreedheid en eerzucht, die zich in het jaar 436 voor J. C. van haren man ontdeed en vervolgens met haren schoon-broeder Tarquinius in den echt trad, wiens karakter even woedend en driftig was.

Aroncius, zoon van Tarquinius *den trotsche*, en van

de wreede TULLIA, werd in het jaar 509 vóór J. C. met zijne geheele familie uit *Rome* verdreven; eenigen tijd daarna werd hij door BRUTUS in eenen veldslag gedood.

AROUET. — Zie VOLTAIRE.

ARPAD, zoon van ALMUS, in 889 Hertog der Hongaren, een groote veroveraar, die niet alleen geheel *Pommeren* aan zijne magt onderwierp, maar wiens legers zelfs tot in *Italië* stroopten, en *Beijeren* en *Zwaben* verwoestten. ARPAD stierf in 907, als een hoogbejaarde grijsaard.

ARPAJON (LODEWIJK Markgraaf van *Severac*, Hertog van), onderscheidde zich in 1621 bij het beleg van *Montauban*, bragt veel toe aan het behoud van *Casal*, *Montferrat* en *Piemont*, was bij de inneming van verscheidene steden in *Franche-Comté* tegenwoordig, maakte zich meester van *Luneville*, en van eenige andere plaatsen, en bragt in 1642 geheel *Guienne* tot zijnen pligt terug. Toen de sultan IBRAHIM in 1645 het eiland *Maltha* bedreigde, ging hij den groot-meester zijnen dienst aanbieden, die hem tot hoofd van van zijnen raad, en veldheer der godsdienst-legers benoemde. De groot-meester JOANNES-PAULUS LASCARIS, en zijne orde, met dankbaarheid doordrongen voor den ijver, waarmede hij in de veiligheid van *Maltha* had voorzien, verleenden hem, zoo voor zich zelven, als voor zijne oudste afstammelingen, het voorregt, om bij hun wapen, dat van den godsdienst te voegen; van hij zijne geboorte een hunner kinderen, naar de keuze des vaders, tot ridder te benoemen, die in den ouderdom van 16 jaren groot-kruis zoude zijn. Dit voorregt *zou, na het uitsterven van het mannelijke geslacht*, op de dochter van den laatsten spruit, van dat geslacht, aan den Graaf van NOAILLES gehuwd, overgaan; en bij gebrek van zonen, aan de dochters verblijven. LODEWIJK *van Arpajon*, in *Frankrijk* teruggekeerd, werd als buitengewoon gezant naar *Polen* aan LADISLAUS IV. gezonden; en na den dood van dien vorst, begunstigde hij de verheffing van CASIMIR, desselfs opvolger. LODEWIJK XIV. benoemde hem in 1651 tot hertog. Hij overleed in 1679 te *Severac een zijner landgoederen*.

ARPE (PETRUS FREDERIK), in 1682 te *Kiel*, hoofdstad van het hertogdom *Holstein* geboren, bragt een gedeelte zijns levens met het besturen van bijzondere opvoedingen door; stond in vriendschapsbetrekkingen met BAYLE en BASNAGE; bekleedde gedu-

rende eenige jaren, eenen hoogleeraars-post in de regten in zijn vaderland, begaf zich daarop naar *Hamburg*, alwaar hij tot aan zijnen dood, in 1748, buiten bediening leefde. Zijne voornaamste werken, waarvan er sommige, zoo als de titel zulks reeds te kennen geeft, zeer onregtzinnige gevoelens prediken, zijn belangrijk en gezocht. Zie hier de titel van eenige derzelve: 1.° *Bibliotheca fatidica, sive Museum scriptorum de divinitate*, 1711, in 8.vo — 2.° *Apologia pro* JUL. CÆSARE VANINO, 1712, herdrukt in 1718, in 8.vo — 3.° *Theatrum fati, sive Notitia scriptorum de providentia, fortuna et fato*, 1712, in 8.vo — 4.° *Diatriba de prodigiosis naturæ et artis operibus, talis mala, et amuleta dictis cum recensione scriptorum hujus argumenti*, 1717, in 8.° — 5.° *Laicus veritas vindex, sive de jure laicorum præcipuè Germanorum in promovendo religionis negotio*, tweede uitgave 1720, in 4.to — 6.° *Feriæ æstivalis, sive scriptorum suorum historia*, 1726. Dit is de lijst der werken, welke ARPE reeds had uitgegeven, of zich nog voorstelde, om uit te geven. — 7.° *Themis cimbrica, sive de cimbrorum et vicinarum gentium antiquissimis institutis*, 1737 in 4.to Nog wordt hij voor de schrijver gehouden van een antwoord op de Verhandeling van LA MONNAYE over het Boek der *drie Bedriegers*; en de Heer RENOUARD beschouwt hem als den schrijver van het onder den titel van *Traité des trois Imposteurs* uitgegeven werk; zulks is echter geheel ongegrond. Dit geschrift, dat sedert het jaar 1769 in *Frankrijk* ronddwaalt, is niet anders dan de geest van SPINOSA, in 1719, ten vervolge op zijne levensbeschrijving, in 8.vo gedrukt.

ARPHAXAD, zoon van SEM, en klein-zoon van Noë, twee jaren na den zondvloed geboren, had, volgens de zeventigen, CAÏNAN tot opvolger. JOSEPHUS is van gevoelen, dat hij den *Tiger* over toog en zich in het land eerst *Arphaxitide* en, daarna *Chaldea* genaamd, nederzette.

ARPHAXAD, koning der Meders; van wien er in het boek JUDITH (I., 1.) gesproken wordt, is, volgens het algemeene gevoelen, dezelfde als PHRAORTES, zoon en opvolger van DEJOCES, koning der Meders. HERODOTUS zegt, dat hij eerst de Perzers onderwierp, zich daarna achtereenvolgends van al de Aziatische volken meester maakte; maar dat hij eindelijk toen hij *Ninive* en het Assyrische rijk kwam aanranden, door NABUCHODONOSOR,

in het 22ste jaar zijner regering werd overwonnen en ter dood gebragt. Het gezag van Herodotus is, wel is waar, zeer zwak, maar zijn verhaal schijnt hier overeentekomen, met het boek Judith, waarin gezegd wordt, dat hij de stad *Ecbatana* bouwde, en in de vlakte van *Ragau* overwonnen werd (zie Montfaucon *vérité de l'Histoire de* Judith).

Arpino (Jozef d'), op het kasteel *Arpino* in het jaar 1560 geboren, is in de school der schilders bekend, onder den naam van Josepino. Toen hij den ouderdom van 13 jaren bereikt had, plaatste zijn vader hem bij de schilders, welke Gregorius XIII. tot het beschilderen der vertrekken van het Vatikaan had aangesteld. Men gebruikte hem, om de paletten te bereiden, en de kleuren en verwstoffen te wrijven. Hij toonde zulk eenen gelukkigen aanleg, dat de Paus beval, dat, zoo lang als hij aan het Vatikaan zoude verwen, men hem dagelijks eene gouden kroon zoude betalen. Paus Clemens VIII. voegde nieuwe gunstbewijzen bij die van Gregorius. Hij benoemde hem tot ridder van de *Christus-orde*, en bestuurder van den H. Johannes *van Lateranen*. In 1600 volgde hij den Kardinaal Aldobrandini op die als legaat was benoemd bij gelegenheid van het huwelijk van Hendrik IV. met Maria van Medicis. Bij die gelegenheid werd hij tot ridder van den H. Michaël benoemd. Eens door Caravage, zijn' vijand en mededinger, aangerand zijnde, weigerde Arpino, om met hem te vechten, wijl Caravage geen ridder was. Om dezen hinderpaal uit den weg te ruimen, moest de laatste zich naar *Maltha* begeven, om als dienend ridder te worden opgenomen. Arpino overleed te *Rome* in het jaar 1640. Weinig schilders hebben hunne denkbeelden op zulk eene vernuftige wijze in hunne stukken gebragt; maar zijn Coloriet is koel, en zijne uitdrukkingen gedwongen. Het is met het vernuft in de schilderkunde even als in de letterkunde gesteld, zelden komt hetzelve overeen, met de vrijheid en het vuur der *genie*. De stukken uit de Romeinsche geschiedenis ontleend, die men van hem op het Capitool ziet, zijn zijne beste voortbrengselen. Zijn *veldslag tusschen de Romeinen en de Sabijnen* is zijn meesterstuk. De koning van *Frankrijk* bezit drie zijner schilderstukken: *eene geboorte des Zaligmakers*, *Diana en Acteon*, *en de schaking van Europa*. Arpino etste ook met sterkwater.

Arrachion, een berucht worstelaar of kampvechter in

Arcadië geboren, had al zijne tegenstrevers te *Pancras* en tweemaal te *Olympus* (612,608,604) nedergeveld. De laatste maal bleef er hem slechts één over, om te overwinnen, dien een toon gebroken was, en dus verklaard had, dat hij buiten het gevecht was; desniettegenstaande overrompelde hij ARRACHION, die opgehouden had, hem te achtervolgen, en viel met zulk een geweld op hem aan, dat hij hem als eenen razende de keel toekneep en op deze wijze wurgde. De Eléërs, die van deze trouwelooze list getuigen waren, wezen den prijs aan het lijk van ARRACHION toe, die na zijnen dood als overwinnaar werd verklaard. Wat moet men van natiën denken, welke men ons dagelijks als deugdzaam en wijs voorstelt, en welker zachtste voldoening was, zich met zulke afschuwelijke moordtooneelen te vermaken? En hoe treurig wordt dit denkbeeld, wanneer men overweegt, dat men in de eeuwen door het Christendom verlicht, deze tooneelen in de ridderlijke steekspelen en tournooïen heeft vernieuwd, in spelen, waarin bijna altijd het strijdperk door het bloed der worstelaars geverwd was! Wat moet men daarenboven denken van die dagelijks voorvallende tweegevechten, welke de besturen, door dezelve toetelaten, schijnen goed te keuren? De zucht tot die verschrikkelijke tooneelen is meestal de vrucht der ongeregelde zeden, die altijd door bloeddorstige en onmenschelijke vermaken gevolgd wordt. — Zie NERO.

ARRAES (AMATOR), een Portugees, te *Beja* geboren, ging in 1545 te *Lissabon* onder de barrevoeter Karmelieten, maakte zich beroemd door zijne Theologische lessen en zijne predikatiën, en won de gunst van den Kardinaal HENDRIK, Aartsbisschop van *Evora*, die hem tot zijnen coadjutor benoemde. In 1581 benoemde hem PHILIPPUS II. tot Bisschop van *Portalegro*, in welke hoedanigheid hij als een Heilige leefde: daar hij op het einde zijner dagen aan niets meer dan aan de eeuwigheid wilde denken, zoo begaf hij zich te *Coimbra* in het klooster zijner orde, alwaar hij in 1600 overleed. Men heeft van hem *geschiedkundige zamenspraken* in het Portugeesch. *Coimbra* 1589 en 1604.

ARREBOE (ANDREAS), eerst Lutersche Bisschop van *Drontheim* in *Noorwegen*, doch in 1622 om zijne ligtzinnigheid en buitensporigheden afgezet, en als predikant te *Wordingborg* overleden, was een der beroemdste Deensche dichters.

ARRHENIUS (JAKOB), werd te *Linkoeping* in *Zweden* in het jaar 1642 geboren. Hij was de broeder van CLAUDIUS ARRHENIUS, den schrijver eener *Kerkelijke Geschiedenis van Zweden*, die veel gezocht wordt. Ook hij beoefende de geschiedenis en werd te *Upsal* als Hoogleeraar benoemd. Aan de Universiteit verbonden, bewees hij aan dezelve gewigtige diensten, door hare geldmiddelen in een' bloeijenden staat te brengen, en hare boekerij met vele kostbare werken te verrijken. Hij is het, die het gebouw liet oprigten, dat voor de boekerij bestemd was. Hij overleed in 1723 in eenen hoogen ouderdom. Er bestaat van hem: 1.° *Patria et ejus amor, ex* CICERONE *de legibus* lib. II. *Upsal*, 1607; — 2.° *Verzameling van gezangen in het Zweedsch. Upsal*, 1689. — 3.° *Latijnsche Verhandelingen* over de verschillende geschieden letterkundige onderwerpen.

ARRIA, eene Romeinsche Dame, in de oudheid door haren moed beroemd. CECINNA PÆTUS, haar echtgenoot, met SCRIBONIANUS verbonden, die *Illyrië*, tegen keizer CLAUDIUS in opstand had gebragt, werd uit hoofde van dien aanslag, in het jaar 42 der Christelijke tijdrekening, ter dood veroordeeld. Ziende dat zij het leven van haren man niet kon redden, stak ARRIA zich eenen dolk in den boezem, en denzelven er weder uittrekkende, zeide zij: *Pætus het veroorzaakt mij geene smart;* en, naar het voorbeeld zijner vrouw, bragt ook deze Romein zich zelven om het leven. Er bestaat een schoon puntdicht van MARTIAL op deze dolzinnige heldin.

ARRIAGA (RODERIGO D') te *Logrono*, in *Spanje*, in 1592 geboren, ging in 1606 onder de *Jesuiten*, onderwees de godgeleerdheid te *Salamanka* en te *Braga*. Hij overleed in die laatste stad in het jaar 1667. Men heeft van hem verschillende werken: 1.° eene *Verhandeling over de wijsbegeerte*; *Antwerpen*, 1632, in fol. Men ontwaart in dezelve eene groote redeneerkracht, somtijds zelfs een weinig spitsvinnigheid, maar vele onderwerpen, die in zijnen tijd aangeroerd werden, eischten zulks (Zie DUNS). Er stralen voor het overige gegronde inzigten in door, die aan de vorderingen der wetenschappen zeer gunstig zijn. Hij prijst degene, die het rijk der verlichting, door nieuwe ontdekkingen trachten uit te breiden. — 2.° Eene *Theologie*, 8 dl.n in fol. De schrijver werkte aan het 9.e deel toen hem de dood verraste. Ofschoon langwijlig is, hij niet altijd duidelijk, zijne grondstellingen tegen alle aanval-

len willende dekken; rekt hij zijne bewijzen, en overstelpt dezelve, als ware het, door de al te talrijke middelen, om dezelve tegen de aanvallers te verdedigen. Zijne *Logica* en bovennatuurkunde zijn uitmuntend, maar de H. Schrift en de Kerkvaders worden door hem eenigzins over het hoofd gezien.

ARRIAGA (PAULUS JOZEF D') een Spanjaard, werd Jesuit in het jaar 1579. Hij trok naar *Peru* en was de eerste, die er de redeneerkunde onderwees. Hij was zeer voor de Missiën bezorgd, en bragt er op verschillende plaatsen tot stand. Hij was gedurende 24 jaren, op verschillende tijdstippen, Rector van het collegie van *Lima*. In 1622 scheep gegaan zijnde, om naar *Europa* terug te keeren, zoo leed zijn schip in de nabijheid van *Havana* schipbreuk, waarin hij verongelukte. Er bestaan van hem verscheidene stichtelijke werken, en eene voor de Missionarissen zeer nuttige verhandeling *Over de wijze om aan de bekeering der ongeloovigen te werken*, *Lima*, 1621, in 4.to

ARRIANUS, een dichter, die ten tijde van keizer AUGUSTUS en TIBERIUS, in het jaar 14 na J. C. leefde, hij wordt voor den schrijver van een dichtstuk in 24 Boeken gehouden, waarvan ALEXANDER *de Groote* de held is.

ARRIANUS; een Grieksch geschiedschrijver, in het jaar 137 der Christelijke tijdrekening te *Nicomedië*, in *Bithynië* geboren, maakte zich onder de keizers HADRIANUS, ANTONINUS en MARCUS AURELIUS, door zijne kunde en welsprekendheid, beroemd. Men noemde hem den nieuwen XENOPHON. HADRIANUS benoemde hem tot landvoogd van *Cappadocië*. Hij versloeg de Alanen, en beteugelde hunne strooperijen. Er zijn ons van hem 7 Boeken der *Geschiedenis van ALEXANDER den Groote* overgebleven, *Leyden*, 1704, in fol. *Amsterdam* 1668 en 1757, in 8.vo *cum notis Variorum*. Hij is minder welsprekend, maar meer waarheidminnend dan QUINTUS-CURTIUS. Zijn werk wordt zeer op prijs gesteld, wijl hij in de geschiedenissen van ALEXANDER, door PTOLOMEUS LAGUS en ARISTOBULUS, had geput. ARRIANUS schijnt ook evenzeer in de krijgs- en staatkunde bedreven te zijn geweest. Zijn stijl is minder zacht dan die van XENOPHON, met wien men hem vergelijkt. EPICTETUS, een Stoïsch wijsgeer, was zijn meester geweest. De leerling gaf vier boeken met redevoeringen van dien wijsgeer in het licht. *Keulen*, 1595 in

8.vo *Londen* 1739; 2 dl.n in 4.to Er bestaat daarenboven nog van hem *het zondzeilen van den Pontus Euxinus, of de Zwarte zee*, dat der *Roode zee* eene *legerkunde* of *taktiek*; en eene *Verhandeling over de jagt*. Deze laatste werken zijn in het Grieksch en in het Latijn gedrukt met den *Enchiridion* van EPICTETUS. *Amsterdam* 1683 en herdrukt in 1750 in 8.° Deze *Enchiridion* was ook door ARRIANUS ontworpen. ARRIANUS is in 161 overleden.

ARRIGONI (POMPEJUS), Kardinaal in 1552 te *Rome* uit eene adellijke familie geboren. Hij volbragt zijne studiën aan de beste Italiaansche Universiteiten, en, na te *Padua* den doctoralen hoed in de godgeleerdheid en de regten te hebben ontvangen, keerde hij naar zijne vaderstad terug, om de vruchten van zijnen arbeid en de eer, meer nog aan zijne talenten, dan aan zijne geboorte verbonden, te genieten. Door den koning van *Spanje* gekozen, om zijnen advokaat te *Rome* te zijn, werd hij door Paus GREGORIUS XIII. opgemerkt, die hem tot consistoriaal advokaat benoemde, en door Paus GREGORIUS XIV., die hem tot bijzitter in de regtzaken van het Apostolisch paleis verhief. Hij bragt het echter nog verder in de loopbaan der kerkelijke eerposten. Hij werd auditeur der *Rota*, in 1596 Kardinaal-Diaken, en, onder het Pausschap van LEO XI. en PAULUS V. *Datarius*, door den laatsten Opperpriester werd hij ook tot Aartsbisschop van *Benevento* benoemd. Zoo vele voorregten onder zoo vele verschillende Paussen voorondersteilen in ARRIGONI eene groote mate van wezenlijke talenten. Hij deed zich werkelijk onderscheiden door eene Latijnsche redevoering den 25 Julij 1588 over de *heiligverklaring van Santo DIEGO D'ALCALA*, te *Rome* uitgesproken, en door eene andere redevoering in 1584 voor Paus GREGORIUS XIII. gehouden, bij gelegenheid der benoeming van de Kardinalen FONDRATI en VALIÈRE. Men heeft van hem verscheidene brieven, welke, zegt men, onder diegene gedrukt zijn, die aan J. B. LAURO worden toegeschreven, *Keulen* 1624, in 8.vo welker bestaan echter door MAZZOCHELLI in twijfel wordt getrokken. ARRIGONI is den 4 April 1616 te *Napels* overleden.

ARRINGTONI — Zie HARRINGTON.

ARROY (BEZIAN), doctor aan de *Sorbonne*, en *Theologal* (*) te *Lyon*, is slechts

(*) *Een godgeleerde, met den predikdienst in eene hoofdkerk belast, en die tevens godgeleerde lessen moet geven.* Vertaler.

door eenige werken bekend, die vele inspanning en uitgebreide kennissen vooronderstellen. De voornaamste derzelve zijn 1.° *Questions decidées sur la justice des armes des rois de France et l' alliance avec les hérétiques et les infidèles.* (*Besliste vraagstukken over de regten der wapenen van de Fransche koningen en het bondgenootschap met de ketters en ongeloovigen*) 1634, in 8.vo — 2.° *Apologie pour l'église de* Lyon, *contre les notes et prétendues corrections sur le nouveau bréviaire de* Lyon (*Verdediging der kerk van* Lyon, *tegen de aanteekeningen en gewaande verbeteringen van den nieuwen brevier van* Lyon) 1644 in 8.vo — 3.° *Briéve et devote histoire de l'abbaye de l'isle* Barbe. (*Korte en stichtelijke geschiedenis der abdij van het eiland* Barbara) *Lyon* 1664 in 12.° — 4.° *Domus* Umbraevallis Vimiacae *descriptio* 1661 in 4.to Dit is eene beschrijving van een lusthuis des Aartsbisschops van *Lyon*.

Arrowsmith (Joannes) in 1660 hoogleeraar te *Cambridge*, is de schrijver van verscheidene goede werken, zijne *Tactica sacra*, Cambridge 1647 in 4.to wordt voornamelijk zeer op prijs gesteld.

Arrubal (Petrus d') in 1559 te *Cénicéros*, in *Spanje* op de grenzen van *Navarre* en *Oud-Kastilie* geboren, ging in 1579 onder de Jesuiten, hoogleeraar in de godgeleerdheid te *Salamanka* en te *Rome*, werd in plaats van Valentia, die ziek was geworden in de Congregatien *de auxiliis* met de verdediging van het molinismus belast. Hij overleed in 1603 te *Salamanca*. Er bestaan van hem twee boekdeelen, *De Deo uno et trino*, *et de Angelis*, met juistheid en duidelijkheid geschreven.

Arsaces I., grondlegger en koning van het rijk der Parthers. Uit eenen zeer lagen stand gesproten, werd hij omtrent het jaar 252 vóór J. C. op den troon verheven, en onder de Parthers even zoo beroemd, als Cyrus onder de Perzers. Hij verdreef de Macedoniërs, sloeg de veldheeren van Seleucus en nam zelfs dezen vorst gevangen. Eindelijk gaf hij aan dit Oostersche rijk een vast bestaan, waardoor hetzelve langen tijd tegen het Romeinsche rijk opwoog, en een koperen bolwerk was, dat door de overweldigers der natiën niet kon doordrongen worden. De opvolgers van dien koning werden *Arsaciden* genoemd. — Zijn zoon en opvolger Arsaces II. voer-

de langen tijd met een afwisselend geluk den oorlog met ANTIOCHUS *den Groote*.

ARSACES - TIRANUS, een Catholijk koning van *Armenië*, werd door JULIANUS *den Afvallige* verpligt, hem tegen de Perzers te vergezellen. Na den dood van dien keizer bestreed ARSACES die volken met het beste gevolg; maar, onder voorwendsel van een bondgenootschap te willen sluiten, lokte SAPOR hem uit, en ontnam hem, na hem de oogen te hebben doen uitsteken, in 369 het leven.

ARSACIUS (*Heilige*) van Perzischen oorsprong, diende in het leger, werd daarop bestuurder, van de onroerende goederen des keizers. Het Christendom en het bespiegelend leven omhelsd hebbende, legde hij zijne geloofsbelijdenis af, en deelde in de vervolgingen van LICINIUS. God verleende hem de gave der veropenbaring. Hij voorzeide eene groote aardbeving, die in de stad *Nicomedië* groote verwoestingen moest aanrigten; men wilde hem niet gelooven, maar de uitkomst regtvaardigde zijne voorzegging. De aardbeving had in het jaar 358 plaats. Nadat dezelve had opgehouden, vond men den heiligen man dood in eenen toren, in de houding van eenen biddende. De Heer LA LANDE maakt in zijne *Reize door Italië*, gewag van eene dergelijke voorzegging, die den ondergang der stad *Pleurs* voorafging, welke plaats den 26 Augustus 1618 onder eenen ingestorten berg verpletterd werd.

ARSENIUS, diaken der Roomsche Kerk, uit een doorluchtig geslacht geboren, bezat eene zeldzame verdienste en was volmaaktelijk in alle goddelijke en menschelijke wetenschappen onderwezen. Hij leide te *Rome* met zijne zuster een afgezonderd leven, toen hij in 383 door Paus DAMASIUS verkozen werd, om de onderwijzer te zijn van ARCADIUS en HONORIUS, de zonen van keizer THEODOSIUS. Deze vorst verzocht hem zijne kweekelingen als zijne eigene kinderen te beschouwen, en over hen, het gezag eens vaders aantenemen. Op eenen zekeren dag, dat de keizer in de kamer zijner kinderen kwam, om bij hunne lessen tegenwoordig te zijn, vond hij hen zittende en ARSENIUS staan; waarop hij den laatste verzocht van te gaan zitten, en aan zijne kinderen beval op te staan; hij gaf tevens het bevel, dat men hen van alle keizerlijke sieraden zoude ontblooten, er bij voegende, dat hij hun den troon onwaardig zoude keuren, indien zij aan hunnen onderwijzer niet alle eer

bewezen, welke zij hem schuldig waren. Deze waarschouwing had echter geenen invloed op het gemoed van ARCADIUS; en ARSENIUS, die zich niet meer kon vleijen, de trotsche en hoofdige inborst van dien Prins te buigen, verwijderde zich van het hof en ging zich in de woestijn van *Scethé* verbergen (*). Men zegt, dat ARCADIUS, na den dood van THEODOSIUS, de begane misslagen omtrent zijnen onderwijzer, willende herstellen, hem aanzienlijke geschenken deed aanbieden, die ARSENIUS echter van de hand wees. De belangeloosheid was een der voornaamste deugden van dezen geestelijke. Toen een officier hem eens den uitersten wil van een' zijner bloedverwanten bragt, die hem tot erfgenaam benoemde, vraagde hem ARSENIUS, omtrent welken tijd deze erfgenaam overleden was? De officier daarop geantwoord hebbende: » sedert weinige maanden," zoo hernam ARSENIUS, » veel langer reeds ben ik zelf gestorven, hoe zou ik dus zijn erfgenaam kunnen zijn?" Zijne nederigheid evenaarde zijne overige deugden. Met eene uitgebreide wetenschappelijke kennis, eene groote welsprekendheid, een door zijne lange gestalte, zijne zilvergrijze haren, zijnen tot op den gordel nederhangenden baard, indrukverwekkend uiterlijk, bezat hij al de ingetogenheid en zedigheid der jongste kluizenaren. Hij wilde nooit over groote onderwerpen der heilige Schriftuur handelen. » Waartoe dient mij, zeide hij, al mijne wereldsche kennis? die goede Egyptenaren hebben in hunne landelijke oefeningen de grootste deugden verworven." Toen hij eens eenen deugdzamen maar eenvoudigen grijsaard raadpleegde, zeide hem een der broeders: » hoe kunt gij toch, pater ARSENIUS, uwe toevlugt tot zulk eenen gids nemen, gij, die al de wetenschappen der Grieken en Romeinen bezit?" Hij antwoordde: » ik heb zonder twijfel de wetenschappen van *Rome* en *Athene* zeer beoefend; maar ik ken het *alphabet* van dien goeden grijsaard nog niet." Hij overleed in 449 in den ouderdom van 95 jaren: het Roomsche *martyrologium*, maakt melding van hem op den 19 Julij.

(*) De wil van God, die zijne gaven uitdeelt, zoo als het Hem behaagt, is zonder twijfel voldoende, om de roeping van ARSENIUS te verklaren. Men behoeft dus niet met eenige levensbeschrijvers te gelooven, dat een *geheime* hartstogt er eenig aandeel aan had. Met de woorden *geheim*, *misschien* enz. dischi men soms de belagchelijkste anekdoten als waarheden op, al zou men zulks enkel doen, om over de zuiverste deugd eenigen nevel te trekken.

Arsenius, Bisschop van *Hypselus* in *Thebaïs* of *Opper-Egypte*, behoorde tot de sekte der Meleciërs. Eusebius van *Nicomedië*, en andere voorstanders van het Arianismus, beschuldigden den heiligen Athanasius, hem gedood, en zijne verdorde regterhand bewaard te hebben, om er zich tot tooververtigtingen van te bedienen. Zij vertoonden werkelijk eene hand, welke zij beweerden, die van Arsenius te zijn; maar de heilige Athanasius maakte hen beschaamd en regtvaardigde zich, door Arsenius, die heimelijk op de Kerkvergadering van *Tyrus* gekomen, en tot de gemeenschap van dien verdediger der Godheid van J. C. overgegaan was, eensklaps te voorschijn te doen komen.

Arsenius, een Monnik van het gebergte *Athos*, was in 1255 Patriarch van *Konstantinopel*. Wijl hij den keizer Michaël Peleologus, die den jongen Joannes Lascaris, aan zijne voogdijschap toevertrouwd, de oogen had doen uitsteken, geëxcommuniceerd had; werd hij in 1260 van zijne waardigheid ontzet, en naar het eiland *Proconesus* verbannen, alwaar hij in 1264 overleed. Men heeft van hem: 1.° Een *Nomocanon* of eene *Verzameling van Canons*, in 141 titels verdeeld, met de keizerlijke wetten, waarmede dezelve vergeleken zijn. — 2.° Een *Testament* door Cotelier in het Grieksch en in het Latijn; in het 2.de deel van de *Gedenkschriften der Grieksche kerk*, in het licht gegeven.

Arsenius, een Grieksche monnik der zeventiende eeuw, heeft eenen brief geschreven tegen Cyrillus-Lucar (zie dat artikel), voorkomende in de acten der Kerkvergadering, waarin *Parthenius*, Patriarch van *Konstantinopel*, de geloofsbelijdenis van Cyrillus-Lucar in 1642 deed veroordeelen. Er bestaat van hem eene Verzameling van Grieksche *Zede-spreuken*, en eene Verzameling van *Aanmerkingen* op de Treurspelen van Euripides.

Arses, de jongste der zonen van Artaxerxes-Ochus, koning van *Perzië*, regeerde na hem, en werd door den gesnedene Bagoas vergeven, die ook zijnen vader en zijne broeders vergeven, en hem vervolgens op den troon geplaatst had. Hij overleed in het jaar 436 vóór J. C. — Zie Bagoas.

Arsinoë, dochter van Nicocreon, werd smoorlijk bemind door Arceophon: wijl deze het hart zijner minnaresse niet had kunnen winnen, zoo stierf hij van verdriet. Arsinoë was er niet door ge-

troffen: ja wat meer is, zij beschouwde de lijkplegtigheden van haren ongelukkigen minnaar met een ongevoelig oog. Venus, door hare onverschilligheid gebelgd, veranderde haar in eenen keisteen.

Arsinoë, de naam van verscheidene Vorstinnen, waarvan de voornaamste zijn: 1.° Arsinoë in het jaar 300 vóór J. C., met Lysimachus, koning van *Thracië* gehuwd, en vervolgens met Ptolemeus-Ceraunus, haren eigenbroeder, die haar op het eiland *Samothracië* of *Samandraki* verbande, en zijne beide neefjes, hare zonen, deed ombrengen, ten einde in hunne plaats te regeren. — 2.° Arsinoë, zuster der voorgaande, die ook met haren eigen broeder Ptolemeus-Philadelphus, koning van *Egypte*, in den echt trad, die haar zoo teeder beminde, dat, indien de dood hem zulks niet belet had, hij een' tempel te harer eer zou hebben doen bouwen. — 3.° Arsinoë, echtgenoote van Magas, koning van *Cyrene*, bekend, door hare liefde voor Demetrius, broeder van den Macedonischen koning, met wien zij later huwde.

Arslan. — Zie Aif-Arslan.

Artabanus, broeder van Darius, zoon van Hystaspes, en oom van Xerxes, gaf aan den Prins, zijnen neef, wijze en gematigde raadgevingen, en trachtte vruchteloos hem van den oorlog tegen de Grieken terug te houden. Hij had ook vergeefsche pogingen aangewend, om Darius, zijnen broeder te beletten den Scijthen den oorlog aan te doen. Xerxes dacht het bestuur van den staat, gedurende zijne afwezigheid, aan geen getrouwer en wijzer man te kunnen toevertrouwen dan aan Artabanus. — Een andere Artabanus, een Hircaniër van geboorte, hoofdman der lijfwacht van Xerxes, wurgde dien Vorst in zijn bed in het jaar 1165 vóór J. C. Artaxerxes, zoon van denzelfden Xerxes, bragt hij in den waan, dat Darius, zijn broeder, de bewerker van dien aanslag was. Deze Vorst bragt zijnen broeder om het leven; maar, wijl hij in hetzelfde jaar de trouweloosheid, van Artabanus ontdekte, die zich op den troon wilde plaatsen, doodde hij hem, terwijl hij zich hield, als of hij van harnas met hem wilde verwisselen. Er zijn nog vier Partische koningen van dien naam geweest, die langen tijd tegen de Romeinen geworsteld hebben.

ARTABASDES. — Zie ARTAVASDES.

ARTABAZUS, zoon van PHARNACES, veldheer van XERXES vergezelde dien vorst op zijnen togt tegen de Grieken. Hij volgde hem met eene keurbende van 60,000 man tot aan den *Hellespont*. Na den veldslag van *Platea*, waarin de onvoorzigtige MARDONIUS zich, tegen den raad van ARTABAZUS gewikkeld had, kwam deze wijze veldheer met 40,000 man, waarover hij het bevel voerde, en die hij door dezen aftogt redde, terug.

ARTABAZUS, zoon van PHARNABAZUS en van APAMEA, eene dochter van ARTAXERXES-MNEMON, verklaarde aan het hoofd eener bende misnoegden, in 356 vóór J. C. den oorlog aan OCHUS, zijnen koning. Hij versterkte zich in *Lybië*, en riep de Atheners te zijner hulpe op. CHARES, admiraal der Atheensche republiek, behaalde, in vereeniging met ARTABAZUS, eene roemrijke overwinning op het leger van OCHUS. De Atheensche senaat, daarop deszelfs leger teruggeroepen hebbende, zoo versloeg ARTABAZUS, door de Thebanen ondersteund, de Perzers geheel en al. Hij verkreeg daarop genade, kwam in *Perzië* terug, was getrouw aan DARIUS-CODOMANNUS, en diende hem tegen ALEXANDER *den Groote*. Na den dood van DARIUS, werd hij vriendschappelijk door den Macedonischen veroveraar ontvangen, die hem in 330 vóór J. C. tot *Satrapes* of landvoogd benoemde. ARTABAZUS was toen reeds 95 jaren oud, en legde zijne landvoogdijschap weldra neder. Hij stelde de negen zijner kinderen aan ALEXANDER voor, die hen op dezelfde wijze als hunnen vader ontving, en hun landvoogdijschappen gaf.

ARTAGNAN. — Zie MONTESQUIOU.

ARTALIS (JOZEF), een Italiaansch dichter in 1628 te *Mazareno* in *Sicilië* geboren, was evenzeer een vriend der Muzen als der wapenen. Na zijne studiën volbragt en slechts den ouderdom van 15 jaren bereikt te hebben, kwetste hij eenen hekeldichter doodelijk, na hem vooraf stokslagen te hebben gegeven, en ontrok zich aan de vervolgingen van het geregt, door zich naar *Candia* te begeven, ten tijde, dat de Turken dit eiland belegerden. Hij onderscheidde zich aldaar zoo voordeelig, dat hij verdiende ridder der militaire orde van St. George te worden. Hij overleed te *Napels* in 1679. Er bestaan van hem vele geschriften in dichtmaat en onrijm,

ARTAPHERNES, was een der zeven Perzische vorsten, welke naar de kroon dongen, die DARIUS in het jaar 521 vóór J. C. verkreeg. Hem werd het bestuur der zeesteden opgedragen, en hij voerde den Jonischen oorlog. Na den dood van DARIUS beweerde hij, dat XERXES, bij voorkeur op zijnen broeder ARTABAZANES, op den troon moest verheven worden, wijl de laatste van eenen vader geboren was, die slechts nog maar prins, en XERXES integendeel de zoon eens konings was; de eerste geboren zijnde alvorens DARIUS de kroon bezat, en de tweede nadat hij op den troon verheven was.

ARTASYRAS, van *Hyrcanië*; was onder de regering van CAMBYSES een der voornaamste heeren van het Perzische hof, en deelde zoo zeer in het vertrouwen des konings, dat deze hem zelfs het geheim van den dood zijns broeders openbaarde. In gemeenschap met den gesnedene BAGAPATES hield ARTASYRAS dezen dood steeds verborgen, en deed CAMBYSES door den *Magus* opvolgen, maar toen hij zag, dat zijn geheim luidruchtig werd, verliet hij dien ongelukkige en begunstigde uit al zijn vermogen de tegen hem gesmede zamenzwering. Nadat de *Magus* gedood was, betuigde DARIUS zijne erkentenis aan ARTASYRAS, door hem al het gezag te doen behouden, hetwelk hij onder de vorige besturen genoten had. Het schijnt, dat hij omtrent denzelfden tijd als deze vorst gestorven is. ARTABAN, zijn zoon, volgde hem op in het gunstgenot, en is berucht in de geschiedenis door zijne misdaden.

ARTAUD (PETRUS JOZEF) in 1706 te *Bonieux*, in *Frankrijk*, geboren, ging vroegtijdig naar *Parijs*, en vervulde met onderscheiding de verschillende leerstoelen der hoofdstad. Pastoor van *Saint-Merry* geworden, stichtte en onderwees hij zijne kudde. Door zijne verdienste verkreeg hij in 1756 het Bisdom *Cavaillon*. Hij overleed in 1760, den roem nalatende, van een voorbeeldig Kerkvoogd en een beminnelijk man te zijn geweest. Er bestaat van hem: 1.° *Panégyrique de Saint Louis*, (*Lofrede op den heiligen LODEWIJK*) 1754, in 4.to — 2.° *Discours sur les mariages* (*Redevoering over de huwelijken*), bij gelegenheid der geboorte van Mg.r den Hertog van *Bourgondië*, 1757, in 4.to — 3.° Eenige *Mandementen en Herderlijke onderrigtingen*. In al deze werken straalt eene bondige en Christelijke welsprekendheid door. Zijne predikatiën waren voorbeelden van den gemeenzamen stijl.

ARTAVASDES of ARTABASDES, schoonzoon van keizer LEO *den Isaurier*, en veldheer zijner legers, was landvoogd van *Armenië* toen KONSTANTIJN COPRONYMUS in 741 den troon van *Konstantinopel* beklom. Wijl deze vorst, die zijne eerzuchtige oogmerken kende, hem van kant had willen helpen, zoo liet ARTAVASDES zich in October 742 tot keizer uitroepen. KONSTANTIJN trok tegen hem te veld en overwon hem in eenen geregelden veldslag, nam in September 743 *Konstantinopel* in, werwaarts de overwelliger de vlugt had genomen, en, na hem de oogen te hebben doen uitsteken, zond hij hem met zijnen zoon NICEPHORUS in ballingschap. Gedurende zijn kort bestuur, had ARTAVASDES zich bij het volk aangenaam weten te maken, door de bescherming, die hij den Catholijken tegen de *Iconoclasten* verleende, en door vele andere bescheidene handelwijzen.

ARTAVEL. — Zie ARTEVELLE.

ARTAXERXES I. bijgenaamd *Longomanus*, zoon en opvolger van XERXES op den Perzischen troon, welken hij in het jaar 464 vóór J. C. besteeg, na twee vermogende factien, die hem denzelven betwistten, verdelgd te hebben. Hij doodde zijnen broeder DARIUS, dien ARTABANUS, de moordenaar zijns vaders van die misdaad beschuldigde, en bragt daarop, na de waarheid erkend, en de zamenzwering, die ARTABANUS gesmeed had, om hem van den troon te bonzen ontdekt te hebben, den moordenaar zelven om het leven. De bloedverwanten en vrienden van dezen ARTABANUS vormden eene magtige partij tegen hem, verzamelden legerbenden, en durfden hem slag leveren, *dien zij echter verloren.* (*Vele schrijvers hebben* dezen ARTABANUS met den oom van XERXES verward). Hij behaalde vervolgens eene zegepraal op HYSTASPES, zijnen broeder, wiens partij hij geheel en al vernietigde. Daarna keerde hij zijne wapenen tegen de Bactrianen en overwon dezelve. THEMISTOCLES aan zijn hof gekomen, werd met eerbewijzen en geschenken overladen. Hij gaf hem 200 talenten, en kende hem vijf steden toe voor zijn onderhoud. *Egypte* in opstand gekomen zijnde, ging hij hetzelve weder *tot zijnen pligt* brengen, en verdreef de Atheners uit hetzelve, die het waren komen ondersteunen. Het is deze vorst, die aan ESDRAS toestond de Republiek en den godsdienst der Joden te herstellen, en *Jeruzalem* weder optebouwen. Met het twintigste jaar zijner regering (wanneer men den tijd mederekent welken hij met

zijnen vader heeft geregeerd en het zevende sedert dat hij alleen regeerde) beginnen de zeventig weken van DANIËL, waarna de MESSIAS moest ter dood gebragt worden. Hij overleed in het jaar 424 vóór J. C. na den vrede met de Atheners gesloten te hebben.

ARTAXERXES II. *Mnemon*, werd door de Grieken, om zijn buitengemeen gelukkig geheugen, aldus genoemd. Hij volgde in het jaar 405 vóór J. C. op DARIUS II., zijnen vader. CYRUS, de broeder van dien vorst, hem het bezit van den troon benijdende, maakte eenen aanslag op zijn leven. Zijn ontwerp werd ontdekt, en zijn doodvonnis uitgesproken; maar ARTAXERXES had de edelmoedige zwakheid van hen te vergeven. Deze ondankbare ligtte, onder verschillende voorwendsels, troepen, en kwam met 113,000 man zijnen broeder veldslag leveren, die bij *Canaxa* 25 mijlen van *Babylon* plaats had; CYRUS werd in denzelven door de handen zijns broeders gedood. PARISATIS zijne moeder, het aanzien van STATIRA, hare schoondochter, benijdende, bragt deze vorstin door vergif om het leven, en stoorde de rust der regering van ARTAXERXES. De koning stelde zich tevreden, met haar in *Babylon* optesluiten, werwaarts zij verzocht had, zich te mogen begeven. OCHUS het derde der kinderen, welke hij bij STATIRA had verwekt, wilde ook koning zijn, en deed te dien einde zijne beide broeders ARSAMUS en ARIASPES omkomen. Deze ongelukkige spaarde zelfs zijnen vader niet. ARTAXERXES viel na eene regering van 43 jaren in het jaar 361 vóór J. C. door de handen van zijnen eigenen zoon. Hij was een zacht, menschlievend, milddadig vorst, die al zijne onderdanen hartelijk beminde. De roem zijner wapenen breidde hij in de afgelegenste gewesten uit, velde de magt van *Lacedemon* geheel en al, en veroverde op deze republiek de Grieksche steden en eilanden van *Azië*. Zijn leven is bezwalkt, door het slechte voorbeeld, dat hij het eerste gaf in het huwen van twee zijner dochters.

ARTAXERXES III. bijgenaamd OCHUS, zoon en opvolger van den voorgaande, beklom den troon in het jaar 361 vóór J. C. Gedurende 10 maanden hield hij den dood zijns vaders verborgen, om zich, in naam des overledenen handelende, des te beter te bevestigen. Weinige tirannen zijn ooit wreeder geweest. Het ontwerp gevormd hebbende, al het koninklijke bloed te verdelgen, liet hij zijne eigene zuster OCHA, wier dochter hij gehuwd had, levend

begraven. Een zijner oömen werd met 100 zijner zonen of klein-zonen onthalsd, al de voornaamste Perzische Grooten ondergingen hetzelfde lot. Een enkele, Dathamus genaamd, ontsnapte aan deze algemeene slagting, en maakte zich in *Capadocië*, en *Paphlagonië* eenen aanhang. Wijl Ochus hem niet kon overwinnen, zond hij hem moordenaars onder den titel van afgevaardigden. Dathamus hen ontdekt hebbende, deed aan allen de behandeling ondergaan, die zij hem hadden toegedacht. Hij liet zich eindelijk door eenen ongelukkige bedriegen, die, na zijne vriendschap gewonnen te hebben, hem met verscheidene dolksteken doorboorde. De Veldheeren en Landvoogden van Artaxerxes waren hunnen meester waardig, zij behandelden al de gewesten, die aan hunne heerschappij onderworpen waren, op de wreedste wijze. Wijl *Egypte* en eenige andere provinciën in opstand waren gekomen, zoo trok Artaxerxes tegen hen op, maakte zich meester van het eiland *Cyprus*, dwong de Sidoniërs, hunne stad in brand te steken, nam *Pelusium* in, en verspreidde zich van daar over geheel *Egypte*. Hij bezoedelde zijne zegepralen door ongehoorde wreedheden, verwoestte de steden, plunderde de tempels, en deed den os *Apis* dooden, waarvan hij zich bij eenen maaltijd liet voordienen, nam de Godsdienstige boeken en de jaarboeken der monarchie weg. De gesnedene Bagoäs, een Egyptenaar, die zijn lot in handen had, door de handelwijze van Artaxerxes, omtrent den god *Apis*, verbitterd, liet hem in 338 vóór J. C. door zijnen geneesheer vergeven. De moordenaar, plaatste de kroon op het hoofd van Arses, den jongsten der zonen van Artaxerxes, en zulks, nadat hij al de anderen had doen omkomen. Men gelooft, dat het onder zijne regering is, dat Bagoäs (eene uitdrukking, die gesnedene beteekent) den tempel ontheiligde, en den Joden eene schatting van vijftig drachma's vóor elk lam oplegde, dat zij als ten offer zouden opdragen, zoo als zulks Josephus, *Lib.* XI. *Ant. Jud.* Cap. 7. verhaalt. Severus Sulpitius is van gevoelen geweest (*Lib.* II. *Hist. Sac.*), dat deze Artaxerxes, de Nabuchodonosor der Heilige Schrift is, onder wiens regering de geschiedenis van Judith plaats had; maar het is waarschijnlijker dat deze Nabuchodonosor Chiniladan, koning van *Assyrië*, is.

Artaxerxes. — Zie Ardschir.

Artaxias I., veldheer van Antiochus *den Groote*, maak-

te zich met toestemming van dien vorst, meester van *Armenië*, en deelde hetzelve met eenen anderen veldheer. Hannibal, die aan het hof van dien vorst eene schuilplaats had gezocht, raadde hem *Artaxate* aan de rivier *Araxa* te bouwen. Artaxias, verhief dezelve tot de hoofdstad zijns rijks. Na de nederlaag van Antiochus, had deze vorst zijn rijk aan de Romeinen onderworpen. Daarna werd hij zelf in het jaar 179 vóór J. C. door Antiochus Epiphanes verslagen.

Artaxias II., koning van *Armenië*, was de zoon van Artavasdes, die door Antonius overrompeld en gevankelijk medegevoerd werd. Door Artavasdes, koning der Meders, verslagen, nam hij de wijk bij de Parthers. Hij voegde zich bij hunnen koning Phraätes, versloeg Artavasdes, en keerde naar *Armenië* terug; maar in het jaar 20 vóór J. C. werd hij door zijne eigene onderdanen gedood, die hem te *Rome* beschuldigd en Tigranes tot koning gevraagd hadden.

Artaxias III., koning van *Armenië*, was de zoon van Polemon, koning van *Pontus*, en werd Zeno genoemd. Reeds in zijne jeugd schepte hij zulk een vermaak in het nabootsen van de gewoonten der Armeniërs, dat hij daardoor de gunst der natie won; zoodat Germanicus van gevoelen was, dat men om de plaats van Vonones te vervangen, welken de Armeniërs verdreven hadden, de oogen niet op iemand anders behoefde te werpen. Hij begaf zich dus naar *Artaxate*; en, in tegenwoordigheid van al het volk, plaatste hij in het jaar 18 der Christelijke tijdrekening, de kroon op het hoofd van Zeno. Op denzelfden oogenblik werd hij door de vergadering, naar den naam der hoofdstad, als Artaxias uitgeroepen. Tacitus stelt zijnen dood in het jaar 35 na J. C.

Arteaga (Stephanus) werd in 1744 in *Spanje* geboren, volbragt met roem zijne studiën, en ging onder de Jesuiten, kort vóór, dat de noodlottige zamenzwering losbarstte, die derzelver vernietiging ten gevolge had. Verpligt zijn klooster en *Spanje* te verlaten, trok hij naar *Italië*, de wijkplaats van al de Jesuiten zijner natie. De Kardinaal Albergatti, die hem te *Bologne* zag, verbond hem aan zijnen persoon en hield hem langen tijd bij zich. Daar is het, dat hij zich met den ridder Azara verbond, die hij naar *Parijs* volgde, alwaar hij den 30 October 1799 overleed. Er

bestaan van hem verscheidene werken, onder andere: 1.° *Verhandeling over het schoone ideaal*, in het Spaansch. — 2.° *De omwentelingen van het toonkunstig tooneel in* Italië, *van deszelfs oorsprong tot op onze dagen*, in het Italiaansch, *Venetie*, 1785 3 Dl.n in 8.vo — 3.° Verscheiden geleerde *Verhandelingen*, die hij zich voorstelde in het licht te geven, doch waarin hij door den dood verhinderd werd.

ARTEDI (PETRUS), een beroemd Zweedsch natuuronderzoeker en geneesheer in 1705 in *Ingermannland* geboren, was de boezemvriend van den grooten LINNÆUS, die hem al zijne ontdekkingen mededeelde, zoo als hij ook wederkeerig aan LINNÆUS al de vorderingen openbaarde, welke hij in het gebied der natuur had gemaakt. LINNÆUS werkte voornamelijk in de kruidkunde, ARTEDI bevlijtigde zich op de naspooring van de natuur der viervoetige dieren, der visschen, der halfslachtige dieren en der steenen. Hij stond op het punt, om zijne werken in het licht te geven, toen hij in 1735 in eene der grachten van *Amsterdam*, waarin de duisternis hem had doen vallen, verdronk. LINNÆUS heeft dezelve onder de volgende titels doen drukken: 1.° *Bibliotheca ichtyologica*, Leijden, 1738, in 8.vo — 2.° *Philosophia ichtyologica*, ibid 1738, in 8.vo

ARTEMAS, een leerling van den heiligen PAULUS, werd door den Apostel naar het eiland *Creta* gezonden, in de plaats van TITUS, terwijl, deze leerling, bij den heiligen PAULUS te *Nicopolis* bleef, alwaar hij den winter doorbragt. Men weet niets bijzonders betrekkelijk het leven noch *den dood van* ARTEMAS; maar de bediening, waartoe de Apostel hem bestemde, is een bewijs zijner verdienste.

ARTEMAS, of ARTÉMON, een ketter, die de Godheid van J. C. loochende, en wiens grondbeginselen dezelfde waren, als die van THEODORUS *van Byzantium*. Hij leefde in de derde eeuw.

ARTEMIDORUS, van *Efeze*, gewoonlijk DALDIANUS genoemd, wijl zijne moeder uit *Daldis*, eene stad in *Lydië* was, bloeide onder ANTONINUS-PIUS. Men heeft van hem eene *Verhandeling over de droomen en de waarzegerij uit de handen*, een onderwerp, dat hij zeer beoefend had. Onder vele beuzelachtige en ongerijmde dingen, biedt zijn werk ook vernuftige trekken aan. ALDE MANUCIUS gaf hetzelve in 1518 te *Venetië* in het

Grieksch in het licht; en RIGAUD in 1603 te *Parijs*, in 4.to in het Grieksch en Latijn met geleerde aanteekeningen. De Grieksche tekst is in 1805 te *Leipzig* in 8.vo herdrukt. — STRABO en PLINIUS spreken met lof over eenen anderen ARTEMIDORUS, de steller eener *Beschrijving der aarde*. Men vindt fragmenten van dat werk in de Aardrijksbeschrijvers van *Griekenland*, door HUDSON, 1e Deel, *Oxford*, 1703.

ARTEMISIA, koningin van *Carië*, en dochter van LIGDAMIS, was bij den togt van XERXES tegen de Grieken tegenwoordig, en onderscheidde zich voornamelijk in 400 vóór J. C., bij den slag van *Salamine*. Door een Atheensch schip achtervolgd, liet zij de Perzische vlag strijken, viel een schip der vloot van XERXES aan, waarover DAMASITHYMUS, met wien zij een geschil had gehad, het bevel voerde, en boorde hetzelve in den grond. De Atheners, dus doende in den waan gebragt, dat zij van hunne partij was, hielden op haar te achtervolgen. XERXES zeide, bij deze gelegenheid, „dat in dezen strijd de mannen vrouwen, en de vrouwen mannen waren geweest." Dan toen de Atheners van de list van ARTEMISIA kennis kregen, beloofden zij eene aanzienlijke som, aan degene, die haar levend aan hen in handen zouden leveren; maar zij had het geluk aan hunne nasporingen te ontsnappen. Haar standbeeld werd te *Sparta*, onder die der Perzische veldheeren geplaatst. ARTEMISIA maakte zich van de stad *Latmus* meester, welke zij was binnen getogen, onder voorwendsel van er een feest ter eere van de moeder der Goden te vieren. Men zegt, dat, na eene hevige liefde voor eenen jongeling van *Abydos* te hebben opgevat, waaraan deze niet beantwoordde, zij hem de oogen uitstak en zich daarna boven van eene rots nederstortte. Maar dit tijdvak der Grieksche geschiedenis, is nog niet ver genoeg van de fabelachtige tijden verwijderd, om op al de gebeurtenissen, welke dezelve voorstelt, met zekerheid te kunnen rekenen.

ARTEMISIA, koningin van *Carië*, zuster en echtgenoote van MAUSOLUS, heeft zich door hare teedere huwelijksliefde onsterfelijk gemaakt. Toen haar echtgenoot in 355 vóór J. C. overleden was, liet zij hem een prachtig gedenkteeken oprigten, hetwelk onder de zeven wonderen der wereld werd geteld. Het was, zegt men 63 voeten van het Zuiden naar het Noorden breed, de toren van het-

zelve had eene hoogte van 411 voeten en in het inwendige van hetzelve waren 36 zuilen, elke ter hoogte van 36 voeten. PLINIUS en AULUS GELLIUS hebben elk eene beschrijving van hetzelve geleverd. De grafplaatsen, welke men later, door bouw- of beeldhouwkundige sieraden onderscheiden heeft, zijn naar MAUSOULUS *Mausoleën* genaamd. ARTEMISIA, liet door geheel *Griekenland* aanzienlijke prijzen uitloven, voor degene die het beste zouden slagen, in het vervaardigen der lijkrede van haren echtgenoot. Zij verzamelde zijne asch, welke zij met haren drank mengde, en wilde hem dus zelve in zeker opzigt tot graf dienen. ARTEMISIA overleefde haren man niet lang. Zij stierf in het jaar 351 vóór J. C. bij het gedenkteeken, dat zij hem had doen oprigten. In plaats van de tranen, waarin de meeste schrijvers ARTEMISIA gedurende haar weduwschap storten, zijn er, die haar aanzienlijke veroveringen doen maken. Het schijnt uit eene redevoering van DEMOSTHENES, dat men haar te *Athene* niet als eene troostelooze weduwe beschouwde, die de aangelegenheden haars rijks verwaarloosde. De moed, met welken zij den Rhodianen het hoofd bood, en de list, die zij, volgens VITRUVIUS gebruikte, om zich van hunne vloot en van hunne stad meester te maken, bewijzen, dat zij de bittere smart eener weduwe met de pligten eener koningin wist te vereenigen, en dat de staatsbelangen bij haar de plaats van troost vervingen. *Negotia pro solatiis accipiens.* TACITUS.

ARTEMON van *Clazomene* volgde PERICLES, bij de belegering van *Samos*, en vond bij die gelegenheid den stormram, het stormdak en andere krijgswerktuigen uit. — Er is een ARTEMON van *Pergamus* geweest; een andere, die het leven der schilders heeft beschreven; een andere, die een arts was, en, volgens PLINIUS, bijzonder gelukkig slaagde in het genezen der vallende ziekte.

ARTEMON, een Syriër, uit de gemeenste volksklasse, geleek zoo wel naar den Syrischen koning ANTIOCHUS, bijgenaamd *Theos*, dat toen de koningin, zijne gemalin, hem door vergif had doen omkomen, zij zich van dezen ARTEMON bediende, om het rijk aan SELEUCUS GALLINICUS, wiens moeder zij was, te doen geven. Na het lijk des konings verborgen te hebben, veinsde zij, als of hij op zijn uiterste lag; en ARTEMON in deszelfs bed hebbende doen liggen, liet zij de voornaamste Grooten bij

hem komen, aan welke deze valsche ANTIOCHUS beval de kroon op het hoofd van SELEUCUS te zetten, waarna de dood des konings in het jaar 247 vóór J. C. werd uitgeroepen.

ARTEMON. — Zie ARTEMAS.

ARTIMUS (*Heilige*), in het jaar 357, onder de regering van CONSTANTIUS, hertog of veldheer over de troepen in *Egypte*. Hoewel hij geen Ariaan was, had hij echter de zwakheid, navorschingen tegen den heiligen ATHANASIUS te doen. Hij zocht hem in de kloosters van *Thebaïs*; maar, volgens den schrijver van het leven van den heiligen PACAMUS, werd hij in zijne nasporingen teruggehouden, door eene geweldige bloedvloeijing, die hem in eene kerk van een dier kloosters overviel. Na den dood van CONSTANTIUS, werd hij door de Heidenen van *Alexandrië*, bij keizer JULIANUS beschuldigd, de afgoden verbrijzeld, en de hand geleend te hebben, om de tempels der valsche Goden van derzelver sieraden en schatten te berooven. JULIANUS liet hem in 362 onthoofden. Hij wordt op den 20 October als een martelaar vereerd.

ARTEVELLE (JACOBUS VAN), bijgenaamd *Sire*, een edele burger van *Gend*, werd in 1337 door de inwoners dier stad tot het bestuur van *Vlaanderen* benoemd, en regeerde dat gewest, gedurende een tijdverloop van zeven jaren met den meesten voorspoed; maar verdacht gehouden zijnde, den oudsten zoon van EDUARD, koning van *Engeland*, tot graaf van *Vlaanderen* te willen doen verkiezen, zoo werd hij door misnoegden in zijn huis aangevallen, die hem in de maand Julij 1344 vermoordden. — PHILIPPUS ARTEVELLE, zijn zoon, zich aan het hoofd van bijna 60,000 Vlamingen geplaatst hebbende, sneuvelde in 1382 in den slag van *Rosebecq*.

ARTIGAS (*don* JUAN) een der grondleggers van de Amerikaansche vrijheid, werd te *Monte-Video*, uit eene oorspronkelijk Spaansche familie geboren. Bij den eersten opstand der koloniën, was hij als kapitein in Spaanschen dienst, hij volgde niet dadelijk het voorbeeld zijner landgenooten, en verliet de zaak der koningsgezinden, eerst na eenige geschillen met den Portugeeschen gouverneur van *Santo-sacramento* gehad te hebben. Verschillende voordeelen, die hij aan het hoofd van eenige *guerillas* behaalde, waarover de republiek van *Buenos-Ayros* hem het bevel had gegeven,

deden dit bestuur besluiten, hem een leger-corps toetevertrouwen, met hetwelke hij in verschillende ontmoetingen, de koningsgezinde troepen versloeg, en dezelve in den slag van *Las-Piedras* geheel in de pan hakte, in welken slag hij hunnen opper-veldheer krijgsgevangen maakte. Daarop wendde Artigas zijnen wapenen tegen de Portugezen, sloeg dezelve en dwong het Braziliaansch gouvernement van de uitvoering zijner ontwerpen aftezien, en voorloopig met de *Independenten* in onderhandeling te treden. Van die zijde gerust, ging Artigas de troepen versterken, die, onder de bevelen van den generaal Rondeau, *Monte-Video* gingen belegeren; maar weldra ontdekte hij, dat hij vermogende vijanden bij de *Junta* van *Buenos-Ayros* had. De bewindhebber Puyredon en de overige hoofden des bestuurs, welke voorzagen, dat Artigas, wiens vaderlandsliefde bekend was, zijnen invloed op zijne medeburgers, tegen hunne ontwerpen zoude doen gelden hadden hem in den geest der meeste afgevaardigden bezwalkt, en hem beschuldigd een gedeelte des lands, aan zijne heerschappij te willen onderwerpen. Artigas over de listige kunstgrepen verontwaardigd, die men tegen hem in het werk had gesteld, en daarenboven ontevreden; over de onwettige wijze, op welke men een Congres tot de verheffingen had beroepen, verwijderde zich met de troepen, waarop hij kon rekenen van het leger van *Monte-Video*, en dwong door dezen stap de onafhankelijken, om het beleg op te breken. De generaal Rondeau kwam echter met nieuwe magt tegen de stad opdagen, en zette het beleg zoo nadrukkelijk door, dat de stad in *1814* genoodzaakt was te capituleren. Posarda was intusschen tot bewindhebber benoemd; met wraakgevoel tegen Artigas bezield, deed hij hem eerloos verklaren, en stelde zijn hoofd op prijs. De gevangenneming van dit legerhoofd was echter geene gemakkelijke zaak; door zijne landgenooten als aangebeden, behoefde de even zoo werkzame als onversaagde Artigas, die door zijne jaren en ondervinding, zonder dat hem dezelve van zijne krachten hadden beroofd, al de krijgslisten had leeren kennen, slechts te spreken, om gehoorzaamd te worden. Weldra had hij aanzienlijke volksligtingen gedaan, in de landen welke zich uitstrekken tusschen *Uraguay*, *Panama* en *Brazilië*, trok zelfs de troepen te gemoet, welke zijne vijanden tegen hem in beweging hadden gesteld, sloeg dezelve en maakte zich van

Santa-Fé en *Monte-Video* meester. Een nieuw legercorps, onder de bevelen van Balcarsel, na de nederlaag der Spanjaarden, door den generaal Saint-Martin, tegen hem opgezonden, was niet in staat hem te beteugelen. De republiek sloot alstoen een verdrag met hem, waardoor zij hem *Santa-Fé*, en den geheelen oostelijken oever afstond. Intusschen hield het Gouvernement van *Rio-Janeiro*, door eenige burgers van *Buenos-Ayros* opgehitst, die door de aanhoudende verdeeldheden der Republiek, verpligt waren geweest de wijk naar *Brazilië* te nemen, zich overtuigd, dat de oogenblik, om zijne veroveringsontwerpen ten uitvoer te brengen, daar was, en het gaf aan den generaal Lecor bevel, om het land tot *la Plata* te onderwerpen. Artigas keerde in het begin dezen eersten aanval af; maar daar de Portugezen, *Monte-Video* overrompeld hadden, kon hij er hen, ondanks vele voordeelen, die hij zelfs in *Brazilië* op hen behaalde, niet uit verdrijven. In 1818 dwongen hem ernstiger tegenspoeden, die hij van den kant der Portugezen, met de troepen van *Buenos-Ayros* verbonden, moest ondervinden, om met dat gouvernement in onderhandeling te treden. De geruchten der oorlogstoerusting van *Cadix*, haalde de banden dezer vereeniging naauwer toe, men kende de uitgestrektheid der magt, de inborst, en den afkeer van alle overheersching van Artigas. De vrees, welke het moederland had ingeboezemd, hield weldra op, bij het berigt der omwenteling, welke Quiroga en Rirgo hadden te weeg gebragt, en van dien oogenblik af, gevoelden de Republikeinen van *la Plata*, dat het tijd was, om aan de eerzuchtige ontwerpen der hoofden van het bestuur, palen te stellen; zij rekenden alle op Artigas, terwijl de bewindhebber Puyredon, die zelf wist, hoezeer deze generaal in gevoelens van hem verschilde, den veldheer Rondeau tegen hem deed optrekken. De oogenblik, om de vrijheid te handhaven, was beslissend: de Republikeinen haalden een groot gedeelte der officieren en soldaten van het leger over, die zich met de benden van Artigas vereenigden, en trokken gezamenlijk op *Buenos-Ayros* af, ten einde aldaar aan de ontworpene omwenteling haar volle beslag te geven. Puyredon, en al de zijnen, waren verpligt de vlugt te nemen, en *don* Juan Pedro de Aguira, werd provisioneel als zijnen opvolger benoemd. De tweedragt, die niet ophield dit ongelukkige land te verontrus-

ten, deed het bestuur in de handen van verscheidene hoofden overgaan. Het kwam ook weder in de magt der vijanden van ARTIGAS, die op nieuw verpligt was, de wapenen optenemen, en eindelijk in October 1820, in de hinderlagen viel, welke men hem reeds sedert lang had bereid. Door den *Dictator* FRANCIA in *Paraguay* opgehouden, bragt ARTIGAS de vijf laatste jaren zijns levens aldaar in de vergetelheid door, en overleed den 30 Januarij 1826. — Vele personen hebben de vaderlandsliefde van ARTIGAS in twijfel getrokken, en gemeend, dat de volksliefde, welke hij najaagde, slechts een door hem gebezigd middel was, om zijne heerschappij te vestigen, intusschen is het zeker, dat de dood hem te vroeg getroffen heeft, om een juist oordeel over hem te kunnen vellen, en thans (1829) alleen, indien hij nog geleefd had, zou men zulks op eene onfeilbare wijze hebben kunnen doen.

ARTIGNI (ANTONIUS GACHET D'), kanonik der primaat-kerk van *Vienne* in *Dauphiné*, zijn vaderland, werd den 29 Maart 1704, geboren, en overleed den 6 Mei 1768. Hij heeft zich in het gebied der letteren eenen naam gemaakt door zijne *Mémoires d'histoire, de critique et de littérature* (*Geschied- oordeel- en letterkundige gedenkschriften*), *Parijs* 1749, en volgende jaren, 7 Dl.n in 12.mo eene *Compilatie*, waarin, onder een groot aantal nuttelooze zaken, eenige belangrijke bijzonderheden voorkomen. De abt IRAÏL heeft er gebruik van gemaakt, om zijnen letterkundigen oorlog te voeren, en D'ARTIGNI had zelf gebruik gemaakt, van het geschiedkundige handschrift der Fransche dichters, door wijlen *den abt* BRUN, deken van *St. Agricole*, te *Avignon*. — Men heeft daarenboven nog van D'ARTIGNI: *Rélation d'une assemblée tenue au bas du Parnasse* (*Verhaal eener vergadering aan den voet van den Parnassus gehouden*) 1739, in 12.mo. "De plaats der vergadering — zegt een kunstregter — is zeer wel gekozen, en overeenkomstig de verdienste van dit voortbrengsel."

ARTIS (GABRIËL D'), te *Milhau*, in het Fransche Departement *Aveyron* geboren, een Protestantsche predikant was een zeer onrustige en woelzieke geest. Voor den woordenstrijd, zoo als hij zelf zegt, geboren, kwam hij in de eerste jaren zijner bediening reeds in geschil met zijne uitgewekene ambtsbroeders, en haalde zich eene *Suspensie* in zijne bediening op den hals, die twaalf jaren duurde. Bij zijne terugkomst beschul-

digde hij drie zijner achtenswaardigste ambtgenooten van Socinianismus; een' vierde beleedigde hij op eene ergerlijke wijze openlijk in de kerk. Andermaal verpligt, *Berlijn* te verlaten, lasterde hij openlijk een letterkundig genootschap, door hetzelve als eene bende Socinianen voor te stellen, zoo als men zulks in het werk ziet, hetwelk hij onder dezen titel in het licht gaf: *Recueil de trois écrits importans à la religion* (*Verzameling van drie voor den Godsdienst belangrijke geschriften*) aan den koning van *Groot-Brittaniën* opgedragen. *'s Gravenhage* 1774 in 12.mo Hij vernieuwde dezelfde beschuldigingen tegen de Heeren L'ENFANT, BEAUSOBRE en DES VIGNOLES, die zijne lasteringen zegevierend beantwoordden. Het aanvallende stuk is getiteld: *Lettre pastorale* (*Herderlijke brief*) van den oudsten en wettigsten leeraar der Fransche kerk van *Berlijn*, aan zijne dierbare kudde enz. Het antwoord heeft ten titel *Lettres* (*Brieven*) van den Heer D'ARTIS en L'ENFANT over Sociniaansche onderwerpen, *Berlijn* 1719, in 4.to D'ARTIS was in September 1693 begonnen een Dagblad van *Amsterdam* in het licht te geven, dat weldra gestaakt werd, doch in Februarij 1694 op nieuw verscheen. Na zich in *Hamburg* gevestigd te hebben, gaf hij een dagblad van *Hamburg* in het licht, waarvan er 4 deelen in 12.mo bestaan. Dit dagblad den 3 September 1694 begonnen, eindigt den 27 April 1696.

ARTOIS (ROBERT van *Frankrijk*, graaf van). Zie ROBERT I. en ROBERT II., graven van *Artois*. In het laatste artikel wordt er over de vorsten gesproken, die dat graafschap, na hem, bezeten hebben.

ARTORIUS, een Romeinsch ridder, zich, om niet door de vlam verteerd te worden, in eene der overdekte galerijen van den tempel van *Jeruzalem* gered hebbende, stelde aan LUCIUS, zijnen vriend voor, hem in zijne armen te ontvangen, wanneer hij zich van boven zoude nederwerpen; en verbond zich, om hem daarvoor tot zijnen erfgenaam te benoemen. LUCIUS ving hem gelukkiglijk op, en redde hem het leven, maar door de plotselinge val van zoodanig eenen last gedrukt, stierf hij zelf oogenblikkelijk als het slagtoffer zijner onverzaagde stoutmoedigheid. Jos. *Hist. L.* 6. *cap.* 19.

ARTOXARES, een gesnedene uit *Paphlagonië*, kwam vroegtijdig in het jaar 340 vóór J. C. aan het hof van ARTAXERXES I. Hij was pas 20

jaren oud toen die vorst hem met de voornaamsten des rijks naar *Syrië* zond, om MEGABYSUS, die aldaar eenen opstand had verwekt, te bewegen, zich zonder bepaling te onderwerpen. Hij verkreeg vervolgens het landvoogdijschap van *Armenië*, en was een dergene, die DARIUS-OCHUS noodzaakten de kroon aan te nemen. Deze vorst, een vreedzame bezitter des rijks, betuigde aan ARTOXARES zijne erkentenis, door hem onder de gesnedenen den eersten rang te doen bekleeden. Deze eerbewijzen, wel verre van zijne eerzuchtige begeerten te voldoen, prikkelden dezelve des te meer. Hij werd moede een onderdaan te zijn, en wilde den troon beklimmen. Wijl de hoedanigheid van gesnedene, de misnoegden van hem verwijderden, liet hij zich eenen valschen baard maken. Deze list diende enkel, om diegene te bedriegen, welke bedrogen wilden zijn. Wijl zijn oogmerk ontdekt werd, alvorens hij in zijne veiligheid had kunnen voorzien, zoo werd hij aangehouden; en de koningin PARYSATIS, die met een onbepaald gezag regeerde, liet hem de wreedste en schandelijkste folteringen ondergaan.

ARTUS of ARTHUS, koning van *Groot-Brittanje*, volgde zijnen vader UTHER, bijgenaamd *Pendragon* op. Men wil, dat hij de Saksers overwon, en *Schotland*, *Hibernia* en al de naburige eilanden aan zijne magt onderwierp. Deze zegepralen zouden wel eenigzins gegrond kunnen zijn, maar hetgene, wat men er bijvoegt, is geheel van grond ontbloot. Deze vorst, zegt men, versloeg LUCIUS, een Romeinsch veldheer, verwoestte het grootste gedeelte van *Gallië*; en stelde bij zijne terugkomst *de Ridderorde der gouden tafel in*, welke men nog op het kasteel van *Winchester* met den naam dier gewaande ridders aanwijst. Men zegt daarenboven nog, dat hij door MORDELUS en CALVINUS, zonen van LOTHUS, koning der Picters, aangevallen, in eenen veldslag gewond werd, en voor de oogen zijns legers verdween, zonder dat men na dien tijd eenig berigt van hem heeft kunnen bekomen. Indien zulks waar is, is het waarschijnlijk, dat hij in dien veldslag gesneuveld is, en begraven werd, zonder dat wen *weet wáár*, en niet *dat hij naar* het eiland *Avalon* werd vervoerd, *om* aldaar aan de hartstogt *eener* toovergodin te voldoen, zoo als fabelachtige verhalen zulks doen voorkomen. Wijl de oude Romanschrijvers hem tot een onderwerp hunner verdichtsels hebben genomen, en zijne ware daden met de fabelachtige voorvallen, die

zij er onder mengden verward hebben; zoo is hij door vele schrijvers als eene soort van AMADIS beschouwd, en heeft men zelfs aan zijn bestaan getwijfeld. Deze twijfel moest echter ophouden, door de ontdekking van zijn graf ten tijde van HENDRIK II, die volgens de kenteekenen in de oude Britsche gezangen opgegeven, door de nieuwsgierigheid bekropen werd, hetzelve op de begraafplaats van *Glastenbury* te doen opsporen, hetzelve met een overblijfsel van gebeenten en het opschrift, dat men er bij geplaatst had, vond. Volgens WHITAKRE, die onder alle geschiedschrijvers de meeste pogingen heeft in het werk gesteld om alles, wat ARTUS betreft, op te sporen, is deze vorst op het eiland *Avalon* in het jaar 542 overleden.

ARTUS of ARTUR, graaf van *Brittannië*, zoon van GODEFRIDUS, bijgenaamd *de Schoone*, den vierden zoon van HENDRIK II., koning van *Engeland*, en van CONSTANTIA van *Brittannië*, erfgename van dat Hertogdom, en neef van RICHARD I, *Leeuwenhart*; was de wettige opvolger van dien vorst. Hij werd als zoodanig erkend door den Bisschop ELIAS, in de afwezigheid van RICHARD, regent van *Engeland*, die zich in *Palestina* bevond. De koning van *Schotland* erkende hem ook als zoodanig, maar RICHARD in zijn rijk wedergekeerd, rukte *Brittannië* binnen, en deed de prinses CONSTANTIA opligten. Hij kon zich echter van ARTUR niet meester maken, daar deze prins door den Bisschop van *Vannes* verlost, en naar het Fransche hof gebragt was. RICHARD beducht, dat de Britten de belangen van PHILIPPUS AUGUSTUS aankleven zouden, werd in 1197 tot het sluiten van den vrede en het in vrijheid stellen van CONSTANTIA bewogen. Maar bij zijnen dood in 1199 voorgevallen, benoemde hij zijnen broeder JOANNES *zonder land* tot zijnen opvolger. PHILIPPUS AUGUSTUS ontving intusschen van ARTUR de hulde voor deprovinciën *Anjou*, *Maine*, *Touraine*, *Bretagne*, *Poitou* en *Normandije*, welke den koning van *Engeland* moesten toebehooren. Men deed eenen voorslag, om het laatstgenoemde rijk aan JOANNES en de provinciën van het vaste land aan ARTUR over te laten. Terwijl men zich met deze onderhandelingen bezig hield, stierf CONSTANTIA in 1201 en PHILIPPUS AUGUSTUS verklaarde aan JOANNES den oorlog. ARTUR nog geene 14 jaren oud, ging de stad *Mirebeau*, in *Poitou* belegeren. JOANNES, die zich in *Normandije* bevond, overrompelde ARTUR, nam hem gevangen, liet twee en

twintig van deszelfs ridders op het kasteel *Corf* van honger omkomen; kluisterde den jongen vorst, en sloot hem eerst te *Faléze* en daarna te *Rouanen* in eenen kerker op. Wijl hij geene moordenaars kon vinden, werd hij zelf de beul. Nadat hij met eene boot tot onder den aan zee gelegen toren, in welken ARTUR gevangen zat, genaderd was, deed hij hem in zijn vaartuig brengen, bragt hem met zijn zwaard verscheidene doodelijke wonden toe, en liet zijn lijk daarop in zee werpen; hetzelve werd door eenen visscher gevonden en in de Priorij van *Prés* begraven. JOANNES werd door PHILIPPUS AUGUSTUS en den raad der Pairs als eenen onmensch en verrader, en al zijne goederen verbeurd verklaard.

ARTUS III, bijgenaamd *de regtdoener*, vroeger graaf van *Richemont* en veldmaarschalk van *Frankrijk*, was de zoon van JOANNES V., hertog van *Bretagne*, en werd in 1393 geboren. Hij was een man van kleine ligchaamsgestalte, maar vol dapperheid, en bragt veel toe om den troon van KAREL VII. te herstellen. Hij onderscheidde zich in den ongelukkigen veldslag van *Azincourt*, versloeg de Engelschen in *Normandije* en *Poitou*, behaalde twee zegepralen, de eene in 1429 te *Patay* in het Fransche Departement *Loiret* de andere in 1450 te *Fromigni*. Na in de laatste den vijand gedurende twee dagen door een valsch gerucht misleid te hebben, hield hij zich, alsof hij den aftogt wilde kiezen, maar gedurende den nacht terugkeerende, versloeg hij hen geheel en al bij het aanbreken van den dag. Zijn neef PETRUS *de Eenvoudige*, hertog van *Bretagne* in 1456 kinderloos overleden zijnde, werd hij zijn opvolger. Sedert dat tijdstip liet hij altijd twee onthloote degens voor zich uitdragen: de eene als hertog van *Bretagne*, de andere als veldmaarschalk. Hij regeerde slechts 15 maanden en overleed in 1458 in het 66 jaar van zijnen ouderdom, van zijne onderdanen, die hij met zachtheid regeerde betreurd, maar door de krijgsbenden wier roofzucht en plunderingen hij gestrengelijk te keer ging, gehaat. Hij was een matig en kuisch vorst, die de vermaken haatte, naauwgezet in het regt doen, en met ijver voor den godsdienst bezield was, een groote onderhandelaar en nog grooter krijgsman. De vrede van *Arras* was zijn werk.

ARTUS. — Zie THOMAS.

ARTUSI (JOANNES MARIA), te *Bologne*, in de zestiende eeuw geboren, regulier kanonik der Congregatie van

den *heiligen Verlosser*, beoefende de wiskunde en vooral het *gedeelte*, wat de overeenstemming betreft. Men heeft hem eene uitmuntende Italiaansche *Verhandeling over den tegenzang* te danken; een boek dat vrij zeldzaam is, en waarin, ondanks de vorderingen, die men sedert dien tijd in de aangename toonkunst heeft gemaakt, men altijd nog veel leerzaams vindt. Hetzelve werd te *Venetië*, 1586 2 Dl.n in fol. gedrukt.

ARUMÆUS of VAN ARUM (DOMICUS), doctor en hoogleeraar in de regten aan de Universiteit van *Jena*, en *Assessor* en schepen dierzelfde stad, werd in 1579 te *Leeuwarden* in *Friesland* geboren, dat zich met regt mag beroemen zulk een geleerd man voortgebragt te hebben. Hij is te *Jena* in het jaar 1637 overleden; zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Commentarius methodicus de mora*; — 2.° *Exercitationes justinianæ ad instituta juris civilis*; — 3.° *Disputationes ad præcipuas pandectarum et codicis leges, ad consuetudines feudales, ad lib. II. C. de rescindenda venditione*; 4.° *Discursus academicus ad bullam auream* CAROLI *IV. Imperat. de jure publico*, *Leipzig* 1623, 5 Dl.n in 4.to

ARUNDEL (THOMAS), zoon van ROBERT, graaf van *Arrundel*, uit een doorluchtig Engelsch huis geboren, werd in den ouderdom van 22 jaren, onder het bestuur van EDUARD III, op den Bisschoppelijken stoel van *Ely* geplaatst, en door den Paus in 1388 met het Aartsbisdom *Yorck* begunstigd, alwaar hij aanzienlijke sommen aan den opbouw van een Aartsbisschoppelijk paleis besteedde. Hij werd groot-kanselier van *Engeland*, en bekleedde die waardigheid tot in 1396, wanneer hij tot het Aartsbisdom *Kantelberg* overging. Hij is de eerste geweest, die den stoel van *Yorck* voor dien van *Kantelberg* verlaten heeft. Naauwelijks had hij bezit van denzelven genomen, of hij haalde zich de ongenade van koning RICHARD II. op den hals. Van hoog-verraad beschuldigd, werd hij op doodstraf veroordeeld, om het rijk te verlaten. ARUNDEL ging dadelijk naar *Frankrijk* en naar *Rome*, alwaar hij door BONIFACIUS IX. zeer wel ontvangen, en tot het Aartsbisdom *Sint-Andrew*, in *Schotland* benoemd werd. Deze prelaat bragt veel toe, om HENDRIK VAN BOLINGBROKE, hertog van *Lancaster*, die later onder den naam van HENDRIK IV. regeerde, te bewegen, *Engeland* te overmeesteren, en RICHARD II. te onttroonen. Hij legde eenen grooten ijver tegen WICLEF en de *Lollards* aan

den dag, en vooral tegen den ridder JOANNES OLDCASTLE, lord COBHAN. Hij overleed in 1414. Hij is welligt de eerste geweest, die verboden heeft de H. Schrift in de volkstaal te vertolken. Hij schijnt het misbruik voorzien te hebben, hetwelk de Sectarissen der volgende eeuwen van dit lezen zouden maken; maar ten allen tijde moet het aan partikulieren verboden zijn, om, zonder de toestemming en de goedkeuring der Bisschoppen, bijbelvertalingen in het licht te geven; zonder deze wijze voorzorg zouden er allerlei dwalingen, op gezag van het woord Gods onder het Christelijk volk in omloop zijn. Men leest in het leven van XIMENES, door den Heer FLÉCHIER, eene zinsnede, die uitmuntend geschikt is, om de diepe wijsheid te doen gevoelen, welke deze verordening van den Bisschop ARUNDEL te weeg bragt: » XIMENES was van gevoelen, dat in die eeuwen, welke van het geloof en de onderwerping der eerste Christenen zoo zeer verwijderd waren, niets minder betaamde, dan onverschilliglijk in de handen van iedereen, die gewijde orakels te stellen, welke God aan de zuivere zielen doet begrijpen, en welke de onwetenden, volgens den Apostel PETRUS, vervalschen en tot hunnen eigenen ondergang aanwenden; dat het den kleinen geesten eigen was, datgene niet te achten, wat zij altijd voor oogen hebben, en de verborgene en geheimzinnige dingen te eerbiedigen; dat de wijsste volken het ongewijde gemeen altijd van de geheimen van hunnen godsdienst verwijderd hadden; en dat J. C. zelf, die de wijsheid des Vaders is, enkel en alleen daarom zoo dikwerf door beelden en gelijkenissen had gesproken, om voor de grove menigte verborgen te houden, wat Hij in het bijzonder aan zijne leerlingen wilde openbaren. Hij voegde er bij, dat het goed was, om in de landtaal Catechismussen, gebeden, bondige en eenvoudige verklaringen der Christelijke leer, verzamelingen van stichtelijke voorbeelden, en andere geschriften in het licht te geven, welke geschikt zijn, om den geest der volken te verlichten, en hun liefde voor den godsdienst in te boezemen, zoodanig als hij dezelve, zoodra als de tijd hem zulks zoude toelaten, aan het publiek wilde mededeelen. Maar ten opzigte van vele plaatsen, zoo uit het oude als nieuwe Testament, die vele oplettendheid, kennis en zuiverheid van geest en hart vereischten, en ware het beter, dezelve in de drie talen te laten, welke God had toegestaan, dat men dezelve boven het hoofd van den sterven-

den Jesus als gewijd had (*); dat de onwetendheid er anderzins een misbruik van zoude maken, en dat zulks een middel zoude zijn, om de vleeschelijke menschen te misleiden, die *niet begrijpen, wat van God is*, en de verwaanden, die datgene meenen te begrijpen, wat zij niet verstaan. Men zou gezegd hebben, dat hij toen reeds het misbruik voorzag, hetwelke de laatste ketterijen van de heilige schriften zouden maken. Degene, die van een tegenovergesteld gevoelen waren, hadden moeite, om daaromtrent toetegeven; maar zij moesten zich aan de redenen en vermaningen van den prelaat onderwerpen, die zijn gevoelen veel gewigt en gezag wist bij te zetten. — (Zie Algasia, Eustochium).

Arundel (Thomas Howard Graaf van) en van *Surrey*, maarschalk van *Engeland* in het begin der zeventiende eeuw zond hem Willem Petreus naar den *Levant*, op het eiland *Paros*, alwaar hij de beroemde marmer zuilen *Arundel* genaamd, ontdekte. Deze kostbare gedenkteekenen bevatten de voornaamste tijdvakken van de geschiedenis der Atheners van het eerste jaar van Cecrops (1582 vóór J. C.) tot het jaar 364 vóór de Christelijke tijdrekening. De graaf van *Arundel* plaatste deze zuilen in de zalen en tuinen van zijn paleis aan de boorden van den *Theems*. Joannes Selden gaf in 1629 aanmerkingen over deze schoone oudheden in het licht. Humfrey Prideaux gaf in 1677 eene verzameling dier marmer-zuilen en van eenige andere zeer zeldzame aan de universiteit van *Oxford*, onder den titel van *Marmora Oxoniensia*, geschonkene marmers in het licht. Van de verschillende verklaringen dier marmer-zuilen is de beste, van Chandler *Oxford*, 1763 in fol; in de uitgave door Maittaire 1732 in fol. komen echter goede aanteekeningen voor, welke in die van 1763 niet gevonden worden. De opschriften zijn in 1791 te *Oxford* zonder platen gedrukt. In die verzameling vindt men opheldering ten opzigte van verscheidene punten der oude geschiedenis. De marmer-zuilen van Arundel zijn voor Pater Pétau, voor Saumaise en Vossius en voor de overige tijdrekenkundigen, die na hen gekomen zijn, van grooten dienst geweest. Men zegt dat de meeste dier marmers ten tijde van de binnenlandsche onlusten tot het herstel van deuren en schoorsteenen hebben gediend.

Aruns — Zie Arontius,

(*) *Hebraice, græce et latine*, Joann, XIX. 20.

ARVIEUX (LORENZ Ridder van) in 1635 te *Marseille* geboren, werd door een zijner bloedverwanten, consul van *Seyde*, in 1653, mede naar den *Levant* genomen. Gedurende een twaalfjarig verblijf in de verschillende steden van *Syrië* en *Palestina* leerde hij de Oostersche talen, en bevlijtigde zich op de kennis der oude en nieuwere geschiedenis der Oostersche volken. In *Frankrijk* teruggekeerd werd hij in 1668 naar *Tunis* gezonden, om er over een verdrag te onderhandelen. Hij verschafte aldaar de vrijheid aan 380 Fransche slaven, die hem uit erkentenis eene beurs van 600 pistolen zonden, welke hij echter weigerde. Hij werd vervolgens consul van *Algiers*, en in 1679 van *Aleppo*. Daar deed hij den handel bloeijen, den Franschen naam eerbiedigen en den Catholijken Godsdienst uitbreiden. INNOCENTIUS XI. zond hem eene breve, waarbij hij hem tot Bisschop van *Babylonië* benoemde; en in geval van weigering, gaf hij hem de vrijheid daartoe een voorwerp te kiezen, hetwelk hij er geschikt voor zoude oordeelen. ARVIEUX sloeg de eervolle aanbieding werkelijk van de hand en, van de vrijheid gebruik makende, welke de Paus hem verleend had, stelde hij Pater PIDOU een barvoeter Karmeliet tot dat Bisdom voor. Hij overleed in 1702 na alvorens nog vele andere bewijzen van achting van dien Opperpriester ontvangen te hebben. Pater LABAT (Zie LABAT) heeft te *Parijs* 1735. 6 Dln in 12.° de *Memoires du Chevalier ARVIEUX* (*Gedenkschriften van den Ridder ARVIEUX*) zijne reizen naar *Konstantinopel*, *Azië* enz. bevattende, in het licht gegeven. De reis door *Arabië* van LA ROQUE, *Parijs* 1817 in 12.° is volgens een zijner handschriften vervaardigd: het leven van D'ARVIEUX word aan het hoofd derzelve gevonden.

ARYSDAGHES (*Heilige*) te *Caesarea* in *Cappadocië* geboren, was de tweede zoon van den H. GREGORIUS, bijgenaamd den *verlichter*, wijl hij *Armenië* tot het Christelijke geloof had bekeerd. Hij studeerde onder eenen bekwamen meester, NICOMACHUS genaamd, die den Christelijken godsdienst omhelsd had. TYRIDATES, koning van *Armenie*, riep ARYSDAGHES naar *Valarsabad* zijne hoofdstad, om aldaar door zijnen ijver en zijne kunde den ontluikenden godsdienst te ondersteunen. Hij werd door zijnen broeder tot Bisschop van *Diospontus* gezalfd, die zelf een Bisschop zijnde, hem de zorg overliet, zijn werk te bevestigen. Eene verhevene godsvrucht, eene groote standvastigheid, een vurige ijver

voor de bekeering der Heidenen strekten zijne bisschoppelijke bediening tot eer. Daar vele kwalijkgezinde personen de gestrengheid beknibbelden, waarmede hij de schenders der Evangelische wetten behandelde, maakte Tyridates van zijn gezag te hunnen opzigte gebruik, en er waren geene misnoegden meer. Hij stichtte kloosters, die hij met Apostolische ijveraars, welke hem zouden opvolgen, bevolkte. Hij bouwde twee kerken, de eene in het vlek *Tilveman* de andere te *Khosan*, in de provincie *Sophenie*. Terwijl hij zich naar deze laatste begaf, werd hij door Archelaus, landvoogd van dat gewest, zijnen vijand, overrompeld en in het jaar 339 na J. C. ter dood gebragt.

Arzachel (Abraham), een beroemde sterrekundige der twaalfde eeuw, werd te *Toledo* geboren, en onderscheidde zich onder de geleerden van zijnen tijd. Hij was een Jood, en zeer gehecht aan zijnen Godsdienst. Ook was hij een der voornaamste bewerkers der *Alfonsijnsche tafels*, door Alfonsus *den Geleerde*, van *Kastilië* uitgegeven. Men heeft van hem een werk over de *schuinte van den Dierenriem*, welke hij tot 23° 34' bepaalde; ook bepaalde hij den grootsten afstand van de zon tot de aarde, door 402 waarnemingen. Zijne sterrekundige kennis zou tegenwoordig zeer onvolmaakt en valsch zijn; maar men is den geleerden altijd erkentenis schuldig, die door hunnen arbeid hebben medegewerkt, om de wetenschappen aan den diepen nacht te onttrekken, waarin dezelve gehuld lagen.

Arzan, een Heidensch Opperpriester in *Armenië*, leefde in het begin der vierde eeuw. Hij had tot zijn erfdeel vier vlekken der provincie *Daros* ontvangen. Hij hield zijn verblijf te *Vischab*, en droeg de zeer hoogdravende titels van *kind der zon*, *wachter van de tempels der goden Kissané en Thremetz*. Hij was in *Armenië* het bolwerk des Heidendoms, ten tijde, dat de heilige Gregorius, *de Verlichter*, aan dat land eene nieuwe gedaante gaf, en er het licht des Christendoms in verspreidde. Vruchteloos wilde zich Arzan tegen de pogingen en den ijver van dien Missionaris verzetten; Gregorius, door koning Tyridates ondersteund, drong aan het hoofd van 7000 manschappen, in het gewest door, waar die afgodspriester zijn verblijf hield. Van zijnen kant stelde zich Arzan ook in staat van verdediging, vereenigde in den haast 6000 strijdbare man-

nen, en wilde, ondanks zijnen hoogen ouderdom, zelf strijd leveren; hij vocht als een wanhopige, maar, wijl de zegepraal onbeslist bleef, nadert hij in het midden zijner bende, daagt den vijandelijken veldheer tot een tweegevecht uit, en door een slag aan het hoofd getroffen, sterft hij in het jaar 302 der Christelijke tijdrekening. — Een andere ARZAN, die in de vijfde eeuw bloeide, heeft de werken van den H. ATHANASIUS in het Armenisch vertaald, en de volgende werken nagelaten: 1.° *Verhandeling tegen het Pyrismus, of de aanbidding des vuurs.* — 2.° *Redevoering over de Hemelvaart van J. C.* — 3.° *Homelie op den H. Apostel* PAUZUS het eerste en laatste bestaat enkel in handschrift.

ASA, koning van *Juda*; zoon en opvolger van ABIA in het jaar 951 vóór J. C., vernielde de altaren aan de afgoden opgerigt, herstelde den dienst van den waren God, en ontnam aan zijne moeder MAACHA, wijl zij eenen afgod aan ASTARTE toegewijd, had doen vervaardigen, de teekenen der koninklijke waardigheid; behaalde eene zegepraal op het leger der Madianiten; overwon ZARA koning van *Ethiopie* (Zie ZARA); en maakte zich meester van verscheidene steden van *Israël*; BENADAD koning van *Syrië* had hem in dezen laatsten oorlog ondersteund. ASA liet de bouwstoffen van *Rama*, die BASCHA, koning van *Israël*, verzameld had, vervoeren, en gebruikte dezelve, om de stad *Gabaa* te bouwen. De profeet HANANI verweet hem zijne toevlugt tot eenen vreemden vorst te hebben genomen in plaats van zijn vertrouwen op den Heer te stellen. ASA op dezen heiligen man vertoornd, liet hem in de gevangenis werpen. De H. Schrift verwijt hem ook de hooge plaatsen niet te hebben verdelgd, die het volk, door eene kwalijk begrepene godsvrucht, den Heer had toegewijd, en waarop hetzelve offerande opdroeg, in plaats van dezelve, volgens de wet, in den tempel optedragen; maar sommige schrijvers zijn van gevoelen, dat de omstandigheden de afschaffing van dit misbruik moeijelijk maakten. God strafte hem, door hem met de jicht te bezoeken, en men gelooft, dat in dezen lijdensstaat zijne godsvrucht weder begon te ontwaken, hij berouw over zijne misslagen gevoelde en vooral over hetgene, wat hij tegen den profeet des Heeren had gedaan; want de H. Schrift legt in het algemeen eene gunstige getuigenis van hem af, zeggende, dat *hij deed wat regtvaardig voor den Heer was.* Wijl

hij echter gedurende zijne ziekte meer vertrouwen in de geneesheeren, dan op God had gesteld, stierf hij in het jaar 914 vóór J. C. na 41 jaren geregeerd te hebben. Josaphat was zijn opvolger. — III. *B. d. koningen* XV. — II. *Paralipomenon* XVI. — *Josephus oudh.* VIII. *B.* XVI.

Asan, een beroemd man, onder de Bulgaren, en een afstammeling der oude koningen van dat land, met zijne beide broeders, Petrus en Joannes, het ontwerp gevormd hebbende, om zich van de Grieksche overheerschíng te bevrijden, en zulks onder eenig schijnbaar voorwendsel willende doen, ging zich omtrent het jaar 1187 bij den keizer Isaak Angelus aandienen, om hem dienst onder zijne troepen, en eenige onbebouwde landerijen van het gebergte *Hemus* te vragen; toen hem zulks echter geweigerd werd, keerde hij naar zijn land terug, en verwierf er zich in korten tijd eenen grooten aanhang, die, zonder de onvoorzigtigheid der Grieksche veldheeren, echter niet lang zou hebben kunnen bestaan; daar deze zich door den schijn van de onderwerping der steden lieten misleiden, en alzoo verzuimden er bezettingen in te plaatsen. Asan en zijne broeders wisten van dezen misslag gebruik te maken, en wijl hun, door hunnen eersten voorspoed al de stammen weder bij gevallen waren, vonden zij zich niet alleen in staat om den vijand af te wachten, maar hem zelfs tot *Philippoli* en *Berea* op te gaan zoeken. Een schrijver voegt er bij, dat Asan en zijne broeders in het jaar 1190, aan keizer Frederik I., die toenmaals te *Andrinopel* was, aanboden, om zich met veertig duizend Bulgaren, bij hem te voegen, ten einde het Grieksche rijk te verdelgen, hetwelk die vorst echter weigerde. Alexis Angelus, die in het jaar 1195 zijnen broeder Isaak opvolgde, liet, na den Bulgaren vruchteloos den vrede te hebben doen aanbieden, onder de bevelen van Isaak Sebastocrator een geducht leger tegen hem optrekken, hetwelk geheel verslagen, en waarin de veldheer zelfs krijgsgevangen gemaakt werd. Asan stierf kort daarna, en werd door zijnen bloedverwant Juang of Joannes gedood.

Asan (Joannes), zoon van den voorgaande, volgde zijn' vader niet onmiddellijk op. Asan liet bij zijn overlijden twee broeders achter, Petrus, die alleen na hem regeerde, wreekte zijnen dood, en moest zelf sneven. Hij

had tot opvolger zijn' derden broeder JOANNES, die in 1207 bij de belegering van *Thessalonika* sneuvelde. VORYLAS, de zoon eener zuster dier vorsten, liet zich nu als koning van *Bulgarijë* erkennen, maar hij werd in 1208 door de Franschen verslagen, hetwelk aan JOANNES ASAN, de terugkomst in een rijk, hetwelk hem van regtswege toebehoorde, zeer gemakkelijk maakte. Na den dood van zijnen oom had hij de wijk naar *Rusland* genomen, en toen hij uit hetzelve terug kwam, maakte hij zich eenen aanzienlijken aanhang, aan welks hoofd hij de troepen van VORYLAS sloeg, en zich van verscheidene steden meester maakte; intusschen geraakte hij eerst na verloop van zeven jaren in het vreedzame bezit van het rijk; VORYLAS verdedigde zich gedurende al dien tijd in de stad *Trinova*, en verliet dezelve niet, dan toen hij zag, dat de inwoners eene zoo lange insluiting moede waren; hij werd in zijne vlugt achterhaald, men stak hem de oogen uit, en liet hem naauwkeurig bewaken. Voor het jaar 1230 vond men ASAN in geenen enkelen oorlog gewikkeld, in dat jaar behaalde hij eene groote zegepraal op THEODORUS ANGELUS, vorst van *Epirus*, dien hij gevangen nam en de oogen liet uitsteken; twee of drie jaren daarna gaf hij hem de vrijheid weder en trad zelfs met zijne dochter IRENE in den echt. In 1234 sloot hij met den Griekschen keizer JOANNES VATATZES een vriendschapsverbond, en gaf aan THEODORUS, zoon van JOANNES, zijne dochter HELENA, die hij bij zijne eerste vrouw verwekt had, ten huwelijk. In het volgende jaar vereenigde hij zich met hem, om *Konstantinopel* te belegeren, maar hunne legers werden verslagen en op de vlugt gedreven. ASAN verliet daarop de Grieken, om zich bij de Franschen te voegen, en deze weldra moede geworden zijnde, begon hij andermaal hun den oorlog aan te doen; hetwelk hem in eenen anderen wikkelde met *Hongarijë*, waarvan de bijzonderheden niet bekend zijn. ASAN stierf in de maand Junij van het jaar 1241. Zijne eerste vrouw was MARIA, dochter van ANDREAS, koning van *Hongarijë*. Men zegt, dat deze vorst uit *Palestina* terugkomende, door ASAN werd aangehouden, die hem enkel de vrijheid weder gaf, op voorwaarde, dat hij hem zijne dochter ten huwelijk zoude geven. Dit gebeurde in het jaar 1219. Uit dit huwelijk is ASAN onder andere kinderen, CALOMAN geboren, die hem opvolgde; in zijn tweede huwelijk verwekte hij MICHAËL, den opvolger van

CALOMAN.

ASAN III., koning van *Bulgarijë*, was de kleinzoon van ASAN II., door MARIA, zijne moeder. Naauwelijks was hij door de zorg van MICHAËL PALEOLOGUS, zijn' schoonvader, erkend, of TERTER, een beroemd man, stond tegen hem op. Om hem omtekoopen, gaf men hem eene zuster van ASAN ten huwelijk, en daarbij den titel van *Despoot*. Deze schitterende gunst kon zijner eerzucht niet voldoen, en belette hem niet, dagelijks werkzaam te zijn, om zijne partij te doen toenemen. Toen ASAN, die een *privaat* en stil leven, boven de onrust verkoos, waaraan de koninklijke waardigheid hem blootstelde, zulks ontdekte, zoo hield hij zich, alsof hij zijnen schoon-vader ging bezoeken. Hij nam al zijne schatten mede naar *Konstantinopel*, alwaar hij sedert dien tijd, zich met den titel van *Despoot* van *Romanië* te vreden stellende, gerustelijk leefde. Deze opregt-wijsgeerige vorst was de stam eener doorluchtige familie, de *Asaniten* genoemd. De aangevoerde gebeurtenissen moeten tusschen 1275 en 1280 geplaatst worden; het juiste tijdstip is niet bekend.

ASAN CALAFAT, een doortrapte Algerijnsche zee-roover, die langen tijd de Grieksche zeeën en die van *Candia* afstroopte. Na verscheidene buiten op de Christenen gemaakt te hebben, bragt hij zijnen roof in 1626 naar *Algiers*, toen hem de Christen-galeijen ontmoetten, die dezen zee-roover versloegen, de schepen, die hun ontnomen waren, heroverden, en zich van zijne geheele vloot meester maakten. Sommigen hebben hem voor eenen toovenaar gehouden; en gezegd dat hij dagelijks na het ondergaan der zon, een boek der zwarte kunst op eene tafel leide, en dat ASAN, nadat dit boek zich van zelven geopend had, op de eerste blz., die zich voor hem aanbood, al datgene vond, wat hij den volgenden dag moest doen; of wat hem moest overkomen. Men voegt er bij, dat wanneer hij twee pijlen, of twee degens op dat boek legde, hij door de beweging der wapentuigen wist of hij de schepen, die hij ontmoette, al dan niet moest bevechten.

ASAPH, zoon van BARACHIAS, uit het geslacht van LEVI; een zanger van DAVID, en een zeer bekwaam toonkunstenaar. Men schrijft hem eenige Psalmen toe; maar vele schriftverklaarders zijn van gevoelen, dat zijn naam enkel aan het hoofd dier Psal-

men werd gesteld; wijl hij dezelve in muzijk had gebragt, en met eene hem bijzondere begaafdheid in den tempel zong. In de verdeeling, welke DAVID van de Levieten maakte, om in den tempel te zingen, beval hij, dat de familie van GERSON; waartoe ASAPH behoorde, de regter zijde zoude bekleeden.

ASARHADDON of ASSARHADDON, die sommige voor denzelfden houden als SENAPHAR, volgde in het jaar 680 vóór J. C. zijnen vader SENNACHERIB in het koningrijk *Assyrië* op. Hij vereenigde de koningrijken van *Ninive* en *Babylon*, maakte zich meester van *Asoth*, viel *Egypte*, het land van *Chus* en *Idumea* aan, voerde den oorlog tegen MANASSES, koning van *Juda*; nam *Jeruzalem* in; en voerde den koning naar *Babylon*. ASARHADDON overleed in het jaar 668 vóór J. C. Bij den profeet ISAÏAS wordt hij SARGON of SARAGON genoemd. De naam van ASARHADDON is den Heer FRÉRET voorgekomen, zoo zeer naar dien van SARDANAPALUS te gelijken, dat hij niet geweifeld heeft om te gelooven, dat de eene van den anderen niet verschilt. De oogen en ooren der geleerden hebben ongetwijfeld eenen graad van fijnheid, welken die van het gemeen niet bereiken kunnen. Het is echter waar, dat eenige tijdrekenkundigen, van gevoelen zijn geweest, dat deze beide verschillende namen, denzelfden vorst beteekenden, maar het schijnt, dat zij zich bedriegen.

ASCALAPHUS, zoon van ACHERON en van den nacht. Hij was het, die verklaarde, dat PROSERPINE in de hel zeven granaat-korrels had gegeten, *en door deze ontdekking aan* CERES belette, hare dochter te bekomen, welke zij er was gaan zoeken: JUPITER had beloofd haar aan hare moeder weder te zullen geven, op voorwaarde echter, dat zij er niets zoude gegeten hebben. CERES was zoo verontwaardigd tegen ASCALAPHUS, die haar kwam beschuldigen, dat zij hem water uit de rivier *Phlégéton* in het gezigt wierp, en hem in eenen uil veranderde, eenen vogel, welken MINERVA in hare bescherming nam, wijl ASCALAPHUS haar, *gedurende den nacht van al hetgene*, wat er *plaats had*, onderrigtte.

ASCANIUS ook wel ILUS of JULUS genaamd, was de zoon van ÆNEAS, en zijn opvolger in het koningrijk der Latijnen, overwon MEZENCIUS, koning der Toskanen, die den vrede geweigerd had. Hij was de stichter van *Albalonga*, dat de hoofdstad van

zijnen kleinen staat werd; maar dit alles is zeer onzeker. — Zie Æneas.

Ascelin, in *Poitou* geboren, was monnik der abdij *le Bec* en niet van *Saint-Evremont*, zoo als sommige schrijvers zulks beweerd hebben. Naar het voorbeeld van Lanfranc zijnen meester, bestreed hij de dwalingen van Berengarius, en twistte in de *Conferentie*, welke in 1050 te *Brionne* gehouden werd, zoo heviglijk met hem; dat hij hem tot stilzwijgen bragt. Er bestaat een brief van hem aan dien ketter over de wezenlijke tegenwoordigheid: dezelve komt voor in de verzameling van Conciliën van Pater Labbe.

Ascenes of Ascenas, eerste zoon van Gomer. Men gist, dat hij de stamvader der Ascanters is, een volk, dat langs de *Tanaïs* en het *Palus-Meotides* woonde. Josephus noemt hem Ascanaxès, en verzekert, dat hij het hoofd der Ascanaxers of Rheginers, eene Grieksche volksstam, is geweest; maar men begrijpt, dat alles wat tot zulk eenen ouden oorsprong opklimt, niet zeer zeker is.

Ascensius. — Zie Badius.

Ascham (Rutger) secretaris in de Latijnsche taal der koningin Elizabeth, was te *Kirckbywish*, in de provincie *Yorck*, geboren, en overleed te *Londen*, in 1568 in den ouderdom van 53 jaren. Hij heeft de volgende werken nagelaten: 1.° *De schoolmeester*, in het Engelsch. — 2.° *Latijnsche Brieven*, *Oxford*, 1703 in 8.°, zeer sierlijk geschreven. — 3.° *De rebus in Germania gestis.*

Aschari, of Achari, een Mahometaansch leeraar, het hoofd der Aschariërs, in tegenstelling der Hanbaliten. Deze beweerden, dat God altijd volgens eenen bijzonderen wil handelde, en alle dingen voor het welzijn van elk schepsel doet; daar de Aschariërs in tegendeel van gevoelen waren, dat het Opperwezen, enkel de algemeene wetten volgt, die het heeft vastgesteld. „ Welligt, zegt een beoordeelaar, dat het met deze zaak, als met zoo vele andere dergelijke gesteld is, die enkel in eenen woordenstrijd bestaan; en dat de beide gevoelens waar zijn." Zonder twijfel bestaan er algemeene wetten, die onbelemmerd en geregeld ten uitvoer worden gebragt; maar in de handen van God, die dezelve heeft voorgeschreven, en derzelver uitvoering onophoudelijk bestuurt, worden dezelve, op eene onbegrijpelijke wijze, buigzaam en gedwee. Derzel-

ver; verbindtenis met een oneindig getal omstandigheden, brengt een dergelijk uitwerksel al of niet voort, werkt eene zoodanige gebeurtenis al dan niet uit, volgens de algemeene of bijzondere inzigten eener voorzienigheid, die nog op elken oogenblik, met even zoo vele kracht en wijsheid op de natuur werkt, als toen zij de natuur heeft geschapen." Doch indien men de algemeene neiging der Muzelmannen naar het *fatalismus* of de leer van het onvermijdelijk noodlot in aanmerking neemt, kan men gelooven, dat deze verklaring, hoe wel wijs en bondig het stelsel van ASCHARI al te gunstig is. Hij overleed te *Bagdad* in het jaar 940 na J. C.

ASCLEPAS; Bisschop van *Gaza* in *Palestina*, was in 325 op het algemeene Concilie van *Nicea* tegenwoordig. De Arianen, die aan het hof van *Konstantinopel* eenen vermogenden invloed hadden, beschuldigden hem van verschillende misdaden, en lieten hem in het jaar 330 afzetten. Zijne geheele misdaad bestond echter enkel in zijnen afkeer van de ketterij. QUINTINIANUS, een zeer godeloos man, werd in zijne plaats gesteld. Na den dood van KONSTANTIJN werd ASCLEPAS hersteld; maar ook andermaal door de Arianen verjaagd. Hij begaf zich naar Paus JULIUS I., die in de Kerkvergadering van *Rome*, in het jaar 342 gehouden, de onschuld van zijn gedrag, en de regtzinnigheid zijner leer erkende (Zie ATHANASIUS — *Heilige* —). Deze ijverige belijder van J. C. werd in de Kerkvergadering van *Sardica* andermaal hersteld en geregtvaardigd. In eene oude levensbeschrijving van den heiligen PORPHYRUS een' zijner opvolgers, wordt hij aldus beschreven: *de zeer heilige en gelukzalige prelaat, die voor de verdediging van het regtzinnige geloof vele vervolgingen heeft moeten verduren.* Het jaar van zijn overlijden *is* onbekend.

ASCLEPIADES; een Platonisch wijsgeer, te *Phliase*, eene stad in den *Peloponnesus* geboren. Na eenigen tijd de leer van PLATO te hebben gevolgd, koos hij STILPO van *Megara* tot zijnen meester. MENEDEMUS, dien hij tot deze school lokte, verbond zich zoo naauw met hem, dat zij niet van elkander konden scheiden. Hunne behoefte ging zoo ver, dat, daar zij zelfs het eerste noodzakelijke niet hadden, zij verpligt waren, om als opperlieden bij metselaars te dienen. Zij hadden elkander onderling beloofd, ongehuwd te blijven, maar wijl hun deze staat te lastig viel, zoo huwden zij, MENEDEMUS met de moeder en ASCLEPIADES met de dochter.

De laatste gestorven zijnde, zoo stond hem zijn vriend zijne vrouw af, en nam eene andere, die zeer rijk was. Dus waren de zeden van dien tijd, en de eerbied, welken men voor de heiligste verbindtenissen, zelfs voor diegene koesterden, welke het geluk der huisgezinnen, zoowel als dat der rijken uitmaken. Asclepiades stierf in eenen zeer hoogen ouderdom, eenigen tijd voor den dood van Alexander, in het jaar 320 vóór J. C.

Asclepiades, een Geneesheer, te *Prusa*, in *Bithynië* geboren, weigerde het aanbod van Mithridates, die hem tot zich riep, en oefende ten tijde van Pompejus *den Groote*, omtrent het jaar 110 vóór J. C., zijne kunst te *Rome* uit. Hij was een redenaar geweest; maar hij vond, dat men er meer bij won, de menschen te genezen, dan door hen te onderwijzen. Hij gebruikte geenen enkelen der regels van Hippocrates, wiens leer, volgens hem, enkel eene overweging des doods was. Hij verwierp bijna alle geneesmiddelen, en geraakte daardoor des te meer in zwang. Aan zekere zieken stond hij het gebruik van wijn en koud water toe. Hij verzachtte de scherpe of walgelijke geneesmiddelen, en gaf er, die gemakkelijker aan te wenden waren. Plinius bepaalt dezelve tot vijf: *de onthouding van vleesch-spijzen, de onthouding van wijn* bij zekere omstandigheden; *de wrijvingen, de wandeling en de beweging*. Asclepiades, de deugdzaamheid zijner theorie willende bewijzen, ging eene weddingschap aan, van nimmer ziek te zullen zijn, en hij won dezelve, daar hij hoog bejaard in het jaar 96 vóór J. C. aan de gevolgen van een' val van het paard stierf. Er blijven ons eenige fragmenten der werken van dien geneesheer in Aëtius, *Matagmata hydropica* etc. over, die in 1794 te *Weimar* verbeterd en vermeerderd in 8.° in het licht zijn gekomen. Men moet hem niet verwarren met eenen anderen Asclepiades, een' geneesheer onder Trajanus, noch met eenige andere artsen, die denzelfden naam hebben gedragen.

Asclepiades, een Grieksch geschiedschrijver, leefde ten tijde van Ptolemeus-Epiphanes, omtrent het jaar 200 vóór J. C. De ouden schrijven hem eene *Geschiedenis van* Alexander den Groote, *eene van Bithynië*, en eene Verhandeling der beroemde taalkundigen toe, maar die werken zijn niet tot ons gekomen.

Asclepiades, een beroemde Grieksche dichter, van

wien echter geene werken tot ons zijn gekomen. Van hem is de Asclepiadische versmaat afkomstig, welke uit een klein en een groot Asclepiadisch vers bestaat. Eene soort daarvan is de eerste ode van Horatius.

Asclepiodorus, een door Apelles, zijnen tijd- en kunstgenoot, zeer geacht schilder. Mnazon, koning van *Elatus* in *Griekenland*, kocht twaalf portretten der Goden van dien kunstenaar voor 5 talenten elk.

Asclepiodorus, van *Alexandrië*, was een man, met eenen bijzonder goeden aanleg begaafd, niet alleen voor de wiskunde, maar volgens Suidas, ook voor de kruidkunde. Men weet niet wel omtrent welken tijd hij geleefd heeft; alleen wordt er van hem verhaald, dat, op eene reize, die hij naar *Syrië* deed, om er eene bijzondere kennis van de zeden der inwoners van dat land optedoen, hij er slechts drie personen vond, die met eenige gematigdheid leefden.

Asclepiodotus; een Lesbiër, een der veldheeren van Mithridates *den Groote*, trad met Miricon; Philotimus en Aristhenes, in eene zamenzwering tegen dien vorst. Maar op het punt zijnde, om deze onderneming ten uitvoer te brengen, maakte hij dezelve aan Mithridates bekend, die hem vergaf, en zijne medepligtigen in het jaar 84 vóór J. C. in de wreedste folteringen deed omkomen.

Asclepiodotus, onder Constantius Chlorus, overste bij de keizerlijke lijfwacht. In 296 versloeg hij Allectus, die, na Carausius gedood te hebben, zich, volgens Eutropius en Eusebius, in *Groot-Brittanië* tot keizer had *doen uitroepen*. Het is waarschijnlijk, dat deze Asclepiodotus dezelfde is, die het leven, van keizer Diocletianus geschreven heeft, hetwelk door Vopiscus; in dat van Aurelianus, tweemalen wordt aangehaald.

Asclepiodotus (Cassius), van *Nicea* in *Bithynië*, de vriend van Barea Soranus, die onder Nero op eene onregtvaardige wijze ter dood werd veroordeeld, onderscheidde zich door zijne getrouwheid. Men wilde hem tegen Soranus *doen getuigen*, hetwelk *hij echter* kloekmoedigelijk weigerde, daar hij liever zijne goederen wilde verliezen, en als balling rondzwerven, dan zijnen vriend te verraden en zijn geweten te bezwaren. Deze standvastigheid blonk des te meer uit, daar P. Egnatius Celer, een Griek en Stoïcijnsch wijsgeer, en mede een vriend van So-

RANUS; zich door geld liet omkoopen; en, terwijl hij zijne uiterlijke regtschapenheid logenstrafte, zich lafhartiglijk als een getuige tegen hem liet gebruiken. Maar deze misdaad bleef niet ongestraft, want onder het volgende bestuur veranderde de staat van zaken geheel en al. ASCLEPIODOTUS werd door GALBA teruggeroepen, en EGNATIUS door VESPASIANUS verbannen.

ASCLEPIUS, een Tralliaansch wijsgeer, een leerling van AMMONIUS. Door sommigen wordt hij onder de schrijvers der tweede eeuw gerangschikt; anderen stellen hem later. Hij heeft een *Commentarium* op de rekenkunde van NICOMACHUS zamengesteld.

ASCLEPIUS, een Afrikaansch Bisschop, die tegen het einde der vijfde eeuw bloeide, en tegen de Arianen schreef. GENNADIUS zegt, dat hij ook een werk tegen de Donatisten heeft geschreven, en zich door zijne onderwijzingen veel roem verwierf.

ASCLETARION, een astrologist, ten tijde van DOMITIANUS, zich in het hoofd gebragt hebbende, om, ten opzigte van den keizer, den profeet te spelen, zoo zeide hem deze vorst: *Maar gij, die den oogenblik van mijnen dood kent, kent gij ook dien van den uwen?* — *Ja*, antwoordde de wigchelaar, *ik zal door de honden verscheurd worden.* Om hem te logenstraffen, beval DOMITIANUS, dat men hem dooden en zijn ligchaam verbranden zoude; doch er ontstond een groote plas-regen, die het vuur van den brandstapel uitdoofde, de honden verscheurden het lijk en verteerden hetzelve. Deze geschiedenis of fabel wordt door SUETONIUS verhaald. DIOCASSIUS maakt er ook melding van.

ASCONIUS-PEDIANUS (QUINTUS), te *Padua* geboren, een bekwame taalkundige en de vriend van VIRGILIUS, stierf omtrent het begin der regering van NERO: TITUS-LIVIUS stelt veel belang in hem. Zijne *Commentariën* op de redevoeringen van CICERO, hebben hem beroemd gemaakt. Het weinige, dat er ons van overblijft, kan in dat soort tot een voorbeeld verstrekken. Men vindt zulks in den CICERO van GRONOVIUS, 1692, 2 Dl.n in 4.to De eerste uitgave der *Commentariën* van ASCONIUS, *Venetië* 1477, in fol. is even zoo zeldzaam als schoon. Die van *Leijden*, 1644 in 12.o wordt ook zeer op prijs gesteld. — Men moet hem niet verwarren met eenen anderen ASCONIUS PEDIANUS, die onder VESPASIANUS stierf, zoo als men zulks in de jaarboeken van EUSEBIUS kan zien. Er zijn echter beoordeelaars, die beweren,

dat deze kronijk, ten opzigte van die tijdrekening, wel gebrekkig kon zijn, en dat de beide Asconiussen er wellig slechts eenen enkelen uitmaken. In het leven van Virgilius wordt er van eenen Asconius Pedianus, als van eenen vriend van dien dichter, gewag gemaakt, hetwelk enkel op den eersten kan worden toegepast.

Asella; eene Romeinsche Dame, even zeer beroemd door hare geboorte, als door hare godsvrucht en hare kunde. Reeds in den ouderdom van tien jaren, had zij zich aan God toegewijd, en bereikte in een klooster te *Rome*, alwaar zij het opzigt over verscheidene maagden had, eenen hoogen ouderdom. Zij stierf tusschen de jaren 404 en 410. In zijnen vijftienden brief aan Marcella hield de H. Hieronymus eene welsprekende lofrede op haar. Het Roomsche *Martyrologium* maakt op den 6 December gewag van Asella.

Aselli of Asellius (Gaspard), een geneesheer te *Cremona*, ontdekte de melkaders in het darmscheel of *mesenterium*. Hij gaf zijne verhandeling *De lactibus, seu lacteis venis, quarto vasorum mesaraicorum genere*, in het licht, waarin zijne ontdekking ontwikkeld wordt. De eerste uitgave van dit belangrijke werk is van *Milane*, alwaar hij in 1626 overleed; maar het werd in 1627 te *Bazel* in 4.to en in 1645 te *Leyden* herdrukt. De schrijver, onderwees in 1620 te *Pavia* de scheikunde met den meesten roem.

Asenaphar; koning van *Assyrië*, die de Cutheërs naar het land der tien stammen zond, na er al de inwoners gevankelijk uit te hebben weggevoerd *(I. Esdras IV)*. *Dit is de naam, welken hem* deze Assyrische volkplanting geeft, in den brief, welken zij aan Artaxerxes schreef, *om de herstelling van den tempel te beletten*, die de Israëliten na de *terugkomst* uit de Babylonische gevangenschap, onder de leiding van Esdras ondernomen hadden. Sommige schrijvers zijn van gevoelen dat deze Asenaphar dezelfde is als Asarhaddon — Zie Asarhaddon.

Aseneth; dochter van Putiphar, echtgenoote van Jozef, *was de moeder van Ephraïm en Manasse*. De meeste der Bijbelverklaarders zijn van gevoelen, dat deze Putiphar niet *dezelfde* is, welke Jozef gekocht had, en die, door de lasteringen zijner vrouw bedrogen, hem in den kerker liet sluiten; maar een van den eerste verschillende priester van *Heliopolis*. Intusschen is de heilige Hieronymus,

de abt Rupertus, Tostatus en sommige anderen van een tegenovergesteld gevoelen.

Aser, de zoon van Jakob en Zelpha, de dienstmaagd zijner vrouw, werd 126 jaren oud. Hij was het hoofd van een der twaalf stammen, had vier zonen en eene dochter. Zijn vader beloofde hem door zijnen zegen, dat hij *de wellust der koningen* zoude zijn, als willende daardoor de vruchtbaarheid van het land te kennen geven, dat zijnen stam ten deel zoude vallen. Het erfdeel zijner kinderen was in een vruchtbaar gewest, tusschen den berg *Libanon* en den berg *Karmel*; maar deze stam kon zich, het zij door zwakheid of achteloosheid nimmer in het bezit stellen van het geheele grondgebied, dat aan denzelven was toegekend.

Asfeld (Claudius Franciscus Bidal, markgraaf van), zoon van den vrijheer van Asfeld, werd in 1704 in *Frankrijk* tot luitenant-generaal benoemd. Hij had dezen rang door verschillende schitterende daden verdiend, en werd in hetzelfde jaar naar *Spanje* gezonden, alwaar hij verscheidene steden won. Men had grootendeels aan hem het winnen van den veldslag van *Almanza* in 1707 te danken. Daarna nam hij *Xativa*, *Denia* en *Alikante* in, en maakte zich tot op het einde van den oorlog door zijne bekwaamheid in het aanvallen en verdedigen der steden beroemd. In 1715 werd hij tot ridder van het Gulden-Vlies, algemeen opziener der Fransche vestingwerken, en raadsheer bij den oorlogsraad der marine verheven. Na den dood van den maarschalk van Berwick, viel hem in 1734 het opperbevel over het leger in *Duitschland* ten deel, werd hij den 14 Junij tot maarschalk van *Frankrijk* verheven, en nam den 18 Julij daaropvolgende *Philipsburg* in. Hij overleed te *Parijs* in 1743. De koning van *Spanje* den dienst erkennende hem door dezen veldheer bewezen, had hem toegestaan, om bij zijn wapen dat van het koningrijk *Valentia* te voegen, en tot spreuk te voeren: *Bellicae virtutis in Hispania praemium.* De koningin Christina had zijnen vader, hem, zijne zoowel mannelijke als vrouwelijke kinderen en afstammelingen tot de waardigheid van vrijheer verheven, en opdat zulks niet slechts een ijdele titel zoude zijn, gaf zij hem tevens eene vrijheerlijkheid, waarin hij zijn verblijf konde houden.

Asfeld (Jacobus Vincentius Bidal d'), in 1664 geboren, in 1688 Abt van *Vieuville*, in 1692 doctor der *Sorbonne*, overleed te *Parijs* in 1745. In 1706 had hij

afstand gedaan van zijne abdij. Ofschoon hem vele werken worden toegeschreven, beweren sommige schrijvers echter, dat dezelve enkel bestaan, in de voorrede tot het boek: *Règles pour l'intelligence des saintes Ecritures* (*Regels tot het wel verstaan der heilige Schriften*), door den Heer Duguet, tot de 4.e, 5.e en 6.e deelen der *Explication d'Isaïe* (*Verklaring van Isaïas*); tot de drie deelen in 12.° van die der *Koningen* en *Paralipomenon*, en tot eenige andere geschriften over de geschillen van den tijd, die hem vele wederwaardigheden veroorzaakten. In 1721 werd er, om zijne verkleefdheid aan het Jansenismus, eene *lettre de cachet* tegen hem afgegeven. Hij verviel echter niet, zoo als eenige andere aanhangers dier sekte, in de dwaasheid der *Convulsionisten*, daar hij integendeel het vonnis, waardoor dezelve veroordeeld werden, te weeg bragt en onderteekende. Zijne conferentiën in de parochie van den heiligen Rochus verschaften hem te *Parijs* vele bewonderaars. Zijn stijl is koel, maar zuiver en sierlijk.

Asgill (Joannes), een Engelsch advokaat, werd omtrent het midden der zeventiende eeuw geboren. Hij volbragt zijne eerste studiën te *Lincoln*, alwaar hij zich met veel roem onderscheidde, en verscheen in 1699 in de Iersche regtbanken, met eenen luister, zijne eerste proefstukken waardig. Het oorspronkelijke van zijn vernuft en het zonderlinge zijner talenten, gevoegd bij eene zeer vloeibare zeggingskracht, lokten steeds eene menigte aanhoorders bij zijne pleitgedingen. Hij verwierf eene aanzienlijke fortuin, en werd tot lid van het Iersche parlement verkozen. *Vier dagen na* zijne *toelating*, om een goddeloos werk, uit het lager-huis verjaagd, keerde hij in 1705 naar *Engeland* terug, en verkreeg van zijne minder angstvallige medeburgers datgene, wat zijne goddeloosheid hem in *Ierland* ontroofd had. Hij had eenigen tijd zitting in de kamer; maar, daar de oude beschuldigingen vernieuwd werden, meende men, eenen man te moeten uitsluiten, wiens godsdienstige grondbeginselen geenen waarborg aanboden. Hij overleed in 1738 in de gevangenis, waarin hij om schulden *was opgesloten*. Zijne werken zijn: 1.° *Vertoog over het daarstellen eener munt buiten het goud en zilver*. — 2.° *Proeve van een register over de namen der landerijen*. — 3.° *Kort vertoog, waarin, volgens de overtuiging des eeuwigen levens, in de H. Schrift geopenbaard, bewezen wordt, dat de mensch, zonder den dood te ondergaan*

er in kan worden overgebragt, niettegenstaande de menschelijke natuur van Christus *zelfs, er niet in heeft kunnen worden overgebragt, dan door den dood.* Dit werk had zijne uitsluiting, uit het lagere huis van *Ierland* ten gevolge. — 4.° *De jure divino*, waarin hij wil bewijzen dat het huis van *Hanover*, een Goddelijk regt op den troon van *Engeland* heeft. Men heeft van Asgill nog verschillende werken, die hij gedurende zijne dertigjarige gevangenschap schreef, en die alle door het publiek met belangstelling werden ontvangen.

Ashby (*Sir* John), een Engelsch admiraal, werd in 1642 geboren. Nadat Jacobus II., door Willem (van *Oranje*, Stadhouder der *zeven Provinciën*) en Maria van den troon was verjaagd, ontstond er een bloedige oorlog tusschen *Engeland* en *Frankrijk*, dat de regten van Jacobus handhaafde. *Ierland*, aan zijne oude meesters getrouw, ondersteunde ook de regten der Stuarts; maar de slag der *Boyne* scheen hunne hoop verijdeld te hebben. De Ieren onderhielden echter eene geregelde briefwisseling, met het kabinet van *Versailles*, dat, om hunne ontwerpen, ten voordeele van Jacobus II. te ondersteunen, hun sterke smaldeelen zond. De ridder Ashby ontving het bevel, om dezelve te verwijderen, hetwelk hij door de admiralen Hadda en Killegrew ondersteund, ten uitvoer bragt. Twee jaren daarna kreeg hij het bevel over het *blaauwe* smaldeel, dat een gedeelte der zeemagt uitmaakte, onder de bevelen van den admiraal Russel. Hij was bij den slag van *la Hogue* tegenwoordig, waarin de Franschen door Pannetier aangevoerd, de nederlaag bekwamen. Ashby achtervolgde hen, tot aan de rede van *Saint-Malo*, doch het kon hem, ondanks al zijne pogingen, niet gelukken de Fransche vloot geheel te vernielen. Door den hertog van Nottingham, **secretaris van staat**, **in deze zaak van verzuim beschuldigd**, verscheen hij voor het Engelsch parlement, dat hem van alle verdenking ontslagen, en met lof overladen, terugzond. Kort daarna verliet hij den dienst, en overleed in het jaar 1730.

Ashmole (Elias), een oudheidkenner, ook wel de *Engelsche Mercuriophilus* genaamd, te *Lichtfield* uit eene adellijke familie geboren, werd te *Oxford* opgevoed. Onder Karel II., verkreeg hij de posten van wapen-heraut en *antiquarius* en overleed in 1692 in den ouderdom van 75 jaren. Het *Museum ashmoleanum*, te *Oxford*, heeft van dezen geleerde zijnen

naam ontleend, daar hij hetzelve met verscheidene zeldzaamheden verrijkt had. Men geeft voornamelijk dien naam, aan het scheikundige tooneel, dat het bovenste gedeelte van het Museum, uitmaakt, en in 1683 is aangelegd. Er bestaat van hem: 1.° *Britsch scheikundig tooneel.* — 2.° *Geschiedenis en statuten der orde van den kousenband.* *Londen* 1672, in fol., waarvan er eene verkorte uitgave in 8.vo 1715 bestaat. — 3.° De uitgave van het werk eens onbekenden over den wijsgeerigen steen, getiteld: *Weg tot het geluk;* en waarvan de ware titel behoorde te zijn: *Weg tot de dolzinnigheid.* Men kan zich een juist denkbeeld van den staat vormen, waarin zich het hoofd van den armen Ashmole somtijds bevond, wanneer men het dagverhaal van zijn leven, door hem zelven geschreven, en te *Londen* in 1754 gedrukt, leest. Zie hier eenige trekken uit hetzelve, die in staat zijn, om over de overige te kunnen doen oordeelen: » In het jaar 1646, den 20 April, ten vijf ure des namiddags is er een groote vorm op mijnen voet gevallen, en heeft mij den grooten toon gekneusd. — 22 September ben ik door eene tandpijn gekweld geworden, die drie dagen geduurd heeft. — 1670, 5 Julij heb ik veel aan eene bezwaarde spijsvertering geleden, die echter, God zij gedankt! den volgenden dag genezen was. — 1674, 18 December. De Heer Lilly is ziek geworden, men heeft hem eene aderlating aan den linkervoet doen ondergaan. Het was den vorigen dag nieuwe maan geweest, en er had eene zonsverduistering plaats. — 1675, mijne vrouw is bij *Farnham - Castle* van het paard gevallen, en heeft zich de hand, en den linker schouder verstuikt. — 1681, 11 April, ik heb heden morgen eene sterke *dosis* elixir gebruikt; ik heb drie spinnen aan mijnen hals gehangen, dit alles heeft mij van de koorts bevrijd, *De ogratias.*"

Ashton (Karel), een Engelsche Geestelijke, werd in het jaar 1701 tot *principaal* van het Collegie van Jesus te *Cambridge* benoemd. Hij wordt als een der geleerdste *Critici* van zijnen tijd beschouwd. Men heeft van hem: 1.° *Locus Justini martyris emendatus in Apol.* I blz. 11 uitgave van *Thirlby*, 1744. — 2.° *Cicero en Hirtius, overeengebragt omtrent den tijd des vertreks van Cæsar tot den Afrikaanschen oorlog*, met eene verklaring van het Romeinsche leger, zoo als hetzelve door Cæsar geregeld was. — 3.° *Origen de oratione.* — 4.° *Hieroclis in aurea carmina pythago-*

rea comment. Londen, 1742 in 8.vo

Asiaticus, de naam van eenen verachtelijken slaaf, het werktuig der eerlooze vermaken van Vitellius. Weldra eenen afkeer tegen zijnen meester opgevat hebbende, was Asiaticus niet staatkundig genoeg, om te veinzen, en werd in boeijen geklonken; maar ook weder bijna even zoo spoedig in vrijheid gesteld, stond hij op nieuw aan den wellust des keizers ten dienst. Veranderlijk en zich naar de luimen zijner hartstogten rigtende, verkocht Vitellius zijnen slaaf, nam denzelven terug, maakte hem vrij en herstelde hem in zijne gunst. Toen zijn leger hem voor Asiaticus de ridderlijke waardigheid vraagde, werd hij over deze laaghartige vleijerij verontwaardigd en weigerde zulks. Eenige dagen daarna vernam men dat Vitellius, bij eene zwelgerij aan Asiaticus datgene had verleend, wat hij aan een leger geweigerd had. Deze vrijgelatene maakte van zijnen invloed bij zijnen meester gebruik, om hem vele misslagen te doen begaan, en onderging in het jaar 67 na J. C. de doodstraf der slaven.

Asima of Asimah, eene beruchte godheid, welke die van *Emath*, naar *Samarië* vervoerd, uitgevonden en aangebeden hebben, (IV. *B. der Koningen* XVII. 30), sommigen zeggen onder de gedaante van eenen aap, anderen onder die van een lam of eenen bok. *Indien er*, zoo als Cicero zegt: *geene buitensporigheid is, die niet door de wijsbegeerte is uitgevonden*, kan men ook zeggen, dat het bijgeloof in dezen treurigen aanval van dwaasheden niet ten achteren is gebleven.

Asinari (Frederik), graaf van *Camerano*, werd te *Asti*, in het koningrijk *Sardinië*, geboren, en bloeide omtrent het midden der zestiende eeuw. *Hij sloeg de loopbaan der wapenen in, en toog* Maximiliaan II. ter hulp, toen deze vorst zijnen rijksdag hield, om zich tegen den voortgang en de overwinningen van den beroemden Soliman te verzetten. Bij deze gelegenheid werd er een gedenkpenning geslagen, waarvan het afbeeldsel in de *Sylloge numismatum elegantiorum* van Joannes Jacobus Locchio, *Argentina*, 1620 in fol., gevonden wordt. Den tijd, dien hem zijne krijgskundige bezigheden overlieten, wijdde Asinari aan de Muzen toe, en het is aan de vruchten dezer vrije oogenblikken, dat hij zijnen grootsten roem te danken heeft. Er bestaan van

hem 1.° twee *Klinkdichten*, voorkomende in het tweede deel der *Scelta di rime di diversi eccellenti poëti*, Genua *in* 12.mo — 2.° in de *Muse toscane*, Bergamo, 1594 in 8.vo vier *Canzoni* en een klinkdicht; — 3.° in de *Rime de diversi illustri poëti*, Venetië, 1599 in 12mo, meer dan vier en twintig stukken, bestaande in *klinkdichten*, *madrigalen*, *Canzoni*, enz. Er bestaan nog vele handschriften van Asinari, welke nog niet het licht hebben gezien, een groot gedeelte derzelve worden in de Bibliotheek van *Turin* bewaard.

Asinius-Pollio, Romeinsch consul en redenaar, maakte zich, onder de regering van Augustus, door zijne heldendaden en geschriften zeer beroemd. Hij versloeg de Dalmatiërs, en was den Drie-man Marcus-Antonius, in de burgeroorlogen, van den grootsten dienst. Virgilius en Horatius, zijne vrienden, hebben hem in hunne gedichten gevierd. Hij had treurspelen, vertogen en eene geschiedenis in 17 boeken geschreven. Wij bezitten niets meer van dat alles, er bestaan slechts nog eenige Brieven van hem, welke men onder die van Cicero aantreft. Men zegt, dat hij de eerste was, welke te *Rome* eene openlijke Boekverzameling tot stand bragt. Augustus vereerde hem met zijne vriendschap. Toen deze vorst op eenen zekeren tijd verzen tegen Pollio vervaardigd had, en de laatste door zijne vrienden aangespoord werd, om er op te antwoorden, zeide hij: *Ik zal er mij wel voor wachten, het is al te gevaarlijk tegen eenen man te schrijven, die de magt heeft om te verbannen.* Hij overleed te *Frescati* in het vierde jaar der Christelijke tijdrekening in den ouderdom van 80 jaren.

Askon (Azinga), vierde koning van *Vriesland*, de zoon en opvolger van Ubbo, was een eerzuchtig en krijgshaftig vorst, onder wiens regering de Zaligmaker geboren is. Schoon vol moed, was hij echter niet zeer gelukkig in het voeren van den oorlog. Zijn eerste togt was tegen de Batavieren, in welken strijd hij zoo zwaar gewond werd, dat hij moest weggedragen worden. In eene andere onderneming tegen de Deenen was hij niet gelukkiger; zoodat hij *onverrigter zake* weder *moest terugkeeren*. Daarop wendde hij zijne wapenen tegen de Tongeren, doch met nog slechter gevolg; daar hij door den vijand werd gevangen genomen, ofschoon hij op voorspraak van den prins Drogarus weder ontslagen werd. Onder hem werd *Staveren* eene stad, waarom hij ook wel de stichter van *Staveren*

wordt genoemd. Volgens de meeste schrijvers is zijne regering buitengemeen lang geweest, daar hij niet minder dan twee en tachtig jaren de teugels van het bestuur in handen zou hebben gehad.

Asmodeus, is de naam van eenen boozen Geest of Duivel, waarvan er in het derde Hoofddeel van het *Boek* Tobias gesproken wordt, die vele echtgenooten van Sara had omgebragt, en van wien de jonge Tobias, door het opvolgen der raadgevingen van den Engel Rafaël bewaard bleef. Sommige rabbijnen beschouwen Asmodeus als den vorst der Duivelen, zoo als men zulks in de Chaldeeuwsche omschrijving over den *Ecclesiastes*, het eerste hoofddeel, zien kan; maar dit gevoelen steunt nergens op. In zijn woordenboek *Thisbi* genaamd zegt Rabbi Elias, dat Asmodeus dezelfde is als Samuël, die zijnen naam van het Hebreeuwsche werkwoord *Samad* (verwoesten) ontleend. In dat geval zou hij nog dezelfde zijn als die, welke in het *Boek der Openbaring* IX., 11 *vernieler* wordt genoemd. Wat hier ook van wezen moge, het is in deze eeuw niet nutteloos aantemerken, dat de duivels of kwade geesten, voorwerpen zijn, welker wezenlijkheid men niet in twijfel mag trekken. Dat men slechts de werken van Plato, Plutarchus, Porphyrus en een groot aantal andere Heidensche schrijvers leze, en men zal zich kunnen overtuigen, dat de geheele geleerde oudheid het bestaan der duivelen erkend heeft. De beroemdste latere wijsgeeren zoo als Locke, Clarck, Leibnitz, Newton, enz. stemmen zulks insgelijks toe. De Kerkvaders, die gedurende de eerste eeuwen, of het Christendom verdedigd, of de afgoderij bestreden hebben, houden zulks evenzeer staande; ja de Goddelijke boeken zelfs maken er een punt des Geloofs van. Men kan dus derzelver bestaan niet loochenen, zonder zijne bijzondere gevoelens boven de bouwvallen van alle gezag te verheffen, en zonder zich met de verklaring van een oneindig getal onwederlegbare gebeurtenissen te belasten, die, zonder eene tusschenkomst der geesten, niet hadden kunnen plaats grijpen. Men weet hoe belagchelijk Paracelsus, Baco, de Saint-André, en de abt Saint-Pierre zich gemaakt hebben door de booze geesten de plaats te doen innemen eener onverklaarbare gelijkaardigheid der verbeeldingskracht, die op den afstand van verscheidene honderden mijlen, verbazende dingen te weeg brengt. (Zie de verhandeling *de Magia*,

door den beroemden DE HAEN bladz. 104 — 106, *Venetië 1775*). Indien men dikwijls aan den Duivel dingen heeft toegeschreven, waaraan hij het minste deel niet had, en indien men voor zijne werkingen een al te uitgebreid veld heeft geopend, heeft men in dit alles datgene gedaan, wat dagelijks de meest geprezene wijsgeeren doen; zoodra zij eenige ontdekking hebben gedaan, welke zij van belang rekenen, maken zij er den grondslag van een algemeen stelsel van, en blijven zij niet ten achteren, om er al datgene op toe te passen wat er in de natuur plaats grijpt. — Zie OPHIONEUS, DELRIO, MEAD, BROWN, (THOMAS);

ASMONEUS, of ASSAMONEUS, vader van SIMON, gaf zijnen naam aan de nakomelingen van MATHATIAS, zijnen kleinzoon, die Asmoneërs werden genoemd. Deze familie bestuurde *Judea* gedurende 126 jaren, en handhaafde in dat land den Godsdienst en de vrijheid. De laatste die de kroon droeg, was ANTIGONUS, die onthoofd werd: de troon der Joden ging, na zijnen dood aan HERODES een vreemd vorst, over.

ÆSOPUS, zoon van den *Oceaan* en van THETIS, werd door JUPITER, met wien hij, wijl deze God zijne dochter ÆGINA misbruikt had, krijg wilde voeren, in eene rivier veranderd.

ASPASIA, de dochter van AXIOCHUS van *Milete* in *Jonië* was eene boeleerster, die zich tevens door hare drogreden onderscheidde. Hare schoonheid en welsprekendheid maakten haar zoo beroemd, dat zelfs SOCRATES in hare school kwam; hetwelk met de wijsgeerige waardigheid van dien zoo ernstigen man niet wel is overeentebrengen. Zij ontving de hulde van den beruchten ALCIBIADES. PERICLES was smoorlijk op haar verliefd, en verliet zijne vrouw om haar te bezitten. Deze held liet zich geheel door haar besturen, zooveel invloed had zij op zijnen geest, zoo wel als op zijn hart. Men zegt, dat zij het was, die, om de inwoners van *Milete*, hare geboortestad te wreken, den oorlog van *Samos* deed ondernemen. Wijl de Megariërs twee meisjes uit haar gevolg geroofd hadden, besliste zij, dat men dezelve *moest bevechten*, *eene uitspraak*, die eener *boeleerster* wel waardig is, van daar de oorlog *van Megara*, waaruit de *Peloponesische* voortvloeide. Zij werd, tegelijkertijd met den wijsgeer ANAXAGORAS, voor den *Areopagus* beschuldigd, niet aan de Goden te gelooven, en enkel de beden en tranen van PERICLES waren in staat,

om haar hare vrijspraak te doen verwerven, den wijsgeer aan de gestrengheid zijner regters ten prooi latende, die hem ter dood veroordeelden. » Hij vermoedde niet, zegt de schrijver van het *Verval der Letteren en Zeden*, dat deze Aspasia, welke hij zoo smoorlijk beminde, enkel de gelegenheid afwachtte, om in de armen van eenen man, uit de heffe des volks, te kunnen overgaan (hetwelk zij onmiddellijk na den dood van Pericles, in 428 vóór J. C. deed). Dus is het karakter dier verachtelijke vrouwen; de omstandigheden verraden de laagheid harer ziel; en hare ongelukkige slagtoffers, na alles, eer, rust, fortuin en vrijheid voor haar te hebben opgeofferd, worden voor zoo vele en zoo groote opofferingen, enkel door ontrouw, meineed, ondankbaarheid en vergetelheid betaald." — Door haren invloed, verhief Aspasia haren nieuwen minnaar tot de eerste waardigheden der republiek. Haar naam werd door geheel *Azië* zoo beroemd, dat Cyrus, broeder van Artaxerxes Mnemon, denzelven aan zijne minnares, vroeger Milto genaamd, liet dragen. Deze laatste Aspasia, welke men met die van *Milete* niet moet verwarren, was tegelijkertijd de minnaresse en de raad van dien vorst. Na haar meer dan 37 jaren bezeten te hebben, stond Artaxerxes haar aan zijnen zoon Darius, aan wien zij de vurigste liefde had ingeboezemd, af. Hij ontnam haar eenigen tijd daarna aan hem, om haar in eene priesteres van Diana of der zon te herscheppen. De abt Coyer heeft den naam dezer beide boeleersters luister meenen bijtezetten, door denzelven aan diegene te geven, aan welke hij zijne reis door *Italië* opdraagt.

Aspasie (Carle Migelli) was de dochter eens snelloopers van het huis van den prins van Condé. Het slagtoffer zijnde, van eene ongelukkigen hartstogt, werd zij, na eene zware ziekte, in welke men haar hevige middelen toediende, naar een ziekenhuis gebragt, en aldaar aan de behandeling der krankzinnigen onderworpen. Men wil gaarne gelooven, dat zij er niet volkomen genezen uit terugkeerde, om zoodoende vele misdaden te verschoonen, die door de verscheidenheid van derzelver voorwerpen en door de staatkundige gevoelens, die dezelve hadden te weeg gebragt, bewijzen, dat Aspasie niets minder dan eenen beredeneerden en gelijkvormigen regel van gedrag bezat. In het jaar 1794 klaagde zij hare moeder, als *contra-revolutionnair* aan, en werd eenigen tijd daarna zel-

ve gearresteerd wijl zij in de straten der hoofdstad *leve de koning!* had geroepen. Den 21 Mei 1795, trok zij, met een mes gewapend, aan het hoofd der vrouwen op, die zich met het gemeen der voorsteden naar de Nationale Conventie begaven, om brood en de *Constitutie* van 93 te vragen. Zij was medepligtig aan den moord van den afgevaardigde Ferraud, door hem met hare holsblokken te slaan. Daar Boissy-d'Anglas haar als oorzaak van de nooddruft was opgegeven, zou zij hem, indien zij hem had kunnen ontmoeten, vermoord hebben. Zij beproefde, doch te vergeefs eenen aanslag op het leven van den afgevaardigde Cambon. Om al deze feiten werd zij gearresteerd, en beweerde enkel volgens de inblazing der Engelschen, der uitgewekenen en der koningsgezinden, te hebben gehandeld. Zij maakte eene gewaande zamenzwering bekend, welke ten doel zoude hebben, Lodewijk XVII. uit den Tempel te verlossen, om hem op den troon te plaatsen; maar zij noemde er de bewerkers niet van. Zij bleef omtrent een jaar in de gevangenis, verscheen voor de regtbanken, verzekerende, dat zij steeds in dezelfde gevoelens volhardde, en beklom in de maand Mei 1796, in den ouderdom van 23 jaren moediglijk het schavot.

Aspendius; een beroemde lier-speler, ontleende zijnen naam van de stad *Aspendus* in *Pamphylië*, alwaar hij het eerste daglicht zag; hij bediende zich enkel van de linkerhand, om de snaren te beroeren, en deed zulks zoo zacht, dat hij bijna enkel door zich zelven gehoord werd. Van daar het spreekwoord, waardoor de Grieken hem met diegene vergeleken, welke enkel aan hunne bijzondere belangen dachten. *Het is*, zeide men, *de muzijkant van* Aspendus, *hij speelt enkel voor zich zelven.* Zij noemden ook de dieven *Aspendische spelers*; wijl zij het steeds zoo aanleggen, om, wanneer zij stelen, door niemand gehoord te worden.

Asperen (Regnerus van) een en dertigste en laatste abt van het klooster *Marie-gaarde*, bij het dorp *Hallum* in *Vriesland*, volgde in het jaar 1559, den abt Godefridus in die waardigheid op; vroeger was hij proost in *Buvenklooster* geweest. *Hij werd in zijne nieuwe hoedanigheid bevestigd, doch* wijl de tijd te kort was, niet gewijd. Daarop is hij door Cunerus Petri, Bisschop van *Leeuwaarden*, krachtens de Pauselijke Bulle, tot lidmaat van het nieuwe genootschap der Kanoniken aangesteld. Het jaar van zijn overlijden is niet juist bekend.

ASSARHADDON. — Zie ASARHADDON.

ASSAS (NICOLAAS, Ridder van) een Fransch kapitein, diende in het regiment van *Auvergne*. Den 16 October 1760, te *Cloosterkamp*, bij *Gelder*, gecampeerd, voerde hij het bevel over eene voorhoede; bij het krieken van den dag, tot de herkenning der posten uitgegaan zijnde, viel hij in handen eener vijandelijke *colonne*, die hem omsingelt en met den dood bedreigt; indien hij een enkel woord durft te spreken. Het was om het heil des legers te doen: ASSAS zijne krachten verzamelende, riep uit: „ Pas op, *Auvergne*, zie daar de vijand!" en oogenblikkelijk viel hij met houwen en steken doorboord, maar zijn noodkreet had de Franschen gered. Deze trek, eenigen tijd vergeten, heeft aan VOLTAIRE de algemeene bekendheid te danken, welke dezelve thans geniet, en is in de familie van den held door eene jaarwede van 1,000 franken, terugvallende op de oudsten van zijnen naam, beloond geworden. De omwenteling heeft dit bewijs der welwillendheid van de Fransche koningen voor die edele familie slechts eenigen tijd doen opschorten.

ASSEDI of ASSÁDI, een Perzische dichter, in *Khorasan* geboren, is de schrijver van een dichtstuk, waarin hij de voorregten van den nacht op den dag aantoont. Zijne gedichten zijn vol zinspreuken; doch dit is bijna de eenige verdienste, welke dezelve bezitten. Men leest er de volgende in: *Het leven dezer wereld is slechts eene reis, die men van de eene rustplaats tot de andere onderneemt.* Hij bloeide ten tijde van den sultan MAHMOUD, en was de meester van FERDOUCY geweest (Zie FERDOUCY). Men moet hem niet verwarren met SADI of SAADI, die bijna twee eeuwen later geleefd heeft (zie SAADI).

ASSELDONCQ (JOANNES VAN) Kanonik der Sinte GUDULAkerk te *Brussel*, werd te *'s Hertogenbosch* geboren. Na zijne wijsgeerige en godgeleerde studiën met roem volbragt te hebben, werd hij in 1621 te *Douay*, tot Doctor in de H. Godgeleerdheid bevorderd. Hij was niet alleen in het kanonieke regt ervaren, maar daarenboven de raadsman van al degene, die teregtwijzingen behoefden. Er bestaat van hem in het Vlaamsch: 1.° *Het Broederschap van het heilig Sacrament van Mirakel*, in de kerk der heilige GUDULA opgerigt. — 2.° *De scrupulis et eorum remediis.*

Asseliers (Joannes) werd te *Antwerpen* geboren, van welke stad hij sekretaris was. In zijne jeugd reisde hij door *Italië*, *Frankrijk*, *Duitschland* en andere Europesche landen. Hij was een zeer geleerd en schrander man, en schreef de *Historia Belgicorum tumultuum à discessu Philippi II. usque ad obitum Francisci Valesii Ducis* Alenzonii. — Dit werk, hetwelk niet gedrukt is geworden, wordt nog door zijne familie te *Brussel* bewaard. Asseliers overleed te *Delft* in het jaar 1587.

Asselin; monnik. — Zie Ascelin.

Asselin, een burger van *Caen*, gaf in de elfde eeuw een bewijs van onverschrokkenheid, welks gedachtenis de geschiedenis ons bewaard heeft. Toen Willem *de Veroveraar*, in 1087 te *Rouanen* gestorven was, werd zijn lijk, volgens zijnen laatsten wil, naar *Caen* vervoerd, om aldaar in de abdij van den heiligen Stephanus, welke hij gesticht had, begraven te worden. Op den oogenblik, dat men hetzelve zoude bijzetten, trad Asselin midden in de vergadering op, en zeide met eene krachtvolle stem: „Ik verklaar voor God, dat de grond, waarin gij dit lijk wilt plaatsen, mij wettig toebehoort; het was een akker, dien de vorst, toen hij deze abdij liet bouwen, van mijnen vader overweldigde, zonder er hem ooit eenige schadeloosstelling voor te geven, ik eisch dus dezen grond terug, en verbied u, krachtens eene hulpkreet, dit lijk in mijn erfdeel te begraven." — Al de omstanders waren als verstomd en verbaasd; maar Hendrik, de jongste der zonen van dien vorst, *die bij zijne lijkplegtigheid tegenwoordig was, van de regten des eischers onderrigt*, liet hem oogenblikkelijk honderd ponden zilver geven, hetwelk de waarde van den grond was, dien hij terugvorderde. Hendrik Spelman (zie Spelman) beschouwt dit voorval, en vele andere even zonderling, die de begraving van Willem vergezelden, als een gevolg der ontheiliging van Kerken en andere gewijde zaken, die hij in zijne woede niet spaarde, hoewel hij voor het overige met veel ijver voor den Godsdienst *bezield was*.

Asselin (Joannes), was lid van de Maatschappij van schilders te *Rome*. Wijl hij eens zijne hand gebrand had, en de vingers hem daardoor merkelijk ingetrokken waren, zoodanig dat hij naauwelijks zijn palet of verwbord kon vasthouden, zoo gaf men hem den bijnaam van *Krabbe*. Hij

had daarenboven eene kleine ligchaamsgestalte, zoodat graaf Floris hem *den kleinen Hollandschen* Jan noemde. Maar hij was niet klein in de kennis zijner kunst, zoo als zulks uit de door hem vervaardigde stukken blijkt. Hij is een der eersten geweest, die de levende wijze om landschappen te schilderen, volgens Claudius Lorrain, in *Holland* heeft ingevoerd. — Zie Houbraken, *Leven der Schilders.*

Asselin (Thomas) een uitmuntende Hollandsche dichter te *Amsterdam* geboren, verheven in zijnen stijl en duidelijk in zijne uitdrukkingen. Behalve zijne dichterlijke mengelwerken, heeft hij een groot aantal tooneelstukken vervaardigd, die hem veel roem hebben verworven.

Asselin (Gillis Thomas); doctor der *Sorbonne*, en opziener van het Collegie van *Harcourt*, was te *Vire* geboren. Hij was een kweekeling van Thomas Corneille en de vriend van la Motte-Houdard. Hij overleed te *Issy* den 11 October 1767 in den ouderdom van 85 jaren. Hij had in 1709 bij de Fransche akademie den prijs der dichtkunde behaald, en dien van het minnedicht en van het gezang ter Flora-*Spelen*, in 1711. Er bestaat van hem eene zeer schoone *Ode, over het bestaan van God*, en eene *over de onsterfelijkheid der ziel*, en andere dichtstukken. Zijne werken zijn gezamenlijk uitgegeven, 1 Dl. in 8.vo *Parijs* 1725.

Asseline (Joannes Renatus), Bisschop van *Boulogne*, werd te *Parijs* in 1742 geboren. Hij volbragt met roem zijne studiën, begaf zich in den geestelijken staat, was de eerste van zijne *Cursus*, en volgde, hoewel nog zeer jong, den abt Ladvocat op, in den leerstoel voor het Hebreeuwsch, door den hertog van *Orleans*, ter verklaring van den tekst der heilige Schrift, bij de *Sorbonne* opgerigt. Hij bekleedde dezen post gedurende 30 jaren, en was Groot-Vikaris van de Heeren de Beaumont en Juigné. Zijne zedigheid, zijne belangloosheid, zijne kundigheden, zijne werkzame en ingetogene levenswijze, deden hem de achting van alle weldenkenden en het algemeene vertrouwen verwerven, en maakten hem een hooger post waardig. De Heer de Pompignan, groot-aalmoezenier, koos hem in 1789, bij den dood van den Heer de Pressy om den Bisschoppelijken stoel van *Bologne* te bekleeden. De omwenteling, die kort daarna losbarstte, ont-

rukte dezen waardigen prelaat, die zoo veel goeds beloofde, aan zijn Bisdom en aan *Frankrijk*. Zijne *Instruction pastorale du 24 Octobre 1790 sur l'autorité spirituelle de l'église* (*Herderlijk onderrigt van den 24 October 1790, omtrent het geestelijk gezag der kerk*), werd door den Aartsbisschop van *Parijs* en door 40 Fransche Bisschoppen aangenomen. Gedurende zijne ballingschap in *Duitschland*, vaardigde hij andere *Instructiën* en mandementen betrekkelijk de tijdsomstandigheden uit. Bij het Concordaat van 1801 weigerde hij afstand van zijnen stoel te doen, en in 1803 en 1804 werd hij de schrijver der vertoogen van de Bisschoppen, die geenen afstand hadden gedaan. Na den dood van den abt Engeworth, beriep Lodewijk XVIII. den Heer Asseline tot zich, en koos hem tot Hoogstdezelfs Biechtvader. De prelaat verwierf te gelijkertijd het vertrouwen van Mgr. den hertog van Angoulême en van Madame, en was der koninklijke familie tot aan zijnen dood, die den 10 April 1813 plaats had, van grooten dienst. Behalve zijne mandementen en herderlijke brieven, heeft hij in zijne ballingschap een groot aantal stichtelijke werken geschreven. De voornaamste zijn: 1.° *Considérations sur les principaux mystères de la foi, tirées des divines écritures et des ouvrages des saints pères* (*Overwegingen over de voornaamste geheimen des geloofs, uit de heilige Schrift en uit de werken der heilige Vaders ontleend*). — 2.° *Exposition abrégée du symbole des Apôtres* (*Beknopte verklaring van het symbolum der Apostelen*). — 3.° *Pratiques et prières, tirées des lettres de saint François Xavier* (*Oefeningen en gebeden uit de brieven van den heiligen Franciscus Xaverius ontleend*) enz.

Assemani (Jozef Simon), een Maroniet, Aartsbisschop van *Tyrus*, kanonik van het vatikaan, den 14 Januarij 1768, te *Rome* in den ouderdom van tachtig jaren overleden. Hij was zeer ervaren in de Oostersche talen. Er bestaan van hem verscheidene uitmuntende werken; onder andere eene *Oostersche bibliotheek*, in welke hij een groot aantal Syrische, Arabische, Perzische handschriften met het leven van derzelver schrijvers heeft doen drukken. Dit werk voert ten titel: *Bibliotheca orientalis clementino-vaticana recenses manuscriptos codices, syriacos, arabicos, persicos, turcicos, hebraicos, samaritanos, armenicos, æthiopicos, græcos, ægyptios, iberios et malabaricos, de jussu et munificentia Clementis XI.*, *Rome*, 1719 — 1728. Ook

heeft men nog van hem: *Sancti Ephrem Syri, opera omnia quæ extant græce, syriace et latine, in sex tomos distributa, ad manuscriptos codices vaticanos aliosque castigata, multis aucta, nova interpretatione, præfationibus, notis; variantibus lectionibus illustrata, Rome*, 1732 — 1754, 6 Dl.n in fol. — Men moet hem niet verwarren met Stephanus Evodus en Jozef Aloïsius Assemani, die beide ons evenzeer vele belangrijke bijzonderheden, betrekkelijk de Oosterlingen, hebben bekend gemaakt. De *Acta martyrum orientalium et occidentalium, in duas partes distributa, uti etiam acta Simonis Stylitæ e bibliotheca apostolico - vaticana, in lucem pertraxit chaldaïce, cum textum recensuit, notis vocalibus animavit, latine vertit, admonit perpetuisque annot. illustravit, Steph. Evod. Assemani, Rome*, 1748, 2 Dl.n in fol. worden bijzonder op prijs gesteld, en kunnen dienen, om de paradoxe verhandeling van Dodwel (over het klein getal martelaren), te wederleggen. (Zie Diocletianus, Dodwel, Ruinart). Deze akten zijn uit twee oude Chaldeeuwsche handschriften der Bibliotheek van het vatikaan ontleend, en in het Latijn vertaald.

Assemani (Simon), een geleerde Maroniet, hoogleeraar der Oostersche talen aan het seminarie van *Padua*, uit hetzelfde geslacht als de in het vorige artikel vermelde beroemde Oosterlingen, werd den 14 Maart 1749 te *Tripoli* in *Syrië* geboren. In 1756 werd hij reeds naar *Rome* gebragt, en in het door de Jesuiten bestuurde collegie der Maronieten opgenomen. Na zijne wijsbegeerte en Godgeleerdheid in het Romeinsche collegie te hebben volbragt, stak hij weder naar het Oosten over, en wijdde zich aldaar, gedurende 12 jaren, aan het werk der Missiën toe. Door zijne ooms naar *Rome* teruggeroepen, werd hij vervolgens naar *Weenen* gelokt, alwaar hij eenigen tijd bij de keizerlijke bibliotheek gebruikt werd. Van daar ging hij naar *Padua*, alwaar eene borstzinking hem den 7 April 1821 aan de wetenschappen en de letteren ontrukt heeft. Hij heeft in het Latijn of in het Italiaansch geschreven 1.° *Beschrijving van eenen Arabischen hemelbol, vol opschriften, voorkomende uit het Museum Borgia, Padua*, 1790 in fol. — 2.° *Beschrijving van het Museum van Nani te* Venetie. — 3.° *Beredeneerde lijst der Oostersche handschriften uit dezelfde bibliotheek.* — 4.° *Verhandeling over de Arabische gedenkteekenen in Sicilië* en te *Weenen*, en vele stukken over verschillende letterkundi-

ge onderwerpen. Simon Assemani was lid van verscheidene Akademiën, en onderhield briefwisseling met een groot aantal geleerden. Tiraboschi spreekt met lof over hem, en de gedenkschriften van het Fransche Instituut maken op eene eervolle wijze van verschillende zijner werken gewag. Men vindt een artikel aan, Simon Assemani toegewijd, in de *Annuaire nécrologique* van Mahul, voor het jaar 1822. Dit werk, waarin men minder partijdigheid en meer naauwkeurigheid, eene minder liberale kleur, en wat meer bescheidenheid zoude wenschen, heeft in dat stuk drie misslagen begaan. De eerste, door aan Jozef Simon Assemani de *Acta s. s. Martyrum Orient.* toeteschrijven. De tweede door Stephanus Evodus Assemani alleen als den uitgever der *Werken van den heiligen Ephrem* te noemen. De derde door te zeggen, dat hij zijne werken enkel in het Armenisch heeft uitgegeven.

Assen (Joannes), een beroemd schilder te *Amsterdam* geboren, muntte vooral uit in het schilderen van landschappen en geschiedkundige stukken. Hij overleed in 1695, in den ouderdom van ruim zestig jaren. — Zie Houbraken, *Leven der schilders.*

Assendelft (Hugo van), zes en twintigste Abt van *Egmond*, in 1355 de opvolger van Joannes Olout, was al te driftig in de terugvordering der kloostergoederen, waarvan de Heeren van *Egmond* zich hadden meester gemaakt. Het nadeel, dat Johan van Egmond daardoor aan den Abt en de monniken toebragt, is volgens de Egmondsche jaarboeken niet te waarderen, daar hij hen even als vijanden van het land behandelde. De zaak werd voor den Paus gebragt, die zijne gevolmagtigden naar *Holland* zond. Al die het durfden wagen, om tegen Johan van Egmond te getuigen, werden als te vuur en te zwaard vervolgd; monniken en kloosterbedienden, met blanke degens nagejaagd. Onder al deze onlusten is Abt Hugo in 1366 naar een beter vaderland overgestapt. Volgens zijn grafschrift was hij een opregt, eenvoudig doch gestreng man, ook blijkt het uit hetzelve, dat hij, naar zijne geboorteplaats *Assendelft*, aldus genoemd is.

Asser, een beroemde rabbijn, vervaardigde in 476 met behulp van Hammaï, zijnen medebroeder, den *Talmud van Babylon*, dus genoemd, wijl dezelve in die stad was zamengesteld. Deze verzameling van hersenschimmen, eerst door den

rabbijn Maïr in 547 en later door eenen anderen Asser, in 1328 overleden, door aanmerkingen opgehelderd, is in 1630 te *Leijden*, bij Elzevier in 4.to gedrukt, en met al de commentariën, te *Amsterdam*, 1744, in 12 Dl.n in fol. Bossuet merkt aan, dat al deze verbeeldingskrachten, droomen, verschijningen, verklaringen, omschrijvingen der rabbijnen, het uitwerksel en te gelijkertijd de oorzaak der hardnekkige verblindheid der Joden zijn; dat de heilige Schrift door dezelve verduisterd, en tot oneigenlijke en zelfs belagchelijke verklaringen vernederd wordt, enz.

Asser of Asserius, in het prinsdom *Wallis* geboren, een Benedictijner, de onderwijzer van eenen zoon van koning Alfred, werd door dien vorst tot Bisschop van *Salisbury* benoemd. Hij overleed, volgens sommigen, in 909, volgens anderen in 883, maar dit laatste gevoelen is niet zeer waarschijnlijk. Men heeft van hem eene *Geschiedenis van Engeland* en een *Leven van Alfred* (*) voor de eerste maal te *Zurich* in 1575 gedrukt. De achting, die deze groote koning voor Asser koesterde, is de beste lof van dien geleerden religieus.

Assonleville (Willem) Heer van *Boekhouten*, was de zoon van Christoffel Assonleville, raadsheer van den koning van *Spanje* in de *Nederlanden*. Na zijne studiën te *Leuven* en te *Douay* volbragt te hebben, werd hij tot doctor in de regten bevorderd. Hij bezat eene groote zedigheid en leidde een voorbeeldig leven. Hij bezat eene groote kunde, en zou, indien de dood hem niet al te spoedig overvallen was, zeker in het gebied der letteren eene groote rol hebben gespeeld. Er bestaat van hem: 1.° *Declamatio Quodlibetica*. — 2.° *Oratio Panegyrica de Annuntiatione Beatissimæ Virginis Mariæ*.

Assonleville (Hubertus), een Benedictijner Monnik in *Henegouwen*, was uit eene welbekende adellijke familie gesproten. Hij was Prioor van zijn klooster en Valerius Andreï spreekt over

(*) *Volgens de Schrijvers van het* Supplément au Dictionnaire Historique *enz. van* Moreri, *zou het* leven van Alfred *niet door den hiergenoemden* Asser *zijn geschreven, maar wel door eenen anderen Benediktijner monnik van denzelfden naam, die onder* Alfred, *tot Hoogleeraar der Spraakkunst en Redeneerkunde te* Oxford *werd benoemd, en naderhand als Bisschop van* St. David *in het land van* Wallis *overleed.*

Vertaler.

hem als over een' braaf man, die de kloosterregels zeer naauwkeurig deed in acht nemen. Hij overleed den 26 April van het jaar 1633 in den ouderdom van 80 jaren. Men heeft van hem: 1.° *Promptuarium curiositatis Alphabeticum.* — 2.° *Paræneses sive Commonitorium ad errantes in fide omnes* etc.

Assouci of Dassouci (Karel Coypeau, Heer van) de *aap van Scarron* genaamd, werd te *Parijs* in 1604 geboren, en had tot vader een' advokaat bij het parlement. Hij was in zijn negende jaar, toen hij uit het vaderlijke huis ontsnapte, en naar *Calais* ging, alwaar hij zich voor den zoon van Cæsar Nostradamus uitgaf. Zich met de kunst, om te genezen ingelaten hebbende, gelukte het hem de gezondheid aan eenen ingebeelden zieke weder te geven. Daar de inwoners van *Calais* meenden, dat zijne geneeskunde in tooverij bestond, zoo wilden zij hem in de zee werpen. Hij nam toen de wijk naar *Engeland*, en vervolgens naar *Turin*, alwaar hij als luitspeler in dienst trad van de hertogin van *Savooije*, eene dochter van Hendrik IV. In *Frankrijk* terug gekeerd, werd hij in die hoedanigheid bij Lodewijk XIII, en Lodewijk XIV. (nog een kind zijnde) gebruikt; maar zijne hekeldichten en zijn wangedrag deden hem van het hof verjagen. Hetzelfde had ook te *Turin* met hem plaats, werwaarts hij was terug gekeerd. Na vele andere togten naar *Londen* en andere steden, kwam hij te *Montpellier*, alwaar zijne onnatuurlijke drift voor twee edelknapen hem bijna eene voorbeeldige tuchtiging op den hals had gehaald. Daarop dwaalde hij van het eene land naar het andere, en kwam eindelijk te *Rome*, alwaar zijne hekelschriften tegen het hof, hem in handen der *Inquisitie* deden vallen. In *Frankrijk* teruggekeerd, werd hij in de *Bastille* gezet, en na deze nieuwe gevangenis verlaten te hebben, werd hij met zijne beide edelknapen, om dezelfde misdaad, waarom hij te *Montpellier* was opgesloten, naar het *Chatelet* gebragt. Zijne begunstigers deden hem zes maanden daarna ook deze gevangenis weder verlaten. Deze man, vol ondeugden en gebreken overleed in 1679. Zijne gedichten zijn in 3 dl.n in 12.° 1678 verzameld. Men vindt in dezelve een gedeelte der Herscheppingen van Ovidius, onder dezen titel vertaald: *Ovide en belle humeur.* Het is eene boertige overzetting, waarin duizenden platte en gemeene zotternijën, in plaats van gezonde scherts voorkomen. Men vindt er ook in de *Schaking van Proserpine*,

door CLAUDIANUS, aan welke hij de taal der vischwijven doet spreken, » D'ASSOUCI, zegt een kunstregter had het erbarmelijkste aller onderwerpen gekozen, zonder dezelfde talenten als SCARRON te bezitten, om zich zulks te doen vergeven. Zijn leven, zoo wel als zijn proza en zijne gedichten, was slechts eene mengeling van kleinigheden, van boerterijen en platte uitdrukkingen. Al de landen, welken hij bezocht (en derzelver getal was groot), werden door zijne ongenade gekenmerkt." D'ASSOUCI heeft zijne lotgevallen op eene kluchtige wijze beschreven: men kan zulks in de *Dictionnaire Historique et Critique* van BAYLE artikel D'ASSOUCI zien. Het zeldzaamste zijner geschriften is zijne *Pensées sur la Divinité* (*Denkbeelden over de Godheid*) in 12°, 1678, een werk, dat hem uit de gevangenis der Inquisitie verlostte. Daar zijne zeden, zoo als CHAPELLE zulks in zijne *Reis door Languedoc* bewijst, en men zulks ook uit zijne lotgevallen moet afleiden, geheel en al bedorven waren, zoo behoeft men zich over de onbeschofte uitgelatenheid, die in zijne geschriften heerscht niet te verwonderen; te vergeefs tracht de schrijver der *drie eeuwen* hem te verontschuldigen, zijne boeken en geschiedenis van zijn leven, getuigen tegen de verdediging. Hij was de tijdgenoot van MOLIÈRE en van BOILEAU, die hem in zijne hekeldichten niet spaarde, en die van zijne werken zeide, hetgene, wat men tegenwoordig niet meer zegt.

Et jusqu'à d'Assouci tout trouva des lecteurs.

ASSUERUS, koning van *Perzië*, huwde, na zijne gemalin VASTHI verstooten te hebben, met ESTHER, eene bloedverwante van den Jood MARDOCHEUS. Men weet niet regt, wie deze ASSUERUS was. Men houdt hem gewoonlijk voor ARTAXERXES LONGOMANUS, dit ten minste is het gevoelen van NICEPHORUS, ZONARAS, SUIDAS, LODEWIJK VIVES, BELLARMINUS, CAJETANUS, MINOCHIUS enz. USSERIUS is van gevoelen, dat het ASTYAGES, vader van CYAXARES, en moederlijke grootvader van CYRUS is geweest, hetwelk niet zeer waarschijnlijk is. SERARIUS tracht te bewijzen, dat het ARTAXERXES III. of OCHUS is geweest; anderen gelooven, dat het ARTAXERXES MNEMON was. Dit gevoelen is dat van den heiligen HIERONYMUS, van BEDA enz. MARSHAM beweert, dat hij dezelfde is als DARIUS *de Mediër*. Nog eenige andere bijbelverklaarders, onder anderen D. CALMET, willen, dat het DARIUS, zoon van HYSTASPES, was, en zeggen, dat ATOSSA, de dochter van

Cyrus, de Vasthi der heilige Schrift is. — Zie Esther.

Assur, zoon van Sem, verliet het land van *Sennaar*, om zich langs de oevers van den *Tiger*, in een land, dat later zijnen naam heeft gedragen, te vestigen. Volgens sommigen bouwde hij er *Ninive*, *Rehoboth*, *Chalé* en *Rezen*; anderen houden Nemrod voor den stichter dier steden. Hij wordt als de grondlegger van het Assyrische rijk beschouwd.

Astarte of Astaroth, eene godin der Pheniciërs, in de heilige Schrift dikwerf Astaroth genoemd, hetwelk eigenlijk kudden van schapen of geiten beteekent. De gewijde schrijvers voegen haar bijna altijd naast den afgod Baal. Men gelooft, dat het de maan was, welke men onder dien naam aanbad. De H. Hieronymus vertaalt dezen naam door dien van Priapus als om daardoor de ontuchtigheden aanteduiden, welke in de aan Astarte toegewijde bosschen bedreven werden. Salomon voerde den dienst dezer godin in *Israël* in, maar voornamelijk werd dezelve door Jezabel, de vrouw van Achab, in zwang gebragt. De H. Augustinus zegt, dat de Afrikanen, die van de Pheniciërs afstamden Astarte voor dezelfde hielden als Juno.

Astell (Maria) in 1686 te *Newcastel* aan de *Tyne* geboren. Haar vader was een koopman dier stad, die hare opvoeding aan een zijner bloedverwanten, eenen geestelijke, toevertrouwde. Deze haar opvoeder bespeurde in haar weldra zulk eenen gelukkigen aanleg, dat hij haar in alle wetenschappen onderwees, die toenmaals een gedeelte eener beschaafde opvoeding uitmaakten. Geschiedenis, aardrijkskunde, letterkunde, doode en levende talen, wijsbegeerte, wiskunde, met één woord, niets ontsnapte aan den ijver des onderwijzers, noch aan de leerzaamheid der kweekelinge. In den ouderdom van 20 jaren kwam zij te *Londen*, alwaar zij onder andere werken, de volgende uitgaf: 1.° *Brieven over de goddelijke liefde*, 1695, in 8.vo — 2.° *Proeven ter verdediging van het vrouwelijke geslacht*, 1696; — 3.° *Ernstige voordragt aan de vrouwen, over de wijze om haren geest te volmaken*, 1697, in 12.° — 4.° *Overwegingen over het huwelijk*, 1705, in 8.vo — 5.° *De Christelijke Godsdienst, door eene suster der Engelsche kerk beleden*, 1705, in 8.vo — 6.° *Zes gemeenzame vertoogen over het huwelijk, de tegenkantingen in liefde en vriendschap, door eene vrouw geschreven*, 1706, in 12.° Maria Astell is in 1731 in den ouderdom van

63 jaren overleden.

Aster, een burger van *Amphipolis*, eene Macedonische stad, bood zich bij Philippus aan, als eenen boogschutter van den eersten rang, die de vogels in de vlugt nooit miste. Deze vorst antwoordde hem: *Ik zal u in mijnen dienst nemen, zoodra ik den spreeuwen den oorlog verklaar.* De boogschutter hierover gebelgd, sloop in *Methone*, hetwelk Philippus belegerde, en op den geringschatter van zijn kunsttalent mikkende schoot hij eenen pijl op hem af, die hem het regter oog doorboorde, met dit opschrift: *Op het regter oog van Philippus.* De éénoogige koning liet hem denzelfden pijl terug werpen, met deze woorden: *als Philippus de stad inneemt, zal hij Aster doen ophangen*, en hierin hield de Macedonische koning ook woord.

Asterius (*Heilige*), onderging met Claudius, Neo, enz., onder keizer Diocletianus, den marteldood. Zijne geloofwaardige akten zijn door Baronius en Ruinart opgemaakt. — Een andere H. Asterius of Astyrius, een Romeinsch raadsheer, werd in 272 ter dood gebragt. Hij was bij de onthoofding van den H. Marinus tegenwoordig geweest, en hoewel hij in het grootste aanzien stond, en prachtig gekleed was, nam hij echter het bloedige lijk op zijne schouders, om hetzelve aan het gezigt des volks te onttrekken. Hij wikkelde hetzelve in eene zeer kostbare stoffe, en begroef het op eene betamelijke wijze; en werd om dit werk van barmhartigheid volgens Rufinus tot dezelfde doodstraf veroordeeld. — Zie ook Eusebius, *hist. Eccles. L. 7, c. 15 et seq.*

Asterius, een beroemd redenaar, verscheen met glans voor de balie, die hij verliet, om den geestelijken staat te omhelzen. Hij werd, na den dood van Eulalius, op den stoel van *Amasia* of *Amosea* in *Pontus* verheven, en maakte zich door alle herderlijke deugden beroemd. Het schijnt, dat men zijnen dood na het jaar 400 moet stellen. Hij stierf hoog bejaard, daar hij over de vervolgingen van Julianus, als een man spreekt, die er ooggetuige van was geweest, en die het valsche karakter en de listen van dien afvalligen keizer in den grond kende. De homeliën, die ons van den H. Asterius overblijven, zijn een eeuwig gedenkteeken zijner welsprekendheid en zijner godsvrucht: de aanmerkingen zijn juist en bondig, de uitdrukkingen ongekunsteld, sier-

lijk en vol vuur: de levendigheid der beelden is met de schoonheid en verscheidenheid der beschrijvingen vereenigd; men ontdekt in dezelve eene sterke en vruchtbare verbeeldingskracht, een' doordringenden geest, die deszelfs onderwerp geheel meester is, en het zoo zeldzame talent, om door aandoeningen, uit de natuur geput, tot het hart doortedringen. Zijne homelie op DANIEL en SUSANNA is een meesterstuk. Die op den H. PETRUS en PAULUS is ook in alle opzigten belangrijk. » Hij onderwijst in dezelve, dat de bijzondere regtsmagt; welke de vorst der Apostelen ontvangen heeft, zich over al de geloovigen, van het Oosten en Westen uitstrekt; dat J. C. hem tot zijn' stadhouder heeft aangesteld, en hem als de vader, herder, en meester van al degenen, die in het evangelie zouden gelooven, benoemd heeft." In de lofrede van den H. PHOCAS, martelaar te *Sinope*, drukt hij zich over de aanroeping der Heiligen, over de vereering hunner overblijfselen, over de wonderen, onder hunne aanroeping geschied, op dezelfde wijze uit als de Catholijke Kerk, zulks thans nog doet. Deze homeliën, zijn door COMBEFIS en RICHARD in het licht gegeven. De 14 eerste zijn, volgens de getuigenis van alle deskundigen, van den H. Leeraar. De echtheid van de meeste der laatsten is zeer twijfelachtig; welligt zijn zij het werk van ASTERIUS, Bisschop van *Scythopolis*, waarover de H. HIERONYMUS, in zijne naamlijst van beroemde mannen, spreekt.

ASTERIUS, Bisschop van *Petra* in *Arabië* in de vierde eeuw, zwoer na de partij der Arianen te zijn toegedaan geweest, in het jaar 347, in de kerkvergadering van *Sardica*, hunne dwalingen af, en vereenigde zich met de Catholijken. Zijne standvastigheid was oorzaak, dat hij uit *Opper-Lybië*, alwaar hij veel voor het geloof had moeten verduren, verbannen werd. In 362 was hij, onder JULIANUS, bij de kerkvergadering van *Alexandrië* tegenwoordig, en werd aldaar afgezonden, om den synodalen brief aan de kerk van *Antiochië* overtebrengen. Waarschijnlijk stierf hij omtrent dezen tijd, want de geschiedenis maakt verder geen gewag van hem. De Grieken en de Latijnen vieren zijne gedachtenis op den 10 Junij. De H. ATHANASIUS zwaait, in zijnen brief aan de kluizenaars, het geloof van ASTERIUS allen lof toe. — Men moet hem niet verwarren met eenen anderen ASTERIUS, een Arianen, aansch drogredenaar, die te gelijkertijd leefde, en waarvan de H. ATHANASIUS, in

zijn werk *over de kerkvergaderingen*, gewag maakt; noch met Asterius, een zeer welsprekend Ariaansch Bisschop, die in dezelfde eeuw omtrent het jaar 370 leefde. De H. Julianus, bijgenaamd Sabas, door *Cyrrhus* trekkende, vond de Catholijken in de grootste ongerustheid, wijl Asterius den volgenden dag moest prediken; zij vreesden, dat sommigen door zijne welsprekendheid misleid zouden worden. Sabas zeide hun, dat zij hun vertrouwen op God moesten stellen, bad met hen en men schrijft algemeen den plotselingen dood van Asterius, die daags voor dat hij zoude preken plaats had, aan de kracht hunner gebeden toe. De H. Hieronymus zegt, dat hij commentariën op de Psalmen, de Evangeliën, en de brieven van den H. Paulus vervaardigde, en andere werken schreef, die door de aanhangers zijner sekte met geestdrift gelezen werden.

Asterius of Asturius, in 449 Romeinsch consul, is de schrijver eener vergelijking tusschen het oude en nieuwe Testament in Latijnsche verzen. Elk vers bevat in den eersten regel eene daadzaak uit het oude Testament, en in den tweeden eene toepassing daarvan op eenig gebeurde van het nieuwe. Zijn stijl is voor dien tijd vrij zuiver, maar zijne dichtkunde zeer zwak. Hij herzag en gaf het Paasch-dicht van Sedulius in het licht; hetzelve komt voor in de *Bibliotheek der kerkvaders*.

Astesan, een religieus van de orde van den H. Franciscus, dus genoemd naar de stad *Asta*, gaf in 1317 eene *Verzameling van gewetenszaken* in het licht, onder den naam van *Astesane* bekend. Dit werk, op verzoek van Joannes Cajetanus Stephaneri, beschermer der orde, vervaardigd, is langen tijd zeer op prijs gesteld, en werd algemeen geraadpleegd. De eerste druk van dit werk is van *Venetie* 1478 in fol. De schrijver overleed in 1330. — Er is nog een andere Astesan geweest, die eenigen tijd daarna heeft geleefd, en de schrijver eener *Verklaring van het boek der spreuken* en van eenige *Predikatiën* is geweest.

Astiochus, een Lacedemonisch veldheer, nam *Phocea* en *Cumes* in, en overwon de Atheners bij *Cnidus*, in het jaar 411 vóór J. C.; maar door de listen van Alcibiades, die hem zijnen roem misgunde, werd hij teruggeroepen.

Astolf. — Zie Astulf.

Astorga (de Markgravin van), onder Karel II., koning van *Spanje*, maakte zich door eenen verschrikkelijken trek van ijverzuchtige woede, welken men op de volgende wijze verhaalt, berucht: » de markgraaf, haar echtgenoot, verliefde in een jong zeer schoon meisje. Van dezen ongeoorloofden minnenhandel onderrigt, begeeft zij zich onder goed geleide naar hare medeminnares, doodt haar eigenhandig, rukt haar het hart uit, dat zij als een gestoofd vleesch voor haren man bereidt, en hem doet nuttigen. Toen hij er van gegeten had, vraagde zij hem of deze *ragout* hem wel smaakte? *Ja*, antwoordde hij haar. — *Dat verwondert mij niet*, hernam zij dadelijk, *want het is het hart uwer minnares, die gij zoo lief hebt gehad.* Te gelijker tijd haalde zij uit eene kas het nog geheel bloedende hoofd te voorschijn, rolde hetzelve over de tafel, waaraan de ongelukkige vorst met vele zijner vrienden gezeten was. Op denzelfden oogenblik vloog zijne vrouw weg, redde zich in een klooster, alwaar zij dolzinnig werd." Deze trek heeft zoo vele overeenkomst, met dien, welken men in de Geschiedenis van Gabrielle de Vergi leest, dat men bijna zoude bewogen worden, denzelven als eenen roman of als eene lompe van anachronismen overvloeijende herhaling dezer oude en afschuwelijke misdaad te beschouwen. Sommigen meenen in tegendeel, dat de Spaansche anekdote waar, en die van Gabrielle slechts een verdichtsel is.

Astori (Joannes Antonius), een Venetiaansch regtsgeleerde, en een bekwaam oudheidkundige. Hij heeft eene geleerde Verhandeling geschreven, *waarin hij tracht* te ontdekken, wie de Goden der Cabiren waren, en waarin hij bewijst, dat zij dezelfde als de Corybanten, Cureters, de Ideërs-Daityles en de Telchiniërs waren. Hij wederlegt het gevoelen van Dionysius *van Halicarnassus* en dat van Cassius Hemina, die beweerd hebben, dat de Cabiren dezelfde als de Penaten of Huisgoden waren.

Astrampylus; een oude schrijver, die enkel bekend is door eene verhandeling, welke ten titel voert, *Operocritan* in 8.vo 1599.

Astrea, Godin der geregtigheid, eene dochter van Astreus en Aurora, of, volgens anderen, van Jupiter en Themis; kwam in de gulden eeuw de aarde bewonen; maar de misdaden der menschen verdreven haar weder van dezelve, en noodzaakten haar den hemel we-

der te beklimmen, alwaar zij het gedeelte van den Dierenriem, de *Maagd* genaamd, bekleedt. Dit heeft Seneca doen zeggen:

Neglecta terras fugit, et mores feros
Hominum, et cruenta caede pollutas manus,
Astraea virgo, siderum magnum decus.

Men stelt haar voor met een ontzagverwekkend gelaat, in de eene hand eene weegschaal, en in de andere een zwaard houdende.

Astræus, een der Titanen of Reuzen, vader der winden en sterren. Toen zijne broeders aan Jupiter den oorlog hadden verklaard, wapende hij van zijnen kant de winden, zijne kinderen; maar Jupiter wierp dezelve onder de wateren, en Astræus werd aan den hemel gehecht en in eene ster veranderd. Vele dichters maken de winden tot kinderen van Æolus. Virgilius sluit dezelve in spelonken op, om hen te beletten, de wereld omvertewerpen:

Pater omnipotens speluncis abdidit atris.

Astronome (l') dus noemde men een' geleerde der negende eeuw, de schrijver der *Geschiedenis van Keizer Lodewijk den zachtmoedige*, aan wiens hof hij eenige bediening had waargenomen. Men heeft verscheidene uitgaven zijner werken in het licht gegeven; de beste en naauwkeurigste is die, welke in het tweede deel der verzameling van geschiedschrijvers door du Chesne voorkomt. Deze schrijver heeft met den keizer verscheidene mondgesprekken over sterrekundige onderwerpen gehouden.

Astruc (Joannes), doctor der faculteit van *Montpellier*, den 19 Maart 1684, te *Sauve*, in het Fransche Departement *Gard*, geboren, onderwees eerst de geneeskunde aan de Universiteit, waar hij was bevorderd geworden. De roem zijner kunde tot in de hoofdstad doorgedrongen zijnde, werd hij door de faculteit van *Parijs* in 1743 als lid aangenomen. Lodewijk XV. benoemde hem onder zijne raadplegende geneesheeren, en schonk hem bij het koninklijke collegie eenen hoogleeraars-post. De vreemdelingen, door leerzucht naar *Parijs* gelokt, wedijverden als ware het, om eene plaats in zijne school te bekomen; de menigte der toehoorders maakte dezelve dikwijls te klein. Deze geneesheer overleed te *Parijs* den 5 Mei 1766 in den ouderdom van 83 jaren, na den titel van eersten geneesheer van Augustus II., koning van *Polen* bekomen te hebben. Hij

had zich naar dien vorst begeven; maar wijl hij aan deszelfs hof zich niet wel konde schikken, verliet hij hetzelve weldra. Zijne zedigheid, zijne wellevendheid, zijne weldadige inborst, zijne wijsheid en gematigdheid, maakten hem niet minder beroemd dan zijne kunde. Zijne voornaamste werken zijn: 1.° *Origine de la peste* (*Over den oorsprong van de pest*) 1721 in 8.vo — 2.° *De la contagion de la peste* (*Over de besmetting der pest*) 1724 in 8.vo — 3.° *De motu musculari*, 1710 in 12.vo — 4.° *Mémoires pour servir à l'Histoire naturelle du* Languedoc (*Aanteekeningen, behoorende tot de natuurlijke geschiedenis van* Languedoc) 1737 in 4.to — 5.° *De morbis venereis libri sex.* — 6.° *Traité des maladies des femmes* (*Verhandeling over de ziekten der vrouwen*), waarin, met eene bondige theorie, de veiligste en best bewezene praktijk vereenigd wordt, met eene tijdrekenkundige lijst der geneesheeren, welke over die ziekten geschreven hebben. 6 Dl.n in 12.o 1761 — 1765. Men vindt in hetzelve verschillende geneeswijzen, met een volledig onderrigt over de verschillende kwalen, waarmede het vrouwelijke geslacht behept is; — 7.° *L'art d'accoucher reduit à ses principes* (*De verloskunde in derzelver grondregelen*), waarin men de veiligste en meest gebruikelijke handelwijzen in de verschillende verlossingen ontwikkelt; met de *beknopte geschiedenis der verloskunde*, en eenen brief over de handelwijze welke Adam en Eva bij de geboorte hunner eerste kinderen verpligt waren te houden, 1766 in 12.° Deze eenvoudige en voor elke vroedvrouw, voor welke dezelve bestemd is, verstaanbare verhandeling is, de vrucht der lessen, welke de schrijver in 1745, 1746 en 1747 in de geneeskundige scholen te *Parijs* aan de vroedvrouwen gaf. — 8.° *Theses de phantasia, de sensatione, de fistula ani, de judicio, de hydrophobia.* — 9.° *De motus fermentativi causa* 1702 in 12.° — 10.° *Mémoire sur la digestion* (*Verhandeling over de spijsvertering*), 1714 in 8.vo — 11.° *Tractatus pathologicus* 1766 in 8.vo en *Tractatus therapeuticus* 1743 in 8.vo — 12.° *Traité des tumeurs* (*Verhandeling over de huidgezwellen*) 1759 2 Dl.n in 12.° — 13.° *Doutes sur l'inoculation* (*Twijfelingen, omtrent de inenting der kinderziekten*) 1756 in 12.° Zie Condamine; — 14.° Verhandelingen over verschillende, geneeskundige onderwerpen en over andere die er geene betrekking op hebben: zoo als zijne *Conjectures sur les mémoires originaux qui ont servis à Moïse*

pour écrire la Genèse (*Gissingen, omtrent de oorspronkelijke gedenkschriften, die Mozes tot het schrijven van het* boek der schepping *gediend hebben*). *Parijs* 1753 in 12.° en zijne *Dissertation sur l'immatérialité et sur l'immortalité de l'ame* (*Verhandeling over de onstoffelijkheid en onsterfelijkheid der ziel*), *Parijs* 1755 in 12.° De werken van dezen geleerde zijn geene ijdele compilatien, maar vol belangrijke onderwerpen, waarin men eene aangename verscheidenheid aantreft. Hij bezit eenen edelen stijl, vol vuur en waarin schranderheid en oordeelkunde doorstralen. Hetgene, waardoor zijne schriften vooral belangrijk worden, is, dat dezelve den ijver en de geestdrift van eenenmenschlievenden geneesheer ademen; doch hij heeft er Systematische denkbeelden, en invallen ingelascht, die weinig geschikt zijn, om de waarde der bondige zaken, welke dezelve bevatten, te vermeerderen. Na zijnen dood heeft men *gedenkschriften* in het licht gegeven, tot opheldering der geschiedenis der geneeskundige faculteit in *Montpellier* in 4.to 1767.

Astyages, zoon van Cyaxares, was, volgens Herodotus, de laatste der Mediesche koningen. Deze geschiedschrijver, en langen tijd na hem Justinus, verhalen, dat hij, gedurende de zwangerschap van Mandane, zijne dochter, die met Cambyses gehuwd was, in den droom eenen wijnstok zag, die uit haren boezem te voorschijn kwam, en zijne takken over geheel *Azië* verspreidde. De *Magi* of wijzen verzekerden hem, dat zulks beteekende, dat het kind, hetwelk Mandane ter wereld zoude brengen, verscheidene rijken overwinnen zoude. Toen deze vorstin van Cyrus was bevallen, beval Astyages aan Harpagus, zijnen vertrouweling, hetzelve te doen sterven; maar Harpagus was niet in staat om dit wreede bevel ten uitvoer te brengen. De vorst, over zijne ongehoorzaamheid verontwaardigd, liet hem het vleesch van zijnen eigen zoon eten. Men zegt dat Harpagus deze schreeuwende schanddaad wreekte, door Cyrus tegen zijnen grootvader optewinden, die door zijnen kleinzoon in het jaar 559 vóór J. C. van den troon werd beroofd. Dit verhaal van Herodotus schijnt slechts een sprookje te zijn; dat van Xenophon is niet waarschijnlijker. Hij zegt, dat Cyrus de zoon van eenen Perzischen koning was, van wien hij eene zeer goede opvoeding ontving; dat Astyages, zijn grootvader, hem vroegtijdig aan het hof riep; dat hij ge-

durende een tijdverloop van vier jaren den grijsaard door zijne kwinkslagen vermaakte, en door zijne zachtaardigheid en milddadigheid bekoorde, dat Cyrus steeds in de beste verstandhouding met Astyages en Cyaxares, zijnen opvolger, leefde. Dit gedeelte der geschiedenis behoort nog eenigermate tot de fabelachtige tijden, en vele omstandigheden derzelver moeten aan de nasporingen van het doordringendste oog ontsnappen. — Zie Cyrus.

Astyanax, eenige zoon van Hector en Andromache, verloor zeer vroeg zijnen vader, zijne moeder hield hem zorgvuldig verborgen, wijl de Grieken hadden uitgestrooid, dat dit kind den dood zijns vaders zoude wreken. Nadat Ulysses hem ontdekt had, liet hij hem boven van de muren van *Troje* nederstorten. Men kent de aandoenlijke uitroeping dezer troostelooze moeder bij het gezigt van den jongen Ascanius, zoon van Æneas, die haar het beeld van den haren voor den geest bragt:

O mihi sola mei super Astyanactis imago!
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Aszraff of Eschreff, broeders-zoon van den beroemden Mirr-weis, na wiens overlijden de vader van Aszraff den troon der Aghuanen beklom. Hij bleef echter niet lang in het bezit van denzelven, daar Maghmud, de zoon van Mirr-weis, hem in den slaap onthoofde, en zich door het volk tot koning liet uitroepen. Aszraff ontveinsde zijne smart, maar behield niettemin het verlangen, om zich te kunnen wreken. Aszraff, die eene veel zachtere inborst bezat, dan Maghmud, maakte zich bij de Aghuanen, zijne landgenooten, zeer bemind. Deze liefde en de verscheidenheid van gevoelens tusschen deze beide vorsten, opzigtelijk eenen oorlog met Schah Hussein, (wiens aangebodene voorwaarden, Aszraff meende te moeten aannemen) maakten hem bij Maghmud verdacht. Deze verdenkingen namen toe bij de belegering van *Ispahan*, eensdeels wijl Aszraff den belegerden eene zekere hoeveelheid koren had verschaft, en ten andere, wijl hij beschuldigd werd met het Perzische hof in onderhandeling te zijn getreden, om, voor eene zekere som gelds, met zijne troepen tot hetzelve overtegaan. Zoodra Maghmud meester van *Ispahan* was, liet hij zijnen neef in eene gevangenis opsluiten, waarin deze gedurende den geheelen tijd zijner regering, namelijk gedurende twee jaren en zes maanden bleef opgesloten. Nadat Maghmud

ziek en dolzinnig geworden was, wilden de Aghuanen een ander opperhoofd verkiezen, en lieten te dien einde de oogen op Aszraff vallen, dien zij als een man van groote verdiensten en als den grootsten veldheer hunner natie beschouwden. De voornaamsten der Aghuanen, en de eerste officieren des legers liepen onstuimig naar zijne gevangenis, alwaar zij hem den 22 April 1725 als koning erkenden. Daarop begaf men zich naar het paleis van Maghmud, alwaar, na eenige schermutseling, alles over den kling moest springen, en Maghmud zelf onthoofd werd; waarna Aszraff op den Perzischen troon werd geplaatst. Hij liet in de stad *Kom* op eene eerbiedige wijze de lijken der vorsten begraven, welke Maghmud had doen vermoorden. Uit hetzelfde beginsel, van zachtmoedigheid of staatkunde liet hij aan Schah Hussein, den onttroonden keizer, wekelijks duizend kroonen tot zijne uitspanningen betalen; en beval dat men ten opzigte van de gebouwen, welke Maghmud in het binnenste gedeelte van het paleis begonnen had, de denkbeelden van dien vorst zoude volgen. Om zich een nieuw regt op den troon te geven, liet Aszraff zich van zijne vrouw scheiden, en huwde met eene der dochters van Schah Hussein, een huwelijk, dat door het verdrag hetwelk Aszraff in 1727 met de Porte sloot, bekrachtigd werd. Naauwelijks was hij sedert acht dagen op den troon, of hij liet al degene arresteren, die deel aan de zamenzwering hadden gehad, waardoor hij op den troon was geplaatst, welker straffeloosheid, hoewel hij van hunne trouweloosheid had gebruik gemaakt, hem gevaarlijk scheen. Hij liet een gedeelte derzelve ter dood brengen, hield de overigen gevangen, en verklaarde in het algemeen hunne goederen als verbeurd. De jongste broeder des konings, die de vlugt genomen had, werd terug gebragt, en met eene gloeijende gouden staaf de oogen uitgestoken, waarop hij voor zijn geheel volgend leven in het *Harem* werd opgesloten. De moeder van Maghmud deelde in zijne ongenade; wijl Aszraff gebelgd was, dat zij bij hem de voorspraak voor de bevrijding van haar zoon niet was geweest. Hij liet haar des nachts in eene plaats opsluiten, alwaar de lijken der vorsten uit den bloede, welke haar zoon had doen ombrengen, reeds aan het rotten waren. Den volgenden dag veranderde hij te haren opzigte van handelwijze, behandelde haar met onderscheiding, beloofde haar met aan-

zienlijke goederen naar *Candahar* terug te zullen zenden, en middelerwijl zorgde hij, dat zij op eene haren rang betamende wijze behandeld werd. MAGHMUD had in den algemeenen moord 25 Perzische Heeren gespaard, die hij tot Grooten des rijks verheven had; ASZRAFF, die dezelve nog vreesde, vond middel om er zich, bij gelegenheid van een berigt, hetwelk zij aan Prins THAMAS, den zoon van Schach HUSSEIN over den toedragt van zaken in *Ispahan* hadden gegeven van te ontdoen. Dit berigt scheen des te minder misdadig, daar deze Heeren aan ASZRAFF, gedurende zijne gevangenschap, als bemiddelaars hadden gediend, om met THAMAS te onderhandelen, en het was hun onbekend, dat de nieuwe keizer in welwillendheid ten opzigte van dien vorst veranderd was. Intusschen werden zij door ASZRAFF, alle ter dood veroordeeld, en dit vonnis werd te *Farabat*, een lusthuis van ASZRAFF, oogenblikkelijk voltrokken. De listige ASZRAFF wilde zich ook nog van THAMAS verzekeren; met dit oogmerk zond hij hem afgevaardigden met geschenken, om hem tusschen de steden *Kom* en *Theran* eene bijeenkomst voortestellen, ten einde daarin hunne onderlinge belangen te regelen en den val der Perzische monarchie voor te komen. Vol vertrouwen, en met een klein gevolg, begaf THAMAS zich naar de aangewezene plaats. Op weg echter begon er eenige verdenking bij hem op te komen, zoodat hij een zijner luitenants ASTAN-KAN genaamd, vooruit zond, om den staat van zaken te erkennen. Deze zag dat ASZRAFF zich, in plaats van door een klein gevolg, door een duchtig leger had doen vergezellen. Dit berigt werd dadelijk aan THAMAS overgebragt, die, ondanks zijne mindere magt, ASZRAFF echter wilde aanvallen; maar wijl er verdeeldheid in zijne bende ontstond, was hij verpligt van zijn oogmerk af te zien, en zich naar de provincie *Masandran* aan de *Kaspische zee* te begeven. ASZRAFF van THAMAS als ontslagen, was enkel bedacht, om zich met de Turken te verzoenen. Te dien einde zond hij in 1725 eenen afgevaardigde naar de Porte. Hij koos te dien einde eenen Aguaan, die van eenvoudigen muilezeldrijver kolonel was geworden, doch hij deed hem vergezellen door MANUËL CHERIMAN, het hoofd van eene der edelste Armenische familiën van *Zulfa*. Intusschen duurde de oorlog tusschen de Turken en de Aguanen nog steeds voort, zonder dat men van beide zijden iets uitrigtte. Eindelijk werd op het laatst van September 1727 de vrede

gesloten. THAMAS intusschen door den dapperen KOULI-KAN ondersteund, kwam andermaal tegen ASZRAFF opdagen, en er werd een bloedige slag geleverd, waarin 15,000 Aguanen sneuvelden. Tien duizend, die met den veldheer SEYDOL den aftogt hadden gekozen, werden achtervolgd, en geheel verslagen. Wijl ASZRAFF vreesde in *Ispahan* belegerd en gevangen genomen te worden, begaf hij zich met 10,000 Aguanen, die hem nog getrouw waren gebleven, naar *Candahar*. De overigen gaven zich of vrijwillig of bij overrompeling aan THAMAS over, die als overwinnaar zegepralende zijnen intogt in *Ispahan* deed. THAMAS liet bij trompettengeschal afkondigen, dat niemand de Aguanen mogt mishandelen, en men hen, even alsof zij nooit oproerig waren geweest, als zijne eigene onderdanen beschouwen zouden. ASZRAFF werd intusschen door KOULI-KAN achtervolgd, ingehaald en, nadat zijne benden verslagen waren, gevangen genomen. De overwinnaar liet hem de oogen uitsteken en eenige dagen daarna in 1730 onthalzen.

ATABALIBA of ATAHUALPA was de zoon van HUANA CAPAC, twaalfde Inca, en eener vorstin van *Quito*, een koningrijk, hetwelk hij in 1517 erfde: aan zijnen oudsten broeder HUESCAR viel *Peru* ten deel. Tusschen de beide erfgenamen ontstond een bloedige oorlog, in welken HUESCAR bezweek. ATABALIBA liet hem met het geheele geslacht der Incas vermoorden. Door de komst der Spanjaarden, welke HUESCAR te zijner hulpe had ingeroepen, verontrust, verzocht hij een mondgesprek met PIZARRO, en begaf zich naar *Catamalca*, met eene troep bedienden, die, met oogmerk om den Spaanschen Generaal te vermoorden, wapens onder hunne kleederen hadden verborgen. XEREZ, ZARATA, HARRERA en de beste Spaansche geschiedschrijvers, verhalen, deze gebeurtenis op eene gelijkvormige wijze; dezelve beantwoordt daarenboven volkomen aan de trouweloosheid en al de slechte hoedanigheden van den overweldigenden broedermoorder; en al wat de Peruviaan GARCILASSO in de geschiedenis van zijn land verhaalt, strijdt met het verhaal der anderegeschiedschrijvers. PIZARO deed zijnen gevangene voor de regtbank brengen, en hij werd in het jaar 1533 aan eenen paal gewurgd. Men moet bekennen, dat hij geen beter lot verdiende; maar men maakte er eenige aanmerking op, dat hij, zoo als hij zulks verzocht had, niet naar *Spanje* was gezonden, en dat men in zijn doodvonnis de menschelijke slagtoffers

en andere gruwelen, die bij deze lafhartige en afschuwelijke natie in gebruik waren, doch waarvoor ATABALIBA niet persoonlijk verantwoordelijk scheen te zijn, had aangehaald. Men zegt ook, dat de *Spanjaarden* het regt niet hadden om zich in de zaken van *Péru* te mengen, maar zou men niet kunnen gelooven, dat de staat van wilde bloeddorstige, zich met menschenvleesch voedende volken niet als een geheiligd eigendom moet beschouwd worden? De rede, de menschlievendheid veroordeelen dergelijke staatsregelingen; dergelijke volken onderwerpen, om er menschen van te maken, schijnt eene heldendaad te zijn, die noch met de regtvaardigheid noch met de weldadigheid strijdt. » Het zal altijd schoon zijn, zegt MONTESQUIEU, de menschen te besturen, om hen gelukkig te maken." — Zie CORTEZ, MANCO-CAPAC, MONTEZUMA.

ATALANTA, dochter van SCHENEUS, koning van het eiland *Scyros*, was een buitengemeen ervaren boogschietster, en vond geen gelijke in het wedloopen en andere ligchaamsoefeningen, zich om hare schoonheid door eene menigte minnaars vervolgd ziende, verklaarde zij hun, op bevel van haren vader, dat zij hare hand enkel aan dengenen zoude geven, die haar zou kunnen overwinnen. Verscheidene jonge Prinsen beproefden zulks, doch moesten beschaamd terug keeren. Zij behaalde in de spelen ter eere van PELIAS ingesteld, den prijs op PELEUS, tegen wien zij worstelde. HIPPOMENES, door VENUS onderrigt, zich ten wedstrijd aangeboden hebbende, was de eenige, die de ingestelde voorwaarde vervulde: de godin raadde hem aan, drie gouden *appels in het renperk* te werpen, welke de onvoorzigtige ATALANTA opraapte, en door deze list won de gelukkige HIPPOMENES den prijs, en dwong de prinses in hem haren overwinnaar en echtgenoot te erkennen.

ATALANTA, dochter van JASOS, koning van *Arkadië* en van CLYMENE, zij werd dadelijk na hare geboorte, door haren vader, die eenen zoon gewenscht had, uitgezet; eene beerin, welker jongen gestorven waren, ontfermde zich over haar, en zoog haar: later werd zij door jagers gevonden, aan welke zij hare opvoeding te danken had. De jagt en mannelijke oefeningen waren de eenige uitspanningen, van het welgespierde Arkadische meisje, en geen jongeling was zoo handig in het besturen van den boog. Dit ondervonden de *Centauren* ROECUS en HYLAEUS, toen zij haar ge-

weld wilden aandoen. Ja, toen Jason tot den gevaarlijken togt der Argonauten, *Griekenland's* heldhaftige jongelingen opriep, schaarde ook zij zich in hunne gelederen, en bij de lijkspelen van Pelias overwon zij zelfs Peleus, den vader van Achilles. Ook nam zij deel aan de jagt op het wilde zwijn van *Calydonië*, en haar werpspies trof het woedende dier het eerst, dat daarop door haren minnaar Meleager volkomen werd afgemaakt, die haar den kop en de huid van het dier schonk, welke haar echter later weder door de zonen van Thestius werden ontnomen, waarover de strijd van haren minnaar met hen ontstond, welke ten gevolge had, dat zij gezamenlijk voor zijn zwaard bezweken, maar dat ook zijne moeder in den eersten toorn over den dood harer broeders het hout, waaraan het leven van Meleager verbonden was, in het vuur wierp.

Ataulf, koning der Visi-Gothen, volgde in 411 zijnen schoonbroeder Alarich op. Hij belegerde en nam *Rome* in, van waar hij Galla-Placidia, eene dochter van den grooten Theodosius, en zuster van keizer Honorius, gevankelijk medevoerde. Op verzoek der vorstin, verschoonde hij *Rome* van plundering en brandstichting. Ataulf had het ontwerp gevormd, om zich met Placidia te verbinden; dit huwelijk zou hem in staat hebben gesteld, het ontwerp van zijnen voorganger voorttezetten, zich met de Romeinen te verbinden, en daarna in *Gallië* eenig gebied van hem te erlangen. Maar toen Honorius hem de hand zijner zuster weigerde, maakte hij zich van *Gallië* meester, verwoeste hetzelve, en scheen zelfs *Aquitanië* te bedreigen. Hij verbond zich vervolgens met Jovianus, en dwong dus Honorius, hem *Aquitanië* af te staan, op voorwaarde echter, dat hij Placidia terug geven, en in *Gallië* de vijanden der Romeinen bestrijden zoude. Hij verliet Jovianus, overwon hem, en zond zijn hoofd naar Honorius. Hij vraagde andermaal naar de hand van Placidia; doch moest ook op nieuw eene weigering ondervinden; hij wreekte zich over dezen hoon door *Provence* te vuur en te zwaard te verwoesten, en huwde Placidia tegen wil en dank van haren broeder. Kort daarna trok hij tegen *Marseille* op. De heldhaftige verdediging van de inwoners dier stad noodzaakte hem, het beleg op te breken. Om zich met haren broeder te verzoenen, spoorde Placidia haren echtgenoot aan, om *Narbonne* aan de Romeinen overtelaten, en deed hem zijne wapenen tegen de Sueven, Alanen en Wanda-

len wenden, die beurtelings *Spanje* verwoest hadden. Ataulf maakte de *Pyreneën* vrij, en kwam zonder tegenstand te *Barcelona*. Zijne vijanden vloden voor hem, en in weinig tijds zou hij geheel *Spanje* veroverd hebben, toen hij door een' zijner officieren, welke Singerich, die den troon na zijnen dood overweldigde, omgekocht had, vermoord werd. Deze vorst had bevolen, dat men Placidia, met alle eerbewijzen, naar het hof van haren broeder zoude terugzenden; maar haar barbaarsche moordenaar, liet haar te voet door de straten van *Barcelona*, zijnen zegetogt volgen. Eene vierjarige regering was voor Ataulf voldoende geweest, om al de heldendaden te verrigten, waarover wij in dit artikel gesproken hebben.

Atayde (Don Alvarez d') landvoogd van *Malacca* voor Joannes III., koning van *Portugal*, maakte zich door zijne afpersingen en gewelddadigheden berucht. Hij kantte zich sterk tegen de reis aan, welke de heilige Franciscus Xaverius naar *Sina* wilde ondernemen, maakte zich meester van het schip van Jacobus Pereyra, dat hem derwaarts moest overbrengen, en vermenigvuldigde de hinderpalen zoodanig, dat de Apostel van *Indië*, op het eiland *Sancian*, in het gezigt van *Sina*, alvorens er het geloof te kunnen prediken, overleed. De onder-koning van *Indië* ontnam aan Alvarez, bij hem van barbaarschheid en verregaande gierigheid beschuldigd, het bestuur van *Malacca*, en na hem als staatsgevangene naar *Goa* te hebben doen brengen, zond hij hem, onder goede bewaking, naar *Portugal*. Daar werden al zijne goederen aan de koninklijke kamer verbeurd verklaard; en hij zelf tot eene eeuwigdurende gevangenis veroordeeld.

Atayde (George), graaf van *Castanheira*, een Portugees, was, in hoedanigheid van godgeleerde, bij de kerkvergadering van *Trente* tegenwoordig. Na de zevende zitting, begaf hij zich naar *Rome*, alwaar hij aan de verbetering van den Brevier werd gebruikt. In 1568 werd hij tot Bisschop van *Viseu* benoemd; na er al de pligten eens goeden herders met ijver vervuld te hebben, verliet hij zijnen stoel, om enkel aan zijne eigene heiligmaking te arbeiden, en weigerde daarna bestendiglijk, de Aartsbisdommen *Evora* en *Lissabon*. Hij kon echter de waardigheid van grootaalmoezenier, welke de Kardinaal Hendrik hem aanbood, niet van de hand wij-

zen, en deze waardigheid spoorde hem aan, de voorregten, aan de koninklijke kapel verleend, te verzamelen, die in 1609 gedrukt werden. Philippus II, vereerde hem met zijne achting; en benoemde hem tot voorzitter van den gewetensraad. Hij overleed in 1611, in den ouderdom van 76 jaren.

Atepomarus, koning van een klein gedeelte van *Gallië*, belegerde *Rome*, en verklaarde aan de belegerden, dat hij geenen vrede met hen zoude sluiten, tenzij zij hem de aanzienlijke en voorname burger vrouwen der stad zonden. Toen dit voorstel aan de Romeinen werd gedaan, zeiden de dienstmaagden aan hare meesteressen, dat het beter ware, haar in derzelver plaats te laten gaan, belovende een teeken te geven, wanneer zij den vijand zouden kunnen overrompelen. Deze raad opgevolgd zijnde, namen zij den tijd waar, waarop de Galliërs in eenen diepen slaap gewikkeld waren; wanneer eene harer op eenen toren klom; en, ter waarschouwing der Romeinen, eene flambouw ontstak; deze kwamen de barbaren daarop in den slaap overvallen, en grootendeels afmaken. Ter gedachtenis dezer daad stelde men te *Rome* een jaarlijksch feest in; dat het *feest der Dienstmaagden* werd genoemd.

Aterius of Æterius Fontinalis (A.) was consul van *Rome* in het jaar 454 vóór J. C. Hij had tot ambtgenoot Sp. Tarpeius Montanus Capitolinus, en het was onder hun consulaat, dat de wet *Atéria* ook wel *Tarpeia* genaamd, uitgevaardigd werd.

Athalardus. — Zie Alardus.

Athalarich, koning van *Italië*, beklom den troon in September 526, na den dood van Theodorich, zijnen grootvader van moederszijde. Hij was de zoon van Heuterich en van Amalasuntha, die hem eene zijner geboorte waardige opvoeding had gegeven. De Gothen vreezende, dat de meesters, welke men hem mogt geven, zijnen moed zouden ontzenuwen, verzochten, dat die prins door hen tot de krijgsoefeningen mogt opgeleid worden. De jonge Athalarich, aan zich zelven overgelaten, werd te midden eener dartele krijgsbende ligtelijk bedorven. Zich aan de losbandigheid overgegeven hebbende, stierf hij in 534 aan eene kwijnende ziekte, naauwelijks den ouderdom van 16 jaren bereikt hebbende. De Catholijken betreurden hem. Zij hadden bij hem regtvaardigheid en bescherming gevonden; Daar Paus

Felix IV. zich beklaagd had, dat de Gothen de Geestelijken noodzaakten, om voor wereldlijke regters te pleiten, zoo vaardigde Athalarich een plegtig edikt uit, ten voordeele der vrijheden en voorregten der Kerk.

Athalia, dochter van Achab en Jezabel, echtgenoote van Joram, koning van *Juda*. Na den dood van dien vorst, deed zij al de kinderen, welke haar zoon Ochosias had nagelaten, ombrengen. Jochabed, zuster van Ochosias, redde Joas, welken de de Hoogepriester Joïada door de soldaten en het volk als koning deed erkennen. Athalia op het gerucht der krooning toegeloopen, werd door krijgsbenden in het jaar 878 vóór J. C. ter dood gebragt. De H. Hieronymus zegt, dat Athalia enkel in navolging de dochter van Achab wordt genoemd, dat is, dat zij zijne misdaden en goddeloosheden volmaakt wel navolgde; en zulks, omdat zij ook de dochter van Amri wordt genoemd; maar Athalia was werkelijk de dochter van Achab, en de kleindochter van Amri. Men weet, dat in de Heilige Schrift, de naam van *zoon*, zelfs ten opzigte van de aloudste voorvaderen gegeven wordt.

Athamas, zoon van Æolus en Enarete. Hij bezat een gedeelte van *Bœotie* en had bij Nephele twee kinderen verwekt, Phryxos en Helle, toen men bij zijne echtgenoote kenteekenen van dolzinnigheid waarnam. Om deze reden verliet hij Nephele, die naderhand eene Godin werd, en huwde met Ino, eene dochter van Cadmus, die het ongeluk in zijn huis bragt, wijl zij door Juno, om de opvoeding van Bacchus, gehaat werd, daar de *God des wijns haar ingaf*, de kinderen van Nephele te dooden, die Juno echter tijdig genoeg op eenen gouden ram deed ontvlugten. Athamas, die in den waan verkeerde, dat zijne kinderen gedood waren, werd uit smart hierover krankzinnig, en in de verbeelding van een hert te dooden, bragt hij eenen zoon van Ino zelve om het leven, en deed Ino voor hem vlugten; toen deze geene redding voor den razende meer zag, stortte zij zich zelve in de zee. Van zijne krankzinnigheid genezen, zag hij zich genoodzaakt, om zijne bloedschuld, *Bœotie* te verlaten, hij vraagde dus het orakel om raad, werwaarts hij zich keeren zoude, hetwelk hem beval, zich daar neder te zetten, waar hij door wolven te gast werd genoodigd. Toen hij daarop te *Phthiotis* kwam, ontmoette hij eene menigte wolven, die juist bezig waren, eenige schapen te ver-

scheuren; doch zoodra zij hem zagen aankomen, hunnen maaltijd verlieten, en de vlugt namen. Hier zette zich Athamas neder, bouwde *Alos*, en het gewest verkreeg den naam van *Athamathe*.

Athanagild; een koning der West-Gothen had zijnen troon door middel van de hulptroepen van keizer Justinianus in veiligheid gesteld, doch weldra zag hij in, dat de beveiligers nog méer te vreezen waren, dan de aanhangers van den vermoorden koning Agila; ook was het werkelijk het plan van den keizer, *Spanje* even zoo aan de West-Gothen te ontweldigen, als hij *Italië* aan de Oost-Gothen gedaan had. Als een tegenmiddel daarvoor, zocht hij de hulp der magtige Franken, en huwde daarom zijne dochters Brunehilde (de later zoo beruchte) en Gelzuinta aan de Frankische koningen Sigbert en Chilperich uit. Athanagild stierf algemeen bemind.

Athanarich, legerhoofd der Gothen, de magtigste dier natie, deed in 369 keizer Valens den oorlog aan, die hem dwong den vrede te vragen; maar men moest eene plaats bepalen, om te onderhandelen, en Athanarich wilde, onder voorwendsel dat zijn vader hem zulks bevolen had, nooit op het grondgebied der Romeinen komen: zoodat men om niets tegen de waardigheid des rijks te doen, op den *Donau* schepen plaatste, waarop van den eenen kant Valens, en van den anderen Athanarich den vrede kwamen sluiten. Deze Goth was een Heiden, en oefende verschrikkelijke wreedheden omtrent de Christenen uit. Hij liet er eene menigte verbranden, wijl zij een afgodsbeeld, dat hij van huis tot huis liet ronddragen, niet wilden aanbidden. Zijne eigene onderdanen stonden tegen zijne barbaarschheid op. Verpligt om de hulp van Theodosius interoepen, werd hij door dien keizer den 11 Januarij 381 op eene minzame wijze ontvangen, en stierf den 25 derzelfde maand.

Athanasia (*Heilige*), eene dochter van Nicetas en Irene, werd in het begin der negende eeuw op het eiland *Egina* geboren. Nog maagd zijnde, had zij besloten zich aan God toetewijden; maar werd door hare ouders genoodzaakt, om met eenen officier in den echt te treden, die weinige jaren daarna in een gevecht tegen de Sarracenen gedood werd. Na eenige jaren in den weduwlijken staat te hebben doorgebragt, was zij verpligt, door

een edict van MICHAËL *den Stamelaar*, waardoor aan de huwbare dochters en de jonge weduwen bevolen werd te huwen, andermaal in den echt te treden: een edikt, dat even zeer met de persoonlijke en burgerlijke vrijheid als met den eerbied aan den raad des Apostels verschuldigd, strijdt; een edikt, eenen vorst waardig, die het Jodendom wilde herstellen; en die als een gewelddadig en losbandig Despoot heerschte. De tweede man van ATHANASIA, door de voorbeelden zijner vrouw getroffen, werd een religieus, en ATHANASIA veranderde haar huis in een klooster. Vier jaren daarna verplaatste zij hare nieuwe vereeniging in een afgelegen en eenzaam oord, alwaar zij drie kerken bouwde. Haar klooster werd *Timia* genoemd, dat is, plaats die vereerd en geëerbiedigd wordt, ATHANASIA was verpligt eene reis naar *Konstantinopel* te doen, en stierf op hare terugkomst den 15 Augustus 860. De Grieken vieren haar feest op den 16 Augustus.

ATHANASIUS (*Heilige*) te *Alexandrië*, uit eene aanzienlijke familie geboren, werd door den H. ALEXANDER, Bisschop dier Stad tot het Diaconaat verheven. „God, zegt een geschiedschrijver, die hem bestemde, om de geduchtste der ketterijen, die, en met de spitsvinnigheden der redeneerkunde, en met de magt der keizers gewapend was, te bestrijden, had in hem al de gaven der natuur en der genade uitgestort, die in staat waren, om hem tot de vervulling dezer verhevene bestemming geschikt te maken." Hij vergezelde zijnen Bisschop op de kerkvergadering van *Nicea*, alwaar hij zich door zijnen ijver en zijne welsprekendheid onderscheidde. In het jaar *326 koos de H.* ALEXANDER hem tot zijnen opvolger. Hij onderscheidde zijne komst tot de Bisschoppelijke waardigheid door de weigering, om ARIUS in zijne gemeenschap optenemen. De aanhangers van dien ketter smeedden duizenden logens tegen dengenen, welken zij niet hadden kunnen omkoopen, eene soort van wapenen, die de sektengeest te allen tijde tegen de verdedigers des geloofs gebezigd heeft. Keizer KONSTANTIJN bepaalde een Concilie te *Cesarea*, het zij om *hen te* veroordeelen, *of* om hem vrij te spreken; maar wijl zijne vijanden zijne regters zouden zijn geweest, weigerde de H. Bisschop er zich naar toe te begeven. In 335 werd er te *Tyrus* een ander Concilie belegd, dat bijna enkel uit Arianen en Melecikërs bestond. Deze bedriegers beschuldigden hem van drie

misdaden: de eerste eene maagd verkracht; de tweede, den Bisschop Arsenus gedood; en de derde zijne regterhand tot toover-verrigtingen bewaard te hebben. De eerste beschuldiging werd door de gewaande maagd zelve wederlegd, die op het Concilie verschenen zijnde, om den H. Kerkvoogd te beschuldigen, zich tot den Priester Timotheus wendde, die in plaats van Athanasius was opgekomen; en beleed, dat zij den beschuldigde niet eens van aangezigt kende. De beide andere lasteringen, werden door Arsenus gelogenstraft, die frisch en gezond met zijne beide handen midden in de vergadering optrad. Dit wederhield echter deze onstuimige vergadering niet, om Athanasius te veroordeelen. Men ontzette hem van zijne waardigheid. De H. Prelaat vervoegde zich tot Konstantijn; maar deze keizer, door de Arianen tegen hem ingenomen, die hem beschuldigd hadden, den uitvoer van koren uit *Alexandrië* naar *Konstantinopel* te beletten, verbande hem naar *Trier*. In zijne laatste ziekte beval deze vorst, ondanks de tegenkantingen van Eusebius *van Nicomedië*, Bisschop, hoveling, letterkundige, muiteling en vooral een gloeijende aanhanger van Arius, dat men den H. Bisschop terug zoude laten komen. Zijn zoon Konstantijn, *de Jonge*, in 338 de, van hunne stoelen verjaagde Catholijke Bisschoppen teruggeroepen hebbende, zoo keerde ook Athanasius uit zijne ballingschap weder. In 340 schreef de Kerkvergadering van *Alexandrië*, uit 100 Bisschoppen zamengesteld, aan al de Catholijke Prelaten, **eenen synodalen brief, ten** einde Athanasius van de tallooze lasteringen te zuiveren, welke men tegen hem had uitgebraakt; maar wijl zijne vijanden, naar mate de oude beschuldigingen waren uitgewischt, niet ophielden er nieuwe uit te vinden, zoo begaf hij zich naar *Rome*, alwaar Paus Julius, op wien hij zich beroepen had (*), een Concilië van 50 Bisschoppen

(*) Niets is belangrijker dan de wijze, waarop de heilige Athanasius zich over deze beroeping in zijnen brief aan den Paus uitdrukt. Men ziet, dat hij de beroeping op den heiligen stoel van *Rome*, als onafscheidbaar van den grondslag der Kerk en van de wezenlijke leer des Evangelies beschouwt, zoo als al de Catholijke Bisschoppen daarvan ook op het innigste overtuigd waren. *A. prædictis fratribus definitum est consonanter ut vestra sancta romana interpelletur sedes, cui ab ipso Domino potestas ligandi et solvendi speciali privilegio super alias concessa est. Ipsa firmamentum a Deo fixum, ipsa est sacer vertex, in quo omnes vertuntur, sustentantur, levantur.*

beriep; hetwelk hem onschuldig verklaarde. Het Concilie van *Sardica*, in 347 vergaderd, bevestigde de uitspraak van dat van *Rome*, en ontzette den overweldiger van zijnen stoel van de Bisschoppelijke waardigheid. Op verzoek van keizer CONSTANS werd ATHANASIUS er op hersteld. Na den dood van dien vorst, werd hij door CONSTANTIUS, een' vorst van eene zwakke, ligtzinnige, onbestendige en geveinsde inborst, die de Ariaansche ketterij op eene hardnekkige wijze door allerlei wreedheden handhaaf-

---

MARCELLUS *van Ancyre* en ASCLEPAS *van Gaza* beriepen zich insgelijks op den Paus. JULIUS hoorde hunne klagten, als in hoedanigheid van Opperherder, zegt SOZOMENUS verpligt, om over alle Kerken te waken, en hij herstelde hen op hunnen zetel. « Is het u onbekend (schreef deze Opperpriester bij die gelegenheid aan de Bisschoppen van het Oosten) dat het gebruikelijk *is te beginnen met te onderzoeken*, wat er bij een dergelijk geval plaats heeft, opdat wij datgene wat billijk is, zouden kunnen daarstellen. Indien gij dus reden hadt, om u over eenen Bisschop te beklagen, hadt gij u aan ons moeten vervoegen.... Dit hebben wij van den H. Apostel PETRUS geleerd, en hierover zou ik u niet onderhouden, wijl ik u als genoegzaam onderwezen beschouw, indien datgene, wat gij gedaan hebt, ons niet bedroefd had." Het is mede op gezag van dien Paus, dat de Bisschoppen van het Oosten en het Westen zich in 347 te *Sardica* verzamelden, ten einde de wolken, welke de Arianen, ten opzigte van de besluiten van *Nicea* hadden doen opkomen; te verdrijven. — URSACES en VALENS, aanhangers van het Arianismus werden, na in het jaar 349 in het Concilie van *Milane*, hunne dwalingen herroepen te hebben, naar den H. Stoel verzonden, om geoordeeld te worden. — Nadat EUSTATIUS van *Sebaste* door het Concilie van *Meletine*, in *Armenië* was afgezet, vervoegde hij zich tot Paus LIBERIUS, die hem op zijnen stoel herstelde. — Zoodra URSACES en VALENS tot hunne eerste dwalingen terugkeerden, was het andermaal uit *Rome*, dat hun bauvonnis voortkwam. Nadat de H. Paus DAMASIUS hem in een Concilie veroordeeld had, geeft hij er berigt van aan alle Bisschoppen. Dezelfde Paus werkt met den keizer mede tot de beroeping eener nieuwe, algemeene kerkvergadering tegen MACEDONIUS, en reeds heeft hij de dwaling te *Rome* veroordeeld, toen de vaders er te *Konstantinopel* den banvloek over uit spraken. Men ziet, dat in die eerste eeuwen bij alle gelegenheden de beslissende uitspraken bestendig uit *Rome* kwamen. Dezelfde staat van zaken werd in de volgende eeuwen, zorgvuldiglijk in acht genomen (Zie INNOCENTIUS I). De H. BERNARDUS beschouwde de beroeping op *Rome even zoo noodzakelijk voor de kerk, als de zon voor de wereld.* De Fransche Bisschoppen in eene hunner talrijkste vergaderingen (20 Januarij 1620) spreken hierover, als over eenen grondregel der *Hiërarchie*, welker inachtneming tot de wezenlijke instandhouding der kerk behoort: *hortamur episcopos omnes, ut apostolicam sedem, ut pote Dei sponsione infallibili fundatam, omniumque ecclesiarum, matrem omni honore cultuque prosequantur; ipsa enim, ut cum* B. ATHANASIO *loquamur, est sacrum illud caput, a quo in omnes ecclesias, velut totidem membra omnis spiritus diffunditur, quo nutriuntur et conservantur.*

de; op nieuw verbannen, na hem alvorens door Bisschoppen zijner sekte te hebben doen veroordeelen. Athanasius, door zijne vijanden vervolgd, en door zijne vrienden verlaten, besloot om zich naar de woestijn te begeven. Daar bezocht hij de kloosters, en stichtte dezelve. Paus Liberius, in de ballingschap, welke hem zijne standvastigheid tegen de vijanden van Athanasius op den hals had gehaald, op eene onmenschelijke wijze behandeld, bewilligde eindelijk in zijne veroordeeling, en dit was voor den heilige Bisschop een der gevoeligste slagen. De Arianen plaatsten eenen zekeren Gregorius op den Patriarchalen stoel van *Alexandrië*, die denzelven tot aan den dood van keizer Constantius bezat. De H. Athanasius, aan zijn volk wedergegeven, was verpligt, hetzelve andermaal te verlaten. Daar de Heidenen hem bij Julianus in een hatelijk daglicht hadden gesteld, zoo beval deze even zoo ligt - als bijgeloovige vorst, die daarenboven in zijn hart eenen ingegriften haat tegen J. C. voedde, dat men dezen verdediger zijner Godheid uit *Alexandrië* zoude verjagen. Athanasius ging zich andermaal verbergen; maar zoodra Jovianus den keizerlijken troon had beklommen, verscheen hij weder in *Alexandrië*, alwaar zijne kudde hem als eenen herder ontving, die voor haar geleden had. Hij vergaderde een Concilie uit de Bisschoppen van *Egypte*, *Thebaïs*, en *Libye* bestaande, in welks naam hij aan Jovianus, eenen brief zond, in welken het geloofs-formulier der Kerkvergadering van *Nicea*, als de regel van het regtzinnige geloof werd voorgesteld. Hij begaf zich zelf naar *Antiochië* tot den vorst. De Arianen, die gekomen waren, om hem in den geest des keizers zwart te maken, keerden beschaamd terug, daar zij zagen, hoezeer hij het voorwerp der vriendschap en achting van dien vorst was, daar zij zelve voorwerpen van afschuw en verachting waren. Valens, de opvolger van Jovianus, was der gezonde leer minder gunstig. Voor de vierde maal zag Athanasius zich genoodzaakt de vlugt te nemen; en zich vier maanden lang in een veld, in eene stulp, op het graf zijns vaders gebouwd, verborgen te houden. Door den keizer terug geroepen; hield de heilige Bisschop zich enkel bezig, om zijne kudde voor het vergif der ketterij te bewaren, en om zich zelve tot den dood voor te bereiden. Eindelijk stierf hij zeer vreedzaam in de armen van zijn volk op den 2 Mei 373, na ruim 46 jaren in eene gedu-

rige onrust de Bisschoppelijke waardigheid te hebben waargenomen. » Hij eindigde zijn leven, zegt de H. Gregorius *van Nazianze*, in eenen zeer hoogen ouderdom, om zich met zijne voorouders, met de Aartsvaders, met de Profeten, met de Apostelen, met de Martelaren, naar welkers voorbeeld, hij altijd op eene moedige wijze voor de waarheid gestreden had, te gaan vereenigen. Om zijn grafschrift in weinige woorden uit te drukken, zal ik zeggen, dat hij dit sterfelijke leven met veel meer eer en roem verliet, dan hem te *Alexandrië* te beurt viel, toen hij er, na zijne verschillende ballingschappen, op de zegerijkste wijze, weder binnen toog. Wien is het onbekend, dat alle weldenkenden zijnen dood bitterlijk beweenden, en dat de gedachtenis van zijnen naam, diep in hun hart is gegrift gebleven? Mogt hij uit de hooge hemelen zijnen blik op mij nederslaan, mij begunstigen, mij ondersteunen in het bestuur mijner kudde, om in mijne Kerk den schat des waren geloofs te bewaren! En indien wij om de zonden der wereld de verwoestingen der ketterijen moeten ondervinden, mogt hij ons dan van deze rampen bevrijden, en voor ons door zijne voorspraak de genade erlangen, van met hem het aangezigt Gods te aanschouwen!" Eenige ongeloovigen hebben dezen grooten man als eenen onvoorzigtigen ijveraar, als eenen oproermaker en dweeper afgeschilderd. De waarheid is, dat hij eene vijftigjarige vervolging, enkel door geduld, voorzigtigheid en de kracht der waarheid is te boven gekomen. — Zijn karakter schijnt in zijne werken door, hij hoont zijne tegenpartij niet door smaadwoorden; hij tracht niet hen te *verbitteren*, *hij overtuigt* hen door het gezag der heilige Schrift, en door de kracht zijner redeneringen. » Hij bezat, zegt de Abt de la Bletterie, in zijne welsprekende geschiedenis van Jovianus, een juist, levendig, en doordringend verstand; een edelmoedig en belangeloos hart, eenen koelbloedigen moed, altijd was hij dezelfde, nooit onstuimig, nooit in gramschap ontstoken; een levend geloof, eene onbegrensde liefdadigheid, eene diepe ootmoedigheid, een naar het Evangelie gevormd, mannelijk, eenvoudig, *en edel* Christendom; eene ongedwongene welsprekendheid, met doordringende trekken als *doorzaaid*, geheel *zakelijk*, regt tot het doel *leidende*, en met eene juistheid verrijkt, welke bij de Grieken van dien tijd eene zeldzaamheid was. Ziedaar al het groote, wat men in Athanasius aantrof. De gestrengheid zijner levenswij-

ze maakte zijne deugd eerbiedwaaardig, zijne aanminnigheid in den omgang maakte hem overal gezocht. De kalmte, en de gerustheid zijner ziel, waren op zijn gelaat te lezen. Hoewel de natuur hem geene voordeelige gestalte had geschonken, zoo bezat zijn uitwendig voorkomen toch iets majestueus en treffends. Hij was met de ongewijde wetenschappen niet onbekend; doch steeds vermeed hij, om er mede te pronken. In de letter der schriften ervaren, bezat hij ook geheel en al den geest derzelve. Noch Griek, noch Romein was ooit zoo zeer aan zijn vaderland verkleefd, als ATHANASIUS zijne Kerk lief had, welker belangen van de zijne steeds onafscheidbaar waren. Eene langdurige ondervinding had hem met het bestuur der kerkelijke zaken als vertrouwd gemaakt. De tegenspoed, die den geest, wanneer zij denzelven niet geheel en al verplet, uitbreidt en zuivert, had hem eene bewonderenswaardige gemakkelijkheid geschonken, om, wanneer alles verloren scheen, zelfs menschelijke hulpbronnen op te sporen. Met ballingschap bedreigd, wanneer hij op zijnen zetel zat, en met den dood, wanneer hij in ballingschap was, worstelde hij bijna 50 jaren tegen eene zamenspanning van mannen, die spitsvinnig in redeneringen, diep ervaren in listige kunstgrepen, schrandere hovelingen, en meesters van den vorst, de beschikkers over gunst en ongenade, onvermoeide lasteraars, en vervolgzuchtige barbaren waren. Hij maakte hen verlegen en beschaamd, en ontsnapte hun altijd zonder hun den troost na te laten, hem eenen misstap te zien doen; dan nog wanneer hij voor hen vlood; en hij zich levend als in het graf van zijnen vader begroef, deed hij hen beven. Hij las in de harten en in de toekomst. Sommige Catholijken, hielden zich overtuigd, dat God hem de ontwerpen zijner vijanden openbaarde: de Arianen beschuldigden hem van zwarte kunst; en de Heidenen beweerden dat hij in de kunst der wigchelaars ervaren was, en dat hij de taal der vogelen verstond: zoo zeer is het waar, dat zijne voorzigtigheid eene soort van waarzeggerij was. Niemand onderscheidde beter dan hij de oogenblikken, waarop hij moest optreden of zich verborgen houden, waarop hij spreken of zwijgen moest, waarin de rust of de beweging hem betaamde. Hij wist de onbestendigheid des volks (der Alexandrijners, dit is genoeg gezegd) te bepalen, in de plaats zijner ballingschap een nieuw vaderland te vin-

den; aan de uiterste grenzen van *Gallië*, en in de stad *Trier* hetzelfde aanzien, en denzelfden eerbied te verwerven, als in *Egypte*, en zelfs in het binnenste van *Alexandrië*; briefwisselingen te onderhouden, beschermingen te verschaffen, de regtzinnige onderling te verbinden; de schroomvalligsten aan te moedigen, van eenen zwakken vriend zich nimmer eenen vijand te maken; de zwakken, met eene liefdadigheid, en eene goedheid van ziel te verschoonen, welke deden zien, dat, indien hij de gestrengheid in het stuk van godsdienst veroordeelde, hij zulks minder uit belang, dan uit een redelijk grondbeginsel deed. JULIANUS, die de andere Bisschoppen ten minste niet openlijk vervolgde, beschouwde het voor belang van den staat, hem het leven te benemen, daar hij zich verbeeldde, dat het lot des Christendoms aan dat van ATHANASIUS verbonden was." Er bestaan verschillende uitgaven der werken van dezen Heilige. Die van COMMELIN 1600 en die van *Parijs* 1627, met de verbeteringen van PETRUS NANNIUS zijn fraai; maar de beste is die van DE MONTFAUCON, 3 Dl.n in fol. 1698, volgens de oudste handschriften verbeterd, met eene nieuwe overzetting met het leven des Heiligen, met verscheidene onuitgegevene werken, en eenige aan ATHANASIUS toegeschrevene losse stukjes verrijkt: men voegt er gewoonlijk van denzelfden MONTFAUCON, *Collectio nova Patrum Graecorum* bij, *Parijs* 1706, 2 Dl.n in fol. De voornaamste werken van dezen Kerkvader zijn: 1.° *Verdediging der Drieëenheid en der menschwording*; — 2.° *Schriftelijke verantwoordingen*; — 3.° *Brieven*; — 4.° *Verhandelingen tegen de Arianen, Meleciërs, Apollinarissen en Macedoniërs*. De stijl van den H. ATHANASIUS is noch beneden, noch boven het onderwerp, dat hij behandelt; beurtelings edel, eenvoudig, sierlijk, duidelijk, zielroerend. „Men vindt in denzelven (zegt PHOTIUS de beste kunstregter der schrijvers in zijne taal) eene zuivere, ongedwongene en rijke voordragt, met eene onnavolgbare kracht en teederheid verbonden. Al wat hij zegt, en wat hij in het gunstigste daglicht voorstelt, steunt op eene bondige redeneerkunde, die tevens voor edele uitdrukkingen en de sieraden eener verhevene welsprekendheid vatbaar is, maar zijne grootste kunst bestaat in het verbergen der kunst zelve, en niets schijnt bij hem eenvoudiger en natuurlijker, dan zijne zegenrijkste trekken. Met middelen, die zijnen persoon doen verdwijnen, dringt hij in de geesten; niet de schrijver,

maar de rede beheerscht den lezer; en hij vindt zich overtuigd, zonder gewaar te worden, dat men het er op had toegelegd, om hem te overtuigen; als een leeraar en redenaar, die eene diepe wijsheid, eenen uitgelezen smaak, eene voorbeeldelooze zuiverheid in de uitdrukkingen bezit, rigt hij altijd de wending zijner uitdrukkingen naauwkeuriglijk naar het onderwerp, hetwelk hij behandelt, en naar de personen, welke hem lezen of aanhooren." ERASMUS was een groote bewonderaar van den stijl van den H. ATHANASIUS, en verkoos denzelven boven dien van alle andere Kerkvaders. Hij bevond dat dezelve noch hard, noch zwaar was, zoo als die van TERTULLIANUS; noch gedwongen en verward zoo als die van den H. HILARIUS; noch te gekunsteld zoo als die van den H. GREGORIUS *van Nazianze*; noch ingewikkeld, zoo als die van den H. AUGUSTINUS. Hij is overal, volgens denzelfden schrijver, ongedwongen, sierlijk, bloemrijk, en op eene bewonderenswaardige wijze op de onderwerpen toegepast, welke de H. Leeraar behandelt; en indien hij niet altijd, al de wellevendheid bevat, welke men zou kunnen verlangen, moet men zulks aan de verwarringen der zaken, en aan de vervolgingen toeschrijven, die aan eenen H. ATHANASIUS niet toelieten de laatste hand aan zijne werken te leggen. Een oude monnik COSMUS genaamd; was gewoon te zeggen: „wanneer gij iets van de werken van den H. ATHANASIUS mogt vinden, en gij geen papier bij de hand hadt, zoo schrijft het op uwe kleederen." *Prat. Spirit.* C. 40. De schrijver van het *Symbolum*, dat zijnen naam draagt, is niet bekend, maar de meeste geleerden, zijn van gevoelen, dat het niet van hem is; ofschoon het de naauwkeurige uitdrukking van het leerstelsel bevat, waarom hij zoo veel geleden heeft. QUESNEL schrijft hetzelve aan VIGILIUS *van Tapsis* toe, ANTELMI aan VINCENTIUS LERINUS: de abt LE CLERC gaf in 1730 eene Verhandeling in het licht, strekkende om te bewijzen dat dit *Symbolum* werkelijk van den H. ATHANASIUS is.

ATHANASIUS, Bisschop van *Ancyre*, werd door de Anomeërs, bij het leven van MARCELLUS, Bisschop dier stad, tot Bisschop benoemd; maar het gebrekkige, dat bij zijne bevordering tot de bisschoppelijke waardigheid plaats had, werd door den ijver vergoed, welken hij voor het geloof van *Nicea* aan den

dag leide, en door den strijd, dien hij verduurde, om de goddelijkheid des Woords en des H. Geestes te verdedigen. Hij zond in 343 twee priesters naar het Concilie van *Antiochië*, en was in 366 bij dat van *Thiane* tegenwoordig. Hij overleed in 372. De H. Gregorius *van Nazianze*, en de H. Bazilius zwaaijen hem grooten lof toe.

Athanasius, diaken van *Jeruzalem*, een ijverige verdediger des geloofs in de kerkvergadering van *Chalcedonië*, werd door Theodosius, hoofd van de partij der Eutychianen en ingedrongen Patriarch van *Jeruzalem* ververvolgd. Nadat Athanasius, hem de wreedheden had verweten, welke hij uitoefende, werd hij door gewapende huurlingen opgeligt, die hem, na hem met zweepslagen het ligchaam verscheurd te hebben in 452 onthoofden. Zijn lijk werd door de stad gesleept, en den honden te eten gegeven. Het *Martyrologium* maakt op den 5 Julij gewag van hem.

Athanatus, een man die eene buitengewone ligchaamskracht bezat; volgens het verhaal van den Natuur-kenner Plinius, wandelde hij over een tooneel met een looden harnas van 250 Nederlandsche ponden, en een schoeisel, dat niet veel minder woog. Hoewel Plinius voor overdreven wordt gehouden, behoeft men echter aan deze zaak niet meer te twijfelen, dan aan datgene, wat men van Milon *van Crotone*, (zie Milon) verhaalt. Scheuchzer maakt in zijne *Physica Sacra* 4 Dl. bladz. 480 gewag van eenen Duitscher, die een kanon van 950 Nl. ponden opligtte, en van eenen Engelschman, die ruim 1000 Nl. ponden droeg.

Atheas, *koning* der Scyten, bestreed de Triballiërs, de Istriërs, en beloofde aan Philippus, koning van *Macedonië*, hem, indien hij hem hulp verleende, zijne kroon natelaten. Wijl de hulpbenden van Philippus te laat gekomen waren, zoo zond hij dezelve terug. Dit gaf aanleiding tot eenen oorlog, waarin Atheas, in het jaar 340 vóór J. C. in den ouderdom van 90 jaren gedood werd. Men zegt, dat in de togten, welke zijne benden, tegen de Macedoniërs ondernamen, zij een beroemden toonkunstenaar, Imenias genaamd, gevangen namen. Atheas liet hem zingen, en hoe onbeschaafd en ruw zijne onderdanen ook waren, hoorden zij hem echter met genoegen aan; doch Atheas zeide: *wat mij betreft, ik hoor liever het hinneken van een paard, dan het zingen van dezen man.* Zulks moet

ons vreemd schijnen; en echter zou er iets in kunnen zijn opgesloten, dat met de gezonde wijsbegeerte, of ten minste, met een krijgshaftige *genie*, voor alle zachte en zinnelijke indrukselen ongevoelig, strookte.

ATHELSTAN. — Zie ADELSTAN.

ATHENAGORAS, van *Athene*, een Christelijk wijsgeer, zond aan MARCUS AURELIUS, en aan zijnen zoon COMMODUS, die mede in het bestuur des rijks was aangenomen, een verdedigingsschrift, in hetwelke hij de onschuld der Christenen ten opzigte van al de tegen hen gesmede lasteringen, aantoonde. Men ziet in dit geschrift dat de Heidenen hen van deze drie voorname misdaden beschuldigde: van godverzaking, van in hunne vergaderingen een kind te vermoorden en op te eten, en zich daarna in dezelve aan allerlei ontuchtigheden over te geven. Ongerijmde beschuldigingen, die het ATHENAGORAS niet moeijelijk viel te wederleggen, en die evenzeer, de volkomene onschuld der Christenen, als den blinden haat hunner vijanden bewijzen, eenen haat, die zich in al de handelingen der Heidenen tegen de kinderen des Evangelies op de duidelijkste wijze openbaarde. „Waarom, vraagt ATHENAGORAS, waarom verleent men onder het bestuur van twee wijsgeerige en tot al, wat billijk is, overhellende vorsten aan de Christenen, die de godheid eerbiedigen dezelfde vrijheid niet, welke de ongerijmdste bijgeloovigheden genieten? Waarom gaat men, ten opzigte van menschen, wier zeden onschuldig zijn, niet op dezelfde geregtelijke wijze te werk, als ten opzigte van kwaaddoeners, die zich aan de grootste misdaden hebben schuldig gemaakt?" Vragen, die een geheel natuurlijk antwoord vinden, in de wezenlijke tegenkanting, die er altijd tusschen de bedorvenheid der wereld en den godsdienst van J. C. zal bestaan, overeenkomstig de volgende godspraak: *Eritis odio omnibus propter nomen meum. Nolite mirari si vos odit mundus.* KOENRAAD GESNER en SUFFRIUS PETRI hebben deze verdediging uit het Grieksch in het Latijn vertaald. Er bestaat daarenboven nog van hem eene *verhandeling over de verrijzenis der dooden.* Deze beide werken zijn zeer zuiver geschreven: men vindt dezelve in de *Bibliotheek der Kerkvaders*, en, als een vervolg, bij de werken van den H. JUSTINUS, in de uitgave der Benedictijnen. Dezelve zijn dikwijls afzonderlijk gedrukt. De beste uitgave is die van *Oxford* 1706 in 8.°

Onder den titel van *Legatio pro Christianis*: o Eenige Protestantsche beoordelaars, zegt een Godgeleerde, brengen vele verwijten tegen de leer van ATHENAGORAS in, en beschuldigen hem, er vele Platonische denkbeelden in vermengd te hebben. Maar men moet in aanmerking nemen, dat deze schrijver tot keizers sprak, die de wijsbegeerte op prijs stelden, en PLATO dus zonder twijfel eerbiedigden: het was een bewijs van voorzigtigheid, dat hij zich naar hunnen smaak rigtte, en hun bij vele gelegenheden het gezag van dien wijsgeer aanhaalde. Al mogt ook zelfs ATHENAGORAS, na zijne *bekeering*, de Platonische denkbeelden, die hem met de leerstellingen van het Christendom vereenbaar schenen, behouden hebben, zoo zien wij nog niet, waarin de misdaad zoude gelegen zijn. Daaruit zou zelfs afteleiden zijn, dat onze godsdienst bij deszelfs ontstaan, het onderzoek der wijsgeeren niet gevreesd heeft."

ATHENAIS, — Zie EUDOXIA.

ATHENEUS, een taalkundige, de VARO der Grieken genoemd, werd te *Naucrate* in *Egypte* geboren, en leefde in de tweede eeuw onder MARCUS AURELIUS. Hij bezat eene diepe geleerdheid, en een buitengemeen sterk geheugen. Van alle werken, welke hij geschreven heeft, is ons niets overig, dan zijne *Dipnosophistes*, dat is de *tafel-drog-redenaars*, in 15 boeken; waarvan wij de beide eerste, een gedeelte van het derde, en het laatste bijna geheel missen. De menigte van aanhalingen, en van merkwaardige daden maken dit werk belangrijk voor al degene, die met de gebruiken der oudheid wenschen bekend te worden; doch de schrijver zou beter gedaan hebben, zijne wijsgeeren niet door lastertaal en vuile redenen te vervrolijken. NATALIS COMES, heeft hetzelve in het Latijn vertaald, doch deze vertaling is niet zeer getrouw; de uitgave van ATHENEUS door CASAUBON, 1621, 2 Dl.n in fol. met de Latijnsche vertaling van DALECHAMPS is boven alle anderen te verkiezen. In 1809 is er te *Jena* eene nieuwe Latijnsche vertaling in 8.° door den Heer JACOBS in het licht gegeven. — Men moet hem niet verwarren met ATHENEUS, een *wijsgeer* van *Seleucië*, die onder AUGUSTUS te *Rome* kwam, en de boezemvriend van MURENA was, die tegen dezen vorst in eene zamenzwering trad; hij werd echter onschuldig verklaard, en stierf eenigen tijd daarna, door den val van het huis, waarin hij sliep en verpletterd werd.

ATHENEUS; geneesheer in *Cilicië*, bloeide ten tijde van PLINIUS. Hij beweerde, dat het vuur, de lucht, het water en de aarde, de wezenlijke hoofdstoffen niet waren; maar de warmte, de koude, de droogte, en de vochtigheid, en eene vijfde, welke hij niet wist te bepalen. Hij noemde dezelve *Geest*, in het Grieksch *pneuma*, hetwelk aan zijne aanhangers den naam van *pneumatikers* deed geven. Men ziet, dat ATHENEUS in de keuze der vier hoofdstoffen de uitwerkselen voor de oorzaken, en grondbeginselen nam.

ATHENEUS van *Byzantium*, een krijgsbouwkundige onder GALLIENUS, werd door dien keizer gebruikt, om de steden van *Thracië* en *Illyrië*, welke aan de invallen der Scyten waren blootgesteld te versterken. Hij is, naar men meent, de schrijver van een *boek over de oorlogs-werktuigen*, in eene verzameling van werken der oude wiskunstenaars, *Parijs*, 1693, in fol. in het Grieksch en Latijn gedrukt.

ATHENION; ten tijde van MITRIDATES, tiran van *Athene*, dat hij ook zoo lang tegen SYLLA verdedigde, tot dat hem de vreesselijkste hongersnood tot de overgave dwong, waarop hij, nog steeds op de hulp van MITRIDATES wachtende, in *Acropolis* terugtrok, dat zich eindelijk ook uit een volslagen gebrek aan levensmiddelen moest overgeven. SYLLA liet ATHENEON ter dood brengen.

ATHENOBIUS, zoon van DEMETRIUS, werd door ANTIOCHUS SIDETES, koning van *Syrië* naar SIMON *Machabeus* gezonden, om hem de teruggave der steden *Joppe*, *Gazara* en van het kasteel van *Jeruzalem* te vragen en hem de schattingen te betalen voor de steden, welke hij buiten *Judea* bezet hield. SIMON antwoordde, dat hij van het grondgebied des konings niets overweldigd had, en dat wat die plaatsen betrof, welke de koning terugeischte, dezelve door de Joden waren ingenomen, om zich voor de aanhoudende rampen te beveiligen, welke dezelve te weeg bragten. ATHENOBIUS ging dit antwoord van SIMON aan ANTIOCHUS in het beleg van *Dora* overbrengen. Deze vorst zond CENDEBEUS tegen hem op, die door de beide zonen van den Hoogenpriester SIMON, verslagen en op de vlugt gejaagd werd. I. *B.* d. *Macc.* XVI.

ATHENODORUS, een Stoicijnsch wijsgeer, onderwijzer en vriend van AUGUSTUS, was door CESAR verkozen, om over de opvoeding van dien vorst te waken. De wijsgeer

gaf dikwijls zeer goeden raad aan zijnen leerling, die er somtijds gebruik van maakte. Augustus was een vriend der vrouwen. Onder de vrouwen, welke hij in eere hield, was de echtgenoote van eenen raadsheer, die de vriend van Athenodorus was. Toen deze hem was gaan bezoeken, vond hij hem in tranen gesmolten. Na de oorzaak zijner droefheid vernomen te hebben, trok hij zelf het vrouwelijk gewaad aan, wapende zich met eenen dolk, plaatste zich in de draagbaar, welke Augustus aan zijne minnaresse had gezonden, en zich bij Augustus, die over deze vermomming zeer verbaasd stond aangeboden hebbende, zeide hij hem: » Waaraan stelt gij u bloot, doorluchtige vorst, mag een wanhopige echtgenoot, zich niet vermommen, en in uw bloed de schande afwasschen, welke gij hem bereidt?" Deze les was voor Augustus niet nutteloos: zij maakte hem omzigtiger en billijker. Nadat Athenodorus verlof bekomen had, om zich naar *Tarsus*, zijne vaderstad, te begeven, raadde hij zijnen kweekeling bij zijn vertrek aan, ter bezadiging van zijn onstuimig karakter, om, alvorens de eerste opwellingen zijner drift het oor te leenen, de 24 letters van het Griekssche Alphabet optenoemen; maar het schijnt, dat hij deze les niet lang is opgevolgd. Deze wijsgeer stierf in den ouderdom van 82 jaren, door zijne landgenooten beweend, die uit eene ongerijmde erkentenis hem, even als aan eenen God offeranden opdroegen. Athenodorus heeft verscheidene werken geschreven, die niet tot ons zijn gekomen, onder andere eene *Verhandeling over den Adel*, eene *over het werk en de uitspanning*. Sommige schrijvers zijn van gevoelen, dat hij dezelfde Athenodorus is, welken, volgens het verhaal van Suetonius, Augustus met de opvoeding van Claudius, die later aan de regering kwam belastte. De Heer Bruker (*Hist. Crit. de la Phil.*) neemt dit gevoelen aan, maar de abt Sevin (*mem. de l'accad. des belles lettres* t. 13. p. 54) bewijst zeer duidelijk, dat Athenodorus, de onderwijzer van Augustus, reeds voor de geboorte van Claudius overleden was. — Plinius *de Jonge* spreekt van eenen wijsgeer Athenodorus, aan wien een spooksel, met verschrikkelijke omstandigheden vergezeld, verscheen; maar de zamenhang dezer geschiedenis is der geloofwaardigheid derzelve niet zeer gunstig, en Plinius zelf weet niet in welken zin, en in hoeverre men dezelve kan aannemen.

Athenodorus (*Heilige*),

Bisschop van *Neocaesarea*, broeder van den H. Gregorius Thaumaturgus, was bij de Kerkvergadering van *Antiochië*, tegen Paulus Samosatenus gehouden, tegenwoordig, en werd gedurende de vervolging van Aurelianus, in het jaar 233 gemarteliseerd. — Men moet hem niet verwarren, met eenen anderen H. Athenodorus, Bisschop van *Mesopotamië*, onder den voorzitter Eleusius, ten tijde van Diocletianus gemarteliseerd.

Athenogenus, Martelaar der derde eeuw, werd in eenen afgrond geworpen. De H. Basilius maakt in het 3 hoofddeel van het boek over den H. Geest, van eenen lofzang op de H. Drieëenheid gewag, welken Athenogenus alvorens nedergeworpen te worden, zou vervaardigd hebben.

Athias (Jozef), een Jood, en Boekdrukker te *Amsterdam*, gaf in de jaren 1661 en 1667 twee uitgaven van den Hebreeuwschen bijbel, 2 Dl.n in 8.° in het licht, waardoor hij eene gouden keten en eenen gedenkpenning verdiende, welke de Staten-Generaal hem ten geschenke gaven. Voor dat de Amsterdamsche uitgave van 1705, 2 Dl.n in 8.vo in het licht verscheen, werd die van Athias door de geleerden zeer gezocht. — Men moet hem niet verwarren met Isaak Athias, eenen Spaanschen Rabbijn, van wien er eene *verklaring* bestaat, over de verschillende voorschriften der Mozaïsche wet.

Athlone (Godard Adriaan van Reede, *Heer van Amerongen Graaf van*) uit eene doorluchtige en oude familie van *Westfalen* gesproten, kwam in 1643 in dienst van de Provincie *Utrecht*, werd voorzitter van het Collegie der Edelen, en bewees door verscheidene gezantschappen, die bijna zijnen geheelen levensloop vervulden, zijn vaderland den gewigtigsten dienst. Het eerste dier gezantschappen was in 1656 dat van *Denemarken*. De omstandigheid, die tot hetzelve aanleiding gaf, was zeer netelig: de vrije doortogt van de *Sont* voor den Nederlandschen handel onvermijdelijk noodzakelijk, was door het kruissen der Zweden, die *Dantzig* met eene belegering bedreigden, geheel en al belemmerd; men moest dus den zeeschuimers het hoofd bieden, en de inneming eener gewigtige stad voorkomen. Van Amerongen deed door dit proefstuk zien, wat men van het gevolg zijner onderhandelingen verwachten kon. De Heer van Beuningen en hij sloten een naauw vriendschaps-verbond,

tusschen de *Vereenigde Provincie* en *Denemarken*, dat den Noordschen handel herstelde, doordien de vloot, waarover de admiraal OBDAM het bevel voerde, in de haven van *Koppenhagen* overwinterde, waardoor het beleg van *Dantzig* belet werd. FREDERIK III., koning van *Denemarken*, was over de doelmatige wijze, waarop de Heer VAN AMERONGEN deze zaak behandeld had, zoo zeer te vreden, dat hij hem de *orde van den Olifant* schonk. In zijn vaderland teruggekeerd, bleef hij er niet lang werkeloos, maar werd als een der afgevaardigden van het eerste gezandschap benoemd, welke de Republiek der *Vereenigde Nederlanden* na den Munsterschen vrede in 1660 naar *Spanje* zond. Moeijelijk was het om zich aan een hof te handhaven, dat het verlies der zeven Provinciën nog betreurde, en alwaar de noodzakelijkheid, om dezelve als oppermagtig te erkennen, nog niet wel kon voorgedragen worden. Van daar werd hij naar CHRISTOFFEL BAREND VAN GALEN, Bisschop van *Munster*, gezonden, bij wien hij eenen reeds begonnen oorlog spoedig deed eindigen. Het nuttigste gezandschap van den Heer VAN AMERONGEN was dat, waarmede hij zich in 1672 bij de Duitsche vorsten belastte. De Fransche wapenen waren tot in den boezem der *Vereenigde Provinciën* doorgedrongen: de inwendige onlusten stelden het overige gedeelte des lands aan hetzelfde lot bloot: men zag bijna geenen schijn van hulp, wijl de oorlog, die onverwacht begonnen was, den tijd niet had overgelaten om verbindtenissen aantegaan. Men belastte den Heer VAN AMERONGEN, om de rijks-vorsten te gaan verzoeken, den onstuimigen voortgang der overwinningen tegentegaan, waarvan de gevolgen op hen zouden kunnen nederkomen. Hij werkte op zulk eene nuttige wijze, voor de vrijheid zijns vaderlands, dat de koning van *Frankrijk* over het gevolg zijner onderhandelingen gestoord, en op de weigering om de bevelen des konings, zich naar zijne Provincie *Utrecht*, welke door de Fransche wapenen onderworpen was, terugtebegeven, te gehoorzamen, LODEWIJK XIV. zijne kasteelen en huizen deed verbranden. VAN AMERONGEN die liever zijne belangen, aan de vrijheid zijns vaderlands wilde opofferen, dan aan een bevel te gehoorzamen, hetwelk hem zoo noodlottig was, verkreeg van de vorsten de gevraagde hulp, waardoor de overwinnaars genoodzaakt werden, om de overwonnene landen weder te verlaten. Daarna werd hij bij de hoven van *Saksen* en

Brandenburg, en eindelijk bij dat van *Denemarken* bij hetwelke hij begonnen was, gebruikt. Hij overleed te *Koppenhagen*, den 9 October 1691, eenen eenigen zoon als opvolger nalatende.

ATHLONE (GODARD VAN REEDE, *Heer van Amerongen, Ginkel enz. graaf van*), een krijgsman, onderscheidde zich in den oorlog van 1672 als Kolonel der Nederlandsche Ruiterij, en volgde WILLEM III. Prins van *Oranje*, op zijnen togt naar *Engeland*. De onderwerping van *Ierland* ging niet gemakkelijk; na zijne vlugt naar *Frankrijk*, stak koning JACOBUS, met den graaf van LAUZUN, veldheer der Fransche troepen, naar dat Rijk over; maar door WILLEM III. bij den overtogt der *Boine*, geslagen zijnde, was hij verpligt, om met een gedeelte der Fransche veldheeren *Ierland* te verlaten, en andermaal naar *Frankrijk* overteteken. De Ieren konden intusschen niet onder de gehoorzaamheid gebragt worden, daar het overschot huns legers zich in *Limmerick* verschanst had; noodzaakten zij koning WILLIAM door hunne hardnekkige verdediging, het beleg optebreken. Nadat de Ieren eenige versterking hadden gekregen, met den graaf van TIRCONEL, die uit *Frankrijk* met krijgsvoorraad en 20,000 kleederstukken voor de troepen terugkwam, werd hun moed zoo zeer opgewekt, dat zij besloten, *Athlone* te versterken, en de werklieden door een Detachement van 3000 manschappen te dekken. De Generaal GINKEL, naderhand graaf van ATHLONE, die in hoedanigheid van Luitenant-Generaal het bevel voerde, ging dit Detachement op zulk eene hevige wijze aanvallen, dat hij hetzelve noodzaakte de vlugt te nemen. Het gros van het leger stond te *Motte de Grenogue* in slagorde geschaard. De graaf VAN ATHLONE trok tegen hetzelve op, en de schrik maakte zich zoodanig van hetzelve meester, dat, nadat hunne ruiterij de Infanterie had verlaten, deze genoodzaakt was, zich in bosschen en moerassen te redden. De nederlaag was volkomen, en kostte den overwinnaar slechts eenen gesneuvelde en vijf of zes gekwetsten. Deze voorspoed bewoog den koning van *Engeland*, die ter verdere beteugeling der Ieren, eenen bekwamen veldheer noodig had, den graaf VAN ATHLONE het opperbevel over zijn leger in dat land optedragen, die zich daarenboven, door zijne innemende manieren, bij de Engelschen zeer bemind had gemaakt. Nadat de mark-

graaf van Saint-Rut, Luitenant-generaal van het Fransche leger, met eene versterking was gekomen; die zijn leger talrijk maakte, trok de graaf van Athlone in het begin van Junij 1691 te veld. Zijn leger bestond uit 15 bataillons en 3000 ruiters, waarmede hij *Ballimore* aanviel, hetwelk de Ieren, als eenen post versterkt hadden, vanwaar zij den toevoer van levensmiddelen konden beletten: de bevelhebber beantwoordde de opeischingen, die hem door den Generaal gedaan werden op eenen fieren toon, maar, nadat hij het eerste kanonnenvuur had ondergaan, en bespeurd had, dat de graaf van Athlone zijne grenadieren in de moeras op leggers, sloepen en andere ligte vaartuigen had doen overgaan, capituleerde hij, hoewel zijn garnizoen uit 800 soldaten en 300 zwaarddragers bestond. Vandaar trok de generaal naar *Athlone*, zonder vele moeite maakte hij zich van het gedeelte der stad meester, dat aan gene zijde van de *Shannon* is gelegen: moeijelijker viel het hem, om tot de andere zijde te komen, wijl de Ieren den geheelen oever bezet hielden. De stad was met goede bolwerken voorzien, en aan beide zijden met moerassen gedekt, die voor de ruiterij onbruikbaar waren; het garnizoen derzelve was niet alleen aanzienlijk, maar werd zelfs nog door het leger versterkt, uit Franschen en Ieren zamengesteld, dat zich met hetzelve vereenigd had. Zulks belette echter den graaf van Athlone niet, om aan de herstelling der brug te werken, welke de Ieren, niet geheel hadden kunnen vernielen. Wijl de werken in brand waren gestoken, moest men den aanval op de stad en het kasteel tot den volgenden dag uitstellen, waarop de graaf van Athlone, zijne benden de *Shannon* door de eenige waadbare plaats, die zich in dezelve bevond, liet overtrekken, de Ieren van den oever der rivier in het kasteel dreef, waarin hij hen aanviel, en waarvan hij zich zonder veel tegenstand meester maakte. — Nadat de graaf van Athlone zijne benden weder had doen aanvullen, trok hij op *Galloway* los, alwaar de Heer Dillon het bevel voerde. Deze bevelhebber had op eene trotsche wijze de voordeelige capitulatie geweigerd, welke hem was aangeboden, in de hoop, dat hij door O Donel, aanvoerder der Ieren, zou worden ondersteund; maar daar O Donel, toen hij op zes mijlen afstands van *Galloway* genaderd was, vernam, dat hij de Engelschen op zijnen weg zoude vinden, keerde hij terug. Deze aftogt bragt den bevelhebber zoodanig in verlegenheid, dat hij dade-

lijk capituleerde. Het verlies eener zoo gewigtige plaats bragt de volkomene verslagenheid onder de Ieren, die hun eenig heil nog in de versterking van *Limmerick* zochten, naar welke vesting zij dan ook al hunne troepen lieten trekken, niet twijfelende of de graaf VAN ATHLONE zou deze stad komen belegeren, om door de verovering derzelve, de onderwerping van *Ierland* te voltooijen. — Zij hadden zich in deze verwachting niet bedrogen: de graaf VAN ATHLONE kwam weldra opdagen, belegerde *Limmerick* en maakte zich, na eenen hardnekkigen tegenstand der Ieren, meester van hetzelve. Het was alzoo, dat de graaf VAN ATHLONE in eenen enkelen veldtogt eenen veldslag won, drie sterke steden belegerde en innam, een talrijker leger dan het zijne, geheel en al versloeg en vernielde, en op deze wijze geheel *Ierland*, dat verscheidene jaren het hoofd had geboden, onderwierp. Bij dit alles was hij een beminnelijk overwinnaar, en behandelde hij de overwonnenen met de meeste menschlievendheid. — Al zijne gewigtige diensten werden door koning WILLIAM, met den titel van *Graaf van Athlone* beloond, dien hij hem voor zich zelven en voor zijne nakomelingen gaf. Wijl *Nederland* voor den roem, dien deze veldheer in eenen zoo moeijelijken togt verworven had, niet ongevoelig was, droeg het hem het opperbevel over zijne ruiterij op, welke waardigheid hij eervol handhaafde. Toen de oorlog in 1702 weder was losgebarsten, werd hij door de staten der *Vereenigde-Provinciën* tot veld-maarschalk en veldheer des legers benoemd. De hertog van *Bourgondië*, door den maarschalk DE BOURFLERS vergezeld, het ontwerp gevormd hebbende, om hem bij *Kleef* met een talrijk leger in te sluiten, zoo trok deze generaal, die hun oogmerk doorgrond had, met zijne kleine bende, onder het geschut van *Nijmegen* terug, en redde een' van de voornaamste sleutels der grenzen van den staat; terwijl het gros des legers *Keizersweerd* belegerde. Nadat deze verovering volbragt was, eindigde hij zijnen veldtogt met den hertog van MARLBOROUGH, door het veroveren van al de steden aan de *Maas* tot zelfs de stad *Luik*, met hare citadel. Onverwacht door eene beroerte getroffen, stierf hij plotseling op den 11 Februarij 1703, te *Utrecht*, in de Commanderij der Teutonische orde, waarvan hij commandeur was. —

ATHYS. — Zie ATYS.

Atkins (Sir Robert), een zeer beroemd Engelsch regtsgeleerde, werd in 1621 geboren. Bij de krooning van Karel II. in 1661, werd hij tot Ridder *of the bath* benoemd, en werd vervolgens in 1679 een der twaalf hoofdregters, bij het hof der gemeente-regtsgedingen. Ontevreden over de wending, welke de zaken namen, zag hij van de openbare bedieningen af, om een lusthuis te gaan bewonen. Maar het regtsgeding van den beroemden Lord Russel, kwam hem in zijne rust weder storen. Deze lord, die zich door vele deugden aanbeval, werd beschuldigd den moord van Karel I. met genoegen te hebben aangezien, zonder echter aan de misdaad te hebben deel genomen, welke hem op het schavot had gebragt. Deze beschuldiging, die niet ongegrond was, steunde echter op geene regterlijke bewijzen, en de bestaande wetten bepaalden niets stelligs tegen hem: Atkins verdedigde zijnen cliënt met eene welsprekendheid, waarvan men weinige voorbeelden ziet, maar kon hem, ondanks zijn uitmuntend talent, in 1688 niet aan het schavot ontweldigen. Hij werkte uit al zijn vermogen aan de omwenteling mede, welke Jacobus II. van den troon verjoeg. Koning William beloonde hem, door hem tot lord-chef-baron of eerste president der rekenkamer, en in plaats van den markgraaf Halifax tot redenaar van de kamer der pairs te benoemen. Atkins overleed in 1709 op zijn landgoed. Men heeft van hem: 1.° *Parlementaire en staatkundige Verhandelingen*, in 8.° — 2.° *Verhandeling over de verkiezing der leden van het parlement*, en 3.° een *Vertoog*; dat in den tijd zeer werd toegejuicht, eene bittere hekeling tegen Lodewijk XIV. bevat, en al het gebrekkige van het Engelsche bestuur blootlegt. — Zijn zoon Atkins (Sir Robert) werd door het graafschap *Glocester* tot lid van het parlement verkozen, schreef de geschiedenis van dat graafschap, en overleed in 1711 in den ouderdom van 67 jaren. — Een andere Atkins (Richard), heeft een werk geschreven, getiteld: *Verhandeling over den oorsprong en de vorderingen der drukkunst in Engeland*, *Londen* 1664, in 4.° Hij werd in het graafschap *Glocester* in 1615 geboren en overleed in 1677 om schulden in de gevangenis.

Atlas; koning van *Mauritanië*, zoon van Uranus en broeder van Prometheus, werd voor een bekwaam sterrekundige gehouden. Men zegt, dat men hem de uitvinding der *sphoer* te danken heeft. De dichters hebben

voorgegeven alsof hij den Hemel op zijne schouders droeg. Wijl hij de herbergzaamheid aan Perseus weigerde, werd hij in eenen berg veranderd. In eene Verhandeling over de Atlantikers, beweert de Heer Baer, dat Atlas niet anders dan Jakob is, dat de Atlantikers de Hebreërs zijn, en dat *Atlantide*, *Judea* is. Hoewel deze vooronderstelling zeer *paradox* is, kan men echter datgene, wat de schrijver dienaangaande zegt, niet lezen zonder bekoord te worden, om er geloof aan te hechten. Zie: *Historisch — Critischer Versuch uber die Atlantiquer*, *Frankfort* en *Leipzig*, 1777. Sommigen zijn van gevoelen, dat er nooit geen andere Atlas is geweest, dan de berg, welke dien naam draagt, en dat deszelfs buitengewone hoogte het deed voorkomen, alsof hij aan de sterren raakte, en denzelven dus als eenen uitmuntenden sterrekundigen toren deed beschouwen: dit denkbeeld wordt door het volgende vers van Virgilius volkomen uitgedrukt:

..... Ubi cœlifer *Atlas*
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

Dezelfde dichter maakt het gebergte *Atlas* op de volgende wijze tot eenen persoon:

....Cinctum assidue cui nubibus atris
Piniferum caput, et vento pulsatur et imbri:
Nix humeros infusa tegit, tum flumina mento
Praecipitant senis, et glacie riget horrida barba.

Atossa, oudste dochter van Cyrus, koning van *Perzië*, huwde eerst met Cambyses, haren eigen broeder, en daarna met den wijze (*magus*) Smerdis. In het jaar 521 voor J. C. ging zij een derde huwelijk aan met Darius, bij wien zij Xerxes ter wereld bragt, die zijnen vader in het koningrijk *Perzië* opvolgde. Volgens Usserius, is Atossa dezelfde, welke in de heilige Schrift Vasthi wordt genoemd. Men moet niet verwachten, bij de schrijvers over dit tijdvak der ongewijde geschiedenis iets naauwkeurigs noch eenparigs te vinden: enkel door dezelve met de gewijde geschiedenis te vergeken, vindt men eenig steunpunt, om te kunnen kiezen; maar zelfs deze vergelijking is een moeijelijk en onzeker werk. — Zie Assuerus.

Atreus, koning van *Argos* en *Mycena*, zoon van Pelops en Hipodamia, en vader van Agamemnon en Menelaus, leefde omtrent het jaar 1291 vóór J. C. Daar Thyestes, zijn broeder zich bij Ærope, zijne echtgenoote, had weten bemind te maken, en voor de wraak van Atreus beducht was, zoo begaf hij zich naar eene vei-

ligo plaats: ATREUS hield zich alsof hij met hem verzoend was, en liet hem op een feestmaal, van twee kinderen eten, die de vrucht zijner misdaad waren. SENEKA, CREBILLON en VOLTAIRE, hebben deze gruwelen ten tooneele gevoerd: maar wat kan het doel van dergelijke voorstellingen zijn, dan om het nationale karakter te bezwalken, hetzelve met wandaden gemeenzaam te maken, de verbeeldingskracht door onmenschelijke voorstellingen optewinden, en de harten door even zoo nutteloze als gevaarlijke schokken te verbitteren? In zijne *Ars poëtica* schijnt HORATIUS, dergelijke onderwerpen van het tooneel te willen verbannen:

Nec humana palam coquat exta nefarius ATREUS

Men zal zeggen, dat hij enkel de voorstelling der noodlottige gebeurtenis heeft willen veroordeelen: maar hoe is dan de keuze der tooneelschrijvers, die zich tot onderwerpen bepalen, waarvan de hoofdzaak niet behoort voorgesteld te worden?

ATHONGIUS, een eenvoudige herder, werd koning van *Judea*, terwijl ARCHELAUS te *Rome* deze kroon voor zich verzocht. De herder-koning werd, na zich eenigen tijd met de hulp van vier zijner broeders, even zoo dapper als hij, gehandhaafd te hebben, eindelijk door ARCHELAUS gevangen genomen. Deze vorst liet eene ijzeren kroon op zijn hoofd plaatsen, en hem, op eenen ezel gezeten, door al de steden van zijn rijk rondleiden, waarna hij hem van het leven beroofde.

ATROPOS (een Grieksch woord, dat de *onbuigzame* of *onverzettelijke* beteekent) eene der drie *Parken* of schikgodinnen, — *Zie* PARKEN.

ATTALUS I., koning van *Pergamus*, volle neef en opvolger van EUMENES, bestreed de Galatiërs en overwon dezelve. Hij zette zijne veroveringen voort tot aan het gebergte *Taurus*, en nam den titel van koning aan, welken zijne voorgangers niet hadden. Hij ondersteunde de Romeinen tegen PHILIPPUS, 42.e koning van *Macedonië*, en overleed na eene 44-jarige regering in het jaar 197 vóór J. C. vier zonen nalatende. Hij maakte zich beroemd door zijne edelmoedigheid, door zijne dapperheid en getrouwheid omtrent zijne bondgenooten.

ATTALUS II., *Philadelphus*, koning van *Pergamus* en broeder van EUMENES II. nam de kroon aan, om dezelve op het hoofd van zijnen neef, wiens voogd hij was, te doen overgaan. Hij versloeg AN-

TIOCHUS, verleende hulp aan de Romeinen, deed de invallen van DEMETRIUS ophouden, en stichtte *Attalia*, *Philadelphia* of *Allahidjah* en andere steden. Hij stierf aan vergif, in het jaar 138 vóór J. C. in den ouderdom van 82 jaren. Deze vorst was zeer verbonden met de wijsgeeren van zijnen tijd, voornamelijk met POLEMON, bij wien er echter geene groote wijsheid te putten was. — Zie POLEMON. — Het is aan dezen ATTALUS, dat de Romeinen, ten voordeele der Joden schreven.

ATTALUS III., koning van *Pergamus*, bijgenaamd *Philometor*, zoon van EUMENES en STRATONICE, begon zijne regering, door vele zijner vrienden en bloedverwanten van het leven te berooven. Hij liet daarna de zorg over zijne zaken varen, om zich enkel en alleen met zijnen tuin bezig te houden. Hij kweekte in denzelven vergifplanten aan, zoo als de aconyt of wolfswortel en de scheerling of dolle-kervel, welke hij somtijds aan zijne vrienden ten geschenke zond. Deze eigenzinnige vorst verliet den tuin-arbeid, om zich met het smelten der metalen bezig te houden. Hij was begonnen, om voor zijne moeder een praalgraf optezigten; maar te lang in den zonneschijn gewerkt hebbende, overviel hem eene koorts, aan welker gevolgen hij in het jaar 134 vóór J. C. overleed, zonder kinderen, bij BERENICE verwekt, na te laten. Men schrijft hem de uitvinding der kamerbehangsels toe. Hij benoemde de Romeinen tot zijne erfgenamen: *Populus romanus meorum hæres esto* was zijn testament, waarop de republiek bezit nam van zijn rijk.

ATTALUS (PRISCUS), in *Jonië* geboren, kwam aan het hof der Westersche keizers, en verkreeg den rang van raadsheer. Toen ALARICH zich in 409 meester van *Rome* maakte, was hij prefekt dier stad. Deze vorst liet hem door den senaat en het Romeinsche volk als keizer erkennen; maar later misnoegd op hem geworden, beroofde hij hem in 410 van het keizerlijke purper, hetwelk hij aan keizer HONORIUS zond. ATTALUS verpligt, om ALARICH als een eenvoudig burger te volgen, werd het voorwerp der bespotting van het hof van dien koning, die hem daarenboven kort daarna, om de Romeinsche majesteit al meer en meer te vernederen, in het keizerlijk gewaad liet hullen. Men wil, dat ALARICH hem eens, als keizer gekleed, voor het publiek deed verschijnen;

en hem den volgenden dag als slaaf in zijn gevolg deed optreden. Dit keizerlijke schaduwbeeld, nam, na den dood van ALARICH, het purper weder aan, maar wijl hij noch geld, noch soldaten, noch gewesten had, was hij tot in 416, wanneer hij door den veldheer CONSTANTIUS gevangen genomen en naar *Ravenna* aan keizer HONORIUS gezonden werd, als nonddwalende. Deze vorst liet hem leven en stelde zich te vreden met hem de hand te doen afhouwen; die den schepter had gedragen, hij waardigde zelfs een edikt uit, waardoor hij aan de krijgslieden, die hem gevolgd waren, *vergiffenis schonk*. ATTALUS stierf op het eiland *Lipari*, waarop hij door HONORIUS verbannen was.

ATTAVANTI (PAULUS), provinciaal van de orde der Serviter-broeders, en gewoonlijk *broeder PAULUS van Florence* genoemd, werd in 1419 in die stad geboren. Hij onderscheidde zich door zijne kunde en welsprekendheid, en verdiende om de bevalligheid zijner uitspraak, door eenen geleerden wijsgeer van zijnen tijd, met ORPHEUS vergeleken te worden. Hij breidde zijne orde in verschillende gewesten en rijken van *Italië* uit, en overleed in 1499, in den ouderdom van 80 jaren. Er bestaat van hem: 1.° *Vita beati JOACHIMI ordinis servorum*, voorkomende in het tweede deel der Acten van BOLLANDUS, — 2.° *Quadragesimale de reditu peccatoris ad Deum, Milane*, 1479, in 4.to — 3.° *Breviarium totius juris canonici, Milane*, 1478 — 1479, in fol. — 4.° *Expositio in Psalmos pœnitentiales; Milane*, 1479 in 4.to — 5.° *De origine ordinis servorum, B. MARIÆ dialogus, Parma* 1727, in 4.to *Florence* 1741 in 8.vo ATTAVANTI heeft nog andere werken geschreven, onder andere eene *Geschiedenis der heilige CATHARINA van Sienna*, — *Geschiedenis van het huis-van GONZAGA*; maar dezelve zijn niet gedrukt geworden.

ATTAYDE, — Zie ATAYDE.

ATTEIUS-CAPITO, volgens TACITUS, een der beroemdste regtsgeleerden van *Rome*, leefde onder de regering van AUGUSTUS. Hij was tribuun met AQUILIUS GALLUS, en consul met GERMANICUS. TIBERIUS schonk hem *dezelfde* gunst, welke hij onder AUGUSTUS genoten had, en verhief hem tot eervolle bedieningen. Hij verkeerde op eene *bijgeloovige* wijze in den waan, dat het niet geoorloofd was, om op ringen, de beelden der goden te etsen. Zijn eerbied voor zijne godheden hield hem niet terug, om op eene

lage wijze voor den keizer te kruipen, en zijne hartstogten te vleijen. Tiberius, die de verwaandheid had, van zich te verbeelden, dat hij zich juist en sierlijk uitdrukte, onderhield Atterius eens over het gebruik van een nieuw woord: „tot dus verre, antwoordde Atterius, heeft men zich nooit van dit woord bedient, maar in het vervolg zullen wij ons, uit eerbied voor al hetgene, wat van u komt, van hetzelve bedienen." Pomponius, die zulk een laaghartige vleijer niet was, voegde er bij: „gij kunt, wel is waar, o Cæsar! het burgerregt aan menschen geven, maar niet aan woorden." Atterius heeft werken nagelaten, die door oude schrijvers, welke er fragmenten uit hebben aangehaald, zeer geprezen worden. De voornaamste waren: 1.° *Commentaria ad duodecim tabulas.* — 2.° *Conjectaneorum libri* CCLX *de pontificio jure.* — 3.° *De jure sacrificiorum libri decem.* — 4.° *De senatoris officio.* Atterius overleed in het jaar 23 der Christelijke tijdrekening.

Attendolo (Joannes Baptista) werd in het jaar 1520 te *Capua* geboren. Hij omhelsde den geestelijken staat, werd wereldlijk priester, en gaf zich aan de beoefening der schoone letteren over; hij was zeer bedreven in de oude en nieuwere talen, en vervaardigde zeer goede dichtstukken. Het aandeel, hetwelk hij nam, in den twist tusschen de akademie van *la Crusca*, waarvan hij lid was, en Camillus Peregrino, ten opzigte van het *verlost Jeruzalem* door Tasso; verwierf hem veel eer. Hij verdedigde den Italiaanschen heldendichter tegen al de leden zijner akademie, bij welke hij in de hoogste achting stond. Hij overleed op het einde van het jaar 1592, door het rad van een rijtuig verpletterd, waarmede hij was omgevallen. Men heeft van hem: 1.° *Orazione nell' essequie di Carlo d' Austria, principe di Spagna; Napels* 1571, in 4.to — 2.° *Orazione militare all' altezza del serenissimo D. Giovanni d' Austria, per la vittoria navale ottenuta dalla santa lega nell' Echinadi, Napels*, 1573, in 4.to — 3.° *Gedichten*, uitgegeven met eene verhandeling over het heldendicht *de Benedetti dell' Ura et Camilla Pellegrino*; *Florence* 1584 in 8.vo — 4.° *Borso di XII Lezioni sopra la Canzone di M. Francesco Petrarca: Vergine bella etc. Napels* 1604 in 4.to — 5.° *L'unita della materia poetica sotto dieci predicamenti e sentimenti ne' due principi della tos-*

cana e latina poesid Petrarca e Virgilio, Napels 1724 in 8.vo Het was ATTENDOLO, die, na den dood van TRANSILLO, het werk van dien dichter verbeterde, hetwelk den titel voert: *Le lacrime di san PIETRO*, door den schrijver onvoltooid gelaten.

ATTERBURY (FRANCISCUS), den 6 Maart 1662 te *Middleton* in het landschap *Buckingham* geboren. Zijne eerste studiën aan de collegiën van *Westmunster* en *Oxford* volbragt, gaven reeds te kennen, wat men van hem kon verwachten. Reeds in den ouderdom van 22 jaren bragt hij den ABSALON en den ACHITOPHEL van den Engelschen dichter DRYDEN, in Latijnsche verzen over. In 1687, in welk jaar hij den doctoralen hoed ontving, schreef hij eene *verdediging voor MARTINUS LUTHER*, tegen de Catholijken; een werk, dat zijner kunde weinig tot eer verstrekt, en waarvan de geestdrift voor de sekte de eenige verdienste uitmaakt. Koning WILLIAM benoemde hem tot zijnen kapellaan; onder de koningin ANNA nam hij dezelfde bediening waar, werd dekeken van *Westmunster*, en in 1713, Bisschop van *Rochester*. Na den dood dier vorstin, werd ATTERBURY, die zich voor den pretendent had verklaard, in 1722 in den toren van *Londen* opgesloten, en in het volgende jaar uit het rijk verbannen. Deze Anglikaansche Bisschop, die naar *Frankrijk* was overgestoken, werd er de vriend der geletterden, om zijne kunde en zijnen smaak werd hij er algemeen gezocht, en om zijne vriendelijkheid en zijnen bevalligen omgang, algemeen bemind. Hij overleed te *Parijs* in 1732, in den ouderdom van 71 jaren. Men heeft van hem: 1° *Leerreden*, in het Engelsch. — 2.° *Latijnsche Brieven, de beste letterkundigen waardig*: men vindt dezelve in de verzameling van Letterkundige stukken; door den abt GRANET. — 3.° *Overwegingen over het karakter van JAPIS in VIRGILIUS*, aan het einde van den VIRGILIUS van den abt DES FONTAINES te vinden. De schrijver vervaardigde zulks gedurende zijn verblijf te *Parijs*, zoo als hij zulks door deze sierlijke dichtregels, waarmede hij zijn verhaal eindigt, zelf zegt:

Hæc ego lusi
Ad Sequanæ ripas, Tamesino a flumine longe
Jam senior, languensque, sed ipsa in morte meorum
Quos colui patriaeque memor; nec degener usquam.

ATTERSOL (WILLIAM) een geleerde Engelschman, leefde in het begin der zeventiende eeuw. Hij heeft verscheidene werken geschreven: het meest bekende is zijn *Com-*

mentarium in het Engelsch over het *Boek der getallen*, 1618 in fol.

ATTICHI. — Zie DONI D'ATTICHI.

ATTICUS (TITUS POMPONIUS), Romeinsch ridder, de zoon van eenen vader, welke de letteren beoefende, en hem den smaak voor dezelve inboezemde, was met CICERO, zijnen tijdgenoot naauw verbonden. De verbanning van CINNA en SYLLA verpligtte hem de wijk naar *Athene* te nemen. Hij leerde aldaar de Grieksche taal, met zoo vele oplettendheid, dat hij dezelve met even zoo vele gemakkelijkheid sprak als het Latijn. Nadat de onlusten onder de Romeinen bedaard waren, kwam ATTICUS in zijn vaderland terug, het leedwezen over zijn vertrek van al de Atheners medenemende. Een zijner oomen liet hem bijna een millioen na, waarvan hij zich enkel bediende, om zich vrienden te maken. De beroemde redenaar HORTENSIUS, en al wat er in *Rome* aanzienlijk was, werden op de naauwste wijze met hem verbonden. Gedurende de burgeroorlogen van POMPEJUS en CÆSAR, van MARCUS ANTONIUS en BRUTUS, gedroeg hij zich zoo wel, dat hij door alle, zonder eenige verdenking inteboezemen, bemind werd. Tevreden van zijn leven, tusschen de vermaken des geestes en die des harten te verdeelen, sloeg hij bestendiglijk alle bedieningen van de hand. Hij schreef *Jaarboeken*, *Lofreden op beroemde mannen* in dichtmaat en verscheidene andere Grieksche en Latijnsche geschriften. Tot den ouderdom van 77 jaren genaderd, zonder met eenige ziekte te hebben geworsteld, gevoelde hij het gebrekkige der wijsbegeerte, daar hij den moed niet had, om de zwakheden des onderdoms te verduren; hij liet zich uithongeren, hoewel zijn vriend CICERO, al zijne pogingen had aangewend om hem te doen begrijpen, dat de ware wijsbegeerte elke soort van zelfmoord verbood, en dat het den mensch niet geoorloofd was, willekeurig den post te verlaten, waarin God hem geplaats had. *Piis omnibus retinendus est animus in custodia corporis, nec injussu ejus a quo ille datus est, ex vita migrandum est.* Hij overleed in het jaar 33 vóór J. C. CICERO heeft de beide schoone verhandelingen *de Amicitia* en *de Senectute* aan hem opgedragen, en hem een groot aantal brieven geschreven, waarin hij over de aangelegenheden der republiek en zijne huiselijke zaken verslag geeft. De abt MONTGAULT heeft dezelve met aanteekeningen in het Fransch

vertaald, 6 Dl.n in 12.°

ATTICUS (HERODES), zoon van ATTICUS, onder NERVA in het jaar 97 na J. C. landvoogd van geheel *Azië*, stamde van MILTIADES af; een zijner voorvaderen was Consul van *Rome* geweest, en in het jaar 143 werd hij zelf ook tot die waardigheid verheven. Een leerling van FAVORINUS en POLEMON zijnde, werd hij de leermeester van keizer VERUS, maar indien men deze opvoeding volgens derzelver vruchten zal beoordeelen, strekte zij hem weinig tot eer. Zijn vader had hem onnoemelijke rijkdommen nagelaten; maar boven al zijne schatten verkoos hij den roem, om voor de vuist, op eene welsprekende wijze, het woord te kunnen voeren. Men zeide van hem, dat hij *de Grieksche taal zelve en de koning der redeneerkunde was.* Hij had verschillende werken zamengesteld; maar er is niets van hem overgebleven, dan zijn roem. Hij stierf hoog bejaard. Men wil dat hij in zijnen ouderdom aan een' vermogend man, die hem bedreigde, zou gezegd hebben: *Weet gij niet, dat men op mijnen ouderdom niet meer vreest?* Dit antwoord, dat eene diepzinnigheid bevat, en dat waar behoorde te zijn, wordt echter door de gewone bloohartigheid der grijsaards tegengesproken:

Res omnes timide gelideque ministrat.

HORAT.

In de zestiende eeuw heeft men een Grieksch gedenkteeken gevonden, hetwelk van dezen ATTICUS melding maakt. Hetzelve bestaat in eene marmeren zuil met opschriften, welke SAUMAISE met aanteekeningen heeft in het licht gegeven.

ATTICUS, een monnik van *Sebaste* in *Armenië*, diende, nog maar *priester zijnde*, als getuige tegen den heiligen JOANNES CHRYSOSTOMUS, toen deze uit *Konstantinopel* werd verjaagd. Hij volgde in 406 ARSENUS op den Patriarchalen stoel van *Konstantinopel* op, niettegenstaande de wettige herder, de heilige JOANNES CHRYSOSTOMUS nog leefde. Paus INNOCENTIUS I., en verschillende Oostersche bisschoppen keurden deze verheffing af. INNOCENTIUS zond zijne legaten om den heiligen JOANNES CHRYSOSTOMUS te herstellen, maar zij werden door de partij van ATTICUS mishandeld, zonder dat het zeker is, dat ATTICUS er deel aan nam, daar alles op bevel der keizerin EUDOXIA, welke willekeurigljk regeerde, geschiedde; en de reden, waarom men er aan moet twijfelen, is, dat, na den dood van den heiligen JOANNES, de Paus hem zijne gemeenschap verleende, op

voorwaarde echter, dat hij den naam van den heiligen Patriarch in de *Dyptichen* (*) zoude herstellen, hetwelk Atticus, zonder eenige tegenkanting, dadelijk ten uitvoer bragt. Wettig bezitter van zijnen stoel geworden zijnde, stichtte en onderwees hij zijne kudde. Hij schreef eene verhandeling *de fide et virginitate* voor de prinsessen, dochters des keizers Arcadius. De heilige Cyrillus en de heilige Paus Celestinus prijzen hem zeer, en bedienen zich van zijne getuigenis tegen de dwalingen van Nestorius. De kerkvergaderingen van *Efeze* en *Chalcedonië* halen zijne schriften aan, om van dezelve met de getuigenis van andere vaderen, eene aaneenschakeling van overleveringen te vormen, tegen de dwalingen der Nestorianen en Eutychianen. De heilige Prosper prijst den ijver, met welken hij de Pelagianen door de oudheid des geloofs beschaamd maakte. Hij overleed in 427.

Attila; een Scytisch en afgodisch vorst, bijgenaamd *de geesel Gods*, koning der Hunnen in 434. Hij regeerde in den beginne met zijnen broeder Bleda, welken hij later liet ombrengen, en schreef dezen moord aan eene ingeving des Hemels toe. Om zich des te beter in den eerbied der Hunnen te handhaven, maakte hij hun diets, dat hij den degen van hunnen beschermgod had gevonden, met welken hij naar het bestuur der geheele wereld kon dingen. Hij begon met *Thracië* en het *Oosten* te verwoesten, en legde aan keizer Theodosius *den Jonge* eene schatting op. Daarop drong hij naar den kant van den *Donau* en den *Rijn*; verwoestte alles te vuur en te zwaard, kwam in *Gallië*, plunderde *Trier*, *Worms*, *Mentz*, *Tongeren*, *Arras*, enz. De stad *Troyes* werd door haren Bisschop gered (Zie Loup of Lupus — *Heilige* —). In 451 viel hij op *Orleans* aan. Aetius, Theodoricus en Mérouëus, die hunne benden tegen dit bloeddorstige monster vereenigd hadden verdreven hem van deze stad. Kort daarna leverden zij hem slag in de vlakten van *Châlons* (**), en doodden hem, zegt men,

(*) *Zie:* F. Grundmayr; Liturgisch Woordenboek *der Roomsch-Catholijke kerkgebruiken, artikel Dyptichen.* — *'s Bosch* 1824. Vertaler.

(**) Vele schrijvers zijn van gevoelen, dat Attila in het beleg van *Orleans* verslagen werd, en dat men in plaats van *Campis Catalaunicis*, *Secalaunicis* moet lezen; daar de slag, volgens hen, bij *Sologne* (*Secalaunum* of *Secalania*) geleverd was. Het is werkelijk moeijelijk

meer dan 200,000 manschappen; maar het is goed, zich altijd te binnen te brengen, dat in het verhaal der oude veldslagen, het getal der gesneuvelden, zoowel als dat der strijdenden bijna altijd overdreven wordt. ATTILA had in het midden zijner legerplaats, eenen grooten brandstapel doen oprigten, waarop hij zich, in geval hij de nederlaag bewam, met al zijne schatten, werpen moest. — Het zou met hem gedaan zijn geweest, indien AETIUS, welke vreesde, dat de nederlaag der Hunnen de magt van THORISMOND, koning der Gothen, zoon van THEODORICH, in den veldslag gedood, al te zeer zoude versterken, dien vorst niet belet hadde, het leger der Barbaren te overrompelen, en hen allen te vermoorden. ATTILA had den tijd, om naar den *Rijn* terug te wijken. Van daar trok hij naar *Pannonië*, om troepen te werven, en zijne magt tegen *Italië* te vereenigen, hetwelk hij in 452 binnen trok. De stad *Aquilea* was de eerste, waarvan hij zich meester maakte. Na er al de schatten uit geroofd en de inwoners ontzield te hebben, stak hij dezelve in brand. Wijl dezelve na dien tijd noch weder opgebouwd; noch verder geslecht is, zoo bleden derzelver bouwvallen, den wijsgeerigen reiziger thans nog een indrukverwekkend tooneel aan. *Milane*, *Padua*, *Venetië*, *Mantua*, *Piacenza*, *Modena*, *Parma*, en bijna geheel *Lombardijë* en *Venetië*, ondergingen hetzelfde lot. Hij had tot voorwendsel van dezen oorlog de weigering genomen, welke men hem had gedaan, om hem HONORIA, zuster van VALENTINIANUS III. overteleveren. *Deze prinses had* de laf hartigheid gehad, om de hulp van ATTILA tegen hare familie interoepen. Zij had hem ook gevraagd, om onder het getal zijner echtgenooten opgenomen te worden. Onder den schijn van de vervolgde schoonheid te willen verdedigen, eischte ATTILA, met de hand van HONORIA, de helft des rijks. De heilige Paus LEO, bevreesd, dat *Rome* en zijne kudde, de prooi van dien veroverenden Barbaar zouden worden, had moeds genoeg, om hem te gemoet te gaan, *en hem* tot groote verbazing van zijn geheele leger, te overreden, van terugtetrekken. BARONIUS verhaalt, volgens eenen schrijver der achtste eeuw, dat ATTILA twee eerwaardige personen, welke men voor

te begrijpen, dat ATTILA het beleg van *Orleans* zou hebben opgebroken zonder handgemeen te worden. De vlakten van *Orleans* schijnen ook zeer geschikt, om dit vermoeden te bevestigen.

den heiligen Petrus en Paulus heeft gehouden, naast den heiligen Leo zag staan, terwijl hij sprak. Zeker is het, dat de plotselinge terugtogt van dien Barbaar, op de stem eens priesters, een grooter wonder is, dan alle verschijningen. Met eenen onnoemelijken buit trok hij den *Donau* weder over. In het volgende jaar kwam hij in *Gallië* terug; maar door Thorismond verjaagd, durfde hij er zich niet meer te laten zien. Hij huwde kort daarna met eene dochter van den koning der Bactrianen, en gaf zich op den avond en in den nacht zijner bruiloft, met zoo veel drift aan de vermaken van tafel en bed over, dat hem, ingeslapen zijnde, eene neusbloeding overviel, waaraan hij in 453 stikte. Zie daar het uiteinde van eenen veroveraar of liever van eenen verwoester, die met een' onstuimigen moed, de wreedheid, de list en het bedrog vereenigde. Hij nam in zijne Brieven en edikten de volgende titels: *Attila, filius Bendemi, nepos magni Nemrod, nutritus in* Engaddi, *Dei gratia, rex Hunnorum, Medorum, Gothorum, Dacorum, metus orbis et flagellum Dei.* (Attila, zoon van Bendemus, klein-zoon van den grooten Nemrod, te *Engaddi* opgevoed, door Gods genade, koning der Hunnen, Meders, Gothen, Daciërs; de schrik der wereld en de geesel Gods.) Hij was gewoon te zeggen: „dat de sterren voor hem nedervielen, dat de aarde beefde, en dat hij voor de geheele wereld een hamer was." *Stella præ se cadere, terram tremere, se malleum esse universi orbis.* Hij werd gedurende twintig jaren met de eerzucht gekweld, om de aarde te onderwerpen, en hij roofde het grootste gedeelte der schatten uit de paleizen der koningen, enkel om dezelve onder zijne soldaten te verdeelen. Na zijne veldtogten rustte hij in eene hut, waarin men hem in houten schotels spijs voordiende. Dus moest het karakter van eenen man zijn, die bestemd was, om de verwijfdheid en bedorvenheid der Romeinen te tuchtigen. Attila was klein; maar zeer sterk; hij bezat eene sterke en welluidende stem; de koningen, die zijn hof volgden, zeiden dat zij de gestrengheid zijner blikken niet konden verdragen.

Attilius. — Zie Regulus (Marcus Attilius).

Attilius; een Latijnsch dichter, heeft eenige treurspelen, en onder anderen *Electra* geschreven; hetwelk hij, zoo als Cicero zulks opmerkt, die zijne verzen

hard vond; uit Sophocles vertaald had. Suetonius maakt ook gewag van dit stuk. Hij leefde omtrent het jaar 615 na *Rome*.

Attiret (Broeder Joannes Dionysius), den 31 Julij 1702 te *Dôle* in *Franche-Comté* geboren. Zijn smaak dreef hem al spoedig tot de schilderkunst. Hij beoefende in den beginne zijne kunst in *Frankrijk*, en begaf zich, op verzoek van den markgraaf de Brossia, zijn beschermer, naar *Rome*, om zich aldaar te volmaken. In den ouderdom van 30 jaren ging hij, in hoedanigheid van leekebroer, onder de Jesuiten. Nadat de Jesuiten van *Sina*, voor hunne Missie eenen schilder hadden gevraagd, verzocht Attiret, om de vrijheid van te mogen vertrekken, en verkreeg dezelve. Hij bood den keizer zijn schilderstuk *de aanbidding der Wijzen* aan, dat billijker wijze de goedkeuring van alle kenners heeft verworven. Bewoner van een nieuw land, moest hij zijn penseel op nieuwe onderwerpen beproeven, en zijnen smaak naar de eigenzinnige gebruiken dier natie buigen; hij nam les van de Sinesche schilders, die zijn talent bewonderden en zich overwonnen verklaarden. Keizer Kien-Long bekleedde toenmaals den troon, en vergrootte dagelijks zijne staten door nieuwe veroveringen. Even zoo ijverig als de keizer was in het overwinnen, was Attiret zulks in het schilderen; en elke maand bijna zag men eenige nieuwe schilderij ontluiken ter eere van eenen nieuw gewonnen veldslag. De snelheid, met welke hij verpligt was dezelve te vervaardigen, belette hem, er alle volmaaktheid aan te geven, waarvoor dezelve vatbaar waren; de keizer was echter gretig, om er zijne appartementen mede te versieren; zonder twijfel, wijl hij, ondanks zijne gebreken, geen mededinger had. Hij had eene woning in het paleis; Kien-Long vond vermaak hem dagelijks te zien werken, en bemoedigde hem door vleijende uitdrukkingen. Den dienst van zijnen Apelles willende beloonen, zond hij hem het Brevet van *Mandarin*: de nederige broeder weigerde zulks standvastiglijk, en wilde zelfs de hem aangebodene jaarwedde niet aannemen. Door werkzaamheden overladen, die hem geenen oogenblik rust *lieten*, overleed hij in 1768 in den ouderdom van 66 jaren, nog achtbaarder door zijne deugden dan bewonderenswaardig door zijn kunsttalent. Volgens het verhaal der Missionarissen, bezat Attiret veel vuur, levendigheid, eenen doordringenden geest en teedere gods-

vrucht met het beminnelijkste karakter vereenigd. Al zijne schilderijen worden in een appartement des keizers bewaard, in hetwelke niemand wordt toegelaten. Zijne schilderij *de Engelbewaarder* versiert de kapel der *Neophyten* in de Kerk der Fransche missie van *Pekin*. In het 37ste deel der *Lettres édifiantes* (*Stichtelijke Brieven*), vindt men eenen brief van Attiret.

Attiret (Franciscus) een beroemd beeldhouwer, werd den 13 December 1728 te *Dôle* geboren. De beelden, de vier jaargetijden voorstellende, die van den heiligen Andreas en van den heiligen Joannes zijn van hem, zoo wel als vele andere hoofden der voornaamste groote mannen zijner provincie. Hij werkte met Pigal, aan het standbeeld van Voltaire; dat op de stookkamer van het *Théatre-Français* (*Fransch-tooneel*) werd geplaatst. Hij is ook de vervaardiger der schoone fontein van *Dôle* het eenige gedenkteeken ter eere van Lodewijk XVI., gedurende de regering van dien ongelukkigen vorst opgerigt. Deze beroemde beeldhouwer had hetzelfde lot als Camoëns en Dante, en stierf den 14 Julij 1804 in een gasthuis; hetwelk ten bewijze verstrekt, dat beroemdheid bij de kunstenaars niet altijd tot groote fortuin geleidt.

Atto of Atton. — Zie Acton.

Atwood (George) een beroemde Engelsche natuurkundige werd in 1742 geboren. Reeds in zijne eerste studiën, werd hij door zijnen smaak en zijn talent tot de natuurkundige wetenschappen medegesleept, in welke hij groote vorderingen maakte. Te *Cambridge* tot Hoogleeraar benoemd, kweet hij zich met roem van zijnen pligt; en lokte al wat groot was in de stad tot zijne *Cursus* uit. Nadat de beroemde Pitt hem slechts eenmaal gehoord had, verwierf hij voor hem eene bediening bij de financiën, en eene jaarwedde, welke hij tot aan den dood des ministers (1806) genoten heeft. Hij overleefde zijnen beschermer slechts één jaar, en heeft nagelaten: 1.° *Verhandeling over de regtlijnige en kringvormige beweging der ligchamen, met eene beschrijving van te dien einde gedane proefnemingen.* Hij is het, die het werktuig heeft uitgevonden, hetwelk in de natuurkundige kabinetten, dient, om de wetten van de valling der ligchamen te ontleden. — 2.° *Ontleding eener Cursus over de grondbeginselen der Natuurkunde, aan de Universiteit van* Cambridge *gehouden*, — 3.° *Grondige*

nasporingen, over de theorie der beweging, om den tijd der slingering, van de slingers der uurwerken te bepalen.

Atys, een jonge Phrygiër, welke door Cybele smoorlijk bemind werd. Deze godin droeg hem de zorg over de offers op, welke haar werden opgedragen, op voorwaarde echter, dat hij zijne gelofte van kuischheid niet zoude schenden. Wijl Atys dezelve niet gehouden had, zoo strafte hij zich zelven, door een gesnedene te worden. Cybele veranderde hem in eenen pijnboom. Catullus heeft een dichtstuk en Quinault een zangspel op dezen jongeling vervaardigd: men kan ligtelijk nagaan hoe veel de zeden van een volk en vooral van de jeugd er bij winnen, met dergelijke voorvallen te hooren bezingen.

Atys, zoon van Cresus, werd door Adrastus, die hem voor een wild dier aanzag, op eene jagtpartij gedood; om voor dezen moord te boeten, doorstak zich Adrastus met zijnen degen op den brandstapel van Atys. Maar dit verhaal is zeer onzeker. Men twijfelt zelfs of de geheele geschiedenis van Cresus niet tot de fabelachtige tijden behoort.

Einde van het tweede Deel.